

Andhra University Series : No. 42

ద్విపద భారతము

సంపుటము 3

(భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, శల్య, సౌప్తిక, శ్రీ పర్వములు)

గ్రంథకర్తలు:

భీష్మ పర్వము } ... తిమ్మయ
ద్రోణ పర్వము }
కర్ణ పర్వము }
శల్య పర్వము } ... సోమన
సౌప్తిక పర్వము }
శ్రీ పర్వము }

విద్యా క్.

గంటి జోగి సోమయాజి. ఎం. ఎ., ఎల్. టి.,
ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్ ప్రచురణ శాఖాధ్యక్షులు :

ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తుచే బ్రచురితము

రాజమహేంద్రవరము: సరస్వతీ పబ్లికేషన్స్ నందు

శ్రీ అద్దేపల్లి నాగేశ్వరరావు గారిచే ముద్రితము.

1950

Price Rs. 15/-]

[వెల. రూ. 15/-

మూడుసంపుటములసెట్టు - వెల రూ. 35/-

S.V.O. College
Library,
TIRUPATI
Acc. No. 40153
Date.....
17/1/20

035, 1A2
J50.3

035, 1A2
J50.3

31185

ఉ పో ద్ధా త ము

ఆంధ్ర దేశమునందలి యముద్రితాంధ్రవాఙ్మయమును నేకరించి ప్రచురించు తలంపుతో, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారు చాలకాలమునుండియు తంజావూరు మొదలైన స్థలములలోనున్న యముద్రితగ్రంథములను వాని ప్రతులను సంపాదించుచున్నారు. ఈసందర్భమున 1938 వ సంవత్సరమునుండియు తంజావూరు నరస్వతీమహాలులోని తాళపత్రగ్రంథములకుఁ బ్రతులు తయారుచేయుచు నున్న యున్నారు. అట్లుసంపాదించిన యనేక గ్రంథములలో ద్విపదభారతమును సంస్కరించి ముద్రించుట కారంభించిరి. ఆకాలమున ఈకార్యము సాగించుటకు అధ్యక్షులుగా శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు నియమింపఁబడిరి. 1949 వ సంవత్సరము జనవరిలో వీరు ఉద్యోగమునుండి విశ్రాంతిపొందిరి. అప్పటికి ద్విపదభారతములోని మొదటిసంపుటము (అనగా ఆది సభా పర్వములు) ముద్రించి ప్రకటింపఁ బడినది. రెండవసంపుటము ఉద్యోగపర్వాంతము వారిపర్వవేక్షణము ననే వెలసినది. 1949వ సంవత్సరము అక్టోబరుమాసములో ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రచురణశాఖకు న న్నధ్యక్షునిగా నియమించుటచే మిగిలిన గ్రంథమును నేను సరిచూడవలసి వచ్చినది. కర పర్వము తుదియాశ్వాసమునుండియు స్వగ్ధారోహణ పర్వాంతము పరిశీలించు నవకాశము నాకేర్పడినది.

ఈ ద్విపదభారత ముద్రణమున కాధారము చాలవఱకుఁ దంజావూరిలోని తాళపత్రమాతృక యొక్కటియే. సాప్తిక స్త్రీపర్వములకు తిరువతిలో వేటాక తాళపత్రమాతృక యుండగా, దానిని త్రవ్వించి గ్రంథమును బరిశీలించి యా ప్రతులయందలి పాఠాంతరములతో నా తంజావూరులోని ముద్రించితిమి. తమ తాళపత్రమాతృకలను బంపి మా ప్రయత్నమును ప్రఫులముచేసిన శ్రీ తిరువతి వెంకటేశ్వర ప్రాచ్య విద్యాపరిశోధనాల యాధ్యక్షులకు మాకృతజ్ఞత.

ఈ ద్విపదభారత ముద్రణము నిర్వహింపుటలో మొదటినుండియు సహాయులుగా శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మగారు పనిచేయుచున్నారు.

వా త్తే రు }
7-6-50 }

వి ద్వాన్ సో మ యా జి,
ప్రచురణశాఖాధ్యక్షుడు.

PLAC
Date

S.V.O. College
Library,
TIRUPATI.
Acc. No
Date

31185
Date

విషయసూచిక

భీష్మపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

విషయము	పుటసంఖ్య
ధృతరాష్ట్రనికడకు వేదవ్యాసుఁ డరుదెంచుట	3
సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రానికు భూపరిణామంబు	
చెప్పట	౪
భీష్మునిమరణము విని ధృతరాష్ట్రుఁడు పలవించుట	౫
యుద్ధ విశేషములను సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రాని	
కెఱిగించుట	౯
భీష్ముఁడు నిజయోధుల కుత్సాహంబు గలిగించుట	౧౧
పాండవయోధులు యుద్ధమునకు వెడలుట	౧౩
ధృష్టద్యుముఁ డచలవ్యూహముపన్నుట	౧౬

భీష్మపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

ధర్మరాజు పాదచార్యులై భీష్మునియొద్దకుఁ బోవుట	౧౯
ధర్మరాజుఁడు గురు కృప శిష్యులచేత రణమున కనుజ్ఞాతుఁ	
డగుట	౨౦
అర్జునుఁడు స్వజనసంహారమునకు శంకించి	
మోహవిష్టుఁడగుట	౨౪
అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణుని దివ్యరూపంబు గనుఁగొని	
స్తుతించుట	౨౬
భీష్ముని ప్రథమ దివసయుద్ధము	౨౮
భీష్ముఁడు పాండవవీరుల నొప్పించుట	౩౦

భీష్మపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

విషయము	పుటసంఖ్య
ద్వితీయదివస యుద్ధక్రమము	37
ధృష్టద్యుముడు ద్రోణుని దలపడి విరఘుడగుట	38
భీముడు కళింగపై న్యము నుఱుమాడుట	39
తృతీయదివసయుద్ధము	43
దుర్యోధనుడు భీమునితో బోరి మూర్ఛిల్లుట	44
భీష్ముని విజృంభణమునకు బాండవయోధులు తల్లడిలుట	45
శ్రీకృష్ణుడు భీష్ము దః పడబోవుట	46
చతుర్థదివస యుద్ధము	47
ధృష్టద్యుముడు శల్యునందను మడియించుట	49
భీమసేనుడు మాగధు గజానీకము మడియించుట	53
భీముడు దుర్యోధనునితో బోరి మూర్ఛిల్లుట	54
ఘటోత్కచుడు మాయాబలంబున శారవ పై న్యముపై విజృంభించుట	52
కృష్ణార్జునులు దుష్టసంహారమునకై జన్మించిన నరనారాయణు లని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రున కెఱిగించుట	56
పంచమదివస యుద్ధము	57
ద్వంద్వయుద్ధము	58
అభిమన్యు లక్ష్మణకుమారుల ద్వంద్వయుద్ధము	59

భీష్మపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

పంచమదివస యుద్ధక్రమము	57
భీముడు దుర్యోధనుని మూలబలము నుక్కడచుట	20
ధృష్టద్యుముడు ద్రోణునిపై దలపడుట	29

విషయము

పుటసంఖ్య

తెరలినపై నికుల నర్జనుడు మఱలించుట	...	౭౪
భీష్మగాంధారేయుల సంవాదము	...	౭౬
నప్తమదివస యుద్ధక్రమము	...	౭౭
ధృష్టద్యుమ్ననిచే దుర్యోధనుడు నిరభుఁ డగుట	...	౭౯
చేకితాన కృపాచార్యుల ద్వంద్వయుద్ధము	...	౮౧
అప్తమదివస యుద్ధక్రమము	...	౮౬
భీముడు, సునాభుఁడాది కురుకుమారుల నుఱు మాడుట	...	"
ఇరావంతుడు గాంధారపతులఁ జంపి యలంబునునిచే మృతుఁడగుట	...	౮౮
ఘటోత్కచుడు కౌరవపై న్యమును నుఱుమాడుట	...	౯౧
భీముడు ఘటోత్కచునకుఁ దోడగుట	...	౯౩

భీష్మపర్వము - పంచమాశ్వాసము

దుర్యోధనుడు భీష్ముని నిష్ఠరము లాడుట	...	౯౭
నవమ దివస యుద్ధక్రమము	...	౯౯
అలంబునుఁ డభిమన్యుపైఁ గవియుట	...	౧౦౧
అర్జునుడు ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము నేయుట	...	౧౦౩
దుర్యోధనుడు శల్యునిఁ బాండవులపైఁ బురి కొల్పుట	...	౧౦౬
భీష్ముడు విజృంభించి పాండవ సేనల నుఱుమాడుట	...	౧౦౭
శ్రీ కృష్ణుడు తేరు డిగి భీష్మునిపైకిఁ బోవుట	...	౧౧౦
పాండవులు రహస్యప్రకారమున భీష్ముని యొద్దకుఁ బోవుట.	...	౧౧౪
భీష్ముని దశమదివసయుద్ధక్రమము	...	౧౧౬
అర్జునుడు ప్రోత్సహించి శిఖండిని భీష్మునిపైఁ గవియించుట	...	౧౧౮

విషయము

పుటసంఖ్య

దోణుఁ డశ్వత్థామను భీష్మునకుఁ దోడంపుట	...	౧౨౧
శతానీకుఁడు భీష్మునితోఁ బోరి మడియుట	...	౧౨౫
శిఖిండిని మున్నెడుకొని యర్జునుఁడు భీష్మునిఁ దునుమాడుట	...	౧౨౭
కౌరవ పాండవయోధులు శరతల్ప గతుఁడైన భీష్మునియొద్దకు వచ్చుట	...	౧౨౯
కర్ణుఁడు భీష్ముని యొద్ద కేగి రణమొనర్ప ననుజ్ఞ వేడుట	...	౧౩౩

ద్రోణపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

యుద్ధవిశేషములను సంజయుఁడు భృతరాష్ట్రున కెఱిగించుట	...	౩
ద్రోణాచార్యుల సర్వసేవాధిపత్యము	...	౫
ధర్మజుఁ బట్టియిచ్చునట్లు ద్రోణుఁడు దుర్యోధనునకు వరమొనఁగుట	...	౭
ద్రోణుని ప్రతినకు వెఱవవలదని యర్జునుఁడు ధర్మజు నకు ధైర్యము గొలుపుట	...	౮
ద్రోణుఁడు పాండవసైన్యముపై విజృంభించుట	...	౧౧
అర్జునుఁడు ద్రోణునాఁగి కౌరవసైన్యము నుఱు మాడుట	...	౧౨
ద్రోణుని ద్వితీయ దివన యుద్ధము	...	౧౩
అర్జునుఁడు సంశప్తకులపైఁ దలవడుట	...	౧౪
సంశప్తకులెల్ల రొక్కుమ్రుడి నర్జునుఁ బొదుపుట	...	౧౫
సత్యజిత్తు ద్రోణు నెదిర్చి మడియుట	...	౧౬
భగదత్తుఁడు సుప్రతీకముఁ బఱపి పాండవసేనలఁ గలఁచుట	...	౧౭

విషయము

పుటసంఖ్య

అర్జునుడు భగదత్తుతోఁగూడ సుప్రతీకమును

మడియించుట

...

౨౧

కర్ణార్జునుల యుద్ధము

...

౨౩

ద్రోణపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

ద్రోణుని మూడవనాటి యుద్ధము

...

౨౪

అభిమన్యుడు పద్మహూహంబు భేదించి

ప్రవేశించుట

...

౨౭

తనపై నెత్తివచ్చిన కురుయోధుల నభిమన్యుడు

గండడఁచుట

...

౨౮

దుశ్శాసనుఁ డభిమన్యుచే మూర్ఛితుఁడగుట

...

౩౧

పద్మహూహంబుఁజొచ్చు పాండవుల సైంధవుఁ

డడ్డగించుట

...

”

వృష సేనుఁడభిమన్యుఁడాఁకి మూర్ఛితుఁ డగుట

...

౩౪

లక్ష్మణ కుమారుఁ డభిమన్యునితోఁ బోరి

మడియుట

...

౩౬

కర్ణుని యోధవర్గము వంచనచే నభిమన్యు

మడియించుట

...

౩౮

అభిమన్యుమృతికి ధర్మజుడు శోకించుట

...

౪౧

సువర్ణ నిశ్ఠీవి చరిత్ర

...

౪౨

షోడశ మహారాజు చరిత్ర

...

౪౩

ద్రోణపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

అర్జునుడు శిబిరంబునకు వచ్చునెడ

దుర్నిమిత్రములఁగని కృష్ణున కెఱిగించుట

...

౪౬

కృష్ణుఁ డర్జునునకు శోకోపశమనంబుగాఁ బలుకుట

...

౪౮

విషయము

పుటసంఖ్య

అభిమన్యుడు గూలిన తెఱఁగు ధర్మరా జర్జునున కెఱిగించుట	...	౪౮
అర్జునుని ప్రతిజ్ఞకుఁ దల్ల దపడి సైంధవుఁడు దుర్యోధ ధనునితోఁ జెప్పికొనుట	...	౫౦
కృష్ణుఁడు సుభద్ర నూరార్చుట	...	౫౨
అర్జునుఁడప్రతిజ్ఞఁ గూర్చి కృష్ణుఁడు దారకునితోఁ జెప్పట	...	”
కలలో నర్జునుఁడు కృష్ణునితోఁ గూడి కైలాసమున కేఁగుట	...	౫౩
ద్రోణుని నాల్గవనాఁటి సమరము	...	౫౫
అర్జునుఁడు ద్రోణునిచే ననుజ్ఞాతుఁడై మొగ్గరంబు చొచ్చుట	...	౫౮
అర్జునుఁడు శ్రుతాయుధప్రముఖ యోధులఁ జంపుట	...	౫౯
దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱనాడుట	...	౬౦
ధృష్టద్యుమ్న ద్రోణాచార్యుల యుద్ధము	...	౬౩
విందానువిందులర్జునుచే మృతిఁబొందుట	...	౬౪
కవచధారణంబున దుర్యోధనుఁ డర్జునుఁ దలపడుట	...	౬౬
కర్ణాది రథికు లొక్కుమ్మడి నర్జునుఁ బొదువుట	...	౬౮

ద్రోణవర్షము - చతుర్థాశ్వాసము

ధర్మరాజు ద్రోణునితో యుద్ధ మొనర్చి యోడి పోవుట	...	౭౦
అలంబునుఁడు ఘటోత్కచునితో యుద్ధము నేయుట	...	౭౨
ధర్మరాజు సాత్యకిని అర్జునునకుఁ దోడ్పడఁ బొమ్మని ప్రార్థించుట	...	౭౩
సాత్యకి మొగ్గరంబుఁ బ్రవేశించుట	...	౭౪

విషయము	పుటసంఖ్య
సుదర్శనుడను రాజు సాత్యకితోఁ దలపడి మడియుట ...	౭౮
దుశ్శాసనుడు సాత్యకితో యుద్ధ మొనర్చి పాటి పోవుట ...	౭౯
ధర్మరాజు భీము నర్జునునకుఁ దోడంపుట ...	౮౨
భీముడు ద్రోణాది రథికుల నుత్తరించి యర్జునుఁ జేరఁ బోవుట ...	౮౪
దుర్యోధనుడు ద్రోణుని దూఱనాడుట ...	౮౫
భీముడు శత్రుంజయాది కురుకుమారుల మడియించుట ...	౮౭
కర్ణుడు భీమనేను నవమానించి నీచోక్తులు నల్కుట ...	౮౯
భూదీశ్రవుడు సాత్యకితో యుద్ధ మొనర్చి మడియుట ...	౯౦
సాత్యకి పరాభవ కారణము ...	౯౩
కర్ణుడు సాత్యకితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట ...	౯౪
కర్ణార్జునుల ద్వంద్వయుద్ధము ...	౯౬
అర్జునుడు సైనికపుత్రులఁ దునుముట ...	౯౭

ద్రోణవర్షము - పంచమాశ్వాసము

పాంచాలురఁ జంపక కవచంబు విడువనని ద్రోణుడు ప్రతిజ్ఞ నేయుట ...	౧౦౦
భీముడు బాహ్లికుని మడియించుట ...	౧౦౩
కృపాచార్యుడు కర్ణుఁ బరిహసించుట ...	౧౦౪
సోమదత్తుడు సాత్యకితో యుద్ధ మొనర్చి మడియుట ...	౧౦౫
పాండవ కౌరవ వీరుల ద్వంద్వయుద్ధము ...	౧౦౬
కర్ణ దుర్యోధనులు దురాలోచనచేసి సాత్యకిని దళిపడుట ...	౧౦౭
అలంబునుడు మైడింబుఁ దాఁకి మడియుట ...	౧౦౮

విషయము	పుటసంఖ్య
ఘటోత్కచుడు అలాయుధుని మడియించుట	౧౦౯
ఇంద్రుఁ డిచ్చిన శక్తిచేఁ గర్ణుడు ఘటోత్కచునిఁ జంపుట	౧౧౧
ద్రోణుడు విరాట ద్రువదుల సంహరించుట	౧౧౧
అశ్వత్థామ హతుడైనట్లు కృష్ణాదులు ధర్మజుచే బాంకాడించుట	౧౧౭
ధృష్టద్యుముడు మృతుడైన ద్రోణుకంఠము నుత్తరించుట	౧౧౯
అశ్వత్థామపూర్ణివలనఁ గౌరవయోధులు మరల ననికిఁ గడంగుట	౧౨౦
ద్రోణుపరిభవంబునకు సాత్యకి ధృష్టద్యుము నధిక్షేపించుట	౧౨౧
అశ్వత్థామ పాండవసేనపై నారాయణాస్త్రము ప్రయోగించుట	౧౨౨

కర్ణ వర్ణము - ప్రథమాశ్వాసము

ధృతరాష్ట్రునకు నంజయుడు కర్ణుని తెలుఁ గెఱిగించుట	౩
కర్ణునిమృతికి ధృతరాష్ట్రుడు దురపిల్లుట	౫
దుర్యోధనుడు కర్ణునకు నర్పణేనాధిపత్యంబు గట్టుట	౯
కర్ణుని తొలినాటి యుద్ధము	౧౦
క్షేమధూర్జియనురాజు భీమునితోఁబోరి మడియుట	౧౬
సాత్యకిచే విందాసువిందులు మడియుట	౧౮

కర్ణ వర్ణము - ద్వితీయాశ్వాసము

ప్రతివింధ్యుడు చిత్రుడను రాజుఁ జంపుట	౨౨
దుశ్శాసనుడు నహదేవునితోఁబోరి మూర్ఛిల్లుట	౨౫
కర్ణ నకులుల ద్వంద్వయుద్ధము	౨౬

విషయము	పుటసంఖ్య
కర్ణుడు నకులు నొవ్వనాడుట	... ౨౮
ధృష్టద్యుముడు కృపాచార్యులతోఁ బోరి	
యోడిపోవుట	... ౩౦
దుర్యోధనుడు ధర్మజునితోఁబోరి విరథుఁ డగుట	... ౩౩
దుర్యోధనుడు ధర్మజుతోఁబోరి మూర్ఛిల్లుట	... ౩౫

కర్ణ పర్వము - తృతీయాశ్వాసము

కర్ణుని రెండవనాటి యుద్ధము	... ౩౮
దుర్యోధనుడు కర్ణునకు సారథ్యంబు నేయుమని శల్యుని వేడుట	... ౪౦
త్రిపురానుర వృత్తాంతము	... ౪౨
శల్యుడు కర్ణునకు సారథ్యము నేయ నియ్యకొనుట	... ౪౭
శల్యుడు కర్ణునిమనసు నొవ్వనాడుట	... ౪౮
శల్యుఁ డర్జును పరాక్రమం బుగ్గడించి కర్ణునిఁ జిన్నఁ బుచ్చుట	... ”
కర్ణుడు శల్యునిపైఁ గోపించి యతని దురాచారము లుగ్గడించుట	... ౫౦
హంస కాళోపాఖ్యానము	... ౫౧
తినకుఁ గలిగిన శాపంబులు కర్ణుడు శల్యునకెఱిగించుట	... ౫౩
అవుడు తోచిన యుత్పాతములను శల్యుడు కర్ణునకుఁ జూపి చెప్పుట	... ౫౫
కర్ణుడు పాంచాలకుమారులఁ జంపుట	... ౫౮
కర్ణుడు ధర్మజుతోఁబోరి నొవ్వజేయుట	... ౫౯

కర్ణ పర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

భీముడు కర్ణుని మూర్ఛితుఁడేసి నాలుక గోయఁబూనుట	... ౬౨
భీముడు శ్రుతవర్మాది కుమారులఁ జంపుట	... ”

విషయము

సంశ్లేషము లొక్కమొగి నర్జునునిరథము నాగుట ...

అశ్వత్థామ యర్జునుతోఁ దలవడి పోరుట ...

కర్ణుడు పాండవసేనలపై భార్గవాస్త్రము ప్రయోగించుట ...

ధర్మజుని నేమంబరయఁ గృష్ణార్జును లాతని శిబిరమునకుఁ బోవుట ...

కర్ణుడు బ్రతికేయుండుట విని ధర్మజుఁ డర్జునుఁ గినియుట ...

అర్జునుడు ధర్మజుతలఁ దలుగ నుంకించుట ...

ప్రతిజ్ఞాభంగము గాకుండ ధర్మజు దూఱుమని కృష్ణుఁ డర్జునునితోఁ జెప్పుట ...

కృష్ణునిమాటలచే ధర్మరాజు కలఁకదేటి ప్రసన్నుడగుట ...

కర్ణవర్షము - పంచమాశ్వాసము

దుశ్శాసనుడు భీమునితోఁబోరి మడియుట ...

భీముడు దుశ్శాసనువక్షము చీల్చి రక్తపానము సేయుట ...

కర్ణార్జును లొండొరులపై దివ్యబాణములఁ బ్రయోగించుట ...

కర్ణుఁడర్జునుపై నర్పముఖశరం బేయుట ...

అర్జునుడు ఘోరశర ప్రయోగ మొనర్చి కర్ణుని మడియుండుట ...

శల్యవర్షము - ప్రథమాశ్వాసము

కృపాచార్యుడు దుర్యోధనునకు హితోపదేశము సేయుట ...

దుర్యోధనుడు శిబిరంబు విడిచి సరస్వతీతీరంబు చేరుట ...

దుర్యోధనుడు శల్యుని సేనాధిపతిగాఁ జేయుట ...

విషయము

పుటసంఖ్య

కురు పాండవుల పదునెనిమిదవనాటి యుద్ధ ప్రారంభము	...	౧౧
నకులుఁడు కర్ణపుత్రులఁ జిత్రసేనాదుల మడియించుట	...	౧౨
శల్య భీమసేనుల గదాయుద్ధము	...	౧౪
ధర్మజాదులు శల్యునిపైఁ దలపడుట	...	౧౬
శల్యధర్మనందనుల ద్వంద్వయుద్ధము	...	౨౦
ధర్మజుఁడు శక్తిప్రయోగించి శల్యునిఁ జంపుట	...	౨౩

శల్యపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

శల్యుచుట్టము లొక్కమొగి ధర్మజుఁబొందువుట	...	౨౬
ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులచే సాల్వుఁ డేనుఁగుతోఁ గూడ మడియుట	...	౨౮
శకునిసహదేవు లాశ్వికసహాయులై ఘోరంబుగాఁ బోరుట	...	౩౧
దుర్యోధనుని మూర్ఖత్వంబు దేశించి కృష్ణార్జునులు సంభాషించుట	...	౩౨
ఉలూకుఁడు సహదేవునితోఁ బోరి మడియుట	...	౩౫
సహదేవుఁడు శకునికఠ ముత్తరించుట	...	౩౭
దుర్యోధనుఁడు ద్వైపాయనంబను మడుపున డాగుట	...	౪౧
కృప కృతవర్మాశ్వత్థామలు దుర్యోధనునిఁ గని సంభాషించుట	...	౪౪
ధర్మరాజు మడుగున డాగియున్న దుర్యోధనుని దూటనాడుట	...	౪౭
మడుగుననుండి దుర్యోధనుఁడు ధర్మజున కుత్తర మొసఁగుట	...	౪౮
దుర్యోధనుఁడు మడుగు వెడలి వచ్చుట	...	౫౦

విషయము

భీమదుర్యోధనుల గదాయుద్ధ మరయుటకై బలరాముఁ
డేతెంచుట

శల్యపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

ప్రభాస తీర్థాభి వర్ణనము ...
చమపాద్యేద తీర్థప్రభావము ...
పాండవ దుర్యోధనులు రారంగమునకుఁబోవుట ...
భీమదుర్యోధనులు గదలఁగొని ఘోరముగాఁ బోరుట ...
భీమదుర్యోధనుల తారతమ్యంబు శ్రీకృష్ణుఁ
డర్జునునితోఁ జెప్పుట ...
భీము గదాఘాతముచే దుర్యోధనుఁడు తొడలు విడిగి
కూలుట ...
శ్రీకృష్ణుఁడు బలరామునకుఁ గోపాపశమనంబు నేయుట ...
అగ్నిదత్తంబైన యర్జును రథంబు కాలిపోవుట ...

సాప్తికపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

ఉల్పాకము కాకములఁ జంపుట యశ్వత్థామగాంచుట ...
కృపాచార్యుఁడశ్వత్థామకు నీతివిశేషంబు తెఱిగించుట ...
అశ్వత్థామ తనపూనిఁ స్థిరీకరించుట ...
శివుఁడు భూతాకృతియై యశ్వత్థామకుఁ బాదనూపుట ...
శివుఁడు వ్రత్యక్షమై యశ్వత్థామకు ఖడ్గ మొసఁగుట ...
అశ్వత్థామ నిద్రాపరవశుడగు ధృష్టద్యుమ్నునిఁ జంపుట ...
అశ్వత్థామ యువపాండవుల నుఱుమాడుట ...
అశ్వత్థామ పాండవశిబిరంబు వెడలి కృప కృతవర్మఁ
గలియుట ...
అశ్వత్థామాది రథిత్రయము దుర్యోధనునిఁ గనుఁగొనుట ...

సాప్తికపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

విషయము

పుటసంఖ్య

తమవా రశ్వత్థామచే నన్యాయంబుగాఁ దెగుట		
విని ధర్మజాదులు చింతించుట	...	౨౪
ద్రాపదీప్రేరితుఁడై భీముఁ డశ్వత్థామను పరిభవించ		
నేఁగుట	...	౨౬
ధర్మజాక్షునులఁ దోడ్కొని కృష్ణుఁ డశ్వత్థామమీఁదికిఁ		
బోవుట	...	౨౯
అశ్వత్థామాక్షునుల బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రము		
లొండొంటిఁ దాఁకుట	...	౩౧
శ్రీకృష్ణుఁ డుత్తరగర్భంబు దగ్ధంబుగాకుండఁ జేయ		
నిశ్చయించుట	...	౩౩
భీమసేనుఁ డశ్వత్థామశిరోరత్నము ద్రాపది కిచ్చుట	...	౩౫
కృష్ణుఁడు ధర్మజానకు శివప్రభావం బెఱిగించుట	...	౩౭
దుద్రుఁడు దేవతలుసేయు యజ్ఞముచెఱుచుట	...	౩౯

స్త్రీపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునికు దుఃఖోపశమనంబు సేయుట	...	౫
విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునికు సంసారగహనము		
తెఱఁ గెఱిగించుట	...	౭
వ్యాసుఁడు ధృతరాష్ట్రునికు దుఃఖోపశమనంబు సేయుట	...	౧౦
ధృతరాష్ట్రుఁడు ససరివారముగాఁ బాలికలనికిఁ బోవుట	...	౧౧
కృపుఁడు గాంధారి నూరార్చుట	...	౧౩
ధర్మరాజు తమ్ములతో ధృతరాష్ట్రనొద్దకుఁబోవుట	...	౧౪
ధర్మజుని శపింపఁబూనిన గాంధారిని వ్యాసుఁ		
డుపశమింపఁజేయుట	...	౧౬
భీముఁడు వినీతుఁడై గాంధారికిఁ బ్రత్యుత్తర మొనఁగుట	...	"
పాండవులు కుంతియొద్దకేఁగుట	...	౧౮

శ్రీవర్ణము - ద్వితీయాశ్వాసము

విషయము	పుటసంఖ్య
గాంధారి పాలికలనుజూచి కృష్ణునితోఁజెప్పి దుఃఖించుట ...	౨౧
దుర్యోధనుని క శేబరముఁగాంచి గాంధారి విలపించుట ...	౨౨
గాంధారి యభిమన్యు క శేబరముఁగాంచి దుఃఖించుట ...	౨౩
నైంద్రపు క శేబరముఁజూచి గాంధారి దుఃఖించుట ...	౨౬
శల్యునిక శేబరము గాంచి గాంధారి దురపిల్లుట ...	౨౭
గాంధారి శ్రీకృష్ణునకు శాపంబొసఁగుట ...	౨౮
కర్ణుడు తనకొడుకని కుంతి ధర్మజున కెఱిగించుట ...	౨౯

భీష్మ పర్వము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీరామచంద్ర, యాశ్రితవార్ధిచంద్ర, | చారు నిర్మలగాత్ర, శశి సూర్యనేత్ర,
పంకజగర్భసంభవ భవప్రముఖ | కింకరార్చిత, దశగ్రీవసంహార,
అర్ణవదర్పావహర, యా కుంభ | కర్ణాది రాక్షస ఖండనోద్దండ,
ఖండేందుధర చాపఖండనచండ, | కాండ సమగ్ర, యాఖండలవినుత,
దశరథరాజనందన, సార్వభౌమ, | అసదృశకీర్తి దిగంత విశ్రాంత,
పరమాత్మ, తారకబ్రహ్మస్వరూప, | గిరిజసన్నత, జానకీచిత్తచోర,
శరణాగతుని నన్ను జాల రక్షించి | వరుసతో వినఁగ దేవా! చిత్తగింపు.

జనమేజయుఁడు తొల్లి సకలభారతము | మునివల్లభునిచేత ముద మొప్ప వినుచు
వరుస నుద్యోగపర్వము విన్న వెనుకఁ | బరమహర్ష ముతోడఁ బలికె నక్కభకు :

“అసఘాత్య, మాతాత లక్ష్మి సంగ్రామ | మొనరించుకొఱకునై యుద్ధోర్వి గడి
తరువాత నేమివర్తనము గావించి? | రెఱిగింపవే! నాకు నింతయు.” ననిన

జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు | వినిపింపఁదొడఁగె నా వృత్తాంతమెల్ల:

“కారవ పాండవాగ్రణు లివ్విధమున | భూరి కురుక్షేత్రమున దండు విడిసి
సమరసన్నాహంబు సమకూర్చుచోట | క్రమముతో నిట నంబికాతనూభవుఁడు
గాంధారియును దానుఁ గనకపీఠమున | నంధిల్లఁ గూర్చుండి సంజయుఁ బలికె :

“జూదంబె వాదమై నుతుల కీరీతి | భేదమై యంతలుపెట్టెఁ జూచితివె!
హరి వచ్చినప్పుడే యక్కటా నంధి | యరుదారఁ జేయలే డయ్యె రారాజు.
పాండవోత్తములకుఁ బద్మవత్రాక్షు | దండ గల్గుట కొంత తలఁపలే డయ్యె.
ఏ నుపేక్షింపఁగా నిట్లయ్యె; నొకఁడు | మానుపనేర్చునే మఱి కర్మఫలము.”

ధృతరాష్ట్రుని కడకు వేదవ్యాసుఁ డరుదెంచుట

అనునంత సచటికి సరుదెంచె నమర | మునివంద్యుఁ డా వ్యాసమునివల్లభుండు.
కడునొప్పు నీలమేఘముఁబోలె బల్ల | జడలు బాలార్కుని సఖ్యంబునేయ
పుణ్యతీర్థోదక పూర్ణ పుణ్యైక | గణ్యకమండలు కరమున వెలుగ
దండధారుని సముద్దండ గర్వంబు | దండింపఁగల యోగదండంబు చాల్చి
చనుదెంచి యమృతహీనమనిచే బూజ | లనువారఁ గైకొని యర్థి నిట్లనియె :

“కాలంబు డగ్గతెఁ గాన భూపతుల | కాలంబు నమకూరె హస్తిపురీశ!
 కురురాజు తన వృథాకోపంబె కాని | పరబుద్ధి వినఁడు నిర్భర గర్వరేఖ.
 ఏమిచేయఁగవచ్చు నిది యీశ్వరాజ్ఞ | యోమహీనాథ, నీవుటక చింతిలకు.
 వలనొప్ప నిట్టి దుర్వహానంగరంబు | తెలియఁ జూచెదనన్న దృష్టి నీకిత్తు.
 ఆవాంఛ గలిగిన నడుగు వరమ్ము | నీ.” వన్న మునితోడ నృపుఁ డిట్టులనియె :
 “ఎక్కుడు వాంఛచే నిట్టి ఘోరాజి | చక్కఁ జూడఁగనోప సంయమితిలక!
 అన్నదమ్ములు భూమిక్తై పోరిరనఁగ | విన్నవారలకెల్ల వెంగెంబుగాదె!
 ఈ పరంబొల్ల నా కియోక్కవరము | దేవ, యాయవె! కృపాదృష్టి గల్గినను.
 పాండవ కారవ ప్రథనవర్తనము | లొండొండ విసరింప నొకనిఁ జాలింపు.”
 అనిన నమ్మాని కృపార్ద్రచిత్తమున | ఘను సంజయునిఁజూచి కడువేడ్కఁ బలికె :
 “అనిలోనికేగి నీవరుదెంచి పతికి | వినిపింపు మచ్చటి విధమెల్లఁ దెలియ.
 ఆ రెండు తెగలవా రాడు వాక్యములు | వారి వర్తనములు వారి యెన్నికలుఁ
 గలుగు రహస్యప్రకార భావణలు | వలయు దివారాత్రవర్తన స్థితులుఁ
 దలఁచిన మాత్ర సంతశ్శీమలోనఁ | దెలియునట్లుగ నీకు ధీర, యిచ్చెదను.
 మఱియు నయ్యాజిఁగ్రుమ్మఱ మహాయుధము | లెఱియఁ దాఁకకయుండ నిత్తునరంబు.
 నమరవీక్షణకాంక్షఁ జనుదెంచు సురల | గముల రూపములు వాక్యములుఁ జిత్తములు
 భావంబులును దేటపడునట్టి తెఱఁగు | వేవిధంబుల మనోవేగంబు నిత్తు.”
 అని సంజయునకు మహావరంబిచ్చి | చనియె నమ్మాని స్వేచ్ఛావిహారమున.
 అంత సంజయుతోడ నంబికానూనుఁ | దెంతయుఁ బ్రీతితో నిట్లని పలికె :
 “చూచితే! కురు పాండు నుతు లకారణము | భూచక్రమునకునై పోరుచున్నారు.
 ఇదిగాక తొంటిభూమిశులు నిట్లు | మది మది నవనికై మత్తులై పోరి
 పృథివి గూలినవారు పె క్కని విందుఁ | బృథివి నెట్టి విశేషబృందంబు గలదొ?
 యిది నాకుఁ దెలియ నీవెఱింగింపు.” మనిన | నదమల వాక్సౌధి సంజయుఁ డనియె :

సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు భూపరిణామంబు చెప్పట

“జానొప్ప నీధరాచక్ర విశేష | మేనెంతవాడ నీ కెఱుంగఁజెప్పఁగను.
 ఐన నా యెఱిగినయంత చెప్పెదను | మానవేశ్వర, విను మహి మహత్త్వంబు.
 నానాప్రకారమై నడచు చరాచ | రాసీకములు భూమి నవతారమందు;
 నిందె వర్ణిలు పెన్న నిందె యడంగు; | సందేహమే భూమి సకలంబు తాన,

అరసిచూడఁగ శబ్ద మాకాశగుణము ; పరగు మారుతము శబ్దస్పర్శములను ;
యాధి శబ్దస్పర్శ గూఢగుణంబు | లాటపట్టెయుండు నా తేజమునకు.

రుచిర శబ్దస్పర్శ రూపరసంబు | లుచితంబులై యుండు నుదకంబునకును.

ఇన్నిగుణంబులు నెనఁగ గంధంబు | వన్నెయై యొప్పురు వసుధకు నెపుడు.

అదిగానఁ బంచభూతాధికం బనఁగఁ | బొదలిన యీక్షణికి బాగడ నచ్చెరువు.

మేరువనంగ భూమిధరంబొకటి | భూరి భయంకరాద్భుత పుణ్యభూమి.

వివరింపఁ బదియారువేల యోజనము | లవనిఁ గ్రుంగిన పాద మమ్మేరువునకు.

భ్రాజితంబుగ నెనుబది నాల్గువేలు | యోజనంబులు దాని యూర్ధ్వభాగంబు.

అట్టిమేరువు దక్షిణాంగంబునందుఁ | బుట్టె శినుత్తాల జంబూవృక్ష మొకటి,

దివ్య తేజోభాగ్యదీప్తుల నడరు | నవ్యసుదర్శన నామకంబునను.

విస్తారమై రెండువేలు నేనూరు | ప్రస్తుత యోజన ప్రఖ్యాతి పొడవు.

దానిపండులు మహీస్థలి మహానినద | మై నిరతము రాలి యవియుచునుండు.

ఆ రస మొక్కయేరై మేరువునకు | భూరి ప్రదక్షిణంబుగ నేగుదెంచి

పానర నుత్తర కురుభూములు చొచ్చి | వసధిఁ గూడుటఁజేసి వసుధేశతిలక !

భూమి నత్తటిని జంబూనది యయ్యె ; | ఆ మహానది సోకి యచటఁ బైఁడయ్యె.

జంబూనదీతోయ సంసర్గమహిమ | జంబూనదఖ్యాతి సందిల్లఁ బసిఁడి ;

కానదీతోయంబు లానిన మనజు | లేనాశమును జెంద రెఱుంగరు ముదిమి.

... .. |

ఇట్టి సర్వమునకు హేతువై పరఁగు | నట్టి జంబూమహిజాఖ్యానమునను

బాలించె నిద్దీవి జంబూద్వీప మనఁగ, | వెలసె సుదర్శనద్వీపంబు ననఁగ.

మొదలను లవణసముద్ర ముద్రితము | ఇది కడునొప్పురు నేమి చెప్పెడిది.

ఓడేవ, యీదీవి కుత్తరసీమఁ | బ్రోది గల్గిన మేరు భూధరంబునకు

నిటఁ బ్రదక్షిణముగా హేమకూటంబు | నట నిషధంబు హిమాచలేంద్రంబు

శ్వేతవర్మతమును శృంగవంతంబు | నాతరువాత నీలాద్రియు నమరు.

ఇట్టి శైలములకు నెల్ల రాజనఁగఁ | బట్టు గల్గిన మేరుపర్వతాగ్రమున

మునులుఁ గిన్నరులుఁ గింపురుష గంధర్వ | ఘన సిద్ధ సాధ్య⁴దిక్పతు లాదియైన

దేవయోనులు మహాదివ్యసౌఖ్యముల । వేనిధంబుల ననుధింపించుచునునును
 మొనగట్టి తత్పాతమునఁ గర్ణిళార । వనముల పరిసరములను నొనరి
 హిమశైలపుత్రీనమేతుండై శివుడు । చినులసౌఖ్యములు నొనరి నొనరి
 మొదల జంబూద్వీపమునఁ గలయట్టి । వనముల వస్తులన్నియు నొనరి
 కరమొప్పఁ దొమ్మిది ఖండంబు లగుచు । వనములను నొనరి నొనరి
 ధరణీశ, శృంగవంతము మధ్యసీమ । వనముల నొనరి నొనరి
 కీర్తికెక్కిన శ్వేతగిరిపొంత పుణ్య । వర్షి ప్రాచ్యమౌనొనరి నొనరి
 తగిలి నీలాద్రి కుత్తరదక్షిణములు । నెగడి నొనరి నొనరి
 జగదేశ దేవతాస్థానమా మేగు । జగదీధిశ్వర । వర్షి ప్రాచ్యమౌనొనరి
 లాలిత కేతుమాలాఖ్యవర్షంబుఁ । వర్షి భద్రాక్షివర్షమును శోభిల్లు
 ఉరుతర హేమకూటోత్తరమందు । వర్షి వర్షంబునొనరి నొనరి
 నరి హిమవంతు పార్శ్వములఁ గింపునును । వర్షంబు భాగ్యవర్షంబు నొనరి
 అనిన నంజయుఁ బల్కె నాంబికేయుండు : । “వివరము లిప్పుడే ! వివరములను
 జలనిధులను నమస్తద్వీపములను । వెలయు ప్రభావము వివరములను.”
 నాపుడు నతఁడు భూనాథునిఁ బలికె : । “ఈవిధంబునొనరి నొనరి
 రీతైన లవణవారిధి నట్టనడుమ । భూతి విఖ్యాత జంబూద్వీప నామము
 మొదల నిక్షునముద్ర ముద్రితంబగుచుఁ । లావణ్యము ల్లిక్షిద్వీపములు నొనరి
 తేనియ మున్నీరు తిరిగి కొల్వంగను । ధీమతి శాల్మలీద్వీప మున్నీరు
 భూపాల, ఘృతమహాంభోరాశి నడుమ । వీరవంబుగు కుశద్వీపము నొనరి
 దధి మహాంభోరాశి తను జట్టికొలువ । వధివ, శ్రాంపద్వీప ములకాంబులు
 క్షీరవారాశివేష్టితమై నిధాన । గౌరవంబుగు శాశద్వీప మున్నీరు
 అరుదైన శుద్ధోదకాంబుధి తన్ను । తిరిగిరాఁ బుష్కరద్వీపము దొంగు
 అమర నెప్పదివేలు నాహ్నరు యోజ । నములు జంబూద్వీప వివరములను
 ధీర, చూడఁగ దాని ద్విగుణప్రమాణ ।
 మన శాల్మలీద్వీప మధికమై వరంగు ।
 తెగువమై శాల్మలీద్వీపంబుకంటె । ద్విగుణమై విను కుశద్వీపము నొనరి

* ‘జంబూద్వీపము’ కర్త ఆధ్యాపార్యము.

దానికి రెట్టియై తనరారుచుండు । జానొప్పఁగాను గ్రొంచదీవభూమి.
అందుకు నినుమడై యలరారు నెపుడు । క్రందుకొసంగ శాకదీప్త మధిప !
ఈరీతి నొండొంటి కెక్కుడై పుణ్య । సారమ్ములై మహాసౌఖ్యమ్ములగుచుఁ
బరఁగు నీదీవులఁ బర్వతమ్ములును । వర పుణ్యనదులును వస్తు సంఘములు
ధనధాన్య వస్తు వితానంబు దివ్య । మునులు దేవాలయంబులు సనంఖ్యములు.
అంతకుఁ గర్తయు ¹నాప్రహర్తయును । శాంతచిత్తుండైన సర్వేశ్వరుండు
డాకొన్న కపట నాటకనూత్రధారి । వైకుంఠపతి భక్తవత్సలుం డెపుడు
నగణిత కనకమయంబైన యట్టి ।
భూతప్రభూతముల్ పుణ్యాష్ట చక్ర । చేతో జవప్రభాంచిత శకటమునఁ
గమలావినోద ప్రకార పరాయ । ణమునఁ గృపామూర్తి నటియింపుచుండు.”
అనిన నద్భుతమంది యటఁ దలనూచి । జనపాలవరుండు సంజయున కిట్లనియె :
“కొంచెంబులోపలఁ గొంచెమీ వరున ; । మించుకనేల తా రించేలవలసి
రణమిట్లు చేయఁ శౌరవ పాండవులకు । గణుతింప నగుఁబాటు కాదొకొ తమకు !
లుబ్ధబుద్ధులొకింత లోఁగరుగాక । లబ్ధమెయ్యది బంధులను జంపుకొనఁగ ? ”
ననిన సంజయుఁ డను : “నట్లేల దేవ ! । విను మింతయును నీకు విస్తరించెదను.
ధర లుబ్ధబుద్ధి సీతనయుఁడేకాని । యరయఁ బాండవులకు నత్యాశ లేదు.
నీబుద్ధి హరిబుద్ధి సీతి కైకొనక । సౌఁబలు కఱపుచే క్షతి దెచ్చుకొనియె.
వారు పూనికదీర్చి వచ్చినఁ గొనక । వారక తా బలవంతుండు వోలె
భువిలోని తగవునఁ బొనఁగ వారలకు । నవరాజ్య మీకున్నఁ జంపకుండుదురె !
అట్లుండె నీవర్షమందు వర్తించు । నట్టి విభూతి పాయక యెఱింగింతు.
మలయశైలము శుక్తిమంతము వింధ్య । యలమహేంద్రము పారియాత్రాచలంబు
తగునహ్య ఋక్షవంతములన గోత్ర । నగము లేడు చెలంగు సరనాథతిలక !
ఇందు నానాధాన్య హేమమాణిక్య । సందోహములు ఘటించఁగ ననువగును.
తగరంబుఁ గంచును దామ్రంబు నినుముఁ । దగు గంధ వస్తుసంతతి యిందు దొఱకు.
గంగయు సరయువుఁ గావేరి పెన్న । తుంగభద్రయు శతద్రువు తామ్రపర్ణి
తమన నర్చద వితస్తయు విపాశయును । యమున బాహుదయు నేకామ్రము ననఁగఁ

1. నాపహర్తయుఁ బ్ర. 2. బుద్ధుల కింత లొంగరు (మా).

దలచినమాత్రం బాతకరాశినెల్ల | నలియజేసెడు పుణ్యనదు లనేకములు.
 కాంచి శ్రీకైలంబుఁ గాశి వెండియును | సంచిత పుణ్యదేశము లనేకములు.
 గాంధార కాంభోజ గౌళాంగ వంగ | సింధు కర్ణాట కాశ్మీర సౌరాష్ట్ర
 పటు విదేహ త్రిగర్త పాండ్య సింహాది | ఘటిత దేశము లిందె గలవు భూపాల!
 వరుస సప్తాదశవర్షంబు లందు | వర పుణ్యనతులును వారకాంతలును
 గమనీయ రూపరేఖా విలాసముల | సమరుదు రిందు నేమని చెప్పవచ్చు!
 కావున దీనికై క్షత్రియవర్గ | మేవిధంబునఁ బోర కేల మానుదురు?
 అన్నదమ్ములు తండ్రి యన రెత్తిపోయి; | యెన్నికఁ బోరాడి యేలుదు రుర్వి.
 అదిగాన మనవార లవనికై యిట్లు | ఎదిరి పోరాడుట యెగ్గుగా దనఘు!”
 అనిన సంజయుని వాక్యములకు మెచ్చి | మనుజేశ్వర డతని సమ్మానించి పలికె:
 “రమణ, నీవింక గౌరవ పాండు సుతుల | సమరంబుఁ జూచి యచ్చటి విశేషములు
 వినిపింపు మాకును విశదంబుగాఁగ.” | అనుటయు సంజయుఁ డాప్రాద్యై యరిగి
 వది దివంబులు భీష్ము బవరంబు చూచి | పదునొకండవనాఁడు పతిఁ గానవచ్చి
 యతని యంఘ్రుల సుత్రమాంగంబు మోపి | సతులు భీతిల నొక్కజాము వాపోయి,
 యిదియేమి సంజయ, యిదియేమి యనఁగఁ | బదరి భీష్మునిపాటు పతితోడఁ జెప్పె.

భీష్మ మరణమువిని ధృతరాష్ట్రుఁడు పలవించుట

చెప్పిన “బిడుగాటుచే” నద్రిగూలు | చొప్పునఁ బడి మూర్ఛసోకుగాఁ గూలి,
 హాహాధ్వనులతోడ నంగనలెల్ల | నోహటించిన శిశిరోవచారములఁ
 గొంత దెప్పిరియు డగ్గుత్తికవెట్టి | యంతంత నాతఁ డిట్లని ప్రలాపించె:
 “హా హాహాహీవుత్ర! హా లోకమిత్ర! | హా జగన్నుతలీల! హా శౌర్యలోల!
 హా హాహకులచంద్ర! హా కౌరవేంద్ర! | హా సాధుగుణసక్త! హా విష్ణుభక్త!
 ఎవ్వడు నినుగూల్చె! నెట్లు గూలితివి! | ఎవ్వడు రక్షించు నింకఁ గౌరవుల!
 భృగురాము గలిదిన బిగువెందుబోయె! | వగరగల్చిన బాహుబల మెందుబోయె!
 ప్రకటిత శత్రునందడ యెందుబోయె! | లకట! పాండవవార్ధి నడఁగితే భీష్మ!
 వజ్రవైన కాత్రవ ప్రాణవాయువుల | నెఱిఁ బ్రజ్వరిల్లెడి నీప్రతాపాగ్ని
 కాంతయ కరముక్త కాండవర్షమున | నింతటిలో నాతె నేమి నేయుదును!
 పానగ నాశ్వరు బుద్ధిచెప్పెదరు! | వసుమతి నింక నెవ్వనికి మ్రొక్కుదును!

1. హా (హా)

ఇల జాహ్నువీ వంశ మింక నెక్కడిది ! తలఁచ జూదంబకదా యింతచేసె !
వడి నిన్ను జంపినవాని చేతులకు । నడరిన కురుసేన లడ్డమే తండ్రి !”
అనియేడ్చి మఱియు నిట్లను సంజయునకు : “ అనఘాత్మ ! యింతసత్యమె భీష్ముపాటు !
భ్రమపుట్టి తప్పుజెప్పవుగదా నీవు ! । సమరోర్వి నతఁడేల సమయు నల్పమున !
కాదేని శౌరీ చక్రము వై వలయు ; కాదేని శివుఁ డుదగ్రతఁ గూల్చవలయు !
ఒండేని నతఁ డేయకుండెనో గాక ! । ఖండింప¹ నెట్లోవు గాంగేయు నొకఁడు !
సైంధవుం డెటపోయె ? శకుని యేమయ్యె ? । గాంధారికొడుకు లెక్కడనుండి రవుడు ?
గురుఁడు తోడ్పడఁ డెట్లు ? గురుతనూజాది । కురుసేన లతని దిక్కును జూడరైరె ?
భూభుజోత్తముడుఁ గృపుండు నేమైరి ? । ఏభంగిఁ బోరాడె నిరువాగు నవుడు ?
బవరంబు నాకు నేర్పఱుతుగా.” కనిన । నవనీశుతోడ నిట్లనియె సంజయుఁడు :

యుద్ధవిశేషములను సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రుని కెఱిగించుట

“ ఏమనిచెప్పుదు నిభపురినాథ ! । ఈ మహాసంగ్రామ మెట్లు వర్ణింతు !
భారతయుద్ధంబు భక్తితో విన్న । వారికిఁ బుణ్యంబు వర్ణిల్లుచుండు.
మునుపు వేదవ్యాసముని కృపఁజేసి । వినిపింతు నే నీకు విస్తారముగను.
అనఘాత్మ, వినుము నిన్నా రాత్రి వీడు । కొనిపోయి నీపెద్దకొడుకు వేలంబు
చొచ్చితి ; నవుడు నీనుతుఁడు క్రొవ్విచ్చి । మెచ్చుగా బీరంబుమీఁద నున్నాఁడు.
హితులు మంత్రులుఁ బురోహితులుఁ దీర్చురాలు । మతిమంతులఖలసామంతులుఁగొలువఁ,
దఱిమి మృత్యువునై నఁ దంష్ట్రలు పెఱికి । విటుగఁదోలెడిపాటి వీరయోధులును,
గణుతింప నిఁద్రునిఁ గైకొన నట్టి । మణి సువర్ణ కిరీట మకుట వర్ధనులు,
భద్రాత్ముఁడగు వీరభద్రునికంటె । రాద్రభీకరు లతిరథ సమరభులు,
శలుఁడు శల్యుండు నశ్వత్థామ కృపుఁడు । కలశసంభవుఁడుఁ గేకయులు సైంధవుఁడు
దండనాథులుఁ దిగర్తులును దుశ్శాస । నుండు బాహ్లిక వికర్ణులుఁ జేరికొలువఁ
జామరద్వయముచే సామ్రాజ్యలక్ష్మి । తామరతంపరై తన్నాశ్రయింప,
‘కడియ కొత్తకు సముఖావోహా’ యనుచు । నదలు కిందడి వేత్రహస్తలు జడియఁ,
గొలుపున్న వేళ నా కురురాజుఁ గాంచి । తలఁచక యేను బాదములకు నెఱిగి
కొలిచియుండితి ; నంతఁ గురుకులేశ్వరుఁడు । పలికె దిగ్దేశభూపతుల నీక్షించి :
“ సరనాథులార, పాండవులకు మనకుఁ । గరము భీకరమైన కదనంబు గలిగె.
ఇట్టిరణంబులో నీభీష్ము డరులఁ । బట్టి చంపఁగఁ జలపట్టియున్నాఁడు.

ఉగ్రుడైన శిఖండి నొక్కనిఁ జంప. ¹ సుగ్రహమునఁ బొందునుతులఁ జంపెడిని.
 కావున మన మా శిఖండి మర్దనము । గావింపకుండుట కార్యనూ తలఁప !
 ఏమరియుండ²రా దిందఱుఁ గూడి । నేమించి యాశిఖండినె చంపవలయు.
 అతిజతనముమీఱ నంగనాపూర్వు । క్షితి భీష్ముఁజేర³నిచ్చిన పని తప్ప.
 రక్షచాలని మృగరాజేంద్రునైన । భక్షింపదే ! నక్క బ్రదికితి ననుచు.
 మదమెత్తి బెబ్బలి మఱచి నిద్రింపఁ । బొదివి తా గొఱియైనఁ బొరిగొనకున్నె !
 ఇతనిఁ గాచిన నితఁ డెల్ల యోధులకుఁ । బ్రతిలేని నర్వాంగ రక్షయాఁ గాదె !”
 అని చెప్పి “యెల్లి రేపాజినేయంగ । ఘనతర నన్నాహ కలితులై రండు
 పొం” డని యనిచి భూభుజుండు లోపలికిఁ । జండ్ వేత్రకర ఘోషములతోఁ జనియె.
 అంత సూర్యోదయంబైన భీష్ముండు । సంతోషమున రణోత్సాహంబు మెఱసి
 కాలక్రియలు దీర్చి కాంచన రత్న । లాలిత భూషణాలంకారుఁ డగుచు
 ధశధళాయుతమాన తప్త సువర్ణ । మిళిత వస్త్రము మేన మెండుగాఁ గట్టి
 శరచాప కవచాది సన్నద్ధుఁడగుచు । ఖర కర ప్రతిమాన ఘనతేజ మమర
 వెడలఁ గాంతేయుల విజయంబుగోరి । తడయక భటకొటి తనుఁజేరి కొలువ.
 అప్పుడు రారాజు సఖిలభూవిభులుఁ । దప్పక సంగరోత్సవమెల్ల మెఱసి
 తమ తమ బలములుఁ దమ తురంగములుఁ । దమ మత్తగజములు దట్టమై నడువ,
 భేరి ధణంధణ పృథుల ఘోషముల । చే రాద్రమై దిశల్ చిల్లులువోవ,
⁴ డేఱుకు రథంబులు నొక్కొక్కయూరి । పటపునఁ దముఁజేరి పదిలమై నడువ,
 మెఱపుల తఘ్ననా మెఱయు పట్టెములుఁ । దఱుచైన బరిగోల దళములుఁ జెలఁగ,
 ననదృశ ప్రభలు దై వాఱఁ గై నేసి । వెన దండనాథుని వెనుకొని చనిరి.
 కొరవపతియు సంగరకుతూహలము । చారుముఖాబ్రవసన్నత దెలుప
 నుతులు సోదరులును జుట్టాలు సఖులు । హితులు మంత్రులుఁ దన్న నెలమి సేవింప,
 జండతురంగ హేషారవంబులును । దండియా కరిబృంహితములు నుబ్బెనఁగ,
 ననురక్తి నేకాదశాక్షోహిణులును । దన కేతనచ్చాయఁ దగిలిరాఁ గదలె.
 మఱియుఁ గాంచనరత్న మయరథంబెక్కి । మెఱసె సంగరమున మేటి ద్రోణుడును.
 వృత్త చక్రహయోగ్ర వృషభాఖ్య కేత । నోత్తమ ఘనరథంబొనర నాకృపుండు,

1. సుగ్రహమున. 2. లేదిందఱు. 3. వచ్చిన. 4. సూరకరథంబు లొక్కొక్కవూరి
 5. హయంగ. (హ)

మణి సింహలాంగూల మహితధ్వజంబు | ప్రణవినొప్పెడు మహారథుడు | ద్రాణియును,
అతుల వరాహధ్వజాతపత్రముల | వితతుడై రణకళావేది సైంధవుడు,
శ్రీకర భూషణాంచితుడై గభీర | భీకరస్ఫూర్తి శోభిల్లు శల్యుడును,
దూరీకృతారాతి దుశ్శాసనుడు, | భూరివిక్రముడైన భూరిశ్రవుడు,
ఘనపరాక్రముడు త్రిగ ర్తనాథుడును, | అనఘవర్తనులు విందానువిందులును,
శూరులు బాహ్లిక సోమదత్తులును, | ధీరుడు మాహిష్మతీనాయకుడును,
మరు గౌళ కర్ణాట మగధ కాంభోజ | నరనాయకులును, గాంధారభూపతియు
ననువారు వీరు మహారథోత్తములు | ఘనతర సుభట సంకలితులై కదలి
నాగ కేతనుని ముందట వెన్నె బార్హ్య | భాగంబులను గూడి పయనమై చనిరి.
ఈరితి నా కారవేళు సైన్యములు | ఘోరవైఖరి గూడుకొని దిక్కులద్రువ
ఘన శతకోటి ముద్గర శూల ముసల | ధనురస్త్రు కుంత గదాదండ సఖర
పరశు తోమర భండివాల చక్రాది | గురుతరాయుధ పంక్తి గుంపులై నడవఁ,
బ్రళయకాలాంబుద పటల ప్రమాణ | ఫలకసంఘంబు లుద్భుటమై చెలంగ,
జనపాల రత్న కాంచన సముజ్జ్వలిత | ఘన కిరీటప్రభా ఘనతేజ మలర,
నురలకై నను దేరిచూడంగ రాక | కర ముగ్రమై యుండె ఘనధూళి పొదలి.
మఱియు భూషణ ¹వజ్రమహిమ హంసముల | తెఱగైన, హరిసీల దీధితుల్ భృంగ
మాలికాకృతి నొప్ప, మాణిక్యకాంతి | జాలంబు పద్మవిశాలత దెలుప,
కురుసేన తామరకొలని చందమునఁ | బరికింప నొప్ప భూపా! యేమిచెప్ప.

భీష్ముడు నిజయోధుల కుత్సాహంబు గలిగించుట

చని చని యారీతి సంగ్రామభూమి | గని యందు విడియుచో గాంగేయుఁ డపుడు
తప్పక నిఖిలభూధవులను వరుస | రప్పించి యిట్లను : “రాజేంద్రులార !
జాలినిబడి యింటఁ జచ్చుటకంటె | బోలఁ గురుక్షేత్రమునఁ బడుటొప్పు.
ఆజి గూలుట సహస్రాశ్వమేధంబు | లోజఁ జేయుటగాదె యుర్విశ్వరులకు !
నాఁ డన్నమాటకై నాతోడి కినుక | రాఁడయ్యె గంటిరే! రాధేయుఁ డనికి.
పొనర నేలికసొమ్ము బుక్కాముగాఁగఁ | దిని పోటుతరుణాతఁ దేరకాఁడయ్యె.
తాను రాకుండినంతనె నాకుఁ గార్య | హాని పుట్టెడునొకో! యాజిమధ్యమున.
తనుఁ దోడుగోరునే! తటిసినుతుండు | ఘన భార్గవాస్త్ర విఖ్యాత కోవిదుండు.

అంధకారముఁ జింప నర్కుండు కుముద | బంధుని తోడొసవడునె! యెందైన.
 అట్టుండె మీసైన్యమంతయు నివుడు | గట్టి మొగ్గరములుగాఁ దీర్పు” డనుచు
 సనిచిన వారు సాహసభాషలాడి | చనిరంత నాత్మీయసైన్యంబులకును.
 అట్టిచో గాంగేయుఁ డధిపతిఁ జూచి | పుట్టిన భయఁబెల్లఁ బోవ నిట్లనియెః
 “కారవ్య, వెఱవకు; కౌంతేయవరుల | ఘోరాజిఁ గూల్చి నీకును జయంబిత్తు.
 ఒకనాట వేపుర నుగుకాంతి రత్న | మకుటవర్ధనులఁ జంపక జోడువిడువ.
 నిజము పార్థులఁ జంపి నీచేత నుర్వి | ప్రజల నేలెందు నాపలుకు పాలితు.”
 ననిన సంతోషించి యహికేతనుండు | తన దండనాథుఁ గీర్తనచేసి పలికెః
 “నేడుగదా భీష్మ, నీ ప్రతాపాగ్ని | వేడిమి నాతోడ వెడలనాడితివి.
 తొలుతఁ గార్యముచెప్పి తుదముట్ట దానిఁ | దలకొనుటెల్ల బెద్దల రీతిగాదె!
 హరిహర బ్రహ్మదులైన దేవతలు | పరిగణింతురు నీ ప్రభావవర్తనలు.
 దానికిఁ దగఁ బాండుతనయులు గెల్చి | పూనిక నాకీవె భూమి యంతయును.”
 అని వెండియును బల్కెః “ననఘ, యీసేన | కరువైనయట్టి వ్యూహంబువన్నింపు.”
 నావుడు నద్దండనాథుఁ డవ్విభుని | యానతి వహియించి యతినంభ్రమమునఁ
 దవిలి ద్రోణుడుఁ దానుఁ దాలకేతనము | నవవేదికాకేతనముఁ దేజరిల్ల
 బలముల మెలగి యేర్పఱచి యేర్పఱచి | సొలవక నేటిపాఁజులు దీర్చి తీర్చి
 తూర్పు పిఱుందుగా దొరలను నునిచి | దర్పించి మొనలముందటఁ దాను నిలిచె
 బడమరమొగ్గమైన భానుండుపోలె | బడనాయితంబైన పండునుబోలె.
 వలపటఁ గృపుని న్నౌత్థామ నునిచి | వలచి దాపటఁ గృతవర్మ మద్రవుల
 వడి వెన్న భూరిశ్రవనుని బాష్టీకు | నడుమఁ గుమాళ్లతో నరపతి నునిచి,
 యతనిముందటఁ బ్రతిజ్ఞాశీలుడైన | యతివీరు సంశయకాధీశుఁ బెట్టి,
 మఱియు సామంతుల మగఁటిమి భటులఁ | దరువాతగా నిల్చి తగిన తావులను
 గొలఁదికిగానని యేనుగులకుఁ దేరులను, | పొలివోని యారథంబులకు గుఱ్ఱముల,
 నాయుత్తమాశ్వంబులకు విలుకాండ్ర | నాయుధంబులవారి నట నిల్వఁ బనిచి,
 మానుషవ్యూహంబు మానుషాలోక | నానంద భయరౌద్రమైయుండఁ బన్ని,
 నిజము దీనికి నిది నిర్ణయంబనుచుఁ | బ్రజల నియోగించు బ్రహ్మయుఁ బోలె
 నందఱ నియమించి యాహవాంతాహు | కందళితాత్ముడైః గాంగేయుఁ డొప్పె.

1. కప్పి తుదిముట్టినెని. 2. నాయతము. 3. గా నియ్యేనుగులకు. (మా)

ఇట్టి రాజవ్రాహ్మ మొదట నణఁపఁ | బుట్టెనో యని భీతిపుట్టె లోకులకు.
అది లోకములమ్రొంగ నభివ్రుండు తెఱచు | వదనంబుఁబోలె నుజ్జ్వల భీమరేఖ.
కనుఁగొనవచ్చిన ఘన సిద్ధ సాధ్య | దనుజ గంధర్వ విద్యాధరాధిపులు
ఆసేన కడగట్టు హవణు గంభీర | మానంబ్రహ్మముఁ జూచి యాశ్చర్యపడిరి.

పాండవయోధులు యుద్ధమునకు వెడలుట

అటమున్న ధర్మరా జతివై భవమునఁ | బటహ భేరీ భూరి భాంకార మడరఁ,
దుహినాంశు లిలఁ జెక్కు పోడిచిరో యనఁగ | బహుభంగి ధవళాతపత్రముల్ వెలుఁగ
నురుభాగ్యమునఁ దన్ను నూరులంఠేసి | ధరణినాయకుల రథంబులు గొలువఁ,
దురగఘరోద్ధాత ధూళి యచ్చరల | శిరసుపూవులతోడఁ జెలుములు సేయ,
వరునఁ గేతన మణివ్రాత దీధితులు | ఖరకర కిరణ సంఘములతో నొరయఁ,
గై సేసి రథమెక్కి కదలె నల్లడల | భాసిల్లు చతురంగబలములు గొలువ.
అతనివెంటనె గూడి యనిలసంభవుఁడు | ప్రతిలేని భూషణవభలు శోభిల్లు
సంగరం బొదవిన సంఘోషనుహిమఁ | బొంగును భుజము లద్భుతముఁ బుట్టింప
డాకాల బిరుదు కూడక యెత్త రాసి | భీకర మణిగండ పెండెంబు దాల్చి,
కారవనయన భీకర భూరి ఘోర | ధారల గద బాహుతలమునఁ దాల్చి,
క్రందోష్పఁ దన వరాక్రమము లందంద | వందిమాగధకోటి వర్ణనసేయ,
హవణించి భేరి కాహళ శంఖ పటహ | రవములతో మహారథమెక్కి వెడలె.
ఇట్టి భీముని వెంట నిండ్రనందనుఁడు | చుట్టును బహురాజసుతులు సేవింపఁ,
జెలఁగి దేవేంద్రుఁ డిచ్చిన కిరీటంబు | ధశధళాయతకాంతిఁ దరుణార్కుఁ బోల,
గరుడాంకచోదితోత్కట ధవళాంగ | హరి సమన్విత రోహణాద్రిప్రమాణ
కపికేతనాభీల ఘుటికాఘోష | విపుల ప్రభాభాసు విస్ఫురద్రథము
నుదయాది నెక్కు సూర్యుఁడుపోలె నెక్కి | కొదలేని ముత్యాల గొడుగులనీడఁ
దను నుత్తమాజోయుధామన్యు లెపుడు | ఘన చక్రరక్షకఖ్యాతి సేవింప,
కాలకేయ నినాతకవచాని రిపులఁ | జాలఁ దిన్నట్టి యక్షయబాణములును,
కంటక త్రిపురారి కఠకంఠశిరము | గెంటుగాఁ బగులఁ దాఁకిన గాండివంబు,

బావుగా నిర్జరప్రతతి మెచ్చునకు । దీవించి యిచ్చిన దేవదత్తము
 ధరియించి వెడలె ముందట వేత్రకరులు । చరియించి సందడిచడియ ప్రేయగను.
 క్రీడి పిఱుంద మాద్రీతనూభవులు । వేడుక మెగునంప విభవగులు మెఱసి
 తమ సౌకుమార్యంబు దర్శించి రాచ । గములు లబ్ధించి శృంగారంబు లుడుగ,
 లక్కలేని రథావలియు భటావళియు । మిక్కిలి పానులును మిక్కిలి కళలు
 బలిసిరాఁ జనిరి ద్రావది పగదీర్పఁ । గలిగె మాకనుచు విశానంబుతోడ,
 వారివెంటనె గూడి వశిత శస్త్రాస్త్ర । పారీణుడై న మధద్రాపతుడును,
 పౌరుష కోదండ బహుళ విద్యావి । శారమలై న పాంచాలనూనులును,
 రసికులౌ తమ యీడు రాచకుమార్లు । వెనుకొడ నేకెంచి వెంట నేకేగ
 శేషప్రమాణ విశేషతుండ్ర । భీషణ ముత్తేభ బృందంబు నడవ,
 హేహరవంబుల కిరవులై రక్ష । భూషిత ముటొకంబులు పెక్కు నడవ,
 కన్నెకయ్యము నేడు గలిగె మాకనుచు । వన్నెమైఁ జనిరి సర్వబలంబు గొలుచు,
 ద్రుపదుండు ధృష్టకేతుండు మత్స్యదేశ । స్పృహడు 1 శిఖండి శినివ్రహకుండు
 ఘన చేకితాన మాగధ సహదేవు । లనువాగు నప్తవంఖ్యాత్తోహితేను
 లనికి రథారూఢులై మహాకోదండ । ధను రస్త్రకేశనోద్ధతులు నై చనిరి,
 మఱియు మాయాబలోన్మత్తుడై నేన । తఱచునఁ గడలె సత్తతి ఘటోత్కచుండు,
 గదుండు పాండుండు కేకయులు నైబుద్ధుండు । గదలిరి సేన లగ్గలముగాఁ గాలు...
 వెండియు ఘనులైన వివిధ దిగ్దేశ । మండలాధిపులు సామంతులు భటులు
 దమతమరథములుఁ దమ లాంఛనములుఁ । నమ సైన్యముల నొప్పి దిర్బంబు మెఱసి
 బిరుదడిండిమములు భేరులు గొర్లు । మురజకాహళములు ముంగలితింట్లు
 తమ్మటమ్మలు డోళ్లు తప్పెట్లు బూర । కొమ్ములు గిడిగిల్లుఁ గోలాహళముగా
 గనుగొను ఖచరుల కనుబాటు దాఁకు । నని గూఢవత్ర సహస్రంబులఁగ
 బిరుదు పెక్కింబులు భీకరధ్వజము । లరుణాంశునిభమైన యస్త్రశస్త్రములు
 భూషణంబులు మహాదృఢ చామరములు । వేషంబులును నొప్పు వెడలి రాజీవి,
 అప్పటి సరంభ మధినాథ, యేమి । చెప్పంగవచ్చు! విచిత్రమై తోఁచె,
 ప్రాచీనయోధితోఁ బల్చిమాంభోధి । యేచి పోరాడఁ బోయెమలాగు తోఁచె,
 ఘన సైన్యధూళి యాకాశంబు నిండి । యనిమిషనామంబు లణఁచె లేఖులకు,
 నలువై నయట్టి సేనాముఖంబునకుఁ । దిలకమై పాంచాలదేశేంద్రమతుండు

అగ్నికుండజుఁ డిశండుని తోఁప దేహ | మగ్నివర్ణమునఁ బాయక తేజరిల్ల,
 ననువు లెఱింగి పూహము గూర్చి విప్పఁ, | బనిమంతులగు వేత్రబాహులు గొలువ,
 ఘనసైన్యసరిసిలోఁ గలహంస వోలె | దునియని శ్వేతకేతువు నంచలింప,
 నటువచ్చు నిటువచ్చు సధిపు వీక్షించుఁ | దుటుములుగా నేనఁ దోలించు విష్ణు
 ధరణినాయకులఁ బంతంబులాడించు | దొరలతో భాషించు ద్రోణు నిందించు
 యమనూతికడ వేత్రహస్తంఁడై నిలిచి | సమకొన్న సందడి జడియంగ వ్రేయు,
 మితికి నడ్డును శేరిమీఁదికివచ్చు, | నతనితోఁ బంతంబులాడి మెప్పించు.
 ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డేతేర జముని | పట్టి కురుక్షేత్ర బహు పుణ్యభూమి
 గదిసి కౌరవులనుగాంచి కట్టెదుట | మొదలనే తనసైన్యముల నిల్వఁబనిచి
 జయనూచకములైన చారునిమిత్త | చయములకెల్ల హర్షంబునొందుచును
 అడియాలములతోడ నక్కడక్కడను | బుడమితేడుల నిల్పి భూమివల్లభుఁడు
 ఇరువాగుఁ గలయంగ నీక్షించి యపుడు | పరమాదరమున భూపతుల కిట్లనియె :
 “ఈ యాజు మనకింక నింద్రత్వ మొండె | బాయని రాజ్యవైభవ మొండె గలుగు.
 ఒక్కట గురు... ..తరవా... .. | గానోపు నీసేనకంటె.
 ఈసేన ఘనమయ్యె నెట్లాకో యింక | మో సనా వలదు నమ్ముడు క్రీడి గలఁడు.
 కాలకేయ నివాతకవచులఁ జంపె ; | శూలితోఁ బోరాడె ; సురరాజు గెలిచె ;
 జిత్రసేను జయించె జెలగి కౌరవ్య | చిత్రసేను పధించె జిత్రంబుగాను.
 దివ్యాస్త్రలాభంబు దివ్యతేజంబు | నవ్యాహతంబు లీ యర్జునునకును.
 మీరెల్ల నల్పులే ! మిహిరప్రతాప | పౌరుషాధికు లెదుర్పగరాదు మిమ్ము.
 ఏభంగినైన నా కీ సేన గెలిచి | సౌభాగ్యముగ రాజసౌఖ్య మీవలయు.”
 అనిన వారలు తమ కర్ణ మానట్లు | విసుతిఁ బంతములాడి విభుని మెప్పించి
 సమరసన్నాహంబు సమకూర్చుచోట | యమమూతి క్రీడి కిట్లను విన్ననగుచు :
 “సహజన్మ, చూచితే ! సర్పాంకు యత్న | మహాహ యీసేనకు సధికంబు గూర్చె.
 ఇదె మానుషవ్యూహ మింద్రాది భయద ; | మదె భీష్ముఁ డున్నవాఁ డగ్రభాగమున.
 ఏభంగి గెల్తుమో యెఱుంగముగాని | యీభీష్ముఁ జూచి నాకిదె భీతి వొడమె.”
 అనిన నవ్వుచుఁ గ్రీడి యన్న కిట్లనియె : | “జననాథ, నీవు సంశయ మందనేల !
 ధర్మంబుగలచోటఁ దాఁ జేరు జయము | ధర్మనాశకుల చెంతలఁ జేరదనుచు
 వారక ద్రోణుండు వ్యాసుండు వినఁగ | నారదుం డొకనాఁడు నాకెఱిగించె.

కావున ధర్మంబుగలిగిన నిన్ను | ద్రోవక జయము చేరట దుష్కరంబె!
 అదియునుగాక మహాసత్వధనులు |
 విరటుండు శంఖుండు విను ఘటోత్కచుడు | దొరలు వెండియునుయోధులు ధురంధరులు
 నీకు నున్నా ; రట్టి నృపులలో వొకడ | చీకాకుపడఁ గురుసేన మోడెడిని.
 గాండీవ ఖిపుడు టెక్కలు వచ్చినట్లు | మండలేశ్వర, మాటు మలయుచున్నదియు.
 దొనలలో నశ్రునందోహంబు వెడలి | పనుపు మమ్మని తీవ్రపడఁజొచ్చె నధిప!
 వడముడి గడ కౌరవవ్యూహమునకు | విడు విడు మనఁజొచ్చె వేగిరింపుచును.
 దానిపై నీలావు తలఁపపుగాక | దానవానళినై న దండింపఁగలవు.
 ఇట్టి నీవలిగిన నెవ్వండు నిలుచు ? | కొట్టివై పించెడు కురుసేన సేఁడు.”
 అనిన సంతోషించి యధిపతి తెలిసి | యనిమిషేశ్వరునూతి నపుడు వీక్షించి,
 “మును కౌరవవ్యూహమునకుఁ దగంగ | ఘనతరవ్యూహ మొక్కటి పన్నఁబనుపు.”

భృష్టద్యుమ్నుఁ డచలవ్యూహము పన్నుట

అనిన నాతఁడు ద్రుపదాత్మజు నచల | మను మహావ్యూహంబు హవణింపఁ బనిచె.
 పనిచినఁ బనిఁబూని పాండవమంత్రి | తననేర్పు మెఱసి యెంతయు మొనదీర్చె.
 ఆ యచలవ్యూహమందున ద్రాప | దేయు లుత్తరుండు మాద్రేయు లాఙ్ఘనియుఁ
 దను పరివేష్టింపఁ దా నగ్రభాగ | మున నిల్చెఁ దనర భీముండు రక్షగాఁగ.
 జగతికి వ్రేఁగై న సైన్యముల్ గొలువఁ | దగఁ జేకితాన సాత్యకి సమేతముగ
 జననాథ, మత్స్య పాంచాల వల్లభులు | తనరి రా దక్షిణోత్తర భాగములను.
 నడుమ ఘంటాఘోషణస్ఫురద్వ్యతుల | ముడివడ నేనుఁగుమొత్తముల్ గొలువ,
 కనకరథంబెక్కి ఘనకీర్తులనఁగఁ | జను ధవళచ్ఛత్రచామరల్ మెఱయ
 వసుమతీసురులకు వశ్రుహేమంబు | లొసఁగుచు వారిజయోక్తులు వినుచు
 ధర్మజుఁ డుండఁ బంతములాడు దొరల | కర్మిలి సుచితవాక్యములఁ జెప్పఁచును.
 ఆతనిముందట నమరేంద్రసుతుని | చేత నెంతయు సురక్షితుడై శిఖండి
 వరఁగ గంగాతనూభవుని కట్టెనుర | విరసంబుతో నిల్చె విల్లును దాను.
 భృష్టకేతుండు, నహదేవుండు మిగుల | ప్రప్తలై వెనుకపార్శ్వములఁ గీల్కొనిరి.
 ఇట్టచలవ్యూహ మెదిరికి భయము | చుట్టములకు జూడ సుఖమును నగుచుఁ
 గరులు శైలములుగా, గంధర్వచయము | తరఁగలుగా, యోధతతి మీలుగాఁగ

గొడుగులు నురుగుగాఁ గుంభినీపతులు | జడిగొన్న మణులుగా శరధినిబోలె.
 ఎఱుఁగు దెల్పును నల్పు హేమవర్ణంబు | మెఱయు జోళ్లు ధరించి మేఘైనదొరలు
 ఆఁబోతులును బోలె నాసేనలోన | సాఁబాలు తారయై చరియించి రపుడు.
 పడగలు భాస్కరప్రభ నభోపీఠి | నెడగలుగఁగ జోపి యిరులు గ్రమ్మఁగను
 బ్రహ్మసృష్టియుఁ బోలె బహురూపగతుల | బ్రహ్మాండభయదమై భాసిల్లె నధిప !
 ఉర్విభారకులెల్ల నొకచోటఁ గూడ | నుర్విభారము శేషుఁ డోర్వలేడయ్యె.
 ఇ ట్టిరువాగునందేర్పడఁ గూడి | పుట్టనివాఁడును బుట్టి బాల్యంబు
 విడువనివాఁడును వృద్ధు రోగియును | బడఁతులుఁదప్ప భూప్రజ యుద్ధమునకు
 హావణుతో నేతెంచి.” రని సంజయుండు | నవభంగి ధృతరాష్ట్రునకుఁ జెప్పె ననుచు
 జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు | వినిపింప నమ్మహీవిభుఁడు హర్షించి
 తరువాతి దైన కథా ప్రసంగంబు | నెఱిగింపవే నాకు నింతయు ననిన,
 సాకేతపురవాస, చతురవిలాస, | కాకుత్స్థకుల పూర్ణ కలశాభిసోమ,
 మునియాగరక్షక, పురహర విసుత, | ఘనవిరాధచ్ఛేద, కామితఫలద,
 జననాథ, జనకరాజాత్మజారమణ, | వనధిబంధన, రఘువల్లభ, శరణు.
 ఇది నదాశివభక్త హితగుణానక్త | సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
 స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర | మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
 రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస | ముచితార్థయుతముగా నొక్కటి యయ్యె.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

శ్రీధరిత్రిజనాథ, జితదైత్యనాథ, | సాధుజనస్తుత్య, సత్యచారిత్ర,
 ప్రవిమల గుణహర, భక్తమందార, | రవికులాంబుధిచంద్ర, రఘురామచంద్ర !
 అవధారు మఱియు సంయమి చెప్పదొడగె | సవినయస్ఫూర్తికా జనమేజయునకు :
 ధృతరాష్ట్ర డా రెండు తెఱగులవారి | వితతవర్తనములు విని కలంగుచును
 పలికె సంజయుతోడ భయ మాత్మనిగుడ : |
 “సరి నిట్లు గూడిన సైన్యద్వయమున | నురుగర్పరేఖయు నుబ్బు కడంక
 యధికమైయెందుండె?” ననినసంజయుడు : | “బుధపూజ్యులగుణంబులురెంటనమము;
 లైనను కృష్ణార్జునానుభావమున | నానేత్రముల కది యధికమై తోచె.
 అనిలవశంబున నానేనకరుల | ఘనమదధారల గంధ మేతేర
 మత్తాళిగర్వంబు మ్రంద నీకరుల | యుత్తుంగ మదధార లువ్వున దిగును.
 ఆసేన వివిధ దివ్యాయుధప్రభల | మాసెను మనసేన మహితాస్త్రురుచులు.
 ఇవియెల్ల సీసూనుఁ డిచ్చుఁ గైకొనక | బవరంబునకు వచ్చు బరవసంబెఱిగి
 దేవత లలర నొత్తిరి పాంచజన్య | దేవదత్తంబులు ధృతి నాదిమునులు.
 ఆ మహాధ్వనులు గర్జాభావ మగుడు | నీమొన వర్షించె నెత్తురువాన.
 చేతప్పి ధరవ్రాలు సేనాస్త్రుతతులు | భీతి నవ్వనలోఁ బిడుగులఁ బోలె.
 ఆసేల సైనికహారాళి రాలి | వానతారలవలె వర్షింపఁజొచ్చె.
 ఇట్టి యుత్పాతంబు లేటికి మాను | నెట్టన కృపుడును నీసైన్యపతియు
 గురుడును దేరులెక్కుచుఁ బొండవులకు | గురుతరాభ్యుదయంబు గోరుచునుండ.
 అది యట్లు దగుఁగాదె! యవ్యాయి గెలుపు | మదిఁగోర రార్యులు మాట లెట్లున్న.
 అప్పుడు దుర్యోధనాదులు దిశలు | గప్పు తూర్యధ్వని క్రందుకొనంగ
 నాహవోత్సాహమై యాసైన్యయుగము | వాహనరవముల వరశస్త్రురుచుల
 సీరభాషణముల విలుగోల పూనిక | దారావధముఁ గప్పు దండియార్చులను
 డిగొన్న జడధియు జడధియుఁ దాఁకు | వడుపు సంధిలఁ జేరవచ్చుచో దేవ,
 తనహస్తమెత్తి మందాకినీసూనుఁ | డనియె నయ్యుభయసైన్యంబులు వినఁగ :

“ఒకమాట పల్కెద నోనేనలార ! | ప్రకటించి, వినుఁ డిది బవరంబుపాడి.
ఒకనితోఁ బోరాడ నొకఁ డేయరాదు ; | వికటమూర్ఛితుడైన వెనఁ జంపరాదు ;
విరఘ నిర్గత¹చాపు విరిదలవాని | గిరి మాను పుట్ట నెక్కినవాని మఱియుఁ
బడినఁ, గైదువు జాతివడిన, వెడంగు | పడిన, నాజకి వెలువడిన, లోబడిన,
బంటుఁ జంపఁగరాదు ; పతియాజ్ఞయిదియు ; | వింటిమి వినమని విధము లెన్నకుడు.”

ధర్మరాజు పాదచారియై భీష్మనియాద్దకుఁ బోవుట

అని సమయముచేసె; నాసమయమున | ధనువు జోడును డించి ధర్మనందనుడు
మోడ్చినకేలును మూర్ఛభావంబు | నూడ్చిన హృదయంబు నుడిగిన పలుకుఁ
బాదచారము సచ్చుపడఁ దేరుడిగి | మీదండు చొరఁగ, సమీరనందనుడుఁ
దమ్ములు దొరలు మొత్తమ్ములై బలుని | తమ్ములు గూడి రా ధర్మజుఁ గదిసి
యతనిపూఁ వెఱుంగక యగ్ని నిట్లనిరి : | “కతమేమి నీకిట్లు కదలిరా ససఘ !
ఎంతకార్యంబైన నేమున్నవార ; | మింతదీనత మీకు నిట్లు లర్హంబె !
పన్నిన పగతులపై నొంటి నిట్లు | సన్నాహములు డించి చనుట ధర్మంబె !
తేకువ పోనాడి శిరగుడే ! మనదు | కాఁకకుఁ గాని యీ కౌరవులార్వ.
ఇందఱుఁ గలుగ నీకేల యీదైన్య ! | మందఱు నినుజూడ, నరులు మమ్మాడ.
ఏలపోయెడు ! నిలు మింతట.” ననుచు | నోలి భీమార్జును లొగి మాద్రిసుతులు
వై నేయ సౌభద్ర సైన్యేశముఖ్యు | లూనిన ధృతి నడుగ, నొకమాటయైన
నాడక యతఁ డేగ, హరి వారిఁ గదిసి | “ఓడక మీకేల యూట కిట్లడుగ ?
ఈతని తలఁపు నాకెంతయుఁ దెలియు ; | ఇతఁడు భీష్ముని ద్రోణు నిట శల్య కృపుఁ
నాజినేయ సనుజ్ఞ యడుగఁ బోయెడిని ; | రాజిల్ల నటుగాని రాదు జయంబు ;
మీరు నిల్చుట మేలు మెండయి పోక ; | ధాగుణీనాథు చిత్తమువచ్చు దీన.”
అనిన భీమార్జునయములు సాత్వక్రియు | వనజనాభుడు తక్కు వఱలినవారు
నిలిచి సన్నద్ధులై నృపుఁ జూచుచుండి ; | రలయక మఱిగొంద తానేననుండి
“శరణని వచ్చెబో శమననందనుడు ! | కురునృపాలుండు గై కొనఁబోడుగాని.
అతఁడేల శరణను సర్వనాగ్రజుడు ! | ధృతి సంధిగోరి యేతెంచెనో గాక !
అదియు నేల తలంచు హరి గల్గియుండ ! | పదిలఁడై కురురాజుఁ బట్ట రానోపు.
పట్టిన మనమేల పట్టంగనిత్తు | మెట్టిదో కనుగొంద మితనిచిత్తంబు.”

1. శీవు. 2. తిరుగుడే మనల | కొంకకు గాక.....లార్వ. (మా)

అనిరి కొందఱు; గొందః : “అట్లేల తలఁప ! వినుత ధర్మాధర్మనిదుఁడు ధర్మజుఁడు
 ఏటికి వచ్చెనో ! యీ భీష్మగజము । వేటాడ ననువులు వెదక రానోవు.”
 అని పలుకుచునుండ నాయుధప్రకర । ఘనతర సన్నాహ గంభీరమైన
 యల కురువ్యూహంబు యమనూతి సొచ్చి । తలఁకక భీష్మరథంబు డగ్గఱుచు
 న్నామంబు నొడివి ప్రణామంబు చేసి । రామశిష్యునకు భూరమణుఁ డిట్లనియె :
 “పెద్దకాలంబయ్యె భీష్మ, మిమ్మేను । దద్దయు నేడైన దర్శింపఁగలిగె.
 కీర్తిమంతుఁడనైతిఁ గృతకృత్యభావ । వర్తనంబును గల్గె ననుధలో నాకు.
 ఇవె నేన లే గొన్ని యెసఁగిన వెన్ని । నవరించి తెచ్చితి సంగ్రామమునకు.
 పెనఁకువ మిముబోటి పెద్దలమీఁద । మొసలఁ దేవలసెను మూర్ఖభావమున.
 దేవ, నిన్నెదిరించి తెంపుతో రణము । గావించువాడనై కడుభక్తి మున్న
 యాజినేయ ననుజ్ఞ యడుగ వచ్చితిని ; । రాజ, మాకిదిగదా రణజయం.” బనిన
 లీల భీష్ముఁడు నవ్వి : “తెన్న నచ్చితివి ; । మేలు, నీవిట నన్ను మించిరాకున్న
 శపియింపఁ గలవాడ శమనకుమార ! । చపలత లేదింకఁ జాల మెచ్చితిని ;
 అడుగుము వరమిత్తు నరుల నీకొఱకుఁ । బాడుమన్నఁ బాడఁగాని బాంకాడరాదు.”
 అనుటయు ధర్మరా “జిట్లగుఁగాక ; । ఘన కౌరవార్థమై కదనంబు నడపు ;
 హితమీవు తలఁపు మా కింతియఁచాలు ; । ధృతి నింక నొకమాట దేవ, యడిగెదను ;
 గినియక విను మాకు గెలుచు నుపాయ । మనఘాత్య, కృపగల్గి యాసతి యీవె !”
 అనిన మోమున మందహాసంబు మొలవ । మనుమని వీక్షించి మగఁటిమిఁ బలికె :
 “చేత విల్లుండిన శివ హరి బ్రహ్మ । దై తేయ యక్ష గంధర్వుల గెలుతు ;
 అట్టైన నీవు నన్నని బెడఁబాపు । దిట్టతనంబులు దెల్పెద వెనుక ;
 నిది వేళగాదు నీ విపు డేగు.” మనిన । మదినుబ్బి తాతకు మఱియును మ్రొక్కి
 ‘లరుల నిర్జింతుగా’ కనెడు దీవనలఁ । బొరసి భీమాదులు పొదివి యేతేర

ధర్మజుఁడు గురు కృప శల్కులచేత రణమున కనుజ్ఞాతుఁ డగుట

గురునకుఁ గృపునకుఁ గోరి శల్కునకు । నరపతి పాదప్రణామముల్ నేసి
 యాజినేయ ననుజ్ఞ యందఱ నడిగి । యోజతో వారి జయోక్తుల నలరి
 గురుజూచి ‘నాగెల్పు కోరవే !’ యనిన । “నొరులు గోరఁగనేల ! యోరాజ, నీకు ;
 నగధారి మంత్రియై నడపుచున్నాఁడు ; । పగ యడఁచి సుఖంబు పాటెంతుగాక.”

1. యెసవిన యెన్ని. 2. రాజశ్లేలగాక. (మా)

యనినంత గురునకు నతఁడు కేల్పాగించి । “విను మొక కార్యంబు విన్నవించెదను ;
కినియకు మేరీతి గెలుతుము మిమ్ము ? । అనిమిషేశ్వరుఁడు మోకడ్డంబుగాఁడు ;
ఆనతియిచ్చి నన్ననుతుగా.” కనిన । నాననాబ్జమున నవ్వలర నగ్గురుఁడు :
“కై దువుచేసున్న గఱకంఠుడైన । నాదెస రాలేడు నవసంగరముల.
పనివడి యేనొక ప్రాయోపవేశ । మున సత్రుసన్నాభ్యసముద్ర నుండినను
చంపబుట్టినవాఁడు సంతిలైనని । చంపుఁ ; బ్రాయోపవేశములాగు వినుము.
పుట్టి యెన్నఁడు బొంకు పొరయనివాఁడు । బెట్టిదంబుగఁ బ్రాణభీతి వాక్యంబు
సని మొనఁ బల్కిన సత్రుసన్నాభ్యస । మొనరింతు.” నని ద్రోణుఁ డున్నట్లు పలికి
‘జయసిద్ధి నీకు నాఁ జను’ మన్నఁ గదలి. రయమొప్పు గృపు ధర్మరా జంతఁ గదిసి
యతని వధోపాయ మడుగ సాహసము । గతిగూడకున్న, నాక్రమ మాతఁ డెఱిగి
దైవమిచ్చినయట్టి తన యవధ్యత్వ । మావిభునకుఁ దెల్పి “యని మిమ్ముగాతు ;
సందియంబేటికి ? జయసిద్ధి నిన్ను । జెందుఁ బా.” మృని యంప శీఘ్రుంబె యతఁడు
శల్యునిఁ గదిసి యంజలిచేసి పలికె : । “శల్య, నీతో మున్ను చాటితిఁ దెలియ ;
కర్ణకఠోరవాక్యములఁ గయ్యమునఁ । గర్జుదిత్తము నీరు గావించు నంటి ;
పది మఱవకు చాలు.” ననిన శల్యుండు । “వదలక యిది చెప్పవలదు వేమాటు ;
జయసిద్ధి నీకు నీశ్వరుకృపఁజేసె ; । ప్రియముతోఁ జను.” మన్నఁ బృథివీశ్వరుండు
హోతల పరియించి హోమంబుకొఱకు । నాతత నన్నద్ధుండగు యజ్ఞబోలె
దలయెత్తి ప్రజచూడఁ దమ్ములు గొలువ । నలయక వైరిసైన్యములోన వెడలి
వచ్చుచో, నది చూడవచ్చి కర్ణుండు । పచ్చికదిబ్బపై బలములుఁ దాను
బాధలఁ గ్రీగంటఁ బాఱఁజూచుచు । అర్థమైచుండంగ, హరి వానిఁ గదిసి
“పోరాడి భీష్ముండు పోలియునందాఁక । నూటట నున్నాడ వోకర్ణ, నీవు.
నిలుకాల నూర్చుండు నిలువఁడుగానఁ । దలకొనఁదగు నీకుఁ దండ్రినిధంబు.
కౌరవార్ధరణంబు గలిగినదాఁక । జేరి పాండవులకుఁ జేదోడుగమ్ము ;
పురుషార్థివని నిన్ను బాగడు లోకములు ; । చిరకీర్తి శరవిద్య చీరువో దింత.
పన్నగధ్వజఁ డేమి పాండవు లేమి । యెన్నంగ సరి నీకు నేతెంతుగాక.”
అనినఁ గోపమువచ్చి యంగాధిరాజు । కనలుట యెదిరికి గానరానీక
ధనువుతోనే ప్రాణధార వోయుటలు । వినవె కౌరవులకు ! విశ్వమెఱుంగ.
ఏననంతుండ నే యిరునాల్కలేదు ; । దానవాంతక, పొమ్ము ధర్మజుఁ గూడ.

మూలోని జగడంబు మఱి నీకుండడవ | నేల! మూలోని కేనేల వచ్చెదను!”
 అనిన మెచ్చిన భావ మతఁడు నటించి | చనుదెంచె; నిచ్చట శమననందనుడు
 చని చని నిలిచి నీసైన్యంబుచూచి | యనియెను గేలెత్తి యందఱు వినఁగః
 “అవుడు వింటిమి వినమనక నామాట | నృపులార, వినుఁడు సంధిలె రణద్వయము.
 మా విజయమునఘ్ని మామాట నమ్మి | రావలసినవారు రంకు వచ్చినను.
 తోడఁబుట్టినవారితోడి మన్ననలు | వేడుకఁ జేయుదు వేఱునేయకను.
 ఇపుడు వచ్చుటయ మే లిదివేళ.” యనిన | నృపు లూరకున్నచో నీపుత్రుఁ డొకఁడు
 అనఘ, నైశ్యాపుత్రుఁడగు యుయుత్సుండు | తనపౌఞ్జ దాను గాంధారేయు విడిచి
 విఫలవృక్షము పక్షి విడిచి వేవేగ | సఫలవృక్షము చేరు చందంబు దోఁప
 ధర్మజఁ గూడిన దా నన్నయట్లు | నర్మిలిఁ బాలించె నతని ధర్మజఁడు.
 సవతితల్లిసుతుండు సతఁని గాదనుట | సువిదితమయ్యె నీసుతుల కారాక.
 అంత ధర్మజఁడు రథాహుఁడు డగుచుఁ | గాంతి దిక్కులఁ బర్వఁ గవచంబుఁ బూని
 తూణీర కార్ముకాదులు ధరియింప | రాణమై నఖిలతూర్యములు ఘోషించె.
 హస్తీబృంహితములు హయహేషితములుఁ | బ్రస్తుతిధ్వనులు సంబరమెల్లఁ గప్పె.
 అంతఁ దమ్ములు యోధు లరదంబులెక్కి | యంతంతఁ గవచశస్త్రాదులు పూని
 పరగి పూర్వప్రహారావమై నిలువ, | నిరువాగుప్రజలు ననేకమార్గములఁ
 బొందవు లరులచేఁ బడునట్టి పాల్లు, | అండజధ్వజ సంధి కనిదిన క్రమము,
 హరిఁబట్టఁ గురురాజు హవణించువిధము, | గురు భీష్మ కృపు లాడుకొనిన వాక్యములు,
 హరి పాండవులకుఁ దోడైన క్రమంబుఁ | బరిగణించిరి మృత్యుభయ మాత్మగదుర.”
 అని సంజయుఁడు చెప్ప నాంబికేయుండుః | “వినుము కౌరవ పాండవేయ సైన్యములు
 భూరి కురుక్షేత్రమున దండుగూడి | యేరీతిఁ బోరాడి రిల సంచలింప ?
 తలపోయ మోక్షప్రదంబైన చాపు | కలుగుట యల్పమే కర్మజీవులకు ?
 గంగనాడఁగ నేల గయఁ జేరనేల | రంగైన యోగమార్గములఁ బోనేల
 నన్యసింపఁగ నేల సవనకర్మములు | వన్యసింపఁగ నేల విను మిట్టిచోట
 స్వామికార్యాధిమై చచ్చినభటుల | కేమార్గమున ముక్తి యెదురుగా వచ్చు ?
 వీరలకథ నాకు వివరింపు.” మనిన, | ఆ రాజవరున కిట్లని చెప్పఁదొడఁగెః
 “పాండవవ్యూహంబు పరికించి నృపతి | గుండియబెదర నగురుఁ గానఁబోయి,

1. కన్గొని రాజుపోయి | ద్రోణశిష్యుండును ద్రుపదనూనుఁడును. (మూ).

“ద్రోణ, నీశిష్యుండు ద్రుపదసూనుండు । గాణారి మెచ్చంగఁ బన్నిన యొడ్డు
చూచితే! యీనేర్పు సురలకు లేదు; । రాచపుంజముచనే రవియించినారు.
తై నేయ మాత్య పాంచాలురు చేకి । తానుండు పురజిత్తు ద్రాపదేయులును
ఘనుడు పాండు్యండు శిఖండి హైడింబు । లొనర యుధామన్యఁ డుత్తవహాజుండు
నభిమన్యుఁ డాదిగా నందున్న యోధు । లభినవోత్సాహులు హరినరోపములు.
అదిగాక భీమాష్టనాభిరక్షితము; । త్రిదశులకై నను దృష్టింపరాదు.
మన మెనంగల యోధుండలి వినుము । మును నిన్న గృపుని భీష్ముని జెప్పనేల !
భూరిశ్రవుండు ద్రోణపుత్రుండు శల్యుఁ । డారయ భగదత్తుఁ డనుజవర్గమును
శకుని భోజాధీశ సైంధవ ప్రముఖు । లకలంకబలులు మహాత్ము లున్నారు.
ఉండిన నేమి వారోపును రణంపఁ, । బాండవతతి నని పట్టదు నాకు.
కాపున మీరెల్ల గాంగేయ రక్ష । గావింపుఁ డత్తై నఁ గలుగు జయము.”
అనుచోట సింహనాదానంతరమున । జననాథ, భీష్ముండు శంఖమొత్తినను
ఈరేడుజగములు సిట్టట్టు వడియె; । తాఱుమాఱయ్యె విధాతమంత్రములు.
అంత శంఖధ్వని నందఱుఁ జేయఁ । గొంతయైన భయంబు గొనరు పాండవులు.
ఉభయదళంబులు నొక్కటఁ దూర్య । విభవంబు మెఱయించి వివిధయత్నములఁ
దలపడుచున్నంత దై త్యారి యొత్తెఁ । బలితారిజన్యంబు పాంచజన్యంబు.
శతమఖునుతుఁ డంత సంప్రీతి నొత్తె । ధృతలోకచిత్తంబు దేవదత్తంబు.
గుణి భీముండును నొత్తె ఘోరతమిఱు । రణభూమిఁ జెవికి వేండంబు ప్రొండంబు.
శస్త్రమైన యజాతశత్రుండు నొత్తె । విస్తరింపఁగ నంత విజయంబు జయము.
నమితవై రివిభూతి నకులుండు నొత్తె । శిశుమిత్రురోధిశేషమును ఘోషమును.
దినకరద్యుతి సహదేవుండు నొత్తె । మనుజ బాష్పదమైన మణిపుష్పకమును.
తక్కటియోధులుఁ దమతమ ధృతికి । నిక్కగా శంఖంబు లెలమి నొత్తినను
జగముల జనులు మూర్ఛాప్రభావమునఁ । దెగిపడ్డ తనువులై తెలిసిరవ్వెనుక.
కవ్వడి యవ్వేళ గాండీవధనువు । నెవ్వడితో నెత్తి నెమ్మి సారించి
వలికె గృష్ణునిజూచి : “పద్మపత్రాక్ష! । నిలుపుము పోనీక నీతురంగముల.
తెలియ నిందెవ్వరు దివులుచున్నారో! । తొలుత నా కెవ్వనితోఁ దాడవలెనో!

ఏతూపులకు నెవ్వఁ డేపాటి యగునా ! చూతము రథ మొక్కచో నిల్పు.” మనిన హరియుఁ బార్థుఁడు చెప్పినట్లు సేయుటయు । శిరమెత్తి పార్థుఁ డాసేన వీక్షించి సఖులు బంధులు నందు సాఁబాటు నున్న । ముఖవికాసముదప్పి మోహించి యపుడు గాండిన మటుపెట్టి ఘనుఁడు గూర్చుండి । పుండరీకాక్షునిఁ బొసఁగ నిట్లనియె :

అర్జునుఁడు స్వజనసంహారమునకు శంకించి మోహోవిష్టుఁ డగుట

“ ఇందు నిందఱు విందు లిందీవరాక్ష, । మందునకును శత్రుమాత్రుండు లేఁడు.

పిన్నలు మామలు పెద్దలు తండ్రు । అన్నలు ముత్తాత లనుజులు నుతులు

వియ్యంకు లార్కులు విద్యాగురులును । నెయ్యరు వీర లేనృపుని జంపుదును !

చండాలుఁడునుగూడఁ బాలఁ డీపనికి ; । పండితోత్తమ, నన్న బనతురే యిట్లు !

ఒకగూటిపిల్లల మొకయీడువార । మకట ! యిందఱిఁబట్టి యణఁపనోపుదునె !

నేఁగాక చేతులు నిడుపైనఁ దల్లిఁ । గొఁగిలిం చెడువారు గలరె తక్కురులు !

చెనఁటి కౌరవుఁ డింత చేయుఁ గాకేమి । మనకైనఁ గొంత ధర్మము త్రోవ వలదె !

నిశిత చక్రమువైచి నీవైన వీరి । విశసింతుగాని నే విశిఖంబు దొడుగ.”

అనిన పార్థునిజూచి యబ్బరాభుండు । తనకార్య మనువుగాఁ దలఁచి యిట్లనియె :

“ ఎక్కడి కృపవృత్తి నీవేళ నీకు ? । తక్కుము మనకు బాంధవుఁ డెవ్వఁ డిందు ?

బంధుసంకల్పంబు పరమమూఢులకు । సంధపరంపరై యరుదెంచుచుండు.

ఇతఁడు బంధుఁడు నాకు నితఁ డన్యుఁడనుట । మతిలోన నెలకొన్న మమతనత్త్వంబు.

ఆ మమత్త్వము డించి యఖిలబాంధవుల । నీమాటు చూడుమా యెట్లున్నవారా !

వారును దమ కర్మవశమునఁ బుట్టి । రేరీతి నటుపోదు ; రిట మాన్పరాదు.

నీవు చంపుటయును నీచేత వీరు । చావు పాలగుటయుఁ జచ్చింప విధ్య.

అనుపాటి యగులీల నా జగన్మయుఁడు । తనువిశేషంబులు ధరియించు విడుచు.

సుర నర వృక్షాది సుభగదేహములు । పురుషున కెపు డెన్ని పో వెన్ని రావు !

లలి జీర్ణవస్త్ర మొల్లక శ్రొత్తచీర । వెలయఁ దాల్చినమాడ్కి వినుము జీవుండు

ఆరయ వార్ధకమగు మేను విడిచి । సారెకుఁ జొచ్చు నైశవమైన తనువు.

కావున దేహవికార మేమియును । జీవాత్మ సోఁకదు ; జీవుఁ డదవ్యయుఁడు

నిత్యనిశ్చింతుండు నిత్యనిర్మలుఁడు । నత్యసంకల్పుండు శాశ్వతుం డతఁడు.

జీవాత్మ చెడునను చీఁకును గలఁడె ! । జీవుఁ డెవ్వఁడుగాఁడు చింతింప నేను.

ఏను లీలార్థమై యీశస్థియైనఁ, । బూని చరాచరంబులు నిందులోనఁ

బుట్టినయట్లగుఁ బోయినట్లగును । గట్టియైనట్లగుఁ గరగినట్లగును.

దునో యేది లోకంబా | వేగదెన్నఁడు నని వేగినట్లగును
 నీచింత గలుగుఁ గాకేమి | తలఁప జీవుఁడు శుద్ధతనుఁడు కాంతేయ !
 పైఁబాటఁ గమలాపుడున్న | యనువున నుండు దేహములేగ నాత్మ.
 యప్ప వివేకివై చూడు | విశ్వంబు నాకంటె వేఱు గా.” దనుచు
 సద్యాత్మమర్మములఁ బార్థునకుఁ | దెఱఁగొప్ప నజ్ఞానతిమిరంబు మాన్పి
 ననక్రిఁ బాపి పోటునకు | బంధునిఁగావింపఁ బార్థుఁ డుప్పొంగి :
 శ్రీగురుమూర్తి వేను శిష్యుండ | దేవ, నాశడఁగె సందేహంబులెల్ల.
 తో నేను మీమూర్తి | చూచెదఁ గృపతోడఁ జూపవే నాకు.
 నేక మహాదేవగణము, | లబదు ననేక మహామునిశ్రేణి
 వచ్చు; సద్భుత చరాచరము | లుడుగక చూపవే యోకృష్ణమూర్తి !
 శింగదనన్న మెఱయు నజ్ఞాన | తిమిరంబుచేఁ గానఁ దీఱదెప్పుడును.
 గృవశాన నిన్నెఱింగితిని ; | వేడితిఁ జూపవే విశ్వరూపంబు !
 శోదాదేవి ముమ్మాఱు చూచె | నన విందు నీదు దివ్యాకారవిధము.
 జూడవే సవకృపాదృష్టి | నన్నెగల్గిన భక్తనత్పల!” యనిన,
 గ్రీడికి దివ్యమగు దృష్టినిచ్చి | నిరుపమగతిఁ జూడ నిజమూర్తిఁ జూపె.
 నేక సప్తాంబురాసులును | మందరాది సమస్త మహితశైలములు,
 గదాసిశార్ఙ్గ సంఘములుఁ | బుంఖానుపుంఖిమా భుజములు నమరె.
 ములు మఱి శాంభవీదేవి | నయమొప్ప శ్రీలక్ష్మీ నయభక్తిఁ గొలువ,
 బహ్మ లేకాదశ రుద్రు | లనిమిషేశ్వర వహ్ను లమరి రంగముల ;
 త లంతక వరుణ | విశ్వులు వసువులు వెలసి దూరువుల.
 క్త మకుటాగ్ర భాగంబులందు | రహితెక్కఁ బెక్కెన రవిమండలములుఁ,
 మకూపముల సంధులను | గురుతర బ్రహ్మాండకోటులుఁ బూడమె.
 ష్టి భోజాంధక వీరు | లుభయపార్శ్వంబుల నొప్పారి రపుడు.
 మున నక్షత్రలోకంబు | ఘటిత మౌక్తికభాతిఁ గరము శోభిల్లె.
 ప్నలునుమండెఁ; బ్రశయవాయువులు | నెలకొనె; నుత్పాతనిచయంబువూడమె;
 భులు మ్రోసె ; సురపుష్పవృష్టి | గురిసె ; ధరిత్రి సంక్షోభించె నపుడు,

నారద సనక సనందనాదులును | బౌరాశరాది తపఃపరాయణులు
గరుడ విద్యాధర ఖచర తుంబురులు | ఒరమవైష్ణవులును ఫణికులేందులును
జయజయధ్వనులతో సన్నతుల్ సీయ | భయదోగ్ర పిశ్యరూపము చూడనొప్పి.
అప్పు డర్జునుడు సాష్టాంగప్రణామ | మప్పరచూత్మున కతిభక్తి జేసి :

అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని దివ్యరూపంబు గనుగొని స్తుతించుట

“సర్వజ్ఞ! సర్వేశ! సర్వభూతాత్మ! | సర్వసహాధార! శరణంబు నీకు.
దేవ! దేవకిపుత్ర! దేవేంద్రవంద్య! | నీవిశ్వరూపంబు నేర్తునే చూడ!
సరిగాదు రవిసహస్రము దీనిరుచికి ; | సరిగావు గగనలక్షులునున్నతికిని ;
అమరు లీమూర్తిలో నణఁగుచున్నారు ; | కమలాసనుడు నిందుఁ గలియుచున్నాఁడు ;
చంద్రార్క-నయనదంష్ట్రక.రాశములు | సాంద్రాసనము లిందు సంఖ్యకుమీఁతె.
అంబరాధరణంబు లవి పెక్కుగంటి ; | ముంబరంబగు జగంబులనెల్లఁ గంటి ;
అదె నిన్ను జూచెద రఖిల దేవతలు ; | నదె నిన్ను బొగడెద రఖిలసంయములు ;
వారక సీముఖోజ్జ్వలవహ్నులందు | వారె కొరవులెల్ల వచ్చి కూలెదరు ;
ఏ నిన్ను మఱిది నెవ్వరో యెఱుంగ | వీనులారఁగఁ జెప్పవే! వణంకెదను.”
అనినఁ గృష్ణుడు పల్కు : “నర్జున, యేను | ఘనలోకసంహారకరుడఁ గాలుండ.
నీవు కయ్యంబు మానితిగాన రిపుల | నే వధించెదనని యేఁగుదెంచితిని.
కావున వీరి నేఁగడతేర్తు విడువ ; | నీవును నిచ్చమై నిలిచిన నిలుము.
ఆనతో వచ్చిన యస్త్రదేవతలు | నీసమరము గోరి నేఁడు నున్నారు.
అడిచి పాల్గొనింప నవి యెల్లవేల ? | వడి సరాతులఁ జంపి వసుధ గైకొనుము.”
అనినఁ గర్పడిపల్కు : “నట్ల చేసెదను ; | నను గటాక్షింపుము. నాతప్పు లోర్పు.
మనుజుఁగాఁ జింతించి మందేమేలమున | ననఘ, యేమంటినో! యాధ్యుండ వీవు.
మిమ్ము నఱుడని మేనబావనుచు | నమ్మి నవ్వుదు లోకనాయక, యెఱుంగ.
ఉర్వివా రీమూర్తి నోపరు చూడఁ | బూర్వప్రకారమై పొడనూపు.” మనినఁ
గరుణానమేతుఁడై గరుడవాహనుడు | నరునికై తొంటి మానవమూర్తి దాల్చి
చెన్నార్ నొగలిపైఁ జేర్చోలఁబట్టి | యన్నవ నగవుతో నాక్రీడిఁ బలికె :
“ఏమహాత్ములకై న నెఱుంగఁ జొప్పడని | మామూర్తి చూచితే! మనుజేంద్ర, నీవు.
సమరంబులో బంధుసంజ్ఞ శాత్రవుల | సమయింపఁ జాలుదా చాలవా?” యనిన
నతఁడు సిగ్గున నుత్తమాంగంబు వాంచి | వితతాయుధము వట్టి వెన్నుని జూచి
మఱియు సహ్యాత్మమర్మము లనేకములు | తరవాయిగొని యడిగి తనసామ్ముఁజేసి

హరిభక్తి ముక్తికి నాధారమనియు, | హరిభక్తి భాగవతానందమనియు,
హరిభక్తి వేదవేదాంతార్థమనియు, | హరిభక్తి యతిరహస్యమునుగాఁ దెలిసె.
విను మిట్టి తెఱఁగులు వినఁ గనుంగొనఁగ | జననాథ, వ్యాసప్రసాదంబు నాకు.
అనయంబు నేను విన్నంత కన్నంత | వినిపింప నిదె కంటి వింటివే?'' యనిన
నతఁ : “ డేను వింటిఁ గృతార్థుండనైతి ; సుతుల సంగర మింక సువ్యక్తముగను
వర్ణింపు మునుమునెవ్వరు తాఁకి?'' రనిన | వర్ణించె నతఁడు నవ్వసుధేశ్వరునకు.
మునుపు తాఁకినవాఁడు మూర్ఖు సీసుతుఁడు ; | వెనుకఁదాఁకిరి పాండవేయు లుగ్రమున.
అప్పటి సంగంభ మమరేంద్రుఁడైనఁ | దప్పక యొక్కింత దర్శింప నోడు.
బలధూళి యొకటి యేర్పఱుపరాకుండె ; | బలఘోష మొకటి యేర్పఱుపరాకుండె.
గొడుగులుఁ బడగలుఁ గోలలఁ ద్రెవ్వి | కడునాడు మింటిపై గ్రద్దలలోన.
మొసల నెత్తురుఁటేర్లు ముంచు నన్ననుచు | వనధి డాఁగఁగఁ బోలు వలయాద్రిగుహల.
పొడు పట్టు పొరిగొను పోసికు పొదుపు | మడు వ్రేయు మనుమాట లఖలంబు నిండె ;
నకల దిక్కుల కస్థి శల్య కపాల | శకటాంగములు ద్రెవ్వు చప్పుళ్లు పరఁగె ;
ఘనతర శస్త్రాస్త్రుఘటన లెనఁగె ; | అనలకణంబు లయ్యాజఁ గ్రీక్కిఁజేసె ;
చఱచి దిక్కులఁజూచ్చు సమయతూర్యముల | బెరసె దేవస్త్రీల పెండ్లితూర్యములు ;
తోండంబు లొండొంటితోఁ జుట్టి పెనఁగు | శుండాలములపోరు చూడ వ్రేఁగయ్యె ;
రథికులు తలపడి రాద్రశస్త్రాస్త్ర | మథిత పరస్పర మకుటాగ్రులైరి ;
పటహ భేరీ శంఖ భాంకార¹ఘోష | ఘటితమ్ములై దిశల్ కంపింపదొడఁగె.
ఆ మహారణములో నాభీష్మరథము | నేమిఘోషము మించి నేల చించుచును
జరియింప భీష్మచే జదియు తేరులును, | ధర వ్రక్కలైవ్రాలు దంతావళములు,
తుత్తుమురై నేలదొరుగు నశ్వములు, | మొత్తములై త్రెవ్వి మ్రొగ్గు కాల్బంట్లు
పడియెడు దొరలునై పాండవసేన | తడఁబడఁ దొడఁగినఁ, దనపేరు వాడి
వడముడి భీష్మతో వచ్చు సైన్యముల | నడిమికిఁ దనతేరు నడిపించి కడిమి
గదవ్రేసె గొందఱు గడిదలల్ వగిలి | ముదురు నెత్తురుగ్రక్క మొగి వెన్కద్రొక్క.
వెన వ్రేసె గొందఱు విశిఖవేగమునఁ | ²కసిమసంగినరీతిఁ గడిమిమైఁ గూల.
అదలించె గొందఱు నాగ్రహోద్వృత్తిఁ | జదికిలఁబడి కుండ సైన్యముల్ మ్రంద.

1. ఘోర | ఘటితమై. 2. కసిమంబు చెడినేల, (మా)

కరిచొచ్చి విజించిన కదలీవనంబు | కరణి వాయుజుఁ డిట్లు కడిమిఁ బెంపొలక,
 దుర్మర్షణుండును దుశ్శాసనండు | దుర్ముఖుండును మహి నుష్కృతాహ్వయుఁడు
 చిత్రసేనుఁడు వృషసేనుఁడు చారు | చిత్ర వివింశతి చిత్రదృక్కులును
 బురుమిత్రుఁడును మహీభుజుఁ డాత్మమెచ్చ | శరణుహావృన్ది గీచానైరి దాణి
 జ్యౌఘోషములు దిశాచక్రంబు గప్ప | నాఘూర్ణతాశస్థి యుష్టున గిషియఁ
 గవలు సైన్యపుఁడు శిఖండి సౌభద్రు | లవనీధవునిశమ్ము లాదిగా దొరలు
 పవనసూనునకుఁ దోడ్పడి రట్టిచోట | నచఖండములుఁ దూలె నాఁటి యుద్ధతికి.
 ఇటుచూడఁ గౌరవులై గెల్తురనఁగ | నటుచూడఁ బొద్దుపైకలము గెల్తురనఁగ
 సుభయ బలంబులు నొక్కటఁ దాఁకె | విభులన్ బురికొల్పు విధి కేల్సెన్బు.
 కరిఘంటికాధ్వని ఘనఘోటకముల | యుగుహేష మసిఘట్టినోర్పులగరము
 భేరిమృదంగాది భీషణధ్వనికే | దానెక్కుడై మ్రోసె దశదక్కు లుదన.
 ఉదయించు నెత్తుట నొడుగు వెండియును | ఉదయించు నెత్తుట నొడుగు రజంబు.
 అయ్యదయాస్తమయంబుల విధము | చయ్యస నెఱిగించె సంసారవిధము.
 కమలబాంధవుఁ బ్రాణు కప్పారుధూళి | సమకొన్న రాహువుచందంబు దోవఁ
 దిదళులఁ గప్పిన తెల్లనిధూళి | కదనోర్వి కొకమేలు కట్టునై తోఁచె.
 ఖచర కాంతలఁ జేరు కట్టెట్టధూళి | యుచిత హల్లకపంక్తియుప్ప దీపించె.
 పన దిశాభిత్తులఁ బట్టినధూళి | పసిడి పూత విధంబు భాసిల్లఁ జేసె.

భీష్ముని ప్రథమ దివస యుద్ధము

అప్పుడు సీపుత్రుఁడలర భీష్ముండు | తప్పక దారుణాస్త్రముల వర్షముల
 యమనూతి సేనాగ్ని నార్పఁజేయుటయు, | సమరేంద్రసూనుఁ డాయతీరథు సంత
 గాండివ నిర్ముక్త కాండప్రచండ | చండాంశుకరముల నరి నాక్రమింపఁ
 బరశురామునిచేతఁ బరఁగిన శరము | లురురాజుకలకలం బోర్చవన్నట్లు
 శాంతనవోన్ముక్త శరములు పాండు | సంతతి నెల్ల జర్జరితంబు చేసె.
 కిసిసి సాత్యకి యంతఁ గృతవర్కదాఁకి | ధనువును జోడును ధరపాలు చేయ
 నతఁ డొండువింట శరావళిఁ దొడిగి | ధృతి నేసె సాత్యకి తిరుగుచు పడఁగ.
 కోసలుం డభిమన్యు ఘోరాజుఁ జెనకి | యా సుభద్రకుమారు నలుగులఁ గప్పి
 తానును గర్జించందంబు వహించి | రా నన్నగతిఁ బోయె రణభూమి విడిచి.
 భీమసేనుని మనభీముండు దాఁకి | భీమాస్త్ర శతముల బిట్టు గప్పినను
 అతఁ డీతనిమార్గణావళి నఱికి | కేతు చాప చ్చత్ర కృపణుఁ గావించె.

యువరాజు నకులుని నుగ్రోగ్రబాణ । నవతి గ్రుచ్చిన నల్లి నకులుఁ డా ధూర్తు
నింతి చ్రాపదిఁ దొల్లియీడ్చిన కేలు । నంతలుగా నేసె చక్రబాణముల.
ధృతి దుర్ముఖుఁడు సహదేవునిఁ దాకి । శిశి 1 శిలీముఖములు చిచ్చులు గురియ
నరువది నాటిన నన్నియు నాటి । నఱికె దుర్ముఖుతేరు నకులనుజుండు.
శమనతనూజుండు శల్యునిఁ దాకి । యమితాస్త్రములఁ గప్ప నతఁడు తద్ధనువు
నఱికిన, వేటొక నవచాప మెత్తి । వఱపె నమ్ములు మద్రపతిమీఁద నృపుఁడు.
శరగురుఁ దాకి ధృష్టద్యుముఁ డారు । శరముల విలుద్రుంపఁ జాలఁ గోపించి
గురుఁ డొండు ధనువునఁ గోలలు దొడిగి । యరి ముంచె గిరిని దోయధి ముంచినట్లు.
మాగధ సహదేవు మగటిమిఁ దాకి । భోగి భోగనిభుండు భూరిశ్రవుండు
శరములఁ దద్భుజాస్తంభంబు నొంప । నరము నొంచె నతండు నుగ్రాస్త్రతతిని.
ధృతి బాహ్నికునిఁ దాకి ధృష్టకేతుండు । శతసంఖ్య గడచిన శరముల గ్రువ్వ
నతఁడు నట్టిశరాళి నాతనిఁ బొదువ । శతమఖివృత్రుల సరిబోలె రణము.
లలయలంబనునకు హైడింబుతోడఁ । దలపాటు గల్గుచోఁ దరులును గిరులు
వరున నెక్కడినుండి వచ్చెనోకాని । తరమిడిఁ దండోపతండమై యపుడు
సమరాంగణము శరీరములును నిండఁ । దముఁ గానరాదు ప్రతాపాగ్ని గాని.
నెఱయ నీగతి శిఖండికి ద్రోణజనకు । నెఱచిచ్చుకోలల యెల్లాట బలిసె
పలు తెఱంగుల మాత్స్య భగదత్తులకును । జగతికి వేఁగైన సంగ్రామ మొదపె.
చెలఁగి సుశర్మకుఁ జేకితానునకుఁ । గలిగె నుద్దామ సంగర కుతూహలము.
బవరంబు శకునికిఁ బ్రతివింద్యునకును । వివిధాస్త్ర వితతుల విరివియై నడచె.
ఆయతరణము శ్రుతాయువునకును । రాయుచుఁ గల్గె నిరావంతుతోడ.
ధరఁ గూతిభోజుతోఁ దత్సుతుతోడ । నరుదయ్యె రణము విందానువిందులకు.
కైకొని యేవురు గాంధార పతులఁ । కేకయు లేవురుఁ గినిసి మార్కొనిరి.
తివిజి నీతనయుండు దీర్ఘబాహునకుఁ । బవరముత్తరుతోడఁ బ్రభవించె నధిప !
నుతగతి నకులసూనుండు పేరువాడి । యతిఘోరముగఁ దాకి నయ్యులూకునిని.
వెండియు పీరులు వెన నిందునందుఁ । దండతండంబులై ద్వంద్వయుద్ధములు
సుర సిద్ధ సాధ్యులు చూచి యాశ్చర్య । భరితులై వినుతింపఁ బాటించి రధిప !

ఏటుకోలల భంగి నేర్చినమగలు | కోటాన కోటలు గుంపులై తాళ
 నెక్కడ చూచిన నెక్కడి ఘోర | మిక్కయ్య మని తోచ నేట్లాడిరపుడు,
 ద్విరదరదంబులు తేరుల నొగలు | నరదానికి విజృంభించు చప్పుళ్లు బెరసె.
 వారణ హయరథప్రజము పైబడిన | బోరాట నొడుగక పొడుచు కల్పింట్లు,
 నిరుపమ రథమహానివహంబు మీద | దురగ రత్నంబుల దోలు రాహుతులు,
 హరి కాలుబంటు తేరన కుర్చి గలయ | గరిచేతఁ ద్రొక్కించు కడిది మావతులు,
 రథకులఁ జంపి యారథముల కుటికి | రథిని మార్గొను మహారథికులుఁ గలిగి,
 గదలుమోములదాకి కదుములుగట్టి | యుదరివెన్దిరుగుచున్న యేనుఁగులు,
 బిరుదుకోలల నేడు పెరిగినట్లయ్యు | బరగ మిన్నులమీదఁ బాటు గుఱ్ఱములు,
 నొకహస్త మెడలిన నున్న హస్తమున | బ్రకట శాత్రువు మీదఁబడి పొడుచువారు,
 దల ద్రెవ్వినను మున్న తా దృష్టి యిడిన | తులువపైబడి పొడ్చి తూలెడువారు,
 నిజవాహనంబు ప్రందిన నవ్యవాహ | భజన బల్మఱునిల్చి పరుఁగూల్చువారు,
 ఖండంబు లయ్యును ఘనతర భ్రుకుటి | యుండ నాడుగఱచు టుడుగనివారు,
 దారు నొచ్చియును బొండవులకుఁ దోడు | పోరాడువారునై భూరిభంగులను
 దళములు పోర, రథంబులుపాటి | నలసిన తలలుఁ జూరములైన విండ్లుఁ
 గటల త్రొక్కుల నేలఁగలిసిన భటులు, | వరునఁ దుత్తుములైన వాలుగుండెలును,
 హరిఖరగ్రముల నుగ్గైన బొమ్మికలు, | నురుగతిఁ ద్రెవ్విన యూరుకాండములు
 వీరాని నిహతిఁ ద్రెవ్వయు రథమీడ్చు | తేరి గుఱ్ఱములునై దృష్టింప రణము
 శరశయ్య నిల్లెక్కు శాంతనవుండు | పరమార్థమన్నట్లు భటులట్టి శయ్య
 నేక్కిన చోటునై యింపార, సూర్యుఁ | డెక్కె మిన్నను పట్టవేనుంగు¹ వీవు
 కొడుకు వచ్చెనొ రాడో ఘోరాజకనుచు | బాడవెక్కి వీక్షించుపోల్కి దీపిం.

భీష్ముడు పాండవవీరుల నొప్పించుట

అపుడు దుర్యోధనుండనుప దుర్ముఖుఁడు | కృప వివిశతి శల్య కృతవర్మలనఁగ
 నేవురుదొరలు వీరెలమిఁ బంచాగ్ని | భావంబువారు విస్ఫారతేజముల
 గాంగేయుకెలకులఁ గదిసి శాత్రువుల | భంగపెట్టుచు బరాబరి నేయునంతఁ,
 దన తాలకేతువు దశదిశావీధి | వనమునఁ దోచ దేవప్రతుండలరి
 తూలముం దఱుము వాతూలముఁ బోలె | వేలములకు సైన్యవితతిఁ బోదఱిమి,
 పాంచాల కేకయప్రముఖులు వాఱ, | నంచిత వ్యూహపార్శ్వములైన వారి

1. కళిత మాపుతులు. 2. యుండె వురుకుట. 3. రింపు. (మూ).

మూలకుటికి యమ్మొనలెల్ల విప్పి | యాఁగొన్నపులి యాలకాది గొన్నట్లు
వెన్నడించియు, జోడు విల్లుఁ బతాక | యెన్న రథ్యము నూతునిలకు వ్రాల్చియును,
వారి తూపులవాన వరుసఁ దోడ్తోన | వారించియు ననూనవైఖరిఁ దాఁకి,
యెక్కడఁజూచిన నెదుటఁ బార్శ్వములఁ | బెక్కండ్రు భీష్ములు బెరసినట్లుండఁ
బ్రజలను బుట్టించి బ్రహ్మయావ్రేగు | నిజలీలఁ జెఱుప జన్మించినాఁ డనఁగ.
దాయలఁ దమనందు దట్టమై వివిధ | సాయకమయముగా శరములేయుచును
నేమి¹చాఘలు వట్టు నెత్తుటఁ దడుపు | భూమిశ, భూమిఁ దూపులనారునాటు
సురపూలవృష్టి నచ్చుగ నెరువుగట్టుఁ | బారిపారి రథవేగమున నెలుగువెట్టు
విమతులు ధరఁబడ్డ విజయఫలంబు | క్రమమొప్పఁ గొను భీష్మకర్షకుండడర.
భయమంది భగ్నమై పాండవబలము | లయకాల మిదియని లజ్జను విడిచి
వడగండ్లఁ జిగురాకు వ్రయ్యలైనట్లు | తడఁబడి తలచెడి²తట్టాడి తలఁకి
చిందఱవందతై చివికి చీకాకు | నొందుచు కి³నొకనిపై నొకఁడు వ్రాలుచును
మందాకినీనూను మార్కొను మగలు | మందునకును లేకమగఁటిమిఁ బాయఁ
దల్లిగారగు సుభద్రాదేవి కడుపు | చల్లఁగాఁ బుట్టిన సౌభద్రుడవుడు
కర్ణికారపతాక గలిగి సువర్ణ | వర్ణరథ్యముల నుజ్జ్వలమైన రథము
నెక్కి శౌర్యము రూఢిఁకెక్కిన భీష్ము |
మద్రాధిపతిఁ బదిమార్గణంబులను | భద్రాత్ముఁ గృతవర్కుఁ బదిమార్గణముల
ఘనుఁడు వివింశతిఁ గాండవింశతిని, | అనువొప్పఁ గృపుని నూటంబకంబులను,
దుర్ముఖుఁ బదియారు తూపుల నొంచి | మర్మంబు లగలించి మఱియంతఁ బోక
నారాచవర్షంబు⁴నాదేయుమిఁద | వారక కురియింప, వారలు మెచ్చి:
“ యితఁడు మహావీరుఁ డెవ్వరికంటె; | బ్రతివచ్చుఁ గ్రీడికిఁ జారువస్సురణ.
ఆర్వుర నణఁచు సంయమిపోలే మనల | నార్వుర శరవిద్య నడఁపుచున్నాడు.
వాల నిచ్చినఁ గాదు వారికి వారు | చేలాపుపన వీనిఁ జెండాడుటొప్పు. ”
అని సూతునొక్కఁడు హయములనొకఁడు | ధనువొక్కరుఁడు కేతుదండ మొక్కరుఁడు
ఘనరథం బొక్కఁడు కవచ మొక్కరుఁడు | తునుమాడఁ జొచ్చినఁ దోడ్తోన నతఁడు
నన్నిటికన్ని చయ్యనను గైకొనుచు | మిన్నేటినుతు విల్లు మెఱుంగుటమ్మములను

1. చోళ్ళువట్టు. 2. దట్టమై. 3. నొకటిపై నొకటి. 4. నాద్యేయు. (మా).

విఱిచిన విఱుగక వీడెంతయనుచు | నఱమంట పిడుగునై యఱగన్న మెఱయ
 నమరనదీనూనుఁ డభిమన్యు నవుడు | నమయించు తలఁపున శక్తి నైచుటయు,
 నది మూఁడు శరముల నాఱుని దునిమి | నదినూను కవచంబు నఱికిన, నలిగి
 కృతవర్మ మద్రేశ కృప వివింశతులు | ధృతి దుర్ముఖుఁడు భుజోద్రేకంబుతోడ
 బాణాష్టకంబులు బాణనప్తతులు | బాణశతంబులు బాలుపై నేయ
 సంతలో భీష్ముఁ డస్త్రాది సన్నాహ | దంతురంబైన రథంబెక్కి వచ్చి
 సాయకత్రయమున సౌభద్రు నురము | వాయువు లడయాడ న్రయ్యలు వాపి
 పాఱవాతమ్ములు ఫాలదేశమున | నాఱు నాటినఁ బ్రాణ మల్లలనాడి
 కోపధూమాక్షుడై గోత్రారిమనుమఁ | డేవుచేవయు నాత్మ నినుమడింపంగఁ
 గ్రొత్తగా మిన్నేటికొడు కెత్తికొనిన | యుత్తాల తాలాంక ముర్విఁ గూల్పుటయు
 రాజుచిత్తము పాండురాజుసైనికుల | నాజలో గెల్వరాదని కొంత దెలిసె.
 ఆర్చె బాండవసేన యాహవలక్ష్మి | యూర్చిపుచ్చిన భావముండె నీమొనకు.
 సౌభద్రుపై సంపజడి శల్య కృపులు | వేభంగి నడరింప వేగంబె వచ్చి
 పావని యాబాణపటలంబు విప్పి | దేవవ్రతుని విల్లు ద్రెవ్వనేయుటయు,
 నతఁ డొండువింట నస్త్రావళి దొడిగి | ప్రతివీరు సింగంపుబడగ దున్నాడి
 యంబకత్రయమున నభిమన్యు గ్రుచ్చి | పంబి పైపై వచ్చు పరసేనఁ బఱవ
 వారి నైన్యవుఁడును వరుసఁ గేశయులు | వైరాటు లిరువురు వారి తండ్రియును
 బవనజ పార్థసంభవులకు మిగిలి | దివిజ నదీనూనుతే రాక్రమించి
 శక్తి కుంత ప్రాసచక్ర గదాది | శక్తిఁ దోమర నహస్రంబులు గురిసి
 కృతవర్మ మద్రేశుఁ గృపు వివింశతిని | ధృతి దుర్ముఖుని గుంపు తెరలఁ దోలుచును
 ఎడనెడ భీష్ముతో నేట్లాడుకొనుచు | వడముడి వడిమెచ్చ వ్రాలుచో, నందుఁ
 గరిఘటాపటలితో గర్వంబుతోడ | ధరణీశుఁ డలర నుత్తరకుమారకుఁడు
 శల్యుపైఁ గవిసి విశల్య దోశ్యక్తిఁ | గల్యంశజంకును గలసేన చూడఁ
 గరిగొల్పి నారాచ ఘనవృష్టి గురిసి | హరుల నూతునిఁ జంపి యరదంబు నఱికి
 యురుచాపయష్టియు నూనంబుచేయ | దరహాసమొప్పు చూత్పుని జూచి యతఁడు :
 “గోగ్రహణమునాఁడు కురుసేనమీఁద | నుగ్రతచూపిన యోధవా!” యనుచుఁ

బ్రశయకాలమునాటి భీష్మరప్రభలఁ | గిల కిల నవ్వెడి భేటకంబాకటి
యుత్తరుమీఁదఁ బ్రయుక్తివై చుటయు | సత్తుంగ రుచి నది యుడువీధిఁ గప్పి
దొరకెఁ గాలున కిది తొలిముద్ద యనఁగఁ | బరిమార్చె నుత్తరుఁ బ్రాభవోత్తరుని.
అతఁ డిట్లు కూలిన నాతని కరిని | ధృతిఁగూల్చి శల్యుండు తేరొక్కఁబెక్కె.
తమ్ముఁ డిట్టిల్లినఁ దానల్లి శంఖుఁ | డమ్మద్రవపిఁదాకి హస్తినంపదను,
వరమేఘకులముతో వజ్రగిరీశు | నిరవొప్పఁ జెనకఁ బోయినలాగు దోష
ఘోరభంగిఁ గడంగి కులిశోపమాన | దారుణాస్త్రములఁ బ్రతాపించి యేయ,
సమ్ముట్టడికి భీష్ముఁ డమితరథాశ్వ | సమ్మర్దమున నట్టి శంఖుని కరుల
నినుకఁ గట్టిన బొమ్మరిండ్లు వేడుకకు | వెనఁ గాళ్లఁ దన్నెడి వెట్టియుఁ బోలె
ఘీంకారమునకు 1దిగ్భిత్తులు పగుల | శంకలేక వధించు సంచుతానెటిగి,
“యోడకుం డోడకుం డో యోధులార! | క్రీడి వచ్చితి మీకు గెలుపేమి బ్రాతి!
యటుచూడుఁ” డని మార్గణావళి బలువఁ | బటుభంగి నధిప, నీబలములలోనఁ
జిద్రుపలయ్యెడు తేరుఁ, జెడిపాటు హయము, | నదవదయగు బంటు, నణఁగు గజంబు,
ధూళిపాటు పతాక, త్రుంగెడి గొడుగు, | గాలిబోయెడు విల్లుఁ గలుగవచ్చినను
లయ్యెడ్డు దోసపం డవినినయట్లు | చయ్యన విచ్చె వానవముఖ్యు లలర.
నరుడంత నిలువక నారి సారించి | సురనదీనూనుపై స్ఫురణమై నిగిడె.
ఇరువురుఁ దలవడ నీక్షించు ప్రజకు | హరి హరి దాకిన యాచందమయ్యె.
ఇట్టిరువురుఁ దాఁక నిరువంక దొరలు | పోట్లాట కెక్కిరి భూపాల, వినుము.
అప్పుడు భానున కపరాహ్ణమయ్యె; | నెప్పటిశంఖుపై నెక్కి శల్యుండు.
గజయృద్ధమునకోర్చి కలకలంబోర్చి | నిజశరంబుల మాత్యన్యనికరంబు దఱిమి
విరటు శతాసీకు వెన కెన్నడింపఁ | దిరమైన మద్రేకు తెగువకు వెలుచి
పదఘట్టనల భూమిభాగంబు వగులఁ | జెదరి శంఖుండు చేరె సేనానికడకు.
శంఖుఁడెట్లోదుఁగుట శాత్రవభటులు | శంఖంబులొత్తుట చక్క వీక్షించి
నరుని భీష్ముండు తృణంబుగా నెన్ని | కురిసెఁ గోలలవాన గుణఘోషముడర.
నరుడు నాభీష్ముఁ దృణంబుగా నెన్ని | పొరి పొరి బహుశరంబుల వెల్లిగొలిపె.
ఇరువురిరణమున కీ యుగంబెల్ల | నరిచాలదని తోచె శస్త్రాస్త్రములును.

వడినంత భీష్ముండు వాసవితోడి | బెడిదము చాలించి పెర్రోనోడి
 ద్రువదుసేనకుఁ దేరు దోలించి యతని | యసరిమితోగ్రసైన్యంబునాని
 నెండినవనమున కెగసి కార్చిచ్చు | మండెడుకై వడి మదగజ తుంగ
 రథ పదాతిచయంబు రాద్రబాణాగ్ని | బృథివిపాటొనరించి పీర్చి పోని యును
 ఘనుడు కేకయపంచకము సేనకుటికి | సునిశితాస్త్రంబులఁ బూర్ణముగాఁ
 నాలోడనముచేసి యంత విరాటు | నాలుగుదెగల పైస్యము చూచోవారి
 యడయాలములతోడ నార్పులతోడ | గొడుగులతోడ నెక్కడు నేర్చితోడ
 బెక్కుదిక్కులఁ బర్వ పృథివీశుసేన | నొక్కదిక్కుగ నొత్తి, నొకాఘుల పాఠా
 బాండుతనూజులు పరికింపుచుండఁ | జండిమ¹ నెటపువో, జండభానుడు
 “ఎనయఁ దేజము చూప నీతండు చాలుఁ | బునరుక్తి హే” అని పోయియున్న
 భానుఁ డంబుధి గ్రుంకె బాండవాస్యముల | తోస వంశజములు దురదను నున్నది.
 కాంతేయ భీత్యంధకారంబుతోస | యంతంతఁ బర్వ సయ్యంధకారంబు.
 రారాజు పులకాంకురంబులతోస | తారలు పొడమె నెంతయు సభోపి.
 రమణ భీష్ముని యనురాగంబు తోడ | సమరె సంధ్యారాగ మవరిచియున్నాడు.
 అప్పుడు కురువీరు లాజిచాలించి | విప్పుమోముల భీష్మునినుతించుకొనుచు
 వేలంబులకు ²నేగ వినుము పాండవులు | నాలంబు చాలించి యరిగి రిండ్లగును.
 అని యిట్లు తొలినాఁటి యాజిలో భీష్ముఁ | డొనరించు పొరువంబొగి వంశమున
 ఇట నాంబికేయున కెఱిగించె ననుచు | నట ముని జనమేజయక్రీతీశుఁడగు
 జెప్పిన నారాజు చెలఁగి యమ్మొద | నెప్పటఁ గథచెల్ల నెఱిగింపునుమి
 గౌశల్య గర్భదుగ్ధాబ్ధి శుభ్రాంశ! (?) | ఈశాన సంస్తుత్య! యింద్రాధిపతి! |
 పాలిత దివ్యోగ్రబాణసంపన్న! | నీలాంబుదశ్యామ నిర్మలదేహ! |
 ననకాది మునివంద్య! సచ్చిదానంద! | మనువంశతిలక! రామా! మీశుడగు.
 ఇది నదాశివభక్త హితగుణానక్త | నదయస్వరూప కాశ్యపగోత్ర) దీని
 స్తుతిపాత్ర వల్లభనూరి సత్పత్ర | మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
 రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస | ముచితార్థయుతముగా నొప్పు రెండవది.

1. నెటపువో. 2. మీరు. 3. రెల్ల. (మూ).

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీకంఠ కమలజార్చిత పాదయుగళ! | నాకేశవందిత నవ్యచారిత్ర!
 లోకరక్షక, భక్తలోల, శరణ్య, | నీకు మ్రొక్కెద రామనృప, చిత్తగింపు.
 అవధారు మఱియు సంయమి చెప్పదొడగె | సవినయస్ఫూర్తికి జనమేజయునకు.
 ఆరీతి భీష్ము వరాక్రమంబునకు | సారస్వనిముఖుడై శమన నందనుడు
 నాటి నిశావేళ సరనాథులెల్ల | వాటంపు భక్తిగ గొల్వగగె గొలుపుండి
 శౌరికిట్లను: “నిన్ను శక్రజనమ్మి | పోరిలో బ్రజల గోల్పోవుచున్నాడ.
 బాణారి బాణాది బాణసంపదకు | ద్రోణమెచ్చులు గన్న తూపులపనకు
 బ్రమసి యే గౌరవపతితోడి యనికి | సమకొంటి గాక యీచల మెవ్వడెఱుగు.
 ఇతడు శాత్రవహింసకేనోప ననిన | ధృతి నొక్కవిధము సంధింపనే యేను!
 ఆపగానుతు మర్త్యుడని యుంటి గాని | నాపాలి మృత్యువై నటియించు టెఱుగ.
 ఉత్తరుం డీలై లోకోత్తరుం డొకడు | క్రొత్తగా నిదె నేడు గూలెసైన్యంబు.”
 అనిన గృష్ణుడు పల్కె ‘సశ్లేలతలప! | ఎనయ నీయెడ గ్రీడి హిత మేల మఱచు!
 ఎల్లింటిరణమున నీక్షింపు మితని; | చల్లనై యీరాత్రి శయనింతు గాక.’
 అనిన సంతోషించి యవసీశ్వరుండు | వనజనాథుని నంచి వాసవి నంచి
 యనిలజ నంచి సైన్యపు నంచి నకల | జననాథులను నంచి చనియె లోపలికి.
 ఆరాత్రి దొర లాత్మ నాపగాతనయు | పౌరుష మొకతృణప్రతిమగా నెన్ని
 “యెప్పుడు వేగునో యీనాల్లు జాలు! | తప్పక యుగములై తాదోపదొడగె.”
 అనుసంతక బక్షద్వయము నూచి విడిచి | యెనయ నించుకనిక్కి ¹యిల దోడజీ
 చంచుపుటము విచ్చి చరణాయుధంబు | కొంచక కొక్కురొకో యని యార్చె.
 వదలె విటగ్రీవ వనితాకరములు; | ²ప్రిదిలె నుష్మినుఖంబు పృథివి జీవులకు.
 భటుల నాజికి లేవ బటతెంచె ననగ | బటు ³గుణత్రయముతో ⁴బయ్యెర వెట్టె.

ద్వితీయ దివన యుద్ధక్రమము

అంతః దూర్యోధపంబులంతంతః జెలగ | సంతక ప్రియనూనుఁ డరుణోదయమున
 నిత్య కృత్యాచార నియమముల్ దీర్చి | దైత్యారి సాత్యకి తమ్ములు సఖులు

1. యలదోకచీర. 2. పృథి. 3. గణ. 4. పయ్యద. (మా).

తూర్య స్వనంబులు తోరమై దిశల | సూర్యప్రభలతోడఁ జుట్టుముట్టఁగను
జేనూపి రారాజు సేనలఁ దఱుమ | నానూటిఁ బగవారు నలమి పైఁబడఁగఁ,
బోరుఁ ఘోరంబయ్యెఁ బురుషూత నగర | వారాంగనల యిండ్ల వాకిళ్లు తెఱవ
... .. | కేళీకలాప ధిక్కృత వేగమగుచు,
నారద వీణా రణ ద్రామనామ | పూరిత సకల సభోభాగ మగుచు,
పటహ నిస్సాణ నిర్భరనాదజాత | పటు దిశావలయ దర్పధ్వంసమగుచు.
ఆ రణంబున భీష్ముఁ డానాటిరణము | కారణంబుగ నేచి కౌంతేయశోటిఁ
గొంచక చించినఁ గొడుకుచు సేన | కంచుమించై పాట గళములు నఱికి
దొరల నందఱుఁ దోలి తొప్పరలాడ | నరుఁడు నారాయణునకు నిట్టులనియె :
“బావ, చూచితే ! శూన్యభావన నన్ను | నీ వీరవరుఁ డెన్ని యిటు మనసేన
నాహుతిఁగొనఁజొచ్చె ; నటు మనరథము | మోహరింపఁగఁజేయ మురవైరి, తగును.”
అనినఁ గృష్ణుఁడు రథంబాత్రోవఁ దెచ్చె ; | అనిమిషనదిసూతి కర్జునుతోడ
నని ఘోరమై చెల్లె సప్సరో యక్ష | దనుజ గీర్వాణ గంధర్వులు పొగడ.
రామునిచేఁ గొన్న రాద్రబాణములు, | భీమునిచేఁ గొన్న భీకరాస్త్రములు,
నిరువురు నాటుచో నిరువురుఁ గొంత | సురఁగరు సోలరు శూరత పెరుఁగ.
నరుని తూపులు తాఁకి నదిసూను పడగ | యరదంబు విలు జోడు నడఁగినఁ జూచి
కలఁగి కౌరవులెల్ల గాంధార శల్య | కలశజలాది (గాఁ గల యోధులెల్ల)
నేయుదు రవి క్రీడి యెంతయుఁడునుము ; | పాయుదు రిటుఁ గూడఁబడుదురు ; మఱియు
నందఱికందతై హరిసూతి పెనఁగఁ | జిందఱవందతై క్షితిప, నీదొరలు
గాంగేయరక్షకై కడఁగి వచ్చియును | సంగరమునువీడి చయ్యనఁ దొలఁగ,
శరముల బలములఁ జక్కుగా నఱుకు | నరుప్రతాపమునకు నరనాథుఁ డులికి
దేవప్రతునిఁజేరి తెగున నిట్లనియె : | “ఓ వీర, పాండవేయుల గెల్తుననుచు
సేనలు విన నాడి సేనానితనము | (పూనిన సీదగు) భుజశక్తి గాన.
వాల నిచ్చితిగదా వానవి నింత ! | తోలనిచ్చితిగదా దొరల నీరీతి !
బవరానఁ గుత్తుకబఱియై శివుని | మివిలిన శరవిద్య మించుచుండియును
ధృతి నిన్నుగావ నేతెంచు సైన్యముల | నితఁడు (వెన్నాడుచు నిట్లు) మోఁదేడిసి.

1. తొలనిచ్చితివి. (మూ).

గురుఁడాదిగా వీని కోలలఁ బగిలి | విరఘులై శిరములువీడఁ బాత్రదరు.
 ఇట్టివాడవు కర్ణు నేటికి వెడలఁ | గొట్టితి రణభూమిఁ గొంతోపకుండ? ”
 అనిన నించుక నవ్వి యాపగేయుండు : | “ జననాథ, నీమాట సకలంబు నిజము.
 నేన.....డ్డు | కానవు నాపరాక్రమ మింకఁ జూడు.”
 అనుచు గాండివపాణికై తేరుగడవ, | జనపతి తానును సాహసస్ఫురణఁ
 గృతవర్మ గురువుత్ర కృపులతో నెక్కి | యతిఘోర శరవృష్టి నర్జునుఁ బొదువ
 మహిమఁ బార్థునకు ధర్మజ భీమ నకుల | సహదేవు లాహవోత్సాహులై యొదవి
 భీష్ముపై నెక్కిన, బెడిదమై రణము | గ్రీష్మ భాస్కర కరాకృతిఁ దేజరిల్లె.
 అందు గంగానూతి హస్తకౌశలము | పొందునఁ బురుషాతపుత్రుని మేన
 నమ్ములు గ్రుచ్చిన, నపుడు రక్తములు | చిమ్మన గ్రో(వితోఁ జిమ్మినట్లె)గసె.
 నరుడు భీష్మునినేయు నారాచకోటి | గరళాగ్నికణములు గ్రక్కుచు నడరి
 యతని విల్లును జోడు సరదంబుఁ గాల్చు | నతనికి నవియెల్ల నరుదెంచు మఱియు.
 నరుడుద్రుంచు రయంబు నది (నూతి వాని) | వరునఁదెచ్చు రయంబు వసుధకేర్పడదు.
 ఇద్దరు సరివత్తు రిష్టువిద్య ననఁగ | నద్దరిపాటుగా నాపగేయుండు
 క్రోవ్యాడితూపున గోవిందునురము | రువ్విస, నులివేడి రొంపినెత్తురులు
 (క్రుంకుభానునిపోలె) గొన మింటికెగసె | మంకెనపూచాయ మఱపించుమాడ్కి.
 ఆతతాగ్రహగుణవ్యగ్రుండై నరుడు | తాతఁజూచి యురంబు దశవిశిఖములఁ
 దూలనేసిన నొడల్దూలియు నతఁడు | తాలిమి వదలక దర్పంబు (మెఱసి)
 వింట నగ్నులకంటె వేండ్రంబులైన | కంటకాస్త్రములు లక్షలసంఖ్య దొడిగి
 దయలేక నరునేయ, దాక్షిణ్యమాత్ర | మయిన లేక నరుండు నాభీష్ము నేసె.
 అయ్యంపవెల్లువ నమరణోకంబు | వ్రయ్యునో! లోకంబు వడిఁ దడఁబడునో!
 చుక్కలు డుల్లునో! సూర్యునిరథము | చిక్కునో! యని చలించిరి సురాసురులు.
 అప్పుడు మధ్యాహ్నమయ్యెఁ గెంఢూళి | గప్పి సంధ్యాకాలగతి మింటఁ దోచె.

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు ద్రోణునిఁ దలవడి విరఘుఁ డగుట

ద్రోణుపై ద్రుపదపుత్రుఁడు తేరు పఱపి | బాణవర్షములఁ గప్పఁగ నాతఁ డలిగి
 వాని నూతచ్ఛత్ర వాజివర్గంబ | నోనేసి యార్చ, ద్రోణున కల్గి వాడు
 శితబాణవృష్టి వర్షింప వర్షింప, | నతఁ డంత నాశీవిమాకృతి తూపు

వేడిమంటలు గ్రక్క వేవేగఁ దొడిగి | వాడిచూపులు దోప వాని నీక్షించి
పాండవసేనాని, పడితిగా కనుచుఁ | జండవై ఖరినేయఁ జలియింప కతఁడు
నది రెండుచేసిన, 1నావిశేషములు | మదిమెచ్చి పొగడిరి మనవారు వారు.
శరగురుఁ డంత ధృష్టద్యుమ్నుఁ డట్లు | శరము డంబునఁ ద్రుంపఁ జయ్యన నలిగి
శక్తి బాహుశక్తి సమకూర నెత్తి | రక్తాశ్వుమీఁద ఘోరముగ వైచుటయు,
మూడుతూపుల నది మోడుగా నటికి | వాడితూపున గ్రుచ్చె వాఁ డస్త్రగురుని.
అంతఁ బోవక శక్తు లతఁ డొకనూఱు | దొంతిపెట్టున వైవఁ, దోడ్దోన గురుఁడు
పరమాణువులుగాఁగ బాణంబులేసెఁ | గురువంశతిలక, యాక్రోత్తలు వినుము.
వెండియు సేనాని వివిధోగ్ర భంగిఁ | జండ కాండంబులు సంధించి గురుని
నుడుగని నెత్తుట నోలలాడించె. | నడిమికి నవ్విల్లు నటికి ద్రోణుండు
సారథిఁ దునిమి యశ్వములఁ జెండాడ | నారథి నాథుండు నరదంబు డిగ్గి
గద త్రిప్పివైవ, నంగద దాని గురుఁడు | చిద్రుపలుగా నేసెఁ జిఱునవ్వుతోడ.
వాలును బలుకయు వాఁడంతఁ గొనుచుఁ | గాలాంతకుని రీతిఁ గదిమి వైఁబడిన
నావాలుఁ బలుకయు నలిగి యాచార్యుఁ | డావాలవలె నుండ నన్నియు నటికి
“చేతికి లోనయ్యె సేనాని జముని | వాతఁ ద్రోసెద ” నని వాలెత్తు నంతఁ,
గరిఁగావ నేతెంచు గరుడాంకు పగిది | నరుడెంచి భీముఁ డయ్యాచార్యుఁ దాఁకి
క్రూరాస్త్ర యుగళంబు గుండియ నాటి | వైరభ్యుడగు తన వాహినీ పతిని
నొండాక రథమున నునిచిన, సంత | మండుచుఁ గురుపతి మారుతిమీఁదఁ

భీముండు కళింగ సైన్యము నుఱుమాడుట

గరి ఘటాపటలాధ్యుఁ గాళింగనాథుఁ | బరువడి మణిమంతుఁ బంపఁగా నతఁడు
పవనజు ముందట బలములలోన | వివిధ గదశ్రేణి వెల్లిగాఁ గొలిపె ;
అవి భీము బలముచే నర్థము గూలె ; | దపులక యున్న యర్థము దాఁగిపోయె.
మణిమంతుఁ డేనుఁగు మారుతి మీఁద | సృణిమంతుడై కొల్పి చేవేడి సూప
గద వేసి యప్పీరుఁ గాలునిఁ గూర్చి | మదకరి నుగ్గాడ మార్గణౌఘముల.
శూరుఁ డాతని పట్టి శుక్రదేవుండు | మారుతియరదంబు మహిఁ గూలనేసి

1. యా విషాణములు. (మా).

కుంతాగ్రములవంటి కోలలఁ బొదువఁ | గొంతేయుఁ డప్పీరు గదవేసి చంపె.
 అంతఁ బేర్చి శృతాయువను కళింగుండు | 'కొంతేయు వాలంపగమిఁ జుట్టుముట్టి
 వెడఁద తూపున విల్లువిఱుగ నేయుటయు, | వడముడి బొమముడి వడినిడి కడిమిఁ
 బలుకయు వాలును బాణిద్వయమున | వెలుఁగ శాత్రవ బాణవితతిఁ ద్రుంచుచును
 ద్రోచి యెక్కిన, వానితోఁబుట్టువాకఁడు | ప్రాచీన నిభమూర్తి భానుమంతుండు
 విరావతముఁ బోలు హస్తీపై వచ్చి | మారుతి నుగ్రతోమరముల వైవ,
 నిభము కొమ్ములు ద్రొక్కి యెక్కి యాభీముఁ | డభిరూతిశిరము ఖడ్గాగ్నిలో వ్రేల్చి
 దంతి ప్రాణము గొని ధరణికి దాటి | యంత శ్రుతాయువు సరికట్టు కొనిన,
 నతఁడును దనసేన కర్ణి జేపవఁ | జతురంగ రంగ ద్విశాలమై యదియు
 మొగిళులు పూర్ణసోముని జుట్టుముట్టు | పగిది వాయుజు మీఁదఁబడిన, నజ్జోదు
 పాదచారము నొంటిపాటును నైన | నాదెన చూడక యధిక రోషమున
 నాసేన ససిధార నటునిటు చెదర | వ్రేసియుఁ గరవాల విద్య పెంపునను
 గరిశిరంబులు వ్రేయఁ గ్రందెన మెదడు | కరవాలమున నంటి కడుభార మైనఁ
 బడగలు తునుకలై పడ వ్రేసి వ్రేసి | వడముడి యావ్రేగు వారించుచుండు.
 సారథి రథ రథ్య సహితంబు గాఁగఁ | దేరులు నటకుచో ధృతిఁ జేతిహేతి
 మొక్కవోయిన నశ్వముఖమున నవుడు | గ్రక్కున నతఁడు ఖడ్గమువాడివెట్టు.
 డాసిన నృపకీరీటములకు విసర | ¹సేన వోయిన చోట నితఁడు ఖడ్గమునఁ
 గాలుబంట్లను జక్కుగా వ్రేసి వ్రేసి | చాలంగ నయ్యెన చక్కంగఁ బెట్టు.
 గాలిచూలీ రీతిఁ గాళింగబలము | నాలంబులోఁ గూల్ప నబ్బిరుసునకుఁ
 జలియించి సూర్యుడు జాతె ననంగ | నలవి పెట్టినయట్టు లపరాహ్లా మయ్యె.
 అంతఁ గళింగుపై ననిలనందనుడు | ²హఠాంతకాండై తాఁక నుంకించు చోటఁ
 గేతు కార్ముక రథ్య కీలితంబైన | యాతేరు సారథి యవసరం బెఱిగి
 ముందట నిడిన భీముడు రథంబెక్కి | యందుఁ జాపముఁ బూని యమ్మును దొడుగ,
 నాయువు డగ్గతి యాశ్రుతాయువును | సాయక నవతిఁ గీచకవైరి నేయ,
 నవి ద్రుంచి యొక బాణ మనిలజుఁడేయఁ | బవిలి మూర్ఛ మునింగి పడియె నయ్యోధుఁ;
 డతఁడిట్లు మూర్ఛిల్ల నాతని రథము | హితుండు సారథి యాజి కెడఁగల్గఁ దఱిమె ;

కర్ణ ధారుడులేని కలమును బోలె । ఘూర్ణాయచూనమై కుందె దత్తేన.
 ఇట్టి భీమువ్రతాప మీక్షించి యేటి । పట్టి మారుత పుత్రుపైఁ గడంగుటయు,
 నతనికి నడ్డమై హరి నహోదరుడు । ధృతిఁ జేకితానుండు ధృష్ట కేతుఁడును
 విరుటుండు పాంచాలవిభుఁడు వెండియును । దొరలు శిఖండియు దురదురఁ దాఁకి
 వాలికతూపుల వాన ముంచుటయుఁ, । గేలిని జేయుచుఁ గిమ్మారవైరి
 దేవవ్రతుని మీఁదఁ దేరు దోలించి । యావీరు శరవృష్టి కాత్మ భేదిలక
 పరశు తోమర గదా ప్రాస ఖడ్గాది । పరిణధ శరపంక్తిఁ బఱపిన, నతఁడు
 బలములతోడ నబ్బట కోటిసెల్లఁ । గలగుండు వెట్టి శిఖండిఁ దప్పించి
 యంత భీమునితేరి హయముల నెల్ల । శాంతనవుం డొండుశరమున నటికి
 సింహనాదముఁ జేయఁ, జెదరక భరత । సింహము గదగొని సేనాని మీఁదఁ
 గవియుచో, సాత్యకి ఖండించి నొంచె । దివిజనదీనూను తేరిసారథిని.
 సూతుఁ డిట్టిల్ల వాజులు భీష్ముతోన । యాతేరు గొనిపోయె నాజీఁక దొలఁగ.
 అట్టిచో బకవైరి యాగ్రహంబునకు । నెట్టివారలు నిల్వకేగిరి తొలఁగి.
 జననాథ, వినుము ధృష్టద్యుమ్నుఁ డవుడు । కనుగవ నొక్కవికాసంబు పొడమి
 బకవైరి కిట్లునుఁ: “బ్రభువ, నీవీచట । నొకముహూర్తము చూచుచుండుము నన్ను;
 కౌరవతతికి నాకడిమి చూపుదును; । ధీర, డిగ్గుదుగాక తేరు నీ.” వనుచు
 డించి పగము లుగ్గడించి ముజ్జగము । ముంచి తూర్వంబులు మ్రోయుచుండఁగను
 గృప గురుసుతులఁ దాఁకిన, వారు నతనిఁ । గుపితులై కప్పిరి ఘోరాస్త్రవిఠతి.
 అపుడు ద్రోణజుని రథ్యముల సారథిని । ద్రుపదాత్మజుఁడు చంపఁ, దొడగి ద్రోణజుఁడు
 కృపురథంబెక్కి నిష్క్రవ నంపవాన । ద్రుపదజుఁ గప్పఁ దోడ్తోఁ గప్పె నతఁడు.
 ఇరువురిచేత నట్లితఁ డొంటిఁ బడిన । హరిపౌత్రుఁ డచటికి నరదంబు పఱపి
 మించిన రామ సౌమిత్రిలఁ దొల్లి । కొంచక తాఁకిన కుశుఁడును బోలె
 ననుపమ శరకోటి నాక్రమించుటయుఁ, । జనుదెంచి శల్యుఁ డా సౌభద్రుఁ దాఁకి
 యేబదికోలల హృదయదేశమున । నేఁబదిగంట్లుగా నేసి బిట్టార్చి
 విల్లుద్రుంచిన, నొండువింట సౌభద్రుఁ । డెల్లగాఁ బదితూపు లేఁబది దొడిగి
 మద్రేశు మూర్ఛానిమగ్నుఁగా నేసి । యద్రులు చలియింప నార్చె; నార్పుటయు

సారథి తొలగించె శల్యు సంగ్రామ । ధారుణి కెడగల్గ ధరణీశ, వినుము.
 అత్తటి లక్ష్మణుండనఁగ నీపాత్రుఁ । డుత్తరాప్రియుఁ దాఁకి యుగ్రబాణములు
 చెరివె నకాలపుష్పిత పలాశంబు । తెఱఁగు రక్తములు సంధిల సేనలార్వ.
 అట్టిచో సాభద్రుఁ డతనివక్షంబు । గట్టితూపుల నేర్పుగదుర నేయుటయు
 నడరించె నొక బాణ మభిమన్యు విల్లు । నడిమికి విఱుగ నీ సందనాత్మజుఁడు.
 విల్లట్లు విఱిగిన విజయు కుమారుఁ । డల్లన నగుచుఁ జయ్యన నొండునింట
 శేషజిహ్వలువోని శితపుంఖములను । భీషణాకృతి నేసి పెద్ద నొప్పింప
 నాత్మజు నొప్పికి నధిప, నీతనయుఁ । డాత్మసంతాపింప నభిమన్యుమీఁద
 నరదంబు దోలింప, నతనికిఁ దోడు । గురుఁ డాపగేయుండు గురుతమాభవుఁడు
 కృపుఁడు మద్రవిభుండు కృతవర్మ శకుని । నృపులు వెండియుఁగూడి నిశితాస్త్రతతులఁ
 దను నేయ, నర్జునుతనయుఁ డందఱకు । నినుమిక్కిలై పోరె నీక్షింప నురలు.
 అపుడు దవ్వలనుండి యా క్రమంబెల్లఁ । గపికేతనుఁడు గాంచి గ్రక్కున రథము
 నీసైన్యతతులపై నిగిడించి మించి । యేసిన వాలమ్ము లెన్ని యోగాని
 యెవ్వనిఁ జూచిన నేమారు వాడి । చివ్వులు నాటని శిశువైన లేడు.
 నరపతి సర్వసేనలకుఁ జేచూపి । నరునకుఁ దోడ్పాటు నడువంగ ననుప,
 నది సింజినీరావ హయఖురారావ । రథిని ఘంటారావ రథరావములను
 దట్టమై నడచినఁ దావకబలము । దట్టమై నడచినఁ దలపాటు గలిగె.
 నవధూళి సూర్యమండలముఁ గప్పటయుఁ । గనిసెఁ జీఁగటి మిన్ను గానరాకుండ.
 హయఖండ భటఖండ హస్తీఖండముల । రయ మొప్ప వెడలిన రక్తధారలను
 ధూళి యడంగినఁ దోచె నీమొనలఁ । జాల నర్జును బాణసంపత్తిఁ జెదరి
 తునిసిన శరచాప తూణీర ఖడ్గ । ఘన కపాల కిరీట కవచ కేతువులు,
 నలిసిన హయశిరోనాగయోధాంగ । సలలిత భూషణ చర్మాస్థితతులు,
 తుమ్మరైన రథచక్ర తోమరచ్ఛత్ర । విమల శిరస్త్రాణ వీరయోధులును.
 పోరు ఘోరంబయ్యె బురుహూత తనయు । దారుణాస్త్రములకుఁ దలఁకి నీబలము
 మొనకట్ట తెగిపాట ముందఱ గాన । వెనుక చిక్కును నిల్వ వెరవులు మాలి
 తెమలిన నరుఁ డొత్తై దేవదత్తంబు; । భ్రమపుట్ట హరి యొత్తై బాంచజన్యంబు.
 అప్పుడు గురుఁ బల్కె నాపగేయుండు: । “చెప్పఁ జిత్రముగదా జిహ్వుని మహిమ!
 రథికుఁ డర్జునుఁడు సారథి కంసమర్ది । ప్రథనవిక్రమ మెంత పాటింపరాదు!

మురువుగాఁ ద్రిపురారి మూడవకన్ను | తెఱచినట్లు ప్రతాపదీప్తినున్నాఁడు.
మనపాఁజు నాజికి మరలింపరాక | విను విచ్చి పోఁ జూచె; వీరవర్గమును
వెనుకముందై పోయె వేలంబుకడకు. |
వివృక్ నిలిచిన వీరవర్గమును | నొవ్వుమై నాజికి నూల్కొల్పురాడు.
వేడిమి చాలించి వేగ భానుండు | మూడుమూర్తుల పొత్తు మున్నీట వ్రాలె.
సేనలఁ దీవిపించి శిబిరంబుకడకు | మానవేశ్వరుఁ గొంచు మరలుట మేలు.”
అని చెప్పకొని భీష్ముఁ డాప్రకారమునఁ | జనియె వేలములకు సైన్యముల్ గొలువ.
పాండవేయులుఁ దమ బలములఁ ద్రిప్పి | మెండైన యార్పుల మిన్ను ముట్టంగఁ
జిహ్వుదోరణములఁ జెలువైన సంధ్య | దవిలి వచ్చెననంగఁ దనరుపాశైంబు
చొచ్చిరి మదినుల్కి చొచ్చి కారవ్యు | లిచ్చల నరుశౌర్య మెన్నుచునుండ.

తృతీయ దివస యుద్ధము

అంత నిద్రానుఖం బాహవశ్రాంతి | సంతపెట్టఁగ రాత్రి సంప్రీతిఁ బుచ్చి
వేగ భేరిధ్వాన విహ్వలాహ్వాన | మై గభీరంబైన యహికేతుసేన
చనుదెంచి సంగరస్థలి నిల్చుటయును, | దననేర్పు మెఱసి మందాకినీసుతుండు
గారుడవ్యూహంబు ఘటియింప నమర | భారకుండై ముక్కుపట్టు తానయ్యె.
ఆచార్య కృతవర్మలచట నేత్రములు, | నాచార్యసుత కృపు లచటిశిగంబు,
శల శల్య భగదత్త శకసింధు సాల్య | బలభుజు లెల్ల నేర్పడి తన్ను గొలువఁ
దమ్ములతోఁ గూడి ధార్తరాష్ట్రండు | వెమ్ముచు వీ పయ్యె విహగాధిపతికి.
విందానువిందులు విను సూరసేను | లందు బాష్టికుండును నట వాలమైరి.
లీలమై మగధ కళింగ వల్లభులు | కీలించినట్లు దక్షిణ పక్షమైరి.
కోసల కర్ణాట కుకురాధి పతులు | భాసిల్ల డాకాలి భావమై రధిప !
తక్కిన రాజులు తమకు నిమ్నైస | యిక్కువ నెడనెడ నేర్పడునంత
నటఁ బాండవానీక మాజికి నడచి | పటహ కాహళ శంఖ పణవాదు లొలయ
బలవతి ధర్మజ ప్రముఖుల నడిగి | దళముల నర్థచంద్ర వ్యూహముగను
బన్నుచో, మాగధపతియుఁ బాండ్యుండు | నెన్న భీముండుఁగూడి యీవ్యూహమునకు

1. దీపించి. (మా).

దక్షిణశృంగమై తగ నుండిరంత. | దాక్షిణ్య మొప్పు నూశ్చ్య ద్రువములును
 గాశ కరూశ కేకయులు నీలుండు | నా శృంగమునకుఁ బ్రాప్తి నిచ్చి రధిప !
 పరఁగ శిఖిండి సౌభద్రులుఁ గవలు | హరి సహోదరుఁడు మున్నెన మోఘులును
 ద్రాపది కొడుకులుఁ దన్ను నేవింప | భూపతి సమనుయ్యెఁ బానగ నొప్పువకు.
 హైడింబుఁడాదిగా నసురసైన్యంబు | తోడ సమస్త మోఘులు నిచ్చిగచట.
 జగదేగనిధిచేయు సారథ్యమునకుఁ | దగుచు డావలికొమ్ము తానయ్యె నగుచు.
 సరనాథ, యుభయనేనలు నిట్లు పన్ని | సరభస వాద్య సూచుంబులతోడఁ
 దలవడి నందడిఁ దానేన పోర | బలధూళి దివిఁ గప్పె భానునిఁ గడిచి.
 యామహాధూళి లక్ష్మము గానరాక | నామధేయములు నెం బాటి చాటి
 తాతల పేల్లును దండ్రులపేల్లు | భీతిపుట్టఁగఁ జేయు బిరుదుల పేల్లు
 సాధకంబగు పా ... ల పేల్లు | బోధించి బోధించి పోచును కొండొనుల.
 భీమనేనునిచేత భీష్మునిచేత | నీమొనలామొన లేర్పాటు చేక
 దేవాసుర క్రందు దీనికి సరియె | భావింప ననుపొటు పాటించి రధిప !
 ఆయెడ గురుపుత్రుఁ డాచార్యుఁ డాప | గేయుండు శల్యుండు శృతవర్మ శకుని
 యమనూనునేనపై నడరినఁ జూచి | కమలి వాయుజుపట్టి కరువలిపట్టి
 ద్రాపదేయులుఁ జేకితానుండు శైబ్యుఁ | డాపొజుపైఁ బడ నని సూరనుయ్యె.

దుర్యోధనుఁడు భీమునితోఁబోరి మూర్ఛిల్లుట

రాజరాజుష్పడు రథ సహస్రముల | వాజిలక్షులఁ గూడి వాయుజుమీఁద
 హైడింబుమీఁద బిట్టడరినఁ జూచి | క్రీడి ధర్మజుఁడు వీక్షింప నీబలముఁ
 దఱుమఁ జొచ్చుటయు, గాంధారబలంబుఁ | దఱుమఁ జొచ్చిరి పార్థశయ సాశ్వతులు.
 శకుని సైన్యంబంత శైనేయు రథము | శకలంబు లొనరింప సాశ్వకి వచ్చి
 యభీమన్యు తేరెక్క, నయ్యిరువురకు | సభయరణంబయ్యె శకునితో నధిప !
 కారవపతి యంతఁ గరువలి నుతుని | ధీరతతోఁ దాఁకి తీవ్రబాణములఁ
 గప్పిన, నగుచు న గ్గంధవాహజుఁడు | విపై విన క్రొవ్వాడి వేడితూపాకట్టి
 యురము నాటినఁ, బ్రాణమూటాడి నృపతి | సరగునఁ దేరిపైఁ జదికిలఁ గూలి

1. కమలి వాలిని పట్టి కమలినిపట్టి. (మా).

సొమ్మవోయినఁ, దేరు సూతుండు గొనుచు । న మృహాపతితోడ నరుగఁజొచ్చుటయు,
 బలములు విడిగి దోర్బలములు దడిగి । నలువంకఁ బదఘట్టనల నేలయద్రువ
 నలుగువైచినవాఁడు నభయ మన్వాఁడుఁ । బులు గఱచినవాఁడుఁ బోలనివాఁడుఁ
 దలవీడుకొనువాఁడుఁ దగఁ దొట్రువాఁడుఁ । బలవించువాఁడునై పాటఁ జొచ్చుటయు,
 సై న్యేశ సౌభద్ర శరముల శకుని । సైన్యంబు లొకవంక నడిఁ బాటఁ దొడఁగె.
 వడముడి యార్పుల వానవాత్మజుని । ¹పెడచేతి యెట్లచే భీతిరెట్టించి
 బలములు నిలువక పాతెనే గాని । కలశజ భీష్మ వాక్యము లొల్లరైరి.
 అంత భూపతి కొంత యామూర్ఛ దెలిసి । యంతంతఁ జెదరు సైన్యములను జూచి
 యదలించి తలుము భీమాఘ్ననద్వయముఁ । జదురొప్ప నీక్షించి సారథిఁ జూచి :
 “యోరి, వైరులు నిక్క నురుకీర్తి స్రుక్క । నేరమి మాకెక్క నీవు నారథము
 రణభూమిఁ బాపఁ గారణమేమి సూత ! । గణుతింప వైతె నాక్రమ మింత ! ” యనుచు
 రణభూమి నడిమికి రథముఁ దోలింప । గణనకు నెక్కుడై ఘనుడ, నీ మొనలు
 దండితోఁ దమనుయోధనురాక కలరి । యెండొండఁ గూడి యుద్ధోర్విఁ గ్రిక్కిరిసె.
 ప్రథనంబునకు మఱి బలము నమర్చి । పృథివీశ్వరుఁడు ద్రోణభీష్ములఁ గదిసి,
 “యెన్నఁ బాండవకోటి కీ రల్లకునికి । మున్న యే గానక మోసపోయితిని.
 అలగినఁ ద్రిజగంబులడ్డమే మీకు ! । నలువొప్ప నిట్లుండె నాతలవ్రాత.
 బలవంతు రాధేయుఁ బ్రల్లదంబాడి । కలనికి రాసీక కంకు వెట్టితివి.
 ఆశ్రుల వలెనుండి యహితంబు దలఁచు । తప్తచిత్తుల నమ్మఁ దగవును గలదె !
 భయమేది పాండవ పక్షపాతకులు । అయగారులార, మిమ్మన నేమి గలదు ! ”
 అనిన భీష్ముఁడు మందహాసంబుతోడ : । “మును నీకుఁ జాటనే మొసయవుగాక.
 శ్రీభర్త నమ్మించి చేపట్టె గాన । బీభత్సు నాజి నభేద్యంబు గెలువ.
 నాకెకా దష్టును నర నాగ నాక । లోకవాసులకు గెల్పుట దుర్లభంబు.
 విగతాయువులు మున్నువృద్ధులు పుట్టి । నెగడనివారు నిర్మితిబుద్ధులును,
 బ్రథిత శస్త్రాస్త్రులఁ బాండునందనులఁ । బ్రథనంబులో గెల్పుబలియరుగలరె !
 ఐనను నీవు నన్నడిగితి గాక । నానేర్పు చూడుము నరనాథ, యేను
 జండికాదేవికి శరదేవతలకుఁ । పాండవసేనల బలియిచ్చువాడ.”

1. పెడతటి యెల్లచే. (చూ)

నని పల్కి కెంజాయ యజకంట నంట | జననాథ, భీష్ముండు సంభ్రమించినను
 శంఖంబు లొత్తిరి సకల కారవులు | పుంఖ నుపుంఖమై భువనంబు గలఁగ.
 తూర్వస్వనంబులు తోడ్తోన సిగ్గుడ | శౌర్యసారంబైన శమనజు మొనయు
 నార్చి శంఖములొత్తై రనిన బిడ్డలకుఁ | గూర్చినచీకు పల్కును సంజయునకు :
 “అధిపుతోఁ బంతమట్లాడిన భీష్ముఁ | డధికత నరున కెట్లాజిలోఁ జూపె ?
 ఈకథావిధము నాకెఱిగింపు.” మనినఁ | జేహిని కథ యిట్లు చెప్పి సంజయుఁడు :

భీష్ముని విజృంభణమునకుఁ బాండవయోధులు తల్లడిలుట

“మార్తాండబింబంబు మధ్యాహ్న సమయ | వర్తితోఁగ్రవభావర్తియైనపుడు
 తానును నట్టివ్రతాపంబు దాల్చి | భూనాథ, మీతండ్రి భుజశక్తి మెఱసి
 హరిసూతిఁ దాఁకుచో నతనికిఁ దోడు | కురురాజు శల్యుండు కుంభసంభవుఁడు
 భూరిశ్రవుఁడు ద్రోణపుత్రుండు మఱియుఁ | గౌరవవీరులు గాంగేయుఁ గడచి
 క్రీడిపైఁ గవిసినఁ, గీచకాయును | ప్రాడింబ పాంచాలి హరిసహోదరులు
 నభిమన్యుఁ డాదిగా నక్కడి దొరలు | రభసంబుతో నెక్కి రాద్రభావమున
 భాగీరథేయుని బలముల నెల్ల | భాగశేషంబుగాఁ బరిమార్చునపుడు
 హంకారములును మహోగ్ర మత్తేభ | ఘీంకారములు ధనుఃక్రీంకారములును
 జెలఁగె ; నప్పుడు తునిసిన మస్తకములు | నలినల్లియైన కందములు బాహులును
 బొడిపొడియగు చాసములుఁ జామరములుఁ | బడుగొడుగులు రక్తవాహినిఁ దేలు.
 కొఱప్రాణములతోడఁ గొని నక్కలేగి | బారియలఁదుఱిగిన పోటుమానుసులు
 పలవింపఁ బాతాళపతి ధాత్రివేఁగు | వెలయ శౌరికి విన్నవించినట్లగును.
 గ్రీవలు దెగి వెలికిలఁబడు హరులు | వేవేగఁ గాభులు విద్రుచుకొన్నపుడు
 రిపుహరికేఁగుచో యముఁ డడ్డపడిన | జరణాబ్జములఁ దన్ను చందంబు నెఱపు.
 అరదంబు లిలఁగూలి యాజిఁ గాల్వరకుఁ | జరియింపఁగారాని చందంబు చేయు.
 గుంపులు గట్టెడి క్రోవ్వాడి మగలఁ | బెంపుతోఁ బేర్పేరఁ బిలుచుచు నపుడు
 నీ పైన్యనాథుండు నిలయోగ్ర కృత్తి | వాసో విలాసుఁడై వైరి పైన్యముల
 మాయ పన్ని నయట్లు మఁతించి నట్లు | ధీయుక్తిఁ గలగాంచి తెలిసినయట్లు
 జ్ఞానాగ్ని నొకఁడు విశ్వము వ్రేల్చినట్లు | భానుభాను సమాన పాత బాణముల
 వంచయు వ్రాల్చియు వక్కలించియును | దుంచియుఁ దెంచియుఁ దుమురుచేసియును

జించియు నొంచియుఁ జీకాకుపడఁ గ | లంచియు బాణజాలముల భీష్ముండు
 పరమేష్ఠి విశ్వరూపము చూపినట్లు | పరమేశ్వరుండు వీరభద్రుడై నట్లు
 చూడ భాషింప మినుంగ రాకపుడు |
 పరియల్లె పనచెడి పరసేన విఱిగి | పటవ¹బై పైని బటాపంచలగుచుఁ
 దేరెక్కడనొ లక్ష్యదృష్టి యెక్కడనొ | యారాక యెవ్వఁడో యతఁడెట్టివాఁడో
 తెలియక బిటతప్పి దిగ్రభము కించెదఁ | జెలరేగి కౌంతేయసేనల మోది
 గంగకీతఁడుగల్గుఁ గాకేమి రక్త | గంగాశతము నేడు గలిగించె ననఁగ,
 నితనికిఁ శాంతేయు లేమున్నవారు | ధృతి నేడు త్రిశగంబుఁ దినకపోడనఁగ,
 భీష్మపావకు రాజుఁ బెట్టినవాడు | ఊష్మపౌద్దెన దుర్యోధనండనఁగ,
 నెక్కడి గాండీవి యెక్కడిభీముఁ | డెక్కడి హా వీని యెత్తికోలునకు
 ననఁ బెచ్చు పెరిగిన, నాపగేయునకు | నెనసి భస్మంబెయ్యో నేలక్ష్యమైన.
 చూచుచుండిరిగాని శూరుపై నలుగు | పూచినప్రాణి యప్పుడు గల్గుకుండె.
 తేరి పగ్గంబులు దృఢముగాఁ బట్టి | శౌరి యప్పుడు నవ్యసాచి కిట్లనియె :
 “గెలుతునందువు భీష్మకృపగురుద్రాణి | శల శల్య యుతముగా శత్రుసైన్యముల ;
 నెన్నటికో గల్గు నీదై నరణము ! | నన్నిధిగానని చండి పెట్టుదువు.
 ఆపగేయుండు మిమ్ము నాహుతి గొనఁగఁ | జూపెదెన్నఁడు లావు శూరైకతిలక !”
 అనినఁ గ్రీడి : “యదేల యాతని మీఁదఁ | జననిచ్చి చూడుమా సర్వజ్ఞ, రథము.
 శరపృష్ఠి నారౌద శాంతనవాగ్నిఁ | బరికింపు.” మనిన న ప్పన్ననాభుండు
 నేమి ఘోషము వార్ధి నేమిఁ బగుల్పు | నామహావీరుపై నరదంబు పటప,
 రణకాంక్షతో మీరు రండు రండనుచు | గుణఘోష మిగురొత్తఁ గురుపితామహుండు
 శితశరాంబుద వృష్టిఁ జీకట్లు గలుఁగ | నతని యుగ్రముల రయంబు వాకట్టి
 హరి సంపవెల్లిఁ జేయూర్ప రాకుండ | హరిసూను రక్తమయంబుగా నేయఁ,
 దననొప్పి తడవక దైత్యురి హరుల | ననికిఁ గాల్కొనఁజేసి యరదంబు గడవ
 వడిఁ గ్రీడి యొక పాటవాతి బాణమున | నడిమికి నేనాధినాథు విల్విలువ
 నతఁ డొండు విల్లెత్త నదియును దునిమె; | ధృతిఁ బార్థుచే విండ్లుతెగ నూఱుదాఁక.
 అంత మహోగ్రుడై యతఁడొండువింట | నతక పటు దంష్ట్రునఁగ బాణములు
 పటపె; నన్నియును దప్పఁగ శౌరిరథము | పటపబట్టి యతండు బ్రతికెనే కాని.

1. పైపైబడఁ బరపంచలగుచు. 2. దృఢ. 3. చెదర 4. శరాంబుధి. (మా)

మఱియు భీష్ముఁ డపూర్వ మార్గణ విద్య | మెఱసి వాలమ్ములుమేన గ్రుచ్చుటయుఁ,
దాత నొల్లనియట్టి తలఁపున మనుమఁ | డాతని నేయుచో నపరాహ్ణ మయ్యె.
హరి యప్పు డిట్లని యాత్మలోఁ దలఁచెః | “ నరుడైన భీష్ముబాణంబుల నొచ్చె ;
కరలాఘవంబు గంగాతనూజునకుఁ | బెరుగుచున్నదిగాని బీరువోదింత.
పాండవసైన్యంబు పాతెడిఁగాని | దండనాథునిఁ దాఁకు తలఁ పైన లేదు.
తాఁకుటెట్లు తదీయ దారుణాస్త్రములఁ | దేకువచెడి నొచ్చి తిరుగుడువడియె.
కురుపితామహుఁడేయు కోలలవలన | నురుమూర్చు గదిరిన ట్లున్నాఁడ నేను.
గురునేన రిపునేన కొలుపమి యెఱిఁగి | నరుమీఁదఁ బొదుపుచున్నది నలుదెసల.
ఇట్టైన గాంగేయుఁ డీక్షణమందుఁ | బట్టిన తనబాస పతికిఁ జెల్లించు.
ఈ దురవస్థలో నేనూరకున్నఁ | గాదు కార్యం.” బని గణుతించుచోట,
నిప్పులు గ్రక్కెడు నిష్ఠురాస్త్రములఁ | గప్పె వెండియుఁ బార్థ గాంగేయుఁ డలుక.
గురు కృప కృతవర్మ గురుపుత్ర ముఖ్య | కురుయోధవరులు ఘల్లునుఁ జుట్టుముట్ట,
నావేళ సాత్యకి యత్తెత్తి చూచి | దేవవ్రతుని దాఁటి తెగిపాటుచున్న
యోధులకిట్లుః “నోపీరులార ! | యేధర్మవిధము మీఁదిట్లు పాటుటలు?
క్రమ్మఁ దల్లుల గర్భంబు దూఱ | నిమ్మాడ్కిఁ బోవుటో! యెఱిఁగింపుఁ డింత.
లనఘులార, యనిత్య మద్రువము ప్రాణ | మనుమాన మాచందమన మున్ను వినరె !
ఏ నున్నవాఁడ లక్ష్మీశుఁడున్నాఁడు | మా నరుడున్నాఁడు మరలి రం.” డనిన
కౌరి తమ్మునిఁ బల్కుఁ: “ సాత్యకి, నీకు | నీరీతి మరలింప నేమికారణము !
లీలతో భీష్ముఁ డేలింప రారాజు | భూలోక మేల నొప్పుదునె యేగల్గ !
కడు నొచ్చెఁ గటకటా కాంతేయసేన ! | మడియింప¹నో పదిమార్లు త్రిప్పెదవు!
కవ్వడి తానొచ్చెఁ గలసేన విచ్చె | నివ్వేళ భీష్ముండు హెచ్చియున్నాఁడు.
ఇట రాజు తలఁకెడి నేనూరకున్నఁ | బెటులుఁగార్యంబు నాపెంపు వీక్షింపు.
పట్టి కౌరవకోటి భస్మీకరింతు ; | నెట్టన భీష్ముని నీటుగావెంతు. ”

శ్రీకృష్ణుండు భీష్ముఁ దలపడఁ బోవుట

నని చేతిములుకోల నవనిపై వైచి | యనుపమ భయదాట్ట హాసంబుతోడ
నొగల పగ్గంబులు సుతలీలవిడిచి | భుగులున నవయవంబుల మంటలెగయ.

ఘనరథం బపుడు దిగ్గన డిగ్గ నుటికి । తనచేతఁ జక్రమెంతయుఁ దేజరిల్లఁ
గన్నులు కెంపారుగతిఁ గొంకుదేర । నన్నపుఁజెమటూర సంపెటజాఱఁ
బీతాంబరము దూలఁ బింఛంబు వ్రేల । నేతెంచు హరిఁ జూచి యెల్లకొరవులు
సింహంబుఁ బొడగన్న జంకలు పోలె । సింహాన్యమూర్తికిఁ జీకులై పాఱఁ,
గమలజాండము హల్ల కల్లోలముగను । గములుగా మింట నక్షత్రముల్ రాల
విల్లు చక్కఁదగిల్చి వెనఁ గేలు మొగిచి । యల్లన గాంగేయుఁ డరదంబు డిగ్గి,
“పరమేశ, పరమాత్మ, పాండవవరద, । సరహరి, సరకారి, నన్నేలురాజ,
రావయ్య చంపుదు రాక్షసధ్వసి ! । భావింప నేడువో ఫలియించె దపము.
అట్లునుచే నెన్నడగు నింక రిపుల । నిర్జింప నీకైన నిమిషమాత్రంబు.
భక్తవత్సలుడవై పరఁగ నీవిట్లు । భక్తుండనైన నాపై నల్లఁ దగునె !
అలిగి నన్నేమి నేయంగ నోపుదువు । జలజాక్ష, నీపదాబ్జము లేనుదలఁవ.
ఖండితవై రివక్రంబు చక్రంబు । దండితో నను దాఁకి తప్పిపోఁ గలదె !
తాఁకిననేమి నీదాసుండ నీకుఁ । దేకువఁ జూడరాదే యివ్వధమున !
అదియేల నీచేత నడఁగు వారలకు । వదలని వైకుంఠ వైభవంబబ్బు.
ఏ నిట్టులగ్గి నీవేతేర వలసి । పూని యేసితిఁ బాండుపుత్రుల నొవ్వ.
అలఘువర్తన, యే గృతార్థుండ నైతి ; । కలుగునే ! యీచావు కాశ్యపాదులకు ?
ఇది నిగ్రహంబుగా దిది యనుగ్రహము ; । ఇదెకంఠ మదెచక్ర మెత్తవే దేవ !
ఘనత సంసారసాగరములోఁ బడితి ; । ననుగటాక్షింపవే నారాయణాఖ్య !”
అనునంత గాండీవి యచటికిఁ బాటి । తనలావు కల్గి నాతని బల్కిబట్టి
దీనుడై యిట్లును : “దేవ, నీకిట్లు । రానేల ? నా పరాక్రమ మెందుఁబోయె ?
రథికుఁ డొక్కొక వేళ రణములో నొచ్చుఁ । బ్రథితాత్మ, తప్పుగాఁ బట్టుదురయ్య !
అరివధకై నన్ను నాయత్తపెట్టి । కరమున నీకుఁ జక్రము దాల్చెదగునె !
ఈ పలిగెడిపాటి కేమున్నవాడు ! । దేవప్రతుండెంత తెగ నీకుఁదగునె !
అటఁ బోయి తేని సాత్యకిఁ జంపినాడ । విటరమ్ము నాసత్త్వ మింక వీక్షింపు.”
అని తెచ్చి నొగలిపై నమృత నునిచి । యనిమిషేంద్రకుమారుఁ డపుడువిల్లెత్తె.
అనురారి పాంచజన్యంబొత్తై గ్రీడి । దెనలు భీతిల నొత్తై దేవదత్తంబు.
ఆమహాధ్వనికిఁ దూర్యములు మ్రోయించి । నీ మొనల్ పార్థుని నీలవర్ణునిని
భూరిసాయకములఁ బొదువుచుఁ గదిసి । ఘోర వైఖరి నార్వఁ గోపించి యపుడు

ఎండినవనము దహించు చిచ్చునఁగ | గాండివి బాణ శిఖాచ్ఛటావళులఁ
 గాలువఁ జొచ్చినఁ, గౌరవేశ్వరుఁడు | వేలుపునదికొడుకు విను మద్రవిభుఁడు
 భూరిశ్రవనుఁడును బురుహూతుకొడుకు | భూరిసాయకములఁ బొదివి నొప్పించి
 శక్తి తోమర గదా సప్తనారాచ | శక్తి నొత్తిన, నల్లి జంభారిసుతుఁడు
 శరములు శరములఁ జక్కుగా నఱికి | నరనాథు ఘనశక్తి నడిమికి నఱికి
 గంగాత్యుజుఁడు వైచు గద నేలఁగలిపి | భంగమేర్పడ శల్కుపటుశూల మణఁచి
 భూరిశ్రవుండు నేర్పున నేయు సప్త | నారాచముల నలినలిచేసి యార్చి
 యభిమంత్రితము చేసి యైంద్రాస్త్రమేము | సభిసవజ్వాలల నది మిన్ను ముట్టి
 యాయుధకులమెల్ల సర్థి నీనుచును | బాయలై భవదీయబలములఁ గాల్చె.
 మందాకినేయుని మఱియును సస్త్ర | సందోహముల వియచ్చరులెల్లఁ బొగడ
 నాటి, శల్కుని విల్లు నడిమికి నఱికి | నూట భూరిశ్రవు నొగిలించి మించి
 రారాజు వక్షంబు రంధ్రంబుగాఁగ | నారాచ మేసి క్రన్నన మూర్ఛపుచ్చె.
 పుచ్చినఁ జూచి నీపుత్రులగ్రహము | ఇచ్చలఁ బిచ్చిల నింద్రజుఁ బొదివి
 యలుగులఁ బెట్టుచో, వైంద్రాస్త్ర మహిమ | నిలువనేరక కుంది నీపాఁజులెల్లఁ
 గెడయు గుఱ్ఱము లొడ్డ గెడవైన రథము | లడఁగు కాల్పంట్లు నుగ్ధన యేనుఁగులు
 విఱిగిన విండ్లుఁ ద్రెవ్విసచరణములు | జరిగిన గొడుగులై చెడి పాతా నధిప !
 ఆనేనలోనఁ గేశావళి నాచు, | భాసిల్లఁ బ్రేగులు పడగలు నురుగు,
 సరసమ స్తిష్కమాంసంబు పంకంబు, | సరిఁ దేలుచున్న యాస్యములు పద్మములు,
 అడగొన్న గొడుగులు హంసలు నగుచు | నిడివిఁ బాటఁ దొడంగె నెత్తురుపేర్లు.
 హరిసరుల్ శంఖంబు లావేశనొత్తి | పరఁగించి యార్చినఁ బగిలె నీమొనలు.
 అప్పుడు తనయింటికరుగ¹ని రథికుఁ, | డెప్పుడు మెడలూడ్చ నెఱుంగని హరులు,
 సంతపెట్టిని ప్రాతఁచదువు, వీడ్కొనిన | సంతటఁ గలుగు నిరాధార రథము
 నవరాభిమునుఁగ, నయ్యంధ కారమున | నృపులు కయ్యముమాని నిజనేనలెల్లఁ
 దివియించి యిండ్లకుఁ దిరిగి వచ్చుచును | దివిజేంద్రసుతు శౌర్య తేజోబలములు
 కొనియాడువారును, గురుభీష్మకృష్ణుల | యసదతనంబున కడలెడువారు
 నగుచు నందును నిందు నధికప్రతాపు | లగు మహావీరు లత్యానంద నటనఁ

035, 1A2
550.3

భీష్మపర్వము; తృతీయాశ్వాసము

గీ.

జంచలాక్షీజన చారుకరాగ్ర | కాంచన చామర గంధాద్భుతైః
యువచారముల కంటె యుద్ధంబులోని | యవచారములు మేలు అరులచే ననుచు
నిద్రించి రారాత్రి నిజశిబిరముల | కాద్రప్రతాపులు రాజరత్నములు.

చతుర్థ దివస యుద్ధము

అనయంబు నపుడెట్టనయ్యె సత్తూర్పు | కనక భేరులు మ్రోయఁ గన్నులు తెఱచి
కాల్యక్రియలు దీర్చి కారపు లనికిఁ | గల్యాణగతి వచ్చుగడియ మున్నాడి
వెడలె గాంగేయుఁ ; డవ్వీరునితోడ | వెడలిరి ద్రోణ వివింశతి కృపులు.
మఱియు బాహ్లిక శల్య మగధాది నృపులు | నెఱి వచ్చిరయ్యాజి నెలపున కపుడు.
పాండవ బలమును బయనమై వచ్చి | యుండుట నవ్వేళ నుభయబలములుఁ
దలపడె నాయుధతతి వేడి మెఱుఁగు | లల కాలమానసంహతి ముంచుకొనఁగ.
ఆర్పుల దిగ్గర్గ మల్లలనాడ | దర్పించి వివిధాయుధములఁ బోరుచును
ఆమెన లొత్తిన నట్టటు పోవు | చీమెన లొత్తిన నిట్టటు వచ్చు
చోహరిసాహరి నూర్చిమాలికల | యూహకుఁ దగియుండె యుద్ధరంగమున.
అప్పుడు గాంగేయుఁ డర్జును మీఁద | నుప్పొంగు కినుక మహోగ్రుండై కవియ
నతినితోడ నృపాలుఁ డాచార్య యుగము | కృతవర్మ శల్యుండుఁ గినుక బాహ్లికుండుఁ
గూడఁ నెక్కినఁ, బాధు కొడుకందఱకును | జూడఁ జూడ నకాల నూర్మ్యుండై తోచి
పదిట నారింట ముప్పదిట నేనింటఁ | బదుమూఁట వేదనాస్పదులుగా నేని
వారి తూపులు దుర్ని వారనిజాత్రు | ధారలఁ దునుమాడి తనప్రతాపాగ్ని
వెలుఁగొంద, భీష్ముండు వీర్యగర్వమున | బలభేదిపాత్రు చాపము దునుమాడి
యర్ధచంద్ర శరాన నపుడు తానేయ, | నర్ధచంద్రరారియాత్మజుం డలిగి
క్రుమ్మరించె శితాస్త్రకోటి సీమెనల. | బమ్మరించఁగ భీష్ముపై నారి మ్రోయ
నతఁడు విల్లునుమాడి యశ్రమలీల | నతివృష్టి శరవృష్టి నవైర్వోఁ బొదివె.
ఇరువురుఁ దలపడి యిట్లేయునపుడు | శరపక్షపవనంబు జగచూకమింఁచె.
భూప, నీతనయుండు భూరిశ్రవుండుఁ | నీతనయుండు భూరిశ్రవుండు
మదగజంబులు నాల్గు మదగజవైరి | బూదినగతిఁ దన్ను బూదిన, నతిగి
శల్యునందను విల్లు చక్కుగా నఱికి | శల్యునందను విల్లు చక్కుగా నఱికి

31185

S.V.O. College
Library,
TIRUPATI.
Acc. No. 40153
Date

భూరిశ్రవను సంపబామ్మగాఁ జేసి | నీరినత్తుని జిత్రసేను నొప్పించి
 యార్చిన, నలిగి యయ్యర్జునాత్మజునిఁ | గార్చిచ్చుతునుకలు కౌరవభటులు
 వీనిక మొత్తంబు లిరులు గ్రమ్మంగఁ | బూని యెక్కినఁ, జూచి పురుహూతనుతుఁడు
 ఆపగేయునితోడ నాజి చాలించి | నీపౌఁజుపైఁ దేరు నిగిడించె నవుడు.
 పతి యంతఁ ద్రైగర్తపతిఁ గేకయులను | గృతవర్మ కృపులను గ్రీడికోల్తలకుఁ
 బురికొల్పి వారితోఁ బోరెడు పార్థుఁ | బరికించి పాంచాలపతి తనూభవుఁడు
 ఆతనిఁ గడచి రయంబు శోభిల్ల | వే తేరుగడపించి విరుతులఁ దాఁకి
 సేనలు నలుగడఁ జెదరి పాఱంగ | భాను భానుసమానబాణముల్ పఱపి
 కృపు మూఁడు శరములఁ గృతవర్మఁ బదిట | విపుల త్రిగర్తేశు విశిఖవంశతిని

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు శల్య నందను మడియించుట

గ్రుచ్చి యార్చిన, శల్యుకొడు కట్టియెడను | వచ్చి ధృష్టద్యుమ్ను వాలంపవాన
 గుప్పఁ జొచ్చిన, నవ్వుఁ గోపంబు మదము | ముప్పిరిగొన సైన్యముఖ్యుండు వాని
 శరములు దునుమాడి చాపంబు నఱికి | హరుల నూతునితోడ నరదంబు నఱికి
 కవచంబు దునిమినఁ, గడివోని బీర | మిపురోత్త సవ్వీరుఁ డిలకు లంఘించి
 పలకయు వాలును బాహుద్వయమున | వెలుఁగొంద నీసేన వికసించి చూడఁ
 గాంచనకశిపుండు కంఠీరవాఖ్యు | నంచితోగ్రతఁ దాఁగునాకృతి దోఁపఁ
 గదిసిన, వాని యగ్గలిక సాహసము | త్రిదశులు పొగడిరి దివి పిక్కటిల్ల.
 ఎఱకలు గల శేషుఁ డితఁడని తోఁపఁ | బఱతెంచు నమ్మద్రపతి కుమారకుని
 యాయమ్ములకుఁ బాఱ నమ్ములు పఱపి | పాయక పాంచాలపతికుమారకుఁడు
 వాలును బలకయు వ్రయ్యలు వాపి | పోల నొండాకకోల భువిఁగూల్చె వాని.
 తనయుని నీరీతి ధరఁగూల్చు ద్రుపద | తనయుని దండింపఁదలంచి శల్యుండు
 పెరుఁగు వింధ్యాద్రిపైఁ బిడుగులవాన | గురియు మేఘుఁడువోలె ఘోరాస్త్రవృష్టి
 గప్పిన, నతఁడును గప్పె మద్రేశు | నిప్పులుగ్రక్కెడు నిష్ఠురాస్త్రముల.”
 లని సంజయుఁడు చెప్ప నాంబితేయుండు | మనమున సంతాపమగున్నదై పలికః
 “బెడిదపు విటుగులుఁ బెద్దచావులును | విడువక నాయోధవితతినేకాని

బడ దా పాండవేయ సైన్యముల | ఘనతర విజయ విక్రమములేకాని.
 యును దైవికం జేమనఁగలదు ! | తుది నింతవట్టునే దుర్నీతిమహిమ !
 మకు కర్ణాదులఁగూడి దుర్నీతి | కొడఁబడి పాండవేయులఁ బాసి చెడియె.
 ముపాయంబుల నేము పాండవుల | రాయిడి గెల్పువారముకామ యిపుడు.
 ననఁగలవాడ నేవార్తయైన | వేవేగ నెఱిగింపు వెఱవక.” యనిన,
 గాతరువాతివృత్తాంతంబు వినుము | భూతలాధిప, యిట్లు పుత్రుఁ డీల్లుటయుఁ
 ంచాలనందనుపై నల్లి శల్యుఁ | డంచితలీలల నస్త్రంబు లేయ,
 ఁడును బ్రతిసాయకావళి నేయ, | నితరేతరాస్త్రభూయిష్ఠపై జగము
 ళాగ్నిచే దొల్లి గ్రాగిన కాఁక | భరియింపుచో, మద్రపతి పెచ్చుపెరిగి
 వదాత్మజుని విల్లు దునుమాడి రథము | విపులపైఁ బడనేయ, వీక్షించి యలిగి
 నద్రుఁ డరదంబు శల్యుపైఁ బఱపి | యాభీలగతి నేయ, నతని కోల్తలకుఁ
 రవుం డనుప వికర్ణుఁ డన్వాడు | భూరి పరాక్రమస్ఫురణ శోభిల్ల
 మ్మహం డనువాడు దుర్మర్షుండు | పుష్పాస్త్రనదృశరూపుడు దుర్ముఖుండు
 భీమబల వివింశతి పురుషిత్ర | పురజిత్తు లనువారు భవి సంచలింప
 ఁటఁ గవిసిన, నుల్లంబు చేప | యెక్కఁ దొమ్మండ్రతో నింద్రపాత్రుండు
 కకాకృతిఁ బేర్చి యాలంబునేయు | సంతకు, విలుగోల యరదంబుఁ బడగ
 ంచుకొని వారి సైన్యనాయకఁడు | గాంధారిసుతులపైఁ గవిసినోనేయఁ,
 కశోకం బాత్మబాదల నాద్రుపద | పుత్రుపైఁ గినుక నప్పుడు శల్యుఁ డడరె.
 గని మాద్రదేయు లరదంబు లతనిఁ | గదియఁ దోలించి విక్రమగర్వరేఖ
 మామయురంబు మెఱుఁగువాలంప | సోన గూర్చిన, మూర్ఖజోపినట్లగుచుఁ
 పి శల్యుండు మాద్రదేయద్వయంబుఁ | దలపడి పోరుచో ధరణీశ, వినుము
 పనేనలఁగూడి వెన విరాటుండు | ద్రుపదుండు మాద్రపుత్రులకుఁ దోడ్పాటు
 డగ్గఱిన, నీసేనలు దొరలు | నాయెడ శల్యునహాయులై కవియ
 ఘోరంబయ్యె; నప్పుడు దివస | రాజొప్పె గగనమార్గము మధ్యసీమ.

భీమసేనుఁడు మాగధుగజానీకము మడియించుట

డు గడఁజూచి యరిసేనఁ జూచి | యుప్పొంగు కినుక వాయుజుఁ జాత్మలోన
 కలకలములో నేను నావ్రతిన | జోక చేసెదఁగాక చుట్టాలు మెచ్చె

దడయనేటికి” నని తన తేరు 1 పాఠము | పడగగట్టినవానిపై నడపింప,
 నాకథ లెఱిగి నీయగ్రసందనుడు | ప్రాకట గజసహస్రములతో మగధు
 సతనికి నెదురంప, నరుదెంచు దంతి | తఱి జూచి యా నృకోదరుఁ డాగ్రహమున
 గదగొని యరదంబు గ్రక్కున డిగ్గి | కుదియక కరుల మార్కొను పూన్నితోడ
 నిలమీదఁ జరియించు నెఱకలతోడి | కులశైలములను మార్కొను వజ్రపోలె
 సింహనాదంబు చేసిన నమ్మదేభ | సంహతి మూర్ఛిల్లి చాపకట్టయ్యె.
 అంకుశాహతులచే నట నిల్చుచోట | నుంకించి ద్రావదేయులు మాదిసుతులు
 సౌభద్రుఁడును వారిసైన్యనాయకుఁడు | నా భీమునకు సహాయత గోరి నిలిచి
 దంతావళంబుల 2 దవులు మావతుల | గొంతు 3 క్రోవులు ద్రెంచు కోలలు పఱవ,
 మగధాధిపతి యభిమన్యుపై దంతి | దగిలి డీకోలుప, నాతఁడు నారసమునఁ
 బచ్చి ముత్తైములొల్క భద్రదేభశిరము | వచ్చె; నామగధుఁ డవ్వాసనిసుతునిఁ
 దోమరంబున వైవఁ, దూలక యతని | చామరంబు సిడంబు శరమున నఱికి
 సౌభద్రుఁ డతనివక్షమునఁ బొటమ్మ | వేభంగి నెత్తురు వెడల నేయుటయు,
 గెడసె దంతియు వాఁడుఁ గీలూడిపడిన | నెడ ప్రతిమలు పోలె వీక్షింప సురలు.
 కాంచనమయ పుంఖ కాండజాలమునఁ | బాంచాలజుఁడు త్రుంచె భద్రదేభతతుల.
 పవనజు పటుగదా ప్రహతులఁ గరులు | కువలయంబునఁ దన్నుకొనుచుఁ గూలెడివి,
 తొండంబు లొండొండ తునిసి తూలెడివి, | బొండాలుగను మధ్యములు విఱిగినవి,
 హత్తిన మెదడులో నాణిముశ్యములు | మొత్తమైపడఁ గుంభములు విఱిగినవి,
 గుండియలవిసి గగ్గోలుపాటొదవి | కుండలతోడ రక్తములు గ్రక్కెడివి,
 మోకాళ్లు తునుకలై మొగ్గి ఘీంకృతులఁ | దేకువల్ చెడిపడి తెరలెడునవియు,
 బిరుదు కొమ్ములు విఱిగి పిడియేచుఁగులకు | సరి వచ్చి యెమ్ములు చదిసి పోయినవి,
 ధృతిమూలి దిద్దిరఁ దిరిగెడు నవియు, | నతి భీతిఁ బాతెడు నవియును నగుచు
 రణపిశాచముల మార్గములైన సురలు | ప్రణుతించి రందంద పవననందనుని.
 గజపురాధీశుండు గజముల మఱియు | నిజరణోత్సాహంబు నెఱయఁ బుత్రైర
 వినువక తనతోడి వీరులుఁ దాను | గసిమనంగుచు వచ్చె గంధవాహజుఁడు.
 తోయధి యుప్పొంగఁ దురగముఖాగ్ని | పాయక తోడ్తోన 4 బావుకొన్నట్లు

ఏనికవేటాడి యిభరక్తపంక । ఛేనిలగద లోకభీతి గావించె,
దానును నెత్తుటఁ దగవొప్పు దోగి । భూనాథ, యొక దొడ్డబూచియుఁ బోలె
బావని కౌరవపారణ నేడు । గావించునని తోఁపఁ గలహించుచోట
నిలువక కౌరవనికరంబు వ్రేఁగు । పలుమాఱు కౌరవపతి పుచ్చుచుండ
ద్రుపదపుత్రాదులు తొలఁగక భీము । నుపభీములై చేరి యుభయపార్శ్వముల
శత శరాఘములచే శత్రుసేనాంగ । హతిఁ జేయుచుండిరి హర్షింప నృపతి.
అంత నీసుతునాజ్ఞ నడరి పైకొనిన । దంతి రథాశ్వ పదాతి వర్గమును
గుడి మ్రొంగు నతనికి గుడినంది పిండి । వడియ మన్నట్లు సావని లెక్కగొనక
బాహుగ్రనిహతులఁ బదతాడనముల । నూహింప భయమైన యురముతాఁకుటల
నూరుబంధనముల నుగ్రహుంకృతుల । దారుణ కిరణ గదాప్రహారములఁ
జడికిలఁ బడఁ ద్రెళ్లఁజావ మూర్ఖిల్లఁ । జదియంగఁ జదియంగఁ జాపకట్టుగను
గౌరవ సేనలఁ గలగుండు పెట్టి । మారుతి కరి తుంగమడుగ్గీదినట్లు
విహరింప, నీ సేన విఱిగి వెన్నిచ్చి । బహుభంగి నివ్వెఱపడిన మాత్రమున,
నేమి మహాధ్వని నింగి భేల్ల । భీముపై నరదంబు భీష్ముండు దఱిమి
వివిధాస్త్రకోటులు వెల్లిగొల్పుటయు, । జవమొప్ప నెడసొచ్చి సాత్యకి కడిమిఁ
గురుపితామహు మన్నిగొననెన్ని కొన్ని । శరములేయఁ, జలంబు సాధింప వచ్చి
యసుర యలంబునుఁ డను మహావీరుఁ । డనురారితమ్ముని నందంద యేయ,
బాణారితమ్ముఁ డప్పలభోజనుని । బాణాష్టకంబునఁ బగిలించుచోటఁ,
బోరాట కెడసొచ్చి భూరిశ్రవనుండు । నారాయణానుజ నారాచ నవతి
గ్రువ్వవచ్చిన, ¹వాని కోల్తల కలిగి । యవ్వీరుండును గ్రుచ్చునంతమాత్రమున
నాసామదత్తికి ననుజులుఁ దాను । బాసటయై వచ్చి ఫణికేతనుండు
శై సేయునేయ, నచ్చటఁ బాండవులును । వానికి బాసటై నడివచ్చిగధిప !

భీముండు దుర్యోధనునితోఁబోరి మూర్ఖిల్లుట

అప్పుడు నీకుమారావళి మీఁద । నుప్పొంగు కినుక వాయుజుండు కడంగ
నల్ప జంతువులపై సధికరోషమునఁ । గల్పాంత కాలుండు గవిసితమైన
శివీగిరి తమ్ములు ; విభుఁడట్టిచోట । వీరక కిమ్మార విద్యేషి గాఁకి

చనుమరఁ దొమ్మిదిచండకాండములఁ | జొనిపిన, సతఁడాత్మఁ జూచుర మండి
 ధీరుడై సారథి తెచ్చిన రథము | బోరన నెక్కి యార్పులు నింగిముట్టఁ
 బది నారసములచే బార్ధివు నొంచి | పదరకాతనినూతుఁ బదిట నొప్పించె.
 నీనూనుఁ డరువది నిశితబాణముల | నా సమీరాత్మజు సతని సారథిని
 1వంచి శింజనిమ్రోయ వానిచాపంబు | ద్రుంచి యార్చిన, బకద్రోహి బిట్టలిగి
 వేవేగ వేటొకవింట సాయకము | పావకాశ్యతి మండఁ బఱపి యాక్షణము
 కౌరవుచాపంబు ఖండింప, సతఁడు | మారుతపై మండి మఱియొండు వింట
 శేషజహ్వాయుఁ బోని చిచ్చుఱకోల | భీషణగతి భీము బిట్టునాటిండ్
 మ్రొగై రథంబుపై మూర్ఛిల్లి యతఁడు | స్రగై బొండుతనూజ పైన్యంబు లపుడు.
 అప్పుడు సౌభద్రుఁ డాద్రుపధజుఁడు | తప్పక ద్రాపది తనయు లేవురును
 రథచక్రములు మ్రోయ రయమున వచ్చి | పృథివీశ్వరుని శింపవెల్లువ ముంప,
 సంతలోఁ దెప్పితి యనిలనందనుఁడు | వింతగా నెఱమంట వెడగంట నంట
 సురగాంకుమీఁద బిట్టుఱుకు యత్నంబు | దొరలెఱింగియుఁ గేలు దొనలకు రాక
 గజవైరిఁ దాఁకు దిగ్గజములువోలె | గజ గజ వణఁకిరి గజపురాధీశ!
 అప్పటి కపరాష్ట్రమైనచో నేమి | చెప్ప నీ తనయులు సేనాధిపతియు
 జలసంధ సమ సులోచన విచిత్రులును | అల సుషేణుఁడు తమసాలోలువులును
 విను దుష్ప్రథర్షణ వికటు లుగ్రుండు | మన దీర్ఘబాహుండు మన దీర్ఘరథుండు
 భీమబాహుండును భీమరథుండు | భీముండు ననియెడు పేళ్ల వారపుడు
 ఒత్తరించుచు భీము నొగి బొదుపుటయుఁ, | దత్తఱింపుచు నీదు దళములు చూడ
 మృగసమూహంబుపై మృగరాజు గవియు | తగవున వాయునందనుఁడును గవిసి
 నలిగాఁగ నొకట సేనాపతిఁ దునిమి, | జలసంధు మూటను జంపి యుద్ధతిని,
 సమరభీకరమైన చండబాణములఁ | గుమతి సులోచనాఖ్యుని మూట నొంచి,
 యొకకోల నుగ్రుని నుగ్రాద్రుకనిచి, | యొకకోల భీమబాహుని రూపుమాపి,
 సరి భీమరథు నైదుశరముల వ్రాల్చి, | యిరువదేనిట భీము నిలఁ బిల్కుమార్చి,
 దీర్ఘబాహుని మూట, దీర్ఘరథాఖ్యు | దీర్ఘనిద్రతుఁ గాఁగ ద్విశతిబాణములఁ
 గెడపిన విఱిగి తక్కిన కుమారకులు | వడముడి జమునిఁగా వగచి యందఱుచు
 గావవే గాంగేయ! కావవే! యనుచు | దేవవ్రతునిమాటు తెగిదూఱ, సతఁడు :

1. నొంచి శింజనిమ్రోయ వాని చాపంబు. 2. గప్పె పెల్లువ. (మా)

“మీ రారి తేరు కిమ్మిరారి తేరి । పై రాకమానరు పై రాకయున్నె !
 కురుకుమారకులార ! కురుయోధులార ! । ఘరికొనుఁ డాజికి ; బొడుఁడు శాత్రవుల ;
 లీలఁ గౌరవులపాలిటి భద్రకాళి । యై లావుచూపె నీ యనిలసంభవుఁడు ;
 నా కలదినముల నామాట మీరు । చేకొనుఁ.” డని ప్రోది చేసినచోట
 భగదత్తుఁ డప్పు డచ్చాననిమిఁడ । నగముఁబోలెడు దంతి నడిపించి కడిమి
 రథములు మెదియ వారణములు చదియఁ । బృథుల తురంగమబృందంబు చిదియఁ
 ద్రొక్కించుచును దొడ్డతూపుల భీము । రక్కనుఁ డేయుచో రాజేంద్ర, వినుము
 లభిమన్యు ముఖ్యు లయ్యసురేశుమిఁడ । నిభరాజుమిఁడ సనేక బాణములు
 గుప్పిన, కేగురుకొండ చందమునఁ । దప్పక బహురక్త ధారలఁ దోగి
 గజమును వాఁడును గడివోని వాఁడి । భజనతోఁ బాండవబలముఁ దోలుచును
 భీమాదియోధుల భీష్మాస్త్రములు । దోమకాళ్లవిధంబు దోపంగ నగుచు
 రావళుకేతుయుగంబు రవిమ్రంగఁ గడఁగు । దాహంబుదోష వాతజుమిఁడఁ గడఁగ,
 మనసేన లుబ్ధి సమ్మదముతో నార్చె. । జనపతియును జయోత్సాహంబుతోడ
 దొరలును దాను వాతూలజుమిఁడ । నరదంబు లడరించునంతమాత్రమునఁ
 బాఱజొచ్చె నృపాల, పాండవసేన ; । పాఱజొచ్చెను దైత్యు బలుతూపు లెందు.

ఘటోత్కచుఁడు మాయాబలంబునఁ గౌరవసైన్యముపై విజృంభించుట

అప్పుడు హైడింబుఁ “డకట ! మాతండ్రి । కిప్పుడు గానఁట యేనేల !” యనుచు
 మాయాబలంబున మదకరి నొకటి । నాయెడ నై రావతాకృతిఁ బన్ని
 యిట్టి యేనుఁగుమిఁడ నింద్రభావంబు । నెట్టన తాఁబూని నిజసేనలెల్ల
 నమరులై వెంటరా ననువులుచేసి, । క్రమమొప్పుఁ దోడి దిగ్గజములో యనఁగ
 హిమకరరుచులు నాల్గేసి దంతములు । సమిత దుస్సహ మదోద్యద్గంధకములు
 కొనమింటి పొడవులు గోత్రకుంభములుఁ । దసరి నిజేభనంతతి వెంట నడవఁ,
 బనివడి తోడి దిక్పాలవేషముల । నొసరి దైత్యులు వెంట నోలి నేతేర,
 ఘన వజ్రహస్తండ్లై కాంతేయతతికి । ననికిఁ దోడేతెంచు సమరేంద్రుఁ డనఁగ
 మనసైన్యముల ¹మూరిమనఁగెను బవన । తనయాదు లానందధన్యులై చూడ.

కొరవపతిమీఁది కడఁక ననల్పు । వారణంబులుఁ దాను వరుస మీయసుర
యడ్డంబు వచ్చిన హైడింబుఁ డతని । దొడ్డనారసములు దొరఁగించి నొంచి
ఘోర మాయాదంతి కొమ్ములు నాట ।
ఘీంకారములకు ¹దిగ్భిత్తులు నగులఁ । బంకించి పాతె మీ భద్రజగంబు.
కరి పాఱు శికుకని గని భీమసుతుఁడు । కురుపతిపై దంతి గొలుపుట యెఱిగి
గురుఁ జూచి మిన్నేటి కొడుకప్పుడనియె : । “కురురాజుపై దంతిఁ గొలిపెడి నసుర ;
మనమింక నవ్వీరు మరలింప కున్నఁ । బనితప్పు ; దొరలేల పైఁ బడరకట !
భగదత్తుఁ డిదైత్యుపనకు నిల్చినను । తగవు దప్పి గజంబు తాఁ బాఱఁ దొడఁగె.
కరియూధములు మీరుఁగదియుఁడు కదియుఁ । డరిదిరక్కను గెల్వ.” ననిచాటిచెప్పి
తామున్ను గడఁగి రథంబుఁ దోలింప, । దీనుసంబునఁదోడితేకుల వారు
గురు శల్య ముఖ్యులు కూడనఁ గడఁగి । శరపరంపరలు నిశాచరు మీఁద
నగ్గలం బేయుచో, నటఁ బాండవులును । దిగ్గన హైడింబుడెనఁ బన్ని వచ్చి
కురుసైనికులఁ దాఁక ఘోరమై యాజి । సరవి దేవాసురసమరంబు మించె.
అందు గంగానూతి యధిప, గీర్వాణ । బృందంబు గొనియాడ భీకరాస్త్రములఁ
గనువు గొట్టిన యట్లు కాంతేయ²లముఁ । దనపేరువాడి యెంతయు విచిత్రముగఁ
జంపుచో, హైడింబు సామజ ప్రతతి । యింపారఁ గపట దిగ్గిళులుఁ దాను
నలుఁగడ రిపుసేన నలియుఁ ద్రొక్కుచును । గెలయు వీరులఁ దలక్రిందు సేయుచును.
గొమ్ముల రథములు గ్రుచ్చి నల్లెనల । కమ్ములుగాఁ బాఱవై చుచుఁ జెలఁగ
గురుఁ బల్కె మిన్నేటి కొడుకు వెండియును : । “సురవైరితో నాజి చొప్పడదిపుడు;
ఇనుఁ డస్తగిరికేఁగె ; నెల్లి ప్రాధుఁడనె । చనుదెంచి యుద్ధశేషము నడపుదము.
నేఱికిఁ బోదము నృపుఁ దోడుకొనుచు ; । గాటంపు ధూళితోఁ గ్రమ్మెఁ జీకట్లు.”
అని సేన ³దివిపించి యతిభీతుఁడైన । జనపతిఁ గొని నివేశములకు మరలి
చనిన, శంఖాది ఘోషంబులతోడఁ । దనరారు సింహనాదంబులతోడ
వర వంది జనుల కైవారంబుతోడ । సరసులై హైడింబు సన్నుతంపుచును
జనిరి పార్థులు నివాసములకు నఖిల । జనవల్లభులు గొల్వ నంప్రీతి” ననుచు
నాలవనాటి రణప్రసంగంబు । పోల సర్వంబుఁ జెప్పట చెవులార

1. దిగ్గతులు. 2. మనుమనికరి. 3. దీపించి (మా).

విని యాంబికేయుండు వెలవెలఁ బాటి | తనతలంచిన యట్టి తలఁపులుగాక
పలికె నంజయు : “నెన్ని భంగుల మనకు | గెలుపు లేని విధంబు గినిసి చెప్పెదవు.
కొండగా నేజూతు గురు భీష్మ కృపులఁ | బొండవులకుఁ దృణప్రాయులైట్టరి?
దండనాథత్వంబు తారు వాటించి | భండనంబునఁ జేయుపారుపందెద్ది?
లేదుగెల్పు; లలాట లిఖితమో; దీని | కేది కారణము నాకెఱిగింపు.” మనిన
సతఁ డిట్లు చెప్పె : “నీవడుగ నేమిటికి? | మతి నీకుఁ దెలియని మార్గంబు గలదె!
విను ధర్మవృద్ధియు విభవంబు నిజము | వినయంబుఁ గలవారు వెలయఁ బొండవులు.
ఈ నాల్గు గుణముల కెడయైన నీదు | సూనులు జయసిద్ధిఁ జెందుట యెట్లు. (1)
1వనుకను విదురుచే వేయుభంగులను | వినయార్థంబిది విస్మృతి యేల!
కొడుకులు దుర్నీతి కోరి చేయుంగ | నుడువవైతివి నీకు నున్న దే 2జయము!
తొలినాటి రణమున దుర్యోధనుండు | బలభేదినుతునిచే భంగంబు నొంది
యారాత్రి నీవిప్పడడిగినయట్లు | కౌరవవృద్ధు డగ్గఱి యడుగుటయు,
సతఁడానతిచ్చిన యర్థంబు నీకు | హితమతి నెఱిగింతు నిభవురినాథ!

కృష్ణార్జునులు దుష్టసంహారమునకై జన్మించిన సర నారాయణులని
సంజయుండు ధృతరాష్ట్రుని కెఱిగించుట

కౌరవేశ్వరుఁ బల్కు గాంగేయుఁ డపుడు : “ వారికిఁ గలవాఁడు వాసుదేవుండు ;
అతఁడున్నచోట జయం జేమిచోద్య? | మతఁడు సర్వోత్కృష్టుఁ డాదిదైవంబు ;
తన్నెఱింగి భజించు తద్దక్షులఁ బ్రోచు ; | తన్నెఱుంగనివారు ధరణిఁ బెక్కండ్రు ;
అట్టివారికిఁ గదా యాపదలెల్ల ; | నెట్టన వారిలో నీవునొక్కఁడవు.
ఇతనిఁ బొందుకుమారు లెఱిగిభజించి | కృతకృత్యులైనారు గెలుపు దుర్లుటమె!
సరకు నేయపు నీవు సకలంబు వినుము | కరురాజ, మును హిమకూటశైలమున
సుర సిద్ధ సాధ్య కిరక్షోయక్షగరుడ | పరివృతుండై పద్మభవుఁడు కొల్వొండి
మణిమయంబైన విమానంబు నొకటి | ప్రణతాంతోక్షమార్గంబునఁ గాంచి
యట పోయి చూచుచో నందు విష్ణుండు | వటపత్రశాయి విశ్వంభరాధిపుఁడు
దేదీప్యమానుండై దివ్యులు గొలువ | వేదనాదములతో విలసిల్లుచుండఁ

1. కౌరవకు. 2. జయన. 3. యక్షోరక్ష. (మా).

గాంచి మొక్కి నుతించి కరములు మొగిచి । కాంచనగర్భుండు ఘనభక్తి బలి
 “సీరజనాభ, యే సీనాభిః బుట్టి । యీరేడుజగము లే నెఱిగినపాటి
 కలిగించినాడ, రక్షకుడవై నీవు । నిలువరింతువు గాక నిఖలైకవంద్య !
 అవధరించితివే ! కుర్మంబున కిప్పుడు । దివిజ వైరులు డిగ్గి దీవు లేలుచును
 మనుజాకృతులు దాల్చి మానుషక్షోభ । మొసరించుచున్నవా రుర్విః గ్రీక్కిఁ
 యదువంశమునఁ బుట్టి యణపవే వీరి, । త్రిదశకార్యం బిది దేవతారాధ్య !
 నరుడు మిత్రుఁడు నీవు నారాయణుడవు । నరుడును నీవు మాన్పరె భూమిప్రేగ
 అని బ్రహ్మప్రార్థింప నల్లకాకనుచు । దనుజారి వోయె సంతర్ధాన గతిని.
 అప్పుడు కొలువువా రాబ్రహ్మజూచి, । “యిష్టాన్య తస్వరో ! యిరువురున్నా
 తేజోభిరాములు దేవ, నీ పనికి । నోజతో మైకొని యుడువీధిఁ జనిరి
 యానతి యిం .” డన్న నా దివ్యతతికి । బూని బ్రహ్మయుఁజెప్పె బూర్వావరంబు
 “నీ రాదిమునులు వివేకింప నరుడు । నారాయణుడు వీరి నామధేయములు.
 త్రైలోక్యవంద్యులు ధరణీభరంబు । తూలింపఁ గపట దైత్యులఁ ద్రుంచివైవ
 ధరఁ బుట్టుఁ డని యేను దద్ద ప్రార్థింప । గురుకృప వా రియ్యకొనిపోయినారు.
 దేవకార్యములెల్లఁ దీర్తురు వీరు, । వేవిధంబుల డిగ్గవిడువ రాశితలు ;
 తమ్ము నొల్లనివారి దయలేనివారి । నిమ్మహి వధియింతు రిమ్మహామునులు. ”
 అని చెప్పి యజుడేగె నాత్మీయపురికి, । జనిరి దివ్యులు యథాస్థానంబునకును.
 ఈకథ మునులచే నేవింటి దొల్లి । నీకుఁ జెప్పితి నేడు, నీవును నింక
 నయ్యాది మునులతో నాగ్రహంబుడిగి । నెయ్యంబు వాటింపు నేడైన నీవు.
 మునులు నీకీబుద్ధి మును చెప్పినారు. । వినఁ జెప్పెఁ బలుమాఱు విదురుండు బుద్ధి.
 కొంతేయులును మీరుఁ గలిసివర్తింపుఁ । డెంతయు హితమిది యెల్లవారలకు.
 ఆశ్రయింపుము కృష్ణ సతనిఁ గాంతేయు । లాశ్రయించియె కాదె ! యధికులై రాజి.
 పనిన దుర్యోధనుం డామాటలెల్ల । వనియును వినమిగావించె గావునను
 యీకేల నీతులు । మీకేలబుద్ధి । । చేకొని యొర్తురే చేలుపాటునకు !
 నను మిట్లు శిబిరప్రవేశంబు చేసి । ఘనులు కొంతేయులుఁ గౌరవోత్తములు
 యిందించుచో రాత్రి నీ పెద్దకొడుకు । విద్రుమాధరులు నేవించు నేవందు
 గాలపట్ట మనహ్యమని మానుమనియె । గాలికుమారుఁ డక్కడఁ బుట్టుననుచు.

పంచమదివస యుద్ధము

౩న్నద్ధులై వీరును వారు | ¹ఆగుబ్బుతిలఁగఁదూర్వములు ఘోషింప
 ౨ దాఁకినధూళి మిహిరునిఁ గప్ప | నన్ని దిక్కులుఁగప్ప నస్త్రదీధితులు,
 ౩ శేషాహి యల్లల నాడ | నేర్పులు పతులతో నెఱపుచు నడచి
 జొచ్చినచోటఁ శౌరవులపుడు | బలముల మకరికాభావంబు పోజు
 ౪ పడేగమార్గమునఁ బొండవులు | భావింపఁ దమనేనఁ బన్ని, రందునకు
 ౫ పట్టె భీమసేనుడు నిలిచె, | సరి ముఖంబయ్యె ధృష్టద్యుమునఁ డెలమి ;
 ౬లైరందు శిఖండి సాత్యకులు, | చెన్నుగా వీపయ్యె జిష్ణుని కొడుకు,
 ౭ మెడయయ్యె, వామపక్షతకు | డాసె మత్స్యపుండు, నెట్టన ద్రుపదుండు
 ములందు దక్షిణపక్షమైరి, | కైకొని యురమయ్యెఁ గాశ్మీరుఁడందు,
 ౮ కపలు పాదద్వయంబునకు | నొసరిరి ద్రౌపదేయులు పిఱుఁడునకుఁ,
 టియోధులు ధర్మనందనుడు | నొక్కట నిగిడి ర య్యుభయపార్శ్వముల.
 హంబు లిట్లు మహతోత్పాతజనన | బాహుశ్యములు గాఁగఁ బన్ని యిర్వాగుఁ
 ౯ కి శరవహ్ని దందహ్యమాన | బల భంజనోద్యాన వాటికా ప్రాణి (?)
 ౧౦ డ నన్యోన్య భూరిరక్తాఘ | పారిష్లవచ్చత్ర బహుపతాకముగ.
 ట్టి మకరికా వ్యూహంబు చొచ్చి | మగఁటిమిఁ గిమ్మారమర్ది యుష్పాంగి
 కాభంగంబు మారుతి తొల్లి | ప్రకటవైఖరిఁ జేయు పగిదిమైఁ గలఁచి,
 ౧౧ వీనుతుఁ దాఁకి సరవిమైముంప |

బాణగ్ని సమ్మారుతీమీఁద | మండింపఁ దొడఁగినమాత్ర నర్జునుడు
 ౧౨ వసుతుఁ దాఁకి చాపంబు నఱికి | వంతుగా నురమున వాలమ్ము పఱిపి
 ౧౩ సేనలనెల్ల నాహతప్రహత | హతముగాఁ గలఁచుచో, సతఁ డొండువింట
 ౧౪ స్త్రములు దొడి దివ్యులు చెదర | సవ్యసాచిశరీరసంధులు గ్రువ్వ
 ౧౫ డట్టి చాపంబు నడిమికి నఱికి | శితశరంబుల భీష్ముఁ జింఁ జొచ్చుటయు
 ౧౬ య్యుఁ గదిసి యిట్లనుఁ శౌరవుండు . | “ సీచేవ సీరేవ నేడుగా కెపుడు
 పాలార్చెదు పాండునందనుల. | ఇట్టియుపేక్ష నీ కెన్నడు మాను ?

వలెనన్నఁ ద్రిజగమ్ము వాలమ్ము మొనను । నిలుపుదు రఘుపతి నిలిపిన ట్లబ్ధి
 వండనాథుని బాణతతులఁ గైకొనక । చెండఁ జొచ్చె బలంబు జిమ్మండు వాఁడె.
 ఓప్పరికించుట యుచితమే !” యనిన । నప్పలుకుల నొచ్చి యాచార్యుఁ డనియె :
 ‘కినిసి గాంతేయుల గెలువరాకునికి । వినఁ జాటనా ! నీకు వినవైతిగాక.
 నువి నముద్రములోన బుట్టవైవంగఁ । దవలినంత జలంబు దవలినట్లేము
 మాచేత నైనంత మాత్రంబు పెనఁగి । చూచెద మామోద శుభమీశ్వరాజ్ఞ.’
 ని మొనగడవి ద్రోణాచార్యుఁడడరఁ । గని పార్థునేన లక్కాఁకకుఁ గాక
 గుఱచో, సాత్యకి వెలవకుఁ డనుచుఁ । దాఁ గడంగి శితాశ్రుతతి ద్రోణమోద
 భాద్రపదాంబుద ప్రకట వర్షముల । యుద్రేకభంగి నేయుచు విల్లు దునుచు
 గుచు వేటాక వింట నారాచశతము । తెగకుఁ దెచ్చి గురుండు తెగకు నాకనుచు
 ! నేయు నేయ భుజంబులు నునురుఁ । బీనవక్షముఁ గరరబల ముచ్చిపోయి
 గాలఁజొచ్చుటయు, వాతూలనందనుఁడు । గాలివేగంబునఁ గడిచుంగ వచ్చి
 గోణుఁ గుంభద్రోణ దుర్వార ఘోర । బాణజాలముల నొంపఁగఁ, జూచి యలిగి
 ంగేయ శల్యు లాకలశజాతునకు । సంగడఁ దోడ్పడి యనిలజుమోడఁ
 డకాండాఖండ శతములు వఱవ, । గాండీవినుతులు నొక్కటఁ గృష్ణసుతులు
 గ్రకాండముల నయ్యోధులఁ బొదివి । నిగ్రహించిరి తమనేర్పులు మెఱసి
 వ్వుడు నీయోధు లట్టిట్లుపడఁగఁ । బట్టిన ముష్టిఁ జాపంబు గర్జిల్ల
 ంగేయుఁ దాడి శిఖండి యుత్పాత । భంగి నేయ, సతండు బవరంబు మాని
 ఁతితోడి రణంబు పాడియే యనుచుఁ । బొడపువ్వు గన్నట్లు బోరనఁ దొలఁగి
 యినఁ, గురురాజు బుద్ధిలో వగచి । యాయెడఁ దెఱపికి ననువుగా నపుడు
 వార్యుఁ బురికొల్ప, సతఁ డశ్రువిద్య । భేదరతతిమెచ్చుఁ గినిసి యాతనిని
 ము ; నేసిసతూపు లితఁడు ఖండింపు, । నేయు వెండియుఁ దూపు, లితఁడు ఖండించు
 లువిద్య నితనితో వీడాడలేక । తొలఁగె నింతియకాక ద్రుపదజనండు
 కప్పు గాంగేయుఁ డెన్నినాఁ!” డనుచు । నీతికోవిదులాడ నిగిడి శిఖండి
 ఁణుఁ దూపులఁ గప్ప, ద్రోణుండు సతని । ప్రాణంబునకు నల్లి పాటవాతమ్ము

ను మొఱనాటి మూర్ఖులుగ్నజేయఁ | గొనిపోయె రథచోదకుఁడు వానిరథము
 త్తటిఁ గౌంతేయు లాగ్రహవ్యగ్ర | చిత్తులై కవియ, సీసేలుఁ గవియ
 దడి కయ్యంబు శంఖ నిస్సాణ | దుందుభి పటహాది తూర్య ఘోషముల
 శిభయంకరమయ్యె నాహతప్రహత | చతుర పైచిక శస్త్రసంధానరూఢి.
 యలతాధ్వనులు గర్జాలీల గాఁగ, | రాలెడు 1రక్తధారలు సృష్టి గాఁగ,
 ప ఖడ్గరోచులు విద్యుతుల్ గాఁగఁ, | బొసఁగ ధరాధూళిపోలె మేఘమును.
 వణుఁ జంపిన రణభూమి పోలె | నేవంక బాహువు లేవంకఁ దలం
 కనెడ నెండిపోయిన ద్రాక్షపాదల | జెడఁగుఁ దీపించు ప్రేగుకుప్పును,
 యగు ముత్యాలచిప్పలు నోళ్లు విచ్చు | కరణి నోళ్లను విచ్చు ఘనముఖంబులును,
 డుసిన వితిగిన కదళీవనంబు | చాఢ్యున ధరజాఁగి చదియు పెన్దొడలు
 యందుకొన్న రణంబు మృత్యుంజయోగ్ర | తాండవాడంబర స్థలము దానయ్యె.
 స్త్రీచో భీష్ముండు ననిలనందనుఁడు | నిట్టడి ప్రముఖులై(1) యిరువంక నిగిడి
 టునకెక్కుచోఁ బొడివి నీసుతులు | కోటికాల్బంట్లతో ఘోటకద్విరద
 క్షతో సామంతలక్షతో భీము | సక్షీణగతిఁ దాకి యూజి నిశ్శంకఁ
 ప్తల సురియల గదలఁ గుంతములఁ | నత్రళంబుల ఖేటకాస్త్రశస్త్రములఁ
 ప్తన, మొగిభులు గప్పిన నగము | చొప్పున భీముఁ డాచోదకు నోర్చి
 కయును దాను నక్కదుపుల కుఱుకఁ | జెదరి యమ్మూర్తి పీక్షింపను వెఱచి
 ల పైఁబడ్డఁ గాకోలకులంబు | పోలికఁ బఱచ, భూభుజుఁడు పోనిక
 ంధార యవన త్రిగర్త సౌవీర | సింధు కాళింగాది సేలఁ గూర్చి
 వి వికర్ణ దుశ్శాసన ప్రముఖ | సకల మహావీర సాంగశ్యమునను
 చి పనిచినఁ, జెదరక యెక్కి | పావని పార్థులపై నాజినేయ.
 క్షుదన్ని యదల్చి వివ్వచ్చుఁ డార్వఁ | బన్ని చేది కహాశ పాంచాల ముఖ్య
 ములతో పైన్యపతి కురురాజు | బలములపై నెక్కి పఱపె గౌణముల.
 రటు గుంపులై వచ్చిన కల్గి | వీగులు వింగానువింగు లన్ వాగు
 శిరాజు నెదిర్చి కడునొప్పు సచర | కౌశలంబు సమంబుగాఁ గోప రథివ !

ద్వంద్వయుద్ధము

అంత జయద్రథుం డనిలనందనుని, | అంత వికర్ణాఖ్యుఁ డా సహదేవు,
 ఎఱి చిత్రసేననామకుండు శిఖండి, | నెఱి విరాటసుతుండు నీ యగ్రసుతుని,
 నరార నకులుండు త్రైగర్తవిభుని, | విను చేకితానుండు విష్ణుసోదరుని,
 డిసూనుఁడు ధృష్టకేతు, సుమిత్రు | హైడింబుండును గూడి యధికయత్నమున
 పడఁ దాఁకిరి సాశ్వకేకయులు | వరుస నేమనిచెప్ప వారిసత్త్వములు !
 పుడు ధృష్టన్యుముఁ డాచార్యుఁడాకె ; | శృపుఁడాకె యమనూతి ; క్రీడి భీష్ముని
 ఁకెను, ద్వంద్వయుద్ధం బిట్లు మెఱయఁ, | దాకె సేనలురెండుఁ దనులోనఁ దాము
 ఘట్టనంబుల జనియించి వహ్ని | మరలించె మధ్యాహ్న మార్తాండరుచుల.
 ములు తాఁకిన రయమునఁ గరులు | పృథివి బొమ్మరములై బిరబిరఁ దిరుగు.
 రదంబు లొఁడొండ దివియుచో రథము | లురపడి విఱిగి యద్ధోర్విలోఁ జెదరు.
 రి ఖుర నిహతి వ్రయ్యలువాఱి చెదరి | ధరణి నేర్పడవు పదాతివర్గములు.
 లుబంట్ల వ్రచండ కాండవర్షములఁ | గీలాలమయములై గెడయు గుఱ్ఱములుఁ
 గిన సంగరాంగణము దివ్యులకు | ఫలియించె ననిమిషభావ మీక్షింప.
 పుడు భీముని యాహవక్రమము | చెప్ప నాశ్చర్యమై సేనఁ గారింపఁ,
 మల్లి భీష్ముఁ డాగంధవాహుని | గరళ పావక శిఖాకారబాణముల
 ము శిరంబు బాహులు విదారింపఁ | గరువలి సుతుండును గద వడి నేయఁ
 చి సాత్యకి యెడసాచ్చి యాభీష్ము | వే చక్రమయ బాణవితతి నొప్పింప
 ఁ డట్టితూపుల నాతని నొంచి | శితశరంబున సూతుశిరముఁ ద్రుంచుటయుఁ,
 చాపఁగా సతున్ బరువైన యట్లు | హితుండుసారిధి చాపనిటఁ దేరిహరులు
 మెత్తుకొనిపోయె రధికయత్నములు | వృథచేసి యితరాశ్వచితతి ఘోషింప.
 ట్టుఁ డడ్డము రండు బలువిడి గూడ | ముట్టుఁ ” డంచు బలంబు మోహరింపంగ
 య్రికి విన్నవై జడియుట నూచి | సత్య శాంతనవుండు శాంతనవుండు
 క గాంగేయుఁ డింతయు సరకు | సేయక తొలఁగి తత్సేనఁ జెండాడఁ
 గొని విరటుండు కడుకోవమెత్తి | యనిమిషనదిసూను నదలించి తాఁకి
 వ్యముఖాకార మార్గణసమితి | మత్స్యగంధీశుకుమారుని నొంపఁ,

మరులు. (మా)

బులి కోలలేసినపోల్కి నాభీష్ముఁ | డలుక రెట్టించి మత్స్యాధీశుమేన
 నవ విశిఖంబులు నాటి నారాచ | నవతిఁ దేరును విల్లు నడిమికి నటికి
 పాదచారు నొనర్చు, బాధుఁ డదైనకు | నాదట నిగుడుచో నర్థమార్గమున
 గురుసూతి యడ్డమై “కుంతిజ, పోకు | శరపిద్య నాతోడఁ జర్పింతుగాక.
 పూర్వమత్సర మిటఁ బొమ్మనఁ బోదు | గర్జివై తొలఁగక కవియుదు గాక.”
 అని ఘోరశరవృష్టి సర్జనుఁ బొదువఁ, | గినుక నాతని విల్లు క్రీడిదున్నాడి
 కోడొక కేల విజ్ఞోడుగావింప | నోడక గురుపుత్రుఁ డొండాకవింట్ల
 నెఱపిడుగులఁబోలు నిష్ఠురాస్త్రములు | పఱపి, కృష్ణునిమేన ఫల్గునుమేన
 పునిశితాస్త్రంబులు చొనువ, నర్జునుఁడు | కనుఁగొని నవ్వి యల్లఁకుఁ గాలుద్రవి,
 గురుసూతి సంధించుకొనిన చావంబు | కరచక్రమున రెండుగా సంహరించి
 యొడలెల్ల నోడుగా నుగ్రబాణములు | వడినేసి యంతఁ గవ్వడి కృపదలఁచి
 మకట బ్రాహ్మణు నొంపనైన దేమనుచు | సుకృతి వాసవి యొండుచోటికి మర
 గాంధారసేనతోఁ గలహించుచోట, | బంధురోత్సాహముడై పావని యచట
 సేష్మువై సురుకోపభీష్ముడై యపుడు | గ్రీష్మార్కు మొగిలడ్డగించు చందమున
 సరత చూపుచో దేవ, సీమతుఁడు | మారుతసుతునిపై మార్గణావధులు
 ఎగిడింప మగిడించు, నృపతి వెండియును | నిగిడింప మగిడించు నృప, కీచకారి.
 ఈభంగి సంగ్రామ మిరువురు నడవ | శోభితనులతాశరులఁ జూచి,
 గగపుట్టి తమలోన వారికి వారు . | “జగ దేక సౌభాగ్య సదను లిర్వురును,
 అంబికేయునిలోభ మకట! వీరికిని | ముంబరంబుగ రణాబునఁ బోరవలసె.
 ముద్ధోర్వి నొకనిచే నొకఁ డీల్లుఁ గాని | బద్ధ వైరుల కేది (బ్రదుకంగఁ దెరువు!
 కఁడిందు రాజు వేటొకఁడుడై త్యాగి, | యొకఁడిందు గుఱుతైన యుర్వరవాడు,
 ఎనుకొని; రంత సర్పాంకునిఁగావ | ఎనిమిషనదిచూనుఁ డనుజవ్యయమును
 ఎచ్చి వాయుజుమీఁద వాలంపవాన | విచ్చలవిడి గుప్ప వీక్షించి యపుడు
 కాభద్రుఁ డెడసొచ్చి శాతాతిశాత | భూభయంకరబాణములు కోటిసంఖ్య
 ఎడరించి యందొక్క యుజుని రథము | పడగతోఁఖింపించి బాణత్రయమునఁ
 ఎరుమిత్ర, నిన్నేల పోనిత్తుననుచు | సురము నోనేసిన నొఱుగి మూర్ఛిల్లె
 ఎత్ర సేనుని విల్లు ఛేదించి యంద్ర | పౌత్రుఁడు వాలమ్ము పఱపి బిట్టార్చె

సురసదీనూను వక్షోవిధియంగు । శరపంచకము నాటి చాల నొప్పించి
సారథిఁ జంపి యశ్వములఁ జెడఁడ । నారథికుఁడు వేగ నన్ని యుఁగూర్చి
లయకాల శూలి లీలా విభవముగ । నయుత ప్రయుత నియుతాపారసంఖ్య
శరములేయఁగఁ బ్రతి శరము లాఙ్ఘించియు । బరఁగించి రారాజుపై తేరు పఱవ

అభిమన్యు లత్థణ కుమారుల ద్వంద్వయుద్ధము

నుతగతి శుభలక్షణుండు లత్థణుఁడు । హతవైరి నీపాత్రుఁ డభిమన్యుఁ దాఁకి
శరముల మేను జర్జరితంబు సేయ । హరి మేనయల్లుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచు
నారు నారాచంబు లతని పక్షమునఁ । దూఱంగ నేసి కేతువు విల్లు దుఁమి
రథ రథ్యములఁ ద్రుంప, రాగాజుకొడుకు । పృథివికి లంఘించి నీరంబు చెడక
శక్తి బాహుశక్తి సమకూర వైవ । ముక్తాచురిత బాణముల నది త్రుంచి
యమ్ము లంతంతకు సగ్గలంజేయ । నిమ్మాడ్కిఁ గాదని యెఱిగి యాకృపుఁడు
జమునిముందఱఁ బడ్డ జుతువు నొక్క । ప్రమథుఁ డెత్తినభాతి బాలుని నెత్తి
తనతేరిపై నిడి తద్దవేగమునఁ । జనిన, భీష్ముఁడు కోపసంభ్రమమునను
గొంతేయసేనపైఁ గడఁగి నిస్సార । కాంతారమున సన్ని గవియుచందమున
శరవహ్ని దొరఁగొని సంహరింపఁగను, । హరిసోదరుం డాగ్రహాభీలుఁ డగుచు
సేనలతో భీష్ముఁ జీరికిఁ గొనక । భూసభోంతరము తూపుల రాశిగాఁగ
ధర యట్టి ముట్టడఁ దలఁకెడిధంగి । నురు రజోరూపమై యుడువీధిఁ బ్రాఁక
మనసైన్యముల మారిమనఁగి గాంగేయు । తనువుర భీకరాస్త్రము లారు నాట
భూరిశ్రవనుఁ డల్లి పూర్వవైరమున । నా రథికునిఁ దాఁకి యలుగు లన్నియుచు
ఖండించి తనువునఁ గాండద్యయంబు । చండిను నాటింపఁ జిలియింప కత్తఁడు
పుట్టత్రవ్వి ఫణింద్రుఁ బుట్టించుచట్లు । గుట్టుతో నొడలఁ బ్రేవులు తెల్లనేసి
ధనువు ఖండింప నాతఁడు నొండుధనువు । గొని కృష్ణసోదరుఁ గని కాడనేసి
సారథిఁ దునుచు, సశ్వములకుఁ దానె । సారథియై సేత్రనరణి కౌపార
దాయ మేనెల్ల రక్తమునఁ గెంపార । సాయక శతసహస్రములేసి యార్ధ
నోరి, నీకేలరా । యుద్ధ మిట్లునుచు । నారాచ మొక్కటి నాటిన చరి

దిమ్మువట్టి యస్త్రము చేయివదల | బలువిడి సాత్యకి బలములు కడగి
 పుడత్తుకుమారుఁ జాట్టుముట్టుటయు, | నా మహాసేన మహాసేననిభుఁడు
 నుకొని రెండును మూఁడును నాల్గు | తునుకలై పడఁ బెద్దతూపులు పఱపి
 మొన లాసంద నిభృతులై యార్వ | సోమదత్తనుతుండు శూరత నెఱవ,
 సోదరుని నూను లాగ్నేయ ముఖ్య | లరయఁ బదుండ్రు గర్వాంధులై యపుడ
 'రిశ్రవసు తేరు పొదివి యిట్లనిరి : | “ దారుణాస్త్రముల మాతండ్రి నొప్పించి
 ములఁ దునుకలై పడనేసి నీవు | నలిరేగి వాలుచున్నాఁడవు మిగుల.
 గుటి నీతోడ నేము మాలోన | నొక్కని నియమించి యొసఁగెద మనికి.
 గుండు గావలె ? నేరికొ.” మృనిన | నవ్వుచు నతఁ. “ డిట్టి సగుఁబాటు గలదె !
 దఱుఁ గూడి రం డటుగాని రణము | పొందు గా ” దని గర్వపూర్వకంబునను
 వృష్టి ముంచుచో జడియక పదురు | సరిరాజు శరవృష్టి నంకిలిచేసి
 ౩ ఖండింప నవ్వభుఁడు వేటొక్క | విల్లు గైకొని వృష్టివీరుల విండ్లు
 యునొక్కటఁ ద్రుంచి పదురకంఠములు | పదియును బలియిచ్చెఁ బదిదిక్కులకును
 'రిశ్రవసుఁ డిట్లు పుత్రులఁ దునుమ | భూరిశోకము శోపమును బెనఁగొనఁగ
 తుపై సాత్యకి వెనఁ దేరుపఱపి | గమగమ గాలునాఁకట భంగమైన
 లనర్పంబున గతి మండు తూపు | లాలీధతరపాదుఁడై యంతఁ బఱవఁ
 సవంశజుఁడు నట్టిశోలలు పఱపి | యిరుసులతోడఁ దే రిలఁ గూలనేయ
 ఁడును నతనితే రాభంగి నఱికి | వితతాస్త్రముల జోడువిల్లును నఱుక,
 వైచి సింజాతి యాతనిజోడు | వెన విల్లుఁ దున్ని యుర్వికి డిగ్గ నుఱికి
 గొని పఱతేరఁ, గడగి సాత్యకియు | గదగొని యతిశీఘ్రగతి నుర్వి కుఱికి
 ౪వ భీము లీగతి దారుణముగఁ | జేరి చేయుదురని చెప్పినయట్లు
 సచారమును సంపాదించి కవియ | యాదవుఁ బట్టించి యచిలనందనుఁడు,
 మదత్తజుని నీసుతుఁడు పట్టించి, | యేమఱక రథంబు లెక్కించుకొనిరి.
 ౫వ కపరాష్ట్రమయ్యె నట్లైన | నిప్పుచాయ మొగిల్లు నిగుడకమున్న
 ములు తను బాహుబలములు వదలి | తొలఁగునో యొకసన్న దోలెద ననుచు
 కట్టుకొని పార్థుఁ డరిసేన నేయఁ | గురుపతి యాచరిండుకు కన్నెఱిగి
 లేరి పోర నమ్మిన యిర్లదేను | వేల తేరులవారి వెనఁ బురికొల్ప,

గామించి లేఁబూరి గనుఁగొన్న బసవఁ । డేమాడ్కి మదిఁ బొంగు నితఁ డట్లు
 శరవేగ రథవేగ సన్మనోవేగ । కరవేగములు దేవగణము కీర్తింపఁ
 దునుకలు తుమురును ధూళిపటంబు । నొనరించి యాసేన నువ్వెత్తుగొనఁగ
 నిది రథ విది రథ్య మీతండు రథికుఁ । డిది యిచ్చి దని నిర్ణయంప నేర్పఱుప
 వససు గాక కృతాంతు పంటసా లనఁగ । వసుధ చూపట్టచో వసజాప్తుఁ డంత
 శ్వేతవాహన కృత్త సేనాంగరక్త । ధాతు ధారాసిక్తతనఁడును బోలె
 నరుణత్వ మేర్పడి యస్తాద్రివాలఁ । దరుసీడములఁ బక్షి తతులును వ్రాలఁ
 గలశబ్దఁ గదిసి గంగాసూతి పలికెః । “అలములఁ కిదివిపింపఁ బాడి యింతటను
 ఇట్టి సంధ్యావేళ నిండ్లకుఁ బోక । యెట్టు నూనఁగ నేర్చు నీరణశ్రాంతి?”
 అని వేత్రకరులచే నాత్మీయబంధుము । సనిమిషనదిసూనుఁ డర్థి మరల్పఁ,
 దారు సవ్విధమున దళములఁ ద్రిప్పి । చేరి రంత నివేశసీమఁ బాండవులు.
 నాఁటితో నైదుదినంబుల రణము । వాటమై వర్తింప వారును వీరు
 నారాత్రి వివిధ విద్యావినోదములఁ । జారుభోజనమాల్య చందనాదులను
 నారీ కుచాలింగన నివోదములను । జారు సౌఖ్య విభూతి సలిపి కెంతయును.
 అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । సని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
 జెప్పిన నారాజు చెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిగింపు.” మని
 బాలుపొంద నయ్యోధ్యపురవరాధీశ । వలనొప్పఁగా మాల్యవంతప్రవేశ ।
 దక్షిణసింధు బంధన ! జగద్రక్షు ! । పక్షింద్రవాహన ! పద్మవత్రాక్ష !
 భువన మోహనరూప ! భూరిప్రతాప ! । భవబంధన సకోప, బ్రహ్మాస్వరూప
 అనవరతంబు నిన్నంతరంగమున । వినుతింతు రఘురామ ! విభవసుత్రామ !
 ఇది సదాశివభక్త హితగుణానక్త । సదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
 స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్సత్త్రి । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
 రచితమై భీష్మ పర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయుతముగా నొప్పె మూఁడవఁ

చతుర్థాశ్వాసము

పరంధామ, భాసిత పుణ్యనామ, | అపదామపహర్త, యఖలైక భర్త,
క్తి ముక్తితాత, భవన విఖ్యాత, | భక్తలోకశరణ్య, భరతాగ్రగణ్య!
ధారు మణియు సంయమి చెప్పదొడగె | నవినయ స్ఫూర్తి కా జన మేజయునకు.

పంచమ దివస యుద్ధక్రమము

రాత్రి వేగించి యమృహభరత | వీరులు సంధ్యాది విధులెల్ల దీర్చి
చికి నడచుచో గాండీవి యచటఁ | బలికె భృష్టద్యుమ్నఁ బార్థివుండలర :
సునసేనఁ బన్నుమా మకరికావ్యూహ | మినిమిషేంద్రునికై న నాశ్చర్యముగను,
చ్చేట నెవ్వని నిడవలె తని | నచ్చేట నిడుము నీ కనువైనయట్లు. ”
నఁ బార్థుఁడు తాను నాసైన్యవిభుఁడు | ఘన మకరీ మస్తకస్థానమెక్కి
ల చేత్రస్థాన కలితులఁ జేసి | పవనజుఁ దుండంబుపట్టున నిలిపి,
డక ద్రాపదేయులఁ బార్థసుతుని | మైడింబు నలకపోలాకృతి నిలిపి,
నేయ సహితుఁడై శమన నందనుని | బూని కంఠాకృతిఁ బొలుపుగా నిలిపి
న్నచో, మనవారు సురుచతురంగ | నన్నద్ధులై వచ్చి సమర స్థలమునఁ
సేన సర్ధచంద్ర వ్యూహముగను | నమకట్టి రది చెప్పశక్యమే నాకు!
గఁగా వ్యూహ మీశ్వరు జటాజూట | మెక్కంగ నర్హమై యింపారె నధిప!
వుడు బిట్టార్చి యతిఘోర ధూళి | యుష్పతిల్లఁగఁ దాకె నుభయసైన్యములు.
కు పట్టు పొరిగొను పోనీకు పొడుపు | మడు వ్రేయుమనుమాట లఖలంబు నిండె.
లదిక్కుల నస్థిశల్యకపాల | శక్తటంగములు ద్రెప్పుచప్పుట్లు సెనగె.
తర శస్త్రాస్త్రుఘట్టన నెనగి | యనలకణంబు లాహవభూమి నిండఁ
రాడఁ దొడఁగి రప్పుడు దివినుండి | వారక చూడంగ వచ్చినయట్టి
ర కిన్న రోరగ గరుడ గంధర్వ | ముని సద్ధ నాధ్యుల మూఁటిలు బెదర
సు లిందు నందును గలయోధులపుడు | అని చేసి రాఘోర మలవియే చూడ.

భీముడు దుర్యోధనుని మూలబలము నుక్కడఁచుట

ఆవేళ నీసేన సట్టిట్లు గలఁచు | పావనిపై నల్లి పన్నగధ్వజుడు
తన మూలబలము సంతయుఁ జూచి వారు | వినఁగఁదానెలుఁగెత్తి వేర్వేట పిలి
వనిచిన, వారు నార్భటములతోడ | సనిలజుపైఁ బడుడని చేయి వీచి
దంతి రథాశ్వ పదాతి ¹లక్షలను | ఎంతయుఁ బొంగారి యిలకు వ్రేఁ గగఁచు
జలదకులంబెల్ల సమకాలరేఖ | జలజాతుఁ బొదివి చందంబు తోఁపఁ
జుట్టుముట్టిన, వాయునుతుడు కోపమున | నిట్టిచో రథము నా²కేలయటంచు
నూతునిఁ బల్కె. “ విశోక, నారథము | వాతప్పకిట కేను వచ్చునందాఁ
నిచ్చోట నిడుకొని యీవుండు.” మనుచు | సచ్చుగా గదగొని యవనికి దాఁట
వాసి యేనుఁగుల కుంభముల తుండంబు | లూసి కొమ్ములు పీపులువ్నెత్తు చేసి
కదిసి తేరుల దురంగములఁ జక్రములఁ | దుది రథికుల సారథుల నేలఁ గలిపి,
కడఁగి కుమారవర్గము పాఱఁ బాఱఁ | బెడమరించి హరించె బిరుదుఁ బెక్కిముల
గదవైచు నది యోధకంఠంబులెల్లఁ | గుదియనివెన నూచకోతగాఁ బాటు.
లక్కడఁ దాదోఁచు నడితిరుగవైచుఁ | దక్కటి యోధుల తలలిట్లు దునియు
ఈధంగిఁ దనమూర్తి యిరువంకఁ దోఁప | సీభటాళి గదోగ్రనిహతి నడంగ
భీముండు లయకాలభీముఁడై యుండి | యీ మాడ్కిఁ బోరుచో, నెఱుంగమిఁ
యూరక గుండియ లూటాడి నట్టి | కారణంబున వారి ఘన సైన్యవిభుఁడు
ఆచార్యుతోడి కయ్యంబు చాలించి | వేచని వాయుజు వెదకుచో నతఁడు
తేరిపై లేకున్న దీచుఁడై యతఁడు | సారథిఁ గదిసి “ యోసఖుడ, నిన్నొకఁ
యడిగెదఁ జెప్పవే! యనిలజుఁ డెందు | నడచె? మాన్పగదయ్య నాతల్లడం.
శత్రుమధ్యమ మిది సాహసి మొదల | నేత్రోప బోయెనో యిటు నిన్ను విడిచి
అనిన విశోకుఁ డిట్లనె సైన్యపతికి. | “ వినుము వైరులు వెల్లివిరిసిన ప్లవుడు
చుట్టుముట్టిన గదాశోభితుండగుచు | నిట్టిచో నన్నిడి యేగె నొక్కఁడును ”
అని భీముఁడేగిన యాత్రోపచూపఁ | దసరథం బతఁడందుఁ దఱిమించునపుడు
బుఱగిన తేరులు చుర్రరమిఁద | నటవటలైన గజావయవములు
మెదిగిన హయములు మేనిల బ్రుంగి | తుదమొదల్ దెలియని దొరలును గల

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

వ్రాలిన పడగలు వడి రక్తనదులఁ | దేలెఁస డొక్కలుఁ దరితీవులాడు
 తేరి గుట్టములునై ధీరుండు కీచ | కారి నోయిన శ్రోవ యతి ఘోరమగుచు
 భాసిల్ల నాచోప్పుపట్టి సై న్యేశుఁ | డాసమీరాత్మజు నచ్చోటఁ గాంచి,
 “పాదచారంబునఁ బరులపై నొంటి | చే దోడు వా దోడు చీరక యిట్లు
 వతెంతురయ్య! మేమెన్నిటికింక | నీతోడు మాకెల్ల నీశోడె గలది.
 ఇట్టిచో నిదె యేను నేతెంచినాడఁ, | గొట్టి వేతువుగాక కురుసేన.” ననిన
 సతఁడు సంతోషించి, “యవునురా సైన్య | పటివి గాఢగుడువు పాండవులక
 కారవయోధుల ఖండించుకొనుచు | నీరీతి వచ్చితి నది చేడ్కనాకు.
 నీవు వచ్చినరాక కేను మెచ్చితిని, | నీవంటి హితకారి సేర్పునే గలుగ |
 పన్ని పట్టుక కురుపతి వీడె వచ్చి | యున్నాఁడు కొందఱు యొక డెట్లు వీ
 డప్పి జనించెఁ బుట్టుదుగాని యుదక, | మిప్పు డొక్కడిదాహ మిందుర.” మ్మ
 గౌరవవిభునిపైఁ గదియుచో, సభపుఁ | డారథికులమీఁద సధికవీరులను
 దమ్ముల ననుప మొత్తమ్ములై వారు | హుమ్ముని కడఁగి వాయుజు సైన్యవి
 బాదివి యేయఁగ, వాయుపుత్రుఁడ బలము | గడఁ జెదరఁగ ¹వ్రేయఁ గడిచి సై న
 వెనఁ బ్రమోహనమును విశిఖమాచార్యుఁ | డొనఁగినయది మంత్రయుక్తి సం
 నకల శాత్రవుల లక్ష్యము చేసి యేయఁ | జకితమైనట్టి యస్త్రప్రభావమున
 బ్రామి పెట్టఁగఁ బారవశ్యంబునొంది | యా మంది చావకట్టె నేలవ్రాతె.
 వ్రాలిన నూటట వాయుపుత్రునకు | నాలోన సిద్ధించె, నాసమీపమునఁ
 గైరవకువలయ కమల కల్హార | సౌభగంభీ ²జలమైవ మడుగు
 చొచ్చి నల్లడల వీచుల గాలి వినరఁ | శిచ్చెర జలము దోసటఁ బట్టి పట్టి
 ఒండి బండెడుకూడు పట్టెడు కడుపు | నిండఁ బానము చేసి నిజశృంగ నార్చి
 పరితుష్టుడై సైన్యవతిఁ గూడ వచ్చి | యురుతర నిశ్వాస మొనరించుచోట.
 వెనఁ దన నన్నిధి విడిచి సై న్యేశుఁ | డునుఁగుట కాచార్యుఁ డొక్కింత రోసి
 ద్రుఁడు నయ్యెడఁ గాంచి తొంటివైరమున | విపులవైఖరి బోరి విడిచి పో
 మెఱసి ధృష్టద్యుము మూడి రోపముఁ | దతిమి యాతని రణోర్వరఁ దేర
 బలము ప్రమోహన బాణంబు మహిమ | నిల వ్రాలియుండుట యిట్టింది

దానికి¹ బ్రజ్జాఖ్య బాణ మానధము । గాన ప్రయోగించి గ్రక్కునఁ దెలిపి
యా వాహినులు దాను నట ద్రుపదజులఁ । బావనిఁ దాఁకి నిర్భర బాణవృత్తి
ముంచినఁ, బ్రతిబాణకుల గదాహతుల । మించరి నొప్పింప, మెండు కీ లెఱి
కుదుకుమారుల గుంపు కుగుసేన గుంపు । నిరువురిపై నెక్కి నెట్లాకో యనుచు
దెగి ధర్మజుడు ద్రాపదేయులఁ గనల । నొగి యుధామన్యుని సుత్రమోజును
గేకయులను ధృష్ట కేతుని జూచి, । “ జోక సహస్ర వాజులఁ గూడి మీరు
నరసూతి ప్రాపున నడచి సైన్యపుని । గరువలినుతుఁ గాచు క్రమ మెన్నవలఁ
గురుఁడుసామాన్యుఁడే! కుదుకు గూరకులు । దొరయు లెల్లులె! మీరుతోడ్తోచును
లలి పురికొల్ప వా రనివార్యవృత్తి । జని భీమసేను ధృష్టద్యుమ్నుఁ గదిసి
రామలక్ష్మణులకు రణ సహాయముగ । నా మహాకపివీరు లరిగిన క్షైరి.
ఆవేశ ద్రుపదజుఁ డనిలజుఁ బలికె. । “ సీపుకొల్పడ నిట్లు నిండు కోల్తలను
సంచరించుట గాదు చయ్యునఁ గేక । యాంచిత రథమెక్కు మనుచు నెక్కించె

ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణునిపైఁ దలపడుట

అప్పుడు మధ్యందినార్కుని రుచులఁ । గప్పెడు దివ్యమార్గణముల గురుఁడు
కాంతేయ సేనలఁ గలఁచె జొచ్చుటయుఁ । గాంతేయసేనాని కడునల్గి వానిఁ
బ్రతిశరంబులఁ ద్రుంచి పదినారసముల । వాటి తొమ్మునొప్పింప, సతఁడు బిట్టల్గి
ధనువు దున్నాడి యాతని శరీరమున । సునిశితాస్త్రంబులు చొనుప, సేనాని
వేవేగ వేటొక్క విల్లు సంధించి । దావాన్ని కీలల దట్టించు నట్టి
శరముల నాచాగ్య సారథి నొంచి । యురు రథాశ్వములలో నొకటి చంపినను
గ్రక్కున నొకవాజు గట్టించి గురుఁడు । పెక్కు పాఱుమ్ములు బిరుసుగాఁ దొడిగి
సేనాని కార్ముకచ్చేదంబు చేసి । వాని యశ్వంబుల ప్రయ్యలు వాపి
జోడు కేతనమును జూర్ణంబుచేసి । యోడక సారథి నునుదుఁడో బాపి
పాంచాల, పశుమని ప్రళయాగ్ని శిఖల । మించిన తూపేరు, మిన్ను నేలయును
వేచుచు నది నచ్చువేళ నత్తూపుఁ । బూచి త్రుంచె సుభద్రభుత్రుఁ డిచ్ఛలను.
త్రుంచి తే రెడలిన ద్రుపదజుఁ దనదు । కాంచన రథ మెక్కుఁగాఁ జేసి తొలఁ

1. జ్ఞానాస్యదశ యావధంబు. (మా)

భీష్మపర్వము ; చతుర్థాశ్వాసము

1వలిక లిట్టైన నితర సైన్యములు | మేలు చేయగఁ ద్రోణు మెయ్యింపఁ తేక
 వీరగఁ బావని యెన్ని వీరోక్తులాడి | యాగిం నిలువక యా ద్రోణుభీతి.
 “ అనిలజునకు నిప్పు డరదంబు లేదు ; | తనసైన్యమును బాతె దశదిశలకును,
 ఇది వేళ నా.” ఇని యిభరథకోటిఁ | గదిసి తా నుగ్రుండై కౌరవేశ్యుఁడు
 నిప్పుపై మక్కి కానివహంబు గదియు | చొప్పునఁ బవనూపనూపనిఁ బొదివి
 యేయుచో, నతనికి నితలో రథము | ధీయుక్తి సారథి తెచ్చెఁ, దెచ్చుటయుఁ
 బర్వతాగ్రము సింహపతి యెక్కినట్లు | క్రిందెచ్చిన తేగ పావని యెక్కి
 నెఱచిచ్చు తూపు లనేకంబు లపుడు | పఱపి దూరంబుగా బలములఁ దఱివి
 కురువతి నోనేయఁ గోపింది యతఁడు | నుగుతర గారాచయుగళంబు దొడిగి
 బకవైరి నక్షంబు పగులనేయుటయు | బకవైరి భీకరాంబక దశకమున
 నురగకేతను మోము నురము నెత్తురులు | దొరగ నేసిఁ, దోసుతోడనె యతఁ
 పదిపదు లతిశితాంబకములు నెఱపి | యదగుగుంకియ వక్ష మా భుజద్వయము
 ననుకు నెత్తుట నోలలాడ నేయుటయుఁ, | గనుగవ నురురక్త కలితుండై యతఁడ
 కినిసి యా రాజుపై ఫేచరుల్ పొగడ | సునిశితాస్త్రంబులు చొనుపును నుండె.
 అంతలో నొకరథం బాయత్తమైన | నెంతయు వెననెక్కి యిట ద్రుపదజుఁడు
 కలశజుతో నల్లకల్లోలమైన | కలహము దొఱిగొని కడుఁగడువడిని
 దూపులేయ నితండు దునుకూడె నతని | చాపదండము జోడు శకుని కేతనము.
 అతఁ డొండు మీట ద్రోణాచార్యదత్త | శితశరకోటిచేఁ జింఁచె దత్తనుపు
 ఈరీతిఁ బోరుచో నిలుఁ గుమారకులు | మారుతిఁ బట్టెఁడుమత మెన్ని వచ్చి
 యన్నకు మున్నాడి యటునిటు గదియఁ | గన్నెఱింగి సుభద్రగాదిలినుతుఁడు
 కేకయులును ధృష్టకేతుఁడు ద్రుపద | జాకుమారులు న్ద్రిబాకుమారునకు
 నరి వచ్చి నీ పుత్రసమితిపై నేయ | నఱక వేధంగి వాయుజుఁడును గూడి
 తఱిమిన నీదు నందనులు డెందనుల | నఱిమిన భయముల నందంద పఱచి
 వెంటఁ బెట్టు బకారి వీరుచేఁ దప్పి | కిబం టొకతెగువునై పాతిరి యకట |
 పట్టిన గద కొక్క పబ్బంబు పెట్ట | నట్టుకొట్టితి బ్రహ్మ నాకు నీడయ్యె.
 అనునంత నేనా సహాయుడై నృపతి | యనిలజుఁ డాదిగా నచటి యోధులను

దలపడి యేయుచో, దపనమండలము । విలసిల్లె నపరాహ్లాదేశ చూపట్టి
 అప్పుడు నృపునకు నలినూననక । జెప్ప నాశ్చర్యమై చెల్లె రణంబు.
 శరవృష్టియే కాని జనులచూపులకు । నిరువుర గానరా దేమి చెప్పెడిది ।
 తొరగిరి తునిసిరి తుమ్మురైరి తూలి । రిరువురు ననిమోసె నిందును నందు.
 పలికి దోడై యంతః బటతెంచి రథివ, । నుతగతిఁ జిత్రసేనుడు వికర్ణుడును
 అయ్యిరువుర దాఁకె భినున్యఁ డపుడు । ప్రయ్య విప్య నడంగ వారిపైన్యవ
 కర్ణు పెన్నుద్ది వికర్ణు డన్నీల । వర్ణ మేనల్లుని వక్షంబు చాయఁ
 దూపులు పదునాల్గు దూట నేయుటయు । గోపాంధుడై పార్థుకొడు కక్కు
 తేరి గుట్టంబుఁ ద్రెవ్వ నేయుటయు । దేరు డిగ్గి యతండు దివ్యవేగమునఁ
 జిత్రసేన రథంబుఁ జేరె, జేరుటయు । జిత్రసేనుని దాఁకి జిన్మనందనుఁడు
 సేనలతో వానిఁ జెలగి నొప్పింప, । భూనాథ, ద్రావదిపుత్రు లవ్వేళ
 నురగ కేతనుఁ దాఁకి యురగాభిరామ । శరము లేసిరి మేను జ్వరతముగ.
 నీ కుమారుడు నేనె నిశితాస్త్రవితతి । నా కృష్ణసుతులపై నమరులు వొగడ
 అత్తటి గాంగేయుఁ డరిపైన్యజలధి । జొత్తేర నవ్వీరుఁ జూడను నోడి
 సింహపాతముఁ గన్న జింకలు వోలె । నంహతి విచ్చి భూస్థలి దాటి పాట,

తెరలిన సైనికుల నర్జునుడు మరలించుట

నోడకుఁ డోడకుఁ డున్నాడ ననుచు । గ్రీడి యప్పుడు కపికేతువుఁ దానుఁ
 బొడచూపి భీష్ముతోఁ బోరాడె, నప్పు । డెడ సొచ్చి నీసేన లింద్రజుఁ బొదువ
 నృప, వారిసేనయు నీసేన బొదువ । నపుడు ఘోరంబయ్యె నన్యోన్యరణము.
 అట్టి రణోత్సాహ మాడుచున్నట్టి । యట్టలే వివరించె సంతరిక్షమున.
 సేనలు బహురక్త సింధు మధ్యమున । యానపాత్రములుగా నరదంబు లొడ్డి
 యవి ద్రొక్కుకొని పోరి రస్త్రసంజనిత । వివిధాగ్నికణములు విపులమై పర్వ.
 లలి నొక్క డొకిని నోలలు చాటి చాటి । పిలిచి పిల్చి రణోర్విఁ బెనగిరి కడి
 రవి యంత వీరవర్గము చించి చించి । దివికేగ నేగఁ జిందిన రుధిరముల
 నెట్టనై దాఁగఁ బోయిన భావమనగ । జుట్టన సస్త్రాది చటులకై జాతె.
 ఇతఁడు గ్రుంకకమున్న యే బగదీర్చి । కృతకృత్యభావంబు గీల్కొందు ననుచు

నేగఁ బోఁ దేరు విభునినన్నిధికిఁ | బావని తోలించి పల్కెఁ గేలెత్తి :
 హనుకాలముననుండి ప్రార్థించుకొర్కి | యహికుండలుఁడు నేఁడు హత్తించె నాక
 లి సంతటపాటు గొంతి శోడలికిఁ | జింతిప మీరు చేసిన యపకృతులు,
 లువులోపల నులూకునిచేత మమ్ముఁ | బలికించు పరుషంపుఁ బలుకులఫలము
 ను ¹వెలారింతు నిలు పాటిపోక | వాఁడిమి వదలనివాఁడవు మొదల.
 ర్యోధనుండను దొడ్డపేరొకటి | శౌర్యమూలంబయి చనుదెంచె నీకుఁ
 ౨ గా. ” కని నాల్గుశరములు నాటి, | తుత్తుమురుగ విల్లు తూపున నటికి
 స్త్రాంతరము చాల్చి ననువీక భయద | శస్త్రుఁడై సూతు నశ్వముల ఖండించి
 గునోరనిపించు భీకరాస్త్రంబు | దొడిగి యేసిన, మూర్ఖదొరసి రారాజు
 కురోహణాచలం బొఱగినయట్లు | ధరమీఁద నొఱగినఁ, దటుకున వచ్చి
 ంధపుఁ డెడసొచ్చి పైన్యంబుఁ డాను | గంధవాహజునిఁ గేకయుల సౌభద్రు
 గాపదేయులఁ దాఁకి తన బాహుబలము | ²దీపింపఁ బెనఁగిన దేవ, యావేశఁ
 తనేనుండును జిత్రదర్శనుఁడుఁ | జిత్రాక్ష పురుమిత్ర చిత్రబాహులును
 దోపనందు లెన్నఁగ ³సులోచనుఁడుఁ | గ్రంధైన రథనేమి రవములతోడ
 మన్యుఁ దాఁకి సాయకసహస్రములు | రథనవైఖరి నేయ, రవళి గైకొనక
 ందట నైదును నారుబాణముల | నందంద నాటి బలారిపౌతుండు
 ర్చిన, మున్ను తన్నాజి మూర్ఖునిన | కార్చిచ్చుతునక వికర్ణుఁ డన్వాడు
 యినరథమును బోయిన విల్లు | నాయితంబుగఁబూని యరుదెంచె గాన
 తని నప్పుచు భీష్మాస్త్రసంతతుల | వెత గుడువఁగ నేసి విల్లు దున్నాడి
 రథి హయవంక్తిఁ జట్టలువాప | నారథికుఁడు నొచ్చి యాజి వెల్వడియె.
 త్తఱి జిత్రనేనాది కుమార్లు | తత్తరించి వికర్ణు దశకు శోకించి
 భద్రుతో ఘోరనమరంబు నేయ | శోభిల్లు ద్రాపదిసుతు లదిచూచి
 పించి యప్పు డా కురుకుమారకుల | నాపోశనము గొన ననువు చింతించి
 గాఁగిన రథముల ధరణిఁ గూల్చియును | వీర నొక్కొక్కని విల్లు దున్నియును
 త్రపతాకలు చక్కుచేసియును | గాత్రసంఘల సాయకముల గ్రుచ్చియును
 టిమి యెక్కిన సిగ్గుదలంచి నీసుతులు | విఱుగక యేసిరి వీరి నందఱను.

1. శర. 2 దీపింప పెనఁగిన 3 కుచారుండు. 4 అచ్చిన (చూ)

అందు శతానీకుఁడగు శతానీకుఁ । డెందును దానయై యెగఁచె గౌరవుల.
 అతనిచేఁ దునియని యరదంబు గజము । సతనిచే గెడయని హయముఁ గాల్చుంట
 వెదకిన లేదయ్యె విను శతానీకు । విడితప్రతాపంబు విశ్వమోహనము.
 అంత నాతనికి సహాయులై సకల । కౌంతేయయోధులు క్రందుగా నెక్కఁ
 గౌరవభటులు నాకరణి నెక్కుటయుఁ । బోరు ఘోరంబయ్యె భువనంబు లగల.
 రవి యంత రణభూమి రాలినమణుల । భువనాంధకారంబుఁ బోఁగొట్టినోపు
 నేనేల యని వార్ధి నిటదూతె ననఁగఁ । దా నస్తమించె సంధ్యాదేవి పొడమ.
 అంధకారంబు రజోంధకారంబు । బంధురమై నేత్రపదములఁ గప్పఁ
 గౌరవ పాండవ గణములు రణము । బోరన సేనాధిపులు మాన్ప మాని
 కరదీపికాకోటి కరముల వెలుఁగ । నరుడెంచె దమ తమ యూవాసములకు.”
 అని యిట్లు సంజయుం డారవనాఁటి । యనువమ రణవిధం బర్ధిఁ జెప్పుటయు
 గాంబీకేయుఁడు పల్కు. “నట్లు రారాజు । బంబిన భీముచేఁ బడి కడునొచ్చి
 మమ్మూర్ఛదెలిసి యెట్లాజికిఁ గడఁగె? । నుమ్మలికము మాను నొగిఁ జెప్పు.” వ
 సనువుగా సంజయుఁ డాంబీకేయునకు । వినిపించె. “నీకథ వినుము సర్వమును.
 శక్తవైరిచే నిట్లు పటుమూర్ఛఁ జెంది । యొకభంగి రారాజు నొయ్యన దెలిసి

భీష్మ గాంధారేయుల సంవాదము

మూరాత్రి భీష్మతో నల్లన పలికెః । “వరీతి చెప్పుమా యీవు మొగ్గరము
 కన్నుదు పాండవభటు లది పగులఁ । దున్నదు రెట్టిదో దైవ నిర్ణయము!
 అదియును గాక బకారి మీయెదుట । నదయుఁడై నన్నెంత యలజడి పెట్టె!
 ను గొని పాండవనికరంబు గెలువ । మనమున నమ్ముదు మందాకీనేయ!
 అది బాంకు సేయ నీకభిరతి గాక । యెదిరి యెవ్వరు నీకు నింద్రామలందు!”
 అనిన నవ్వుచు భీష్మఁడధిపతిఁ బలికెః । “నిను నుపేక్షింతునే! నేరపు తెలియ;
 డలోముఁగొనక నాయోపినయంత । నడపుదుఁ గయ్యంబు నలువ కానంగ.
 గాంధుసూనుల గెల్వ బ్రహ్మకునైన । నిండదు తపమని నీమరంబెఱుఁగు.
 బర సేయక నీకు యుద్ధజయంబు । గోరుదు నటుగానఁ గురురాజతిలక!
 గవకు ” మనిన నవంగ పాణి పునుఁగు । పక్షిఁగో మునిగొక గొని చేయఁగ

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

సప్తమదివస యుద్ధక్రమము

బ్రయతుడై యాజ్ఞిక బయనమై తాను । రయమొప్పు బోవుచో రథినీవిభుండు
మండలాకృతి బర్హ మనసేన బన్ని । మండలాధిపుఁ డందు మధ్యసీమమున
నిలిచి యందుఁ గుమారనివహంబు దొరల । వలసిన యెడలందు వారక నిలువ
మొఱవడి ¹నాయొడ్డు మిహిరమండలము । తెఱఁగున నాయుధదీప్తి నిండుటయు,
నటఁ బొందునుతులు సయ్యాజ్ఞిక వెడలి । భటుల నద్రివ్రాహ్మభాతి బన్నించి
తూర్వధ్వనుల మిన్ను తూటులువోవ । శౌర్య ప్రధానులై జయ మాతృ నెన్ని
ప్రతిసేనఁ దాఁకి నిర్భర నిరాఘాట । చతురతఁ బోరుచో, జగదీశ, వినుము
ద్రోణఁడందు విరాటుతోఁ దలపడియె, । ద్రోణసూతి శిఖండితోడ మార్కొని
రాజు ధృష్టద్యుమును రణవిద్యఁ జెనకె; । నోజతోఁ దాఁకె శల్యుఁడు మాదినుక
తోడగి విందానువిందులు యుధామన్యుఁ । దొడరిన, సృవకోటి దొడరె నర్జునుఁ
చిత్రసేనుఁడు దుస్ససేను, వికర్ణఁ । జిత్రవైఖరిఁ దాఁకె శిష్టునందనుఁడు.
పగగొని కృతవర్మ పావనిఁ దాఁకె, । భగదత్తుఁ దాఁకె నేర్పడ ఘటోత్కచుఁ
పూని సాత్యకి యలంబును వీరఁ దాఁకె, । దాను బైకొనె జేకితానుపైఁ గృష్ణ
తోడరెను ధృష్టకేతును సోమకత్తి, । యడరె ధర్మజుఁడు శ్రుతాయువుతోడ.
పెక్కండ్రు రాజులు భీష్ముపై నడరి । రొక్కట గిరిపైఁ బయోదముల్ పోలె.
ఎక్కటికయ్య మిట్లందును నందుఁ । దక్కక కలుగుచో ధవళవాహనుఁడు
హరిఁ జూచి యిట్లున. “ననఘ, నామీఁద । ధరణీశు లెందఱో తఱిమిరి తేర్లు
లటు చూడుమీ మదీయాస్త్రవేగమున । నటు వీరలగుదురో! యీవె మెచ్చె
భీష్ముఁ డొడ్డిన యొడ్డు భేదింతు మనెడు । నూప్య మెవ్వనియందు నుదయింపవె
ఈ యొడ్డుపనసమ్మి యెల్ల కౌరవులు । రాయ నోపుమరు సంక్రందునినై న”.
అని సాయకావళి నారాచమూఁక । పెనఁగొనఁ బఱపిన, బెకలకమ్మూఁక
బాణంబులకుఁ బ్రతిబాణంబు లేసి । బాణారిమఱఁది సంపఱవెల్లి ముంపఁ,
గురుసేన యార్జునుఁ గురురాజునవ్వుఁ । బరికించి కినిసి బీభత్సు మేఘంబు
గ్రాలి దానై చండకాండ సింధువులఁ । దేలియాడ బలంబుఁ దివుటమై నేసి
ద్విరద సంహతిఁ గూల్చి తేరుల నఱికి । తురగ పదాతులఁ ద్రుంచి తూటాడి

పఱపిన భగ్నమై బలము సర్వమును । వెఱచి భీష్మునిమాటు వేదూఱుటయును,
 తానని వచ్చిన దైత్యుల కబ్ధి । లోనిచ్చుగతి రాజలోకంబునకును ,
 శభయదానముచేసి యాపగేయుండు । విభుండు మెచ్చు గిరిటి వెనఁ దాఁకి యేఁ
 రాజుల గమిఁజేరి రారాజు పలికె. । “ తేజంబు మీకేల తివిచి పట్టయ్యె ?
 పురుషాతతనయుతోఁ బోరాడు భీష్ముఁ । బరికింపరా బాహుబల మెన్నఁడింక
 శనిన సిగ్గు నరేంద్రు లాత్మఁ బాలించి । యనిమిషేశ్వర నూతి కడరి రెంతయున
 శివుడు గురుండు మత్స్యధీశుఁ జెనఁకి । కుప్పలు పడ నస్త్రుకోటులు పఱపి
 నుఱియు విరాటుని మహితచాపంబు । శరమొక్కటను ద్రుంచి సారథి నొంప,
 తఁడు వేటొకవింట నాచార్యువిల్లు । ధృతిఁ గేతుదండంబుఁ దేరి సారథిని
 నొప్పించి గురుమేను నొప్పించి హరుల । నొప్పింప, నతఁడు కన్నులఁ 1 గంపుచేర
 పరుండు విరాటుని ఘోరబాణముల । విరఘనిజేయ, వేవేగ నానృపతి
 గంభునితేరెక్కి శంఖుండుఁ దాను । బుంఖానుపుంఖాస్త్రముల గురునేయ,
 నొడ్డనారసముల ద్రోణుఁ డా శంఖు । నొడ్డెల్లఁ గొనియాడ శివరము నాటుటయ
 ల్లునమ్ములు జాఱవిడుచుచు నతఁడు । త్రెల్లై మత్స్యబలంబు దీనులై పఱవ.
 గడుకిట్లు చావఁ గన్గొని విరాటుండు । వడిఁ బాతె సీయోధవర్గంబు లార్వ.
 శిట్టిచోట శిఖండి యాచార్యునుతుని । గట్టి ఫాలముచాయ కాండత్రయంబు
 గాటిన, నతఁ డల్లి నాల్గింటఁ బడిట । మూఁట నేడింటను ముమ్మూట నతని
 పురగ కోదండ కేతుచ్చత్ర నూత । హరణంబు చేయ, వాఁ డరదంబు డిగ్గి
 పలకయు వాలును బాహుద్వయమున । వెలుంగ ద్రోణజుఁ డేయు విశిఖంబులెల్ల,
 పలకచే జడియుచుఁబఱతేర, చితఁడు । పలక యారమ్ముల భగ్నంబు చేసి
 వానిచే వెలుఁగొందు వాడి పట్టెంబు । పూని రెండుగ బాణములచేత నఱికె.
 పఱికి యంతటఁ బోక నవవిశిఖములఁ । దెఱవపుట్టగు వానిదేహంబు దూఱ
 ద్రోణజుండేయ సత్తురుక శిఖండి । పాణి నాయుధముగాఁ బట్టి మంత్రించి
 న్నిచిన, నది నుంత వ్రయ్యలు గాఁగ । నాచార్యునుతుఁడేసె నధినాథ, వినుము.
 శివుడు భీష్ముండు నవ్వ నాజిచాలించి । ద్రుపదజుఁ డొండొక దొర తేరి కరిగె.

ధృష్టద్యుమున చే దుర్యోధనుడు విరభుడగుట

అండవ సేనాధిపతికి రాజునకు | భండనం బొదవుచో బాణాలవాన
 యరు శింజినీ ఘోష మురుములు గాఁగఁ | గురిసె రక్తంబు వాఁగులుపట్టి పాఱ.
 ట్టివర్షంబులో నధినాథు విల్లు | నట్టన నడిమికి నఱికి నైనన్యపుడు.
 తఁడు వేటొకచాప మందకమున్న | శిత¹భల్లమున సూతు శిర ముత్తరించి
 ఁడుగును బడగయు ఘోటకంబులను | గెడపింప, గురురాజు ఖిన్నుండుగాక
 లకయు వాలును బట్టి యాక్షణము | యిలకు దాటి విరోధి కెగురుగా నడవఁ,
 మృగ పటతెంచి శకుని యవ్విభుని | నయ్యెడఁ దొలఁగించె నర్థి దేరిచ్చి.
 ట నలంబునునకు హరిసోదరునకుఁ | 2 టువిశిఖంబుల బసరమైనపుడు
 త్యక్తి ధను వర్ధచంద్రబాణమున | దైత్యుండు దురుమాడి శతనపేరు వాడి
 లమ్మునను వృష్టివరుశరీరమునఁ | గీలింపఁజొచ్చినఁ గినిసి సాత్యకియు
 ఁడొకవింట దైత్యుని శరాసనము | ఖండించి వానియంగము లుచ్చిపాఱఁ
 గొఱమ్ము లెనిమిది పఱప రాక్షసుడు | కోటల దాచాగ్ని గుములుకొనంగఁ
 నమాయ గైకొని దశదిశావీధి | ధనువులు దీపింప దారుణాస్త్రముల
 రిసోదరుని గ్రువ్వ నా మాయలెల్ల | శరవహ్నిఁ గాల్చి రాక్షసుఁ జిక్కుపఱచి
 ాటదోలిన శినివ్రభు పరాక్రమము | మీఱి కీర్తించిరి మింటివారెల్ల.
 ాయుజుతోఁ గృతవర్మ సంగరము | చేయ నప్పటివాడి చెప్ప నక్కజము.
 న సేదు పెరిగిన విధ మిర్వరకును | నొసవరియై యుండు నుగ్రబాణముల.
 తఁ జేమిగిలి బకారి యవ్వీరు | నంతఁ జంపి హ యూలి నటమున్న చంపి
 రుదంబు విల్లు సాయకవహ్నిఁ గాల్చు | బిరుదు వాడితనానఁ జెనఁగరాదనుచుఁ
 న పరాక్రమముఁ ద్రోధముఁ గట్టిపెట్టి | మొసలార్వఁ గృతవర్మ మొగమీకపాఱె
 న కరిఘటల నమ్మారుతాత్మజుడు | తన తేరు పఱపి మోఁదఁగవచ్చె.” ననఁగ
 మ్మహిపాలుఁ డిట్లున సంజయునకు : | “నమ్మి కూర్చుంటి రణస్థలి వినఁగ,
 వ్యశూలములుగాఁ గాంతేయ జయము | వర్ణించెదవుగాని వాఙ్మాత్రమైనఁ
 రురాజువిజయంబు గొనియాడవైతి, | గురు భీష్మ శల్య ముఖ్యులు నీకుఁ బగయె
 న విని యతని కిట్లనియె సంజయుడు | “మన యోధులెన్న సామాన్యులుగాఁ

భల్లమున సూతి, 2 తను పేరు దాటి 3 లిట్లు. (మా)

తమయోపుకొలది యుద్ధమునడపుదురు, | విమతస్సైన్యముజొచ్చి వీరకబాటుడు
 జలధిజొచ్చిన యేర్లచందమై నూపు | దెలియరాకుందురు దేవ, మీమొనలు.
 ఇంతయు సీక్ష్మతం బేమనగలదు? | సంతపింపక విను సమరక్రమంబు,
 విందానువిందులు వెన నవంతేను | లందు యుధామన్యు నవలీల దాడి
 విరభులై యతనిచే విండ్లును విఱిగి | శరములు గాడి జర్జరితులై చనిరి.
 భగదత్తుఁ డేనుగొప్పై వచ్చి రిపులఁ | బగులఁ ద్రొక్కించుచో బారెడు బలము
 నదివాఱ నడ్డమై నగమజ్జలంబుఁ | గుదురుకొల్పినమాడ్కి గుణి ఘటోత్కచుడు
 ఆధారమై నిల్చి యా హస్తినయన | వీధికి సింహమై పీటఁ దోచినను,
 భీతి నక్కరిరాజు పెడ మొగంబిడిన, | వాతూలపౌత్రుఁ డావైపునఁ జొచ్చి
 బాణాష్టకమునన భగదత్తు నేయఁ | బ్రాణంబు తూలియుఁ బడక యయ్యసుర
 తలదూవ కొదిగెడు దంతికిఁ గాక | వలకారమున నేయు వైరికిఁ గాక
 సోమరియయ్యను సునిసితాస్త్రముల | భీమజు నొప్పింప, బీరువోకతఁడు
 చామరంబులచేత సవరణలైన | తోమరంబులు వైవఁ దోడ్దోన వాని
 సరకతనూజుండు నఱికి యా దైత్యు | విరభుఁగా బహుబాణవితతు లేయుటయు,
 బాఱక దైత్యుం డపారవైచిత్రి | బాఱక యొకశక్తి సంధించివైవ,
 భగదత్తుఁ డది త్రుంచి ఒహుసాయకములు | తెగగొని యేయ దైతేయుండు బె
 నముచి వజ్రాయుధునకుఁ బాఱినట్లు | సమరసన్నాహంబు చాలించి పాతె,
 పాఱిన నద్దైత్యబలము నలైనలు | దూతఁ గౌరవసేన దొరకొని యార్వ.
 కవలు శల్యునిదాడి కాండవర్షములు | నవభంగిఁ గురియుచో నగుచు శల్యుండు
 నకులు తేరొకకోల నడిమికిఁ దునుచు | భుకుటి భీమాస్యందై బోలిన నతఁడు
 సహదేవు 1 తేరెక్కి చండనారాచ | మహాసేనువర్షంబు మామపైఁ గురియ,
 శల్యుఁ డొక్కమ్మున సహదేవు విల్లు | కల్యంశజాఁగు మెచ్చ ఖండించి యార్చె.
 నకులుఁ డప్పుడు దొడ్డ నారసంబొకటి | వికటార్కరుచి 2 మూఱ వేగ సంధించి
 యందుఁ గొంతయు రక్త మంటక మున్న | వింపు తొమ్మునఁ గాడి వీపున వె
 నేసిన మూర్ఛిల్లి యెన్నఁడో చేవ | పాసిన పీనుగునగిది శల్యుండు
 వ్రానినఁ దేరు సారథి తోలుకొనుచుఁ | బాలదూరము వోవ, శంఖంబులొత్తి

వలు నీసేనల¹గము లవియంగ | సినమెత్తి చేసిరి సింహనాదములు.
 అత్రుడప్పుడు దేవ, మింటి నెన్నడుమ | సూత్రపట్టిన యల్లు శోభిల్లు చుండ
 శములు తమనీడ దాగు త్రొక్కుచును | జలమున బోరుచో శమననందనుడు
 యువు దలచే శ్రుతాయువు మేళ | సాయక నవకంబు చతురుడై పఱవ,
 రాడవి మరలించి వాలమ్మ లైదు | పోడిమి నారాజు బొందఁ గీలించి
 యల్లు ద్రుంచిన నొండువింట నారాజు | తెల్ల నేసెను వానితేరి గుట్టముల.
 కారుల నిట్లు వధించి యంతటఁ బోక | ధరణీశుఁ డతనికేతనముఁ జాపంబు
 పఱికి వరాహాకర్ణముఁ బోని యలుగు | పఱపె వానియురంబు పఱియలు వాఱ
 అంత వేటాకతేరి కలవడ వచ్చి | యంతకాత్మజుని శ్రుతాయువు తాకి
 వెండియు విరఘుడై విల్లువోనాడి | కాండంబు లెక్కక (కడువడి) బాఱె.

జేకితాన కృపాచార్యుల ద్వంద్వయుద్ధము

కీబ్బును స్రుక్కును నొగి నిందు నందు | కీబ్బు శ్రుతాయువు సారగినచోటఁ
 జేకితానఁడు కృపుఁజెనకి బాణముల | నాకుల పఱపుచో నతఁడు కోపించి
 వానిగుట్టంబుల వధియింపఁ జేకి | తానుండు కృపుతేరు ధరఁగూల్చి యార్చి
 వెనుకకు లంఘింప, వెంటనె కృపుఁడు | చని వానిఁ బదియారు శరములు నాట,
 వాఁడొక గదవైచి వడిఁ గృపాచార్య | వాడిమిఁ బాపుచో వదలక యతఁడు
 నట్టిగదాదండ మవలీలఁ దునుమఁ | జెట్టతనింబునఁ జేకితానుండు
 సరదంబుపైనున్న యసి యశ్రమమున | ధరియించి కృపునిపై చాటుకొనంగ,
 నాకృపాచార్యుండు ససిపాణియగుచుఁ | జేకితానుని వ్రేయఁ, జేకితానుండు
 కృపునేయ నిరువురి కీలాలజలము | తపనబింబముదాఁక ధారలై యెగసె.
 నిట్టి వ్రేటులచేత నిరువురు మూర్ఛ | పుట్టి మేదిని వ్రాల బోరన వచ్చి
 కరకర్షుడను రాజు ఘనుఁ జేకితానుఁ | బరఁగ సగ్గాంధారపతి కృపాచార్య
 ధృతిఁ బట్టి తమతమ తేరులమీఁదఁ | జతురులై యిడుకొని చనిరి భూపాల |
 తెగువ భూరిశ్రవోధృష్ట కేతులకు | మగఁటిమిఁ గయ్యంబు మఱి గల్గుచోట
 నొడవుల నేతూపు నోపదు కాడ | నడుమనే తమలోన నజ్జవుఁగాని.

¹ కనుగొనియంగ - శివమతి ² కుచ్చి సుతాయువు సారగిన ³ సృపు. (మా)

ఒక యింద్రధనుస్సు నుడయించునపుడు । ప్రకటమౌ నృప్తి కుంభద్రోణలీల ,
 ధరనింద్ర ధనువులు తగరెండు వొడువ । శరవృష్టి యెట్టిదో శక్యమౌ పొగడ !
 ధీరత నిటువూరి ధృష్ట కేతుండు । భూరిశ్రవుని బాణముల ణోడి పాతె
 నొగులంగఁ జిత్రసేనుడు వికస్లుడును । దగ యువరాజు పార్థజుఁ దాఁకుచోట
 నరనూనుఁ డీరాజసందనత్రయము । విరధులఁ గావించి విశిఖవేగమున
 మృతులఁజేయఁ దలంచె మీఁదట భీము । ప్రతిస యెట్లొయని పరికించెఁ గాని.
 ఆతెఱంగున నాజి నభివ్యుచేత । నీ తనూజులు చాల నికృతి నొందుటకు
 వగచి భీష్ముడు కూడ పచ్చి వారలకుఁ । దగు రథత్రయ మిచ్చి తాను ననేక
 రాజవర్గములు నింద్రజనుత్రుతోడ । నాజి సేయఁగఁ బార్థుఁ డావలినండి
 పలికెఁ గృష్ణుని. “రణప్రాణు లీ నృపులు , తలఁప బాలుడు సుభద్రాతనూభవు
 ఆపగేయప్రతాప మాజిభీకరము ; । వేపోయి సాధింతు వీరి నందఱిని.

పెక్కంద్రు యోధులు పిన్నపాపనికి । నొక్కటఁ గదిసిరా రుచితమె యకట ?
 యటఁ దేరు గడలింపు.” మనినఁ గృష్ణుండు । పటు సేమిరవము భూభాగంబు ;
 దేరట నడపుచో, దేటి సుశర్మ । యారధికుని త్రోవ కడ్డ మేతెంచి
 యర్జును మార్కొన్న, నతఁడింత నవ్వె . । “నిర్జింపవలెనన్న నీవెంత నాకు !
 నొంటి వచ్చితి సేననొకచోటఁ బెట్టి ; । బంటవై నిలువుమీ పాఱినఁగాదు.”
 అని ఘోర శరవృష్టి నాతని నతని । ఘననూతు రథతురంగములఁ గప్పటయు,
 గతిగూడి యంతలోఁ కారవసేన । శత లక్షశతములై శక్రజుఁదాఁకి
 వెననేయ నవ్వానఁకిఁ దలకడచి । పనగల పాండవభటు లేఁగుడెంచి
 దొరసి కారవసేనతోఁ దలపడిన । ధరణీశ, మిగుల నందడి కయ్యమయ్యె.
 ఆయాజి సెనఁగు రజోంధకారమునఁ । గూయు గూబలబోలె ఘోరఘూంకృత
 ఆమిపార్థము గ్రద్దలాడెడి ననఁగ । నామీఁదఁ బిల్లదీపై యట్టలాడె ;
 ఎఱ్ఱరేగడినేల యేరులనంగ । ¹వట్టోడి నెత్తురు వాగులై పాతె.
 గాంధీవి రాచమూఁతల కప్పడుఱికి । శుండాంతతిని వ్రచ్చు మృగేంద్రభాతిఁ
 గేతనంబులు వ్రాల్చి కింకిణుల్ నఱికి । నూత రథ్యంబులఁ జూర్ణంబుచేసి
 మహి నాతవత్రచామరకోటిఁ గూల్చి । బహుభంగి నస్త్రుచాపముల నుగ్గాడి

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

సర్కంబు లిటఁ జించి వసుధేశు హృదయ | మర్కంబు లస్త్రసంపదలచే గ్రుచ్చి
 సించియు నొంచియు జీవనాశములు | త్రుంచియుఁ బటహదుందుభు లణించియును
 సంచియు వ్రాల్చియు వ్రక్కలించియును | బంచెలై పాటంగఁ బరసేనఁ దఱిమి
 మడుగుచొచ్చి కలంచు మాతంగమనఁగ | నడరి పోరాడుచో సపరాహ్ణమయ్యె.
 అంత సన్నద్ధుడై యా త్రిగర్తేశుఁ | డెంతయుఁ బాదున కెదిరించుచోట
 సము లందుఁ ద్రైగర్త చక్రరక్షకులు | రమణ ముప్పది రెండు రథములవారు
 దేవేంద్రనందనుఁ దివిరి తాఁకుటయు | నా వీరుఁడును మందహాసంబు చేసి
 యరువదినాల్గు సాయకముల వారి | శిరములఁ దున్నివై చిన, సుశర్ముండు
 కూలిన భటులఁ గన్గొని యల్లితేరు | తోలించి పార్థునితోఁ దలపడినఁ,
 జూచి యాతనికెడచొచ్చి శిఖండి | యేచి పోరాడె ననేకభంగులను.
 పార్థుడప్పుడు తనపైఁ బూనివచ్చు | పార్థివేంద్రుని సింధుపతిని నైకొనక
 కడఁకతో వానిఁ గ్రీఁగంటఁ జూచుచును | నడచె భాగీరథీనందను మీఁద.
 అదిచూచి ధర్మజుండటు తనుజెనక | వెదకి వచ్చిన మద్రవిభునిఁ నైకొనక
 సహజన్ములగు వాయుసంభవ నకుల | సహదేవయుతము వాసవికిఁ దోడగుచుఁ
 దానును నడచి యత్తటిసీకుమారు | పై నెక్కుటయుఁ జూచి పన్నగధ్వజుండు
 సైంధవాశ్వత్థామ శల శల్య కృపులు | బంధు భావనఁ గొల్పఁ బఱతెంచి యార్చి
 యావగా సుతునకు నటనెడసాచ్చి | యావగఁ బాండుపుత్రావళి దాఁకి
 వెఱవక పోరుచో, వినుము శిఖండి | పఱతెంచి భీష్ముపై బాణంబు లేసి
 యార్చిన లెక్కనేయక వాని భీష్ముఁ | డోర్చి యొండుదలంప నొల్లక యపుడు
 తగ నాదికొన్నచందమున విల్పఱికి | బెగడించుటయు, వాడు బీరంబు వదలి
 భూతంబు సోఁకినబుద్ధి నుండుటయు, | నాతఱి ధర్మరా జల్లంతఁ గవిసి
 యితని పంతపుమాట లెత్తిపెట్టుచును | గతిగూర్చి భీష్ము డగ్గఱఁ బరిగొల్పఁ
 దానును గడఁగి మద్రపుండు భీష్మునకుఁ | బోసక పాంచాలపుత్రు నదల్చి,
 “దూడగాఁడవు నిన్ను దోడరుట దోష, | మీఁదుగాని రణంబు లేల మీకిట్లు ?
 అదె పాటు.” మని యొకయస్త్ర మేయుటయు | నది నడుమనె త్రుంచి యాశిఖండిఁ
 వారుణాస్త్రంబేయ, వారణకొఱకు | సైరణమతి లేక శల్యుండు నలిగి

1. నార్పు. (మూ).

తవిలి యట్టి శరంబు తానునేయుటయు | నవిరెండు శాంతంబులయ్యెఁ బోరాడి,
 అపుడు భీష్ముండు ధర్మాత్మజుఁ దాఁకి | విపుల కేతువు విల్లు విఱచి యార్పు
 మదసింహభాతి సమూరుతాత్మజుఁడు | గదగొని రథము దిగ్గన డిగ్గనుఁటికి
 గజముపై గజవైరి గవిసినయట్లు | గజపురాధిపునిపైఁ గవియుట చూచి
 యెడసొచ్చి సైంధవుఁ డేనూరు తూపు | ¹లడరించె మెఱుఁగుల యాటపట్టుగన
 వడముడి గద నట్టి వాలమ్ములెల్ల | జడియుచుఁ గదిసి య్సైంధవు తేరి
 తేజులఁ జదియమోదిన వాఁడుతొలఁగి | యాజి వేటొక్కని యరదంబు నెక్కి
 అంతటినాని కిట్లబజడియైనఁ | జింతా వివర్ణులై చిక్కిన దొరలు
 ధృతి నేయ నవి గోషదృష్టిఁ గైకొనక |
 వడముడి గదత్రిప్పి వాని వైవంగ | వడి నది పెడుగుకై వడి వచ్చుటెఱిగి
 యిది తనమీఁదనే యేతెంచు ననుచు | నొదిగిరి నీయోధు లొడఁబులు వడఁక,
 అట్టిచోఁ బలకయు నడిదంబుఁ గొనుచు | గుట్టుపోనాడి నీకొడుకుఁ గుఱ్ఱయును
 అరదంబు డిగి పాట, నాగద వాని | యరదంబు సారథి హరుల నుగ్గాడె,
 చెడి యిట్లు పాటిన చిత్రసేనునకు | ²నెడయిచ్చెఁ దెంపరై యిట వికర్ణుండు,
 ఆనహాయంబున యమసూను విరథుఁ | జేసి గాంగేయుఁ డాక్షితిపుని మేను
 సంపవెల్లువ ముంప నతఁడు ధైర్యమునఁ | గంపింప కొక శక్తి కరమునఁ దాల్చి
 నదికుమారుని వైవ నడుమనే దానిఁ | బది తునియలు చేసెఁ బ్రభువ, నీతండ్రి.
 అంత మాఁద్రేయుని యరదంబు మీఁది | కంతకాత్మజుఁ డేగ నతఁడు వెన్నాడి
 పోయి మాఁద్రేయుని బొదివి మహాగోర | సాయకంబుల నొంపఁ జలమొప్ప నృ,
 యా శాంతనపుతోడి యాహవక్రియకు | నాశాంతనృపుల రండని చేయి వీవఁ,
 గాంతేయసేనలోఁ గలరాజు లెల్ల | సంతకాకారులై యార్పుచుఁ గడఁగి
 యుదయవేళఁ బతంగు నుగ్ర రాక్షసులు | పొదివినగతి భీష్ముఁ బొదివి యేయం
 రాజులఁ బొరిగొన్న రాముబాణములు | యోజించుకొనిన మహాగోగుండు గా,
 నట్టి బాణావళి నా రాజనమితి | గిట్టి వధించు గాంగేయునితోడ
 ననిచేయఁ గవియ డాయను వ్రేయఁ జెనక | మొనకట్టలేక భూముల రాజులెల్లఁ
 జిక్కులు పడి యొండు చేష్టలు మాని | వెక్కన వడఁ బొండవేయులఁ జూచి

యథాతాతీ శిఖండి యిట్లనియె . | “భండన పాండిత్య బలశాలి నేను,
 వృద్ధు నాకెంత ! యీక్షింపు.” డనుచు | దేవవ్రతుని సన్నిధికిఁ దేరుపఱప
 స్వభోజనములో నీగఁ గన్నట్లు | దృష్టింప రోసి యాదిత్యునిఁ జూచి
 ‘రాయణస్మరణము చేసి తొలఁగి | చేరి స్మంజయ సేనఁ జెండాడఁ దొడఁగె.
 త ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్యబలము | సంతకాకారుడై యణఁపఁ జొచ్చుటయు
 దానువిందు లవ్వీరునిఁ దాఁకి | మ్రందించి రతని సారథిని గుఱ్ఱముల.
 రీతి విరఘుడై యితఁడు వై నేయు | తేరెక్క, సైన్యంబు దృష్టించి స్వపతి
 రువురికై తమ యెల్లసైన్యములఁ | గరసరోరుహసంజ్ఞ గలయఁ జేయుచును
 నును దఱిమిన, ధార్తరాష్ట్రుండు | సేనల కారీతిఁ జేసన్నచేసి
 మ్ములుఁ దాను మందాకినీనుతుఁడు | నమ్మాకపై నెక్కు సంతలో, నరుఁడు
 బడబాసల జ్వాలాముఖమునఁ | గురుసైన్యవారాశిఁ గ్రోలఁజొచ్చుటయు,
 రుఁ డడ్డపడి బాణకోటి నప్పార్థ | హరులఁ గేతన నూత హరులఁ గప్పటయు,
 యమేది యాద్రోణుప్రాపున నెక్కె | రయ మొప్ప నపుడు కౌరవసేనలెల్ల.
 ర్మనందనుఁ డఁతఁ దనసైన్యములను | నర్మిలి నెలుఁగించి యాజ్ఞి నడువ
 సువాగుఁ బెనఁగి యనేకమార్గములఁ | బారిపారి బోరుచో భూకంపమయ్యె.
 వి యిట్లు గంపింప నెంత వ్రేఁగఁగనొ | మొదలి పామునకని ముచ్చట చెప్పఁ
 తాళకుహరంబు ప్రాపించె ననఁగ | వే తోయనిధిఁ గ్రుంకె వేడివెలుంగు.
 జచే మిగులఁ గెంజాయ వెలుంగ | సంజుడురాసులు నమలు భూతములు
 హుభంగిఁ దమలోనఁ గౌభులు తెగక | కుహనారణంబు మార్కొని చేయుటొప్పె
 ాప్రాణములతోడఁ గూయి కూయనఁగ | వెఱవక నక్కలు వెడ పీనుఁగులను
 ఁడువ వారివా రేతెంచి పెనఁగు | లాడెడు కలకలం బం దుగ్రమయ్యె.
 ట్టిపోరునఁ దిగరై శాది స్వపులఁ | బట్టి సాధించిన ప్లవగ కేతనుఁడు
 ంధవాది స్వపాలనమతి సాధించి | బంధురోన్నతి వచ్చు పవనసూనుఁడును
 మయన్న సన్నిధిఁ దలసూపుటయును | నమర మూస్మపతీయుఁ జాలింపఁ బనిచి
 నలఁ దిసిపించి శిభిరంబుకడకు | నాననంబులఁ దెల్పి యలుగులువాఱ
 |

జయమగుటయుఁ బరాజయమగుటయును | నియతి దైవవశంబు నీకోర్వవలయు
ననిపల్కె. ” ననిచెప్ప నాంబికేయుండు | “మనకేటి జయమింక మరణమే జయః
రోహణ వింధ్య మేరువులఁ గైకొనని | మోహపుఁ గొడుకుల ముద్దుప్రాయమున
బలియిచ్చుచున్నాఁడఁ బవనసూనునకుఁ | దలఁచ నాబ్రతుకేల దైవికంబేల.
గురుఁడు భీష్ముండును గురుకుమారుకుల | దురములోఁ గాపాడ దొరకమి యెట్లు ?
జనని చెప్పినబుద్ధి జనకునిబుద్ధి | వినని దోషమునుమీ విషధరాంకునకు.
తడయక నేనింకఁ దలపోయుటెల్లఁ | గడచన్న నీశ్వరుఁ గట్ట యిడ్డెట్లు.
ఆవాక్యకథలెల్ల నట్లుండ నిచ్చి | యీవు సంగరభంగి నెఱిగింపు మింక.
ఆజఁ గుమారు లిట్లగుట వీక్షించి | యేజాడఁ బని నిర్వహించె భీష్ముండు ?
తెలివి యేరీతి సంధిలై రాజునకు ? | బలిమితోఁ గృపుఁడెట్లు బవరంబుచేసె ?
కలశజంఢేలావు గావించె ? ” ననినఁ | బలికె నగజయుండు భూపాలశేఖరుని .
‘అవుడు భీష్ముండు భయంకరాకార | విపులాట్టహాసుడై వెన భీముమీఁదఁ
దేరు దోలింప నశ్రీవ్రత చూచి | దారుణాటోపుడై ధర్మసందనుండు
ప్రరికొల్పఁ బాంచాల పుత్రశిఖండి | హరిసోదరులు భీష్ము సరికట్టుకొనిరి
అట మున్న పతియాజ్ఞ నలెజమీఁదఁ | దుటుములై యెక్కిన దొరల నిందఱిని
ద్రాపదినుత చేకితాన మత్స్యపులు | నాపార్థుఁడును గూడి యరికట్టుకొనిరి.
వలు వ్రాడింబుండు గాండీవికొడుకు | నవసీశుతమ్ముల సరికట్టుకొనిరి.
త్రైతంగున యోధులిందందు మూఁడు | మొత్తంబులై కయ్యములుచేయుచుండఁ
బాంచాల బలములపైఁ గలశజుండు | సంచితకోపుడై శరవృష్టి గురియఁ
బండి కోయఁగనైన పైరుపై మొగిలు | కుండతో జడివాన గుప్పినట్లుండఁ.
డముడి గాంధారవల్లభు కరుల | బెడిదుడై గదవ్రేయఁ బెకలి యా ఘటలు
ఁట్టి చీకటిగుంపు కమలావృక్షిణ | ఘట్టనఁ జెడిపోవుకరణి రూపడఁగె.
గఁ జొచ్చి గుట్టుపుదళములఁ గవలు | తెగ వేయఁ దునుకలు తెట్టువగట్టి
వావిరి రక్తంబు వాగులై పాటఁ | ద్రోవఁ బోరాదు తేరులకు యోధులకు.

ఇరావంతుండు గాంధారపతులఁజంపి యలంబునునిచే మృతుఁడగుట

అప్పు డిరావంతుండును క్రీడితనయుఁ | డొప్పఁ దొల్లియులూచి కుదయించినతఁడు
పద్యములు

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

కరవాలుడై చొచ్చి కౌరవభటులఁ | గరమిడి ఖండించుతటి వానిమీఁద
 శకుని సోదరులైన శర్మవంతుడును | శుకుడు నార్జునుడు గజాండును వృషాకు
 వడి గవాక్షుండనువాఁడు నశ్యముల | బెడఁగుతోఁ గరవాలభీషణులగుచు
 రారాతిఁ దాఁకిన రవళిఁ దాఁకుటయు | మీటి ఖడ్గాగ్నులు మెఱసి దిక్కులను
 శతమఖిపాత్రు నశ్యములు గాంధార | పతుల యశ్వముల నేర్పడఁ దలపడిన
 నిత రేతరము చేయు హేషితంబులకుఁ | బ్రతి హేషితములిచ్చె భానుగుఱ్ఱములు
 అంకవన్నియలతో నంకవన్నియలు | పొంకముగల కశ్యేములకుఁ గశ్యేములు
 బాహులు బాహులు బంధనలైన | సాహసింపగరాని నందడి యయ్యె.
 రాతులు తమలోన రణవిద్యఁ బెనఁగి | హేతిఘట్టనఁ ద్రెవ్వి యిల ¹బ్రుంగుచోట
 గాంధారు లార్దురు గాండిమితుని | గ్రంధులుగా సెలకట్టె వాటులను
 గడలపోటులఁ జక్రగదల వ్రేటులను | గడు నొత్తరించినఁ గలఁగక యతఁడు
 తురగంబు సచ్చోటు తొలఁగ దాటించి | సరవి సింగిణి²వెంట శరములు పఱపి
 కార్తికేయుండు రాక్షసులఁ జెండాడు | మూర్తితో ³సయ్యురుమువ్వర నొంచె.
 అటమున్న ⁴వ్రేటుల నాటులఁ జాల | లటపటమైనఁ దల్లడముచే హయము
 గిరి గూలునట్లు సాగిలఁబడి చావ | ధరకు గాండివినందనుఁ డర్థిదాటి
 వారేయు వాలంపవాన యాఖడ్గ | ధారచే జడియుచు జడియక తిరుగ
 శకుని తమ్ములు నిర్విచార మిట్లెన్నిఁ | “రకట! భూచారి నేయఁగరాదు మనకు
 మనము నువ్వికి డిగ్గి మార్కొని వాని | ననువుగా వధియింత.” మని వారు డిగ్గి
 చుట్టుముట్టి కిరీటిసుతుని బిట్టెయ | దిట్టతనంబుచేఁ దెమలక యతఁడు
 పట్టిన హేతితో బ్రమరిగాఁ దిరిగి | కొట్టిపోవైచె నార్దురి మస్తకముల.
 వైచి యార్చినఁ జాల వగచి కౌరవుఁడు | లోచనాంబుజములలోన సీరూర
 శూరు నలంబునుఁ జూచి యిట్లునియె . | “చోరి కంటివె యిందు నేనల నఱుక
 వినపవి త్రటమీఁద విజయునినుతుఁడు, | మసిచేసె నా మేనమామల పీడు.
 కలహించి పీని నాకన్నలయెడుటఁ | బొలియించి మాంసంబు భుజియింతుఁగాక.’
 యని పంపువెట్టిన నల్లకాకనుచు | దనుజుండు దనమాయఁ దలఁచి రప్పించి

1. బొంగులైన. 2. విరటు. 3. సయ్యురు మువ్వక నొచ్చె 4. వ్రేట్లనాట్లఁజాల. 5. యె

యండజకులునిపై నడరింప నదియు । రెండుసైన్యములవారికిఁ గానరాక
యయ్యిరావంతుని యశ్వసేనలకుఁ । జయ్యునఁ బ్రతిసేన సవరించి తెచ్చి
పోరాడఁజేసి భూభుజులెల్లఁ జూడఁ । గౌరవకార్యంబు గావించి పిదప
నాసైన్యములు దాను సస్తమించుటయు । వానవి కొడు కొంటివాడయ్యె ననుచు
నెక్కటి సతనితో నీయలంబునుఁడు । గ్రక్కున దలపడి కాండత్రయంబు
భుజమధ్యమున నాటఁ బొలిపి¹ని కడిమి । భుజగవంశ్యుఁడు ఖడ్గమున వానివేసి
ధనువు ఖండింపఁ బ్రతాపించి యసుర । ఘనతరఖడ్గంబు గైకొని వచ్చి
విజయజు ఖడ్గంబు విలుగ వ్రేయుటయు, । భజన గోల్పోక యప్పన్నగకులుఁడు
తనచేతి తునుక నడైత్యుకంఠంబు । దునుఁగవైచిన జీవి దొలగిప వాడు
సువీధి దనుజుడై వేటొక్కవింట । సునిశితాస్త్రంబులు చొనువఁ బార్థజుఁడు
కొచ్చి కోపించి తానును మింటికెగసి । యచ్చోట దైత్యువిల్లవలీల విడిచి
పనఁగులాటకుఁ జొచ్చి బిగియించి దైత్యు । ననువుఁ బడఁద్రోవ నవనిపైఁ దొరికి
చునుర నొచ్చియు నట్టహాసంబు చేసి । వెనఁ గిరీటితనూజు వెతకుచో నతఁడు
ల్లివంగడమునఁ దాఁగన్న మాయ । నల్లోకసర్పమై యోజనసీమ
కొని విషవహ్ని గ్రక్కు నేత్రములు । జోకతోఁ జెనుగాలి జుట్టు నాసికయు
గ్గజంబులఁ బట్టి తిగుచు నాలుకయు । నగ్గిరిగుహపంటి యాననబిలముఁ
వనలోకముఁ బ్రాకు పడగయుఁ గల్గి । పవిలి నీపుత్రుని పడగయు వణకఁ
న్నగకులతోట్లు బలసి సేవింప । నున్నచో నమరాచారి యురగారి యగుచు
డరి పైవచ్చు మాయాపన్నగముల । నొడిసి యన్నిటిమింగి యోధులుచూడఁ
తికి లోనై న జిహ్వనందనుని । యాతల యసిఁద్రుంచి యాతల పైవఁ,
న్నగాకారంబుఁ బొసి యయ్యోధు । ¹పున్నమచంద్రునిఁ బురడించుచుండె
ంటిచక్కటికెక్కి మిహిరుఁ డావేళఁ । గంటికి ²వేండ్రమై కనుపట్టె. ” ననిన
విజయుఁ బతి పల్కె. “ సంజయా, వైరి । భంజనం బొనరింప భయహరంబయ్యె.
రుకులంబు నులూచికొడు కింత చొచ్చి । కలఁచెను మాయావి గావున మొదల.
వతివాఁ డాజి నీల్లినపిదపఁ । గాంతేయు లెట్లు సంగరము గైకొనిరి ?
జిగింతుగాక నా కింతయు. ” ననిన । నెఱిగింపఁ దొడఁగె మహీపతి కతఁడు.

“ ఘటోత్కచుడు కౌరవ సైన్యము నులుమాడుట

‘అని నిరావంతర డిట్లణగఁగట చూచి | యచయంబు కోపించి మ్రోడింబుఁ డవుడు
సురనాయకులు గజాహుధులగుచు | నెసఁ దన్ను నేవింప వీరవై ఖరిని
రమున శూలంబు ఘనతగద్యుతుల | నురుశగ వళయసూర్యుల నీనుచుండ,
ంనసేఁ జొచ్చి సామజభటాశ్వముల | గొనకొని యందంద గుడ్డులుగ్రుచ్చియును
శ్రాంకవశులైన హస్తల గమః | విభ్రమంబునఁ దేర్చు విఠిచి యొట్టుచును,
ంతకాకాదుడై యరుదెంచు కీచ | కాంతకి సుతుఁజూచి యధిపతి కడఁగి
ంధబంధు మదాంధ గంభీరవేది | బుధురవ్రాహ్మహా నంపద నెమర్కొనిన,
తసికిఁ దోడు వంఠాధినాథుఁడును | శతనవాస్ర గజేంద్రసహితుఁడై గవియఁ,
ండఁ దాకు బకారికొడు కాగజుల | భండనోగ్రలాగ్రవతులును దాను
దితల యుదితొండ మిది దంతయుగళ | మిది పాద మని నిర్ణయింపరాకుండ
లఁగఁగొమ్మినయట్లు రూపుమాపుటయుఁ, | గాలాంతకుఁడు పోలెఁ గౌరవేశ్వరుఁడు
డి నారనవల్లు విఠ్ఠ సందించి | వాఁడి రక్కసిగుంపు వ్రచ్చుచో నందుఁ
డిఁబడ వేగవ్రతుఁడు నేలఁ గలిసె,

... | బలియు విద్యుజ్జహ్వ భ్రాణంబు వోయె ;
మన్నె పాలయ్యె బహ్వశ్శయన్వాడు , | సమసె గరాళలోచనుఁ డనువాఁడు
రీతి నిజమంత్రులెల్ల గిమ్మార | వైరిపుత్రుఁడు క్రోధవహ్ని మండుచును
ము వంటి శరాసనము ధరియించి | విగళి(?) భుకుటియై విభున కిట్లనియె :
పాడియు సత్త్వంబుఁ బరహికోన్నతియుఁ | దోడునీడైన పాథుల నట్లు సభన్లు
ంగపెట్టిన నీకుఁ బాడియు నిజ మ | సంగ నక్కట వీనమంతైన తేడు.
తెఱంగున వారి నలయించు ఫలము | చేతులఁ బడఁగఁ జేసెద నీకునేడు.”
ని పల్కి కృష్ణసర్వాకృతిఁ బరఁగు | నునిశితాస్త్రముల నా క్షోణీశు నొంచె,
ంచినఁ దెమలక నుతశక్తి నతఁడు | కాంచన పుంఖ ప్రకాండ పర్వములు
టు నిర్వహిరెండు వేవేగ దోడిగి | కంటకు వక్షంబుఁ గాడనేయటయు
యెట్ల మూర్ఖుల్లి మ్రోడింబుఁ తొరిగి | ధీయుక్తి వేవేగఁ దెల్పి రోషమునఁ
స్వంత సమవర్తి కర కాలదండ | కల్పమై మృత్యుసంకాశమైనట్టి

శక్తి నా నృపు బాహుశక్తి వైచుటయు । దిక్పటంబులఁ బర్వ తేజంబుతోడ
 నది ఘోర ధారాభయం కరంబగుచు । నది భాను భాసమానాకారమగుచు
 నది లోకపాల లోకాభీలమగుచు । నది ఫాలనేత్ర సేత్రానూనమగుచు
 సేతేర వంగకుఁ డిభముపై వచ్చి । యా తీవ్రతరశక్తి కడ్డంబు నిలువ
 నది ఎచ్చి కరిప్రాణ మాహుతి గొనుచుఁ । ద్రిదళులు చెదర ధాత్రీధారఁ గూలె.
 వంగుఁ డక్కరి డిగ్గి పడిఁ బాటిపోవ । నంగదఁ గరిపడ్డ యాయెడరునను
 నీ సేన నొకఁడైన నిలువక తొలఁగ । వాసి పట్టునను భూవరుఁ డంత నిలిచి
 సర సిద్ధ సాధ్య కిన్నరులు నుతింప । నరుదైన యొక్క రాద్రాక్ష్రుమేయుటయు
 నక్కజమై వచ్చు నమ్మహాశరము । చెక్కలుగా దైత్య సింహంబు చేసి
 యనుపమ మణిభూషణాంచితంబైన । తనువున నారాచతతి నాటి యార్వ,
 నదివిని గాంగేయుఁ డతి సంభ్రమమున । నెదిటి పౌంజుభరాన సేతేర రాక
 యాచార్యుఁ డాదిగా నచటి యోధులకు । నేచిన రవళిఁ జేయెత్తి యిల్లనియె :
 “ ఓద్రోణ! యోక్తప! యోచిత్రసేన! । యోద్రోణనందన! యోసింధురాజ!
 వాఁడె మ్రోడింబుండు వసుధేశుఁ డాణి । వాఁడిని నెఱపెడు వలసినట్లెల్ల.
 మాన్యుఁ డీయోధు సామాన్యుఁడే! దనుజ । సైన్యంబుఁ దాను నసాధ్యుఁడెవ్వరికి.
 1. తొడిబడకుండ నెత్తుడు కొరవేంద్ర! । అడరి యేయుండు దైత్యు. ” నని యొత్తిచె
 గురు జయద్రథ బాస్థికులు బృహద్బలుండు । గురుపుత్ర కృపులు మక్కువ వికర్ణుఁ
 పారిఁ జిత్రసేనుండు భూశ్రవనుండు । సారిది వివింశతి సోమదత్తులును
 ఎన్న నవంతి దేశేంద్రులు ననఁగఁ । బన్నిరువురు వీరు పౌరుషప్రియులు
 తరమిడి తమతమ దళములు గొలువ । గురుతరస్కూర్తి సేవోద్యోగమునను
 బోరన తమరథంబులు దోలుకొనుచుఁ । గౌర వేశ్వరు సమ్ముఖంబున నిలిచి
 యనివార్య శరవృష్టి నవరాష్ట్రావేళ । దనుజునిఁ గప్పచోఁ దలఁచక వాఁడు
 విలిచి పోరాడుచో, నృప, వానియొద్దఁ । గల సైన్యమును దాఁక ఘనమయ్యెఁబోర
 తొంటి దేవాసుర తుములంబు వింటిఁ । గంటి నిప్పటి దైత్య కొరవ్యరణము.
 బకవైరినుతుండంతఁ బన్నిరువురకు । నొకఁడు చాలి మహాశరోగ్రత నెఱవఁ
 గొందటి సూతులు గోల్పోయిరుసురు, । గొందటి హయవంక్తి కుతలంబు పట్టె ;

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

కొందఱి రథములు గునికిల పడియె, | కొందఱి ధనువులు గొనకొని విడిగె,
 కొందఱి తనువులు కోలలఁ జిడిగె, | నందఱు నిర్విణ్ణులైరి భూపాల !
 అంత నందఱు సాధనావళి గూర్చి | యంతకాకారులై యాదైత్యు మీఁడ
 వాలంపఱిడిముంప వాఁ డోర్వలేక | తూలుచు సైన్యంబుతో మింట నణగి,
 హాహారపము సేయ, నమ్మహాధ్వసుల | నూహింప బ్రహ్మాండ మూరక పగిలె
 పగిలె గౌరవసేన, పార్థివుగుండె | పగిలె, శేషుం డొదిగె, పాతాళ యగఁ
 లత్తఱి యచుసూనుఁ డాధ్వని చెవులఁ | జొత్తేర మారుత సూనునిఁ గదిసి,

భీముఁడు ఘటోత్కచునకుఁ దోడగుట

“ భీమ, సీనుతుఁ డుగ్రబిరుడు హైదింబుఁ | డేమొకో వాపోయె నిట నొవ్వని
 కౌరవేశ్వరునకుఁ గలయోధులెల్ల | వారక యచ్చోట వదలకున్నారు.
 గుంపులుగాఁ గూడి కురువీరులెల్ల | నొంపుచున్నారొ సూనుని ఘటోత్కచున
 ఎప్పటినుండి వీరిట్లు పోరెదరో | గుప్పనోపు నితండు కురుసేన నొవ్వ.
 ధవళాశ్వునకుఁ ద్రిగ్రల్తతోడి రణము | తొవకి రారాదు ప్రొద్దుచు గ్రుంకఁ ॥
 పోవయ్య యింతటఁ బుత్రుఁ గాచుటకు | వేవేగ. ” ననవుడు విని వాయుసుఁడ
 తేరు తోలించి యద్దిక్కున నున్న | వీరులఁ దన బాణ విద్య నొప్పించి,
 భూరిశ్రవను నూరు భూరిబాణముల, | మూరిఁబోవ వికర్ణ మూఁడు బాణముఁ
 జిత్రసేనుఁ బడేను చిత్రబాణముల, | ధాత్రి వివింశతి దశబాణములను,
 తగ బాష్ణికుని బృహద్బలు రెంటు నొకటఁ, | బగతు నవంతీశుఁ బ్రదర వింశతి
 ద్రోణమూట జయద్రథునిఁ బదారింట | ద్రోణజ సోమదత్తుల నూటఁ బదిట
 నొప్పించి యార్వ ద్రోణుం డొక్కరుఁడును | దప్ప నమస్తయోధప్రకరమును
 విండ్లు పోనాడియు విడిగిన బండి | కండ్లు కానఁగిరాని కండ్లునై చెదరి
 తోడిసైన్యముఁ 1దానుఁ దొలఁగెను దేవ ! | రూఢి నప్పటి భీమరువ్వు లెట్టివి
 ఇట్లు కౌరవ యోధు లెవ్వరు నిలక | చిట్టి పాతిన భీమసేనుండు నగుచు
 సింహనాదముసేయఁ జెలఁగి యద్దైత్య | సింహుండు దివినుండి సేనయుఁ దానుఁ
 బొడచూపి యచ్చోటఁ బోవకయున్న | బెడిదు ద్రోణాచార్యుఁ బృథుధైర్యుఁ

1. తాము తోఁదొలంగి. (మా).

చొచ్చి యాతనివిల్లు చూర్ణంబుచేసి, | యచ్చోట నృపుఁ డుండ నతనికై తాఁ
 యతని పన్నగకేతు వవలీలఁ బెట్టి, | మృతుఁడేయఁ దలఁచుచో, మిన్నేటికోడ
 నకలయోధులుఁ దాను స్వామికిఁ దోసు | సకట సేనాసహస్రములతో వచ్చి
 మ్రోడింబుఁ దాఁకిన నప్పటిరణము | చూడ నోడిరి సురాసురకోటులయి
 ఆ మహాకలకలం బాలించి నరుఁడు | దామోదరునిఁ జూచి తగవొప్పు లలిక
 “కొనిపొమ్ము మనతేరు కురుసేనమీఁద, | వనబాక్ష, త్రైగర్తవరుఁ డోడిపాతె
 లవె శరాగ్నులు తోఁచె చట నెవ్వరి | బవరంబొ కాని యుత్పాతమై యి
 మన హిడింబానూతి మాటలై చెవికి | వినవచ్చె, సచటికి వెనఁ బోవవలయు”
 అని పలికిన శౌరి యతులవేగమున | ఘనస్థైర్యములమీఁద మఱచి రథంబు
 నడపుచో సతఁడు బాణప్రవాహములు | నడపఁజొచ్చినఁ జూచి సరకాత్మజుఁడున
 గాంగేయ కృపులు త్రైగర్తనాథుఁడును | రంగుమీఱఁగ నెదుర్పడిరి క్రీడికిని
 శై నేయుతో శల్య శల వికర్ణులును | బూచి భోజుఁడు సలంబునుఁడు మార్కొనిరి
 అనిలజుండదరిన నస్త్రగురుఁడు | ఘనతీఁ గుమారవర్గము మూరుకొనిరి.
 కలశసంభవు ప్రాపుగల ప్రతాపమున | అలయక నీచమారావళి యెక్కి
 మూడుతాత్మజు మేన మహాసేను ఘోర | నారాచభారలు నలుగడ నింపఁ
 గొలఁదిమూలిన నెయ్యిగుమ్మరింపంగఁ | జెలఁగి నాల్గులుగ్రోయు శిఖఁబోలెనుత
 చుండి మహాద్గంధ మార్గణవిద్య | నిండాఁరఁ జూపిన నృపచంద్ర, వినుము
 సుండభేదిశిరంబు కంభినిఁ ద్రెల్లె, | నుండె నగాధ్యస్యఁ డునురువోనాడి;
 సకధ్వజుఁడు రెండు ఖండంబులయ్యె, | తునిసె విరావికత్తుక మృదులీల;
 మఱి నుబొహుఁడు పోయె మఘపుకొల్వనకు, | నెఱి దీర్ఘబాహుండు నేలఘోర
 తిట్టినగతిఁ గూలె దీర్ఘలోచనుఁడు, | పట్టికి పెఱవారు పాటిరి విట్టిగి.
 రియాధములఁ దోలు తంఱిరపంబు | కరణి నీ ముసల బకధ్వంసఁ తోలి
 మూర్చె; నప్పుడు గ్రుంకె నరుణగభస్తి, | కార్పిచ్చు కెంజాయ గగనంబు డాఁచు
 పనుగాలి నంటిన ప్రేతవక్త్రములు | ఘనకటిసీచు నీరావిదోత్రముగ,
 పన్నతి భుజముల నునుచుకొన్నట్టి | నన్నపుఁ బ్రేవులు జంఁదెముల్ గాఁగ,
 మిల్లదోయిల్లను ముంచి యొండొరులఁ | జల్లెడు కీలాజలము లర్ఘ్యముగ,
 పూటిమాటికి వీరమండలిఁ బొగ్గడు | పూటలు ప్రణవాది మంత్రముల్ గాఁగ
 విధభూతావళి విప్రులు పోలె | సవితగ్రుంకఁగ నిట్టిసంధ్యలు వార్చె.

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

తమ్ములు నమసిన తాపభారమున | నెమ్మి నింటికిఁబోక నీపెద్దకొడుకు
 సేనలఁ బురికొల్పఁ జెలఁగి పార్థులును | సేనలఁ గొలుప నాసేనలు దాఁకె
 బలిసి పూర్వావర పవనవేగమున | లలి నిందు సందుఁ దొలంగు కడళ్ల
 క్రమమొప్ప వారాసిగతి సంగరాంగ | యము పొల్పె నపుడు సేనల యీడ్పులాఁ
 తునిసిన తొడిపులు దొంగిన విగులు, | పెనఁగొన్న కవచముల్ ప్రిదిలిన వలువ,
 గతిభంగమునుగల్గి కదనోర్వి యపుడు | రతికలహంత వారక్రింది బోలె.
 అప్పుఁ యతిమిర మందందుఁ బర్వులయుఁ | జప్పనై న రణప్రసక్తి చాలించి
 సేనలఁ దిగిపించి సేనాధిపతులు | మానవనాథు నమ్ముతిఁ బాశములకుఁ
 జనుదెంచి రందఱు సమరదినంబు | లెనిమిది నేటితో నీడర ననుచు.”
 అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు. | నని యుని జనమేయక్షితివతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁది | నెప్పటఁ గథ చెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
 శరణాగతతాణ! జానకీరమణ! | కరుణాఘ్న! సత్యసంకిల్ప! సర్వజ్ఞ!
 అతులితవిఖ్యాత! అశ్వంతరహిత! | క్రతుకర్త! క్రతుభోక్త! కామితఫలద!
 సీలమేఘనిభాంగ! నిగమాంతరంగ! | వాలి వాసరభంగ! పర జయోత్తుంగ!
 సుజనరంజన! రామ! సుమహితోద్దామ! | విజయంబు రఘురామ! విజయాభిరా
 ఇది సదాశివధక్త హితగుణాసక్త | సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
 స్తుతిపాత్ర వల్లభనూరి సత్పుత్ర | మతిచుద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
 రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస | ముచితార్థయుతముగా నొప్పె నాలవది.

పంచమాశ్వాసము

శ్రీకంజదళనేత్ర, సీతాకళత్ర, ప్రాకట భుభగాత్ర, భవ్యచారిత్ర,
 లలిత మన్మథ కోటి లావణ్య దివ్య । లలితవిగ్రహ, నిత్యకల్యాణ, రామ ।
 అవధారు మణియు సంయమి చెప్పదొడగె । నవినయస్ఫూర్తి కాజనమేజయునకు
 'ఆరీతి నగరికి నరిగి రారాజు । గారాబుతమ్ములు గడచన్న వగను
 గాలఁ జెమర్చి దుశ్శాసనుఁ జూచి । "యీలోనఁ గర్ణుని నీవు సౌబలునిఁ
 కోడితె" మృని యంచి తోడియోధులను । వీడుపట్టుల కంచి వెన్నెలబయటఁ
 స్తూరి నమగిన కమ్మని విరులు । విస్త్రాంతిన రత్న వేదికమీఁద
 హాసనంబుపై జెలువైన యువతి । సంహతి గొలువ విశ్రాంతి నున్నంతఁ,
 ర్ణగాంధారులఁ గపటలక్షణులఁ । దూర్ణవైఖరిఁ దెచ్చి దుశ్శాసనుండు
 న్నిధిఁ బెట్టిన సముచితంబైన । మన్నన మన్నించి మనుజేశ్వరుండు
 గారల కిట్లన . "వాహినీ సుతుని । పోరుచూచితి, ద్రోణుపోరుచూచితిని,
 బాతిగా వారెల్లఁ బొండవపక్ష । పాతులుగాని నాపనివారు గారు,
 య్యుపేక్షలఁ గదా యష్టావశేష । మయ్యె నాబలము లొయ్యన వచ్చివచ్చి.

.. .. .

గ నాడు మాట ముందటనుయ్యి వెనుక । దగరను గాధయుఁ దలకూడె నాకు.
 మనేయఁ గలాడనిటమీఁద ?" ననిన । నామహీశ్వరుఁబల్కె సంగాధిరాజు :
 పగయెంత దేవరబంట నేగలుగ । తెగఁ జూచువాడఁ గాంతేయులనెల్ల
 కుము గాంగేయుఁ దేకుము ద్రోణ । నీకార్యహానికి నృప, వీరలాను,
 కుకుమారకు లిట్లుకూలుచోఁ దారు । పరికించుటెల్లఁ ¹ దప్పకమోనమాను,
 పార్థులలోన నిద్దటి ముగురి । ద్రెళ్ల నేయక మాన దేవ, నీయాన
 నుపు రణమింక మందాకినేయుఁ, । బానుపు మీఁదకుఁ బవళింప నరుగు."
 చి పలికిన నాత్మ సధిపుడుప్పొంగి । యనుజునిఁ జూచి "యొయ్యన నీవు నేను
 పగేయుని యింటి కరిగి పోటునకు । రేపు రాకుండఁ బ్రార్థింత మాతనిని."

చెప్పక, భీమసేను, (మా)

భీష్మపర్వము, పంచమాశ్వాసము

దుర్యోధనుడు భీష్ముని నిష్ఠురములాడుట

ని చెప్పి సౌబలు సంగాధిపతిని | జనపతి వీడ్కొని సముచిత స్థితిని
విధ సౌరభవస్తు విన్యాసవిభవ | నవపరిమళ భవ్య నవ్యతోయముల
బకమాడి సుగంధి చందనంబాడలఁ | బలుచగార బన్నీటఁ బదసిచ్చి యలఁది,
త్రినిజవరాలి చిత్తంబు కంటె | మెత్తనై వెన్నెల మేళాపమైన (?)
లిపట్టు ధరియించి వేల్పుసొమ్ములను | వెలిఁబెట్టు తొడవులు విలసిల్లఁ దొడిగి,
హ్నుని నెత్తావి గండుతుమ్మెదల | రమ్మను విరులు శిరమ్మునఁ దుఱిమి,
లసూర్య ప్రభావటలంబు నేలఁ | జాలు కిరీటంబు సంప్రీతిఁ దాల్చి,
మ్ములు దొరలు మొత్తమ్ములై కొలువఁ | గొమ్ములు నలుఁగడఁ గుంచయ లిడ
శ సౌరభ్య పరంపరాభరణ | వినృమర నవతైల విపుల మైనట్టి
దీపికా కోటి గదిసి యేతేర | నురగాంక రథమెక్కి యొయ్యనఁ గడలి
టఁ దొలంగు తొలంగు మని వేత్రకరులు | వటుగతి నందడి పాయ వ్రేయఁగన
మమాటు పారక పరన క్రమంబు | పులకాంకురంబులు పుట్టించుచుండ,
లి హేగ్గడికాండ్ర వయంకారవళి | శైలరంధ్రంబులఁ జరియింపుచుండ
ందాకినీ నూను మందిరంబునకు | నిందువంశాధీశుఁ డీ రీతి వచ్చి
ర్వరదేశమున రథంబంత డిగ్గి | గారాపు తమ్ముని కరమూఁదుకొనుచుఁ
వ్యంతరంబులు గడచి శక్తమై | లక్ష్మ్యచిత్తుని భీష్ము లాగొప్పఁ గాంచి,
తని పాదములపై నాడల చేర్చి | యతఁడు పెట్టించిన యర్హ పీఠమున
సభక్తి దైవాఱు గూర్చున్నయంతఁ | గురు పితామహుఁ బల్కెఁ గురుకులేశ్వరుడ
మయ్య భీష్మ, నన్నిట్లుపేక్షింప ? | నేమయ్య పార్థుల నెచ్చనిచ్చితివి ?
| పల్కిన ముని నీటిపై వ్రాత, | గావున ధర్మజు ఖండింప లేవు,
మిమ్ముని మోదఁగలేవు ; | తగఁ జూచిచూచి యింద్రజు గూల్చలేవు ;
దేయ్య ముద్దాడఁబోదు ; | ఇదియేమివిధమన్న నిన్ని చెప్పెదవు.
యముని లోభగుణమొ | మమ్ము దానోడించుమార్గమో యెఱుఁ,
నునందనుల | నిట్టి నీ హృదయమే నెఱుంగ నమ్మితిని.

(మా)

తెగువ నీ యెనిమిది దినహారలోన | మగఁటిమి నేమేలు మాకుఁజేసితివి ?
 అన్నియు నయ్యె స్త్రీవాజ్ఞ చాలించి | మన్నింపవే నన్ను మనిగితపడక.
 పచ్చితి నారాక నమ్ము గానీక | పుచ్చవే కిర్లనిఁ బోటున కెల్లి.
 వాఁడొక్కరుఁడె నాకు వశ్యుఁడుగాని | నేఁడెల్ల మీరు మీ నేర్పుల వారు.”
 అనిన నమ్మాటలమై మనోపీధి | ననయంబు నొప్పింప నటఁ గొంతనేపు
 అనతపదనుఁడై యతఁడూఁటకుండి, | నీనందనులఁ జూచి నిట్టూర్పుపుచ్చి
 1 పలుకు నోరికి రాక పలుకకపోని | బలవంతమున నిట్లుకలిక భూవిభుని .
 “అక్కటా ! నాచేతనై నంత నేను | ముక్కంటి సాక్షిగామోడుదు రిపుల
 నరుని భీముని నిల్పు నాప్రయానంబు | వారియొక్కఁడెఱుఁగు నాయాత్మయునెఱుఁ
 చుకుట వర్ధనుల భూమండలేశ్వరుల | వికట శౌర్యుల నిత్యవేపురఁ ద్రుంతు.
 ప్రాణవంచనలేక పడిన పాటెల్ల | కేఱువు చేసి యారీతి నాడితివి.
 వైపబలంబు చేదని పురుషులకు | నేవెరవున జయంబీడెర నేర్పు ?
 కాదునో పాఠుని గదనోర్విగెలుప | నాదివిష్ణునక్షత సలవియే మొదల ?
 పటనాటకుఁడు రక్షకుఁడైన కృష్ణుఁ | డుపకారి పార్థ యెద్దనె యుండ
 బట్టి పార్థుని శిల్ప నెవ్వరి తరము ? | పట్టున్ బట్టి నోబలికితి నన్ను
 గల్పడ్డ వేల్పులఁ బాఱంగఁ ద్రోలి | కాల్యుడే వాసపు భూండవవనము ?
 వరంబులోపల భవుని మెప్పించి | తిపుటమై బడయఁడే దివ్యబాణములు !
 ంధర్వులకు నోడి కర్ణుండు నీవు | బంధున మేతంబు పట్టినవడంగ
 శిఁ గయ్యమున గెల్చి వాడిచే మిమ్ము | విడిపించుకొన్నాఁడు విజయుఁడొగాఁడో !
 యు నన్ను గర్జ మున్నిడి ధ్రోణుఁ గృపుని | యననేనలను గెల్చి మత్స్యేశుపురిని
 కింబట్టువడిన గ్రోవ్రణము నొక్కరుఁడ | విడిపించుకొన్నాఁడు విజయుఁడొగాఁడో !
 తుల పాంచాలీ స్వయంవర నేళ | నితరుల కెడయొక యిషువిద్య నెఱిపి
 అవఁ గెకొని యెల్ల దేశాధిపతుల | విఱుగఁ గొట్టినవాఁగు విజయుఁడొగాఁడో !
 క్రి బలాధ్యుతో నిన్నాళ్లు నేను | బట్టి పెనఁగితి బలము గోల్పడక.
 3 యెఱుంగక నన్ను నాడితి నొవ్వ | వెదక నిట్టివిగదా విభులచిత్తములు !
 డుగాని పోఁఘామిపు పాండవుల | తోడఁ దొడంగితి, తోడఁగిన నేమి
 రి వీరిని జూపవచ్చునే ! నీవ | పోరాడుదువు గాక భుజశక్తికొలఁది.

భీష్మపర్వము , పంచమశ్వాసము

నివల్కి మతియు నిట్లను రాజుఁజూచి । “ విను నాకుఁగండివి విఱువ దుర్భట
త్రనికోప, శిఖండి నీక్తింప నోప, । నితరుల సాధింతు నెందఱైనెన.
టుగాక పాంచాల యాదవ మాత్స్య । లట చేది మగధ పాండ్యాదులు నను
డరి తాఁకినఁ ద్రుంతు నదియుఁ జూచెదవు, । కుడువఁ బోవుచు నేలకూరాకుల
సఁగఁ బాథుల కొక్క పోరామి దెత్తు; । పననెల్లి నాబాహుబలమున హేత
పాటి పనికి నీవిట్లు రానేల! । వేపొమ్ము నగరికి విడు కూర్చి. ” యనిన
ందంబులొ నూఱడిల్లి రారాజు । మందిరంబున కేఁగి మంత్రుల భటులఁ
మ్ముల ననిచి యంతఃపురంబునకు । సమ్మదంబున నేఁగి సౌభాగ్య లీల
సరత్న కీలితోన్నత మహాస్తంభ । వివిధ కేళికూట విశ్రాంతభూమి
వ్యాంబరచ్ఛన్న దేదీప్య మాన । భవ్య కర్పూర దీప్తవభామిళిత
విత సద్గంధ సౌరభ పూర్వచూఁణ । ఖచిత్రైక మృదుతూలికా తల్పమునను
ంకుమగంధులు కొమరొప్పఁ జేరి । కంకణ ఝణఝణ త్కారంబు లడర
యారములతోడ నుపచారవిధులు । చేయ నెంతయు సౌఖ్యసిద్ధిఁ జెన్నొంది
గారాత్రి నిద్రించి యమ్మరునాఁడు । భేరులు ఘోషింపఁ బ్రియముతో లేచి
య కృత్యంబులు నిష్ఠతోఁ దీర్చి । ప్రత్యంత విజమూలబలములు గొలువ
సరథారాధుడై కదనోర్వి కేఁగి । తన సైన్యవతిఁ జూపి తద్రజ్జులఁ బలికె :

నవమ దివసయుద్ధ క్రమము

ఁడు శాత్రవసేన నెల్ల వధించి । నుతగతిఁ బాండుసూనుల గెల్తుననుచు
త్రి పల్కినాఁడెల్ల భంగులను । ఈరథికోత్తము నింక నిందఱముఁ
సి లావులుచూపఁ గలవార. ” । మునినఁ 2 గొడుకక దొరలియ్యకొని రట్టివని
వరసదీనూనుఁ డాత్మలో నెతని । తమకపుమాటలఁ దలపోసి పోసి,
ని పక్షంబైన వెత్తి నేఁగాక । యేనాటఁ గల. ” రని 3 యెంతయు నొచ్చి
నికి గడ్డనిఁ బంపుమనిన వాక్యంబు । తనమది బాణమై తన్ను గారింప
రసన్నాహంబు చప్పనై యున్న, । సమరసదీనూను నాత్మకీలఱిఁగి
శీఘ్ర డతని కుత్సాహంబు పోడమ ।

“ మనమెల్లఁ గురుపితామహుని చేరువను | మొనకట్టి రణయత్నమున నుండవలయు.
 వారకీతనికి నిర్వదిరెండువేలు | తేరుల వీరులు తేరిముచ్చట
 నుండంగవలయు; శల్యుడు గురుకృపులు | వెండియుఁ గురువీరవీరతతి సర్వమును
 గాంగేయుకడకు శిఖండి రాకుండ | సంగరక్షయి యవశ్యము నుండవలయు.
 వెనుకకు భీష్ముడు వినిపించె గాదె | తనకు శిఖండికి దవ్వైన. తెఱఁగు.
 నేడు వాఁ డితనినన్నిధికి రాకుండఁ | బోడిమిఁ గాచుట పుణ్యంబు మనకు. ”
 అనుటయుఁ దమ్ములయ్యధిపువాక్యంబు | విన నియ్యకొని; రట్టివేళ నానృపులు
 అట సర్వతోభద్రమను మహావ్రాహ్మణ | మెటువంటివారికి నిలనసాధ్యముగ
 నిలిపిన నొడ్డునన్నిధిఁ దాను గృహుడు | కలశజ కృతవర్క గాంధార నృపులు
 సైన్యపత్రముల సరవిఁ గుమాభ్యు | బంధురంబుగ సైన్యపతి నిల్చి రధిప !
 తన వలపట సోమదత్త బాహ్లికులు | సనఘుండు ద్రాణి విందానువిందులును
 బన్ని ; రా భీష్ము దావట హలాయుధుడు | నున్నతిఁ ద్రైగర్త లోగిఁ గృతాయువును
 భగదత్తుడును గానఁ బడి నిల్చిరంత. | జగదీశ్వరుండు సుశర్మ శలుండు
 నాయలంబునుండు పూహమునకు నడుమ | వేయిపాఁజులఁ గూడి విలసిల్లిరధిప !
 అంతఁ గాంతేయులు నాజికి వెడలి | శంతనసూనుని సర్వతోభద్ర
 ఘటన వీక్షించి యాగతి బలవ్రాహ్మణ | ఘటన యొక్కటి దీర్ఘగాక నీవనుచుఁ
 బాంచాలనూనుని బనుప నాతఁడును | మించిన తననేర్పు మెఱసి యచ్చట
 సైన్యవిన్యాసంబు సమకూర్చునపుడు | ధన్యశౌర్యుడు కపిధ్వజుఁ డొప్పు బలికె :
 “ పాంచాల, చూచితే ! వరులమొగ్గరము ; | మంచికయ్యము నేడు మనకుఁ గాఁగలదు.
 ఆపగేయుని తేరి కఖిలవీరులును | బ్రావునై నిలిచిరి పదిలంబుతోడ.
 ఈతని నందఱు నిట్లు రక్షింప | నీతండు జయసిద్ధి యీనున్నవాడు.
 ఇంక నీవు శిఖండి నితని కట్టెదుర | సంకురితో త్పాతమై యుండఁ బన్ని
 యతని సంగక్షణం బందఱుఁ జేయు | మతముగా పూహం బమర్తుగా. ” కనిన
 నతఁడు విరాట సాత్యకులు దావటను, | నుతిఁ గేక చూభిమన్యులు వెలుపటను,
 మనుజేంద్రుఁ గవలతో మధ్యభాగమున | విను ద్రాపదేయుల వెనుకను నునిచి
 యెలమి గాంగేయు కట్టెదుర శిఖండి | నిలిపి, పార్థుడు దాను నెఱి ఘటోత్కచుండుఁ

1. జయసిద్ధినున్నవాడు. (మా)

బావనియును వాని బలసి యేమటక । వేవచ్చుగతి చేసి విను సైన్యపిభుడు
ఎడనెడఁ దగువారి నీయొడ్డు గలయ । నిడియె దేవాసురు లీక్షించి మెచ్చు.
ఇట్లు సన్నద్ధమై యిరువాగు సభము । ముట్టి తూర్వంబుల మ్రోతలు చెలఁగఁ
గవులకుఁ బ్రణుతింప గణుతింపరాని । జవమునఁ దాకి యార్జవమునఁ బోరఁ
సభిమన్యుఁ డావేళనరుణాశ్వరథము । రథసంబుతోడఁ గౌరవ సేనమీఁద
నడపించి దూదిపై నడచు పావకుని । వడువున నిజబాణవహ్నిఁ గాల్పుగ,
నొకబాణ మతనిపై నోవదు నాట, । నొకరథం బతనిపై నోవదు నిగుడ,
నొక యోధు నతనిపై నోవడు గవియ, । నకట సామాన్యుడే యభిమన్యుఁ డధిప !
అతనిచే నీసైనికావళి యెల్ల । హతముగావచ్చిన సధిపతి కలఁగి
యసుర సలంబును నప్పుడు పలికె : । “వసముగా దభిమన్యు వారింప మనకు

అలంబునుఁ డభిమన్యునిపైఁ గవియుట

నరున కెక్కుడు గాని సవవిక్రమమున । సరిగాఁడు మనుజుకేసరి యగుఁగాని ;
ఇట్టివాని నడంప నీవె యావధము ; । ధట్టించి పాండవతతి కేమెచాలు.”
ననిన ననేకదైత్యావళిఁ గూడి । దనుజుండు ధవళాశ్వతనయునితోడ
దనుజ సేనలుఁ దానుఁ దాకిపోరాడ ।
నలుగులు దూఱసి యసురమూర్తులకుఁ । గలఁగి పాఱఁగఁ జొచ్చె గాంతేయబలము.
అదిచూచి ద్రావదేయావలి కినిసి । త్రిదశేంద్రపాత్రులేరికి నెడసాచ్చి
దైత్యసేనల నెల్ల ధరఁ గూల్పు, బ్రథమ । దైత్యుండు వారినందఱి సేయ, వారు
క్రూరనారాచ మగ్నునిఁ జేయ, నపుడు । తేరిపై మూర్ఛిల్లి తెల్లె నయ్యసుర.
తెల్లి యంతనె తేటి దితిజనల్లభుడు । విల్లుగైకొని వారి విపుల కేతువులు
పెల్లెన గొడుగులు పృథులాశ్వచయము । దుల్లిపోవఁగఁ బలుతూపుల సేసి
ధనువులు నడఁగ నస్త్రములు తొడిగి । తనువుల నైదైదు తాఁకించి యార్వ,
నోడకుఁ డోడకుఁ దున్నాడ ననుచుఁ । గ్రీడితనూజుఁ డాకితవుపై నడరె.
వీడు రాక్షసుఁ డస్త్రవేది పార్థజుడు । వాడి కయ్యంబిట్లు వర్తిల్లఁ గలదు
చూడ రండని సురాసుర సిద్ధ సాధ్యు । లాడంబరము సేయ నయ్యిరువురును
వివిధ పర్యతపృష్టి వీరాస్త్రపృష్టి । నవ మహారంగపృష్టి నారాచపృష్టి
దంభోళిపృష్టి గదాశక్తిపృష్టి । సంభ్రతోద్ధతిఁ బోరి జడియక యంత

నితరేతరాశ్రు సంభృత రక్తసిక్త | వితతాంగ భయదులై వీరహాసములు
 సేయచో, దైత్యుడాజిష్ణుజుమీద | మాయాబలంబున మబ్బుపుట్టించి
 బాలుని లోచనపథము గప్పుటయు, | బాలుండు నదివిప్పి భాస్కరాశ్రుమున.
 అసుర వెండియు మాయలతనిపైఁ బన్న | వినువక దివ్యాశ్రు విద్య నన్నిటిని
 బాలుడు తోడ్తోన భంజించివైచి | వాలమ్మ లడరింప వాడోర్వలేక
 యసుర పాతినఁ బొండవాసీకమార్చె; | వసుధేశ, కారవావళి చిన్నవోయె.
 అప్పుడు గాంగేయుఁ డధిక రోషమున | నప్పిన్నవానిపై నతిరథశ్రేష్ఠ
 శతములుఁ దాను నుజ్జ్వలరేఖ నడర | శతముఖ పాత్రుఁ డానమితి గైకొనక
 యందఱ కందతై యాజి సేయంగ | నందనుధృతికి నానందించి నరుండు
 ఆపగేయునిమీద నడర, నుప్పొంగి | భూపాల, యిర్వాగుఁ బొదివె నిద్దఱను.
 అట్టి సంకుల యుద్ధమందు సౌభద్రు | గిట్టి తాఁకఁగఁ బోవు కృపునిఁ బోసీక
 సాత్యకి శరసహస్రముల నొప్పింప | సత్యంత రయముతో నరుదెంచి ద్రాణి
 శైవేయు శరసహస్రములఁ దానొంచి | జానొప్ప నొకకోలఁ జాపంబు దునిమి
 యార్చిన, నొండు విల్లతఁడు ధరించి | కార్చిచ్చువంటి మార్గణము సంధించి
 యేయ, నేటున ద్రాణి హృదయంబు పగిలి | యాయువు కలదొ లేదన మూర్ఛవోయి
 తేరి కంబంబుపై దేహంబు నిలిపి | ధీరుఁ డంతన మూర్ఛ దేజీ కోపమున
 సుత్పాతకేతువు నొరవెట్టుతూపు | తాత్పర్యచిత్తుడై ధనువునఁ దొడిగి
 శైవేయ, పడుమని జవ మొప్ప నేయ | దాని సమోఘాశ్రుధారఁ దున్నాడి
 హరితమ్ముఁ డట్టి సాయక సహస్రముల | గురుతనూభవు ముంప, గురుఁ డెడచొచ్చి
 యతని విల్లు పతాక యాతపత్రంబు | శతఖండములు సేయఁ, జయ్యన వచ్చి
 యర్జునుఁ డెడచొచ్చి యపుడు గాండివము | గర్జిల్లఁ దూపులఁ గప్పె నగ్గురుని.”
 అని సంజయుఁడువల్క నాంచికేయుండు: | “మును ద్రోణుతో యుద్ధమున ధనంజయుండు
 ఎదురు గానన్నవార; డితఁడును నరుని | నెదురకు మన్నవార డెన్నఁడు నాజి.
 ఆమాట మఱచెనో, యట్టిప్రతిజ్ఞ | తామరసాక్షుండు తా మాన్నినాడో!
 గురువు లోడనె గుటగుట లనుమాట | పరికింపఁ గలిగె నీపార్థులయందు.
 వైపాటుగా వచ్చి పార్థుఁడగ్గురుని | నేపాటు గావించె నెఱిగింపు.” మనిన

అర్జునుడు ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము సేయుట

నెఱిగింపఁ దొడఁగె వాఁడ్లిని : “రణము । తరువాత గురుండగుఁ దండ్రితానగును
 సుతుండగు హితుండగుఁ జూడనున్నదియె ! । గతి గూర్చవలెఁ గాక క్షాత్రధర్మంబు.
 కావున శిష్యునిఁ గావంగ వచ్చి । యేవెంట గురునేల యీతండు విడుచు ?
 వినము ద్రోణునిమీఁద విజయుఁడిట్లడరి । మునుకొని నారాచములు మూఁడుపఱపి
 యంప తెట్టువ ముంప నతఁడు భేదిలక । నొంపజొచ్చె సితాశ్వు నుతసాయకముల.
 అంత నింతటఁ బోవదాజి యాదొరల । నెంతటఁ బెట్టునో యేఁబోదు ననుచుఁ
 గ్రీడ్పైఁ బడఁ గడంగిన పతిఁగడచి । యేడుకోట్ల త్రిగర్త లెడసాచ్చి నరుని
 బొదివిన, నతఁడల్లి పోద్రోవరాని । మదరిపుగణముపై మారుతాస్త్రంబు
 తొడిగి యేసిన సేన తూలముభంగి । వడిఁ దూలి పాటుచో, వారించి గురుఁడు
 పర్వతాస్త్రంబేసి పటు వాయుబాణ । గర్వరేఖ యడంచెఁ గౌరవ్యులర.
 గాండీవి యలిగి త్రైగర్త కులంబుఁ । జండ నారాచ న్నంబునఁ బొదువఁ
 బతి యంతఁ గృపశల్య బాహ్నిక పతుల । ధృతిఁ గూడి నరునేయఁ, దెమలక యతఁడు
 కరవీరదళ సాయకముచేత భీతి । కర వీరదళ సాయకములు ఖండించి,
 కలశజండాదిగాఁ గల యేవురకును । దలమునుకలుగాఁగ దర్పించె నధిప !
 నరుఁడిట్లు దర్పింప నాథ, యీవలను । సురనదీనూనుండు శూరత మెఱసి
 శమనజుకడనున్న పైనికోత్తముల । నమయింపఁగాఁ జొచ్చె ¹జలము రెట్టింప.
 పొరిపొరి గాంధార భూరిశ్రవసులు । దురము మాద్రేయులతోఁ దలపడిరి.
 భగదత్త కాళింగ పతులయూధములు । జగము వట్టని దంతి సమితియుఁ దారు
 కరువలితనయుపైఁ గవియ నజ్ఞోదు । శర శరాసనములు చయ్యన డించి
 గదగొని రథముడిగ్గఁగ, మూర్తిచూచి । మదగజఘటలెల్ల మదముల నుడిగి
 యంత నంకుశముల నాఁగ నాఁగంగ । నెంతట నిలువక ² యేఁగె నబ్బీతి.
 కరులిట్లు పాఱినఁ గాళింగపతియు । సరకసూతియుఁ బోక నానాస్త్రసమితి
 వాయుజుఁ బొదివిన, వారి వాయుజుఁడు । నాయతగద వైవ నాయుద్ధ మమరె.
 అంతలో సక్కడ యమఃసూధవుఁడు । శంతన సుతుతోడి సమరంబు తనకుఁ
 గడు బెడిదంబై నెఁ గడిది నానృపుఁడు । ముడివడి దిక్కులు మొగ మెత్తిచూచి,

1. పైనికోత్తముల. 2. యేగినభీతి. (మూ).

భీముని బాడగాంచి భీతి నిట్లనియె : | “భీమ, చిక్కితి రావె భీష్మునిచేత;
 రథము ఖండించె సారథి నుక్కడంచె; | వృథచేసె దూపులు విల్లుదున్నాడె;
 హయములఁద్రుంచె; దేహంబెల్ల రక్త | మయము గావించె; సామర్థ్యంబుఁ బెంచె.
 ఏకాధ్వరము నేయ నెత్తికొన్నాడు | భీక రాకృతిఁ దొంటిభీష్ముండు గాఁడు.
 చెల్లఁబో నానేన చించుచు మట్టి | మల్లాడుచున్నాఁడు మాయపుఁదాత.
 దేవేంద్రజనకై నఁ దీరదీవేళ; | కావవె యీవేళఁ గడముట్టు.” ననిన
 భీముండు లయకాల భీముఁడై పేర్చి | భూమిశు దశ చూచి భుజశక్తి పెంచి
 భగదత్తు కాళింగ భర్తలతోడి | జగడంబు చాలించి చయ్యన నపుడు
 నెత్తురు జొత్తిల్ల నిజశరీరంబు | తత్తరింపఁగ వసంతాగమవేళ
 నిగురు వెట్టినమావి యిదియని తోఁపఁ | దగ వచ్చె ధర్మనందనుని నన్నిధికి.
 లతఁడిట్లు రాకున్న యంతకుమున్న | పతిరక్షకై మత్స్యపతి సైన్యవతులు
 నాశిఖండియు ద్రుపదాధీశ్వరుండు | నాశుగంబుల భీష్ము నలజడి పెట్టి
 యీసానఁ దలలు పోనాడు కొన్నార | యాశిఖండి కతాన నది తప్పెఁ గాని.
 కందుపోలె శిఖండి గలుగుటఁ జేసి | యందతితోడి కయ్యము భీష్ముండుడిగి
 కాంతేయముఖ్యులై గదలించె నరద | మంత భీముండు చేర నదియుఁ జాలించె.
 భీమసేనుండంత భీష్మునిన్నిధికి | భూమిశ రక్షకై పోవుట చూచి
 పులియున్న గవికి నాఁబోతు డగ్గఱిన | నిల నమ్మవచ్చునే! యేగుండందనుచు
 ధృతిఁ గేకయ ద్రాపదేయ శై నేయు | లతి సంధ్రనుమునఁ దోడ్చెరి భీమునకు.
 అంత నక్కడి యోధు “లకట భీష్మునకు | నింతఁ బోదు శిఖండియెనురుగాఁదొడఁగె.
 విలు గోల యతనికై విడిచి యయ్యోధు | తల గోలుపోవునో దాయలచేత!
 కాతము రండని కలశజ ద్రాణి | గౌతమ శల్యాది గణ మొక్కమొగిని
 ఆపగేయునకుఁ దో డాలంబు నేయ, | నీపాఁజు నాపాఁజు నేకమై గవిసి
 నిస్సాణ పటహండిను భేరిశంఖ | నిస్సర దారావ నీరంధ్రగతిని
 బోరాడుచో మింటిపొడుపు మధ్యాహ్న | ధార చూపట్టె నాధారమై దివికి.
 నెత్తురుటేరులు నింగితోరాయ | మొత్తులాడఁగ రాక మొనలనాయకులు
 తేరు గుట్టము దంతి తెప్పగా నెక్కి | పోరాడఁ జొత్తురు పొగడ దేవతలు.

కలిగె నెత్తురు జొత్తు గజ భట తురగ | ముల కింశ సమరంబు ముగియునోయనుచు
వైరంబు తలపెట్టి వచ్చెననంగ | నారదుం డేతెంచె నభము చక్కటికి.
ఇట్టి ప్రజాక్షయం బీక్షించు ప్రజలు | నెట్టస తమలోన నృపులు విసంగఁ :
“బుట్టఁ గానని పుట్టు పుట్టియుఁ గడిచి | కట్టి నుఖంబుండఁ గానక ప్రజలు
ఈ చావు చత్తురే ! యిది ధృతరాష్ట్రు | మోచిన పనిగాని మోసంబు గాదు.
జూదమాడఁగ నేల ! చుట్టలలోన | వాదులాట యదేల ! వైరంబులేల !
ఎంతటిదోకదా యీరాజ్యకాంక్ష ! | మొంతకాలము నిల్వ నెన్నిరి తమ్ము !”
అనుకొని రామాట లందఱు వినియు | విననివారైరి మీవిధము లెరింగి.
కారవ కౌంతేయ గణమట్లు గడఁగి | పోరాడుచో వాయుపుత్రుని రథము
సారథి తెచ్చినఁ జండదోర్దండ | చారు గదాదండ సమరంబు మాని
ధనువు గైకొని బాణతతుల బాష్టీకుఁ | జెనకి యాతనితేరు క్షితిఁ గూలనేసె.
చిత్రమై సౌభద్ర చిత్రసేనులకు | ధాత్రి వణంక యుద్ధము గల్గుచోట,
చిత్రసేనురథంబు జిహ్మనందనుఁడు | పత్రపంచకముచేఁ బడసేసి యార్చె ;
సక్కుమారుఁడు దుర్ముఖాఖ్యు తేరెక్కె ; | సక్కజమైన కయ్యము చక్కవినుము.
ద్రుపదజుఁ డావేళ ద్రోణునిఁ దాఁకి | విపులాస్త్రముల నొంప వెడనవృత్తోడ
నతని విల్లును జోడు హయముల సూతు | శితశరంబుల నుగ్గుచేసె నగ్గురుఁడు.
సైన్యంబుఁ దాను సుశర్ముండు నరు న | సన్యమా రణకాంక్ష నప్పుడు తాఁకి
యతని సంబుజనాభు నగచర¹ధ్వజము | శితశరప్రతతి నొంచినఁ జూచి నరుఁడు
కాలకేయ నివాతకవచులఁ గూల్చు | వాలిక తూపుల వానిని బలము
ముంపఁ జొచ్చిన, సైన్యములు వాఁడు విఱిగి | యంపకొలలు వైచి యరిగెలు వైచి
ధనువులు విడిచి రథంబులు విడిచి | పెనకువ తలఁ జిచ్చుపెట్టు నన్నట్లు
తెగము ప్రాణములెంత తీపన్నయట్లు | మగిడి వచ్చిన నొట్టు మా కన్నయట్లు
చిందఱవందఱై చీఁకులై పఱవ | నందంద హరి నవ్వె ; హరి సూతి నవ్వె.
ఆవేళఁ గ్రీడిపై సలిగి యేతెంచు | దేవప్రతుని పూనిక దెలిసి యయ్యెడకు
శైనేయుఁ డేతెంచి చండకాండముల | సోన నాతని ముంప, నుసిశితశక్తి
శైనేయుపై వైచి శాంతనవుండు | శైనేయ, యింతటఁ జనుము నీవనుచు

వైచిన, నతడది వదలక పట్టి | వైచె గ్రమ్మట సైన్య వల్లభుమీద.
 అతడది మూడు¹సాయకములఁ గుడిమి | శిత శకాసుంబుచే శినివృత్తు నొనచే.
 అంతఁ బాండవసేన లా భీష్ముఁ బొదివి | కుంత చక్రాని శక్తులు మువ్వలైన
 నానాస్త్రముల నొంప నాగకేతనుడు | సేనానియునిగి నీక్షించి కలంగి
 యువరాజుఁ బల్కె : “నీపూటక యున్న | నవునె నంగరజయం ; బటుగాన నీమఱు
 గాంధారుడును నీవు గ్రక్కున పొండు | సింధుతనూజాతు చేయుఁబడును. ”
 అనిన వారిరువురు నడచుచో ధర్మ | తనయుండు గవలు నుద్ధతి నాటి నడచి
 సర్పకేతుడు చాలఁ జలమగి గాన | దర్పించి యయ్యన్నదమ్ముల మీఁద
 రాతులతోడ సర్వము సాజమైన | వీతిపుంజము పదివేలకేర్పూచి
 పురికొల్పినది నభంబునకు దాఁటుచును | దొరయఁ ద్రొక్కినచోట త్రొక్కి కేగుచును
 భంజి వల్లన భ్రమరి మార్గముల | రంజిల్లుచును బరాక్రమణిఁ జొచ్చి
 కాంతేయసేనలఁ గలఁగుండు పెట్ట | నంతకాత్మజుఁ డల్లి యనుజులుఁ గానఁ
 బటుతర శరవరంపర పరఁగింపఁ | గుటిలాశ్వ పటలంబు కుట్టులు చదలి,
 మోఁకాల్లు తునుకలై మునిగి తెల్భియును, | వీర వాగలు శ్రేష్ఠి విచ్చిపాటియును,
 నిడు²పాడవులు వ్రసి నేపాలయ్యు, | మెడ నకుములు శ్రేష్ఠి మిగిలి బోయెయ్యు,
 గుండెలు నలిగి నగ్గును నూచుయ్యు | నిండు రాముని వైచి నెప్పకాలయ్యు
 గీటకంబులు పోలె గిచ్చుభృ గొన్న | ఘోటకంబుల పాటు కురురాజుగొంది
 యాదరంబున శల్యు సప్పుడు పలికె : | “ఏది జయంబు నొకే పూరకున్న ?

దుర్యోధనుడు శల్యునిఁ బాండవులపైఁ బురికొల్పుట

సాలవక నీలాపు చూపకయున్న | నిలుపు వీరక మెక్కు, నేడు ధర్మముడు.
 నీవు వేలాద్రివై నిలువక యున్నఁ | బోవును జయుల్కీ బోరన విడలి. ”
 యనిన శల్యుడు పాండవాగ్రజుఁ గవల | నది మొఁద దాని ఘోరాస్త్రశ్రుములు
 జిక్కులు పడ నేసి చెలఁగి యిట్లనియె : | “ఎక్కడఁ బోనిన్న నేనింక మిమ్ము !

1. సాకంబుల. 2. పాఠలు వృష్టి. 3. సెప్పవలయు. (మా)

ఎక్కడ గెల్చినా రెచ్చోటఁ గీర్తి | దిక్కుల నిడివారు దేవాంశులార ?
 ఏలికలై ధాత్రి సేలఁజూచెదరె ? | చాలుఁ గౌరవుసొమ్ము జయము మీకగునె !”
 అనుచు ధర్మతనూజు సతనిసోదరుల | నునిశితాస్త్రములఁ జుట్టుముట్టుటయు,
 బీభత్సుఁ డావేళ భీముండుఁ దాను | భూభర్తముందట బోరన నిలిచి
 శరవార్ధి నొక్కట శల్యు ముంచుటయు, | గురు భీష్ము లొదవి యక్కోలలు నఱికి
 యిషువృష్టి ముంచుచో నిరువాగు నపుడు | విషనిధి విషనిధి విధమునఁ దాఁకి
 యాజి గావించుచో నపరాహ్ణమయ్యె | రాజేంద్ర, విను మిట్టి రణ మెందుఁగాన.

భీష్ముండు విజృంభించి పాండవసేనల నులుమాడుట

ప్రాద్దుదిక్కునుజూచి పోరాట బయట | గద్దించు కౌంతేయగణమును జూచి
 భీష్మసింహము పెచ్చుపెరిగినభంగి | నూష్యతో విను తేభయాశంబు చొచ్చి
 చతురంగస్థైర్య మస్తకములు డొల్ల, | సతు లాతవత్ర సహతి పెల్లగిల్ల
 నరుపతాకావళి యువ్వెత్తుగాఁగఁ, | దురగ¹యాధములు నెత్తుట దొప్పదోఁగఁ,
 దెగి బండికండ్లును దిశలకుఁ బఱవ, | నొగిలి పదాతులు నోళులఁ దెఱవ,
 నాగదంతంబులు నలుగడఁ జెదర, | రాగెవాగెలు ద్రెవ్వి రాతులు బెదర,
 గాలుమానునులు వ్రక్కలువాసి తూలఁ, | గీలూడి విపుల కింకిణు లుర్విరాల,
 సేనికతుండంబు లిలవ్రాలి నవియ | బోనైనదొరల యీలుపులెల్లఁ బొలియ,
 మేనిభూషణములు మేదిని బ్రుంగ, | నానాస్త్రవీతతి చూర్ణములై యడంగ,
 వెన్నడించిన నాజి విడువక దొరలు | మిన్నేటికొడుకుపై మిన్నక కవిసి
 చేయార్పవచ్చినఁ జెలరేగి యతఁడు | సాయకంబులవాన జడివట్టఁ గురిసి
 పవనజు ధర్మజుఁ బదిటఁ బదింటఁ | గవల నాల్గిట మూఁటఁ గపికేతుఁ బదిట
 నా భీమసుతు మాత్స్యనైదింట నొకట | ద్రుపదు యయుత్సనిఁ దొమ్మిదిటఁ బదిట
 సౌభద్రు శైవేయు సరిమూఁటఁ బదిట, | ద్రుపదాత్మజులను బద్మాటఁ బద్మాట
 నొప్పింపఁ, బాండుసూనులసేన కడిమి | ముప్పిఁగొనుచు భీష్మునిపైని బడినఁ,
 బడసీక ద్రోణుండు బాణప్రవాహ | మడరించి వాఁగుల నాఁగుచునుండ
 నట్టిసేనలు సొచ్చి యాపగేయుండు | కట్టల్గు రాద్రరేఖావైభవమున

1. నాథుల. (మా)

బాహుగర్వమున నిర్భరమదోద్వృత్తి । సాహసంబున మహాశౌర్యసంపదను
 ఘోరంబుగాఁగఁ బ్రేగులు జార్చి జార్చి । భూభుజాస్తంభములు చెల్లి చెల్లి,
 ముఱియుచుఁ జెదర నెమ్ములు రాల్చిరాల్చి, । తఱచు నెత్తుట వసంతము లాడియాడి
 చట్టలు వాయు మాంసము చెక్కి చెక్కి, । అట్టుగా వెఱచి పాఱఁగఁ ద్రోలి ద్రోలి,
 యజితలీలల గుండియలు చెండి చెండి, । గిజరుగాఁ దలలు పగిల్చి పగిల్చి,
 యిల నృసింహుఁడుపోలె నెందైనఁ గలిగి । బలువిడి నుగ్రరూపంబు చూపుచును,
 ఘుటికసిద్ధుఁడువోలె గొండాక చెడక, । నిటలాక్షుఁడునువోలె నృత్యమాడుచును,
 ఘనదవాగ్నియుఁబోలెఁ గడుఁ బొదలుచును, । బాసరఁ బ్రవాహంబుపోలెఁ ద్రెంచుచును,
 పూని వీణాపాణిపోలె మిటుచును, । నూనరిపోలె నజ్జగ నఱకుచును,
 గుఱి హలికుఁడువోలె గుంపు విప్పుచును, । బోరి పారి గ్రహవేధపోలె దాఱుచును,
 శరవర్ష మేఘమై చచ్చింప నొక్క । శరపయోరాశియై సైన్యసంహార
 నిరతిఁ బదాతుల నీటునేయుచును, । గరి సమాహుల గండఁడంచయును
 తేరులొక్కటఁ గడతేఱఁ జేసియును, । దేరిచూడఁగరాక తేజంబు కడిమి
 రథచిత్రగతుల నుర్వర పెల్లగిలఁగ । రథమహాధ్వని దిశల్ రంధ్రముల్ సేను
 రణమెల్లఁ దానయై రక్తప్రవాహ । రణితంబు భవనాంతరాళంబు నిండ
 నల పదునెనిమిది యక్షోహిణులును । నిలుచునే యితనికి నేడని తోఁప,
 కారంబుగా గాచకట్టులు దురిగి । భూప్రతాపాగ్ని పుటముగా నూఁది
 సాయకమయముగా సచరాచరంబు । చేయఁజూచిన యాదిసిద్ధుండు పోలె
 దలయూఁచి పలుమాఱు ధాత మెచ్చుచును, । జెలఁగి రారాజు గర్జించి యార్వఁగను
 జరియించుచో, వారి సైన్యంబులెల్ల । శరములఁ దుముఱయ్యుఁ జక్కయ్యు ధూళి
 పటమయ్యుఁ బగిలియుఁ బలుప్రయ్యలయ్యుఁ । జిటిలియుఁ బెటిలియుఁ జీకాకుపడియుఁ
 బగుల నాసేనలోఁ బొద్దుఁ డెక్కడనొ ! నొగిలిన ధర్మతనూజుఁ డెక్కడనొ !
 భీముఁ డెక్కడనొ ! దీపింపక తలల । వాము లొండెను రక్తవైభవంబొండె
 బ్రేవు తెట్టునలొండె విశితాస్థివనల । ప్రోవులొండెనుగాని పొడగానరాక
 మరనదీనుతుఁ డిట్లు శూరత మెఱయ, । మరలుప మానుప మగ లెందులేక
 కరిమధ్య వినిబద్ధ ఘుటికాపథులు । గిరినిభ తురగాంక కింకిణీచ్ఛటలు

దుందుభి పటహాది తూర్వచయంబు । క్రందైన శరచాప ఘనగుణశ్రేణి
ధారుణి బడి రూపుదప్పు జెండాడె । నౌర మేలని దివ్య లభినుతి సేయ.
వాహనానూథుల వధియించులావు । లూహింపఁ గరిసొచ్చి యుపవనతతులు
కొనరారఁ 1గొండాడి కొమ్మలు పిఱిచి । వెన మోడువటచిన విధమున నుండు.

తల డొక్క కేల్లాలు ధరణి నేర్పడక । కలగలుపై యున్న కరులును హరులుఁ
జండికాదేవికి నకల మాంసములు । వండంగఁ దఱిగిన వడువున నుండు.

క్రొవ్వాడి తూపుల గుంపులై త్రెవ్వి । కువ్వలు 2వడు వెలిగొడుగులు చూడ
నాశుగ నిహతిచే నటు నిటు పడిన । కాశనంహతికి సంకాశమై యుండు.

శరములఁ ద్రెవ్వి భూషణ చామరములు । పొరిపొరి బహువర్ణ ములఁ బడ్డ యెడలు
కవిసి లులాయంబు కలఁచు కల్హార । కువల యాంబుజముల కొలనయి యుండె.

ఇట్లు పాండవసేన నితఁడు చేకొలఁదిఁ । గొట్టి పాఁగ నైన గోవిందుఁ డలిగి
నరుఁ జూచి పల్కె : “ధనంజయు, కంటె ! । నురనదీనూనుని శూరతక్రమము;
నిమిషమాత్రములోన నీసేన నెల్ల । సమయింప నున్నాఁడు చాటి చెప్పెదను;
ఇవిధం బెఱిగియు నేల యుచేక్ష । నొవ్వదే ధర్మనూనుని చిత్తవృత్తి ?”

అనిచెప్ప వినియును నన్మాటలెల్ల । విననివాడై క్రీడి విన్ననై యున్న
వెండియు హరి పల్కు : “వీరటుపాశమున । నుండి సంజయుతోడ నొగి వెనుకకును
ఏనును వినుచుండ నేమంటి క్రీడి ? । మానవచ్ఛునె నాటిమాటలక్రమము ?
ఒరులు నవ్వకయుండు నునికి మే.” లనె । నరుఁ డిట్లుచెప్పె మనంబు కందెల్ల :

“చంపుటకేఁ బ్రతిచంపక మానఁ ; । జంపుచో బాంధవచక్ర మింతయును.

బంధుచక్రముఁ జంపి పడయు రాజ్యంబు । బంధమేకాక లాభము భంగి యగునె !
ఐనను నీవు నాకదై వ్యతబోధ । మాననిచ్చితిఁ గాన నాప్రభావమున
నరివధ చేసెద ; నాభీష్ముమీఁద । నరుగ నిమ్ము రథంబు యదువంశతిలక !
ఈతని నారణం బీక్షింప సురలు । కౌతుకు లైనారు కానంగ వచ్చు.”

అనినఁ గృష్ణుఁడు నట్లు నాతనిరథము । చననిచ్చె గాంగేయు సమ్ముఖంబునకు.
అదిచూచి వారిసైన్యముదైన్య ముడిగి । త్రిదశేంద్రసుతుఁగూడి దిట్టతనమున
గాంగేయు తేరిపైఁ గవిసిన సతఁడు । పొంగుచు దివ్యాస్త్రములు ప్రయోగించి

యాసేనః బటపి బిట్టార్చి హుంకార | భానురుడై బచ్చి పాస్తుని దాడి,
 “అర్జున, చూచి పోరాడుమీ నిన్ను | సర్జిపరాదన పృథ్వియై వేల్చుచును.
 సురగరు డోరగాసుర సిద్ధ సాధ్య | నరుల గెల్చిన చూట్టి మహాబాహుదీని.
 అడరితి నీమీద ననఘాత్మ, నన్ను | నడచి బచ్చిమగా జరుంబుల్లు.” నమో
 ఘోర నారాచ సంక్షుభితాంగుఁ జేసి | నారాయణుని పట్ల నాటి దోష్ట్యుని
 వెండి మేడలవంటి వెలిమాపురముల | గుండియ బుచ్చిపోఁ గోలూ వంటి,
 యైదుతూపుల వానరాంకంబు నాటి, | యీ దివ్యరథమిల్ల కమ్ములు గాదును,
 రథ తురంగములు తీవ్రత యోర్వలేక | శిథిలీకృతంబులై చిక్కలు పడెను
 విముఖంబులైన వేవేగ గృష్ణుండు | నమకొన్న శవనాప్తి నరకాంశ గొని
 ఘోటకంబుల నూలుకొన జేసికొనుచు | మేటి భీష్ముని మీద మని ముతాకి
 నరదంబు పటపిన, నర్జునుండొక్క | శరమున గాంగేయుచాచంబు పటిక.
 నటికిన నతడొండు నవశరాసనము | తటచు దీప్తుల నింద్ర భనువుతో నాడు
 దొరికించుకొని తూపు తొడగక మున్నె | నరుఁ డదియును క్రుంగె నారాచభాను,
 తునిమిన నింద్రపుత్రుని మెచ్చియతడు | ధనువు నేటొక్కటి దాల్చి యప్పుడు
 రాముచే గొన్న నారాచ నప్తకము | సోమార్కి వహ్నిగోమలుగ్రమ్మి దోకి
 నరని పక్షోపిధి నాటనేయుటయు, | గరలాఘవము పోయి గర్జింబు దిశి,
 రక్తాయమానుడై రశ్మిగుండియును, | భక్తివత్సలుఁ డున్న ప్రాంతంబుగాన
 సాలయక నిలిచి భీష్మునిమీద సక్రమ్ | జాలము పొంగింప వైశ్యులను చల్ల
 “అపగేయుండు నొచ్చె; హరిసూతి నొచ్చె; | వేపాయవలె నిది నేళగా.” ననుచు
 నాజి సేయకయున్న యన్ని భావములు | రాజీవనేత్రుండు గాఢతో జూచి,

శ్రీకృష్ణుడు తేరు దిగి భీష్మునిపైఁ బోవుట

“యూరకే నేనున్న నుచితంబు గాదు; | సారథ్యమింకఁ జాలుఁ జంపదు” యీ;
 తప్పె గార్యము పోటుతడకట్టఁబట్టి; | తుప్పుపట్టకయున్న తూపుగొంతకును;
 అవియేల మునికోల నడచెద.” ననుచు | ధవళాశ్రముల దిండి తవవది దిండి
 పదరుచు నొగలిపైఁ బగ్గముల్ వైచి | యందునంశ తిలకంబు యచ్చిచే గొనుచు
 గిటి కేష కచ్చన క్షితిధర కుంభి | పటలి పాతరలాడఁ బగుల నీ మొనలు

1. శిథిలంబులై. (మా).

అవనికి ¹లంఘించి యంతంతవెనుకఁ | దవిలి పార్థండురాఁ దనువు చెమర్చు,
 'వడి మనుమని మీఁద వలదాగ్రహంబు | విడు' మని పాదారవిందంబు ²గంగ
 చిందెననంగ నూర్జితపు ముత్యాల | యందియల్ ఘల్లుఘల్లుని మ్రోయుచుండ,
 బీతాంబరము జీఱఁ బింఛంబు జాఱ | జాత్రైసతోడవులు జవముచే జాఱ
 గంగాతనూజుపైఁ గవియుచో, నతఁడు | పొంగుచు సంతోషపులకముల్ నిండ
 "హరిహరి! గోవింద! యచ్చుత! యమిత! | మురవిరోధి! ముకుంద! ముచికుందవరద!
 రావయ్య మృతి తృణప్రాయంబు నాకు; | నీవు చంపునువట! నేఁ జావలేనె!
 విరజ యెవ్వఁడెఱుంగు విష్ణులోకంబు | తెరువు లెవ్వఁడెఱుంగు దేవేంద్రవంద్య!
 కానఁబోయెడి తీరె కాళ్లఁబెనంగె; | నే నిన్నుఁ గలిసెద నేయవే తెగను.
 మేమాఱు నీకింత వ్రేఁగైన నేను | భూమిచుండిన నేమి పోయిన నేమి?
 పడఁజాలఁ బడఁజాల భవమహాజుఁధి | కడలేదు కడలేదు కావవే తండ్రి!
 వచ్చెదు పోయెదు వధియింప వెపుడు; | మెచ్చుగా నిండదో మిగిలి నాతపము?
 దాసునిఁ గృపఁజూచు తలఁపున నీవు | భాసిల్ల వచ్చితి భళిరె నాసామి!
 చెచ్చెర నీవు వేంచేసి చంపంగఁ | జచ్చుటవో జన్మసాఫల్యమాల." ³
 అనునంత నర్జునుం డామహావిష్ణు | వెనువెనుకనె డాసి వెననిల్వఁ బట్ట
 నీతఁడు తగులక యీడుచుకొనుచు | ³నాతతగతిఁ గొన్నియడుగులు గడవ
 నడుగులఁ బదిలంబు నాత్మనత్వంబు | నెడలంగ గాఁడిని యెట్టకేలకును
 శౌరి నిల్వఁగఁ బట్టి చాల దైన్యమున | నీరెలుఁగునఁ బల్కె : "నేమయ్య కృష్ణ!
 అజి మానఁగలాడనని బాస పల్కి | యోజించితివి నన్ను యుద్ధకార్యమున.
 సత్యవాదివి నీవు సరణి దప్పినను | సత్యమెక్కడఁ బోవు జగదేకవరద!
 ఏనుండ నీతని కెట్లెత్తుకొంటి? | వేనాట డయ్యరే యెవ్వరు నాజి?
 ఎగ్గులుమోప నన్నిట జాఱవిడక | దిగ్గున రావయ్య తేరిమీఁదికిని.
 హితమేది భీష్ము నేనెంత నొంచెననొ | ధృతిఁజూతు రావయ్య తేరిమీఁదికిని.
 నీవులేని రథంబు నేనెక్క వెఱుతు | దేవ, రావయ్య నాతేరిమీఁదికిని."
 అని యని ప్రార్థింప నమ్మాటలకును | వనమాలి నవ్వుచువచ్చి తేరెక్కి
 పార్థునిఁ దేరెక్కఁ బనిచిన సతఁడు | సర్ధిఁ దేరెక్కి శరాసనంబెత్తి
 దేవదత్తంబొత్త దేవ, నీమొనలు | జీవంబులెడలి మూర్ఛిలి తన్నుకొనఁగ

నప్పుడు ప్రళయకాలాంతకు పగిది । నిప్పులు కన్నుల నిగుడ మీతండ్రి
 యార్చి శేషనమంబులైన బాణములఁ । బేర్చి యాసేనలఁ బేటెత్త నేసి
 1గాలిభూభులఁ బుచ్చి ఘనుఁ డంతఁ బోక । వాలికతూపుల వనమాలి నరుని
 నొప్పించి భీమసేనుఁడు మొదలైన । యప్పాండవాసీక మతిభీశిఁ జూడ
 యాదవబలమును నా మత్స్యబలము । చేదిబలంబును సింధుబలంబుఁ
 బాంచాలబలమును బలిసి పైఁబడిన । సింహుక దయలేక యీ శాంతనపుఁడు
 క్షితి బలుమానిసి చీమలతెట్ట । ధృతిఁ గాలబ్రామిస తెఱఁగు దీపింప
 మార్గణంబుల రూపురూపుచునుండ । భర్గు రెండవకన్న పడమటఁ గ్రుంకె.
 ప్రొద్దుగ్రుంకినఁ బెద్దపొద్దు పార్థులకు । నద్దేవనదినూనుఁ డక్కుండై తోఁచె.
 'ఆపగేయునిచేత నడఁగి పాండవులు । 2వేపట్టివ్రతురో వీరులై నన్ను
 నొడిగెడఁ గాక పయోధి' నన్నట్లు । చదురోప్ప రవి యిట్లు చరమాద్రి నొడిగె.
 యమసూతి యట్లు సంధ్యావ్రవర్తనము । తమసైన్య మట్లున్న దైన్యంబుఁ జూచి
 కుందుచుఁ దలయూఁచుకొని వెచ్చనూర్చి । చెందినవగఁ గొంతసే పూరకుండి
 'ధృతి నిప్పటికి సేనఁ ద్రిప్పుటే కార్య । గతి యని తలపోసి ఘనుఁ డట్టిపనికిఁ
 దగువారి నియమించి తాతచే మిగుల । నొగిలిన తమ్ములు నొగిలిన దొరలు
 వెడజూదమున నాడు విఱిగిన పిఱుగు । తడవి పెండియువచ్చెఁ దమకని తోఁప.
 మానంబుతోఁ గొల్వ మానవేశ్వరుఁడు । సేనానివేశంబు చేరె దైన్యమున.
 సీతనూజులు నిట నిజసేనఁ ద్రిప్పి । కౌతుకంబున భీష్ము కడిమిమెచ్చుచును
 మ్రొక్కుచుఁ దెలివిమోములఁ బిక్కటిల్ల । మక్కువ నచ్చిని మందిరములకు.
 దురమున యమసూతి తొమ్మిదోనాడు । కురుసేన కీట్లు సుగ్గులుగాఁగ విఱిగి
 యారాత్రి నొంటిమై సమజులఁ దాను । నారాయణుండున్న సగరికిఁ బోయి
 యుచితానంబుల సున్నచో సొలపు । పచరించి హరిఁజూచి పలికె ధర్మజుఁడు :
 "చూచితిగా సేడు సురనదీతనియు । డేచి సేనల నెదురెందును లేక
 చెండాడె; సేమిచేసిన మాను వగవు? । అండాన నెల్లి యేమని వత్తు ననికీ?
 ఇప్పుడు నాత్మలో నితనికాద్రంబు । డెప్పురంబై తల్లడింపంగఁజొచ్చె.
 ఆఖండపరశువో! యాఖండలుండో! । యేఖండములఁ గాన మింతటివాని!

సర్వాంకుఁ డింతటి సత్త్వంబులేక | దర్పించి మనతోడఁ దానెట్లు పోరు ?
కావున నాకునై కలసేనలెల్లఁ | జావంగ నేటికి సమరంబు చాలు.
అటుగానఁ దపమున కరిగెద ముక్తి | ఘటియించు పుణ్యాలఁ గనుగొందు నధిప !
కడునొచ్చె నిదె నాకుఁగా నీబలంబు ; | కడపట సమరముఖంబున కీక
యొద్దనే యిడుకొని యుండెద ; దీని | కెద్ది హితంబు నాకెఱిగింపు దేవ ! ”
యనిన నించుక నవ్వి హరి నృపుఁ బలికె : | “ విను నీకుఁ దపమేల ? విషింబులేల ?
అనుజులు నీకు మహాప్రతాపాధ్య | ఘను లరి భంజనక్రము లున్న వారు ;
ఏనున్న వాడ నీకేల యీవగపు ? | భూనాథ, విమతులఁ బొరిగొందుగాక.
వగవకు నరుఁడు దేవప్రతుమీఁదఁ | దెగఁ జాలకున్నను దెగువమై నేను
బగ యణగించెదఁ బట్టక నన్ను | దగిలి చూడుము చాలధైర్యంబు పట్టి.
సంజయుతో నవ్యసాచి యేవినఁగ | ¹ నెంజలిమాటలు నెఱి నాడె గొన్ని.
అవి వెలారింపక యతఁ డేలమాను ? | నవనీశ, యేనేల యవి మాననిత్తు ?
అవిగాక యేనును నాడితిఁ గొన్ని | వివిధవీరోక్తులు వినఁగ సంజయుఁడు.
అవియేల నరుఁడు నేయక పోవనిచ్చు | నవనీశ, యీకార్యమంతయు. ” ననిన
నారాజు తనకోపమంతయు మాని | శౌరికయ్యముమాట జాఱ నిట్లాడె :
“ రణ మహాభార నిర్వహణ విద్యకును | గుణిఁ బార్థుఁ జాలించి గోవింద, నీవు
తన సహాయశక్తిదా ! తలకొంటి మొదల ; | అనిసేయు మాట లిట్లాడుట తగవె !
ఆపని యట్లుండె, నాది కాలమాన | నాపగేయుండు నాకనురక్తితోడఁ
కారవకార్యంబు గావించునపుడు | కోరుదు హితమని గుణమాడినాఁడు.
నవఖండ రాజ్యంబు నాకు నీవలసి | తవులాటముగ నాడె దాత యీమాట.
మముఁ డండ్రితరువాత మక్కువఁ బెంచి | విమతుల రాయిడి వెల్లిఁ గాపాడి
కడపట రాయిల్లు గలిగినయపుడు | విడువఁ జాలనితాత వెదకినఁ గలఁడె !
ఇట్టి పుణ్యాత్ముని నిలఁ గూల్చియైనఁ | బట్టంబు గైకొనఁ బదరెడు మనసు.
కాల్పనా యీ వృథా తాత్ర ధర్మంబు ! | బేల్పట్ట విధి నన్ను బెనఁచినాఁ డిందు. ”
అనిన సచ్యతుఁ డాత్మ సతఁడు గాంగేయుఁ | గనుగొనఁబోయెడు కథలు మున్నెఱిగి
దేవప్రతుఁడు తన్ను దిగిరమ్మనిన | యావాక్యమున కేగునదియును నెఱిగి
ధర్మజుఁ బలికె : “ నీతలఁ పెల్లలెస్స ; | ధర్మాత్ముడగు భీష్ము దర్శింపఁ బొమ్ము.

నీవు గానగఁ బోయి నెయ్యంబులాడి । యావీరు నేడాజ నాపకయున్న
 నేనఁ జూర్ణంబుగాఁ జేయు నజ్ఞోదు; । దీని నెఱింగి చింతింపు హితంబు.
 నీవిప్పు డగుగుము నిజనధోపాయ । మావీరుఁ డెఱింగించు నది తప్పరాదు.
 మనమందఱము గుప్తమార్గంబుగాఁగఁ । జని యమ్మహాత్ముని చరణపీఠమున
 శిరములు మోపి నిశ్చింతత నెట్టి । వర మడిగిన నిచ్చు వరదయామూర్తి.
 అతఁడు చెప్పినత్రోవ నందఱు నడువుఁ । డితర మేటికి ? ” నన్న నిదికార్యమనుచు

పాండవులు రహస్యప్రకారమున భీష్మునియాద్దకుఁ బోవుట

వంచనావృత్తి నెవ్వరుఁ గానకుండ । నెంచఁ గృష్ణునిఁ గూడి యెల్లపాండవులు
 సౌమ్య వేషములతోఁ జనుదెంచి భీష్ము । రమ్య హర్మ్యస్థలి రయమొప్ప నెక్కి
 సముచితగతిఁ జొచ్చి జాహ్నవీతనయు । మమతపెంపునఁ గాంచి మక్కువ మ్రొక్క
 నత్యాదరంబున నతఁడు దీవించి । ప్రత్యేకకుశల సంప్రశ్నలు చేసి,
 “ హరి పూర్వకముగ నిట్లందఱు నిచటి । కరుదేరఁ బనియేమి? హరిశ్చంద్రులార !
 ఏమిగావలె వరం బెఱింగింపుఁ. ” డనిన । దామోదరుని బుద్ధిఁ దలఁచి ధర్మజుఁడు
 అవసత వదనుఁడై యప్పుడిట్లనియె : । “ దివిజనదీపుత్ర, తిరుగకు వరము;
 ఏ వరంబున రాజ్యమేతెంచు నాకు । నే వరంబున నేన యిటు నాకు నిల్పు ;
 నా వర మిమ్మున్న నతఁడు చింతించి, । “ భూవర, యే నాజిఁ బోరాడునపుడు
 నీకు రాజ్యమురాదు నిలువదు ప్రజయు । నాకు నీవరమును నడపను వలయు;
 నానాక్రమంబుల నన్ను నిర్జించి । పూనుము శుభములు భూనాథతిలకి ! ”
 అనిన సంజలిచేసి యారాజు వలికె : । “ నిను గెలువఁగరాదు నిర్జరాదులకు;
 నిప్పుడు చూచిన నీవు మనుష్యు । చొప్పు దాల్తువుగాని శూరత నాజి
 మిక్కిలి చేదోయి మిక్కిలి కన్ను । నెక్కినగోరాజు నిల దాఁచి హరుఁడు
 పోరాట కేతెంచుపోల్కి నుండుదువు । తేరిచూడఁగరాదు దేవ, నిన్న పుడు.
 ఇచ్చట నీకృప యేమాత్రయింప । వచ్చితి మెఱుంగనివారము గాము.
 ఇట్టి నిన్ను జయింప నేదియుపాయ ? । మెట్టైన నది నాకు నెఱింగింతు గాక. ”
 అనిన భీష్ముడు నవ్వి, “ యదియట్ల తగును; । నను గెల్వఁగాదంటి నరనాథ, నిజము.
 అది యెఱింగియు గెల్వ నను వడిగెదవు; । తుదిఁ జెప్పుకుండుట దోషంబు నాకు,

విల్లు వట్టుచునుండి విను మేను దొల్లి । యెల్లరు విన నిర్ణయించిన ప్రతిస.
 జోడుఁ బుచ్చినవాని, స్రుక్కుచు శిరము । వీడినవానిని, వెలఁదియై పుట్టి
 పురుషత్వ మట మీఁదఁ బొందినవాని, । ధరణిపైఁ దనయాయుధముఁ బెట్టునతని,
¹సిడము వంచినవాని, స్త్రీపేరు తనకు । నడవ నుండెడువాని, నందనహీనుఁ,
 దోడఁ బుట్టినవాఁడు దొరకని యతని । నోడుదు నాజిహ్ నొగి నెదిరింప.
 నారియై మునుపుట్టి నడుమఁ జారుషము । చేరినట్టి శిఖండి సేనాని మీకు.
 అతఁడు తొల్లిటి జన్మమందును మగుచు. । హితము చెప్పెద మీకు నింద్రజాడాజి
 వాని మున్నిడుకొని వచ్చి యే నేటు । మానినతరువాత మఱి నొంచునేని
 పడుదు; నంతన బంధువరివారయుక్తిఁ । బడుదురు కౌరవభటులు మీచేత.
 ఇది నాకునుపకార మీపుగాదనక । వదలక సేయుము వచ్చు గోరికలు.
 అనయంబు నిందు దోషాదోషచింతఁ । బనిలేదు మీకు నాపనుపునఁ గాన. ”
 అనిన వా రట్లుకాకని సాగి మ్రొక్కి । కనుఁగవలను బాష్పకణములు దొరుఁగ
 నింతదయామూర్తి నింత సర్వజ్ఞ । నింతటిపురుషార్థహితఁ గాన మనుచు
 మనసున శోకంబు మడతలు గొనఁగ । మనుములు తాత సస్మృతి వీడుకొనుచుఁ
 దమపాశములకు నందఱుఁ బోవుచోటఁ । గమలనాభునిఁ బ్రక్కగాండీవధరుఁడు :
 “ సంసారభారంబు చాలించెఁ గాన । హింసకు నను బెట్టె నీపుణ్యధనుఁడు.
 పంచన నితని సుర్వరఁ గూల్చి యేను । బంచపాతకులలోఁ బడఁగలవాడ.
 బాలుండనై ధూళిపలులిలో నాడ । నాలింగనముచేసి యటఁదెచ్చి నన్ను
 బాండుఁ బోలిన బాహుబలుఁడు వీడనుచుఁ । బుండలించిన తాతఁ బోనాడఁ గలనె!
 అక్కటా! తండ్రి లేడనకుండ మమ్ము । నొక్కలాగునఁ జెంచి యుర్వి యేలించి,
 నేడును హితమాత్మ నెఱపెనుతాత । వాడి తూపులఁ జంపువాఁడును గలఁడె!
 గురుని ధర్మజ్ఞుని గుణి వయోవృద్ధుఁ । బరమశౌర్య దయాళుఁ బరతత్వవిదుని
 సురనదీసుతుఁ జంపఁ జొచ్చునే మనసు! । బిరుదుతో సేరఁ జంపినఁ జంపుఁ గాక. ”
 అనినఁ గృష్ణుఁడు నవ్వి యర్జునుఁ బలికె: । “ విను రాజ్యవై బుద్ధి విడుతువే నీతి!
 క్రూరతతోర్చి శత్రుల రోయకణఁచి । ధారుణిఁ బ్రజలచేఁ దగుపాలుగొనుచుఁ
 బాత్ర ప్రయంబు దప్పని ధర్మరతియుఁ । జిత్రసాహసము ప్రసిద్ధి రాజులకు.

అదియును గాక నీ వాపగాతనయుఁ | గదనంబులోఁ జంపఁగలవాఁడ ననుచు
నాడితి వీమాట లఖలంబు నెఱుఁగ; | పాడియే యిమ్మాట ప్రతి వాల్చకునికి ?
పలుకులేటికి భీష్ముఁ బరిమార్చుటకును | నలువ నిన్ను సృజించినాఁడు మేదినిని. ”

అనినఁ గవ్వడి పల్కు : “ నట్టైన నాజి | నెనయ శిఖండి మున్నిడుకొని యేను
నితరుల నేయుదు ; నీతఁడా భీష్ము | ధృతిఁగూడి యేయును దెగువతోడుతను.
వాహినీతనయుండు వానిచేఁ గాని | దేహంబు విడువఁడు దేవతాఘటన. ”

అనిన నవ్వి మురారి యాక్రీడిఁ బలికె : | “ అనఘ, మంచున సూర్యుఁడణఁగునే యెందు !
వలలకుఁ దగులునే వాలుసింహంబు ! | చెలఁదినూలునఁ బోయి చిక్కునే గరుడి !
కమ్మని గాడ్పునఁ గదలునే కొండ ! | యిమ్మహాబలుఁ జంప నీతనితరమె !
నీయేట్లకును గాని నీతాత వజ్ర | కాయంబు దునియదు కడపటిమాట.

ఆచార్య మెప్పించి యాతని కృపను | నీచేతఁ దగిలిన నిశితబాణములఁ
దెలిసి నీవు శిఖండి దీముగా నొడ్డి | బలిమి నేసినఁ గాని పడఁడు భీష్ముండు. ”
అనుటయు ననుమాన మర్జునుండుడిగి, | “ ఘనుఁడ, నీవాక్యంబు గాదన వెఱుతు ;
అప్పటి కొకకార్య మయ్యెడుఁ గాక | చెప్పనేటికి ? ” నన్నఁ జెలఁగి రందఱును.
వినుము భూవర, పాండవేయు లీరీతిఁ | జనుదెంచి శిబిరంబు సంప్రీతిఁ జొచ్చి
జలజాక్షు నిజ నివాసమునకు ననిచి | తలకొని తామును దమ తమ యిండ్ల
ననిచిరి సుఖనిద్ర నారాత్రి. ” యనిన | జనలోక విభుఁడు సంజయుఁ బల్కె నిట్లు :
“ పౌరుషోపాయంబు పాసి పాండవులు | శౌరి వాక్యముల వంచనకు లోనగుచు,
గౌరవార్థవిధేయు గాంగేయుఁ జంపఁ | గోరి రెంతనుఖంబూ కువలయాపేక్ష !
ఏయకుండెడువాని నేయఁ బార్థులకుఁ | జేయి యెట్లాడె నూర్జితశౌర్యులయ్యు ?
వినిపింపు తరువాతి వృత్తాంత. ” మనిన | జనవల్లభునకు సంజయుఁ డిట్లు లనియె :

భీష్ముని దశమదివస యుద్ధక్రమము

“ అరుణోదయమ్మున నమ్ములునాఁడు | పరివార సహితులై పాండునందనులు
వెడలి మొగ్గర మర్ధి విరచించు చోటఁ | బుడమిరేని యనుజ్ఞఁ బూని నేనాని
మొనకు దండి శిఖండి ముందట నిలిపి, | ఘనపార్శ్వముల భీముఁ గవ్వడి నునిచి,
ద్రావదేయుల సుభద్రాతనూభవుల | దాపట వెలుపటఁ దగనుండఁ బనిచి,

యానికటములఁ గృష్ణానుజ్ఞఁ జేకె । తానుల నిల్పి, నందఱకు ముందఱను
దానును దన సహోదరులును మాది । నూనుండు మఱి ధర్మజుఁడు నిల్పిరధిప !
వీరి సూరెల మశ్వవిభుఁ డానియైన । ధారుణీశుల నిల్పి దండనామకుఁడు
కేకయులను ధృష్ట కేతుని ¹నితము । గైకొని ముంగలగా నిల్పె నధిప !
గట్టి మొగ్గర మిట్లు గావించియపుడు । నెట్టచు బహుతూర్య నినదంబుతోడఁ
గొంతేయు లేతేరఁ, గారవాధీశు । లంతకుమున్న కయ్యమునకు వెడలి
గాంగేయు నగ్రభాగంబున నిలువఁ ।
గాంభోజ మద్రేశ గాంధారముఖ్య । కుంభిసీపతు లంతఁ గూడి సైన్యముల
రాజుచుట్టును రామరక్షయై నిలువ । రాజేంద్ర, మీ మొగ్గరం బిట్లు గూడి
కదిసిన రెండు మొగ్గరముల నశ్రు । ²భిదుర ఘట్టన వహ్ని పృథివివేచుచును
అన్యోన్య ఖడ్గధారాహత ప్రహత । విన్యస్త శోణితావృశలోక మగుచు,
నితరేతరాహ్వన హింకృతధ్వన । వితత ప్రతిధ్వన విపులాద్రియగుచు
రణము చెల్లఁగఁ బరాక్రమశాలి భీష్ముఁ । డణిమాదిగుణ మార్గణావళి పఱపి
ప్రకట శాత్రవ సహస్రముల ముబ్బము । లకుఁ దెచ్చుచో నందు లయమైన విండ్లు,
విఱిగిన పడగలు, ప్రేలినజోళ్లు, । చిఱిగిన గొడుగులు, జీకాకుగాఁగఁ
గెడసిన హయములు, గీలూడిధాత్రి । బడిన తేరులు, స్రగ్గఁబడిన యేనుగులు,
గాల్లాలఁ బెనఁగిన కాల్బంట్లు, దిశలు । నాల్లు దాఱిన రక్తనదులును గలిగి,
లయకాల రుద్రలీలా తాండవోగ్ర । భయద ప్రతాప సంభ్రమమయ్యె రణము.
కనుగొని యార్చి శిఖండి యాభీష్ము । నొసర మార్కొని నాల్లునుగ్ర బాణముల
నాటిన విముఖుడై నవ్వుచు భీష్ముఁ । “ డేటికిఁ దిరుగుదువీవు కయ్యముల ?
మడఁది పుట్టునుగాక మగపుట్టుఁ గాక । యెడ కాటమైన పుట్టెట్లు మోసెదవు ?
ఆడు చందము చెందినట్టి సీమెంత । వాడిచూసినఁ జూపు వనిత, యేనలుగ.
ఓశిఖండి, తొలంగు మోసి ! ఖండింప । నాశయే యీరితి నాట దానికిని ?
³పంపులు పడి వచ్చి నాండవనేనఁ । జంపనీయక యేడ సంగడమైతి ? ”
వనినఁ గోపించి వాడినియె భీష్మునకు : । “ ననునేల యాడుచందము చెందె నంటి !
వాడలిలో నగమిట యువిదయైనాడు । మృదుఁడు లోకులకింత మెత్తనైనాడె !

ఆడదియే పోరె నది సత్యభామ ; | యాడదియై పోరె నది భద్రకాళి.
 ఏనుసు నీతోడ నిప్పుడు పోరి | మేనితో బాపెద మేటివై నిలుము.
 ఇరవొప్ప నృపతుల నిరువదియొక్క | తరముల నారి సంతకుఁ గూర్చినట్టి
 వరశురామున కీవు వ్రతి ననుకొందు. |
 ధృతి నన్ను గెలుపుమా దీల్పడిపోక. |
 ఆరయ మగవాడవైన నీవొక్క | నారాచ మేయుమా నామేను నాట.
 ఏయు మేయకయున్న నే నిన్ను దీవ్ర | సాయకంబులు నాటి సహరించెదను.
 ఇమ్మైన నిన్ను నే నిలఁగూల్చుకున్న | నమ్మిక నే బట్టినది విల్లుగాదు.”
 అనుచు వెండియు భీష్ము నతఁడేయుచుండ | ననిమిషేంద్రతనూజుఁ డాత్మ నుప్పొంగి,
 “వింతయైనది నేడు వీని చందంబు ; | శంతనుసుతునకుఁ జావు కాలాబా!
 ధర భీష్ముఁ ద్రెక్కించు దైవంబవీనిఁ | జెరచేచి యాడించె బీరంబు లిట్లు.

అర్జునుడు ప్రోత్సహించి శిఖండిని భీష్మునిపైఁ గవియించుట

ఏను నీయుత్సాహ మినుమడింపంగఁ | బూని పల్కెద.” నని పురుషాతనుతండ
 బేరా శిఖండి! నే డడరియన్నాడ | వారాసి ఖండింపు మాపగానుతుని.
 మానకు మీ వైరి మండలితోడ | మానవేంద్రులు నగ మగమాటలాడి.
 వెనుకకుఁ బోకుమీ పీఠెల్ల నన్ను | ఘనత నొత్తుకయుండఁ గాపాడువాండ.”
 అనియె నప్పుడు ; భీష్ముడప్పుడు తొలఁగి | చని బల్కి బాంచాలసైన్యంబుఁ దాడి
 కలఁప నయ్యెడఁ జొచ్చి కౌంతేయుబలము | బలభేదినందను ప్రాపున నెక్కి
 కురుసేన నాహుతిగొనుచుండఁ జూచి | కురుపతి మిన్నేటిగొడుకును డాసి,
 “కటకటా! నీవుగల్గెగ నాబలంబు | ఇటు కొల్లఁ బోవునే యితరులచేత!
 ఈ పూరుకున్నచో నెవ్వారు దీనిఁ | గావఁ బ్రోవను దిక్కు కఠినవ్రతాప!”
 అనిన దేవవ్రతుం డారాజుఁ బలికె: | “వెనుకకు నీసేన వెనఁగాతుఁ బ్రోతు;
 తటుగని యట్టి సత్యము నేడునాకుఁ | దటిగినట్లున్నది దైవకృతంబా!
 నిత్య వేపుర వల్లసీయ సాహసుల | మృత్యువునకుఁ జేర మీటెడువ్రతము
 నీకెక్క నేటితో నిప్పుడు తీతె. | నాకు నీచేయు మన్నన దొడ్డయప్ప.
 నేటిచందముచూడ సృప, వారునన్ను | మీటుదురో వారి మీటుదో పాట.

ఒనర నీ యెంటిలో నొక్కటి నిజము ; | విను వారి నే మీఁటువిధము సంశయము.
మర్త్యమాత్రులచేత మడియరు వారు ; | మర్త్యమాత్రులచేత మడియను నేను ;
నరనాథ, యట్లయ్య నాచేతి బలువు | పరికింపుమి.” యని బాహుగర్వమునఁ
బటుతర వివిధాస్త్ర పావకశిఖల | నటు నిటు వైరిసైన్యాటవఁ బొదివి
కాంతేయవరులకుఁ గనుఁగొనరాక | యెంతయుఁ గ్రూరుఁడై యితఁడగ్ని పోతె
వెలుఁగుచు నాసేన వెనఁ గాల్చుచోట | బలు గొడుపుచంద మై ప్రభువ, నీ మొనలు
తోడైన దొడగి ‘నిర్ధామధామంబు’ | జాడసేయఁగఁ, జూచి వైద్య పాంచాల
పాండవ యాదవ పాండ్యకేకయుల | దండకాధు లెఁగ్గి తఱిమినఁ బేర్చి
ధార్తరాష్ట్రబలంబుఁ దఱిమిన వ్రేలు | దూర్తమనఁ రాని తుఁములంబు బలసె.
అట్టిచోట శిఖండి నాక్రీడి చూచి : | “చుట్టుముట్లుము భీష్ముఁ ; జొరుము పోటునకు ;
ఏనున్న వాడ నీకేల శంకింప ? | నీ నిర్ణయములేల నెఱవవు తెగవు ?
ఈతని పనియెంత యీవటు నిలువు | శాత సాయకములఁ జంపెద నేను.”
అనిన మాటలు విని యఖిలసేనకుఁ | దనచేయి ద్రుపద నందనుఁ డెత్తి పలికె :
“మనయోధులందఱు మందాకినేయు | నినువుఁ డమ్ములవెల్లి నిశ్చంకఁ బొదివి.
ఇంద్రజిండున్న వాఁ డీ సమీపమున ; | నింద్రాయుధముఁ బోలు నీతనివిల్లు ;
ఏనున్న వాడ మీకేల కొం.” కనుచు, | నేనాధిపునిఁ బల్కె జిహ్మండు తాన :
“ఏనింటి నిదివేళ యీభీష్మునడఁప | నీవంటి వానికి నేలయుపేక్ష !
తోడుగలప్పుడే తొడగి శాత్రవుల | నోడఁజేయక యున్ని యుచితమే !” యనిన
గణనకు నెక్కుడై కాంతేయభటులు | గుణనినాదములు దిక్కులునిండఁ గవిసి
యేయుచో వారితో నిట్లను భీష్ముఁ : | “డాయువుల్లాగో యజ్ఞానులార !
భారమతులు మీరు పాఱక యేల | తూఱరవచ్చెదరు మృత్యువునోరిలోన ?
కొలఁదులఁ బోవు నాకోలలు గుండ్ల | కొలఁదులు మీకు గ్రక్కున నెక్కడగునె ?”
అని యనివారణ నాభీష్ముఁ డేచి | తనువుల్లాగ్గిసవారి దళముల నేసె.
మహితాత్ములపుడు ధర్మజ భీష్మ సకుల | సహదేవులును సైన్యసంరక్షకుండు
కేకయులును ధృష్టకేతు సాత్యకులుఁ | జేకితానుఁడు మాతస్య జిహ్మసందనులుఁ
బాంచాలి కొడుకులుఁ బరఁగ చూగఁగఁడుఁ | బాంచాలుఁ డాదిగాఁ బన్నయైన దొరలు
ఏకయత్నంబున నెక్కుచో, నిచట | నీకుమారులును ద్రాణియు ద్రోణ కృపులు

భూరిశ్రవసుడు కాంభోజ సైంధవులు । సార బల ప్రౌఢి సమరయత్నమున
 గాంగేయునకుఁ దలకడచి యాదొరల । నంగలించి యొసర్చి రావాసగ్రీడి.
 ఇట శిఖండిని గ్రీడి యెదురుగా నొడ్డి । తటిసీకుమాగుతోఁ దలపడఁ గడఁగఁ
 దొడిఁబడ నెడసాచ్చి దుశ్శాసనుడు । వడిఁ గ్రీడి వాలంసవాస ముంచుటయు
 సరకుగాఁ గొనక వాసవి దంతిముఖుడు । విరులవాసఁ జెలంగువిధమునఁ జెలంగి
 సానఁబట్టిన నారసము లక్కుమారు । మేన ముప్పనిగ్రుచ్చ మిగుల నొచ్చియును,
 యవరాజు పార్థునియరమున నైదు । పవులక హరిమేనఁ బదియు నాటుటయు
 నగుచు నర్జునుఁ డవి నఱికి యయ్యనుజు । మొగమున నాలుగమ్ములు నిల్వ నాటి
 విల్లు ద్రుంచిన నొండువిల్లు వాఁ డమరు । తెల్ల మెచ్చఁగఁ దాల్చి యుద్ధరాజు మేన
 నారాచములుసింప నల్లిద్రుంచి యశనిఁ । గూరాశ్రుముల మూర్ఛిగూర్చి నర్జునుఁడు.
 అప్పు డాతనిఁదెచ్చె హయచోదకుండు । తప్పక భీష్మురథంబు మోటునగా.
 భూవర, విను మద్రభూపతి దొడర । నావేళఁ బద్మనాభానుజుతోడ,
 అరయ సుదక్షిణం డభిమన్యుతోడ, । సరిద్రాణి మస్త్వి పాంచాలురతోడ,
 ధృతి సహదేవుతోఁ గృపుడు, సమ్మాది । సుతు సన్నతోడ సచ్చగ వికనుండు,
 దొరయ ఘటోత్కచుతోడ దుర్యుఖుండు, । పారి పారి భీముతోఁ భూరిశ్రవసుండు,
 సంత ధర్మజుతోడ నశ్రుగురుండు, । వింతగాఁ బోరాడ వెలసెఁ గయ్యంబు.
 అన్యోన్య కేతనాయత ఖండసములు, । అన్యోన్య సూతసంహార కర్మములు,
 అన్యోన్య జవనవాహన హరణములు, । అన్యోన్య చాప సాయక భంజనములు
 కలిగి యాయెక్కటికయ్యంబు చూడఁ । బ్రళయ కాలాభీలభంగి దీసించె.
 మెఱయు బాణార్చులు మెఱుగులు గాఁగ । నుఱుకు మూర్ధ్వధ్వను లుఱుములుగాఁగ,
 నారక్తధారాళి యత్యంతవర్ష । ధారలుగాఁగ, యుద్ధము మేఘసమయ
 మహిమ దానై యుండె మనుజేంద్ర ! దాని । సహణు ఏనుసెచ్చెప్పనచ్చు నూటలను.
 అట్టిమేఘుడు తన్ను నాక్రమించుటయు । గిట్టినరణము వీక్షించు లేదనుచుఁ
 దప్పించుకొన మింటితల యెక్కెననఁగ । సప్పుడు మధ్యాహ్నమయ్యె సూర్యునగా.
 ఒగి సంతలో మూర్ఛ యవరాజు తెలిసి । నుగుడ వచ్చి కిరీటి మార్కొని కడిమి
 నారాచశతకంబు నాటి యారీతి । నారాయణుని మేను నాటిన, సలిగి
 రారాజు తమ్ము నురంబునఁ గ్రీడి । నారాచశతకంబు నాటి బిట్టాచ్చి
 పాంచాలి నీడ్చిన బాహుదండంబు । త్రుంచెదనని తూపు తొడుగుచో, శౌం

వారింది యిట్లను: “నాయుజ నూడు | మేరదప్పి యిదేల మీఁదపుచ్చెదవు?
మొండి కూడొల్లక మును వీడు చుగియ | గాండీవి, భీమునిగద చిన్నబోదె!
నొంచిపుచ్చుము వీని నొడువు లే?” లనిన | నంచితశరపంక్తి యతఁడును బఱపి
యువరాజు రథము విల్లురుతరధ్వజము | కవచ సూత హయాభిఁ గడు రూపుమాపి,
సుగ్గవిచేసి వంచుటయు వాఁ డలిగి | దిగ్గనఁ గృతవర్మ తేరెక్కె నధిప!
ఇటఁ గిరీటి శిఖండి నెదురిడి భీష్ముఁ | బటు విశిఖంబులఁ బాలాడవలసి
యతని ముండఱినేన నతిఘోర విశిఖ | శతములఁ బొదువ, సచ్చటికి ద్రోణుండు
భీషణ భూభంగ పిచ్చిలక్రోధ | రూపిత నేత్రసరోజుడై 1యడర
నెడసాచ్చి సేనానమేతుడై జముని | కొడుకు ద్రోణునితోడ ఘోరాజినీయ

(ద్రోణుఁ డశ్వత్థామను భీష్మునకుఁ దోడంపుట)

సతఁ డంతఁ దనపుత్రు నల్లనఁ బలికె: | “నుతుండ, నాయుల్లంబు చొరదు పోటునకు;
తలిదప్పె దిన్యాస్త్రతతి; మంత్ర తంత్ర | గతి తప్పె; వడఁకెమఁ గార్ముకయప్తి;
2చేతులు నేయపు చెప్పినయట్లు; | భీతియయ్యెడు; నాత్మఁ జేపైతై గడఁక.
ధవళివాహుండు నేడు తనపూన్కిదీర్చు | ధ్రువమని మనసులోఁ దోచుచున్నదియు.
అటు నిక్కిచూచుమా యాతని మునుము | పటుభంగి నేపాటు పడుచున్నయదియె!
కూలెడు హయములు, 3కుంభముల్ పగిలి | న్రాలెడు గజములు, వసుధ రూపఱిన
తేరులు, నుగ్గులై తెగిన పదాతి | వీరులునై చూడ వెఱపునేయుచును
| బలయకాలాంతకు పల్లెంబులోని | కలగంపు బోనాలకరణిఁ జూపట్టె.
పడిన బలంబులఁ బ్రాణానిలంబు | బుడువీధి మొయిలుల నుండంగ నీవు.
మఱి సైన్యముల మీఁద నులయుచు గ్రద్ద | పటియాడఁ జొచ్చె నుత్పాత సూచనగ.
కడలేని వేల్పుల కన్నీరువోలె | నుడువరంపర రాలుచున్నది ధరను.
ఈ చావుశకునంబు లింత భీష్మునకు | నేచావు తెచ్చునో యింద్రజచేత!
రోహిణి ధర్మపుత్రుని వదనమున | భీషణాకారమై పెద్దయ్యె దోఁచె.
తెగి కవలను ద్రాపదేయులఁ గూడి | మగఁటిమిఁ బోరు ధర్మజు డించి నీవు
రారాజుతోడ శీఘ్రము పోయి భీష్ము | తేరికి రక్షయై దిక్కుల మెలఁగు.

నలువొప్ప మనకుఁ బ్రాణంబులు దాచు | కళది గాదిది స్వామికార్యంబు కళది(?)
 గణుతింప నామాటగా నేఁగు. ” మనస | గుణి ద్రాణి గురువాకృతకుశలుడై పోయె.
 లక్కడ భీముఁ డయ్యెన్మను పూనిక | యిక్కఁగాఁ జెల్లుచో నేనును గొంత
 తోడు చేసెదనని తురగరత్నముల | వేడుక సచటికి వేగఁ దోలించి
 గాంగేయు ముందటి గారవసేన | భంగపెట్టెడి చేతిబరువు వీక్షించి
 కృత వర్మ భగదత్త కృప శల్య సింధు | పతి చిత్రసేను లేర్పడ వికర్ణుండు
 వినుము దుర్మర్షణ విందాసువిందు | లనఁగ నిట్టి పదుండ్రు ననిలజమీఁద
 నొక్కట నెక్కి యత్యుగ్రబాణములు | పెక్కుభంగుల నేయ బెదరక యతఁడు
 వడగండ్ల వాన దిగ్గజముగైకొనని | వడువునఁ గొనక దుర్నారుడై వారి
 నొప్పింప, వారును నొప్పింప, నిమ్ము | దప్పుట యీక్షించి ధవళవాహనుఁడు
 తటుకున నచ్చోటు దరియంగ నుఱికి | పటు శిలీముఖ¹ పాత బలముచే వారి
 ధనువుల ప్రోవులుఁ దఱచైన తూపు | తునియలు పడగలతుమురును నాత
 పత్ర ఖండములు నాభరణరేణువులుఁ | జిత్ర చామరలవ శ్రేణిని క్షోణిఁ
 గప్పిన, నీక్షించి కారవరాజు | తప్పక యా యన్నదమ్ములమీఁద
 వవరివారముగ నుశర్మమున్నెన | సృవులఁబెక్కండ నంచిన వేగ వాగు
 తొంటి పదుండ్రును దోడుగా వారి | నంటఁగఁ దాడి గుణారావ మెనఁగ
 దంభోభి నిభ శరోత్కరములఁ బొదున | సంభృతాటోపులై జడియక వారు
 శ్రావణ ఘనములై శరమహావృష్టి | నా వీరశోటి వ్రయ్యలువాఱునేయ
 నుర్వీశ్వరుఁడు చూచి యుగ్రుడై పనిచె | సర్వ సైన్యములను శత్రులమీఁద.
 ఈ రీతి మొనలెల్ల నేచి పైఁ బడిన | ఘోరాహవంబైన కొలఁది వీక్షించి,
 అభిమన్యు సాత్యకు లాదిగా రథికు | లభినవోత్సాహులై యహితులమీఁద
 నేనానమేతులై చెలఁగి యెక్కుటయు | భూనాథు నందులోఁ బొడగానరాక
 కడఁగి భీష్ముఁడు నేమి ఘర్షరారావ | కలితమైన రథంబు గాంఢీవిమీఁదఁ
 దఱిమిన సఱిమి యోధవాత మెల్లఁ | బఱపైన కెంధూభి భాస్కరు మ్రింగ
 నందడిగా నెక్కి జాహ్నువీతనయు | నందంద యేయుచో నలిగి యమ్మేటి
 దశ దిక్కులందు “శతం భీష్మ”యనెడి (?) | విశదోక్తి నిజముగా వెనఁ గానవచ్చి

రథము వేగంబు నా రాచ వేగంబు । పృథివి నెన్నికకెక్కఁ జేర్చి యేయంగ
 డొల్లెడు శిరములు డల్లు కేతువులుఁ । ద్రెళ్ళెడు హయములు దివిఁ బ్రాచు భటులుఁ
 గూలెడు గజములు గుండియలనిసి । వ్రాలెడు దొరలునై వారి పై నై న్యములు
 స్రగ్గుడు మగ్గుడై నవచెడి నచుసి । 1 గగ్గులకాడై కకాపికలై నఁ
 బరికించి దయపుట్టి భాగేరథేయుఁ । డరుదారఁ దనలోన నప్పుడిట్లునియె :
 “ సమర్థోర్విలో శత్రుపై నై న్యంబులెల్ల । నమయించి నచుయించి చదిసినట్లయ్యె.
 వచ్చు వెండియుఁ బాటు వైరిపై నై న్యములు । హెచ్చు వెండియు వచ్చు నేలికలనుప.
 వేసరి నట్లయ్యె విభవంబు మీఁది । యాస తా నెట్టిదో యహికేతనునకు !
 ఏను దా నెన్ని నా భీ శరీరంబు । పూసి మోవఁగలాడఁ బుట్టె వేసటయు.
 నాటి బాల్యము పోయె ; నడుమ నీముదిమి । నాటిన నది మర్త్యునకు వ్రేఁగు గాదె ! ”
 అని నిశ్చయించి పై నై న్యముఁ దోలుకొనుచుఁ । జని యట్లు భీష్ముండు శమనజాఁ గదిసి
 నిరతి నొయ్యనఁ బల్కె : “ నృప, యేను ధరణి । నరుడనై పుట్టిన నాట నుండియును
 జంపితి రిపుల హింసకు నోసరిలక ; । యెంప శక్యంబుగా దింక వేసరితి.
 ఇంత వధింపఁ గా నేకార్య మయ్యె ? । జంతువు తనచావు చర్చింపఁ డకట !
 ఇంక శిఖండి మున్నిడుకొని మీరు । కొంకక యిందఱుఁ గూడి నన్నేసి
 యమరలోకమునకు ననుపుట మేలు ; । క్రమమొప్పు మనుమలు గల ఫలం.” బనుచుఁ
 జెప్పి సంగ్రామంబు నేయుచు వచ్చు । చొప్పునఁ దమనేనఁ జొచ్చె భీష్ముండు.
 అట పై న్యపతికి నిట్లనియె ధర్మజుఁడు : । “ తటిసీకుమారుపై దండుతోఁ గూడి
 యేక యత్నంబున నెక్కి యేయుటకు । జోక నేయుము దాని సూచించె నతఁడు.
 వాయు నూనుడు నీవు వాసవాత్మజుఁడు । నేయుఁడు మీనేర్పు లిన్నియు మెఱసి.
 ఇందఱు మనముండి యిటు నేయకున్న । మందాకినేయుని మఱి గెల్వరాదు.”
 అనిన నత్రైఱుగ వాఁ డనిలజనరుల । వినఁ జేసి మాతృత్వాది వీరుల నెల్లఁ
 జేనూపి భీష్మ సుస్థితి నాక్రిమింపఁ । జేసిస, వారును జిష్టువాయుజుల
 ప్రాపున వెఱవక బలనాధుఁ దాఁకి । తూపులేసిరిగాని దూరదొక్కటియు.
 అప్పుడు సరపతి 2 యనుజులుఁ దాను । దప్పక దొరలనందఱు గూడికొనుచుఁ
 గౌంతేయ యోధనర్థముఁ దాఁకి సమర । మెంతయుఁ జేయుచో నిరువాగునకును
 ఘోరయుద్ధంబయ్యె గురునకు నైన । నారణ్యస్థితి యెన్న నలవి గాకుండ.

1. గగ్గుల కాటక కాచీకలైన 2. నరులును. (మా).

అందు నీనుతునొంచె నభిచున్యఁ డడరి ; యిందు ద్రావి కలంచె నెలమి సాత్యకిని ;
 అందు సాత్యకి శత్రునలుగుల గ్రుచ్చె ; నిందు వివింశతి నేసె బాంచాలు ;
 డందు నలంబును నాగె మ్రోడింబు ; డిందు యుధామన్యఁ డెనిచె వికర్ణు.
 నుతి భీష్మ నీరీతి నొంపను బెంప । నిత రేతంబుగా నిందును నందు
 దొరలు వెండియు నిట్లు దొరకొని పెనఁగఁ । గరిపురాధీశ్వర, ఘనమయ్యె బోరు.
 అప్పుడు నరుడు సింహముఁ బ్రతిసింహ । మొప్పు దాకినచూడ్కి నుగ్రుండై భీష్ముఁ
 చాఁక బోనఁగఁ మహోన్మతి యువరాజు । వీరక బోవఁగనీక విశిఖవేగమున
 నడ్డపెట్టిన, నాని నాయంబుచాయ । దొడ్డనారనమునఁ దొలిగట్ట నేసి
 విల్లుఁ బతాకయు విఱచి నరుండు । తెల్ల నేసెను సూతుఁ దేరి గుట్టముల.
 అంతట యువరాజు హతగర్వుడగుచు । శంతనుసుతునూటు చయ్యనఁ జొచ్చె.
 భగదత్తుఁ డప్పడప్పార్థుఁ బోనీక । పగులక వెలిదంతిపై వచ్చి తాఁకఁ,
 దండీవాహన మిది తగదు నీకనుచు । వేండ్రంబుచూపిన విధమునఁ గ్రీడి
 చిల్లగోలల మేను చించిన దంతి । తెల్లదనముమాని ధృతి నెఱ్ఱనయ్యె.
 వాడంతఁ బాంచాలవాహినిమీఁద । వేడిమి ప్రకటింప వెనబోయె దొలఁగి.
 గాండీవి యపుడు శిఖండి¹ గన్గిటిపి । దండాధిపతి నేయఁ దలకొల్పుటయును
 నిలిచి వాడును నేయ నీయోధులపుడు । బలభేది తనయుపై బాహుగర్వమునఁ
 బెల్లెసి యార్చిన భీభత్సు నంప । వెల్లిలో బ్రుంగిరి వేతసాకృతిని.
 చెనక శిఖండి యేసిని తూపులైన । ననువొప్ప భీష్ముదేహముఁ దాడి తాడి
 విటుగును బద్మాక్షి వృద్ధుపై మఱను । విఱిగెడు విధమున విశ్వంభరేంద్ర !
 అతని నేయక మందహాసంబుతోడ । నితరుల నేయుచు నితఁడూరకుండు.
 గాండీవి యిట్లు శిఖండి నాడింప । మండుచు యువరాజు మఱియును వచ్చి
 ఆ యర్జునుని దాకి యమరులు మెచ్చఁ । బాయక యేయుచోఁ బలికె నర్జునుడు :
 “తొడుకైన నొకమాట తోలినఁ బోవు ; గడ్డుసైన్య నొకపరి గాదన్నమాను ;
 చేచిక్కు శునియైన భీయన్నబోవు ; సీచాశ్వు, నీకొక్కనికి సిగ్గులేదు.
 వినువక తాఁకెదు విఱిగి పోయెదవు ; పొనఁగునే యిది వీరపురుషలక్షణమె !
 ఇంకఁ బాటినఁ బాటినను వధింతుఁ । గొంకక నిలు ” మని ఘోర బాణములు
 ఏయఁ దానును గ్రీడినేసి నీనుతుండు । చేరూడ కంతలోఁ జెదరుట చూచి

1. గ నరికి. (మూ).

నరునిపై సకలసైన్యంబుల సృపతి । పురికొల్పి నవి నార్థి పొగరెత్తిసట్లు
 ఏచి నేలయు మిన్ను నేకమై సవ్య । నాదిపైఁ గపసినఁ జలియింప కితఁడు
 దివ్యాస్త్రతతులు సంధించి నవ్యాప । సవ్యధారల నేయ, జడిమి కా మొనలు
 పతికార్యమని నిల్చి ప్రతియేసి ప్రేత । పతి కార్యులైరి బలిమి నాక్షణము.
 అప్పుడు భీష్మునేయఁగ నుపాయంబు । చెప్పిన సగుమాటఁ జెలఁగి శిఖిండి
 దొనలు శూన్యములుగాఁ దూపులు తొడిగి । యనిమిషనఁగనూను పంటించి యార్చె.
 నృపచంద్ర, యాలోస నీ పెద్దకొడుకు । కృపుని శల్యుని వికర్ణుని పిలిపెతని (1)
 మూఁకగాఁ గూడి భీష్మున కెఱసాచ్చి । వీర సజ్జను నేయ వీరనేగురను
 విరఘులఁ జేసి యవ్వజయుండు విప్ప । గురురాజు గదిసి యక్షులఁ గెలవఁగదర
 ననుజరత్నంబుల నాజానుభుజుల । సనపమ సేనాసహాయులౌ పండి
 బులిమిఁద మృగములఁ బురికొల్పునట్లు । బలభేద సుతుమిఁదఁ బుచ్చిన, నారు
 పురుషాత్మసుతుఁ దాకి పోరుచో వారి । యురుతరసైన్యంబు నొక్కెడఁ గపిసి
 సందడిగాఁ బోర సంతోషదృష్టి । మందాకినేయుఁ డా మనుజులఁ జూచి
 కనికరంబున వింట ఘనఘోరమైన । యసలాస్త్ర మరూపసైన్యముఁ గాల్చుదొడఁగి
 యేయఁ జూచి శిఖిండి నెదుట వీక్షించి । యా యత్న మటుపెట్టి సూతలఁ దొలఁగి
 యచ్చోట మగధమత్స్యాది బలంబు । వ్రచ్చి వాల్చి తెరల్చి నధియుంచుచుండఁ
 గరములు శిరములుఁ గంతనాళములు । జరణంబులును నిండె సమరభాగమున.
 ఇతని మార్కొనువీరుఁ డింక లేడనుచుఁ । జతురంగబలములు చలియించె సధిప !

శతానీకుఁడు భీష్మునితోఁబోరి మడియుట

అప్పుడు భానున కపరాహ్లామైన । నుప్పొంగి శీత వాయువులు పైఁబోలుచు
 సరిఘోరమూర్తి శతానీకుఁ డనఁగ । విరటుని తమ్ముఁడు నెన భీష్ముఁడాకి
 నెఱయ మూర్వీనేమి నినదంబె కాని । తఱచైన శరవృష్టిఁ దనుగానరాక,
 వాహినీసుతు కాల్లు వడఁకెడిపాటి । సాహసోన్నతిమాప, సైరింపకళఁజు
 విల్లు పతాకయు విచ్చిత్రిచేసి । యల్లన సూతుని హయములఁ గుసమి
 యతఁడు వైచినశక్తి సవలీల నఱికి । యతనిని నఱికె మహాచక్రధార.
 ఇట్లు శతానీకు నిలఁగూల్చి భీష్ముఁ । డట్టిపెంపున సైనికానశి న్నెఱ
 బడుగు పేతయునుగా, వడియాలుగాఁగ । నిడియును బొడియుఁగా, నెఱచి యునర్చి

యార్జ్య శంఖంబాత్త హరి క్రీడిఁ బలికె : | “ నేర్చిన శరవిద్య నేడేల దాచు ?
 చూరఁబోయె బలంబు సురిగిరి దొంగలు | పాత్రెడిరక్తంబు పలలంబు బలిసె.
 త్రిప్పి త్రిప్పి శిఖండి ధృతి నొడ్డనేల ? | గుప్పరాదో భీష్ముఁ గుటిలారి భీష్ము.”
 నని యెచ్చరించిన ననుచూసె ముడిగి | విచుము గాండివపాణి విల్లు సారించి
 మందాకినేయు సమదశస్త్రాస్త్రు | నందోహమునఁ గప్పి సారథి రథ్య
 రథ కేతనాతపత్రమ్ముల నొంప | రథముతోలి శిఖండి రభసాన మండి
 సంగరంబునఁ దాను సవతుల వారి | సంగడిఁజొచ్చి యస్త్రములేయుచోటఁ
 దెగి వానినేయక దేవవతుండు | తగువై న శసనిష్ఠ తన్నుఁద్రెక్కొనఁగ
 మిన్నకయున్నచో, మేఁగకుమీఱి | యన్నాకపతిసూనుఁ డనుసమాస్త్రములఁ
 దాత దాల్చినయట్టి ధనువు ఖండింప | నాతత్ప్రకోధులై యర్జునుమీఁద
 శల శల్య కృప వివి.శతి చిత్రసేన | జలసంధ కృతచర్మ పైంధన శకుని
 భగదత్తు లాదిగా బహుబాణపంక్తి | సిగిడించుచును శిఖండిని నాక్రమించి,
 “ ముట్టుండు నరుని భీష్ముని కడ్డపడుండు | పెట్టి తెండు శిఖండిఁ బాఱసి.” కనుచు
 సేనాముఖంబులై చెలరేగి తఱుగు | నానాముఖంబులై నరనందనుండు
 పవనతనూజుండుఁ బొంచాలినుతులు | కవలు నాత్యకి ఘటోత్కచ ధర్మసుతులు
 విరటుండు ద్రుపదుండు వీరసైన్యపుండు | సగునకుఁ దోడు సేనాసమేతముగఁ
 గడచిరి వీరమండలి వాక్రమింప ; | నుడుగని రణమయ్యె నుభయవాదులకు ;
 సేపురాణములందు సేనోకమంపు | నీపాటి సంగ్రామ మేనది గాన.
 అందులో గాండిని యర్థినందఱకు | 1. నంద్రై యెదురు యోధావళి నెల్ల
 నెఱి నైంద్ర వారుణాగ్నేయూది శరము | లఱిముఱిఁ బఱపి బాహళక్తిఁ బరగి,
 తెఱపిసూపి శిఖండి తెగి భీష్మునేయు | తెఱఁగు చేసి యతిండు దివ్యాస్త్రములను
 వెన భీష్ముఁ డెత్తెడు విండ్లనేకిములు | భసితంబులుగఁ జేసె బాణాగ్ని నధిప !
 అంతఁ గిరిటిపై సతఁ డొకశక్తి | సంతకదండచండాకృతిదాసి
 నెడపక కొలిమిలో నెఱ్ఱఁగాఁ గాలి | వెడలిన లోహంబు విధమైనదాని
 వడిఁ బ్రయోగింప, నెఱ్ఱాలావిభూతిఁ | దడయక యతిరథ ధనుశవాహనుండు
 తడఁబాటులేక యెంతయు విచిత్రముగ | సమమనే తునుమాడె 2. నవవిశిఖముల.
 తునిమి యాభీష్ము సూతునిఁ గేతనంబు | దునిమిప, నాత్యలో దుఃఖంపకతఁడు

ఇట్లు వితర్కించె : “ నేఁ బాండుసుతుల ! నెట్లన గెల్వనే సిమిషము త్రమున !
 నలిననాభుని రక్షణము కల్గఁబట్టి | యెలమి ‘ లింగముమీఁది యెల్లఁక ’ లై నాగు.
 నారాయణునిగూడి నడురేయి వచ్చి | మీరు నన్ను జయించువిధము ప్రార్థింపఁ
 జెప్పకపోదని చెప్పితి దీనిఁ | జెప్పుకోఁ ననిలేమి చెడునె దైవాజ్ఞ !
 నమర ముపేక్షించి శాంతిమై నుండి | నమసెద నాకు భూషణ మివ్వధంబు.”
 అని తలంపఁగ వేల్పులతని పూఁపెఱిగి, | “ యనఁను, నీకిది తెన్న యఖిలసమ్మతము
 అమృతత్వ మిది నీకు” నని యాడుకొనిరి. | వినుముఁడై భీష్ముండు పిన నేను వింటి
 నెవ్వరు వినరు నాకిది మానోపరము | నివ్వెఱుపడితి యన్నియుఁ జక్కఁగనుము.
 అతఁ డిట్లు నిశ్చయం బాత్మలోఁ జేయ | నతినూత్న శీకరాయణ పదనంబు
 కమ్మనై యల్లన గాంగేయుమీఁద | నిమ్ముల రణభేద మీటాఱు బాలిసె.
 సురదండభులు మ్రోసె సురపుష్పచృష్టి | గురసె సస్పి డనస్యగోచరంబుగను.
 |
 ఏనూరకుండిన నిదియేటి మెచ్చు | గానేరదని యెన్ని గాంగేయుఁ డపుడు
 ఒక్కవితైత్తి న సుఱక శిఖండి | పెక్కుబాణంబు లాభీష్మునైఁ బఱవి
 యపి గాడకున్న లజ్జావిష్టుఁడగుడు, | ధనశాశ్వత డీక్షించి దరహాస మొదవి

శిఖండిని మున్నిడుకొని యచ్చునుఁడు భీష్మునిఁ దునుమాడుట

మెఱుఁగాగు వాలిక మేలు క్రొత్తమ్ము | నెఱగొన్న శేషాహి కెనయైచదానిఁ
 దఱిసీకుమాగుని తనుశాలలోనఁ | బటుగతి నించుచోఁ బగిలెఁ దత్తనువు.
 ప్రజలును బగిలిరి భరతవంశమున | సుజనహింస జరించె జూడ గాదనుచు.
 కెలని మెచ్చులకు గాంగేయుఁ డాసరుని | నలుగులవాసచే నాక్రమించినను
 ఎంతకుఁ బెట్టునో యీవాసయచుచు | సంహితార్థ గలంగి యమ రేంద్రసుతుఁడు
 ఏచి యవగ్రహం బింద్రచాపంబు | వేచెఱిచినమాడ్కి వృద్ధుచే నున్న
 చాపంబు దునిమిన శాతభల్లముల | నాపుణ్యమూర్తి రక్తాంగుఁగా నేయ
 వాసవి తమకెల్ల వారింపరాక | యాసమీపమున నాయూసులై యున్న
 నీకొడుకులఁజూచి స్పృహఁబల్కె నతఁడు : | “ నాకు వశముగాదు నది పరాక్రమము ;

నచేమై విల్లు దాల్చిన వాని నాజి | దేవదానవులకు దృష్టింపరాదు;
 ఒక మర్త్యమాత్రుండె యొర్పు నివ్వీగు! | సకట సరుండు వారాయణసఖుండు.
 ఇతఁడు కోపించి విల్లెత్తినచోట | నితరుండు విల్లెత్త నెంతటివాఁడు!
 వీనిఁ బాసిని పాండవేయులనైన | నే నిమిషములోన నెక్కి త్రొక్కుదును.”
 అనునెడ గాండీని యాద్రుపదజని | ధనువుపొందిక పిలువందన ధనువునిచి
 వాఁడేయుచున్న భావము దోష భీష్ము | వాడివారసముల ప్రక్కలింపంగ,
 నంచిత రామసాయకములఁ బాసలు | క్రొంచలైలముఁబోలె గంగాసుతుండు
 ఒడలుతూటులువోయి యువరాజుఁ బలికె: | “కడు వాడిమై గాడేగా బాణతతులు
 కవ్వడితూపులుగాక శిఖండి | కివ్వాడి సెలగోల లెన్నడు గలిగె!
 కన్ననఁ కిగర్కటిగర్భమై పగులు | చున్నది నాదేహ మొగి నివి గాడి.
 మహి యమదూతలై మడిపెడి నుసురు; | మహితవిమాగులై మడపెడు మూగ్గు.
 ఇట్టి దీప్తాకృతి యీలక్ష్యశుద్ధి | యిట్టి ముష్టిదృఢత్వ మితరుల కెద్ది?”
 అంచు నాతఁడు శక్తి సర్జను వైనఁ | మ్రంచె సర్జనుఁ డది తుత్తుముగుగను.
 వాలును బలుకయు వాహినీతనయుఁ | డాలోనఁ గైకొని యరదంబు డిగ్గె.
 తోన యారెండును దుమురుగా నఱికి | సేన కిట్లని చెప్పెఁ జెయ్యెత్తి క్రీడి:
 “ఏనున్నవాడ మీయిచ్చ భీతిలక | పూని మీ యాయుధములను గైకొనుచుఁ
 బైపడి పొదువుండు భాగీరథేయుఁ | జూపుండు మీలాపు సారిదికొలంది.”
 అనిన నార్జును సేన లనుపమతూర్య | నినదంబు దివిముట్ట నీ సైన్యనాథుఁ
 బొదువుచో, రాజాజ్ఞఁ బొదివి నీబలము | నెదురునై తాఁకుచో నిరువాగునకును
 ఘోరయుద్ధంబైన గోత్రారినుతుండు | కౌరవయోధుల ఖండింపఁదొడగె.
 ఆ సత్వమునఁ జొచ్చి యమనూతిసేన | భాసురంబుగ మహాప్రబలమై గూడి
 హరివాఁడు నడకవాఁ డరదంబు వాఁడు | కిరివాఁడు గదవాఁడు ఖడ్గంబువాఁడు
 అసివాఁడు లగుడివాఁ డాయష్టివాఁడు | మునలంబువాఁడునై ముసురుగ్రమ్ముచును
 ఒకటొక్కటియు దూఱ నొండొంటి రాయ | సకలాంగముల భీష్ముఁ జాల గ్రుచ్చుటయు
 నలుగులకుప్పయై హరి హరి యనుచు | నొలసి భూస్థలికినై యొఱగె నెఞ్జోడు.
 జగతి సోఁకక పడె శరశయ్యమీఁద | నగు మొగంబునఁ దాను నాథ, మీతండ్రి

దక్షిణాయనమని తలచి ప్రాణములు | క్షించి నీనేన గక్షింపలేక.
 దక్షిణాయన మిది తగును జీవింప | దక్షత నెఱుంగ నితనికిఁ జెప్పుదము
 అని కొందఁ జనురులు నా వియత్తటిని | పనుపున హంసరూపములైన మునులు
 జనుదెంచి నిలిచిన జాహ్నువీనుతుఁడు | తనబుద్ధిలో వారి తలఁపెల్ల నెఱిగి,
 “హితులార, మీకృప నింతయుఁ దెలియ | మృత్యున్న నా. రూఙ్ణమితి రా వెఱచు.
 వరము సత్యవతీ వివాహంబుగాఁడు | కరుణించి శతను త్కూపతి నాకు.
 సరి సవధ్యత్వ మిచ్చామరణంబు | సరయంగ నానశంబై యుండునెప్పుడు.
 ఉత్తరాయణవేళ యోగ్యంబు మృతికి | నుత్తములార! నేనుండెద బ్రతికి.”
 అనిన సంశోషించి యరిగిరి వారు. | విను మహీనాథ, యవ్వినమపువేళఁ
 బడిన గాంగేయుని పాలు వీక్షించి | నడినార్చు కౌంతేయ వాహినీధ్వనియుఁ
 బటహ నిస్సాణ నిర్భర నినాదములు | నట దేవకోటి హాహమహాధ్వనులుఁ
 బ్రతిసేన విఱిగి తీవ్రతఁ గాఱు రనలి | వితత కారవయోధ విపులార్తరవము
 నేకమై బ్రహ్మాండ మెంతయు నిండె; | భూకాంత, యేమిచెప్పదు నిట్టివిధము!
 విను ద్రోణునకు వీపు విఱిగినట్లయ్యె; | తనలోన ఖిన్నుడై ద్రాణి ఘూర్ణిల్లె;
 వాపోయె గృభుఁడు; భూవరుఁ డాదయైన | నీపుత్రు లేడ్చిరి నేలపైఁ బోరలి.
 అప్పుడు భీష్ము మహావ్రతాసార్కు | చొప్పున గుంకె నా నూర్పుఁ డపరాధి.

కారవ పాండవ యోధులు శరతల్పగతుఁడైన భీష్మునియాద్రకు వచ్చుట

అంత దుర్యోధనుం డనుజులు దొరలు | సంతతో నాయుధావళి యటుపెట్టి
 మరపులు నూని వే మరువులు నూడ్చి | యరుదెంచి కురువృద్ధు సంతంతఁ గదియఁ
 దారును నిబ్బంగిఁ దగఁ బాండుసుతులు | ధారుణీశులు గొల్లఁ దాత డగ్గరిరి.
 పార్థుఁ డొక్కఁడు ధనుష్పాణియై యరిగె; | పార్థిన, యీశధాపద్ధతి వినుము.
 ఆరీతి నిరువాగు నన్యోన్య రోష | దూరులై శాంతులై దుఃఖంబు లడర
 నుభయపార్శ్వంబుల నుండి నేవింప | సభినవానందుడై యాపగాసుతుఁడు
 కొలిపించుకొని యుండి కురురాజుఁ బలికె: | “తలక్రింది కొక్క యాధారంబు వలయుఁ
 గలుగు టె!” ట్లనెపుడు గడు మృదుత్వంబు | గల తలగడఁ దేను గౌరవ్యుఁడనుప
 నవ్యుఁడు భీష్ముండు నరుఁ జేరఁ బిల్చె. | కవ్వడియును బాష్పకణములు దొరుగ
 గాండీవ మటుపెట్టి కదియనచ్చుటయు | దండితో నీతండ్రి ధవళాశ్వుఁ బలికె:

“శలకిక్కు భారమై భయింపరాదు; | తలగడగాంగ నత్త్రము వేళు.” మనిన
 నశడేయ నోడియు నశని గూర్చుకను | మఱి గొంకుచును వేగ మరలి విల్లెత్తి
 యల్లుటు దొలగి గూడఁచు లేకుటయు | బెల్లుగా నది భీష్ము పెడతల నాటి
 చక్క నాదల మొత్తి ఆగతిఁ బుంఖంబు | లొక్కట మోచిని, నుప్పొంగి యశఁడు
 ఈ శలగడ మొప్పి నీశయ్య ననుచు | గాతనిఁ గొనియాడి యాపగేయుండు
 మనుచులఁ జూచి నెన్నునమున మోద | మినునుడిమై తోడ నిట్లని పలికె :
 “అక్కని కుత్తరాయణ మగుదాఁడ | దార్కొని ప్రాణముల్ ధరియింప నలయు ;
 కలుకోట పెట్టించి కావలి బెట్టు | బలసి విచారింప బరిచారకులను
 నెర వెఱింగివా నెన బెట్టు డనినఁ | గురుపాండునుతు లియ్యకొని రట్టి వనికీ.
 అంత వైయ్యలు చేరి చుతని దేహమున | పంతగా నెలకొన్న విభిష వేదనకు
 మంత్రించుచో నూరిన్రాంబు కంటె | మంత్రంబు లేదని మఱి వారి ననిచి
 తగు గీత వాద్య వేదధనుల్ వినుచు | జగదేశపుణ్యంఁగు సంప్రీతి నుండె.
 “ఇప్పుడు శరముల వేళ్లు పుట్టి | డప్పి జనించె దెండా నాకు జలము.
 శరతల్పగతునకు పదమల దివ్య | శర సాధితోత్తమ జలములు గాని
 చిటు బుద్ధి మీరు తెచ్చిన యుదికంబు | అరయ నాగ్నాదింప నర్హంబుగాదు.
 నీళ్లు దెమ్మనినఁ గన్నీళ్ళతో రెండు | వీళ్ళవారు “నిదేల వెట్టి దవ్వెదగు ?
 అప్పుచే గాని యుదును గల్గ | దమ్మన, లె.” మ్మన్న నతఁ డర్థి లేచి
 చలగి తాతఁడ బ్రదక్షిణముగా వచ్చి | నెలకొని మొక్కి గాండివము నారించి
 దివ్య తేజోమయ దీప్తాత్మ మొకటి | దివ్యవల్లభ సమంత్రితముగాఁ దొడిగి,
 యేసిన నది భూమి నెంతయు గాడి | భాసుచ్చాయ సుపావనంబైన
 తోయంబు లున్నతతోయంబు పరిను | భాయత్తమగుచు నయ్యత్త్రహర్గమున
 భాగీరథేమునఁ బోకి ప గంగ | యీగతి నచ్చేనో యిచటికి ననంగ
 ధారగా నెససి మందాకినీసుతుని | నోర జాతిన నర్జునుని మెచ్చె శౌరి;
 పొగడిరి సురలు; భూభుజులెల్ల నశనిఁ | బొగడిరి; ఘన మంతుభులు మ్రోసె దివిని.
 పులకితదేహులై పొంగి కౌంతేను | బలములు సంశోషపారవశ్యమున
 నార్చి శంఖములొత్తి రా మహాధ్వనులు | వేచ్చి దక్కులు నిండె బిక్కటిల్లుచును.

విను నీకుమాళ్లు నిర్విణ్ణులై లజ్జ | పెనఁగొన్న ముఖములు పృథివికి వంచి
 ధవళాశ్వ మదిలోనఁ దారు కీర్తించి | రవసీశ, యేనుండు సర్జను మహిమ !
 ధృతి నట్టిజలములఁ దృప్తుడై భీష్ముఁ | డతి మోదితాత్ముడై యర్జునుఁ బలికె :
 “ కోదండరామ, ఘల్లన, ¹మహామేరు | కోదండవిజయ, నీకు నసాధ్యమేది !
 అవధానములనేర్పు లాశ్చర్యవిద్య | లపుర ! నీకేకాక యన్యులతరమే !
 మునినాథుఁగా నిన్ను మును నారదుండు | వినిపింప వినియుండు వీరాగ్రగణ్య !
 నారాయణుఁడు లోకనాటకకర్త | శ్రీరమణీభర్త చెలికాఁడు నీకు.
 ఇట్టి మీ రిరువురు నేకమైయుండ | నెట్టికార్యములైన నీడేర్పు తెంత !
 ఏనెంత చెప్పిన నీ కురురాజు | మానఁడు మీమీఁది మాతృర్యచింత ;
 అక్కటా బంధుమిత్రమాతృ సహిత | మొక్కట ధరఁగూల నున్నాఁడుగాక.
 వుడమిలో నగఁబాలు బుద్ధితో మీకుఁ | బుడికిన నింతేసి పుట్టునే పనులు ! ”
 అని యూరకుండి దీనాననుఁ డగుచు | జననాథ, వెండియు జాహ్నువీనుతుఁడు :
 “ ఓ ధర్మరాజు, దుర్యోధన, మీరు | సాధుపద్ధతిఁ బోరు చాలింపరయ్య !
 ఏలిపోయెడిగాక యెవ్వడే నుర్వి ; | చాలు సనిత్య మీ సంసారమఖము.
 మానరే యుద్ధంబు మఱి కొందఱైన | మానవనాథులు మడియకుండుదురు.”
 అనిన వారేమియు ననక తాతకును | వినయంబుతో మ్రొక్కి వీడ్కొని కదలి
 పోవుచో, నటఁ బొండుపుత్రులు హర్ష | భావులై విజయ సంగరకళాస్ఫూర్తి
 నాయుధంబులు తొంటియట్ల ధరించి | పాయక తము నెల్లబలములు గొలువ
 గొడుగులుఁ బడఁగలుఁ గోటానుకోటు | లుడువీధిఁ గప్పి వాయువుఁగూడి మెలఁగ
 దుందుభి పటహాది తూర్యఘోషములు | క్రందుగా దిశలెల్లఁ గప్పకొనంగఁ
 గర్హర కరదీపికానహస్రములు | దర్పంబునకు నొక్కదండి పుట్టింపఁ
 జనుచోటఁ గృష్ణుండు శమనజఁ జూచి | ఘనతరహర్షంబు గానరాఁ బలికె :
 “ గరుడోరగామర గంధర్వ సాధ్య | వరుల కసాధ్యుడై వర్తించు భీష్ము
 ధరఁగూల్పు నెవ్వరితరము దుర్వార | కరనత్పులగు మీకెకాక భూపాల !
 కురుశేష మాహుతిగొని యింక భూమి | పరిపాలనముఁ జేయు పట్టంబు దాల్చి ;
 సంతోషమూర్తివై నకలభాగ్యముల | నెంతయు విహరింపుఁ డిది మాతలంపు.”

1. మహామేరు. (మా).

అనిగఁ గృష్ణునిజూచి యధిపతి పలికె : | “నిను జేరినార మిన్నిట నేమికోరిత ?
 మమ్ము జేరనివారి మహితనూత్రంబు | బొమ్మల నాడించుపోల్కి నాడించి
 చేకొని యిట్లు శిక్షింపుచుండుదువు | డాకొన్న కపటనాటక సూత్రధార !”
 అనుచు నొండ్లగుల నిట్లభినుతింపుచుచు | వినుత మాగధ వందివితతి కీర్తింప
 హరిపుత్ర ధర్మజు లనిలజయములు | హరియుతంబుగ వచ్చి రావాసములకు.”
 అని సంజయుని బల్కె నాంబికేయుండు : | “విన నోర్చెఁగా నిట్టివిధము నాయాత్మ ;
 యినుచుండ జేసిరో యీశరంబు ! | ఘన శోకవహ్నిచేఁ గ్రాంగుచున్నదియు.
 దైవాజ్ఞ దాటంగఁ దరమె యొక్కరికి ? | వేవిధంబుల నాకు వినకపోవశమె !
 అట్లుండె ; గురుపతి యాతరువాత | నెట్లు సంగరమున కేతెంచె మగిడి ?
 వాహినీనాథు నెవ్వని జేసె ? నప్పు | డూహింపఁ గర్తు డేయూరికిఁబోయె ?
 ఎఱిగింపుమా మాకు నెంతయు.” ననిన | నెఱిగించె విభునకు నెంతయుఁ దెలియ :
 విను కౌరవేంద్రుఁ డవ్విధమున మరలి | చనుదెంచి నిజనివాసము ప్రవేశించి
 కొలువుండి దొరల వీడ్కొలువక భీష్ముఁ | దలంచి యాతని ఘోరదశకుఁ జింతించి,
 “యక్కటా ! యిట్టిమహాత్ముఁ బోనాడి | యిక్కడ రణములో నే నిల్చుటెట్లు !
 పరులకుఁ గుత్తుక బంటియై రణము | నెఱపు సాహసమూర్తి నేడెందుఁ గలఁడు ?”
 అని వగచియు నాతఁ డాత్మలో మఱియుఁ | దనఘిష్టసఖుని రాధానూనుఁ దలంచి
 బహుళ మేఘచ్ఛన్న పద్మాస్తుంగన్న | విహిత పద్మముఁ బోలె వికసించి నృపుండు
 కల్లఁడొక్కఁడు నాకుఁ గలఁడు శాత్రువులఁ | దూర్జవైఖరి వాఁడె దునుమాడ నోపు.
 వగవ నేటికి నని వానిఁ దోడ్డెర | జగదీశుఁ డనిపినఁ జని వేత్రకరులు :
 “రాధేయ, వారమ్ము రాజు మమ్మనిచె ; | సాధు భీష్ముండు గూలె శరశయ్యమీఁద.
 అధినాథుఁ డింక నేడఖిల సేనలకు | సధికారిగా నిన్ను నలరింపఁ గలఁడు.
 ఇంద్రుని సారక కెదురుచూచెదరు | సందనయుతముగా నడతెంతుగాక.”
 యనిన సంభ్రమముతో నతఁడును వచ్చె | జననాథుఁ డున్న యాస్థానభూమికిని.
 వచ్చి యవ్విభు దీప వదనంబుచూచి | యచ్చపు భక్తి నిట్లని పల్కె నపుడు :
 “నీబంటు కేగల్ల నీకేల వగపు ? | ప్రాబల్యమైన నీవగ యణించెదను.
 దేవప్రతుని పెంపు తీజిన నేమి | దేవ, నా సంగర స్థితియును జూడు.
 చెలఁగి పాండవసేనఁ జెండాడునపుడు | ప్రలయ కాలాంతక ప్రభుఁ బేర్చువాడ.
 పోయెద గాంగేయుఁ బొడగాంచి రణము | చేయ ననుజ్ఞగాంచిన నాకు జయము.”

కర్ణుడు భీష్ముని యాద్ధాకేగి రణమొనర్చ ననుజ్ఞ వేడుట

అన విని రాజుచే ననిపించుకొనుచుఁ | జని కర్ణుఁ డారణస్థలి మధ్యసీను
మునుపు పాండవ కురుముఖ్యులయశ్చ | మున ఘటించిన శిలీముఖమంటపమున
శరమయ గాత్రుని జాహ్నువీ సుతుని | హరి పద ధ్యాన సహాయుఁ డౌ వాని,
ఘన విభవాసురాగంబు చాలించి | తనురక్తి విభవంబు దాల్చినవాని,
యోగనిద్ర మురారి యురగ తల్పమున | బాగొందుగతి సంపవానువుమీఁదఁ
గనువ్రాల్చి హరిసామకథలు పాఠకులు | వినిపింప వినుచున్న వీరాగ్రగణ్యుఁ
గని భక్తితో మ్రొక్కి- ఘనశోకవార్ధి | మునిగి యాహారవములు చేసియతఁడు:
“ప్రకట కీర్తివిధేయ, భాగీరథేయ, | యకట నిశ్చైతి మమ్యరయ నెవ్వరు ?
మానుగా బ్రోవవే మమతతో నన్న ! | నేను జేసిన తప్పు లిన్నియు మఱచి ;
యురు సుధారసధారలొలుకు సీదృష్టి | నిరవాప్యఁ జూడవే! యేను గర్హుడను.”
అనినఁ గన్నులు విచ్చి యంగాధినాథుఁ | దను జేరఁ బిలిచి మందాకినీసుతుఁడు
ఆలింగనము చేసి, “యన్న రాధేయ ! | పోలంగ వచ్చితి పొనఁగ నన్నరయ.
బుద్ధి చెప్పదు గాక పుత్రునితోడ | బద్ధ కోపుఁడఁ గాను బగవాఁడఁ గాను.
అదియును గాక సీ యవతారవిధము | మొనల వేదవ్యాసముని నొకుఁ జెప్పె.
నీ తండ్రి పాండుఁడు నీతల్లి గొంతి | నీ తోడ నాప్తంబు నేడు చెప్పెదను.
మున్ను గొంతికి మంత్రమున సూర్యువలనఁ | గన్నయవయసునఁ గన్న బిడ్డఁడవు.
కావున నుత్తమ క్షత్రియ, సిన్ను | వే విధంబుల నెందు వేలుగాఁ జూడ.
ఒకమాట వినుము నే సుభయవాదులకు | సకల రీతులఁ బోరు చాలింపుఁ డనుచు
బుద్ధి చెప్పితి; వారు పోయిరప్పటికి; | బద్ధంబుగా నది ప్రతివాల్చు నీవు.
హరిసహాయులఁ బాండవావలి గెలువ | హరిహర బ్రహ్మలకై న దుర్ఘటము.
మనసుయోధనుఁడు నీమాట గాదనఁడు; | చను మిష్పథము సర్వజనసమ్మతంబు;
వారింపవయ్య దుర్వార సంగరము. | వీరమండల మేల వెలితి చేసెదరు?”
అనినఁ గర్ణుడు పల్కు: “నది మున్న వింటి; | విను తాత, యేఁబాండవేయుండ నగుదు.
ఎంత చెప్పినఁ జెప్పమేనొల్ల నింకఁ | బంతంబు చెడినట్లు పార్థులఁ గలియ.
ఇంత రణంబు నొకెన్నఁడు దొఱకు ? | కొంతైనఁ దీర్చెదఁ గురురాజు నెగులు.
బహుభంగి మీఁకిట్టి భావలాడుటయు | సహజంబు లవి మాకు జరుగవు గాని.

ఖండింతుఁ దండింతు గాంతేయవరుల । నిండింతుఁ గౌరవ్య నిజ మనోరథము.
 ఇంక రణానుజ్ఞ యిచ్చి నన్ననువు । శంకింప వల. ” దన్న జాహ్నువీనుతుఁడు
 ఒక కొంతతడ వూరకుండి యిట్లనియె : । “ వికల కయ్యంబీవు విడువవేనియును
 ఆజీనేయుము నీకు నాజ్ఞ యిచ్చితిని. । రాజు నేమటకుము రణములో నెపుడు;
 మారుతి మనరాకుమాళ్లపై కుటికి । మారఁ జంపెడివేళ మతియడ్డపడుము (1)
 నరుఁడు మిక్కిలి కోపి నారాచవృష్టి । గురిసినఁ బోకుమీ గుండెపట్టెన ; (2)
 చనుము ధర్మోజయేత్సంగరే. ” యనుచు । సనిచిన రాధేయుఁ డాప్రాద్దేవచ్చి
 కొలువు వివ్వకమున్నె కురురాజుఁ గదిసి । పలికె నుత్సాహంపుభాషలు దోవ :
 “ దండాధిపతి లేక ధరణీశ, మనకు । దండితో నేన యుద్ధమునకుఁ జనదు.
 ఎవ్వండు గలఁడాకో యీయోధ వితతి । నొవ్వకుండఁగ రక్ష నూల్కొల్పు మేటి ? ”
 అని విచారించి ద్రోణాచార్యుఁ జూచి । మనుజేశు వీక్షించి మతియుఁ గర్ణుండు :
 “ సాక్షాత్కరించిన శంభురూపంబు । దక్షుండితండు వో దళముల నడువ !
 జయమేమి బ్రాతి నిశ్చయముగానతనిఁ । బ్రియముతోఁ బ్రార్థింపు భీష్మునిమాటు. ”
 అనిన భూపతిలేచి యాచార్యుఁ గదిసి । తనకేలు మోడ్చి యెంతయు భక్తిఁ బలికె :
 “ ఖండిత రిపుధైర్య, కార్ముకాచార్య ! । దండాధిపతివి కాదగుదీవు నాకు.
 తాతల్ల తర్వాత దాయలచేత । భీతి నొందకయుండఁ బేర్చి రక్షింపు.
 నీ పరాక్రమమెల్ల నెఱపి నీవిద్య । చూపుము నీకు శిష్యుల గెల్చుటెంత !
 నన్ను మన్నించి సైన్యముల రక్షించి । యిన్ని కార్యంబుల నీడేర్పు. ” మనుచు
 జాగిలి మ్రొక్కిన జననాథుఁ జూచి । బాగొప్ప నిట్లని పలికె ద్రోణుండు :
 “ అట్టిద కాక మహాప్రసాదంబు ; । గట్టిగా సీయాజ్ఞ గాదన నెపుడు.
 కృతవర్మ యున్నాఁడు కృపుఁడున్నవాఁడు । హితశాలి రాధేయుడే యున్నవాఁడు.
 ఏనుగాకుండిన నేమి మన్నింతు । గాన భూవర, నన్ను ఘనుని జేసితివి.
 కొట్టి పాఱగవైతుఁ గుంతినందనుల । నిట్టిచో నీచిత్త మేను బట్టెదను. ”
 అనిన సంప్రీతుడై యధిప, నీనుతుఁడు । కనక కుంభముల గంగా తీర్థజలము
 దెప్పించి యాప్రాద్దే దీపికానిచయ । మొప్పార మదిలోన నుత్సాహ మెనఁగ
 భయద భేరీశంఖ ¹పటహానిక్వాణ । చయమును జయజయ స్వనమును జెలఁగఁ

బుణ్యాహవాచన పూర్వంబుగాఁగఁ | బుణ్య వేదధ్యానములు రంగుమీఱ,
వివిధ దిగ్దేశభూవిభులును దాను | నవనీశుఁ డాచార్యు నభిషిక్తుఁ జేసి
వరవస్త్రభూషణ వ్రజలాంఛనములు | తురగ రథేభ బంధురముగా నిచ్చి
పసయైన సేనాధిపతుల భూపతుల | వసుధేశుఁ డాచార్యు వశము చేయుటయు
విను మెల్లయోధులు విజయము నమ్మి | మునుకొన్న సంతోషమున నుండిరధిప !
అని సంజయుఁడుచెప్పె నాంబికేయునకు | నని ముని జనమేజయశ్రీతిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మోడ | నెప్పొటఁ గథచెల్లె నెఱిగింపు మనిన.
(ఈ *పుణ్యకథ నెవ్వరిల వ్రాసి చదివి | యోషిక వినిపింప నురుధక్తి వినిన
నట్టి వారికిని నూఱశ్వమేధములు | నెట్టన చేసిన నిజఫలం బబ్బి
చింతితిసిద్ధి సుస్థితి భాగ్యసుఖము | సంతయు సిద్ధించు హరికథగాన.
అని యిట్లు సూర్యవంశాధీశుపేర | జనలోక రక్షాభిజన వీరుపేర
మండిత శాత్రవ మత్తభూపాల | శుండాల కేసరి శుభమూర్తిపేర
హరినామ సంస్కరణానందుపేర | శరణాగతాభిరక్షణ శీలుపేర
బ్రహ్మకల్ప స్థాస్యబహుకీర్తిపేర | బ్రాహ్మణాశీర్వాద ఫలవర్తిపేర
విభవ నిర్జిత దేవవిభుపేర శాహ | విభుపేర సకల ప్రవీణుని పేరఁ
బృథు రసోక్తంబైన భీష్మపర్వంబు | ప్రథిత విష్ణుకథా ప్రబంధంబుగాన
వ్రాయించె నింబాజి వరమతీయుతులు | మాయురే యుని పలుమాఱును మెచ్చ
నిటలాక్ష పదపద్మ నిహితప్రసన్న | పటుచిత్తుడైన కుప్పయమంత్రిచేత.
ఎందాఁక రవిచంద్రు లెందాఁక జడధు | లెందాఁక తొలి మిన్ను లెందాఁక నలువ
లెందాఁక కైలజాధీశు నత్కిర్తి | యందాఁక నిది పూజ్యమై యొప్పుఁగాక.)
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త | సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరిసత్పుత్ర | మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
రచితమా భీష్మపర్వమున నాశ్వాస | ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె నైదవది.

* ఈకుండలీకృతభాగము తంజావూరి వ్రాయస కాండగు కుప్పయమంత్రిచేఁ బ్రక్షిప్తమైయుండును - ఈ
తీరుగాన కృడకృడఁ గొన్ని పర్వములలోఁ జూపట్టుచున్నది. వివరములను ఊపోద్ఘాతములోఁ
జూచునది.

ద్రోణ పర్వము
(తిమ్మయ)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీరత్నయుతవక్ష, సితసత్కటాక్ష, | కారుణ్యనిధి, రామ, ¹కానల్యరామ,
కపివరు సేనానిగాఁ జేసి నడచి | రిపుల సాధించు శౌరీ! చిత్తగింపు.
జనమేజయునకు నై శంపాయనుండు | మును వినిపించిన ముఖ్యమార్గమున
నక్కథకుండు శౌసకాది సన్మునుల | కక్క-థానూత్ర మిట్లని చెప్పదొడఁగె :
వర్ణాధిపతులార, వ్రతులార, మీకు | వర్ణింతు ద్రోణపర్వము కథ వినుడు.
శంతనుతనయుండు సమర్థోర్విఁ బడుట | యంతయు సంజయుం డాంచికేయునకు
వినిపించి మఱియు నవ్విభుడు దన్ననుప | నని చూడఁబోయి వృత్తాంతంబు లరసి
యరుదార సంత సేనవనాటిరాత్రి | యరుదెంచి యతని కిట్లని చెప్పదొడఁగె :

యుద్ధవిశేషములను సంజయుండు ధృతరాష్ట్రున కెఱిగించుట

“అయ్యో, నీవనివిటి ననిఁ గనుఁగొంటి | నయ్యెడనైన వృత్తాంతంబు వినుము.
నిర్యాజ్ఞుఁ డలమోచి నీపుత్రుకడకుఁ | జయ్యన సేజన్న సమయంబునందు
సొలసి కోలలవారిఁ జూచి రారాజు | బలముల రప్పింప బ్రమసి యాసేన
తరువుగూలిన పక్షి తతియుచుబోలె | శరధియింకిన మత్స్యసంఘంబుఁ బోలె
బిరుదుషాశ్రయములేని పొలతియుఁ బోలె | సురనదీసుతుఁబాసి స్రుక్కుచు వచ్చి
సన్నిధి నిలిచినఁ, జాలశోకమున | విన్ననై తొలినాటి విఱుగు దలంచి
తలఁపిప్పకొని కొంతతడవు చింతించి, | “నిలువ నెక్కడివాఁడ సేడు కయ్యమునఁ!
గర్జుండు నాపట్టు గలఁడు ప్రాణమున ; | జీగ్గుండఁ గానేల ? చింతింపనేల ?
యాతనిఁ దోడితెం.” డని హస్తిపురికి | దూతలఁ బయప నద్దూతలు వోయి :
“రారాజు పిలిపించె రమ్మయ్య నీవు ; | ఘోరాజిలో నిన్న గూలె భీష్ముండు ;
ఆతండు వడక నీ వనిసేయ నంటి | పితరువాత నిన్నెఱుంగ నయ్యెడిని.
వసుమతి భటులు నీవచ్చునందాఁక | దెసలకు నోభులు దెఱచియున్నారు.”
అనిన భీష్మునివార్త కాత్మలో వగచి | తన పుత్రమిత్ర బాంధవులతోఁ గూడ

1. కాశ్యప. 2. పురుషాలయము. (మా).

నేనలఁ గొని చుని నిబిడమునడకు । నా, ననుచున్న భక్తాభిమానమున్
 యా కర్ణవదన చంద్రాబోజముఁ । భోక్తా, నుచ్చిత ప్రసాదము నొచ్చి
 యాతని యలుత నొయ్యనఁ గొనిలింది । సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 గర్జుఁ డాతని బొప్పకణములు నుడిచిః । “వర్ణనానీతి, మనమును మున్ను;
 ఏ నీకుఁ గలుగుట యెప్పుడెక్కిన? । సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 చక్కాడఁ గలవాడఁ జక్రి నెచ్చులు; । సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 చనియెద భీష్ముని సంగ రాష్ట్రం । గొనియెదఁ । సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 కలుమంటపంబుగో గాఢత్యము; । సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 బెడఁగునొప్పలఁ గ్రాంతి సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 నెగయునూర్పు గొప్పవర్ణము నుచ్చిత సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 గట్టియొప్పుల సూతం నుచ్చిత సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 బొడగాంచి పురపరఁ బొప్పును సూతం నుచ్చిత సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 “అక్కటా! భీష్మ యుద్ధము! సూతం నుచ్చిత సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 ఆ శాత్రవులు నుచ్చిత సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 ఇంక నెక్కడికయ్య! చుక్కడిరావ్వు! । సూతం నుచ్చిత సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 అకట! గాండివిని నొగదాపాఁ । నొగదాపాఁ గొనుచు నీపులకింకాన! ।
 అరి ఘోరతీవిర మాంతాండప్రదంబఁ । శరము నొగదాపాఁ గొనుచు నీపులకింకాన! ।
 నీకుఁ గోడ్వకనైతి నుచ్చిత సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 పడియెడఁ బొండవ బడ బానుఖయుతఁ; । గొగిగక గొనా గొనా గొనా గొనా;
 తరమిడి నాచేయు నెచ్చులు నుచ్చిత సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 అనిన 2నోరావ్వును సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 యుగాధిరావ నొయ్యనఁ గొనిలిందిః । “సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 బిరుదనై యేచును బెడగితిఁ గొనక; । సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 చచ్చెన సూతం నెక్కడికొప్పులు; । ఇచ్చెన సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 చెప్పెన వారలచేతిక సూతం, । తిప్పవే! । శౌరవాధిపుల సూతం నుచ్చిత సాధోయః । భోక్తా
 అనిన గర్జుడు మునహానము చేరిః । “ధనువును విచ్చును తొన, యెప్పుడెక్కిన?
 ఏమండి నృపతుల నేల చాలింతు? । (పూని శాత్రవులును నొగదాపాఁ గొనక)

ఏటికి నలదన ? నెవును నీనాడ ; | మాట మాడితి వీవు మతి విసంగాని.
 ఇనుడదె పొడతెంచె; నింక గయ్యమున | కనుపుము పోయెద.” నని మ్రొక్కుటయును
 బాసగ భీష్ముడు పెద్దప్రొద్దు చింతించి, | “ మనలక నీవును మాన వేనియును
 బావని నణచి బీభత్సుని నణచి | భూచరు నాజిలోఁ బూని రక్షించు.
 వులి లేళ్ల కుఱుకువొప్పున నాతఁ డుఱుకు | సలిగి కుమాళ్లపై నప్పు డేమఱకు.
 దురమునఁ గదిసి యోధులు వీఁగునపుడు | తరమిడి నీకొప్పి తడవకుమయ్య.
 ‘అదెగెల్చి రదెగెల్చి’ రని పాపసుతులఁ | ద్రదళులు పొగడుచోఁ దెమలకనిలువు.”
 మని బుద్ధిచెప్పి రణానుజ్ఞ యిచ్చి | యనిసెన, నుప్పొంగి యంగాధిరాజు
 వివిధతూర్యంబులు వెనమ్రోయఁ గడలి | 1. నివిడిన గొడుగులనీడ సేతెంచి
 మానవేశ్వరుఁ బల్కు: “ మనకింక నొక్క | సేనాధిపతిలేక సేన నూల్కొనదు;
 కలఁడొకొ? గాంగేయుగతి నాజిలోన | మలయుచు రిపుకోటి మర్దించుమంత్రి?”
 అనిపల్కి యుత్సాహ నూననాబ్జమునఁ | దసరార మతియు నాతఁడు రాజుఁజూచి
 “ అక్కట! మఱచితి నాచార్యుఁడుండె; | తక్క కీ వతనిఁ బట్టముఁగట్టు లెమ్ము.
 దినకర తేజుండు దివ్యాస్త్రువేది | మనకు నాతఁడు గల్గ మఱి చింతయేల?”
 అనుటయు ‘ సది కార్యమా’ నని నృపతి | గొనకొన్న వేడ్క నగ్గురుఁ జేరఁబోయి
 భూరి ప్రసక్తిఁబొందునచ్చి మ్రొక్కి | గారాము ధైర్యంబుఁ గాసరాఁ బలికె:

ద్రోణాచార్యుల సర్వసేనాధిపత్యము

“ 3 ఆనతరిపురాజ, యాచార్య, నీవు | సేనాధిపత్యంబు సేయుంగవలయు;
 పెద్దవాండవునీవు భీష్మునిమాత్ర; | ఇద్దెన నుడుకార్ప నెవ్వరున్నారు?
 చేయక చేసిన సేనాధిపతివి; | నీయాజ్ఞ కెప్పుడు నిలుచు నాబలము.
 పడుచోట భీష్ముండు పౌరుషంబెల్ల | మెడఁ గట్టుకొనిపోడు మీకిచ్చుఁగాని;
 తగుఁగాదె సూర్యుండు తాఁ గ్రుంకుచుండ | నిగిడినకాంతి సగ్నికి నిచ్చుటెల్ల.
 సమృతింపుము సర్వసమ్మతం. ” బనిన | నమ్మానవాధీశు సతఁడాదరించి:
 “ నీచిత్తమెట్లుండె నృప, యల్లెచేయు; | నాచేతనై నంత నడపెద మొనల.
 గాంధారుఁ డున్నాడు కర్ణుఁ డున్నాడు | సింధురాజున్నాడు చిక్కపువనులు.

చీకాకుపజచి వ్రాల్చెద శత్రుకోటి : నాకు నిన్నుబాగు ననుచు నుండును !
 ఏను నేర్చినవిద్య యెన్నటికికి ? నానియు నిన్నును నోము నుండును !
 గనక కుంభంబుల గంగాజలములు ! వానితో నేర్చునది నెట్లును నుండును !
 బంచపల్లవములు బంచవల్లులును ! నాచున్నట్లును నుండును !
 సరవి బుణ్యాహవాచనము నేయుచు నుండును ! నాచున్నట్లును నుండును !
 మంత్రపూర్వకముగా నుండు ద్రోణమూలము ! నాచున్నట్లును నుండును !
 ఫాలపట్టంబున బట్టంబు నుండు ! నాచున్నట్లును నుండును !
 యాతపత్రము నడిమూలము రథము ! నాచున్నట్లును నుండును !
 సేనాధినాథుల జేతికిచ్చుటయు ! నాచున్నట్లును నుండును !
 ఆనేర్పునకుం దగ నాచున్నట్లును నుండును !
 యంతకాంతకుదోలి యుండును ! నాచున్నట్లును నుండును !
 దురములో నభిమన్యు మునుకు విరాటులు ! నాచున్నట్లును నుండును !
 యంత సంతకసూనుడు డాడుచాత్యములు ! నాచున్నట్లును నుండును !
 బాంచాలతనయుండు నుండును ! నాచున్నట్లును నుండును !
 ఏనును నీతోడ నిది యేర్పరుండు ! నాచున్నట్లును నుండును !
 “ఏమంటి నంజయ ! యేమంటి నకుట ! ! ఆ చుండును !
 అతని యాన్నత్యంబు నుండు ! నాచున్నట్లును నుండును !
 ఆరయ గల్లకేలా రోయనిట్లు ! ! నాచున్నట్లును నుండును !
 నూతజ ! రణమింక జూడకుండు ! నాచున్నట్లును నుండును !
 ఏనిట్లువణకెద నీవార్త వినిన ! నూచున్నట్లును నుండును !
 నాచావు తనదిగా నాశ్చర్య జనించి ! నూచున్నట్లును నుండును !
 నాతులు చేరి యన్నరనాథులకును ! నూచున్నట్లును నుండును !
 గుబ్బున దెలిసి డగ్గుత్తికనెట్టి ! నూచున్నట్లును నుండును !
 “అన్న, ద్రోణాచార్య ! యక్కటా ! నీవు ! నున్నట్లును నుండును !
 ప్రాకృతుడును నోలె బ్రాణమిచ్చితివి ! నాచున్నట్లును నుండును !
 ఏమని తలచితో యీవునందనుని ! ! ఏమని నిజిదితో యినుమునందనుని !

ఆ యంగకాశిన్య మాబ్రహ్మతేజ । మా యనుస్థానంబు లూచి వేకములు
పరమేశ్వరునకైన భావన కొదవు । (దురములో నీవట్లు దునియుట తెలిసి)
నరుడెంత పొంగెనో నాడు కయ్యమున ! హరి యెంత మెచ్చెనో యనఘ, నీమృతికి !
గుణధామ, నీవిట్లుకూలినవెనుక । రణమట ! యింక రారాజు నేమందు !
చచ్చిన గొదలేదు సంయమిశ్వరులు । చొచ్చెడులోకంబు చొరమయ్య తండ్రీ !”
అని విలపించి యిట్లు సంజయునకు : “ మనయోధు లెండలు మడిసిరో నేడు ?
నలి నెండటణిగిరో నాతనూధవులు ? । కలస నేమయ్యెనో కల్గనికొలది ?
బ్రమసి యెట్లాదిగెనో పన్నినబలము ? । క్రమమున గయ్యమేర్పటతుగా.” కనిన
సంజయుణ్ణిట్లు : “ స్వామి, నీమనము । రంజిల్ల నేనెట్లు రణము వర్తింతు ?
ఆ పాండవులు గెల్చిరనవలె నాకు ; । నీపుత్రు జయము లేనిది చెప్పరాదు ;
జూదంబులో బాండునుతుల యోటమికి । మోదించి నేడిట్లు మునిగిన జనునె !
చెప్పెదమి ను మట్లు సేనాధిపత్య । మొన్నబూనిన ద్రోణుడుప్పొంగి పలికె :

ధర్మజుబట్టియిచ్చునట్లు ద్రోణుడు దుర్యోధనునకు పరమొనఁగుట

“ కురురాజ, మీతాతఁగూల్చిన చిచ్చు । శరవృష్టి నారెన సైంధుమీ నేడు.
నా బాణమహిమ లెన్నఁడు జూప నీకు । నీ బలుబులఁ గాచి నేడు చూపెదను.
అనఘుండు కృపుఁడుండ నటుకర్ణుఁడుండ । నను బెద్దచేసి, నేనలకు నన్నిటికిఁ
బతిఁ జేసితివిగానఁ బరితోషమయ్యె ; । హితమతి వరమడు గిచ్చెద.” ననిన :
“ పాండవాగ్రజ నాకుఁ బట్టి తే చాలు । నొండొల్ల.” ననియె నా యుద్వీశ్వరుండు.
అడిగిన మదిఁనుక్కి యర్హకారంబు । వెడలనీక గుఁతుండు వెడవెడ నవ్వ
దుర్యోధనుని బల్కె దొరలెల్ల వినఁగ : । “ కార్యంబు గానక కడన నాడితివి ;
అతనిఁ బట్టఁగ నీకు నయ్యెడిదేని ? । అతివేగమున జంపుమననేరనైతి ;
వేమిసేయంగ నీవిట్లు దెమ్మంటి ? । పేమర్మ మెఱింగింపు మెఱిగెద.” ననిన :
“ ఏ నేలచంపితు ! నింత మూఁఁడుడనె ? । చానేల యిచ్చు నచ్చట శౌరి యతని ;
నీదైనకడిమి నా నృపుఁ డెత్తునేని । జూదమాడింతు నిచ్చొ దొంటియట్లు.
సౌబలుఁ డున్నాడు జయసిద్ధి గలుగు । నీబుద్ధిఁ దెమ్మంటి నెఱుఁగు ధర్మజుని.”
అని కారవేశ్వరుండాడినమాట । విని : “ క్రీడియున్న నవ్వభుఁ బట్టగాదు ;

ఆపాఠ్య నెత్తెన నని నుండనీక | పాపుము తొలగ నాప్రతి న చెల్లెంతు.
 సాగరోదక మెల్ల జల్లిన పిరప | సోగముత్యము దేర సులభమైసట్లు,
 సరి నుగ్రగోచులు శాంతిపొందుటను | నరుణబింబము చూడ సలపియైసట్లు,
 నిజమంత్ర మహిమ లన్నియు జాఱ జూచి | ద్విజుని ధిక్కుతి నేయఁ దివిఱిన యట్లు
 ఒక్కచోటికి గ్రీడి యొదిగినఁ జాలుఁ జిక్కురా.” జనిన నాక్షితిపాలుఁ డలరి
 యతి శౌర్యుఁ డాచార్యుఁ డాడిన ప్రతి న | చతురంగ సేనలోఁ జాటంగఁ బనిచి
 యనుపమోత్సాహుడై యాచార్యుఁ బలికెః | “మొసలు దీర్తువు గాక మొగ్గరంబునకు;
 జలజాప్తుఁడుదయించి జామున కెక్కె; | బలిమిఁ దాఁకుదుగాక పొండుసందనుల.”
 అనిన ద్రోణుఁడు విని యర్థిదేరెక్కి | ఘన తూర్యముల మ్రోతఁ గగనంబు గప్ప
 క్షితిపులు సేనలు సేనాధిపతులు | నతివేగఁ గూడిరా నాజికి వెడలె.
 కౌరవసేనపైఁ గలువాన గురిసె; | వారణంబులు మ్రొగ్గె; వాజులు స్రగ్గె;
 పడగలన్నియుఁ జిక్కుపటచె వాయువులు; | పిడుగులు పడఁజొచ్చెఁ బృథివి నెల్లెడల;
 గురుని టెక్కెము మీఁద గూబ కూర్చుండె; | సొరిది నెత్తురువాన చోద్యమై కురిసె.
 గొఱగాని శకునములే కురుసేనలోనఁ | దఱచైన వెఱవక దండనాయకుఁడు
 శాకట వ్యూహంబు సంధించె; నందు | నాకర్ణుఁ డొప్పారె నగ్రభాగమున;
 వానికి ముందట వాజివైభవము | గానుపింపఁగ నిల్చె గాంధారరాజు;
 చెచ్చెఱఁ గాళింగ సింధులఁ గూడి | వచ్చె వికర్ణుఁడు వలపటిదెనకు;
 జానొప్పుఁ గృతవర్మ శలవివింశతుల | తో నిల్చె దాపట దుశ్శాసనండు;
 చిత్రసేన సుశర్మ శిబి సూరసేన | ధాత్రిపు లంతంతఁ దను జుట్టికొలువ
 ద్రోణునిమాటున ధూమకేతువన | రాణమీఱఁగ నిల్చె రా రాజు నడుమ.
 అంత సంతకసూనుఁ డటమున్న గురుని | వింతలాగు ప్రతిజ్ఞ వేగుచే నెఱిగి
 యింద్రసూనున కది యేర్పఱించుటయు | సాంద్రపుభక్తి సంజలిచేసె యతఁడు :

ద్రోణుని ప్రతిపకు వెఱవవలదని యర్జునుఁడు ధర్మజునకు ధైర్యముగొలుపుట

“ఉర్విశ, నే నీకు యుద్ధరంగమున | సర్వాంగరక్షయై చనుదెంచుచుండ
 గురుండేల గురుగన్నగురుఁడు వచ్చినను | గురుసింహ, నిను బట్టుకొన నెట్లువచ్చు!
 నాకులు నోపరు నను నిన్ను బాప; | వ్యాకులమే!” లన్న వసుధేశుఁడలరి

దుందుభిపటహాది తూర్యముల్ మొరయు | సందఱఁగొనుచు ఘోరాజకి వెడలి
 పక్షి బాగున నేన వన్నింపుచోట | నీక్షింప ముందట నింద్రజుఁడొప్పె ;
 ఆతనికెలస నేనాధినాథుండు | హేతి జాల జ్వాల లేర్పడ నిలిచె ;
 మారుతి గవళఁ గుమారవర్గంబు | వీగులు విరటాది వితతబంధువులు
 దండాధినాథులుఁ దక్కటె నృపులు | మెండుగా విడిసిరి మెఱసి యెల్లెడల ;
 గాంధీర్యమునకుఁ దగంగ ధర్మజుఁడు | సంభృత బలుఁడొప్పె సైన్యమధ్యమున.
 ఈతీత వ్యూహంబు లిగువాగుఁ బన్ని | పోరాడఁ దొడఁగి ; రప్పుడు దివినుండి
 కనుఁగొనుచుండిరి గరుడ గంధర్వ | ముని సిద్ధసాధ్యులు మొదలైనవాగు.
 అప్పుడు బిట్టార్చి యతి ఘోరధూళి | యుప్పతిల్లఁగఁ దాఁకి రుభయసైన్యములు.
 'పాడు పట్టు పొరిగొను పోనీకు పొదువు | మడు కొట్టు' మనుమాట లఖిలంబు నిండ
 సకల దిక్కుల సస్థిశకల కపాల | శకటాంగములు ద్రెవ్వు చప్పుఁజ్ఞేసంగ
 ఘనతర శస్త్రాస్త్రాఘట్టస నెనగి | యనలకణంబు లాహవభూమి నిండ
 హుంకారములతోడ నుబ్బులతోడ | జంకెలతోడ నిశ్శంకఁ చోరాడ
 నా మహాసేనలో నాచార్యు రథము | నేమిఘోషము గల్గి నేల చించుచును
 ఆకాశమునఁ బక్షి కడ్డంబు లేక | గైకొని చరియించుగతి యచ్చుపడఁగఁ
 గరి దాఁకి పిఱుగక, గదఁ జక్కువడక, | యొరుతేరిఁ గదలక, యూసంబు గాక
 సెగ నొగ బెఱుకక, చెనకి చేయిక, | మగుడుట నిగుడుట మహిఁ గానరాక
 చరియింప గురుసేచే జదియు తేఱులును, | ధర వ్రక్కలైవ్రాలు దంతావళములు,
 దుత్తుములై ధరఁ దొరుఁగు సశ్వములు, | మొత్తమునై త్రెవ్వి మొగ్గు కాల్బలము,
 బడియెడు దొరలునై పాండవసేన | తడఁబడఁదొడఁగియు ధైర్యంబుకలిమి
 గురుని మార్కొని యేయు గుంపులుగట్టి ; | సరగి పాటియు నిల్పుఁ ; బైఁబడి వ్రేయు ;
 నెడత్రెవ్వియును గూడు నెదిరించు నొంచు ; | నడఁపరాకయుఁ ద్రోచి నడచుఁ గయ్యమున.
 అప్పుడు గగనమధ్యమున మార్తాండుఁ | దొప్పార, ధర్మజుఁ డొక్కింత యలిగి
 'యడ్డపెట్టుఁడు గిట్టుఁ డాచార్యు' ననుచు | నొడ్డుకర్తకుఁ జెప్ప నొదుఁగక యతఁడు
 కవ్వడి తోడుగాఁ గలశజుఁ దాఁక | నవ్వడి పొడగాంచి యఖిలకౌరవులు
 వసుధాధిపుని యాజ్ఞ వారిపైఁ బడిన | నెనగి పార్థుబలంబు నెక్కె ; నెక్కినను
 ఆజిఘోరంబయ్యె ; సందు నంగాధి | రాజుతో విరటుఁ డుగ్రతఁ దలపడియె.
 మహిత శస్త్రాస్త్ర భీమంబైన రణము | సహదేవునకుఁ గల్గె శకునితో నపుడు.

అనుపమభుజవీర్యుడగు వివింశతికి | సనిలజానకు నయ్యె సతిఘోరరణము.
 పానర శిఖండికి భూగీశ్రవునకు | ఘనపరాక్రములకుఁ గలిగెఁ గయ్యంబు.
 నవకోపమున శల్కునకు సకుటునకు | బనరంబు గలిగె సప్రతిమరాద్రమున.
 ఆ కీర్ణశరముల ననువిందుఁజోడఁ | జేరితానున కల్ల సిద్ధించె రణము.
 హైదింబుచకుఁ గల్లె నయ్యలంబుచుని | తోడ నూయాప్రాధి దొరయ రణంబు.
 పెనకువ గుణఘోష భీషణంబగుచుఁ | దనరె నుశర్మ సుత్రానుసూనులకు.
 ధీరతఁ గృపుచకు ధృష్ట కేతునకు | ధామణి యద్రువంగఁ దలపాటు గలిగె.
 చతురవిక్రము లిట్టిసందశిఁజోడఁ | గృతవర్మయును సాత్యకియుఁ నలవడిరి.
 పగ దెగవలెనని పాంచాలపతియు | భగదత్తుఁడును దలపడిరి ఘోరముగ.
 అట్టి సంకులమున హయహేషితములు |
 రాద్రంబులైన వారణబృంహితములు | ఛిద్రితదిశలైన శింజినీధగ్గునులు
 నుర్వి కోర్వంగరాని యుగ్రహుంకృతులు | సర్వభూతాట్టహాసంబుగఁ జెలఁగె.
 నింగిని నొరసిన నెత్తురులేరు | సంగరంబునఁ బాతె జగతి కెంపెనఁగ.
 అంత దుర్యోధనుఁ డభిమన్యుఁ దాఁకి | వ్రంతగా నొకకోల వక్షంబు నాఁటి
 నఱిమి యెండాకకోల నారి ఖండింప, | నెఱచిచ్చుగతి మండి యింద్రపాత్రుండు
 వేటొక్కశింజని వింట సంధించి | పాఱుచ్చుదొడిగి యప్రభునూతుఁ జంపి
 రథికుపై నట్టిమార్గణమె సంధింప | రథవేగమున జయద్రథుఁ డెడసొచ్చి
 యిలఁ దేరు కుప్పగా నిరునులు సఱుకఁ, | బలకయు నడిదలబుఁ బట్టి యజ్ఞోదు
 సైంధవులేరికి జవమొప్ప దాఁటి | సంధించి హరులతో సారథిఁ జంపె.
 వెన వాడు గదఁ దన్నువ్రేసెను ; వ్రేయ | ససిదట్టి మూర్ఖువో నాశనిఁ గొట్టి
 తలపట్టి యొచ్చునంతట శల్కుఁ డెఱిగి | యలయక సకులుతో నాజి చాలించి
 గదగొని యాత్రోవ 1 గదలినంతటనె | మదిలోన వివరించి మారుతాత్మజుఁడు
 నెటుపోవమని తాఁక నిరువుర కవుడు | పటుగదారణమయ్యె భటు లోలిఁ జూడ.
 పూవులుఁ జూవులుఁ బొసఁగఁ గుంకుటలు | డావులుఁ ద్రోవులు డాసి వ్రేయుటలు
 నలవులు సొలవులు హస్తలాఘవము | లల వాల్లు పోటులు నందుఁ గ్రందయ్యె.
 ఒంటికోమ్ములతోడి యుత్తద్వయంబు | గెంటక పోరాడు క్రియ నల్లు పోరి
 యల్లుండు మామయు సన్యోన్యహతులఁ | దెల్లి మూర్ఖిల్లుచో ధృతిఁ గృతవర్మ
 మద్రేకుఁ గొనిపోయె మారుతి 2 విగత | నిద్రుఁడై గదఁబూని నిలు నిలు మనఁగ.

అంతః పాండవసేన లాభీమసేను | నెంతయుఁ బొగడుచు నెనఁగు ధైర్యమున
నొత్తుక నడవ, దుర్యోధనాదులును | మొత్తమై కవిసి యమ్మున నిల్గలేక
వెనుకకు వీఁగుచో, వీక్షించి ద్రోణుఁ | డనుపమకోపుడై యపరాష్ట్రానేభ
ఘనసేను వృషసేనుఁ గర్ణునిసూను | ననిఁ బాండవులకు వ్రేఁగై పోగువాని
వీడు బంజ్రానని వినుతించి రథము | వాడిమి నతని నవ్వలికి దాటించి

(ద్రోణుడు పాండవనైస్యముపై విజృంభించుట)

నలి నెదిర్చినవాని నకులనందనుని | బలిరు శతాసీకుఁ బాటంగఁగొట్టి,
తటిమి వెండియుఁ దోడి ద్రాపదేయులకుఁ | జూటచుట వేడిమిచూపి స్రుక్కించి,
గతదయ యవన కేకయ వీరభటుల | శతసహస్రలఁబట్టి చట్టలువాపి,
పటతెంచి తాఁకిన పాంచాలసుతుల | నఱువదియార్వర నందంద మెదిపి,
హైడింబుసేనల ననురనాయకుల | వేడుకఁ బదునాల్గువేల నుక్కణచి,
వికటంబుగాఁ దగ వెల్లి బాణముల | నకలంక రిపుచక్ర మాక్రమించుచును
ఇభకుంభ శకటాంగ హేనుకిరీట | సుభటాశ్వపటలంబు చూర్ణఁబుగాఁగ,
గరళాగ్నికణములు గ్రక్కెడు శీవుని | వెరవున శరములు వెదచల్లుకొనుచు
నరిసేనవిచ్చి యయ్యగ్రభాగమున | నరదంబుతోఁ బాండవాగ్రజుఁ గాంచి
పైపడి యతనిచాపముఁ ద్రుంచివైచి | యేవుమీఱిన దృష్టి నిష్ఠువులు గురియ
సుకుమారు లాధర్మసుతు చక్రరక్ష | ప్రకటించు నృపతు లేర్పడ ద్రోణుఁ దాఁకి
నిమిషమాత్రము పోరి నిలువక పడిన | గమికొని ద్రోణుఁ డక్కొంతేయుఁ గదిసె.
అత్తటి దొరలెల్ల నతని కడ్డంబు | సొత్తెంచుటయు వాడిచూపులఁ జూచి
నకులుని నాలుగు నారాచములను | నకులాత్మజుని నైదు నారసంబులను
వీరటుని దొమ్మిది వేడితూపులను | బరువిడి సాత్యకిఁ బది సాయకముఁ
బవమానతనయుని బాణాష్టకమునఁ | దవిలి, ధృష్టద్యుమ్ను దశశిఖిములఁ
దూలించి వెండియు దొరలను నేసె. | ఆలోన ధర్మజు నతఁడు డగ్గఱిన
నడరి యగంధరుఁ డనురాజు గురున | కెడసొచ్చి పోరాడి యిసుమునైకూలె.
శీఘ్రుత నారీతి సింహసేనుండు | వ్యాఘ్రుదంతుఁడుఁ బోరి వసుమతిఁ బడిరి.
'అదె పట్టెఁ బట్టె ద్రోణాచార్యుఁ డధిపు; | నదె తీరె దీరె నాయన బాస' యనుచు

అర్జునుడు ద్రోణునాఁగి కౌరవ సైన్యము నుఱుమాడుట

భటులొక్కమ్రోతగాఁ బలుకఁ గల్గొంత । చటుల మేఘారంభ సంరంభలీలఁ
గపికేతు ఘనరావ గాండివారావ । విపుల శంఖవిరావ విక్రమక్రీడ
భ్రూభంగ విభ్రమాచ్ఛత ముఖోద్దాయ । శోభి దివ్యకిరీట సురుచిస్సుగణ
సద్భుతక్రోధియై యచ్చోటఁ గ్రీడి । యుద్భవించినమాడ్కి నుగ్విశునెదుట
సమ్మలిమ్ములఁ గప్పి యాచార్యుతనువు । గ్రమ్మున బహు బాణగ్రంధిగాఁ జేసి
ముట్టడ విడిపింప, మున్నాడి యొకనిఁ । బట్టఁ బడుండ్రుగాఁ బఱచి కౌరవుల
శాతాశ్రుముల ముంప, జడియక నగుడు । నేతువుదెగి పాటు చెరువునుబోల
హత్తిన హరినహాయత్వ మేర్పడఁగ । నెత్తిన రణభూమిన్లెల్ల దా నగుచుఁ
బదియు నూఱును వేయి పదివేలు లక్ష । పదిలక్ష యొక్కొక్కభటు నుచ్చిపోవ
విశిఖప్రవాహంబు వెడలించునపుడు । పిశితపుఁ బంకంబుఁ బ్రేవు పంకంబు,
తలపుచ్చె గుదులు రక్తంబుల నదులు, । నలీఁగ్రొవ్వు ననలు బాణమ్ముల యిసుమూఁ,
బాతితధ్వజములు బహుశాస్థిరజము । లాతపత్రలవంబు లాహారవములుఁ
దొట్టినపునుకలుఁ దొడవులతునుక । లిట్టలంబుగ నాజి నెల్లను బర్యే.
అంత ¹నీ శరవార్ధి యపరాధి మింగు । నింతట నిటఁ జొత్తు నే నన్నయట్లు
దినపతి గ్రుంక, సత్రీవ్రాత్రుతిమిర । పునరుక్తి భావమై పొడసూపెఁ దనుము.
అప్పుడు కురుయోధు లట దైన్యవృత్తిఁ । దప్పి పాతినవారిఁ దగఁ గూడుకొనుచుఁ
బతియును సేనాధిపతియును ద్రిప్ప । నతిరయంబునఁ బోయి రావాసమునకు.
అట మందుభులు మ్రోయ నార్పులుసెలఁగఁ । బటుజయోత్సాహులై పాండవబలము
విజయునిఁ బొగడుచు విజయునేవించి । నిజనివాసములకు నెమ్మిత్తోఁ జనిరి.

ద్రోణుని ద్వితీయదివస యుద్ధము

గురుఁ డంత మఱునాడు కోపంబు సిగ్గు । బెరయ నల్లనఁ జేరి పృథివీశుఁ బలికః
“క్షీతిప, నీ కే మున్ను చెప్పితిఁ దెలియఁ; । బ్రతిన చెల్లదునాకుఁ బార్థుఁ డుండఁగను.
అతనినొక్కనిఁ బాపు మంత నే ధర్మ । నుతునిఁ బట్టెద నేడు సుర లడ్డపడిన.

కలఁడొకొ మనలోన గాండీవధరునిఁ | దొలఁగఁ దొల్కొనిపోవు దొర కయ్యమునకు!
 నతఁడు నావాఁడు పొ.” మృదిన నుశర్మ | పతిసమ్ముఖమునఁ జాపముఁ దానునిలిచి
 “నను బంపు ధాత్రీశ, సరునిఁ బాపటకు | ససయంబు నోపుదు నాజి నిల్పుదును.
 ఘోరాజిలోనఁ దోడ్కొని చన్న పిదప | నూరక నరుగెల్తు నొండేని చత్తు.
 చావక గెలువక చనుదెంతునేని | భూవర, విను నాదు భూరిప్రతిజ్ఞ.
 వెరవేది మధువుద్రావినవాని గతికి | (శరణార్థి జేపిడి చనువాని గతికిఁ)
 జనువాఁడ.” నని యగ్ని సాక్షిగానాడి | తన మూఁడుకోట్ల రథంబుల దొరల
 మగఁటిమిఁ గేరళ మాళన ద్రవిళ | మగధ కాశ్మీర భూమండలాధిపుల
 నెట్టన నారాయణీయ గోపకుల | గట్టి మొత్తంబుగాఁ గైకొని మ్రొక్కి
 విభుఁడు ద్రోణుఁడు వేట్కవీడ్కొల్పఁ గదలి | త్రిభువనంబులు భీతిఁదెవలనార్చుచును
 గాంతేయు సేన డగ్గఱఁ బోయి నిలిచి | మొంతయుఁ బనఁ ‘గిరీటీ!’ యని పిలిచి
 ‘చూత మేఁ బిలిచినచోటి కొక్కఁడవు | నేతేర నోపుదో యెక్కటిఁ బోర?
 నిన్ను నేయుటగాని నేరుపుగాదు ; | నిన్ను వ్రాల్చుటగాని నెఱి కీర్తిగాదు ;
 గోగ్రహణమునాఁడు కురుసేన నొంటి | నిగ్రహించిన నీవు నేఁడు రావలయు ;
 నోపకుండినఁ జెప్పు మొకమాట.” యనినఁ, | గోపశోకము లాత్మఁ గొనరనర్జునుఁడు
 యమనూనునకుఁ మ్రొక్కి : “యక్కటా ! నిన్ను | విచతులు పట్టెడు విధమివిధంబు;
 తను చావులకుఁ దెగి దాయలు పిలిచి ; | రమరంగ దీని కెయ్యది యుపాయంబు ?
 యెదరక నిన్ను గాచెదనన్న నాకుఁ | బొదిపి వైరులు పిల్వ బోకుండరాదు ;
 పోదునో!” యనుటయు భూపాలుఁ డలికి : | “ఏ దిక్కుగలదని యేగెద నాకు ?
 నీవు గల్గఁగఁ దన్నె నిన్నుఁటి చావు ; | వావిరి గురుఁ గావ వశమె యేరికిని ?
 రాధేయ శల్యుల రణమెఱుంగుదువు ; | క్రోధి యశ్వత్థామ గుణమెఱుంగుదువు ;
 భగదత్తుఁ డనువాని బలిమెఱుంగుదువు ; | పగలువో మనసేన పాఠెఱుంగుదువు ;
 ఏనుని పొమ్మందు నిచ్చుడు ని.” న్ననిన | నా మానధనుఁ డొక్కయనువు చింతించి
 కాంతేయుఁ బతిఁ బల్కెఁ గరమునఁ జూపి : | “చింతింపకుము నత్యజిత్తుండు వీఁడె
 పాంచాలకుండు దోర్బల ధురంధనుఁడు | నించిన రణములో నిను గానవోవు ;
 జయమేది యితఁడాజిఁ జచ్చిసంభవుడు | రయ మొప్పు మఱిపొమ్ము రణమానవడక.”
 అనుటయు నొడఁబడి యర్జును సనిచి | జనపతి సంగరస్థలిఁ జేర నడిచి
 దండాధిపతిఁ జూచి ‘తగఁ దీర్తు గాక | మండలార్థంబుగా మనసేన’ ననగ

నతఁ డట్లు కావించె; సంతఁ గారవులు | శత్రుగరుని పాద విజయము నెఱవేరి
కలశజు పనుపున గాదుడ వ్యూహం | కలితాంశువు లగుచోట నిర్మలములు
కురుభూమి యూర్వుల కూటుచుండెను | గురుడుచచ్చిపోయె నానందము ;
వెలయ నశ్వత్థామ విందానుపించు | లిల నానుపెను ను గోపురములకు ;
కురురాజు తమ్ములు గొందఱుదొరలు | గురుడె దెచ్చితి నెఱవేరితి నెఱవేరి ;
వెన్నున సమరిరి వివిధ దేశేంద్రు ; | లున్నతే ముఖిలు ముడఁ గోలుచును ;
‘పగదీర్తు నే’ నని పంతలబుఁగోడ | భగదత్తుఁ డేదగుచు నెఱవేరితి నెఱవేరి ;
ఈ రీతి జోకమై నిరువాగుఁ గదిసి | ముగియఁ బెనున నొకప్పుడును ;
గంగయు యమునయుఁ గలిసి నల్లఁగ | నుగియఁ బెనున నొకప్పుడును ;
గలిసి పోరాడుచోఁ గలశజుఁ జూపి | పలికె ధృష్టద్యుమ్నుఁ డిది వాక్యము :
“ బ్రాహ్మణుచేఁ బట్టువడిపోవ నొక | ద్రుష్టాంశుఁ డెవఁ ధూళిభూమియిది !
సత్యజిత్తుఁడు నీవు శైవేయు భీము | లశ్వరూప నన్నధ్యక్షి కావుఁ.” డనిన
“ వారలీ పనికెంతవారు నాచెంత | నోరాజ, పనుజాడు యుద్ధముధృష్టము ;
సత్యజిత్తుండేల ? శైవేయుండేల ? | సత్య మెవ్వరునేల ? శంకియే ? ” లనిన
ద్రోణుపై ద్రుపదపుత్రుఁడు బిల్బుగవిమరు | బ్రాణాంతకుని నాటిఁ బరికింప నోకి
పెరితెరువునఁ దేరు వే ముచి యతిని | యురునేనఁ జెండాడు ముడఁ గురువఁడు.

అర్జునుఁడు సంశప్తకులపైఁ దలపడుట

అటఁ గ్రీడి ధర్మరాజుఁడు శన్ననుపఁ | బటువేగమునఁ దోయు పనుభూమియిది
¹సంశప్తములు పల్కి ²చనుదెంచినట్టి | సంశప్తగాఁఖ్యుల శత్రులఁ గాంచి
హరితోడసిట్లను: “ నదేకంబు దేవ ! | పరులు నా బాణాగ్నిఁ బడఁగోలుచుట ;
అన్నఁ బాయుట నాకు నగుదయ్యెగాక | పన్నియ పేరు నా పరిమివు నాద !
త్రిపుదురథములు దివ్యాస్త్రుశృష్టే | గప్పుదు దిశ లంధశారము గప్పు
బజపుము రథ.” మని భక్తితోఁజెప్పి | ముఖపురీగె రమ్యము మోతముఁ గల్గెను
ఇలరోహణానికి నెవయైన రథము | వెలయ నేనామధ్య పేధఁ దోలునాయు,
నెప్పుడు తునిసెనో యెఱుంగరాకుండ | నప్పుడు మూఁడు వేలరెడలము లొకఁడగు ;

1. సంశోపములు. 2. చనుదేరబట్టి. (మూ)

గజలక్షయను నేలఁగలసె ? గుఱ్ఱములు | నిజముగా నొకకోటి నీలయ్యెఁ జూడ.
 పదివేల సుభటులు పాండవాస్త్రములఁ | జదియుచో నపుడు సుశర్మ భీతిలక
 దొరలతో నటు మంగ దురము బాణాగ్ని | పరిచుంటితాస్త్రమై బహుభంగిఁ బరఁగె(?)
 అందు నందఱు నూఱు నారును వేయి | క్రందుకోలల నహ్నికణములతోన
 హరి హరులను గ్రీడి నాతపత్రంబు | హరికేతనముఁ గప్ప, నప్పొప్పు డలిగి
 వికటాస్త్రముల వైరివిశిఖంబు లణఁచి | నకలయోధుల సస్త్రజుగ్ధి నోలార్చి
 విచ్చుచుఁ బొదువుచు వివిధచూర్ణముల | ప్రచ్చుచుఁ ద్రచ్చుచో, వాఁడు బోరాడి
 లయముగాని జయంబు లవమైన లేని | భయమునఁ బాఱుచోఁ బటకె సుశర్మ :
 “పాఱక నిలువుఁడు బలులార ! మేర | మీఱితి రెటుఁబోయె మీరానానల్లె ?
 ఇతఁడింతవాఁడని యెఱుంగరే మొకల ? | గతశంకి నెందుఁ బోఁ గలదింకమనకు ?
 1. ఎగరెడు విశిఖంబు లెఱుంగఁ డీతండు | తగమనుష్ఠ్యుఁడుగాని వై పంబు గాఁడు ;
 పొదువుఁడు పొదువుఁడు పోనీకుఁ.” డనుచు | ననలింప నారాయణాఖ్య గోపకులు
 పదివేపు రాహవప్రౌఢిమఁ దిరిగి | యదువంశు విధువంశు సమ్మల ముంప,
 మయుఁడు మున్నిచ్చిన మాయాశరంబు | నియతి స్వైరుఁడు సందించెయమ్మాఱక
 లక్ష్మించియేసిన, లలి నొకఁడొకని | కీక్షింప వేగ్యై యింద్రజూఁ డగుచుఁ
 దోచినఁ, దమలోన దొమ్మిగాఁ బోరి | యా చతుర్భుజు ల్లిల్లి రుసుకులు సవ్య.
 అట నందు హతశేషు లర్జునుఁ గదిసి | యట సటనీడ్చుచో సమ్మలవాన
 యంచిత సరమేఘు మచట మిక్కిలియు | వంచిన హతులైరి వార లాక్షణము.

సంకల్పకులెల్ల రొక్కువ్వుడి సర్జునుఁ బొదువుట

అంత నల్లఁ ద్రిగర్త లఖిల సంపీరు | లంకంత నిత్యాకులట శివినతులు
 ముత్యముఁ గేరళ దుండి మాళిస మగధు | లరవాయి గొనక నాహసమునఁ జొచ్చి
 హరివాఁడు నడవాఁడు సరదంబువాఁడు | కరివాఁడు గదవా ఁ ఖడ్గంబువాఁడు
 ససివాఁడు లగుడివాఁ డాశక్తివాఁడు | ముసలంబు వాఁడునై ముసురు గ్రమ్మినను,
 బహుళ 2 దూర్వాంకుర ఫల పత్రపుష్ప | విహితవిఘ్నేశుడై 3 సుసంపదె సరుఁడు.
 పోయెఁగ్రీడి యడంగిపోయె ససంగ | వేయు విధంబుల వినువీధి ప్రసాసె.

1. ఎగరెండు ... లెఱుంగునోయితఁడు. 2. దుర్వాసంధ. 3. వే పొంది. (మా).

కాలుచేయాడ వెక్కన మప్పుడగుచు | నా లోకనాయకుం డర్జునుఁ బిలిచి,
 “నాయన్న, నరుడ, యున్నాడవే బ్రదికి! యే యుక్తిఁ బాయుక మీ నంకటమును?
 కరమున నన్ను జకముఁ దాల్చినీవు; | పగుల కెవ్వ రడ్డపడియెనువారు?
 పలుకవే! యొకమాటు భయచుయ్యె.” ననిన | మెలపునఁ గ్రీడి ‘యేమీ!’ యని పలికి
 యనిల బాణంబున నానంకటంబు | మును ¹పుచ్చి కూడినమునుము ²విప్పంగ
 రథముచెక్కలు గాడి రక్తంబు నడిపి | వృధివిఁ గూలిన యశ్వబృందంబు గలిగి,
 చదిసి యమ్ములువచ్చి నందులఁ బడినఁ | గదలనేరని బండికన్నులు గలిగి,
 యొక తేరు వాఱగా నొరసుల్లు నచ్చి | యొక తేరు తునుకలై యొలుగుట గలిగి,
 కూలురూపును దన్ను కొనియెడురూపుఁ | బోలఁద్రెవ్వెఱురూపుఁ బొరలెడురూపు
 రూపుదప్పినరూపు రూపింప వికృత | రూపమై యొరలెడి రూపును గలిగి
 యరులు గీడ్వడి; రింత నక్కడ గుగుడు | వెరవొప్ప నాజిష్ఠ విష్ణులు లేక
 యొదుఁగంగ రిపు సేనొత్తుచో, వారు | నదలించి కినిల్వఁ బో రతిఘోరమయ్యె.
 అందు మహారథు లతిరథశ్రేష్ఠు | లిందలి సమరథు లిట నర్ధరథులు
 క్రోధాగ్ని వెననొక్కకొలఁదులై పెనఁగి | నాధరాధూళి యాశాగ్రంబు ప్రాణి
 తనకుఁగాఁ ద్రెవ్విన ధారుణీధవుల | ననుసఁబోయిన ధాత్రీయన బిట్టువచ్చి
 కరి ఘటా భటకొటి ఖడ్గరక్తములఁ | బరిలూసమయ్యు నేర్పడియుండె మింట. (1)
 తక్కక కురురాజు ధర్మజుఁడ | నెక్కనిమ్మన సేనలెక్కెను వడిని.
 అరయఁ గాల్చుంటుపైహరి, హరిమీఁదఁ | గరి, కరిమీఁదఁ బొంకఁగదేరు వాఱ
 మ్రగ్గు, మ్రగిన బోకమఱియుఁ ⁴బైఁబడును; | అగ్గలించి బలంబు లాహవకాంక్షఁ
 దేరులు మ్రోళ్లునై ధృతిద్రెవ్వ రథికు | లారణు ప్రాల్మకు రవ్వలితేర్ల.
 ఆయుధంబులు దీసినప్పుడు పరుల | వేయుధంగులతోడ వ్రేయుకాల్చుంటు,
 నెమ్మిమాంసము క్రొవ్వనెఱసి రక్తములు | నుమ్మలించిన ⁵చోట నొఱగు గుఱ్ఱములు,
 కరియూధములు త్రొక్కి కాన్పింపరాక | దొరసి యూ వంకంబుతో మెట్టువడును.
 వదలి వీనుగులెల్ల వరదఁబో రక్త | నదులు వాతిన నేల నలి నాక్షణంబు
 ఎఱ్ఱవికేంధూళి ⁶యొగసివ్రాలంగ | నిఱ్ఱింకు⁷లింకె నయ్యెడ యుద్ధభూమి.
 వీరహాసోల్లాస వివశ భానమున | నారాజు భటరాజు యట్లాజినేయ

1. విచ్చి. 2. విప్పనఁగ. 3. నిల్చుచో. 4. బైడైల. 5. తొంటి. 6. నెనఁగి. 7. లింకినయుద్ధ
 మధ్యమున. కెడు, (మూ)

సమ్మతాఁగనిమేను, ససివోసి రథము, | సొమ్మవోపనిబంటు, సొరుగని హయము,
ప్రక్కవఁజనివిల్లు, పడఁకని గొడుగు, | నిక్కదప్పని జోడు, నీల్లని గజము,
పొడిగాని కత్తియు, బొలియని తలయు, | నిడియనిటెక్కెంబు, నెనఁగని ధూళి,
పడని బొమ్మిడికయు, బరివోని గదయు | దడవిని నాసేనఁ దఱచు లేకుండె.
అంత ద్రోణుడు పొండవఁగ్రజుఁబట్ట | నెంజయుఁ గదియుచో, నెలుగిచ్చి చొచ్చి

సత్యజిత్తు ద్రోణా నెదిర్చి మడియుట

సత్యజిత్తుడు సవ్యసాచి పెన్నుద్ది | సత్యంబుకలిమి నాచార్యునిఁ దాఁకి
తూపుల సరదంబు త్రోచిరాకుండ | నాఁపిన, మెచ్చి యయ్యతిరథోత్తముఁడు
విలుద్రుంప, వేఱొక్క విలుదాల్చి యతని | నలుగులఁబెట్టుచో, నతనిబంధువుఁడు
విలసితోత్సాహుండు నృకుండనువాఁడు | తలమీఱి కలశజుఁ దాఁకియుగ్రతను
బాణాంబురాళి ముంపఁగ, ద్రోణుఁ డతనిఁ | బాణాంబుతోఁ బాపె బటువిశిఖమున.
అంత నొండొకచాప మా సత్యజిత్తు | కాంతేయసేనకుఁ గడిమిరాఁ 2దాల్చి
చిత్తజల్లునుబోలె జిత్రఃపూర్ణుఁడ | 4 మొత్త మా ద్రోణాంగములు నిండనేయ,
నా సత్యజిత్తుతో నాచార్యుఁ డపుడు | చేసిన కయ్యంబు చెప్ప నచ్చెరువు.
తనువైన ధనువైన ధౌరేయమైన | దొనయైన బెనయైన దోకినయైన
గరమైన నురమైన గంకటంబైన | నిరుసైన శిరసైన నెమ్మొకయైన
దాఁకనిబాణ మధ్వరయందు లేదు ; | కాఁక యేమనిచెప్ప ఘటికాద్వయంబు !
అంత ద్రోణాచార్యుఁ డా సత్యజిత్తు | సంశకుఁ గూర్చిన, నాశ్మలో నులికి
తమ్మునివాక్యంబు దలఁచి ధర్మజుఁడు | ముమ్మారంబగు భీతి మొనఁతెల్లఁ గడచి
పాటుచో, వెనువెంటఁ బాటు నాద్రోణుఁ | జీరుచుఁ బొండవసేనాధిపతుల
మరణంబునకుఁ దెగి మలసి మార్కొనిన, | ‘శరణంబు వీరి కెచ్చటి’ దని గురుఁడు
భృగురాముచేఁ గొన్న బిగునునారసము | లొగిఁ బరంపరలేయ, నోర్కక వారు
‘నిదెవచ్చె! నదెవచ్చె! నెటఁబోద!’ మనుచుఁ | గదుపులు కదుపులై కదనంబువిడిచి
రిత్రరథంబులు రిత్తయేనుఁగులు | నెత్తురఁ గనుపట్ట నిలువక చనిన,
నాదెన దశమంత ననిలవేగమున | దూది తెట్టయుఁ బోలె ద్రోణుచేఁ జెదర
‘నోడకుఁ డోడకుఁ డో సేనలార! | చూడుడు న’ న్నని సూర్యదత్తుండు

విరటుతమ్ముడు తాగి వెన ద్రోణుచేతఁ | బరువడి చిద్రువలై పడిననూత్రమున,
 జ్ఞేమనామక చిత్రసేఁ నామకులు | హేమగిరిటు లయ్యెడ ద్రోణుఁ దాకి
 శరపరంపరలు వన్నముగఁగఁ గురిసి | గురుచేతఁ దునుకలై కూలి రాక్షణము.
 అనువార వసుదాముఁ డంతజ్ఞేముండు | ఘనుఁడు సుమిత్రుండుఁ గలశజుఁ దాకి
 సుడివడ్డ తరువులచొప్పన వారు | పొడవడంగిరి కురుభూపతి యార్వ.
 అంత 'ద్రోణునిచేత నదె చిక్కఁ జిక్కఁ | శాంతేయుఁ' డను మ్రోత గగనంబునిండ
 రాధేయుఁ జూచి కౌరవరాజు పలికెః | " ఈ ధర్మజుని కింక నెక్కడి జయము!
 ఈవేళ ద్రోణుని యేపు వీక్షించి | పావనియును వీడె పాటుచున్నాఁడు.
 శై నేయుబలము ధృష్టద్యుమ్ను బలముఁ | గానరాక యడంగెఁ గడిమియులేక.
 తనబలంబును జూచి తనపాటు చూచి | మనమెంత కుందెనో! మానాధ్యుఁ డితఁడు;
 బవరంబులోఁ దన్నుఁ బార్థుండు విడిచి | యవలబోయినదోష మక్కటా! గలిగె.
 సతని కేమయ్యె. |
 ఇతని ప్రాణంబున కెట్టెట్టిమగలు | హితమతిఁ దమ ప్రాణ మిచ్చుచున్నారు.
 నరునినమాను లున్నతమహాబలులు | దొర లీ మహారాజు ద్రోణున కేకు?
 హెచ్చుటికలు గల్గి యిచ్చ ద్రోణునకుఁ | బుచ్చుట తగుఁ దోడు పొందెన దొరల."

అనునంతఁ దగులక యరిగెడు ధర్మ | తనయు ద్రోణుండు మహాధన్వనితోడఁ బిలిచి,
 " నిలు పార్థ, పట్టుట నిను జంపఁ గాదు | కలను సమ్మము వేతెకార్యంబు మూకు.
 చావరు మంత్రులు సైన్యంబు తెగదు | పావని నీ సుతప్రముఖు లున్నారు.
 తెమలుదురయ్య యుధిష్ఠిరా యిటుల! | సమరంబు విడుచుట చందమా నీకు?
 పెద్ద గంగెద్దవై బిరుదంబు విడిచి | యిద్దెనఁ బాటిన నేఁ బాటినను.
 అనినఁ గోపాగ్నియు సమ్మానధనుఁడు | నొనరెన శౌర్యంబు నూతగా నిలిచె
 శశివర్ణహరులతోఁ జుగ్రికాధవళ | శశి కేతనముతో నజాతశత్రుండు,
 రురువర్ణహరులతో రుచిరమాణిక్య | హరికేతనంబుతో నెలసూనుడును,
 హరితవాజులతోడ సంరాభరణ | శరభ కేతనముతో నరి నకులుండు
 కస్తూరివర్ణయుగ్మములతో సేత | హస్తిపతాకతో సతనితమ్ముడును
 దిరిగి బిట్టార్చిరి; దిరిగి సైన్యములు | గురుమీఁద సఖిలదిక్కుల ముంచుకొనినఁ,

గురురాజు యోధులు గొలువ నచ్చటికి | గురుఁ గానఁబోవ నంకులయుద్ధమయ్యె.
 ధృతిమతి నకులుతో ముక్కాననునకు, | క్షితి సహ దేవుఁడో సింధురాజునకుఁ,
 దొవకి ధృష్టద్యుమ్నుతో ద్రోణజునకు, | భువి శతానీకతో భూనకునకు,
 దొరయ వార్ధక్షేమితోఁ గృపునకును, | దొరఁకొని శ్రుతకీర్తితో విరాటతికి,
 అరయ శిఖండితో నంగరాజునకు, | విరటుతో విందానువిందనాములకుఁ,
 దూఁకొని యభిమన్యుతో లక్ష్మణునకు, | నా కేకయులతోడ సుటఁ కేకయులకు,
 నల ఘటోత్కచతోడ నాయలంబునకుఁ, | దొలుత యుయుత్సాహితో సుబాహునకుఁ
 భువి మణిమంతుతో భూవిశ్రవునకు, |
 పడముడితోడ భూవర, సౌబలునకు, | నడచిన ద్రుపదుఁడో నా బాహ్లికునకు,
 దొరయ సేనాబిందుతో నులూకునకు, | దొరఁకొని ధర్మజుతో నుద్రపతికి,
 నలుక సాత్యకితోడ సంతభోజునకు, | నిల క్షత్రధన్యుతో నిసజపుత్రునకుఁ
 దలపాటు గలుగుచోఁ దపనమండలము | విలసిల్లె నాకాశవీధి నెన్నడును.
 అప్పుడు కురురాజు హస్తీద్రుపానికి | తప్పక రథకులై తమ్ములు గొలువ
 ఘోరఘంటలమోతఁ గుంభిని యద్రువ | మారుతాత్యజుమూడ మదగజకోటి
 కొలిపిన, నమ్మహాక్రోధి కోపించి | తలకొని గదతోడ ధరణికి డిగ్గి
 1. ఖర కగుఁ డయ్యంధకారంబు విప్పు | పరుసునఁ గరి ఘటాపటాని మోదఁగను
 ధారల బహురక్త ధారలుప్పొంగఁ | జారుకుంభంబునఁ జదిసెఁ గుంభములు.
 కాండఘట్టన దంత కాండంబులురలె; | తుండాగ్రహతిఁ ద్రెవ్నెఁ దుండమండలులు.
 బెరసి యంతటఁ బోక భీముండు వాని | శిరమున ముత్యాలు చెదరఁ దన్నియును,
 వెలికిలఁ ద్రోచియు విఱుగఁ ద్రోచియును | ఒలిమిఁ గొన్నిటిఁ గొట్టి పాఱవైచియును,
 దలలు తొండములతో దంతముల్ మెఱయ | సులిమివైచియు నుగ్గునూచముల్ చేసి
 వానికి సధిపుడో వంగాధి నాథు | నాసవోబొడిచి ప్రాణత్యాగిఁ జేసి
 యెదుటఁ గౌరవరాజు నీక్షించి కినుక | నదలించి యార్చి 'యాహా పోకు!' మనుచు

భగదత్తుఁడు సుప్రతీకముఁ బఱపి పాండవసేనలఁ గలంచుట

గదియఁదేరఁగ, నది గాంచి యుగ్రాంశు | విదళించు నిజదీప్త విభవంబుతోడఁ
 గొండలు విరివిగా గోరాడి వెండి | కొండ దిమ్మలఁబోలు కొమ్ములతోడ,

ఘర్షరికా ఘోర ఘంటానినాద | నిర్ఘాత భీత సైనిక పంక్తితోడ
 బెడగొండలను నాల్గు పెనఁచిరో యనఁగఁ | గడువిప్పు పొడవొప్పు గాత్రంబుతోడ
 గడ్డిల్లు సుప్రతీకంబను గజము | పర్జన్యనిభుజైన భగదత్తుఁడెక్కి
 భీముపైఁ గొలిపిన, బెడరి ధర్మజుఁడు | తా మున్నుగా నెల్లదశములు నెక్కి
 యాకరినేయంగ, నదియుఁగైకొనక | భీకరా కారమై పెలుకుఱఁ జొచ్చి
 ఘనరథంబులు నొన్ని కరమునఁ బట్టి | వినువీధిరథములు వినగిన్నె చియును,
 బటులీల మోపుగాఁ బట్టి యేనుఁగుల | నటుచూపి యిటుచూపి యవనినై చియును,
 జావకట్టుగఁ బట్టి సైనికోత్తముల | వేపోయి యురులతో వ్రేసియు నిట్లు
 కలగుండువెట్టుచో, గాంతేయుసేన | నిలువక పాటుచో, నిలిపి భీముండు
 న్యందనాగ్రంబెక్కి సారథిఁ బలికెః | “సొందొంద గజముపైఁ బోనిమ్మురథము;
 సారిది మున్నును గజాసురవధచేయు | హరునిఁబోలుదు.” నన్న నట్లకాకనుచు
 నరదంబు సారథి హస్తినైఁ దఱుమఁ | దురగంబులెక్కక దూరదూరమునఁ
 గరికరశీకర కాండ వర్షమునఁ దిరిగిన, | భీముఁ డాతేరొప్ప డిగ్గి
 కరిమిఁడఁ బర్వతాగ్రముఁ దెచ్చివైవ | శిరమువట్టది తాఁటి చిద్రువలైరాలె.
 అంత దశార్ణ దేశాధీశ్వరుండు | కాంతేయ హితముగాఁ గరిమిఁడ నడరి
 యసిగొని కుంభమధ్యమునకు గాఁటఁ | బొసఁగ తొమ్మన వ్రేసి పోనీక గజము
 శినిపాత్రుఁ డా భీనుసేనుని గడచి | తనసేన గజముపైఁ దఱిసి యేయఁగను
 అమృతహాతునితేరు హస్తరాజపుడు | కొమ్మునఁ బొడిచి యుక్కునఁ బాఱవై న
 విరభుడై సారథి వేటొక్క రథము | పరికించునెడ వాని బలమును గూడి
 రాజిల్లు నభిమన్యు రథముతోఁ బట్టి | యోజ నాయతసీమ నొగిఁ బాఱవైచి
 నిలువక భీముపై నిగుడుచో, సైన్య | కలకలం బాలించి గరుడాంకుండచట
 నమలచూ సంత ప్రకాఖ్య సైన్యంబు | నమయింపుచున్న వాసవి క్షిప్తులనియెః
 “ఏమొకా! మనసేన నితఁ ఁంతయ్యె? | భూమిఁగూఁ బట్టెనోపొదివి ద్రోణుండు!
 ఏ సైన్య నాయకుఁ డీల్లెనో! దొమ్మి | సేసిరో కారన సేనాధిపతులు!
 అనురుల సాధింప నమరులు దొల్లి | రసికతఁ జేసిన రథసాధసంబు
 సుప్రతీకము వాయుసుతునిపైఁ గవియ | సప్రతీకారమై యడరెనో మ్రోత!
 ఇంతట నటఁబోయి యెఱిగి రాకున్నఁ | బంతంబు గా.” దన్నఁ బార్థుండు గలఁగి,
 “తలఁపమైతిమి ధర్మతనయు సంకటము; | వలసిన రణ మెంతవలసిన గలదు;

ఘనులు త్రిగర్తులక్కడఁ బోయిరేమి? ఘన పీఠధర్మ మెక్కడఁ బోయెనేమి?
 బావ, నీవటు తేరు పాటని.” మృనిన | నావిష్ణుఁ డటునేయ నాద్వి శాత్రవులు
 లావోష్ప ముప్పుదిలక్షల రథము | లా పీఠవరునకు నడ్డమై నిలుప
 నిజరథవేగంబు నిలువకియుండి | విజయుఁడా రథరాశి వివ్వనేయుచును
 మఱియును గుంపులై చూతంగ కులము | నెఱజోగు లాశ్వికనికర మంగినను
 జెదరఁ జిక్కులునడఁ జెడిపాటఁ జనియ | గునియఁ గుప్పలునడఁ గూలనేయుచును
 గలహోర్వివెడలఁ ద్రిగర్తరాజనియె : | “నిలు నిలు గాండీవి, నీకుఁ బోరాదు;
 ఇనుఁ డస్తగిరిచేరఁ; డేము వొమ్మనము; | నిను బిల్వలెవ్వరు; నీవు గెల్వవును;
 యమసూతి రక్షింప నెదఁజేఁ గలరు; | సమరధర్మంబు విచారంపు.” మనినఁ
 దూలిపోవరు కాలితోడుఁగు పీఠనుచు | నాలకుఁ బులివోలె నతఁడందు ములి
 లలివెల్లి దువ్వుకోలలు ముంచినట్లు, | కలువాన వృక్షశాఖలు వ్రాల్చినట్లు
 కరువలి మొగిలు వ్రక్కలు చేసినట్లు, | హరిచింత దురితాద్ర నటఁ ద్రుంచినట్లు,
 చిలుక కెంజిగురాకుఁ జీల్చినయట్లు, | మెలపేది హరి గిరుల్ మెచిసెయట్లు,
 వంచయు వ్రాల్చయు వ్రక్కలించియును | ద్రుంచియుఁ జించియుఁ దూలనేసియును
 వారించి తిరుగుచో, నాయువేగమున | నా రథికుని రథం బక్కట కొదవ
 సామజ భీముల సంధిఁ బెట్టుటయు | దామోదరుని నేర్పు తడవిరి సురలు.
 అర్జున భగదత్తు లప్పడొండొరుల | సిద్ధిలచు తలఁపుల సిద్ధుగావ్రుముల
 జల్లు పోరాడెడునరణిఁ గప్పఁగను | అల్లార్పు కరముతో హస్తరాజపుడు
 అగముల గములఁ బై నడరి నై చినను | మగఁటిమి నింద్రకుమారుపైఁ బడిన
 దైత్యుల సమృతంబు దప్పించునట్లు | దైత్యాగి నరునిరథంబు దప్పఁగను,
 ఘనపార్శ్వములఁ దెచ్చి కదియింప, సరుఁడు | కినిసియు మృదుభాషఁ గృష్ణునకనియె:
 “ఒక్కవ్రేలెడు నేల యొరించి నన్ను | దక్కవభటునకుఁ దగ నై రియెదుట
 వెన్నుఁడ, నిన్నుఁడ వెఱతునుగాక | నన్నిట్లు తొలఁగింప సరకారి, తగునె!

అర్జునుఁడు భగదత్తుతోఁగూడ సుప్రతీకమును మడియించుట

కరినన్నిధికిఁ దేరు గదియింపు.” మన్న, | “హగినుత, యెఱుంగవీ హస్త ప్రళస్తి;
 దివ్యగజంబిది; దేవతార్థంబు | భవ్యండు నిర్మించెఁ బరమేష్ఠి మొదల.

అనుకులఁ బెక్కండ్ర నడచె నీగజము ; | పననారసములేసి భంజింపు.” మనుచు
 సమ్ముఖంబునఁ దేరు చక్రి దోలుటయు | సమ్మదగజముపై ననుర బిట్టార్చి
 సచ్చిసమ్ముల సరనానాయకులను | గ్రుచ్చుచుఁ గపి భూతకోటి వ్రచ్చుచును
 బసతోడఁ జొచ్చిరి, బాధ్యంపు వాని | పసిడికట్టులవిల్లు భగ్నంబు చేసి
 యేనుఁగు పక్కెర యిసుముగా నేయ, | దానవుండతని యుద్ధతి సైంపలేక
 యంకుశంబున నైష్ఠనాస్త్రమంత్రంబు | సంకల్పితము చేసి శక్రజుమీఁద
 వైచిన¹ నది నైరి వాతూల శిమధన | వాచాల వలపుంఖ వలయమై నిగుడ (?)
 సర్వతోముఖ శంఖచక్రి గవాసి | దుర్గహ మణిదీప్తి ధుర్యమైనిగుడ,
 పగ్గంబులటు ముచ్చి పద్మగాభుండు | దిగ్గనలేచి యాతీవాస్త్రమునకు
 నెమరు నిల్పిన, వచ్చి యిందిరాపతికి | నది పుష్పమాలయై యటుత వెలింగె.
 అప్పుడు హరినూతి హరిఁజూచి కినిసి : | “ఎప్పుడే నిటుమాన వేమిసేయుదును !
 ఏ సస్త్రముల కస్త్రమేయలేకున్న | దానవుచేఁ జచ్చుతగ వొప్పుగాక
 యుఱక సిగ్గునఁ జావనోర్తు నే!” యనినఁ | జిఱునవ్వు దళుకొత్త శ్రీశ్రష్టుఁ డనియె :
 “దేవాసురులకైనఁ దెమలని వీని | నీవెంట నదరంట నేసియు నీకు
 జగదేకవీర, లజ్జకుఁ బనియేమి ? | తగవీని కథల విధంబెఱింగింతు.
 హరి తొల్లి యోగసిద్రావసానమున | నురగేంద్రు శయ్యపై నున్న వేశకును
 విశ్వంభరాదేవి విభుచిత్త మెఱిగి | విశ్వమోహనమైన వేపంబుతోడ
 నోయారమున భాస్కరోదయవేశఁ | బోయి యావిభుఁబొందె ; బొందినక్షణము
 కాలదోషమునఁ గాక్షనుఁడగు సరికుఁ | డాలోన నిరువుర కర్థి జన్మించి
 హరిచేశ నీవైష్ణవాస్త్రంబుగాంచి | సురపతికై నను స్రుక్కక తిరిగి
 తనయుండుగాన నితనికిమ్మహాస్త్ర | మొనర నిచ్చెను దంతియు క్తంబుగాఁగ ;
 దీవి కడ్డములేదు తేలుటదెగిన | గాని మిన్నకపోదు ఖండించుఁగాని.
 నీవు దంతిని వీని నిష్ఠురాస్త్రముల | వేవేగ నడచుము వెఱచె సైన్యములు;
 పూని సుధ్యాకాలమును జేరవచ్చె ; | దానవుఁ డతిఘోర దర్పవీడితుఁడు.”
 అనుచుఁ గూర్చున్నచో హరి మూఙ్మగ్రీడి | ఘనముష్టి నుద్దండ కాండంబు దిగిచి
 గజకుంభ మధ్యంబు గాఁడనేయుటయు | విజయాస్త్రధార న వ్వేదండవరుఁడు

హరివజ్రభారచే సంజనాచలము | ధరమీడ వ్రాలుచందమున వ్రాలిండు
ఆక్రింద బడిచచ్చె హయసహస్రములు | జోక నంతిశతలు సుభట లక్షయును.
కరి యిట్లు ఘోరకార కలితమై చావ | సరకజం డవిదగాన పాకియు బోతె
సంజరచారియై యసుర భేటకము | డెబ్బుర గొనియె బాండ్ల పృత్తివోలె.
సవ్యసాచి యొసర్చు శరసంజరములు | దివ్యులు ఘోషింపఁ దెవ్వవేముదును,
గపికేతనంబు భీకరలీల వ్రేయఁ | గపికేతుఁ డతని ఖడ్గముఁ దెవ్వనేసె.
రాద్రాస్త్రునిఁబోసి రపినివి నణక | భద్రంబుగా మింట బలున్మస్తినిశిపి,
కడగి విరాధుపై గారుడాస్త్రంబు | విడుచు రాముండునోలె నెననేను పాడు
కురుసేనవివ్వంగ త్రోణి విలపింపఁ | గురురాజు తలవంపఁ గుంభిని గూటె.
అంతలో నపరాహుయ్యె; సయినను | గౌతేయునేను కడుసంశయమున
నరుండున్నయపుడె కొందము జయంబనుచు | బగునిడి బ్రష్టని బంగి యెక్కినను,
గురు కృప కృతవర్మ గురుసుత శల్య | కురురాజ కర్ణముఖ్యులు దలకడచి,
నేమి ఘోషంబులు నిగుడ సంగ్రామ | భూమి భూభీమునుంగఁ బొరపిడి నెక్కి
భగదత్తుడిల్లినవగ నబ్బలంబు | దెగి చంపదొణగినఁ, దేమిలక సరుండు
గాండీవఘోషంబు గానంబు చింపఁ | జండకాండంబుల జడపెట్ట నపుడు
దొరలెల్ల రథములు దునిసి చాపంబు | లురిసి తెక్కిములూడి యూసంబుగలిగి
సూతరథ్యమల్లిల్లి జోధులు చిరిగి | యే తెగువునఁ బోవ నే యస్యుభేక
చిందటనందతై చెడిపాటి శుభుడు | ముందటగానక మొగ్గుచు మగలి
'మముఁగావు రాధేయ, మముఁ గావు' మనుచు | రమణ ముఖుని చొరల సజ్జోగు
తమ్ములుఁ దనయులుఁ దనుజుట్టికొలువఁ | గిమ్మిగవై గిష్టై గ్రీష్టై రథము

కర్ణార్జునుల యుద్ధము

కలుషించి తఱిమినఁ గర్ణార్జునులకుఁ | గలిగె లోకైకి భీకరమైన రణము.
రామ రావణులన రవిశ శక్రజులు | నా మేదుమింభద్రయముఁ బోగిరపుడు.
ఇరువురి నడుచు సయ్యుచునుట్టరాగ్ను | లనుచుఁ బర్వ ప్రాంతాగ్నులొండె.
వచ్చుశరంబును నడిచి పోవుశరము | సచ్చటఁ దేయ గాగఁబ్రొక్కిఁజిసి.
ఘనదండ గాండీవ కాంక్షపృథుల | సుందరంబులకుఁ గాక నెదిగి బిట్లవిసి.
తోటగిరి తునిసిరి తునిచులై రసంగ | సరువుర ముంచు సయ్యుషు ఘోరపృష్ఠి.

రథచిత్రగతుల ధరాధూళి పర్వే । శిథిలచేష్టలఁ దమ్ము నేనలు చూడ.
 పవముఖ కర్తరి భల్ల నారాచ । వివిధాస్త్రముల దివ్యవిశిఖసంతతుల
 ససి ముసల ప్రాస హల కులిశములఁ । గసమస సరువురుఁ గయ్యంబుసేయ
 గదగొని భీముఁడక్కర్ణ సోదరులఁ । బదివేపురను గిట్టి పటుపరాక్రముల
 ।
 । నెంత వారికిసన నిలఁ గూలనేసి
 సింహనాదముసేయఁ జేరువననుజ । సింహులఁ గానక చెదరి కన్తుండు
 చేతులాడక క్రీడిచేతి శస్త్రముల । ఘాతకుఁ గాకి సంగరభూమివిడిచి
 పాతె 'ధర్మజనట్లు పటపు దోహగ్ను । లాటునే' యన్నట్లు హరి మెచ్చిచూర్వ.
 అంత సూర్యాస్తమయంబైన నృపతి । చింతావివల్లంబై సేనలఁ ద్రిప్పి
 రణముచాలించి వారణములక్రిందఁ । దృఢముకంటెను మ్రగి తెల్లినభటుల,
 దివ్యాస్త్రధారలఁ ద్రెవ్వి నల్లెనల । నవ్యయగతినొప్పి యణఁగు తేరులను,
 గదలచేదలలు వ్రక్కలు వాసి యొఱగి । యొదవ ముత్యములొల్కుచున్న యేనుఁగుల,
 మూఁతులు మోపుక ముదుగు పక్కెరల । యూతచే జచ్చియునొఱగని హరుల,
 కొఱప్రాణములతోడ ఘోరపిశాచు । లుఱక మ్రొంగఁగఁ గుక్షి¹నొదుఁగు రాతొలను,
 వ్రేలాడి వేల్గును వెడగన్న వెట్టి । లీల వ్రాలుచు నాపులించు మాపఁతులఁ,
 బెక్కు భూతంబులు పీకుక తినఁగఁ । జక్కునై ధరవ్రాలు సారథికులను,
 నిండి మెండై పాటు నెత్తురులేర్ల । గుండుగూలిన రాజకోట్లఁ గన్గొనుచు
 వేలంబులకుఁబోవ, నేట్కుఁ బొండవులు । నాలీల సట వోయి రావాసమునకు.
 అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
 జెప్పిన గతిఁజెప్పఁ జెలఁగి యమ్మొద । నెప్పొటఁ గతిచెల్లె నెఱిఁగింపుమనిన
 శరణాగత తాణ సద్ధర్మబిరుద ! । కరిరాజభయ తమః ఖండనాదిత్య !
 భార్గవగర్వ నిర్భగ్న ప్రవీణ ! । భర్గభనుర్దండ భంజనోదగ్ర !
 ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సవయస్వరూప కాశ్యపగోత్ర దీప
 స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
 విరచిత ద్రోణాఖ్య విభుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగఁ బ్రథమాశ్వాసమయ్యె.

ద్వి తీ యా శ్వా న ము

శ్రీజలజాతాక్ష, చిరకృపాన్యకు, | రాజశ గుణసాంద్ర, రఘురానుచంద్ర,
రావణు లోకనిద్రావణుఁ జంపి | దేవిఁ దెప్పిన వినోదీ! చిత్తగింపు.
అక్కడకుఁడు శౌనకాది సన్న్యసుఁ | కక్క-ధానూత్ర మిట్లని చెప్పఁ దొడఁగెః
“ఇరువాగు నీరీతి నేఁగి యూరాత్రి | సుగుచిర నవభోగ సుఖసుప్తిఁ గడపి
1వేగెననఁగఁ దేరు విలు గోల జోడు | రాగె వాగె మనోహరము చేసికొనఁగ (?)
నిట ద్రోణుఁ డేరి నాగేంద్ర కేతనుఁడు | కుటిలంపుఁ జిత్తుడై కొమగొప్పఁ బలికెః

ద్రోణుని మూడవనాటి యుద్ధము

“అక్కట! నమ్మితి నాచార్య! నిన్ను ; | చిక్కని నీబాస చెల్లింపవైతి;
అరులపై నిజముగా నలుగవు గాక | సురలగెల్తువు పాండుసుతు లెంతవారు!
తెలియంగ నీబాస తిరుగఁ గాటింప | నలయునే.”డనిన “దేవా! యింతవలదు;
సారెకు సారెకఁ జనుదెంచు క్రీడి | నోరాజ, కానవే! యుద్ధంబు విడిచి.
అతని కిక్కడప్రాణ మక్కడ బొంది; | ప్రతిస త్రిగర్తల బనరంబు వృథయ.
ఒక్కడనే తాఱకుండ నిక్కడికి | నక్కడికిని దేరు హరి చేర్చగలఁడు.
ఇప్పుడేమిటఁ దప్పె! నేఁ దప్పమాట; | నప్పార్థుఁ దొలగింపు మధిపుఁ బట్టెదను.”
అని ద్రోణుఁడాడుచో నా సుశర్ముండు | జనపతి కుద్దామ శౌర్యుడై మ్రొక్కిః
“తపసుండు గ్రుంకుండదాక సద్దనుని | నృప, యిటు రాసీను నేడని పోయి
హరినూనుఁ బిలిచిన, సపుడు యోధులకు | సరపతి రక్ష విసంజాటి పోయె.
అటు పాండుసందను లగుణోదయమునఁ | బటహభేకులు మ్రోయ బలముఁ బన్నించి
పూఁపు చక్కని గాఁగఁ బోరికి నడచి | యాపట్టు గదియుచో నటమున్న గురుఁడు
తొల్లి దేవాసుర తుములంబు నాఁడు | పెల్లుగా గురుఁడు గల్పించిన యట్టి
యెడ్డు నేడు జయార్థ మొనఁగూర్తు సనుచు | గడ్డరితనమునఁ గదనరంగమున
వరుసలు మెఱయ భూవరులు రేకులును, | సరవిఁ గుమాళ్లు కేసరవలయములు,

శకుని కాథేను మాత్రాసహస్ గొలుచ | వికసిల్లు భటులతో విభుడు కర్ణి కయు,
 నరుణ మాల్వ్యాని భయంక గావ్యశుల | దొరలు పరాగ సందోహంబు గాంగ
 నుగ్రవద్భుతాహ మొనరించి యందు నగ్రమై తానుండ సగియుం గై కొనక
 పాండవ సేనలు మైమై వి నెక్కి | యొండొండ యూర్చి యేయుండు, సగ్గుగుండు
 పాండవొకరగ మహిగ్ని భుగభుగ నెగయ | నందంద బహుభీషణాస్త్రులు లేసి
 విప్పవోలె, బోక పుష్టివీగుండు | నవ్వాముసుతుండు సేనాధినాథుండు
 గవలు కుమారకృష్ణు, ఘటోత్కచుండు | వివిధ దేశేంద్రులు విభుండును దటిమి
 యేరిన గోపించి యిలయును మిన్న | రాసిన శరము లా రాజులమీఁద
 గురుండు నూలును నాకుఁ గొని కాండనేయఁ | దెరువులు గానక తిరితీపులాడి
 పెనగి పద్మవ్యూహ భేరవంబునకు | నను వెంగుఁ గానక యటు నిటు చెదరి
 తనలోన ఖిన్నుడై ధర్మనందనుండు | తనయుని సభిచున్యూ దగఁ జేరబోయి
 మాట నోటికి గాక మఱియుఁ జిత్తమున | నాటిన లజ్జ మిన్నకయ పోనాడి,
 యనయంబు భీతిఁ గార్యంబు కక్కురితిఁ | దన వద్ది యోధులు తలవంపఁ బలికె :
 “ఓ రాకుమార, నీ వీ యొడ్డు నిప్ప | నేఱుతు వానేర్పు నెఱి జూపవన్న !
 విన్వచ్చుకొడుకవు విసయశీలడవు | నవ్వుఁ బాటిది చూన్చి ననుఁ గావుమన్న !
 ఎచ్చోటఁ గారవు లెచ్చోటఁ గర్ణుఁ | డెచ్చోట శల్యాదు లీమొగ్గరమానఁ ;
 జొచ్చి విదారించి చూర్లంబుసేయ | నిచ్చోట నొరుఁగాన నే నిన్నుఁ గాని ;
 నీవుఁ బ్రహ్మమున్నుండు నీ శండ్రినగుండు | గోవిందుండునుగాని కొలుప రీ మొనకు.
 నీవు చొచ్చినగంఠి నిఖిలయోధులము | వేవేగ చొత్తుము విరివి యేర్పడఁగ ;
 ఇది నేఁడు చింపక మోగిన మనల | మదిసోవ్య నార్పుచు మఱి శత్రుఁడార్పు.”
 అనిన నాతండు మహాప్రసాదః క్షు ; | జననాథ, ననుజూడు పైన్యంబుఁ జొరఁగఁ ;
 ద్రుంతుఁ గదల్చు యోధుల వ్రకిలింతు | ముంతు నమ్ములవెల్లి ముదిమందఁ బ్రజలు.
 ముడివడఁ జించి యామొర సొరఁగాని | వెడల నుపాయంబు విరఁ దండిచేత ;
 అప్పటి కొక కార్య మబ్బుదే !” యనిన | సప్తావనియుఁ బల్కె : “నల్లెల ఘృత !
 తెఱపి నీవించుక దీర్చినఁ జాలు ; | ఎఱద సొచ్చినయట్లు వత్తు మందఱము.
 నిన్నొంటి విడుతుమే నేటిపట్టునను ! | గ్రన్ననఁ జొరఁ ద్రోవగానము గాని.”

అనిన సాశథిఁ జూచి యభిమన్యుడనియె: | “చరనిమ్ము మన తేగు చక్క ద్రోణునకుఁ;
 నల్లదండ్రులు మెచ్చ ధర్మజు నాజ్ఞ | చెల్లింతు నితఁడు పెచ్చి సాభవమున.
 చాయచూపించ దేగు చయ్యన దూఱ | జేయుమీ యర్పులు చెప్పితి నన్న!”
 అనిన సుమిత్రాఖ్యుడను నూతుడనియె: | “పినుగు నీతోఁ జొచ్చి పీగు రాలేరు;
 చొర నెఱుంగుదుగాని చొచ్చి యాయొడ్డు | మరలి రానేరవు దుఱియు భేదించి;
 శామ శార్ఙ్గబిది; కన్యక విన్న | వాదగు; ముత్య పిన్నవాడవు నీవు;
 పెరిసి యెఱుంగవు పెక్కాహవములు; | కురువీరు లెంతటి కుశలులొ చెవుమ!
 లీల న్బునుఁ డిందు లేనిచో రిపులు | బాలుని నను జంపఁ బన్ని రీ పన్ను;
 వలదు సాహస.” మన్న వానిఁ గోపించి | చలుము నుత్సాహంబు జమలించ నతఁడు:
 “నాదు సూతుడపయ్య నడికెద నకట! | ఏది నా కెదు రెందు నింద్రాదులైన?
 బాశలింపక తేరు పాట ని.” మృనిన | నాతఁ డొండాడ కయ్యాచార్యు మీఁద
 నే తేరునోలిసి వెట సైన్యములు | నేతేర మనసేన యిల నొత్తినడవ

అభిమన్యుడు వద్దవ్యూహంబు భేదించి ప్రవేశించుట

అతిఘోరరణమయ్యె సంత నాచార్య | ధృతి¹దాకి యాగ్ని యా దివిజులు చూడ
 వాతవాడి మెఱుంగు వాలిక తూపు | లాతనపై నేయు నబ్బిరుసునకుఁ
 దనతూపు లెక్కక ధనువు పోనాడి | తనువు చిల్లులు వోవఁ 2దడఁబడుచున్న,
 గురు లఘుగతి దాటి కురుసేన బెదర | నరిగి పద్మవ్యూహ మజ్జోదు చొచ్చె;
 చొచ్చిన నార్పులు సురపురి గప్పె. | సచ్చుగాఁ గురుసేన అభిమన్యుఁ బొదివి
 జలద కులంబెల్ల సమకాల వృష్టి | గులగిరి ముంచిన కొలఁది నవ్వీరు
 మిగిలి బిట్టెయ, నమ్మటి విల్కాడు | తగనట్టి వృష్టి వృథావృష్టి చేసి
 జ్యోనాద 3హరినాద శంఖనాదముల | భూనభో మధ్యంబు పుక్కిలించుచును,
 గారాకుగతి గర్జికారకేతనము | తారావధులెల్ల దానై చరింప,
 వసుధ వీరరస ప్రవాహమో యనగ | వెనవెల్లి విసిన విషధియో యనగ,
 మండలీకృత చాప మూర్తాండ బిందు | చండాస్త్రుగోచులు జగమాక్రమింపఁ,
 జల్లజల్ల జలంబు జల్లనఁ జెలమ | పెల్లూరుగతి సేన పెరుగు నంతటను,

1. ‘అభిమన్యుడు’ అథ్యాహార్యము 2. ‘ద్రోణుడు’ అథ్యాహార్యము. 3. సింహనాదము (మూ).

జట్టలు వాపియు, జదియ నేసియును, | పొట్టలు సెచ్చియు, బొరలు కరిచియును
గొంతులు నటికియు గుడులు గుచ్చియును | ప్రంతలు సేసియు ప్రాలు కీడియును
జిక్కులు వఱచినఁ జెదగఁ కాసేన | యొక్కఁడు వీడని యుద్ధండువృత్తి
గరవాల ముసల ముద్గర భండివాల | శరజాల తోమర జాల నవ్వముల
బిరుసు చూపిన, నల్లి బీభత్సు కొడుకు | పరిగోల పోలుల భద్రభూమి
గలఁగక తొలఁగక గరిగంట గాక | యలయక సొలయక బొలయక పులయక
దెమలక సంధాన దృఢముష్టి సౌష్ఠ | వముల దేగులు వివ్వ వాజులు నొప్పు
గరుల డొక్కలు డొల్లఁ గాలురు దెన్నఁ | బరఁగ నెమ్ములు ప్రాలుల పరిగలు గాలు
నూతులు తెగిపాట జోల్లెల్ల జాట, | నాతపశ్రము వీల నాఁగలుల వీడ
ధనువులు మెదుగ మధ్యంబులు చదియ | ఘనపేతునిడియ యుగ్గంబులు చదియ
బహురక్తముప్పొంగ బలములడంగఁ | గుహనాస్త్రిశతుశీయఁ గుట్టలు నెదరి
దొరలు నిల్వఁగలేక త్రోచిపోలేక | పగువడి విచ్చియుఁ బాయవిచ్చియును
ఖండఖండములయ్యుఁ గడికండలయ్యుఁ | బుండు పూయను లయ్యుఁ బూడిసొడియయ్యు,
వెఱచియు నఱచియు వెనఁ జిక్కువడియుఁ | బఱచుచో, నట్టి సౌభద్రుని పిండ
క్షీతినాథుఁ డదరఁ జూచినకథ లెఱిగి | యతిభీతి నాచార్యుఁ డటఁ దేరు ద్రిప్పి,
“యోకర్ణ! యాశల్య! యోకృపాచార్య! | యోకృతవర్మ! పా సూర్యునిగఁ ;
మొదలి రా జభిమన్య మునుమున వాడె ; | యొదవుఁడు పొగువుఁడీ యుగ్రపుజోడు;
నుతికెక్కు కృష్ణార్జునులకుఁ గయ్యమునఁ | బ్రతివచ్చు దొంటి సౌభద్రుఁడు నొడు.
వెఱఁగులఁబడక నొప్పికి నోహటిలక | తఱుముఁడు మెఱుముఁడు గాగునాస్త్రిములు.”

తనపై నెత్తివచ్చిన కరుణోధుల సభిమన్యుడు గంపడఁచుట

అనిన రాజును దోసి నడర నయ్యోధు | లనివార్చు సభిమన్యు నలుక మై దాకి
క్రొవ్వాడి యమ్ములు కోటులకొలఁది | సవ్వీగుఁ దెరలంగ నాఁగ నెచ్చిను,
అమ్ముల సభిమన్యు డయ్యోధవగుల | యమ్ము లాఱుతిచేసి యంతటఁ గొని
తడఁబడ నెడనెడఁ దా వైచుగదలఁ | జడిముడి పడి నను నేనెత్తఁ బడఁగ
నొడ్డెల్ల భేదించి యొక్కొక్కకోల | జిడ్డునెత్తురుగాఱఁ జివ్వని నెడల
వాడు వీడని యాత్మ వగవఁ బ్రాదేది | వేడితూపుల వాని విడువక గొలుయఁ

గాడె నశ్వత్థామఁ గాండపంచకము ; విడువక కృపుఁ దాఁకె విశిఖశతంబు ;
 సరవిఁ గర్ణునినాటె శతసహస్రంబు ; పరఁగ శల్యుని దూతె బాణలక్షయును ;
 అనదీఱఁగఁ జించె హార్దిక్యు నూఱు ; శాసించె బెలుచ దుశ్శాసనుఁ ద్రిశతి ;
 బరు లుచ్చిపోవ సౌబలుని నిన్నూఱు ; నొరసి సైంధవు గుచ్చె నొకయూరునూర్లు ;
 దనువు చేకొనె సోమదత్తి నిన్నూఱు ; మునిఁగె రారాజు తొమ్మున రెండువేలు ;
 తక్కటియోధులఁ దగ నాఱునూఱు । స్రుక్కింప, నక్కుమారుని మగఁటిమికి
 నలుగులపడుచు మహాయోధులెల్ల । నిలువక పాఱిరి నేల గ్రక్కదల.
 అంత సౌభద్రుపై నాచార్యుఁ డడర । నంత నింతఁ గుమారు లా దొరలెల్ల
 నేనతో రథ శంఖ శింజినీరవము । నీనుచు నేసిన, నింద్రపౌత్రుండు
 నదలించి యాసేన సంటంగఁ గోల । లదయుఁడై నిగిడించి యంతటఁ బోక
 సారంబులైన యక్షయ్యత్సర ప్ర । నారాచ ఘనకూర్మ సఖరభల్లములఁ
 గల్పాంతమేఘునికరణి వర్షింప । నల్పసస్యమువోలె నాసేన మునిఁగె.
 అందు నశ్మంతకుండను సాల్వసృపతి । డెందమింపుగఁ గిరీటిజు నాక్రమించి
 తగ నేయుచో, వానిఁ దగ నొకకోల । నగుచు నాఱుని త్రుంచి నలినొత్తి నడవ
 బాణాక్షయంబుగాఁ బొందుపౌత్రునకు । ద్రోణకర్ణులతోడ దురమయ్యె నపుడు.
 పరశురామాస్త్రంబు భావంబుచూపి । విరచించి బహుబాణవిత్తుల నపుడు
 తెగిచూపి రిగువురు దివ్యాస్త్రమహిమ, । మగఁటిమి నతఁడు నడుమనె ద్రుంచుఁగాని ;
 సూత కోదండ వాజుల నొంచిచూచి । రాతఁ డావిధము నేయఁగనీడు గాని.
 ఇట్లు పోరాడుచో నిరువురఁ గడచి । నెట్లన నెక్కిరి నీ కుమారకులు.
 వారిని వారిఁ దీవ్రప్రదరముల । శౌరియల్లుఁడు గర్వశాంతిగా నేసి
 దుర్నివారణ నొక్కతూపున మఱియుఁ । గర్జునిగర్వంబు ఖండించి యంత
 ద్రోణునినట్ల నెత్తుట జొత్తుగట్ట । బాణధారాప్రోథి పరఁగించి యార్వ
 నా యిరువురు నొచ్చి ; రంత నీ సుతులు । పాయలువాఱ సౌభద్రుండు దఱిమి
 మించిన రిపుల ¹దామేనకట్లు నఱకు । ²నంచున నఱకుచో, శల్యుండు దాకి
 బలుకివింటఁ దెగఁబాటు పాఱవాతమ్ము । లలుకమై జడిగొన్న, సభిమన్యుఁ డపుడు
 పిడుగులువర్షించు బెడిదంపుమొగిలు । సుడివడ వడిదాఁకు సుడిగాడ్చువోలె

నా శల్యు సమ్ముల నటఁ జిక్కుపఱచి । యా సుశర్ముని తమ్ము సర్థితోఁ దాఁకి
 పోసీక శరములఁ బొదివి సమస్త । సేనలు చూడంగ శిశువు ప్రేల్చిడిని
 విగతాశ్వు విరథుని విచ్చిన్నచాపు । విగతజీవునిజేయ విచ్చె పైస్యములు.”
 అని సంజయుఁడు పల్క, నాంబికేముండు: । “విసఁజోద్య! మెన్నఁడు విసమిది త్రొత్త
 రాజు పొమ్మనిన గర్వమున సౌభద్రుఁ । డేజాడ నరిగె? నింకేమనవచ్చు!
 చెలఁగి యిట్లు కుమారసింహంబు నడనఁ । గలిగిచే వాని నాఁగఁగ నొక్కజోడు?
 వినిపింపు సంగ్రామ విధమెల్ల.” ననిన । జంఘోకపతికి సంజయుఁ డిట్లు పలికె:
 “మొన లిట్లు విచ్చిన మూర్ఖులై ద్రోణ । తనయుఁడుఁ గర్ణనందనుఁడఁగర్లుండుఁ
 గృతవర్మ కుంభజ కృపులును మద్ర । పతియు సౌభల బృహద్బలు లాదిగాఁగఁ
 బతి నమ్మఁగలయట్టి భటులెల్ల పైస్య । శతకోటి సంఖ్యతో సౌభద్రుఁ దాఁకి
 శరవహ్నిఁ బొదుపుచో, జాపమధ్యమునఁ । బరివేష మధ్యస్థభానుఁడై శిశువు
 అర్జునదశకంబు హరిశతకంబుఁ । బర్జన్యలక్షయుఁ బ్రభవించె ననఁగఁ
 జమ్మొ గేతువులూడ శిరములు గాఁడ । నెమ్ములు గొనికాడ నిషువరంపరలు;
 చొనిపె వాజులు ద్రెళ్ల సూతులు డొల్లఁ । గనకభూషలు డుల్లఁ గఠినభల్లములు;
 పఱపెఁ దేరులు మ్రొంగఁ బలువిండ్లు స్రగ్గ । నెఱరాతు లిల మ్రగ్గ నిడు నారసములు;
 ఏసె జోభులు వ్రాల నిభములు వ్రీల । సీనకంబులు వ్రాల జిలుగంపసోన;
 కురిసె నెత్తురులూర గొడుగులువాఱ । హరిశిరంబులు తాఱ నర్థచంద్రములు.
 ఈరీతి నరునూతి యేపును బ్రాపు । దారుణ రణమహోద్ధతి సుత్తరింపఁ
 గొంతయైనను నిల్వ గుండియలేక । పంతలఁ గ్రొవ్వులు వడిసి యద్దొరలు
 సేనాసమేతులై చెదరినఁ జూచి । పోసీక యడ్డగింపుచుఁ గ్రీడిసుతుఁడు
 పగిలి పాతెడుమందఁ బశులవాఁ డెఱిగి । మగిడించుగఠిఁ శ్రీధిప్పె మగతలంబునను,
 శిశువునై యుండి చొచ్చినసేమి పూహ । ముశనివోలెఁ జరింప నబ్బిరుసునకు
 మదిమెచ్చి గురుఁడు సామంతులఁ బలికె: । “అదేచూడఁ డన్న లా! యభిమాన్యురణము
 ।
 వలెనన్నఁ బొడుతురు; వానికిడ్డంబు । గలదె! యెల్లగుగాక కార్యక్రమంబు;
 సేనాధిపతులెల్లఁ జెడి బెండువడిరి; । కానము వీనితోఁ గలహించు దొరను;

ఏకాధ్వరమునేయ నెత్తుకొన్నాఁడు ; | మీకు మీరెఱిగి దొంగిల భోరుఁ డనినఁ
గంటఁ గెం పరుడేరఁ గారవుండనియె : | “వింటి నే దొంగార ! పనుతు నెక్కించి
దండాధిపతివల్లు తగవులు ; భటుల | గుండియఁ లవియు నీ దొంగిలొక్తి వినిన ;
తా నాత్మశిష్యుని తనయు నీభంగి | గాఢచ్యుతగాఁ చొరగఁ జూసి వెళమె !
వచ్చిన నేమి యెవ్వరు గారు వెనుక ; | చొచ్చి పట్టెఁపుణ్ణి నుకరాజు పోత్రు.”

దుశ్శాసనుఁ డభిమన్యుచే మూర్ఛ తుఁ డగుట

అనిన దుశ్శాసనుఁ డధిపతిఁ బఱకె : | “పనివడ నేటికఁ బలుపు రొక్కసికి ?
నన్నుఁ జూడుఁడు చాలు సరసూతిఁ జంపి | క్రొన్నెత్తు రెల భూతకోటి కర్పింతు.”
అని పంతమాడి సైన్యముచూడ సతఁడు | కనకచక్ర రథంబు గదనోర్వి మెఱయ
నేమి మార్చి కంఠ నిందఘోషమున | నామిటిఁ బాకిన, నగ్నియై మంటి
తోడుగుట దివియుట దురములోఁ దూపు | విడుచుట దెలియుక వెనఁ గ్రీడిపట్టి
వాసిని రథమును వాలంపవెల్లి. | లో నోలలార్చి విల్లును జోహం ద్రుచి
మెఱుఁగు నారసములు మేనేర్పలడర | గఱులబంటిగి గ్రుచ్చి కదనోర్వత్రాల్చి
యతని కిట్లను : “నోరి ! యన్యాయకారి ! | హితమేది పాంచాలి నీడ్చిన ద్రోహి !
మిమ్ము బకారికి మీఁదెత్తియుండ | మమ్మెల వేడెను మరణదానంబు ?
అన్నఁగూడుక వాయలర్థి నూమిఁదఁ | బన్న నిఁతియకాక పట్టిచూచినను
బాడిచిన నాటునో ! పోలనచాలు ; | నడుపుము నేటికి నాభూతి నెడక.”
అనునంత సంగరా జచటికిఁ బోతీ | ఘోరమాగ్ధు నొందిన కౌరవుఁ డట్టి
రథముపై నిడినంత, రథికులుకూడి | ప్రథనంబుచేసి పార్థజుతోడ.

పద్మపూహంబుఁ జొచ్చు పాండవుల సైనిభవుల పట్టగించుట

ఇటఁ బాండవులు ద్రోణుడెగుట తీసున్నఁ | దలుకను ఏకమనముకను చొప్పువట్టి
కూడి పూహముదూఱు గూడనిలజ్జఁ | బీడితులగుచు నెచ్చిడ్డెచె మున్న
యొడ్డును బాడుపునై యొకగిను నూరిల | సడ్డమై తుంసి నుహ్మగై యొకఁగుల
నారయ మాంసమయంబైన భటులఁ | దేరులపై నుండి త్రెప్పెనెఱుఁగు
దెగ నాఱుమొగములఁ దెగి రథ్యముల | నొగి శరణుల నొచ్చి యొకగిను భటులఁ

గింకిణీ¹ గుచ్ఛంబు క్రియనొక్కకోలఁ | గొంకిక సమసూతకులముఁ గన్గొనుచు (?)
 శ్రుతరక్త నదు లీదుచును మాంసశైల | తతు లెక్కుచును గేతుదండాటవులను²
 భూతలంబద్రువ నార్పులతోడఁ దఱిమి | యేతేర, విఘ్నమై యింతలోపలను
 రమణీయ రత్న వరాహ కేతనము, | విమలేందు నిభమైన వెలిపట్టుగొడుగు
 వలమాన బాలార్కవర్ణ వాహములు |³ వెలుఁగొండ నెదిరించి వన సింధురాజు
 తా మున్ను వనములో ద్రావదిఁ బట్టి | భీముచే నొకమాటు పీనుఁగై బ్రదికి
 సిగ్గున నటఁబోక శివునకుఁ దనము | తగ్గక యొనరించి తత్ప్రసాదమున
 నొగిఁ గ్రీడి లేనిచో నొకనాఁటిజయము | వగవఁ బార్థుల గెల్పువాడయ్యెఁ గాన
 దై వాఙ్మకతమున దాయకాప్రొద్దు | చేవచూప రణంబు సిద్ధించెఁ గాన
 భావరత్నము వోలెఁ బట్టంగ రాక | భూవిభండును బోలెఁ బాలియింపరాక
 తన నీడయునుబోలె చాఁటంగ రాక | మనసు మార్గమువోలె మఱి కూడరాక
 యేవంకఁ దానయై యేసి బిట్టార్చి | లావునేయఁగ, వానిలగ్గుఁ గాక
 తనువులు నొచ్చియుఁ దల రాయినేసి | కొని యర్జునాత్మజుఁ గూడెడు కాంక్షఁ
⁴దఱిమి చొచ్చిన, వాడు తనపేరు వాడి | చిటచిటఁ జిచ్చులు చిందు బాణముల
 దొరల మహాభీతి దొరల నేయుచును | మఱలఁ బాఱఁగ, నంత మారుతి తాఁకి
 వానికేతువు విల్లు వర్మంబు⁵ గొడుగుఁ | బోనేయ, నొకవిల్లు పుచ్చుక వాడు
 నతనికేతువువిల్లు నజ్ఞోడు గొడుగు | ఖీతివ్రాల్చి సూతు మూర్ఛితుఁజేయ, నతఁడు
 (సాత్యకియరదంబుఁ జయ్యన నెక్కె) | సాత్యకియును ఘోర కతవృష్టిఁ బొదివి
 విలువిద్య నేమియు వీడాడలేక | తొలఁగిన ధర్మపుత్రుఁడు చోద్యమంది
 విల్లుభల్లంబును విఱువ, వేటొక్క | విల్లుగైకొని వాడు విభుఁ జిక్కుపఱచె.
 అప్పుడు వానిపై నధిపుసైనికులు | ముప్పది లక్షల మూలబలంబు
 కత్తులు శూలముల్ కంకటంబులును | గత్తెళంబులుఁ బ్రాస ఘనకేతనములు
 ముసల ఖడ్గంబులు ముద్గరంబులును | మిసమిస మెఱవ నమ్మేదిని యొరవ
 సైంధవుఁ బొదివిన, సమరకల్యాణ | బంధురుడై వాడు భవు కృపామహిమ
 నందఱ కందఱై యందు రాతులకు | నందరాని మహాప్రయత్నంబు మెఱయఁ

1. గుర్గుంబు. 2. 'వాటి' అధ్యాహార్యము. 3. వెలిగొండ. 4. దమిచొచ్చి నావాడు.

5. జోడు. (మూ).

బడు కుంభికయునయ్యుం బడు నబ్బలంబు(?) | నుడపుచు నటఁబోయి మ త్స్యేశుఁడతిమి
కుంతి భోజుని సేన గుదిగొని నటికి, | దంతులతోఁ జేకితానుని బఱపి,
యుత్తమాజు శిఖిండి నొదుఁగులువాఱ | మొత్తి, యుధామన్యు మూలకు నొత్తి
తోడరి ధృష్టద్యుమ్ను న్రుపదు బాణాగ్ని | నుడికించి, మించి ఘటోత్కచు దంచి,
లలి ద్రావదీపుష్పలకుఁ గేకయులకుఁ | జలమొప్పఁ గవలకుఁ జాల వడ్డించి,
యార్చి పైఁబడిన బాహుధురంధరులఁ | గార్చిచ్చుతునుకలఁ గసిమనంగుచును,
ఆల జాలమువోలె నంతట పిలఁగి, | తూల సేనల నేర్పుతోడ నిల్పఁగను,
నూనునిఁ దలయెత్తి చూడనులేక | వానితోఁ బోరాడవలసఁ బాధులకు.
అభిమన్యు శరముల నంతంతఁ జెదరి | యుభయ భాగంబులనున్న సేనలను
గూడుక నీపెండ్లికొడుకు సత్త్వమున | నోడక పాండవేయులఁ దాకి పెనఁగె.
ఇట రాజు తనతమ్ముడిట్లు సౌభద్రుఁ | బటుశరంబుల నొంచు భంగికిఁ గినిసి
మొనలకు మున్నాడి మూర్ఖభావమున | ననుజులుఁదానుఁ గయ్యమున కెక్కినను,
¹దొలఁగకఁ గర్ణుఁడద్దొఱకు మున్నాడి | బలు నారసపువానఁ బార్థజుఁ గప్పె.
అతఁడు సూతునిఁ జంప నలిగి సారథ్య | కృతి వాఁడు దానయై కేళిఁ గర్ణుండు
పటుశక్తి వైవ సస్పార్థజుమీఁద | నటు నొక్కశరమున నది త్రుంచివై చె.
ప్రాసంబువై చె నబ్బలునిపై రవిజుఁ; | డా నవ్యసాచిజం డది వ్రాల్చె నసిని.
చక్రంబు గొని వైచె సౌభద్రు సతఁడు; | సక్రోధుఁ డది వేగఁ జదిపె శూలమున.
ఈరీతి మఱియు సనేక బాణములఁ | బోరాడునెడఁ గ్రీడిపుత్రుఁ డా కర్ణ
డెబ్బదికోలల డెందంబు నాట | ²నుబ్బు నెత్తుటిలోన నోలాడె వాఁడు.
ధరయు మిన్న వెలుంగ ధారాశబహుళ | శరములేసియు నొండు సాధ్యంబుగాక
యలసఁ గర్ణుండని యభిమన్యుమీఁద | బలి యను రాజు సంభ్రమలీల నెక్క,
విలుగోల వెనుగ్రాల వెన నవలీల | బలిఁ బట్టి సంగ్రామ బలివెట్టి యతఁడు
అంగాధిపతికినై యంగలించుటయు, | నంగద నిలువక యతఁడు వాతినను
హతశేషులనుగూర్చి యపుడు పదాతి | శతముతోడ రథాశ్వశతములతోడ
గురు నృపాలుండు వచ్చి కోలాహలమునఁ | గరము భీతిలి యొదుఁగఁగఁ జొచ్చె నంత.
అప్పుడు రణకాంక్ష నందంద తఱిమి | యప్పార్థసుతుండు సైన్యముఁ గూడ ముట్టి

శాత వజ్ర ప్రభా చటుల బాణములు | నాశతగతి నేను నాహవస్థలని
 బలువుమై దెన్విన భద్రనాగములు | పాలుముండములు నేను మ్రొగిన హనులు,
 బలుఁడొక్కచెక్కలై పడిన జేగులును, | విలుచుకొలును జాతివిడిచిన భటులు,
 నోడక తెగినడ యోధులమీఁద | నూశకొసం గూలియున్న ఘోటములు,
 నానిన గుట్టుపుట్టులమీఁద | బీనులపెట్టలై ప్రినిలిన భటులు,
 భూరి మాంసపుట్రొంపి బ్రుంగు పవడిన | మామాధ రత్న మహాశిరీటములు,
 వడిబాటు నెత్తురునటద గుండముల | బశిన శివకోష్ఠక బాహుదండములు,
 మెడ మోడుగంటులమీఁదను పునుగ | బడ దొఱగిన యాశస్రఖండములు,
 కాంచన మణి వీరకటకముల్ మొరయు | బంచుగాఁ దెగి చిక్కువడు చరణములు,
 మొండైమై రవులు మూసికొంగ | నిండైన దొరగిన హేళిఖండములు,
 వాలిన మెడడుబిబ్బల నూదిల్లు | కీలూడి కెడసిన కేతుదండములు,
 గనకభూమలరాయ గల్కలఁ బెనగి | తునిసి నెత్తుట దొప్పదోగిన దొరలు,
 బెదికెలగు కంఠబిలములనుండి | క్రంచుగా దివిఁబ్రాతు రక్తధారలును,
 వాకునప్పగ వ్రాలి వలఁ జిక్కినట్లు | మ్రోకులఁ బ్రేవుల ముడివడ్డ తలలు,
 నజ్జగా నాల్కలు నడిమికిఁ గఱచి | పజ్జనఁ దన్నుక ప్రిలు రథ్యములు
 దఱచయ్యె; నప్పుడు తపనమండలము | నెఱివేడి పననెక్కె నింగి చక్కటికి.

వృషనేనుఁ డభిమన్యుఁ డాకి మూర్ఛితుఁ డగుట

అప్పుడు వృషనేనుఁ డభిమన్యుమీఁద | ముప్పిరిగొను రోషమునఁ దేను ద్రోలి
 యమ్ములపన గొనయమ్ము సారించి | యెమ్ములేమగ, నొప్పి యెన్నక యతఁడు
 సారధి భంగంబుఁ జూపంగంబు | సారధికుని కేతనాశ్రయంగంబు
 రాద్రవక్షోవిదారణము జేయ | నుదేకగతి వాడు నొకశక్తి వైచె;
 గదనైచె శూలఖడ్గంబులనైచె | ఒదిగి వాఁ డవి ద్రుంప నొడలెల్ల నొంప
 |
 వాడట్లు పాతిన నచ్చి పార్థజుని | గాడి రసాతిరేకమున వసాతి
 యడ్డమై తాఁగిన నభిమన్యుఁ డతని | దొడ్డనారసమునఁ దునుమాడి యార్చి

యచ్చటి నృపులు మహాసైన్యయుతులు | గచ్చువిచ్చుగిరి దస్సుగదిసిన, వారి
 నెఱయ నేరులఁ ద్రావు నీరథివోలె | దఱచు మిడుతఁ గాల్పు దానాగ్నివోలె
 జంతుపారణసేయు జముఁడునుబోలె | బంతమాడినయట్లు పనిమూర్ఖుఁ జూచి
 యని నేను గర్జుండ నని, నేను గృపుండ | నని, నేను ద్రోణుండ ననియు, శల్కుండ
 నని, దుస్సనేనుండ నని, నేను నేన | యనియు, సశ్వత్థామ మనుకొన వెఱచి
 యధికులు నొడుఁగుచో, నంత శల్యజుఁడు | విధి తన్ను బ్రేరేప విజయజుఁ దాఁకి
 రారాజు మదిమెచ్చ రణమొనరింప | నా రుక్మరథునిపై నభిమన్యుఁ డలిగి
 చట్టలతోన మస్తక ముర్విఁగూల | గట్టి పాఱమ్ముల ఖండించివైన,
 వగనొంది పలువురు వాని నెచ్చెలులు | మగఁటిమి హరునైన మార్కొనువారు
 సారథి రథ రథ్య సహిత మజ్ఞోదు | నారసంబులవాన నడుకొని ముంపఁ,
 గవ్వడిచేఁ గన్న గంధర్వమాయ | యవ్వీరుఁ డడరించి యపుడు వారలకుఁ
 దముఁ బెక్కుబలములు తాఁకినట్లగుచు | బ్రమయుచుఁ జొచ్చి సౌభద్రుఁ డద్దొరల
 నూఁచుకోత యొనర్ప నొకట మొండెములఁ | బాచె మస్తకములు పడి యావులించి.
 అంత రాజుతని సాహసవృత్తి కలిగి | యంతంతనున్న సైన్యముఁ గూడఁదిగిచి
 కరటి ఘంటా తురంగమ కింకిణీక | నరకఁత రథనేమి నాదముల్ బెరయ
 నకరుణ ఘనజన్య నభిమన్యుఁ దాఁకి | వికటాస్త్ర పటుశస్త్రవిద్యఁ బైఁబడినఁ,
 దనబారిఁ బడిపడి దట్టమైయున్న | ఘనసేనఁ బోసక గాండీవికొడుకు
 అంగఖండముల రథాంగఖండముల | సంగతి వస్త్రభూషణ శకలముల
 హతహస్తి హయ వికృతాకార తతుల | నతవీర సుభటుఁడైన ట్లాజిఁ గప్పి,
 బలములఁ జదిపి, భూపతి యెత్తిపాఱ | నలుగులఁ బఱపుచో, నాభయంబునకు
 'నోడకుఁ డోడకుఁ డోకఁ డింతె' యనుచుఁ | గూడి కొందఱు రాచకొడుకులు నిగిడి
 ప్రిదిలి రాతనిచేతఁ బెనుచొట నోరఁ | బ్రిదిలిన చిఱుచేప పిండునుబోలె.
 అట్లు సత్యశ్రవుం డాదిగా నృపులు | చిట్లుట రారాజు చేరుట చూచి
 కాళ్లు వణంక సంగములు చెమర్చ | నోల్లెండఁగా నీతనూజులు విఱిగి
 పగిలి పైపైఁ బాఱఁ బతి చూచి వగచి | మగిడి కోల్తలసేయ మది సీనువుట్టి
 పరఁగ సౌబల బ్రహ్మదృల కర్ణకృపులు | గురు కృతవర్మలు గురుతనూభవుఁడు

అంతా కలిసి పనిచేయాలి.

[illegible]

యెడచూచి చించుక యీయొడ్డు మనచు । వెడలుట యిక్క¹ విక్రమక్రిమము.
 చట్టలు వాసితి సైనికోత్తముల ; । మట్టి మల్లాడితి మండలాధిపుల ;
 విచ్చితి కర్ణాది వివిధోగ్రభుజుల ; । దెచ్చితి రారాజు దిక్కు ముక్కుసకు.
 తొంటి దేవాసుర తుములంబునందు । వింటి నేడగులావు వింట లే నెందు.
 వేమాటు నీచేత విడిగిన వెనుక । నేను తలగుతురో యింక గౌరవులు !
 కావున సైంధవు గలకల సంజ్ఞ । ద్రోణచూచుకి గెల్పువోడ సంశయ
 గాంతేయ వీరుల గలియుట యొప్పు ; । నెంతయు సలసితి నేను నీ యాన ;
 తెగినయట్లున్నారు తెగు కౌరవులు । తెగె బాట సిగిగాని తెఱపిలే. ” దనిన
 ‘కురుశేష మాహుతి గొనక యేనేల । మరలుదు ?’ సనియభిమన్యుడు వలికి
 సైంధవుడై దేరు సారింప, నెదిరి । గాంధార రాజును గర్జుండు గృవుండు
 గురు కృతవర్ములు గురుతనూభవుండు । బరగ శల్యుండు బృహద్బలుండు సదల్చి
 సరి సుగ్రమృగములు శరభంబు కూన । సరికట్టుకొన్న యా యనువున బెనగ
 నందఱి శరములు నతడు వారించి । యందంద నటపదియమ్ముల గురుని
 బలియు నశ్వత్థామఁ బదిసాయకముల । నలువది నాల్గు బాణంబుల గర్జు
 వెనఁ ¹బదేనమ్ముల విను కృతవర్ము ।
 । పోడిగాఁ ద్రిదశాస్త్రముల బృహద్బలుని
 నాటు నిర్వదినాల్గు నమ్ముల శల్యుఁ । దూఱించి, కృపుతేరు దునుమాడి యార్చె.
 అందఱు భయముల నస్త్రముల్ మఱచి । నందడి పడగ, వానపపుత్రుఁ దాకి
 పరభీకరుండు సూర్యభానుడన్ రాజు । శరవేణికల గప్ప శక్యంబు గాక
 యతని నారాచ ధారాచమసమున । మృతుడై న దత్తేన మెదపె నోడ్డోస.
 అదిగాక ద్రోణ కర్ణాదుల బలము । పొదివి భగ్నంబయ్యె బురుసింహుచేత ;
 వడి ²మేఘవేగ సువర్చసులట్లు । కెడసి రాగతిఁ జంద్రకేతుండు బడియె.
 అంతఁ ³గ్రోధవిలిపై న భూపతులు । దంతి భీకరులు బృందారకు లనగ
 నవ్వీరు దాకి సహస్ర ఖండముల । దెవ్వి ; గిష్ణుడు పాతె దెనచెడి నేను.
 నృపుడంత ⁴నరదంబు నెక్కి చేపిచి । యపుడు పాతెడునేన నటు మరల్చినను
 ఆవీరవరుని బాణానన విద్య । నెవ్వని యక్షంబు నెక్కి నింతయును.

1. బదియేనునమ్ముల గృతవర్ము. 2. మౌఖికము వర్ములట్లు. 3. గ్రోధనపుత్రులైన. 4. తన సేన
 రథమెక్కిచూచి. 5. నృపుడుసాక్షిండునేన నిలుమని వించె. (యూ).

కన్యడంతట గడ్డ కారకేతనుని । దుర్నివారత చూచి తొలంగక నిగిడి
 చెనెగి యించుక నేపు భీమాస్త్ర భిన్న । తనుడయ్యు సతని శస్త్రములు చింపంగను
 శాంతుడై యొఱగె; గోసల బృహద్బలుడు । సంతతధారాస్త్ర జటిలుడై తాణి
 సౌభద్రు సూతాశ్వ సహిత రథంబు । వేభంగి నొంచి యప్పీరు బాణముల
 ప్రక్కలైవ్రాలిన, నాని బంధువుల । జక్కాడె నార్జుని శతసంఖ్య సపుడు.
 మఱియు మూర్ఖుని సత్సంఖ్య నాము । దఱిమి యార్జుని త్రుంచి, తగనొక్కకోల
 సురమును నొకకోల నూర్చు వెడల । దొరగించి తూలించె దుశ్శాసనుని.
 శకుని తాణి నాని సకలసంభ్రమము । నొకకోల దిగ్మింగి యుగ్రుడై యతడు
 అట్టహాసముచేసె; సతని నోల్తులకు । నెట్టివాడును నిల్వ నక్కడివాడు!
 ఆర్జుని యీరీతి నాశం గౌరవుల । నిర్జించియును దృష్టి నెగడక యంత
 రారాజు తేరికి రా, రాధాశుకు । చేరి ద్రోణుని బత్కెం జిత్తంబు వణకః
 “ద్రోణ, యెన్నడు నిట్టి దురము నేనెఱుంగె । బ్రాణాతురము వచ్చె బలములకల్ల.
 తలపడి చూచితి ధవళాశ్వతోడ; । గలహించి చూచితి గడు భీముతోడ;
 నిండుక నిటు నొప్పు; నిప్పు డీతనిని । వంచనగాని గెల్వంగరాదు మనకు.
 భటుల మానము వోయె బలుమాటు విటుగ; । నిటువంటివాడు పోనిచ్చునే మనల!
 ఇందలుగాఁ గూడి యేకయత్ని ముస । మ్రుండ జేసినగాని మడియఁడు వీడు;
 ధర్మంబు తెన్నిన దప్పఁ గార్యంబు; । నిర్మలయశ, యింక నీ చిత్త.” మనిన
 ఆచార్యుఁ గిట్లను: “అది నీవు మాకు । సూచింపనేటికి సూతజ, తెలియ;
 వలసేది మీవంక వ్రాలిన చూడఁ । దలపోయ నున్న వే ధర్మమార్గములు!
 ఈవు మీ ద్రుంధిను నే సూతుఁ ద్రుంతు; । నావల కృపుఁడు రథ్యముల జెండాడు;
 కన్నవారము మఱి కన్నట్టులేము । సున్నతి గొనుఁ గాని యెదుఁగఁడు వీడు;
 ఇది నీవు మోహుల కెఱిగించి తొడఁగు । పిదప నార్జుని యెంతపెనఁగినఁ బెనఁగె;
 కపచధారగా విద్యులిమిఁ గయ్యమున । బవులఁడు మనమెంత పగులనేసినను.”

కర్ణాదియోధవర్గము వంచనచే నభిమన్యు మడియించుట

ఆది ప్రసంగములకల్ల నది చెప్పఁ బనిచి । యనుపమ యత్నులై యపరాహ్న వేళ
 గలశాల్భ విహరించు కలభంబు మ్రొంగె । దలంచు నుగ్రగ్రాహ తతివోలె వారు
 తలపడి గణధూళి శిదిశావీధి । నెలకొన సౌభద్రు సృపరుద్రు దాణ

కన్డండంతటఁ గరి కారకేతనుని । దుర్నివారత చూచి తొలఁగక నిగిడి
 పెనఁగి యించుక సేపు భీమాస్త్ర భిన్న । తనుఁడయ్య నతని శస్త్రములు చింపఁగను
 శాంతుఁడై యొఱగెఁ; గోసల బృహద్బలుఁడు । సంతతధారాస్త్ర జటిలుఁడై తాఁకి
 సౌభద్ర నూతాశ్వ సహిత రథంబు । నేభంగి నొంచి యప్పీరు బాణముల
 వ్రక్కలైవ్రాలిన, హను బంధువులఁ । జక్కాడ నార్జుని శతసంఖ్య నపుడు.
 మఱియు మాగధుని సశ్వనిశ నాముఁ । దఱిమి యార్జుని త్రుంచి, తగనొక్కకోల
 నురమును నొకకోల నూకుపు వెడలఁ । దొరఁగించి తూలించె దుశ్శాసనునిని.
 శకుని తాఁకిన వాని సకలసంభ్రమము । నొకకోల దిగమింగి యుగ్రుఁడై యతఁడు
 అట్టహాసముచేసె; సతని కోల్తలకు । నెట్టివాఁడును నిల్వ నెక్కడివాఁడు!
 ఆర్జుని యారీతి నాజఁ గొరవుల । నిర్జించియును దృష్టి నెగడక యంత
 రారాజుతేరికి రా, రాధకొడుకు । చేరి ద్రోణునిఁ బల్కఁ జిత్తంబు వణకః
 “ద్రోణ, యెన్నఁడు నిట్టి దురము నేనెఱుఁగఁ । బ్రాణాతురము వచ్చె బలములకెల్ల.
 తలపడి చూచితి ధవళాశ్వుతోడఁ; । గలహించి చూచితిఁ గడు భీముతోడ;
 నించుక నిటు నొప్పు; నిప్పు డీతనిని । వంచనఁగాని గెల్వఁగరాదు మనకు.
 భటుల మానము వోయెఁ బలుమాటు విఱుగ; । నిటువంటివాఁడు పోనిచ్చునే మనల!
 ఇందఱుగాఁ గూడి యేకయత్న మున । మ్రుందఁ జేసినఁగాని మడియఁడు వీఁడు;
 ధర్మంబు లెన్ని సఁ దప్పుఁ గార్యంబు; । నిర్మలయశ, యింక నీ చిత్త.” మనిన
 ఆచార్యుఁ డిట్లను: “అది నీవు మాకు । సూచింపనేటికి సూతజ, తెలియ!
 వలనేది మీవంక వ్రాలిన మాకుఁ । దలపోయ నున్న వే ధర్మమార్గములు!
 ఈవు విల్ ద్రుంచిన నే సూతుఁ ద్రుంతు; । నావల కృపుఁడు రథ్యములఁ జెండాడు;
 కన్నవారము మఱి కన్నట్టులేము । నున్నతి గొనుఁ గాని యొదుఁగఁడు వీఁడు;
 ఇది నీవు యోధుల కెఱిఁగించి తొడఁగు । పిదప నార్జుని యెంతపెనఁగినఁ బెనఁగె;
 కపచధారణ విద్యకలిమిఁ గయ్యమునఁ । బవులఁడు మనమెంత పగులనేసినను.”

కర్ణాదియోధవర్గము వంచనచే నభిమన్యు మడియించుట

అని సైనికులకెల్ల సది చెప్పఁ బనిచి । యనుపమ యత్నులై యపరాహ్న వేళఁ
 గలశాబ్ధి విహరించు కలభంబు మ్రొంగఁ । దలఁచు సుగ్రహా తతివోలె వారు
 తలపడి రణధూళి నశదిశావీధి । నెలకొన సౌభద్రు నృపరుద్రుఁ దాఁక

సప్పుడు గలకాఁక యది వీరి కనుచు । నప్పుచు గానక యాతఁ డాభటుల
బాణాగ్నిహోత్ర వైభవమునఁ గాల్చు । బ్రాణభీతియు సిగ్గుల నందఁగఁ గర్జుండు
మెనుక చుట్టుకవచ్చి విజయనందనుని । ధనువు భీకరభల్లధారఁ దున్నాడె;
ఆలోన గుర్తుండు రథ్యమ్ములఁ దునిమె; । నాలోనఁ గృపుఁడేసె నడఁగ సారథిని;
శరము లేసిరి నిల్చి శల్భహస్తాకృత్య । గురుసుత శకుని బాహ్నికు లాదిగాఁగ.
విరభుఁడై చాపంబు విఱిగి ఘోరాస్త్రు । భరితుఁడై విస్తరింపఁగ రాక యతఁడు
పలకయు వాలును బాహుదండముల । పలిగొని మిఁటికి నవలీల దాటి
యట వచ్చు శక్తుల నమ్ముల గదలఁ । బటు శూలములఁ దాఁకి పడఁ చరించి
యెటు వ్రాలునోయని యెల్లరు నొదుఁగఁ । బటులీలఁ గుంభజుపై నుఱుకుటయుఁ,
దునుమాడునెడఁ గని ద్రోణుఁ డవ్వాలు । ఘనచూర్ణముగఁ జేసె; గర్జుండప్పలక
... .. ।

అవియును నిట్లైన సద్దనాత్మజుఁడు । తవులక చక్రంబు తన తేరి మీఁద
నున్నచోఁ గైకొని యుడువీధి కెగసి । కిన్నరుల్ గంధర్వ గీర్వాణ వరులు
మొదలైన దేవతల్ మున్ను గీర్తింప । (వదనంబు క్రోధవిహ్వలమై చెలంగ)
నొడలి శోణిత ధార లుర్విపై నురలి । తడువ మండలగతిఁ దార్జ్యుఁడై తిరిగి
యెట్టి యభ్యాసమో యిది యని తోఁప । నిట్టైతి నని వింత యింతయు లేక
ధర వ్రాలి గురుని ముందట మహాసేన । దొరకొని నఱకుచో, దొరలెల్లఁ గవిసి
చయ్యన వ్రయ్య నచ్చక్ర మేయుటయు, । నయ్యుక్తి గదగొని యతఁడు బిట్టార్చి
జడియక గవిసి యశ్వత్థామ మీఁదఁ । బడిన నాతఁడు వాతెఁ బ్రాణంబు వలసి.
అతనిసూతు రథంబు హరులఁ జెండాడి । ప్రతివీరతతి ఘోరభావుఁడై యతఁడు
భీమాస్త్రముల నేడుపెరిగినయట్లు । రోమాంచమైనట్లు రూపుచూపట్ట
గాంధారుఁ గెలకులఁ గాంచి యచ్చటికి । సంధించుకో, వాసి సంబంధు లెయిది
విపుల తేజులు సప్తవింశతి సంఖ్య । సృపతులు హతులైరి నీ పౌత్రువలన.
అతఁ డంత వీరరసాతిరేకమున । గతికిఁ గాల్గేలు రాకయుఁ దీవ్రగతిని
1. దడవి వసాతేయ దశకంబుఁ జదిపి, । కడఁగి కేకయ సప్తకంబును గెడపి,
2. తుమురయ్యు నిండఱఁ దునుము వీడనఁగ । నమసియు నిండఱఁ చదుపువీడనఁగ

నలసినవారి హాస్యముగఁ బల్కుచును, | దెలిసి తాఁకినవారిఁ ద్రెన్వనీయుచును
 జరియింపఁ, గదిసి దుశ్శాసను కొడుకు | శరకోట్లునేయంగ సౌభద్రు నొడల
 నేసాయకము నాట నెఱుంగనిచోట, | నేసాయకము లేక యితఁడు సగ్గదను
 ఆతని రథసూత హయముల మెదుపఁ | జేత వాఁడును గద శీఘ్రుంబై గొనుచు
 జగతికి దాఁటి నిశ్శంక నవ్విరథుఁ | దగుచాయ నేయ నాతఁడు తప్పఁ గ్రుంగి
 పదపడి తా వ్రేసఁ; బ్రభువ, మీవాఁడు | గదక పై యొకవ్రేటు కరమునఁ గొట్టె.
 పొనఁగ నేమనిచెప్పఁ బులి పేదవడిసఁ | బసులవాఁ డెక్కుసన్ పలు కొప్పుఁగాక
 సౌభద్రుఁ డెట్లు? దౌశ్శాసని యెట్లు? | వేధంగి రణమెట్లు? విను మిట్లు పెనఁగి
 కాఁకమై నిద్దఱు గదలెత్తి వైచి | తాఁక మేదిని వ్రాలి తవిలిరి మృతికి
 భేరీరవంబులు బెరయ నవ్వేళఁ | శౌరవు లార్చిరి గగనంబు నూఁగ.
 నెత్తుటఁ బేసిన నీలాలకములు, | మొత్తులఁ జెదరిన ముత్యాలసామ్ము,
 వాలుగుండెలఁ బట్టి వ్రస్సిన యురము, | లీలమై దొరఁగి వ్రాలిన కన్నుఁగవయుఁ
 గలిగి విమాన భగ్నంబునఁ బడిన | కలికి వేలుపుఁ బోలె గాండీవికొడుకు.
 అట్లున్నగతికి భూతా క్రోశ మయ్యెఁ; | జిట్టిరి విమతులనేనాధిపతులు.
 తరలు భూషా మణి తారలు చెదరఁ | దను రక్తరాగ సంధ్యారాగసీమఁ (?)
 గ్రొన్నెలగతి వ్రాలు గొమరు సౌభద్రుఁ | గన్నారఁ జూచి పొక్కనివారు లేరు.
 కరికైల నరనక్ర కరవాల మీన | హరిభంగ రుధిరాఘ్ని లమరు దుద్ధాధి
 యోగనిద్ర మురారి యున్నయట్లున్న | మూ గుఱోత్తముఁ జూచి యడఁ లెట్లుగాదు?
 కూలిన యఱపీనుఁగుల యార్తరవము, | గాబువలె పాఱు ఘనరక్తరవము,
 దివి నట్టలాడి మేదినిఁ బడు రనము, | బవిలి యోధులు భీతిఁ బాతెడురవము
 సౌభద్రుఁడున్నట్లు సమరమున్నట్లు | నాభూమిఁ దోపించె నాటోపమునను.
 అంత హాహాధ్వను లడగ నామృతికిఁ | శాంతేయు నేనలు కదనంబు విడిచి
 తవిలి పాఱిరి శోక దందహ్యమాన | వివశాత్తులై మిన్న విఱిగిపట్లగుచు.
 అంత సైంధవుఁ డుబ్బి యూర్వ నీసేన | నెంతయు సంశోష మిచుమడింపంగ
 నిక్కము తోడుగా నిలిచి ధన్యజుఁడు | చక్క నేరలఁ బిల్చి సన్నలు చేసి
 “ ఇనుడు గ్రుంకఁడు నిల్వఁ డేల పాతెదరు? | మనకేల భయ మభియ్యపాటునకు?
 వాఁడు పాండవులకు పాఁడిరా రిపుల | వేడిఁ జెండాడి యావిధిఁ బడ్డ నేమి?
 వారార్చినను గెల్పువారము మనము; | చేరుఁ డిప్పుడె రాజుఁ జిక్కింత.” మనఁగ

దెలివి పాండవసేన తిరిగి మీసేనఁ | దలపడి పోరుచోఁ దపనుండు గ్రుంకె,
 గ్రుంకినఁ బ్రాణేశుఁ 1 గూడఁ బ్రతీచి | కుంకుమ మాడెనాఁ గొమరొప్పి నందె.
 హరియల్లుఁ డీర్చి రేవాడిన భంగి | నగుఁగు డంబుధిఁ గ్రుంక నఖిలభూతములుఁ
 దలఁకి తారు శివారుతంబుల తోడ | 2 నెలుఁగు పుచ్చిన మాడ్కి నేతెంచె నపుడు.
 నెత్తుటఁ దోఁగిన నేలయు నపుడు | లత్తుక నలిగిన లాగయ్యె జూడ.
 శనభక్షణము నేయు శకుని సిశాచ | రవములు లోక భైరవములై మెఱసె.
 సరిసంతఁ దోషరోషంబుల తోడఁ | గురుపాండవుల సైనికులు వేలములకు
 నడతెంచి సమర సన్నాహంబు లూడ్చి | యడలున సాంధ్యకృత్యము లొనరించి.

అభిమన్యుమృతికి ధర్మజుఁడు శోకించుట

రందు ధర్మజుఁ డాత్మ సధికశోకమునఁ | గుంకుచు దొరల వీడ్కొలుపన మఱచి
 యెంటి వస్త్రముతోడ నుర్విఁ గూర్చుండి | కంట బాష్పములొల్కఁ గరుణవిస్ఫురణ
 నూనిన వేడినిట్టూర్పులు నిగుడ | నూచుఁ దలఁచి యర్జునుని దలంచి
 మోము గదల్చి భీముఁడు మొదలైన | సామంతులకు లజ్జ జనియింపఁబల్కె :
 “ ఒచ్చెమయ్యె గుమాగునొప్పించి మనము | వచ్చితి మచటఁ గావగ ననువు గాక
 అది యెఱుంగక లోకు లాడుదు ; రింకఁ | గదన మేటికి ! రాజ్యకథయు నేమిటికి !
 పోదుఁ దపంబుండఁ బుణ్యాశ్రమముల ; | జోదులు వొండు మీ క్షోణుల కింక.
 ఏమని యుత్తరంబిత్తు నర్జునున ? | కామహత్కండు వచ్చి యభిమన్యు నడుగ ;
 అల్లుని నడిగిన హరికి నేమందు ? | చెల్లఁదో ! యిదియు నే జేసినకీడు.
 ధరయేలుకాంక్షఁ బద్మవ్యాహమేను | జొరుమంటి బాల్యంబు చూడక నుతుని.
 ‘ వెరవునఁ జొరఁగాని వెడలిరానెఱుంగఁ | దెరు’ వని వాఁడాడె దెలియలేనైతి !
 బెబ్బలికూన గోబ్రందంబుఁ జొచ్చు | గబ్బన వైరిచక్రముఁ జొచ్చి యొకఁడె
 యెన్ని తేరులు గూల్చె ! నెందఱు గాల్చె ! | నెన్నఁడు వింటిమే యింతటివాని !
 ‘ చొరుము నీ వెంటనే చొచ్చెన ’ మనఁగ | నరిగె నామాటకు నక్కటా ! నమ్మి.
 ఏ చిన ముట్టడ నెంత నా కెమరు | చూచెనో ! యితరుండు చొరఁ డెవ్వఁ డందు.
 తనయుని జంపించు తలఁపునఁగాదె | యొసరంగ సైంధవు నొడ్డె విధాత !

సువర్ణనిష్ఠీవి చరిత్ర

1. శమ. - సరింపుము. (మా)

నను బోలె నచటికి నారదుఁ డేగి : “ ఓనురాజ, యేటికి వేగఁ జిత్తమున ?
సోయెడు పిండంబు పోవు నెప్పుడును ; ఈయని కొలఁదులే యిటు జన్మస్థపులు.

ఘోడశ మహారాజ చరిత్ర

సంసర్తుడను మహానయమి నవన | సంవిధానంబులు సకలంబు నడవఁ,
బురుహూతమఃఖ్యులు బొందితో వచ్చి | చూయింపఁ గాఁ, దగుసానుగ్రి మెఱయ
క్షీతిఁ బెక్కుగ్రతువులు చేసె మరుత్తు ; | అశఁడు పోయెను గాఁ యనని నున్నాఁడె !
కనక ¹పాతీన నక్రములతో నజ్రి | పసవడి యేఁతేటఁ బసిడి నర్సింప
సర్థుల కయ్యర్థ సర్థి నిచ్చుచును | బార్థినముఖ్యుడై బహు పుణ్యసదుల
సనిశంబు నశ్వమేధాది యాగముల | నొనరించినట్టి సుహృత్తుఁడున్నాఁడె !
కనకాశ్వములు వేయి కరులొక్కవేయి | కనకంబుతోఁ గన్యకలు నొకలక్ష
(గనక శృంగంబులుగల పశుల్ కోటి) | యొసర విప్రుల కిచ్చి యొరంత ప్రొద్దు
సాంగంబుగాఁ జేసె సకల యజ్ఞములు | సంగుఁ డాతఁడు వోయె నవనిపై లేడు.
తే రెల్లదీవులఁ దిరిగిరా నెచట | వైరి కూత్రము లేక వాజిపేయములు
భవుఁడు వెచ్చము నడువఁగఁ బెక్కుచేసి | కువలఁచు సురులకుఁ గోటికోట్లొచ్చి
యడిగిన నిజమాంసమైన సర్థులకుఁ | బుడికి యిచ్చిన శిబి బొంది నున్నాఁడె !
హరువిల్లు విఱచి మృగాక్షిక్తై పూని | శరనిధిఁ గట్టి రాక్షసరాజుఁ గొట్టి
విశ్వంబు శనరాజ్యవిధనంబు గోర | సశ్వమేధ శత్రుంబు లుపేక్షఁ జేసి
బ్రదుక బ్రాహ్మణులకుఁ బదివేల కోట్లు | మొదవుల నిచ్చె రాముఁడు భువి నేఁడి ?
తాతలు గతిలేక తపసి శాపమున | భూతియై పడియున్నఁ యోయి యొక్కఁడును
మించినతపమున మిన్నేరు ధరకు | డించి మోక్షము సంఘటించె వారలకు ;
చేసె జన్మములెన్నో ; చెల్లఁబో ! నిట్లు | రాసి కెక్కిన భగీరథుఁ డున్నవాఁడె !
తను జేరి గగుడ గంధర్వులు గొలువ | ధనములఁ బ్రజనెల్లఁ దనయట్ల దనిపి
యన్న పర్వతముల నాజ్యపు నదుల | మన్నకాలము విప్రమండలిఁ దనిపి
వాసపుగతి నూఱు వాజిపేయములు | చేసె గిలీశుఁ డీక్షితి నున్నవాఁడె !
పురుహూతుకరమునఁ ²బుట్టునాజ్యంబు | సురభి చేపింపాలు జాఱి వర్ధిల్లి

యవనికి డిగ్గి యేకాతపత్రముగ | నవనియేలుచుఁ బెక్కు యాగముల్ చేసి
 న్యాయమార్గంబున నడపి భూప్రజలఁ | బోయె నా మాంధాత భువినేడు గలఁడె!
 తొల్లి దేవాసుర తుములంబునందు | నెల్ల దైత్యుల గెల్చి యింద్రు మెప్పించి
 శుక్రుని యల్లుడై సుచరిత్రుఁ జారు | విక్రమాధ్యుఁ గులంబు వెలయించు వానిఁ
 బట్టిగాఁ గాంచె నేర్పడ దివ్యమహిమ; | సట్టి రాజు యమాతి యణగఁడా పుడమి!
 దానధర్మంబులుఁ దగ వైరిజయము | నే నృపాలుని కంటె నెల్లగాఁ గలిగి
 దుర్వాసుతోనైన దొడరి నశ్యమున | గర్గింపనోపి, చక్రము పసిసేయ,
 వారాసివలయిత వసుధ పాలించె | నారాజు నిలిచెనే! యంబరీషుండు;
 అరుణుని నడిగి ధర్మానక్తి గాంచి | ధరఁ గొంతక్షేత్రంబు తనపేరఁ బరఁగఁ
 గడఁగి ముప్పనియాలు ఘన యోజనములు | వెడలుపు నిడుపుగా వేదిఁ గట్టించి
 యందు యాగముచేసె సయితవర్షములు | మ్రందడి మానెనే! మహి సట్టిగయుండు.
 అలర భార్యలు లక్ష, యందు నొక్కొక్క | వెలదికి వేపురు వేపురు సుతులు
 సట్టి గృహస్థుడై యఖిలయాగములు | పట్టిన ధనమిచ్చి పలుమాలు చేసి
 నాకి వీడన విమానంబెక్కి తిరిగి | చాకుండ నేర్చెనే శశిబిందుడైన!
 విడువక యిరువది వేపురు వండఁ | బుడమిపై నిష్టాన్నములు ప్రజ కిడుచు
 ధృతి మమ్ముఁ దొలుత వధింపవే యనుచుఁ | బ్రతిపశువును వచ్చి ప్రార్థింపఁ గ్రతువు
 రంతిదేవుండు చేసె రమణ నూతేడు | లంత రాజును నిత్యమై యున్నాఁడె!
 కలభంబు శరభంబుఁ గంఠీరవంబు | సులభంబుగాఁ బట్టి శూరత నెక్కి
 తపసులచే సర్వదమన నామంబు | నృపులు మెచ్చఁగఁ గాంచి నేల యేలుచును
 ధరఁ బెక్కువాజిమేధమ్ములు చేసి | భరతుఁ డంతటిరాజు పడకుండఁ డయ్యె.
 రమణ రథంబులురాఁ బోవవలసి | సమతలంబుగ నుర్విఁ జమదినరాజు
 గోరూపధారిణిఁ గుంభిరఁ బినుక | మేరువుఁ బనిచిన మిహిరప్రతాపి
 తనపేరు పృథువుగా ధరణిలో మనిన | ఘనుండు పృథుండట్టి క్రతుకర్త వేడి?
 వేనకయ గార్త వీర్యుని గెల్చి | రాసిననృపుల నిర్వది యొక్కమాలు
 అడవి ధారుణి నాలుగంచులు గెలిచి | కడపట నాభూమి కశ్యపుఁ జేర్చి
 రాజయోగ్య మహాధ్వరంబులు చేసి | యా జామదగ్నుండు నడఁగెనో లేదా!
 కావున నెంత మీ కనక నిష్ఠీవి! | భూవర, వగవకు బుద్ధి నాతనికి.
 అని చెప్ప నృంజయుం డాత్మఁ జిచ్చారి | ముని నంచినట్టివి మున్నును గలవు.

వీరధర్మమునఁ ద్రెన్నిస తనయునకు । వీర, ధర్మముగాదు విను మిట్లు వగవ.
 తమ్ములుఁ దనయులు దండాధిపతులు । నెమ్మి జయ ప్రాప్తి నీకు నీగలరు.
 ఆసుఖంబు దలంపు మనుశాంతి.” ననిస । వ్యాసవాక్యంబుల వగలాటి నృపుఁడు
 కడుభక్తి ముని నంచి క్రమ్మఱ నాత్మ । వడఁకఁ గవ్వడికై న వగఁ దలపోసి.
 అని సంజయుఁడు చెప్పి నాచి కేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథచల్లె నెఱిగింపు.” మనిన
 సాకేతజన మోక్షసరణి నోపాన ! । నాకలోక భయాపనయన ప్రవీణ !
 పరమ యోగానంద భరితాంతరంగ ! । స రమారమణి నిత్యసంస్తూయమాన !
 కనక సీతా యోగ కల్పితయాగ ! । జనకనృపాల రక్షాసిత చరణ ! (౧)
 గుహదత్త నౌకానుకూల పిహర ! । బహు జనాశ్రిత తుంగ భక్తాంతరంగ !
 ఇది నదాశివ భక్త హితగుణానక్త । నదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
 శ్రుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । మతి మద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
 విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగ ద్వితీయాశ్వాసమయ్యె.

తృ తీ యా శ్వా స ము

శ్రీ మందిరాకార, శీలితాకార, | కోమలోత్పలధామ, కోసలరామ !
 వారిధి పూహంబు నడిజొచ్చి యుర | వైరి వధించు దేవా ! చిత్తగింపు.
 జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు | మును వినిపించిన ముఖ్యమార్గమున
 నక్కధకుడు శౌనకాది సన్మనుల | కక్కధాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :
 ఆరీతి వ్యాసుని ననిచి తా నాత్మ | నారాజు పొగులుచున్నంత, నక్కడను
 అనికి వైరులుపిల్వ సరిగిన క్రీడి | వనజాపుం డపరాబ్ధి వ్రాలునంతకును
 ఎండినవనము దహించు పాపకుని | చండిమ సరిగి సంశ్లేష్ట కులము
 పొరిగొని శంఖంబు పూరించి యంత | హరితోడ భయచేష్ట నప్పు డిట్లనియె :

అర్జునుడు శిబిరంబునకు వచ్చునెడ దుర్నిమిత్తములఁగని కృష్ణునకెఱిగించుట

“ దనుజారి, యేలొకో తలఁకె నుల్లంబు ; | అని బట్టునడఁడు గదా ధర్మసుతుఁడు !
 కడుఁగడు మనసునఁ గళవళంబయ్యె ; | పడఁడు గదా యొక్క పాండవుఁ డందు !
 అనయంబు నెడమకన్నదరెడి ; నేమి | వినఁ గల వారమో విషమపు వార్త !
 హరుల వేగమె తోలు.” మని వచ్చివచ్చి | నరన నొక్కట నిల్చి సంధ్యలు వార్చి
 కదలివచ్చుచు దొల్లిగల పెంపు సాంపుఁ | జెదరి చేడ్చడియున్న శిబిరంబు చొచ్చి
 పలికె బాధుఁడు : “ కృష్ణ, ప్రజలు నాతోడఁ | బలుక రిదేమొకో ! పగిలి చూచెదరు !
 ఏమొకో ! వీణాదు లేమియుమ్రోయ ! | వేమొకో ! యభిమన్యుఁ డెదురుగ రాఁడు ;
 కొడుకులు కుశలులొకో ! చెప్పఁ గనవె ! | కడు నాత్మ చేవెట్టి కలఁచి నట్లయ్యె.”
 అని యిట్లు పనవుచు నధినాథు నగరు | వనజాక్షులొ గూడ వాసవి చొచ్చి
 యనఘ, మోసాల నొయ్యనఁ దేరుడిగ్గి | వనమాలి గొనిపోవ వణకుచుఁ బోయి,
 యొకచోట ధర్మజు నురుకాంతి జెదరి | నకల మంత్రులుఁ గొల్వ సభనున్నవాని
 పీక్షించి, యచ్చోట వెదకియు సుతుని | పీక్షింపలేక నివ్వెఱఁగంది యందు
 నడుగులు తొట్రెల్ల సంగంబు వదల | నొడలు చెమర్చ నయ్యోధులఁ జూచి
 “ యేను మీ దైన్యంబు నిందభిమన్యుఁ | గానని శూన్యంబుఁ గాంచి పొక్కెదను ;

ఎక్కడబోయె వాడెందు బొమ్మంటి ? | రక్కట ! చూపరే యభిమన్యుగొడుకు ;
అటుక బద్ధ వ్యూహమాచార్యుడొడ్డ | మెలగి యుక్కున జంప మీచేతగాక
మితచెడఁ ద్రెక్కొను మీ రాజ్య కాంక్ష | సతని బొమ్మనగుదా ! యందుమీద
శిశువు ఘోరాజి జొచ్చిన ప్రాథ గాఢు. | నశమె యొక్కనికి స్వవైరుల గెల్వ ?
వినియె నాచేఁ బ్రవేశింప ననువు | వినఁ డందు నిర్గమ విధి వీఁడు తొల్లి.

కొఱ దీప్తి మహి వీఁడు గూలనిమ్మనుచు | దక్షిణ భోవగుదా దాయల చేత ?
చొచ్చి మీ రొక్కరైన జుట్టును లేకి | వచ్చి వైరుల వ్రాల్చి వ్రాల్చి చేనొప్ప
నడరి కౌరవుల యన్యాయ యుద్ధమునఁ | బడఁడుగదా ?! వాడఁ బ్రాణంబు లేఁగ ?
సాత్యకి యుండి ధృష్టద్యుమ్ను డుండి | ప్రత్యక్ష మనిలజ పాంచాలు రుండి
విరటుఁడాదిగ నుండి వేపురునుండి | యరుదార రక్షింపఁజెత్తిరి నుతని.

భోగకాలమున రాఁ బోఁ గొన్న ఋణము | నీఁగువాఁడు నృపాజ్ఞ నెఱపుగాకేమి ?
ఆతని కొఱకుఁ గార్తైతిని మీరు ; | చేతి యస్త్రములేమి శృంగారమునకొ !
ఒకఁడైన సింధు నయ్యెడ్డున కేఁగ | రక్కట ! మీ సంగ గాభ్యాసంబు లేఁ ?
కాట కోటీల ? నిక్కడ మిమ్ము నమ్మి | పోటానఁ బోయితిఁ బుత్రుఁ గోల్పడితి;
అక్షీర్తి తెచ్చెనో ? యటుగాక కొంత | రిపుల నాజని సంహరించెనో మించి ?
ఒకఁడు విల్లొకఁడు లే రొకఁడు రథ్యములు | నొకఁడు సాగధి మఱియొక్కఁడు జోఁడు
నీ భంగిఁ ద్రుంచిన నెఱుంగము గాక | సౌభద్రుఁ డొకనిచే నమయునే యనిని !
ఆ యుగ్రమైన కర్మారంభ వేళ | దాయ లేఁగలనని తలఁచకుండుమరె !
అభిమన్యు సతిధన్యు నభిమాన మాన్యుఁ | నిభువన సౌజన్య వీనతా మాన్యుఁ
గొడుకుఁగా నను బెట్టుకొని నేలయిచ్చుఁ ! | గడు కృపమాలిన కష్టదైవంబు.”
అని వాని తలకిట్టు సతని రూపంబు | వినియంబుఁ దలపోసి విజయుండు మఱియు :
“ఓ వశవర్ధన ! యోవైరిమధన ! | ఓ విష్ణుసమశౌర్య ! యో మానధుర్య !
ఓ కన్వడిప్రాణ ! యోజగత్ప్రాణ ! | ఓ కుహరోత్తంస ! ఓ యనవన్యు !
ఎన్నఁడు పొడగాంతు నే నింక నిన్ను ? | ఎన్నఁడు నీనేవ కేఁ బాత్రమగుదు ?
భద్ర, సుభద్ర నీ పడిన పాటులకు | విప్రుమాధరి యెంత వేఁగ నున్నదియో !”
అని చదికిలఁబడి యతఁడు ధగ్బజనిఁ | గనుగొని గద్గదఁతుండై పలికె :

“హితమతి నీకుఁగా నెచ్చోటఁ గూలె? | సుతుఁడు నా కచ్చోటు చూపింపుమయ్య! |
 ఆ మేను విడిచి యెట్లరిగెనో ప్రాణ! | మేమని బాలుండు నెడలెనో మేను! |
 జగమెల్ల వెలిగించి చరమాభ్యు బడిన | భగ్గుఁ బోలకుండు నే విడిసి నా సుతుఁడు! |
 ఏడు దీవుల ముంచి యీదిన వార్ధి | జాడ నుండకయున్నె సౌభద్రుఁ డడఁగి! |
 తను ధూళి దుడుతు మస్తకము మూర్ఛొందు | నెనయఁ గౌఁగిటఁ జేర్తు నెఱిగింపవయ్య.
 ఇంతముట్టడ నాకు నెఱిగింపవైతి! | పంతమె? నే వచ్చి పాపుదు నెగులు; |
 అన్యాయ మన్యాయ మనుమాట యహుడు | సైన్యంబులో మ్రోసె శౌరి యాలింప; |
 ఏను విన్నాఁడ; నేఁ డిచట అంతయ్యె; | రానైతి నకట! నా రణకాంక్షకాల.”
 అని వేడి నిట్టూర్పు లందంద నిగుడఁ | గిగుక నూటకయున్న క్రీడి నెవ్వరును

కృష్ణుఁ డర్జునునకు శోకోపశమనంబుగాఁ బలుకుట

బలుక భీతిలియున్నఁ, బద్మాక్షుఁ డొయ్యఁ |
 బలికె నిట్లని “నీకుఁ బాడియే క్రీడి! | నిలుము దుఃఖంపకు నీ సహోదరులు
 తగ్గుదు రింతకుఁ దగు మాటలాడు; | మగ్గులికయు లావులన్నియు సమయు.
 చా వనపచ్చునే సౌభద్రు చావు! | వేవేగ వెలితిగా వేసె శాత్రవుల
 ఆయుధజీవులమగు సున కింకఁ | జేయనున్నదె చింత! చెప్పకు మింత.
 తన్ను బోలినవారు తమ్ములు చావ | నెన్ను నే కుగురాజు? హితమేమి లేదో?
 మరణ మెచ్చట లేదు? మనము తప్పితిమె? | పరశాంతి నొందుము పగచూచుకొనుము.”
 అనినఁ దమ్ములఁ జూచి యన్నలఁ జూచి | యనిమిషే ప్రకుమారుఁ¹ డాపులఁ జూచి:
 “వివవలెఁ జెప్పరే! విమతు లప్పెరు | ససలోని మ్రొగిన యా ప్రకారంబు;
 తమకు నున్నదిగదా! శగినలా.” గనిన | ముచునూతి యశు కిట్లని చెప్పఁ దొడఁగె:

అమభిన్నుఁడు గూలిన తెఱఁగు ధర్మరాజర్జునున కెఱిగించుట

“సంశప్తకుల నీవు సాధింపఁ బోవ, | సంశయింపుదు మేము సమర్థులై గడిసి
 యలిగి పద్మవ్యూహ మాచార్యుఁ డొడ్డఁ | దలపడి యేము విదారంపలేక
 వలఁ జిక్కువడియు నవ్వల నభిమన్యుఁ | బిలిచి యీ వ్యూహంబు భేదింపవయ్య

నీవు చించిన వెంట నిఖిలయోధులము । వేవేగ నత్తుము విరివిగా. ననిన
 'చొరఁగాని వెడలెడి చొప్పు నే నెఱుంగ । సరనాథ, యత్తైస సనజూడు' మనుచు
 నా సుగ్రరము చొచ్చె సహే ; డేను నతని । నేమఱకెక్కుచో, నెదుట సైంధవుఁడు
 మమ్ము నిండఱ నాఁగె మాచటి దాఁక ; । వమ్మెరి దొరలెల్ల నానితోఁ బెనఁగి ;
 నిను దప్ప నొకనాఁడు నిఖిలపాండవుల । నని గెల్వ వానికి హరుఁ డిచ్చె నరము.
 ఆభంగినె సహాయమైనె గైకొనక । సాధద్రుఁ డా నైరిచక్రంబుఁ జొచ్చి
 మాణిక్యకుండల మణిను స్తకముల । క్షోణికి భారంబు శోభిల్లఁ గప్పి,
 గురు కృప శల శల్య గురుపుత్ర కర్ణ । కుగు సృపాలురి నొక్కకోలకుఁ దెచ్చి,
 యక్షణాంతకులను నట బృహద్బలుని । ఆ క్షీణిఁ జంపి వసాతి ఖండించి,
 దొరఁకొని మఱియు యోధుల న్రాల్చి వ్రాల్చి । పరవీరబలము కోపానకుఁ దెచ్చి,
 లక్కణు నటు చంపి రమణమైఁ బోర । నక్కురువదుల నుక్కణఁచి యణంపఁ,
 దగిలి యన్యాయ యుద్ధంబున సంతఁ । బగతు రొక్కనిఁ దన్నుఁ బలువురు పొదివి
 యొకఁడు విల్లొకఁడుతే రొకఁడు రథ్యములు । నొకఁడు నూతుని గాఁగ నొక్కట నఱకి
 యలయింప, దుశ్శాసనాత్మజుఁ డంతఁ । దలపడి పోగ, గదాయుద్ధమునను
 బెరసి యాతనిఁ దోడఁ నీనుఁగుఁజేసి । ధర న్రాలె నేడు నీ తనయుఁ డేమందు ! ”
 అని చెప్ప నిజను గా నాత్మజుఁడవు । విని యర్జునుఁడు శోకవివశుఁడై పడినఁ
 బట్టి యెత్తిరి శౌరి పాండుతనూజు. । లట్టిచో నరుఁ డంత నా మూర్ఖుఁ డెలిసి
 సైంధవుఁ దలఁచి నిశ్శాసన వివర్ణ । బంధురముఖి కోపపాటలచ్చాయ
 బామముడి సక్కించి పువ్యగాగముల । క్రమమునఁ గన్నులు కడుజేవురింప
 మేను చెమర్చ నమ్మెయి నొడుగఱచి । నేనాధిపులఁ జూచి నేనలఁ జూచి
 పలికె నిట్లని : “ నేడు పాండవోత్తములఁ । జలముతో నాగిన సైంధవు శిరము
 నిను. డస్తగిరి యెల్లి యెక్కకమున్న । తుచుముచు ధర్మపుత్రునకైన విడువ.
 లీల నీగతిఁ గున్నతేకుంటినేనఁ । గాలుదు నగ్నిలో గాండివయుతము ;
 వేడనీ యభయంబు పిమ్మని దండ, । తేరనీ (?) యటుగాక త్రిపురారిఁ గోరి,
 విధిమాటు దూతన వీని సధింతు ; । బుధులు మెచ్చఁగఁ దీర్తు బూను ప్రతిజ్ఞ.
 ఇంతకుఁ దప్పిన నే మిద్యపాయి । సంతఁ బోవక బ్రహ్మహత్యా విధాయి,
 గుతలంబు రోసిన గురుత్వశాయి, । గత లేల మఱి నేను గాంచనస్తేయ,
 నలర బ్రాహ్మణ కత్తు నన్నట్టి దీక । పలుమాటు ద్రిప్పిన పాపిష్ఠి నగుదు. ”

అది గాంధీశయనమునకు సరించి యున్న నేవదత్త శంఖంబు పూరించె ;
 హామయై కిత్తెనొకటి పాంచజన్య ; మరయ భేరులు మ్రోసె ; నాసేన యార్చె.
 అప్పుడు క్రోధాగ్ని కణగొని శోకాగ్ని ; దెప్పితి నగుడున్న తెలివి యెఱింగి
 మారుతి కలుగు : “నన్ను సేయకవిము । కారవ హృదయంబు కాడు నింతకును ;
 తల చేగుట్ట నింకకు సైంధవునకు ; గెలుతు గాంధీవి, నీకుఁ గృష్ణుండు గలఁడు.”
 అనియె కన్నడ సంత నామహాధ్వనులు । విని కారవులు వీవు విఱిగినట్లుగుచు
 నెప్పుడు నిర్దుష్ట యటఁ బార్థు లనుచు । డెప్పుడ వణకుచుండిరి బిట్టు నగచి.

అట్లునుని ప్రతిజ్ఞకుఁ దల్లడవడి సైంధవుఁడు దుర్యోధనునితోఁ జెప్పికొనుట

బాగుగా నగు డట్లు సట్టి ప్రతిస । వేగుల నారిచే విని సైంధవుఁడు
 కొలువు విన్నకమున్న కగురాజుఁ గాంచి । తలఁకునఁ బాదపద్మములకు నెఱిగి
 చింతచే నుల్లుంబు చెదర నిట్లుకయె । * (సంత : “నే నొక్కడనా యభిమన్యు
 నంత ముందించిన యది ! లేక యొరులు ! । కొంతగానఁడు క్రీడి కోపించె నాటక ;
 భూతలాభివ, పొద్దు పోవకమున్న) । నా తల యెల్లి దున్నగ బాసపూసె !
 తునును శేకుండిన దొరలెల్లఁ జూడ । విను మగ్నిఁ బడునట ! విల్లును దాను.
 (ఆ నాకవితకై నెత్తును నాగి) । భూనాథ, రక్షింపఁ బోలునె నన్ను !
 గురు కృప కృప బాహుకలకు శూన్యనకు । గురుపుత్రునకుఁ గావఁగూడుఁ గూడినను ;
 రణమఃఖంబుఁ ననురాదు నీదొరల ; గణుతించుకే వీరి గాంధీవి మొదల !
 వానిచోయెడ నెల్లి బహుభాష లేల ? పాఠిన మతి వెంటఁబడదు పాండవులు.”
 అని నాశించు కన్న : “చుట్టేల ! చేరు । ననుజాలు సేవ నీ కడ్డమయ్యెదము.
 ఒకనాఁడు విడిచి నె మొకరి కిందఱము ? । అకట ! సమ్మవు మమ్ము నతి భీతిమహిమ ;
 పోరాణి మూఁగిఁ గూడు గుంకించి । వీరుఁ డగ్ని జొరంగ వీక్షింత మెల్లి.”
 అని నాని గొఱి గొఱి మూచాహ్వమ్రోల । జనపతి నిలిపి వానవిగాన తెలిపి
 ‘నామచ్చునె విని గుఱజ’ యనిన । నావీరుఁ : “డగియెంత ! యట్ల చేయుదము ;
 నాపానితఁ గ్రీడి గాఢుడేరి । వ్యూహంబు చన్ని యందునుతము వీని.”
 అని సైంధవుని నాచి : “యక్కటా ! నీవు । చరియెదనంటేల సమరంబు విడిచి ?
 చదివె గ్రతులు ; యుద్ధములు చేతికి ; తుని నాజి బంటవై తునియుట కీడ ?

చచ్చుట యిష్టంబు చాకుంటె కష్ట । మెచ్చోట నృపులకు నిద్దయుద్ధమున ;
 కలంగకు ; మట్లయ్యుగ గాతుము నిన్ను ; । మలంగక నా వింటిమాటున నుండు ;
 తెగి పొడుతము, తేవు తివుట బాండవుల ; । నగపడమియుఁ జూచి హరియు నువ్వెడిని
 సమ్మిపా.” మునిన సైంధవు చింత దీతె । రన్నుని కొనిపోయె గానాజు తిగుగ.
 సరనాథ, సేనాని సరపతి యతనిఁ । దిరము కొల్పుట గాంచెఁ జెలిసి నీప్రజయు.
 అట ధర్మజుఁడు శౌరి యనుజులుఁ దక్క । భటుల వీడ్కొలుపుచోఁ బన్ననాథుండు
 నరుఁజూచి యిట్లను : “ నాయమా నీకు ! । పరుల వ్రేఁ గెఱుంగక ప్రతిస పట్టితివి !
 ఏ వింటి, సైంధవుఁ డిప్పుడు నీ ప్రతిస । వేవులవారిచే విని భీతి బోయి
 రారాజుతోఁ జెప్పి ‘రణములోఁ బాన్థు । నేరాజు గలఁ డాప ? నేఁ బోదా డాంగఁ ;
 జానోప’ ననిన విచారించి యతఁడు । సేనాధిపతి కది చెప్పిన నతఁడు :
 “ చంగిపో నేటికి సింధురాజునకు ? । అంగాధిపతి గల్గ నకట నేఁ గల్గ
 నీవుఁ దమ్ములుఁ గల్గ నిఖిలంబు గల్గ ; । ఆవల నరుఁడేమి యనమనోచనుఁడె !
 రచయింతు నగునకు రారానియొడ్డు ; । పచరింతు నా బాణపాండిత్య మెల్లి.
 అనిన భూపతి నమ్మె నాతండు నమ్మె । ననయంబు భటు లాన్చి రా సంభ్రమమున.
 (కలన సైంధవుఁ గానఁ గావించి యొడ్డు) । నిలుచరింపఁగ నోపు నిన్ను ద్రోణుండు.
 కడఁక నేల ప్రతిజ్ఞ గడవఁ బల్కితివి ? ।
 సకల యోధులు చావ సైంధవుఁ జూప ; । రొకనాట నిందఱ నోర్య నీ వశమె ?
 కలదు విచారింపఁ గార్యాంత.” మనిన । నలుక నప్పుడు క్రిడి హరిఁజూచి పలికె :
 “ పట్టిచచ్చిన కిన్నఁ బట్టితిఁ బ్రతిస ; । పట్టి పల్లార్చక ప్రభువ, చెల్లెంతు
 వారి నే నెఱుంగును ; వారును నాదు । ఘోరాజిపన యెఱుంగును ; రింత యింతఁ
 బూని యుపేక్షింపఁ బోదురు గాక ; । ఏను గల్గఁగ నిల్గనిత్తునె వాని ?
 శక్రాదు లిచ్చిన శరము లెన్నఁటికి ? । చక్రి, నీతోఁజేయు నఖ్య మెన్నఁటికి ?
 విను ద్రోణుఁడిచ్చిన విద్య యెన్నఁటికి ? । అహుఁ డిచ్చిన తేరు హరులు నెన్నఁటికి ?
 ఈ చరాచర మెల్ల నెత్తివచ్చినను । నీచు సైంధవుఁ డ్రుంతు నీ చూస యెల్లి.
 నను నుద్ధరించు యత్నంబుఁ గాదె । మనసు చూచితి.” నని మఱియు సజ్జనుఁడు
 “ భారపురణ మెల్లి ; పని చాలఁగలదు ; । నీరజోదర, నీవు నిద్రింపఁ జనుము.
 ద్రాపదియును సుభద్రయు నుత్తరయును । ఈ పాపవార్తకు నెంత వేగెదరొ !
 వచ్చియున్నా రిందు వారిశోకములు । చెచ్చెర మాన్పవే శీఘ్రుంబెపోయి.”

అని వీశుకొలిపిన నతడు లోపలికిఁ | జనుదెంచె బాండవనతుల నూరార్చు.
అందులోన సుభద్ర యధికశోకమునఁ | గుందుచు మోము వక్షము మోందుకొనుచు,
“మను నిభ, నాయభిమన్యుకుమార ! | నినుఁ బుత్రుఁగాఁ గాంచి నీ ప్రోవు గుడువఁ
గోరుదు నాకోర్కి కుఱుచాయె నిట్లు ; | ఘోరాజఁ గూలితి గురుశౌర్య, తగునె !
వెడలి రానేరవు విజయుండు లేడు | కొడుక, ధర్మమె మన్నిగొను మొన నొఱగ.
పరఁగ ధర్మజుఁ డుండె బవనజుఁ డుండె | జొరుమని పంచిరే ! సుతుండ, నిన్నందు ;
అనదఁ జేసితి నన్ను నారడిబుచ్చి | తనఘ, యెక్కడఁజొత్తు ? నడలఁబాలైతి.
మురవైరి నిన్నును మును విప్రసుతులఁ | దిరుగఁ దెచ్చినమాడ్కిఁ దేడొకొ మాకు !”
అనుచు వాపోయిన, సశ్రుపూరములు | తనకును జనియింప దామోదరుండు :

కృష్ణుండు సుభద్ర నూరార్చుట

“ఎలనాగ, యేడ్వకు మెల్లి పైంధవుని | తలఁద్రొక్కి నీల్లాడు తాపశాంతికిని.
వానవాత్మజుఁ డెల్లి వాని వధింప | బాస పూనినవాఁడు పగలింటిలోన.
వీరపత్నివి నీవు వీరమాతవును | ఘోరాజఁ బడిన కొడుకున కేడ్వఁదగునె !
ఉత్తమగతికేఁగె నుత్తముఁ డతఁడు ; | ఉత్తర నూరార్చు ముడుపుద్రాపదిని.”
అని పెక్కుభంగుల నబల నూరార్చి | చనుదేర నంత నజాతశత్రుండు
హరి ననుజుల నంచి యభ్యంతరమున | కరిగె ; నప్పుడు వోయె హరి క్రీడిఁ గూడి,
పోయి యాతనియింటఁ బుణ్యసీమమున | (*నాయత దర్భశయ్యను రచియించి
నరవిని గంధపుష్పములఁ గై నేసి | పొరిఁగొన నాయుధంబులనెల్ల నునిచి
యిందుండి యభవు నర్చింపు మీవనుచుఁ | బొందికఁ బల్కి భూభుజుండు సప్రీతి
సావధానములతో శై వార్పణముగఁ | గావించు పూజలఁ గై కొని యలరి
యాయుధహస్తల నట నుండఁ బనిచి | పోయెద సుఖనిద్ర పొందుమీరాత్రి.”
యని పల్కి శౌరి నిజానానయునకుఁ) | జనుచు దారుకుండను సారథిఁ దలఁచి

అర్జునుఁడ్రతిజ్ఞఁగూర్చి కృష్ణుండు దారుకునితోఁ జెప్పట

రప్పించి వాని గారాముతోఁ బలికె : | “ఇప్పార్థ ప్రతి నయె ట్లీదేరనేర్చు ?
దొరలు సామాన్యతే ద్రోణాదులందు ! | ధరఁ గూల్పవశమె యిందఱ నొక్కనాట !

* కుండలీకృతములు ప్రపూరణము.

అట్లు సేయకయున్న సగ్నిలోఁ బడుట ! ఎట్లు గాఁగలవాఁడో యిటమీఁదఁ గ్రీడి !
 ధను రస్త్రహేతి పతాకలతోడ | మన తేరు గొనితెమ్ము ముఱవక రేపు.
 ఆజి నేఁ బాంచజన్యం బొత్తినపుడు | ఆజాడ తేరుదెమ్మది నీకు సన్న.
 నరుఁ డితరుఁడుగాఁడు నాలోస సగము ; | శరముపట్టని బాస చాలు నాకెల్లి.
 తమ్ముడు నీవును ద్వారదేశమున | నిమ్ముల నిటునిల్వఁ డిలుచొచ్చి సత్తు.”
 అనిన సూతుఁడు వల్కు : “ నశ్లేల దేవ ! | అని నిన్ను శోధింపఁ డర్జునుఁ డుండి ;
 కలుషింపనొల్లఁడు గాక సీమఱది | వలె నన్నఁ ద్రిజగముల్ వానికి నెదురె !
 తెచ్చెద నేనును దేవాజ్ఞఁ దేరు ; | వచ్చెద శంఖరావము నీవుసేయ.”
 అని పల్కి దారుకుఁ డచ్చోట నిల్వఁ , | గనకగేహముచొచ్చి గరుడవాహనుఁడు
 జవ్వను లుచితోపచారముల్ సేయఁ | బవ్వళించియు వేగ వడి మేలుకాంచఁ
 బాండవహిత మెన్నుపరిపాటి ; సచట | గాండీవి కనుమూసి కలయిట్లుగాంచె :

కలలో నర్జునుఁడు కృష్ణునితోఁగూడి కైలాసమున కేఁగుట

తనునిట హరిచేరి, “ధవళాశ్వ, లెమ్ము | చనుదెమ్ము పోదము శంభునిఁ గాన.
 జితనంబుగా నింక శంభునివలన | నతఁడు మున్నిచ్చిన యా పాశుపతము
 స్థానకముష్టిసంధానంబు లెఱుంగ ; | మానక యదిగాని చుడువదు వాని.”
 అనిచెప్పి వలకేల నాతనిఁ గొనుచు | వినువీధి నతఁడేగి వృషభాంకువురముఁ
 జొచ్చి యావేల్పు తేజోమయగృహముఁ | జొచ్చి యిర్వురుఁ బోయి శూలికి నెఱిగి
 యాగమగతిఁ గొనియాడ, నమ్మునుల | యాగమనము తెఱంగహరుఁ డెఱింగి :
 “ నుత సరనారాయణులఁ బూర్వమునుల | వితతపుణ్యుల మిమ్ము వీక్షింపఁగలిగె ;
 భూవలయంబునఁ బుట్టి యిర్వురును | దేవకార్యము నిట్లు దీర్చుచున్నారు ;
 రయమొప్పఁ గంటి మీరాకకుఁ గతము ; | జయము మీకబ్బు విచారంబు వలదు ;
 ఉల్ల కొలంకులో నున్నవి వోయి | విల్లు సయ్యమ్ములు వేగ తెం.” డనిన
 నందిరువురుఁ బోయి యా మసువునను | దండశూకాకృతిఁ దలఁకక చూచి
 దివ్యాస్త్రమహిమగాఁ దెలిసియు వెఱచి | భవ్యమంత్రంబులఁ బ్రస్తుతి చేసి
 యమ్మును విల్లునై యవి గానఁబడిన | నెమ్మిఁ దెచ్చిరి ఫాలనేత్రు సన్నిధికి.
 అప్పుడు శిశుమోల సటమున్నెయున్న | యొప్పుల వటురూపుఁ డొక్కఁడు లేచి
 యావిల్లు మోపెట్టి యస్త్రముల్ దొడిగి | వేవేగఁ దివియ, సవ్వధమెల్ల నెఱిగి

నరుడు నేరిచె; సంశ నందీశుఁ డలరి । శరమంశ్రు మతనికి జతనంబుచేసి
తానంత హరికి నాశించు ననున్పించి । మానిత నవపుష్పమాలిక యిచ్చి
యనిచిన, నచ్చాప ముచ్చోటఁబెట్టి । ననిచినభక్తి నన్నాభున కెఱగి
యుడువీధి నిరువురు నొంపున వచ్చి । ధరణి వ్రాలినయట్లు తగఁ గలఁగాంచి
పులకితదేహుఁడై బోరనఁ దెలిసి । కలఁపునఁ దమకించి దాయఁ దలంచి
కోపింప, నతనిఁ గన్గొన నెఱుపుట్టె; । మాపింప నపుడు తూర్పున నెఱుపుట్టె.
కెంజాయ యిట్లు ప్రాచిని సంఘరించి । గంజాపుఁ డుదయాద్రుది గదియునంతకును
శుభగానముల ధర్మసుతుఁడు మేల్కొని । యభినవజనముల నభిషేకమాడి,
ధౌత మంగళ పరిధానంబు గట్టి, । నూతనభక్తి భాసున కర్పణమిచ్చి,
జపహోమ దేవతార్చన ధర్మనియతు । లుపచరించి నిజాంగమొప్పుఁ గై నేసి,
ఘన వేత్రహస్తల కలఁతఘోషముల । వినుచు నిజాస్థానవేదికి వెడలి,
యుదయాద్రుది నెక్కిన యుడురాజు పోలఁ । గదిసి మాణిక్యపు గద్దియ యెక్కి
యున్నచో, హరివచ్చి యుచితాననమున । నన్న రేండుఁడు చూప నాసీనుడయ్యె.
పాంచాల మాతస్వ్యాది బాంధవోత్తములు । సంచిత సైన్యలై చనుదెంచి కనిరి ;
పడముడి కనలతో వచ్చెనచ్చటికి; । కొడుకులు వచ్చిరి కొలువెల్ల నిండ.
నరుడంత వచ్చి ప్రణామంబు నేయఁ । గరమున నతని నగ్రజుఁడు లేనెత్తి
విజయివి గన్మని చినయొక్కిఁ బలుక । విజయుండుఁ గూర్పుండె వెన్నుని వెనుక.
అద్ధర్మసుతుఁడంత హరి జూచి పలికె: । “ఉద్ధరింపుము మమ్ము యుద్ధార్ణవమున;
భయమేది గాండీవి పట్టిన ప్రతిని । నియతిమై నింకింప నీది భారంబు.
రమణఁ గ్రీడికి జొరరాని మొట్టవము । ననుకట్టి రణభూమి శరమునఁ గట్టి
యాయత్తపశిసారా డాచార్యుఁ.” డనిన । నాయెడ నిశ్చంక సతఁడప్పుడనియె :
“నరుని ప్రతిజ్ఞకు నాథ, భీతిలకు; । గురుని యత్నము వెశగొలుపునె చుచకు !
కలశజకలితచూ కొరవలము । కలయఁ బాతెడువేళఁ గనుఁగొందు మమ్ము.
నాచెయి మోయ గుర్తున సయ్యె । కే చెలియలిభర్త నేల యేముడు?”
అని శౌరి యాడిన, సంశ చ్ఛెదనుఁడు । తన కన్న కలయు నందఱు విరజెప్ప
జయము సత్యంబు సైనిక లార్చి । రయమొప్పు గడలిరి రాజంప ననికి.

శ్రీ నేయ సహితులై శౌరి సార్థులును | మానవాధిపతుల సుఖమున్న మొక్కి-
యతఁడంప నాజికి నరుగుచు నింద్ర | సుతునిల్లు సొచ్చి యుచ్చొటు రథమునకు
బోరన బహువిధపూజ గావించి | భూద్రుదక్షిణంబుగ వచ్చి మొక్కి-
యెక్కిరి; సాత్యకి యింద్రజు వెను | నొక్కట శస్త్రాస్త్ర యుక్తుడై యుండె.
రథియనుచుతి సంత రథము కృష్ణుడు | ప్రభు భూమిక దోలుకాటి కిరికి
తిరిగి సాత్యకి జూచి, “ధీర, నీ వింక | మరలుము నృపుఁడను నున కవశ్యంబు ;
అతని బట్టెదనన్న యాచార్యుఁడతి | చుతి ముగిసెట గాదు మనతమకమున.
రాజురక్షయు సింధురాజు శిక్షయును | ఓజ నేడెన్ని న నొక్కరూపంబు.”

ద్రోణుని నాల్గవనాటి సమరము

అనిన నాతఁడు వోయె; సట ద్రోణుడంత | ననుపను నీరాసహాయుడై కదలి
శ్వేత ధాతాంబర సీతవరోష్ఠీష | ధాతు నూతన రథ్య ధనశ వర్ణములు
రక్త వేసిధ్వజ రణభీమ నాప | ముక్తా సితచ్ఛత్రములు దనకమర
బలముల మెలగి యేర్పటచి యేర్పటచి | పలికె నిట్లని భీతివాయ సైంధవుని:
“విను నీవు కృపుఁ గర్ణ వృషసేను శల్ముఁ | బొనర నశ్వత్థామ భూరీశ్రమనుని
నొద్దఁ బెట్టుకయుండు; మొకలక్షహయము, | లద్దెనఁ బదిలక్ష లద్ధిఁ గాల్చులము,
వినుము ముప్పది వేల వీరులు రథకు | తెనయఁ బదేనువే లిభములు గొలువఁ
గలయ నేదీర్చు మొగ్గరమున కకవలఁ | దలఁకక యోజనత్రయమును నిలుము.
నీతలఁ జూపకు నేడంతనట్టు; | చూశము ననుదాటి చొచ్చు కల్గిడిని!”
అనుటయు మేలే యాసేనఁ గొనుచు | బసయె రాధే సూరి మొత్తుడై యతఁడు.
శకిట రాక్షసవైరి కష్టుడు రాగిడు | శకిట హుళుని నిటఁ జూపిల్చుచుడు
నిరుచది నాలుగు నీరైదు క్రోసు | లరయ నీవును వెడల్పై చూడఁ బన్ని,
యందుఁ బద్మవ్యాహ మసర్థసిను | సందమై లోపల నురు గాల్చి,
చెనసి యూలోనుండి నేరముఖులును | మొరులు సూచీ స్త్రావాణులు సంఘటించి,
మునుకొని యా సూచిమొనఁ గృతనగ్న, | ఘురు డితనికి వెన్నఁ గాంభోజగాజు,
దగు మూలపలముతోఁ దమ్మలతోడి | సిగిడి సౌబలుతోడ సృపుని నవ్వెనుక

ద్వి ప ద భా ర త ము

అప్పుడు నానాచి మూలభాగమునఁ | దనర నేనలను సైంధవు సంత నీలుచు
 నానాచి మూలభాగమునఁ | మోమైనఁ, జూచి యా మొగ్గరంబునకు
 నానాచి మూలభాగమునఁ | చదురు చూడమటంచు జగములు వొగడె.
 నానాచి మూలభాగమునఁ | చభవుండు తెఱచు | వదనంబుఁ బోలె నుజ్జ్వల భీమ దేవుఁ
 నానాచి మూలభాగమునఁ | మొదట నడవఁ | బుట్టెనో! యన భీతి పుట్టె నివృథలకు.
 నానాచి మూలభాగమునఁ | వీక్షింప నొకలక్షువిండ్ల దూరమున
 నానాచి మూలభాగమునఁ | తో నిల్చె నంతట దుర్మర్షణుండు.
 నానాచి మూలభాగమునఁ | మొగి యువరాజు | తనసేనసనుండె గవళాశ్వ నాగ.
 నానాచి మూలభాగమునఁ | “గాండీవి | యేలకో రాడయ్యె నింతసేవయ్యె!
 నానాచి మూలభాగమునఁ | మహి నింత వెఱచెనో మాటాడి వెనుక!
 నానాచి మూలభాగమునఁ | నిచ్చట గురుడని యెఱుంగఁడె మొదట!
 నానాచి మూలభాగమునఁ | రర్థిలి నేలకో హరి వారిఁదేడు!”
 నానాచి మూలభాగమునఁ | “వార లభిమన్యుఁ డీల్ల | నని మాని యడవుల కరిగెద” రనిరి.
 నానాచి మూలభాగమునఁ | “పల్లెల మసకబ్బు జయము! | పఱతెంత రిదె వారు ప్రతినకు” సనరి.
 నానాచి మూలభాగమునఁ | యుప్పతిల్లఁగఁ దీవ్ర హుంకృతితోడ
 నానాచి మూలభాగమునఁ | చండ భూత నినాద చలులత తోడ,
 నానాచి మూలభాగమునఁ |
 నానాచి మూలభాగమునఁ | మూరిఁబోఁ బన్నిన మొగిలును బోలె
 నానాచి మూలభాగమునఁ | గురుసేనఁ గదసి యగ్గోవిందుఁ బలికె:
 నానాచి మూలభాగమునఁ | మిదిగాక యిందులో నింక వ్యూహంబు
 నానాచి మూలభాగమునఁ | తన్నుఁ జూచితె! యొడ్డుతల నున్నవాడు:
 నానాచి మూలభాగమునఁ | నేతెఱంగున నోడునీయెడ దాయ?
 నానాచి మూలభాగమునఁ | నానాచో నొంటి నన్నాగ రానోపు (?)
 నానాచి మూలభాగమునఁ | దుర్మహంభుని మీఁదఁ దోలుము రథము.”
 నానాచి మూలభాగమునఁ | జనసిచ్చి భీకరాశ్రువుజడి వెట్టి
 నానాచి మూలభాగమునఁ | తూలఁ దుత్తుమురుగాఁ ద్రుంచి తూటాడి

యొక్కటఁ ద్రెవ్విం యోధకంఠముల | నిక్కి నెత్తురు నింగి నీలిమఁ గడఁగ,
 లీల సౌభద్రుఁ గూల్చిన యల్కుఁబోలె | నోలిఁ బెక్కమ్ము లొక్కొక్కనిఁ బొదువ
 గాండీవి లయకాల కాలుఁడై మఱియుఁ | జండిమఁ నను గప్పు శత్రుల చేతి
 శరపంజరంబులుఁ జక్రమండలముఁ | బరిఘ ప్రవాహంబుఁ బ్రాస సంచయము
 ననమ గదావ్యూహ మసిపత్రవనము | ముసల ముద్గరముల మొత్తంబుఁ జదిపి
 యతని సైన్యము నిమిషార్థమాత్రమున | క్షితిమీఁదఁ బడనేసి చెలఁగి యగ్గలిక
 మర్ధవర్ధంబులు మఱి తెన్నవేయ | దుర్మర్షణుఁడు పాతె ద్రోణుని కడకు.
 అంత వేగంబుతో నరుడెంచునరుని | దంతావళంబుల తఱచుతో వచ్చి
 యువరాజు తాఁకిన యుద్ధమయ్యెడను | దివిజ భీకరమయ్యె దేవ, యేమందు!
 మారుత హయముక్త మాంసపంకముల (?) | వారణంబులు గ్రుంగ వానిపైనుండి
 కీలూడి రథములు కెడయ నమ్మిదఁ | గాలుబంటులు దాటి కడిమినేయుదురు.
 ఒంటివాడని మొననొనర నానాస | గెంటుక చొచ్చి యాక్రియ నేసి యేసి
 |

హరిమీఁద హరులపై నట హరిమీఁద | నరదంబుమీఁద నిజాంగంబు మీఁదఁ
 బడసేడు తూపులఁ బార్థుఁ; డప్పార్థు | వెడతూపులైన నీవీరులఁ దాఁకి
 శిరములు 1చరణముల్ సెలవులు మొలలు | నురములుఁ గరములు నూరులు బరులుఁ
 దనువులు హనువులు ధ్వజములు భుజము | లొనరఁ ద్రుంచుహరించు నొగిఁ జించునొంచు.
 అంతఁ గాల్వరు నొవ్వ హస్తలు వివ్వ | హఠాంతకాఁడై పాటుయువరాజుఁ గ్రీడి
 నిలుపు దుశ్శాసన, నీకుఁ బోదగునె! | తలఁపవె! తొల్లింటి దారుణ క్రియలు;
 నాఁటినారమె కామె నడుక నేమిటికి? | పాటించి తెమ్ము సౌబలుఁ డెందుఁ బోయె?
 ప్రాణశాంతి యొనర్చు పరిపాటి నకట | ద్రోణునిమాటేల దూఱఁబోయెదవు?
 ఇటు మాయమృగమవై యెందుఁ బోయినను | వేటాడ కుండునే భీముండు నిన్ను (?)”
 అని నాని పెడతల యమ్ములు నాటి | తనపూన్ని తలఁచి యెంతయుఁ దత్తరమున
 ద్వారభీకర భరద్వాజు చాపమునఁ | బోరాని యొడ్డనంబున కగ్గలించి,
 దురము ద్రోణాచార్యుతోఁ గొంతసేపు | దొరఁకొని యది పెద్ద త్రోవీకయున్నఁ
 గటకటఁ బడుచోటఁ గైటభారాతిః | “యిటుగాదు, ప్రొద్దుపోయెను నీకు నిచట

1. శిరములు శలములు మలవు. (మా).

గురుని నింద్రాపలకును గెలువనీ ; | సర, యాగ్రహము చూచి నాబుద్ధి నశని
ననుచరింపుము కొంత చు నోహో గోడు ; | అయ్యుగా బల్కిన యానోరుపోడు.”

అరునుడు ద్రోణునితో ననుజ్ఞాతుడై మొగ్గరంబు చొచ్చుట

అనిన బ్రదక్షిణం బశసికి రథము ; | చననిట్లు గాండీవి శరముల మ్రొక్కి
యా పార్థుఁ డిట్లును : “రాజి నేనుఁక | చేపట్టి విమతురే శిష్యుని నన్ను !
తూలక నీతోడ గురమొసంగెను | వేశానిది ద్రోణ, విడు నాకుఁ ద్రోవ ;
సత్యమే నీకు సత్కథామ హూటు ; | నిశ్శంబు గల కృప నేడేల మఱవ ?
ఎన్నడు నెదిరి నన్నేయకు మయ్య ! | సన్నేయ నిన్నేయ న్యాయమా మఱకు !”
అనిన నవ్వుచు ద్రోణుఁ : “డబ్బనా, తగునె ! | నిను జొరనిచ్చుట నృపకార్యహాని ;
కొలిచిన వారికిఁ గూడునే కృపలు ! | నిలిచి సోరుదుగాక నీకేని త్రోవ !
గురుఁడని నన్ను డక్కులఁ బెట్టి చొచ్చి | పరులఁ ద్రుంచిన నీకుఁ బట్టనె బాస !”
యనుచు ద్రోణుఁడు భీష్మశాస్త్రార్థమున | నవమాని నరుతేను వాజులఁ గప్పి
గాండీవ శింజిని ఖండించి యాగ్ర, | నొందునారి బిగించి యుగ్రుడై నరుడు
లయకాల కీలి కీలాలోల విశిఖ | చయముల గుగుచి నచ్చో జిక్కుపఱచి
చొచ్చినమాత్ర, స్వస్థనశ కావలియుఁ | జొచ్చె నొడ్డుఁగల సుభట దేహముల,
మకరి ముఖమునఁ దొల్లి చూగుతి చొచ్చు | సకృతి మొగ్గరమిల్లు పార్థుండు చొచ్చె.
తన పాగ్యములు చూచి తనతోడఁ గూడి | చుదెంచు యోధులఁ జక్రరక్షకుల
నొసర యుధానుష్టు నుత్తమాజనునిఁ | గనుఁగొని వారిరాకకు సంకోచి,
త్రెళ్లఁగాఁ గాల్గొని దెనెల్ల నీవుల | పైట్లెని నచ్చోట బెదరక నడచి
వెనుక నాచానుగ్గుడు చికునక శగుల, | మానుకొని కృతవర్స ముందటఁ దాళఁ,
గలఁగి శ్రుతామువుఁ గాంభోజపతియుఁ | దన పార్శ్వముల నెక్కఁ, దగునేన లెక్క,
నక్కడి కాముఖంబై యున్న పగిది | నెక్కడికిని ముఖంబెడలని పగిది
నన్ని ముఖంబులై యగురేండునుతుండు | వెచ్చుఁ దాగతిఁ దేని వేరొప్పనేని
ధ్వజచర్చ నూతాశా ధనుఃస్త్రాశఖాని | రజములునేయ సుగ్రత ద్రోణుడలరి
నరుని డెబ్బదిమూఁడు నారాజములను | సరసిజోదరు నన్ని సాయకంబులను
నాటించి దివ్యబాణంబులు మఱియు | మీటినఁ, గ్రీడి యేమియు రేచికొనక
యలుగు లేసినయట్ల యతని వంచించి | తొలఁగి యా కృతవర్సతోఁ దలపడినఁ,

జేయ నేదియులేక నేనా ముఖమున | కాయప్రసంగుడేగె హరి నిక్కిచూడ.
ఇటఁ గృతవర్మ యయ్యింద్రజు శౌరిఁ | బటు బాణములఁ గప్పఁ బదరక నరుడు
విల్లు ద్రుంచెను ; ద్రుంప వివరింపరాని | యల్లీల నొండు వి ల్లతఁడు ధరించి
మున్నిటికంటెను మోపుగా నేయ, | వెన్నుఁ డర్జునుఁబల్కె : “వీడుగ్రబలుఁడు ;
మోమోడఁ బనిలేదు ; ముందఱఁ గలఁడు ; | సీమార్గణాగ్నులు నిగిడింపు.” మనిన
సవ్యసాచి నిరువది నారసంబులను | వివ్వచ్చుఁ డాజోదు వివశుఁగా నేయ,
నటఁజొచ్చి కాంభోజుడగు శ్రుతాయువుని | బటుగతిఁ దాఁకిన పరిపాటి తెలిసి
చయ్యన నర్జును చక్రరక్షకుల | నయ్యెడఁ గృతవర్మ యమ్ముల నాఁగె.
అట్టాఁగ వారు¹ను హార్దిక్యుమీఁద | గట్టిపాటమ్ముల² గఱిగఱి మోవఁ
బరఁగింప, నప్పుడు పాంచాలవరుల | యురుతర శోదండయుగము ఖండించి
ముఖమున శితశీలీముఖమున నాట | సుఖమాత్ర వార లర్జునుఁ గూడలేక
యద్రుఁ జిక్కిన ప్రవాహములును బోలె | నుద్రేకమునఁ గానకుండిరి తెరువు.

అర్జునుఁడు శ్రుతాయుధ ప్రముఖ యోధులఁ జంపుట

అంత శ్రుతాయుధుండను మహారాజు | కాంతేయుమీఁద నక్కాంభోజు గడచి
యరదంబు పటపి సాయకయుగళమున | హరినాటి హరిపతాకాగ్రంబు నాటి
సవ్యసాచిఁ బదాఱుశరముల నాట, | నవ్యయుఁడై పార్థుఁ డవ్వీరు తేరు
సుభటవర్గంబుతోఁ జూర్ణంబునేయ | నభినవ గదగొని యతఁ డుర్వివ్రాలి
యాగద సఘవైవ, నది పుష్పమాల | బాగయ్యె నురముపైఁ బార్థివ, హరికి.
వరుణాత్మజుఁడు వాఁడు ; వానికగ్గదయు | వరుణుని యీఁగి ; యవ్వరుణుఁ డట్టిచ్చి,
“యన్న, కుమార ! యీ యాయుధంబున్న | నిన్ను నింద్రాదులు నేరరు గెలువ.
³వెడ నిరాయుధుమీఁద ప్రేయకు దీని. | నెడపకవైచిత్రే నిది వానిఁ గాచి
తిరిగి నిన్ను వధించుఁ దెలియుమి.” యనిన | వరుణవాక్యము నాఁడు వాఁడును మఱచె.
విను మాళికాకృతి విడిచి యగ్గదయు | వెనుకకు నిజపూర్వ విధమొప్పు గదలి
పార్థునిచే మున్ను బాహులు దెగిన | పార్థివు నాతని భస్మీకరించె.
అతఁడిట్లు గూలిన సంతఁ గాంభోజ | పతి దాఁకఁ గవ్వడి పది నారసముల
ననువున నాటిన, నా సుదక్షిణుఁడు | ననువున బాణారి నైదు బాణముల

జవ మొప్ప నప్పుల శరన ప్తకమునఁ | గవిసి యగ్గాండీవిఁ గాండత్రయమున
 గ్రుచ్చి యార్చినఁ, గ్రీడి కోపించి వాని | యుచ్చలతోడండ మొకకోల సటికి
 కాయంబుతో గుండెకాయ వేటొక్క | సాయకంబునఁ ద్రుంప నమసె నయ్యోధ.
 ఎచ్చోట నేవీరు డీల్లు నిండజూడు | నచ్చోట నతనిపై న్యము బారి¹నమరు.
 ఇందఱుఁ ద్రుంచియు నిచ్చలోఁ బ్రీతిఁ | బొందఁడాతఁడు దాయ పొడగానమికిని.
 తరీతిఁ గాంభోజుఁ డనిలోనఁ బడిన | మేరువు మూఁగిన మేఘంబులనఁగ
²నేనలార్చ వసాతి శిబి శూరసేన | మానవనాథులు మఱి క్రీడిఁ బొదివి
 ముట్టడ చేసిన, మునుకొని యతఁడు | గట్టికోలల జడి కడముట్టఁ బెట్టి
 యూఱువేల రథంబు లందు రూపణఁపఁ | బాటిరి నిలువక భగ్నులై వారు.
 అట శ్రుతాయువు నయుతాయువు ననఁగఁ | బటు శౌర్య పీఠులు పార్థివోత్తములు
 శక్రజ నుభయ పార్శ్వంబులఁ దాఁకి | విక్రమంబునఁ దీవ్ర విశిఖంబు లేసి.
 రందుఁ దోమరము శ్రుతాయువు వైచె ; | నందు శూలము నయుతాయువువైచె ;
 నవి రెండు నర్జును నదరంటఁ దాఁక | వివశుఁడై మనసేన వెననార్చ నొఱిగి
 హరితెల్పఁ దెల్ప రూక్షాక్షుఁడై తెలిసి | హరినూతి వానిపై నైంద్రాస్త్రమేయఁ
 నది వివిధాయుధాయత రూపధార | లొదవ మంటలు మింట నొలుకుచు నిగిడి
 యశ్రమలీల పై న్యములతోఁగూడ | నా శ్రుతాయువు నయుతాయువుఁగూల్చె.
 అంత నయ్యిరువురి యాత్మసంభవులు | కాంతేయ, నిలుమని కడిమిమైఁ దాఁకి
 యనిసేసి నియుతాయువనఁగ దీర్ఘాయు | వనఁగఁ దండ్రులఁ గూడి యరిగిరి నృపులు.
 మఱియు నెవ్వరుఁ గ్రీడి మార్కొన వెఱచి | చఱచిపోఁ జూచిన, సర్పకేతనుడు
 ప్రాచ్య కళింగాంగవతులఁ గైరాత | వాచ్యులఁ గరిఘటావంతులఁ జూచి,
 యర్జునుపైఁ బడుడని పంపువెట్ట | గర్జిల్లి నీలాభ్రగతి వారు గదిసి
 శిలల ³వ్రజములు వర్షించి ఘోరముగఁ | బలుతూపు లర్జునుపై జడివెట్ట,
 ననలాస్త్రమునఁ గ్రీడి యయ్యంపగముల | నును ధూళి చేసి వెచ్చుడు మెచ్చ నపుడు
 గారుడాస్త్రము ప్రయోగముసేయ నచట | లేరైరి లెక్కమాలిన బోయల్లె.
 నంతఁ బాతె దశార్ణయవన పై న్యములు. | నెంతయు మొనవివ్వ నెదురేది క్రీడి
 మడుఁగుఁ జొచ్చి కలంచు మాతంగలీల | జలధి చొచ్చి కలంచు స్త్రైలంబు పోతె

వనము చొచ్చి కలంచు వనవహ్ని పగిది । మనమూఁకలకుఁ జొచ్చి మర్దించునపుడు
మిట్టుఁ బల్లము నిండి మింటితో రాయ । నట్టాడె నెత్తు రయ్యాజరంగమున.
అంబప్రవిభుఁడు శ్రుతాయువునపుడు । పంబినగతిఁ గ్రీడిపైఁ దేరు పఱపి
ధారాళ శరవృష్టి ధనువుఁ గేతనము । శౌరిరథంబు నశ్వములఁ గప్పటయు
శంబరాంతకుఁ దొల్లి శంభుండు వోలె । నంబకళిఁగి గ్రీడి యతనిఁ దాఁ జూచి
యందంద పైపైని నతి నిబిడముగ । నందడించు బలంబుఁ జక్కాడఁ దొడఁగె.
జగదేక రథికత జగతి నేర్పడఁగఁ । దగులక నరుఁడిట్లు తఱిమిరాఁ జూచి
నిట్టూరిచి కలంగి సృప, నీకుమారుఁ । దొట్టిన తనపాఁజు నొకభంగి నిలిపి,
సేనాముఖమునకు శీఘ్రుఁడై వచ్చి । యా నెలపుననున్న యాచార్యుఁ బలికె :

దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱనాడుట

“క్రీడి రా విడిచితి కృతమేది యింకఁ ? బాడు గావలియుండఁ బనియేమి యిచటఁ ?
బడె నోవకుండ సర్పము చావకుండ । నడపెదు కార్యంబు నా మ్రుచ్చు గురువ !
పాతకంబున నిన్ను బాండవపక్ష । పాతి సమ్మితిఁ గోలుపడితి సైన్యముల.
నీ వర మెటు వోయె ? నిజమెందుఁ బోయె ? । నేవెంట నమ్ముదు నెవ్వని నింక ?
వలెనన్న నీకును వైరులు వ్రేఁగె ! । మెలప నిట్టివియయ్యె మీతోడి పనులు ;
నమ్మెఁగదే ! మిమ్ము నా ముద్దుమఱుది ; । యిమ్మైన యపకీర్తి కేల భీతిలవు ?
అతని కడ్డంబున్నయంతఁజు నింద్ర । సుతుని కయ్యమునకు స్రుక్కుచున్నారు.
తేనియపూతకత్తివిగాక నీవు । మానిసివే ! యిట్టిమాటలు వలసె.
నీబాణములఁ బార్థ నిలుప ర.” మృనిన । నాబేలఁ జూచి ద్రోణాచార్యుఁడనియె :
“కూడ, దేముదునలి, గూడి రానోప ; । నీడాక నర్జును నిలుపుము పొమ్ము.
పగగలవాడవు ; భావ్యంబు నెట్ల ; । తెగవు మాచే సంతఁ దీఱనివనులు.
కవచధారణ మనఁ గల దొకవిద్య । యవనీశ, యిత్తు నీ కవసరంబగుట.
అది ¹గల్గ నెచ్చోట నర్జునాస్త్రములఁ । జెదరవు బెదరవు శ్రీపతికైన.
చతురాననుఁడు తొల్లి శంభునకిచ్చె ; । నతఁ డంత దీని బృహస్పతి కిచ్చె ;
అగ్నివైశ్యున కిచ్చె నాబృహస్పతియు ; । నగ్నివైశ్యుఁడు మఱి హత్తించె నాకు ;

అది సాధనంబుగా నాఁగుము నరుని ; కదలక నాకు నిక్కడఁ గావవలయు.
 పరఁగి పాండవసేన పఱతెంచు నింక । నురలఁ ద్రొక్కెడి మఱి యొడ్డెల్ల సధిప !
 ఏనున్న మఱి నీకు నిచ్చిన పరము । రానేర్పు సరుఁ బాసి రాజున్నవాడు.
 ఇంద్రతనూజు ని స్టేచు రా విడువ । నింద్రాదులును వారి కెదురె కయ్యమున !
 ఆ సరనారాయణాఖ్య యోగంబు । మానదు రాజేంద్ర, మన మన్నిగొనక.
 ఎట్టైన గెలుతు మనేక యత్నములఁ । బట్టుచు బిట్టు నోఁ బలుకకు నన్ను.”

అని ద్రోణుఁ డప్పుడు సట దివ్యకవచ । మొనరిన మంత్ర ప్రయోగంబు చేసి
 దుర్యోధనున కది తొడిగి దీవింపఁ । దూర్యరావంబులతో మిన్ను దాఁకి
 గురునకు మ్రొక్కి యక్కురురాజు గదలి । పరువడి పోచుండె బార్థ వేన్ దగిలి
 ఆ పాండురాజు పుత్రావళి సేన । యీ పార్థుడేఁగిన యిక్కువ నడచి
 ద్రోణాది యోధులతోఁ దలపడినఁ । బ్రాణ భీకరమయ్యె బవర మచ్చోట.
 నొగ నొగతోఁ దాఁకి నుగైన రథము, । పగ పగతోఁగూడ భగ్నమా బంటు,

తల తలతోఁ దాఁకి తగ్గు నేనుంగు, । నలి నలిగాఁ బోరి నాశిల్లు హయము
 నిడివి గల్గుటఁ జేసి నెత్తురుచేరఁ । బడి పాత్ర నయ్యాజు బార్ధివ, వినుము.
 అడగొని పీనుగు లాప్రవాహమున । వడిసెల మెఱములు వైచుచు డొల్ల.
 ఎక్కలి వెట్టిన ట్టిభతరంగముల । డొక్క లొక్కొక్కచోటునఁ దఱచయ్యె.
 అట్టి జన్యమున సైన్యము లొక్కఁడొకని । గిట్టియదల్చుచుఁ గినుకమై నెక్కి
 లయకాల కీలి కీలలఁబోని కోల । లయుత సహస్రసంఖ్యల సేసి యేసి,
 యతుల శూలములు మహాముసలములు । ప్రతిలేని గదలు నేర్పడ వైచివైచి
 శక్తిపాతమ్ములఁ జక్రపాతముల । ముక్త ముద్గర పాతముల నొంచి నొంచి,
 పల్లవితాళోక ఫలితపటాభ । సల్లలితాకృతి చాలఁ బొందియును
 జావు నొప్పెఱుంగక జయకాంక్షఁ బెనఁగె. । ఆవేశ భీముపై సంగాధిపతియు
 సరభసమతి వివింశతియును దాఁకి । శరభసమాన శస్త్రములేసి రధిప !

ద్రాపదేయులఁ దాఁకె దనర బాష్ఠాకుండు । చాప విద్యాప్రాధి జ్వరతముగ.
 పంచేంద్రియంబులు ప్రాకృతుఁ బోలె । పంచిరి శరముల వాని నా నృపులు.
 దుశ్శాసనుఁడు తేరుదోలి వై నేయు । నిశ్చంకఁ ¹దాఁకి తునియఁ జేయుటయును

గుధరంబు వఱదఁబోఁ గురియు మేఘంబు | విధమున నతఁడేసి వేపాఱ నతని.
 నకులుని సహదేవు నానాస్త్రతతుల | శకునిఁ గప్పిన వారు చలము రెట్టింప
 రవిచంద్రు లంధకారపు గుమి విప్పు | తివుట విప్పిరి వాని దిశలకు నొడుఁగ.
 ఖండితారి శిఖండిఁ గడు నలంబునుఁడు | నందానగొని యేయ నలిగి శిఖండి
 గుహుని శిఖండి రక్షోవీరునొంచు | వహణి నాతని నొంచె వాలంపగోళ్య.
 పైంధవుఁ గాచున్న శల్యుండు సమర | బంధురుఁ డప్పటప్పటికి వచ్చుచును
 ధర్మనందనుఁ దాఁకి ధర్మజు పూర్వ | కర్మము దాఁకినగతి నొంచిపోవు.
 తక్కటి యోధులు తమయీడు వెదకి | యెక్కఁబెక్కటిఁ బోరి రీభంగిఁ గవిసి.
 అంతఁ బోవక పాండవావలి నరుని | నెంతయుఁ గూడఁబోయెడు తమకమున
 నొత్తి యెక్కిన, మనయోధులు కలఁక | నెత్తిపాఱఁగ, ద్రోణుఁ డెదురెక్కియార్చి
 శమనజు భీము ధృష్టద్యుమును నొంపఁ, | దెమలెఁ బాండవసేన తెలిసె నీసేన.

ధృష్టద్యుమ్న ద్రోణాచార్యుల యుద్ధము

అందు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్య రథముఁ | గ్రందుగాఁ దఱుము నుగ్రపుసాహసమునఁ
 గరముల నసి ఫలకములు వెలుంగ | గురుబాణములఁ ద్రోచుకొని నొగలెక్కి
 యరుణాశ్వముల నొంప, నతఁ డొకభంగిఁ | బరఁగ నాతనివాలుఁ బలుకయు నఱికి
 పారువంబులవన్నెఁ బరఁగు తద్రథము | వారువంబులఁ ద్రుంచి వానిపై మఱియుఁ
 జంపనోపిన నారసము ప్రయోగింపఁ | ద్రుంచె సాత్యకి నడుమఁ దుమురుగా దాని.
 అట్టిపోటున బాణ మతఁ డెత్తి శ్వేతు | నెట్టన నిజరథనిహితుఁ జేసినను,
 అబ్బినమాంసంబు హరియింప నలుగు | బెబ్బులిచందమై పృథివీశ, గురుఁడు
 బలుపెల్ల సాత్యకిపైప్రయోగించు | తలఁపున నిగుడ, నాతఁడు నోసరిలక
 సారథి కాజ హెచ్చరిక తాఁ జెప్పి | తోరపు ధృతి ద్రోణుతోఁ దలపడిన,
 గుహ జామదగ్న్యుల ఘోరాజవోలె | మహితరణంబయ్యె మఱియు వారలకు.
 బాగైన జగమెల్ల బాణమయంబు | గాఁగలదో యని కంపించె బ్రహ్మ.
 బాణానిలంబులుఁ బ్రాణానిలములు | త్రాణదప్పఁ గలంచె దాయాదిభంగి.
 హరిముద్దుతమ్ముఁ డన్నంతకుఁ గలిగి | హరిసూను శిష్యుఁ డన్నంతకుఁ గలిగి
 శై నేయుఁ డేయ, నాచార్యుఁ డయ్యెట్లు | రాసీడు కూల్చు మార్గణవహ్నిఁ గాల్చు.

అంత ద్రోణునిచాప మతడు ఖండింప | సంతయు వెన ద్రోణుఁ డితరచాపమ్ము
నమ్మెయి సంధింప నదియు ఖండించె ; | ఇచ్ఛాడ్కి ద్రోణు విండ్లిలఁ బెక్కు విఱిగె
మేలని ద్రోణుండు మెచ్చె నై నేయు ; | ఆలావు గొనియాడి రమరులు మింట.
అంత నొండొకవింట నాగ్నేయశరము | కౌంతేయ హితునిపైఁ గలశజుఁ డేయ
వైరులయార్పులు వదల సాత్యకియు | వారుణాస్త్రంబున వారింపె దాని.
ఆలోన గురునిది కృఖిల కౌరవులు | చాల సాత్యకిదిక్కు సకలపాండవులుఁ
గైకొని యెక్కినఁ గల్పాంత జూద | భీశరనమర సంభృతమయ్యె రణము.
అటఁ గ్రీడి రవివంక సరిసేనవంకఁ | జటచిటఁ జూచుచుఁ జేవేగిరమునఁ
బబ్బపై న తనతేరు పాఠాడుపాటి | తెఱపిగా పూహంబు తెంచుచుఁ జొరఁగ

విందానువిందు లర్జునుచే మృతిఁ బొందుట

వీకునఁ బోసీక విందానువిందు | లేకరధస్థులై యేతెంచి యార్చి
చీకటిదిక్కులఁ జేర నేయుటయు | (నాఁకటఁ గినియు సింహమువోలెఁ గ్రీడి)
విందుని ధనువు గోవిందుఁడు మెచ్చఁ | బిందికలొసరించి భీతిగా మఱియు
ననువిందు నవల మూర్ఛాయత్తుఁ జేయ, | ధనువు వేటొక్కటి దాల్చి విందుండు
రథచిత్రగతుల మార్గణచిత్రగతులఁ | బృథనూనుఁ జిక్కులఁబెట్టె జూచినను
విందునిఁ జెనక నాసిందు సర్జునుఁడు | క్రందైన బాహుయుగ్మమునకుఁ బాపి
తురగ కేతన సారథులతోడ వాని | శిరముఁ ద్రుంచినమాత్రఁ జెడక యయ్యసుర
యను విందుతనువున హత్తెనో యనఁగఁ | దనమూర్ఛఁ దెలిసి యాతఁడు నిట్టనీల్చి
యన్నఁగానక దుఃఖమాత్మలో మ్రగ్గ | యున్నతగద గొని యుర్వికి దాటి
వడిఁ గ్రీడిశరముల వాడితాకునకు | జడియక పఱతెంచి శౌరిసేననను,
అన్న¹దమ్ములమేల మనునట్లు వాని | నెన్నడు మొకకోల నెఱిఁ ద్రెవ్వసేసి,
చిందంబు వట్టినఁ, జెదరక వాని | క్రందైనబలములు గాఢీసభను
దాఁకె, నింతియకాని తనువుతో నొకఁడుఁ | బోక క్రీడిశరాగ్నిఁ బొడిపొడి యయ్యె.
మఱియుఁ గవ్వడి పూర్వమర్యాద రిపుల | నఱుకుచు సాధింపఁ పచ్చుచోట
నాతని²యలపు రథ్యంబుల యలపు | చేతప్పి రిపులు సుస్థితినున్న యలపు

జయమని కౌరవనైన్యంబు లార్చి । దయలేక యేకయత్నంబునఁ బెనఁగ,
 శ్వేతవాహుఁడు వారిఁ జీరికిఁ గొనక । పీతాంబరునిఁ జూచి ప్రియమొప్పుఁ బలికెః
 “అలుగులు పాతుకొన్నవి శరీరమున । నిలుపు మఱ్ఱులు పిప్పు నీ తురంగముల ;
 తాఁగినీ రిపు లేను ధనువు నున్నార । మూఁకొని హయముల నూల్కొల్పి తెమ్ము.
 పని తమకంబున బంటు నేమటిన । జనుల కాపసు లేల సాధ్యమా?” ననిన
 హరి యట్లకాకసి యరదంబు డిగ్గి । హనుల యఱ్ఱుల వీడ్చి, సతిసాహసమున
 ధరకుఁ గ్రీడియు డిగ్గి ధనువు సారించి । యుర్రసేన శరముల నాఁగఁ జొచ్చినను,
 దేతిన యొక్కఁని తెఱపిఁ బెక్కండ్రు । దూఱుచు నీడుయోధులు మహాగ్రమునఁ
 బిడుగును బామును బెనఁచినట్లగుచు । మృడుచూపుఁ గార్చిచ్చు మెదచినట్లగుచు
 గరళము మృత్యువుఁ గడఁగినట్లగుచు । గరమార్చి ముట్టడగాఁ జుట్టుముట్ట
 హరుని వ్రేసిన ధీరుఁ డది లెక్కగొనక । శరములు దీర్చిన చాపంబు ద్రిప్పి
 పొనర నుత్తర బామ్మపొత్తిక లాలువ । ననిది కౌరవుల నాఁ డాఁగినయట్లు,
 నాకితోటఁ గృశాను నమలంగఁబెట్టి । యాకడ సురల నాఁ డాఁగినయట్లు,
 బాణబీరంబునఁ బరుల బాణముల । కేణురేణువు లొనరించుచుఁ బరగి
 రథశకలములు వారణశకలములు । ప్రథనంబుతో వాజిభటశకలములుఁ
 దొడవుల యిసుము నెత్తురులవాఁగులును । నడుకొన నఖలసేనల నిల్వరించె.
 అంత జిష్టుని విష్టుఁ డల్లనఁ గదిసిః । “కాంతేయ, యివె తురంగములును దేరు;
 నలుగులు వెఱికితి ననువుచేసితిని ; । జలములఁ ద్రావక చాలఁ బన్నడవు;
 అలసె నేటి ప్రయాస మని యెంతలేదు ! । కలదొకొ యుదక ? మిక్కడ నెట్లుగలుగు?
 అడరున నింతసేపైనది చాలు ; । ముడుతునే మెడ ? ” లన్న మరవైరిఁ జూచి
 కవ్వడిః “ముడువకు గలిగింతు జలము ; । త్రిపునే మఱికివి తృప్తనున్నఁ బులు !
 అవధాన మెన్నటి ! కనువులెన్నటికి ! । నవధంగిఁ జూడుమీ నన్నింత.” యుచు
 నుర్విపైఁ గొలనుగా నొక దివ్యశరము । సర్వజ్ఞఁ డామూజి జరపుచు కేసి
 దానికి రక్షణార్థము శస్త్రుశాల । గా నేయ నాశ్చర్యకలితులై సురలు
 ‘ఏ యాజిఁ గంటిమే యీసేర్పు !’ లనుచు । నాయర్జునుని గొనియాడిరి వ్రీతి.
 అట్టి బీభత్సు రాద్రాద్భుతంబులకు । నెట్టనఁ బొగడిరి నీవారు నతని.
 అంత నారాయణుం డెఱువపుతోడ । నింతవానికిఁ గదా నేవత్తు ననుచుఁ
 దనువులు నిమిరి రథ్యముల నచ్చటికిఁ । జననిచ్చి దప్పివో జలముఁ ద్రావించి

నీరాల్చి యప్పుడన్నెలపుల మొలచు | పూరి దిన్నించి నేర్పునఁ గొనితెచ్చి
 నిజయత్న హానికి నీసేన వగవ | గజపురీశ్వర, యొయ్యగట్టెఁ దేరునకు.
 అతఁ డిట్లు గట్టి రథాచూఢుడైన | ధృతి నర్జునుఁడును నత్తేరికిఁ బాఱి
 యుదయాద్రి రవియొక్క నొదిగి చీకట్లు | కదలున ట్లరులు డగ్గఱమికి నగుచుఁ
 జాతుని నిలుచుచో నర్పాంకుఁ డివల | నాతడవునఁ గ్రీడి నటఁ గూడవచ్చి
 కదనంబు సేయఁ బొంకంబైన చోటు | వెదకుచుఁ బ్రచ్చన్న వృత్తిమై నడచె.
 ఇరువురు కృష్ణులు సిట్లు తేరెక్కె | కరమార్పటముగ శంఖములు పూరించి
 'వ్రాలెగదా ప్రాద్దు వలసినం' తనుచుఁ | ద్రోలిరి సైంధవు త్రోవకై రథము.
 అప్పుడు "సిగ్గుగదా! యింక మనకు | నిష్పార్థుఁ దాఁకి జయించెద మనుట;
 భూవకునకుఁ బ్రాద్దుపోదు సైంధవునిఁ | గావ నెక్కడివాఁడు! కదిసెఁ గార్యంబు;
 వేడి రథంబిట్లు విడిచిన మనల | నాఁడువారినిజేసి యనిఁ బేర్చువాఁడు.
 అప్పుడులేని శౌర్యము మనకింక | నెప్పుడు రానేర్పు నిలను శుద్ధముగ?
 ఓనరించియు వీని నొగిఁజూత." మనుచుఁ బాసిరి కొందఁ జిత్తమిడి నీ భటులు.
 కొందఱు రాజులు 'కురురాజు వినిన | నిందయా' నని క్రీడి నెట్టోర్చితాఁకి
 శివుఁడుచుట్టినఁ బోవు జీవరాసులకు | వివరింప సరియైరి విజయాస్త్రములను.
 కొందఁ జాసైంధవు కూటుగా నుండి | యందంద తలలెత్తి యర్జునుఁ జూచి,
 "వాఁడి చూపులఁ గ్రీడి వాఁడెహో వచ్చె | లేడయ్యె నొకఁడు నిల్పినవాఁడు వీని.
 కుంభజభోజులు కూర్కిరో వినము; | కాంభోజ శరములఁ గ్రాగెనో వినము;
 విందానువిందులు వెండియు నృపతు | లెందఁ టీల్గిరా! కాన మిదె వచ్చెఁ గ్రీడి;
 మనమును మునుమైతిమా! వీని." కనుచు | మనమునఁ గలఁగుచో మాధవనరులు
 అలయక కొంతనవ్వుట పోయిపోయి | తలలెత్తి కనిరి సైంధవుఁ దోటివారి.
 కని పల్కి: "రక్కటా! కన్తునిఁ గర్ణ | తనయు శల్యుని సోమదత్తునిఁ గృపుని
 ద్రాణిని నమ్మి సైంధవుఁడున్న వాఁడు; | ప్రాణి గానఁడుగదా! ప్రాణభయంబు.
 వీరేల హరి హర విధు లడ్డపడిన | వైరి సాధింపక వదలము మనము."

కవచభారణంబున దుర్యోధనుఁ డర్జునుఁ దలవడుట

అని యిట్లు సకలసైన్యము విన నాడి | చనుదేర నడ్డమై సర్పకేతనుఁడు
 ఔషధబలమున నహితుండికుండు | రోషితభోగి మార్కొనిన నిశ్శంకఁ

గవచబలంబునఁ గదియవచ్చుటయు । దివిజేంద్రనుతుఁ బల్కె దేవకీపుత్రుడు :
 “పరునిఁ జూడుము బల్లి పాలలోఁబడిన । కరణి నిరుక్తునఁ జిక్కెఁ గార్ష్యగర్వమున.
 మూలము మీబన్నములకెల్ల వీడు ; । శూలము భరతవంశఃముకెల్ల వీడు.
 ఎక్కడి పవనజు! డక్కడి ప్రతిన ! । చక్కాడు సుతశోక శాంతిగా వీని.
 వీడుగదా పెట్టె విషముతోఁ గూడు ! । వీడుగదా యింట్లు వెదకి కాల్పించె !
 వీడుగదా యాడె వెడఁగు జూదంబు ! । వీడుగదా శ్రోచె విషినాద్ర మిమ్ము !
 అట్టి నాఁ డబ్బిన నక్కటా ! శిరము । గొట్టవు నీ యోధు కూలవా ! యిచట !
 సైంధవుఁ జంపుట శక్య మెట్లైన ; । సైంధవుఁ డాభీతిఁ జనినను జయము.
 అనిన వాసవి ‘యట్ల యయ్యెడుఁ గాక । చననిమ్ము వీనికై చక్క రథంబు.
 వెనుక సత్వమురాక వీడట్లు రాడు ; । కనుఁగొంద మదియు నొక్కొక్కటే.” యనిన

... ..

కమతముగతి జన్మకాతన్యనత్రి । దేమలనిపతి వారి ధృతిఁ జూచి పలికె :
 “ ఒక్కింత నిల్వడి యొక్కష్టులార ! । చిక్కితిరిదె మిమ్ముఁ జెండాడువాడ.”
 అనిపల్కి మనమూఁక కాశ్చర్యమెనఁగ । జనపతి వారి సత్ప్రసాద ముంపఁ
 ‘గప్పపై కొని యిట్లు కలుచునో!’ యనుచు । నప్పార్థుఁ డతని సాయకపంక్తి నటకీ
 పోయెఁ శారవువని పోయె నన్నాటి । ధీయుక్తి నతఁడు పృథ్వీశు నేయంగ,
 నిడు జంగ జాతిపై నిర్ధరాంబువులు । పడినట్లు మిడిసి యబ్బణజాలములు
 అగ్ని రోముని భీషణాకృతి వోలె । నగ్నికణంబుల యాశృతి నిగిడి
 యవివచ్చి క్రమ్మట నాత్మదేహమునఁ । దవులుచో, నెఱిగి మాధవుఁ జూచి నరుడు :
 “ కవచధారణమనఁ గల దొకవిద్య ; । ధ్రువమతి నితనికి ద్రోణుఁ డీ నోపు.
 గోత్రారికిని నాకు గురునకుఁ గాని । ధాత్రి నన్యల కిది తలపోయ లేదు.
 ఏమాయ నితఁడున్న సేమాయె ! నతని । మేమటు వేద్రుంతు మెత్తునే!” యనుచు
 నది త్రుంచుమున్ను గోత్రారిచే గన్న । ప్రదరంబు తొడుగుచో, ఒరికించి యనల
 తెగ లోనువెడలి యేతేరకమున్న । తెగ సేసె చ్రాణి యా తీవ్రనాయకము.
 అట్టేయ మఱియును నన్మహాశరము । పట్ట నూహించిన పార్థుండు మాని
 వింటిలావున యుక్తి వెరవున దీని ! గెంట సేసెద నని కృతమాప్తి సేసె.
 నీ సుతుఁడును గృష్ణు నిశితాస్త్రయుగళి । నా సవ్యసాచి బాణాష్టక యుగళి
 సైంధవధ్వజముల శరసస్త్రయుగళి । సైంధవు నాఁకగా సంధిల్ల నాటి

యింద్రజాస్త్రంబుల నెడనెడఁ దునియె. | నింద్రజుఁ డతనితే రిల డొల్లనేసి
 కరతలసంధులు కాడఁ గాండములు | వర శక్తిఁ బఱప న వ్వసుమతీపతియు
 నాదట మేనెల్ల నలుగులు నాటి | వేదనయంతటి విధము జనింపఁ
 'గపటపు జోడిచ్చెఁ గలశసంభవుఁడు | రిపుఁడుగదా పిదారిం చె న' న్ననుచు
 (నొండొక మైమఱు వొసపఁ దాల్చు | భండనాధిపులు కవ్వడిఁ జుట్టుముట్టి)
 యెదుట నేలికయుండ నెంతయుఁ బొంగి | పనిమొంగంబులఁ బర్వి పార్థ సేయుటయుఁ,
 జెలగి తేరు సహస్ర శీర్షుండు వెలుప | మెలగి యోధుఁడు నట్టిమెండు గైకొనక
 కాళి కరాళ హుంకారముల్ వోని | వాలిక తూపులవాస ముంచుటయు
 వీట తాటంబులై విడిగెడు రథము, | లోటి వీరణములై యెరగు నేనుఁగులు,
 నడరి ¹యోతప్రోతమై తెల్పు హరులుఁ, | బడుగు పేకయుఁ బోలెఁ బడు కాలుబలము,
 లల కేలు కాలు మధ్యము నేరుపడక | యిలకు వ్రాలెడు ధారుణీశులుఁ గలిగి
 సమరోర్వి మాంసపచన ²పాత్రగర్భ | సమరేఖయై పార్థశరవహ్ని ³కినుడికె.
 అటు వెచ్చమయ్యు పైన్యము దైన్యమేది | పటులీల గాండీనపాణిఁ బోసక
 మడమున గిరిఁ బ్రాఁకు మత్తగజంబుఁ | బొదివెడు భూరుహంబులగుంపు వోలె
 బలుపునఁ బెనఁగ నప్పొండవుఁ డాత్మ | నలిసనాభునిమాట నాటుటఁ జేసి
 పతినింతఁ జంపక ప్రతిసరాదనుచు | సతనికి నడచుచో నాసేనలెల్ల
 విచ్చె; నప్పుడు రాజు విముఖతఁ బాఱఁ | జచ్చె బొమ్మని మ్రోసెఁ జద; లట్లుమ్రోయఁ

కర్ణాదిరథికు లొక్కువ్వుడి నర్జునుఁ బొదువుట

దునిసిన కవచ మద్దురోధనునకు | నెనిమిది రూపులై యేతెంచె ననఁగ
 మెఱుఁగులు తఱుకొత్తు పృగరాజు సిడము | మెఱయఁగయ్యములందుమేటిద్రాణియును,
 ఉడురాజు సరివోలుచున్న వారణము | పడగతో నాహవప్రాణిఁ గర్ణుండు,
 నలిఁ జిత్రవర్ణపు నమిలిపతాక | యలరు మహాక్రోధి యతనిసూనుడును,
 వెలుఁగున రవిబోలు వృషభకేతనము | వెలయ ధనుర్వేదవేది కృపుండు,
 శ్రీలక్ష్మీఁ బొడవైన ⁴సీతకేతనము | గ్రాల బాహుబలగర్వి శల్కుండు,
 చెలువైన నవరత్న సింధురధ్వజము | వెలుఁగొందు రణకళావేది శలుండు,

నుడువీధి మాణిక్య యూపపుఁ బడగ | పొడవున రిపుహారి భూరిశ్రవుండు,
 1రాజతమైన వరాహకేతనము | రాజిల్ల సమర్థభైరవుఁడు సైంధవుఁడు
 నిజనిజ సేనతో సృపునకు నొదవి | విజయుపై నాటోపవృత్తి నెక్కినను
 ఆ వీరసైన్యంబు లట్టిట్లు పడఁగ | దేవదత్తంబొత్తి దేవేంద్రసుతుఁడు
 లఱమంటకోలల సందఱఁ బొదివి | విఱిచె శల్యునివిల్లు వెడఁడతూపునను.
 అంత నశ్వత్థామ యందఱఁ గడచి | కౌంతేయు నుగ్రమార్గణ పంచకమునఁ
 గమలాక్షు నాఱువ్రేకపు నారసముల | పిసులాశ్వములఁ బది వేడిబాణములఁ
 బురహరుగతి భూతములు గొల్వనున్న | హరికేతనము పదాఱుమ్ములనేసె.
 అతనికి మిగిలి రాధాత్మజుడఁద్రు | శతమున గాండీవిచాపదండమును
 శరశతద్వయిఁ గ్రీడి జతనపు జోడు | శరలక్ష నరుతేరు సరిగ్రుచ్చి యార్చె.
 ఆ యిరువుర కెక్కుడై కృపాచార్యుఁ | డాయత శరవృష్టి నర్జునాస్త్రములు
 నారాచకోటి నన్నరు కిరీటంబు | ఘోరభల్లంబుల గొడువులఁ బొదివె.
 వీరుఁడందఱికున్న వృషసేనుఁడలరి | దారుణాస్త్రముల నింద్రజు శింజినియును
 శూలపాతములఁ గృష్ణుని కత్తళంబు | వాలువాల్లను 2నరు బాహుయుగమును
 భూరి చక్రంబుల బోరన గదల | శౌరివర్మంబు సీనకమును నొంచె.
 భూరిశ్రవుండు నప్పుడు రథరథ్య | సారథిరథికులు చాపంబులనక
 యోలి నిన్నియుఁ గూడి యొక బాణనగముఁ | బోల నొక్కటనేసె భుజసంభ్రమమున.
 శల్యుఁ డార్చురశస్త్రచండిమకంటె | నెల్ల తామూరెఁడు నెక్కుడై నల్లు
 నలి సరనారాయణప్రభ యాగ్ని | కలదు లేదనిపించెఁ గాండవర్షమున.
 శల్యుండు నొండుకచాపంబు సమర | లౌల్యమేర్పడఁబూని లావుఁగదిసి
 ఘోరమృత్యువువేడి కోలలఁ బోని | నారాచములఁ ద్రుంచె నరు సరసఖుని.
 వీరుఁడు తానయ్య విజయుభయమున | వీరిమాటునఁ దూఱి వెనసైంధవుండు
 మొగిల్గుల మాటున మొగి మేఘురాఘుఁ | డొగి నేసినల్లేసె హుంకృతి నరుని.
 తోడుగల్గిన యాస దుర్యోధనుండు | క్రీడినేసె ననేక కృత్రిమాస్త్రముల.
 సేనలు నప్పుడేసిరి కట్టతెగినఁ | బూసివచ్చు ప్రవాహమును బోలె వాని.
 నిర్జరులంత నా నిండు కోల్తలకు | నర్జునుఁ డగపడునని యెన్నుకొనిరి.

ఏనును ¹మతిసెడి యింద్రనందనున | కైన యావదయని యధిప, చింతిలితి.
 అప్పుడు దరహాన మాననాబ్జమునఁ | జిప్పిల్లఁ బార్థుఁ డశేషయోధులకుఁ
 గుత్తుకబంటియై గొడుగులు విండ్లు | నెత్తినపడగలు నిరుసులు హరులు
 నూతులు రథములు జోళ్యాదిగాఁగ | శాతసాయక సహస్రములఁ గప్పుచును
 నెఱసి యెల్లెడ నూర్చినికరంబు తాఁగఁ | దఱగని జలధిమధ్యము కొండవోలె,
 నుగుఁగుఁగో జిక్కిని నులివేడినెత్తు | రురల వారిలమేను లోలిఁ జంచుచును
 దనబారి నిందఱుఁ దగులుట దోఁపఁ, | దనతెల్వి యితరులదైన న్య మేర్పడఁగఁ,
 దనువులు మఱచి యిందఱు వెనుదివియఁ, | దనియ దివ్యాస్త్రసంతతిఁ బెచ్చుపెరిగి,
 నిలువరించియు వైరి నిజవృష్టి వీధి | ²నిలుచుట చింతించి నెఱి సంతసించి
 వానివైఁ బఱసిన వాఁడితూపులును | మానవాధిప, నూఱుమాత్రము గలవు.
 విఱిగె శల్కునివిల్లు వేడినయట్లు; | నుఱుమయ్యె దుర్యోధనుని పోటుజోక;
 జలజనాభుఁడు నిజశంఖ మొత్తుటయు | నలుగుల సరికట్టె సఖిలసైన్యముల;
 విముఖత కడమగా విఱిగియు యోధు | లమ రేంద్రసుతునేసి రాజులో." ననిన
 వైచిత్రీ గొనియాడి వైచిత్రవీర్యుఁ : | "ఁజొచ్చెల్ల! సంజయ, యొప్పె గార్యంబు;
 విషువఁడు సుతుఁడు తా విజయ జయాశ; | వడఁకెద నక్కటా! వాని నే మందు!
 ఈపు చెప్పిన యట్లు యిది నాయుపేక్ష; | యేవెంట దైవాజ్ఞ నేమనవచ్చు?
 అనుజుని కానరా యరుదెంచు ధర్మ | తనయుఁడు దొరలు నెంతటఁ జొచ్చి?" రనిన
 ననఘుఁడాతనికి నిట్లని చెప్పఁ దొడఁగె | నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మోద | నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిగింపు, మనిన
 భానుకూలాంభోధి పావన చంద్ర! | భానుకోటి నిజప్రభా భానమాన!
 కరుణా కటాక్ష వీక్షణ! దయాలోల! | సురరాజనుత! మహాసురరాజవర్య!
 ఇది సదాశివధక్త హితగుణానక్త | సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
 శ్రుతిపాత్ర నల్లభిసూరి సత్పుత్ర | మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
 విరచిత ద్రోణాఖ్య పిఠల పర్వమున | సరుదుమీఱఁగఁ దృతీయాశ్వాస మయ్యె.

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీవైష్ణవాధార! స్థిరకృపాపూర! | ¹పాపితమునిసీమ! పరమాత్మ! రామ!
బ్రాతీ సంబుధిగట్టి పత్తిదైత్యుగొట్టి | సీతఁ దెచ్చిన సాహసీ! చిత్తశిఁపు.
అక్కఱకుఁడు శౌనకాది నన్నునుల | కిక్కిరానూత్ర మిట్లని చెప్పదొడఁగె:

ధర్మరాజు ద్రోణునితో యుద్ధమొనర్చి యోచిసోవుట

పలికె సంజయుఁ : “ డిటఁ బాండవాగ్రజుని | బలము ద్రోణునిమోడఁ బట తేరఁ ²గదలి
వైఁబడఁ గడఁగ నిల్వఁగఁబోవు దిగిచి | వేఁబోవు నశఁడు రుక్మిణఁ బోవు దిగిచి(?)
యాయన్వ గాదని యంతఁ దూర్యములు | మ్రోయ భీమాదులు ముగిఁగూడి నిగిడి
బోరన నెక్కిన, భూపాల! యపుడు | ఘోరరణంబయ్యె గురుపాండవులకు.
తగ నందు సహదేవుఁ దాఁకి దుర్ముఖుఁడు | నిగిడి పోరాడియు నిలువకే వాఱె.
నకులునిఁ గర్ణుండు నవభంగిఁ దాఁకి | యొకముఱూర్తము నెల్చి యుసఁగె నవ్వెనుక.
కిశీఘ్రుబాహునిరూఢి శిసిపాత్రుఁ దాఁకి | ⁴వ్యాఘ్రుదత్తుఁడు గూలె వ్రయ్యలై ధరణి.
దొరకొని బకవైరితో నలంబునుడు | దురమొనరించి యోధులు నవ్వఁ బాటె.
శరశక్తి మాగధ సహదేవుఁ దాఁకి | నిరమిత్రుడను రాజు నిశ్శేషుఁ డయ్యె.
చనుదెంచి చనుదెంచి శల్యుండు ధర్మ | తనయుతోఁ బోరాడి తగ కేగుచుండె.
ఒకమాటు శల్యుండు శల్యునియట్ల నచ్చి | యశరుణ ద్రావణీములమోడఁ దాఁకి
మరలవారిల ధనుర్మధ్య నిర్ముక్త | శరముఖ ఘోరాన్ని శలభమై క్రాంత.
అంత ధర్మజుఁ దాఁకి యాచార్యుఁ డతనిఁ | బఁతుంబుతో మిట్టి పరిమిత్రుఁ బెనఁగ
గురునివక్షము దూఱఁ గుశలత మీఱ | నిరుపది బాణంబులేసె నాస్యపుండు.
శరపంచవింశతి చాల నొప్పెనఁగ | గురుఁడును నేసె సక్కువలయోశ్వరుని.
ఏని వెండియు నన్న రేఖు నెల్వితచి | యోనరింపక కప్పె నుగ్రాస్త్రుశ్చష్టి.
‘ అప్పుడు తగులునో! యటుగాక తెగునా! | తప్ప దీన్మపుఁ డని పితృచే నీబలము.
మిసిమిఁతుఁడునుగాక మేదిసీపతియు | వెన వేటె విలుదాల్చి విప్రైసతీవృష్టి

విప్పిన, గోపించి విభునిపై ద్రోణుఁ | డప్పుడు బ్రహ్మాస్త్ర మరిబోసి యేసె.
 నతఁడును నలిగి బ్రహ్మాస్త్రంబులేయ ! హతములై యవి వ్రాలె నన్యోన్యహతుల.
 గదవైచె నప్పు డక్కాంతేయు ద్రోణుఁ ; | డది తునియఁగ నేసె నతఁ డుగ్రశక్తి.
 గురుఁడంతఁబోక యక్కునలయేళ్వరుని | హరుల నూతునిఁద్రుంచి యట విల్లుదునుమ
 భయమంది నృపుఁడూర్ధ్వబాహుడై నిలున | లయముఁబొందింపఁ జాలక సైన్యపతియు
 నాతనిచుట్టు సైన్యముఁ దైన్యపఱుపఁ | జాతురి నతఁడెక్కె నహదేవురథము.

అలంబునుఁడు ఘటోత్క చునితో యుద్ధము సేయుట

అడరి యాదెనచూచి హైడింబుఁ డంతఁ | దొడిబడ గురుఁ దేరితో మ్రింగఁబోవఁ
 బోకుపోకని యలంబునుఁ డాగ్ని యతని | వీరక దాకినఁ జూడ వెఱఁగయ్యె రణము.
 కనలి యిర్వురువైచు గదలు శక్తులును | దునియలై చెదరి యోధుల వచ్చితాఁకె.
 శరతరంగోత్తుంగ సంఘర్షణముల | నరుణబింబముఁ దాఁకె నయ్యెక్కుఘాళి.
 జేగురుఁ గాల్వల క్షితి ¹ధర యుగము | లాగైనగంట్లఁ గీలాలముల్ దొరుగ
 |
 అందు నలంబునుఁ డందంద పాండు | నందన సుతు నేసె నలిచేరు విఱుగ.
 అసిఁగొని మింటి కా యసుర దాటుటయు | వెనఘటోత్కచుఁ డంత వెంటనే దాఁటె.
 అసురు లచ్చట మొత్తులాడి భూస్థలికి | వెనడిగి గదలతో వెండియు నెగసి
 వారివాహంబులు వాయునశమునఁ | బోరెడుగితిఁ బోరి ²పాలివోకవచ్చి
 యొక్కఁడొక్కనిఁ బట్టి యురునత్వ మహిమ | నొక్కట నెనఁగుచు నుర్విపై వ్రాలి
 మల్లయుద్ధము సేయ మఱి యలంబుసుని | ద్రెళ్ళవైచి యురంబు ధృతి నెక్కివాడు
 మొగము మోచేతుల మోకాళ్ళు బొడువఁ | బొగడి రప్పుడు పాండుపుత్రులప్పత్తు.
 ఆ సమయంబున నాచార్యుఁ డంత | భానురంబుగఁ గోపభరితుడై తాఁడఁ
 గినిసి సాత్యకి యడ్డగించుచో నతనిఁ | * దన పేరుగాఁ ద్రుంచు త
 |
 ఉగ్రహంబు | మరలించుగతి వాని మరలించి యతఁడు

1. ధారయుగళ. 2. వోవక. (మూ)

* ఈ పట్టున తాటాకు కుడిపైపు సగముముక్క లేదు.

ఇతని కీతఁడె యొర్పు ; నితనికి నితఁడె ।
 ణుండును ...
 శాతబాణములు పింజలబంటి దిగను । ఆతని నాటింప సతఁడేర్పుచట్టి
 ।
 కౌంతేయులకు నవగాహింపలేక ।
 శౌద్రముద్రా విద్ధ రణ గర్వమహిమ । రుద్రుడై పెనగి పార్థుడు మ ...
 ।
 లు లందు । పంచవింశతిసంఖ్య పడిరి కేకయులు.
 తొవకి నస్తతి సుఖ్య తూలిరి మాతృ । లవనీశ, మఱి
 ।

ధర్మరాజు సాత్యకినర్జునునకుఁ డ్తోడ్పడఁ బొమ్మని ప్రార్థించుట

... .. శ్రేనేయుఁ । గనుఁగొని తమకంబు గానరాఁ బలికె
 చెన్ను మీఱఁగ హరి శంఖరావంబు (?) । క్రన్నన వినరా
 ।
 డ్డి కంటికిఁ బోయి । పడఁడుగదా వైరి భటుల కొక్కఁడును !
 వాడెఁడుఁ జిత్తంబు పడఁకెను నొడలు । తో
 ।
 దు శిష్యుడ ననుకొందు । పోరామి గావవె పోయి నీగురుని.
 అతనిఁ గాచుట నన్ను హరి భీమ ... ।
 ।
 కుండు । పొడువఁ బోరుదు రొంటిఁ బోయె నాతమ్ముఁ
 డొడుపవే మిగుల అంతోదవె నచ్చోట. ।
 । ఆతఁడిట్టి ప్రతిజ్ఞ యాడుకొన్నాడు.”
 అని పెక్కుభంగుల సతఁడు ప్రార్థింప । శిని పౌత్రుఁ డంజలిచేసి
 ।
 దనియు । నిలిపి పోయెఁ గిరిటి నినుగావ నన్ను.

రాజరక్షయు సింధుగాజ శిక్షయును | అజినే డొకటని హరి విన నాడె.
 పొమ్మన్నఁ బోయెదఁ బోలేక కాదు | చిమ్మెద రిపునేనఁ జీకాకు పడఁగ.
 ఇచ్చోట నీకొక యిమ్ము దపై నునఁ | జచ్చియు వృథగా దె సైంధవుడచట!”
 అనిన ధర్మతనూజుఁ డతనితో మఱియుః | “ ననుగావ యోధులున్నా రెందఱైన;
 ద్రుపదుండు ద్రుపదపుత్రుండు విరాటాది | నృపులు సామాన్యులే! నిన్ బోలువాగు.
 హరిసూతి గలిగిన నందఱుఁ గలరు | చొరుమువ్యూహము వాయుసుతుఁడుతోఁపగను.
 ఇరువురు బోకున్న నేనమ్మ నతనిఁ | బరమార్థ.” మనుటయు భయమంది యశఁకుః
 “ ఏనేగ నితఁడేల? యిచటికి వలయుఁ; | గాన నిర్వరుఁ బోవఁ గడు దూఱు క్రీడి.
 ఎంతటిపనియిది | యేల చి త్తిల్ల! | నంతకు నన్నంచి యటు చూడు. ” మనిన
 నాతని కార్య శౌర్యములకా నృపతి | కాతుకితాత్మ్యుడై కడుఁ బ్రయత్న మున
 సారథి కళనంబు జవనాశ్వములకు | నీరును ఖాణంబు నియతిఁబెట్టించి
 యావీరు మదిరామదాస్యునిఁ దలఁచి | దీవింప మ్రొక్కి యాధీరుండు గదలి
 పులి లేడిగమిఁ జూచుపోల్కి నీనేనఁ | గలయఁజూచుచు దూర్యకలకలంబెనఁగ
 వలుదముత్యంబుల వడి ²వజ్ర నూచి | నెలకొన్నగతి నొడ్డు నెలపునఁ జొచ్చి,
 చుక్కల బారులఁ జొరఁ బాఱు తోఁక | చుక్కపూఁపునఁ జొరఁ జూచి ధర్మజుండు
 అతనికి నేన సహాయమై పనుప | నతఁ డందుఁ గూడక యరిసేనఁజొచ్చి
 శిరములు వ్రక్కలుచేసి చెండాడి, | యురముల వ్రయ్యల నూగుఖండములఁ
 గుత్తుక తునకల ఘోరాజి జముని | కుత్తుక కడి నేయఁ, గోల్తల పడకి
 పన రాతి పాటునఁ బక్షులువోలె | వెన నీబలంబులు వీఁగఁ జొచ్చినను
 ‘ ఓడకుఁ డోడకుఁ డోసేనలార! | చూడుండు నన్నని చొరవచ్చి గురుండు
 శైనేయుఁ దాడి రోషము మించ నంప | సోనముంప నతండు స్రుక్కక పలికెః

సాత్యకి మొగ్గరంబుఁ బ్రవేశించుట

“ యమసూతి పనుపున నాజినే జొచ్చి | యమరేంద్రసుతుఁ గాన నరుగుచున్నాడ;
 నున్నవారెఱుంగఁగ యోధుల మిమ్ము | నెన్నవచ్చునె నాకు నేలికపనుపు.
 పోనిమ్ము నీకిది పురుషార్థ వేళ | నేనొంటిఁ జొచ్చిన నింత నేమయ్యె?”

అనిన ద్రోణుడు వల్కుః “నార ! వాసవియుఁ | జనియె నీయట్లు తచ్చన మాటలాడి.
 పోరాడి గురుఁ ద్రోచిపోయెదే !” యనిన | దారు కానుజుడైన దననూతుఁ బలికె :
 “ పోరాడు రణ భీమ భుజుఁ డీద్విజుండు ; | వారణ హయభట వ్రాతంబు మెండు ;
 తప్ప దొలంగి చొత్తము ; రాచపనులు | తప్ప నీతనితోడఁ దడవైన మనకు.
 ఇదె బాహ్నికునిసేన, యిదె కర్ణుసేన, | అదె ౩దాక్షిణాత్య సైన్యము చక్కఁజూడు.
 ఇంచిన శరశక్తి నింకొక్క వంక | చించుక చొత్తము చిమ్మనీ రథము. ”
 అనిన వాఁ డట్లకా కని యంగసేన | మును మున్న చొచ్చుచో ముందటనార్చి
 కృతవర్మ మూఁట నాల్గింట నేడింట | నతని నూతు రథంబు హయముల నొంప,
 నూట వక్షము చోటు నూట సాత్యకిని | గాటంపుఁ గోలలఁ గప్పె నజ్ఞోదు.
 కప్పిన శైలేయు కార్ముకభంగ | మప్పురుషుడు చేసి యార్చె ; నట్లార్చ
 శక్తికిగైకొని వాని సారథిఁ జంపి | ముక్తి వదాన్య తమ్ముడు నొండు విల్లు
 ధరియింప, భోజుఁ డాతని దిక్కుచొరక | యరదంబునడుపు కార్యమువాడు నగుచుఁ
 బవనజు ముఖమైన పార్థ వాహినికి | నవఘళించిన, ద్రోణుఁ డాకథలెఱిగి
 రాజార్హ నొక్కసారథిఁ దెచ్చియిచ్చి | భోజు సేనాముఖంబునకుఁ జాలించి,
 నిలు పోకు నిలుమని నిలిపి శైలేయుఁ | జల మొప్పు దాకి భీషణరూఢిఁబెనఁగె.
 అటఁ గృతవర్ముని ననడుగాఁ దలఁచి | పటుగతిఁ బొండవభటు లార్చి యెక్కి
 వెనుక ముందటఁబర్వి విశిఖావశిష్ట | తనుని గా నేయ, నాతఁడు నుగ్రభంగి
 ద్రుపదు నైదింట మాతస్యని బడేనింట | ద్రుపదాత్మజాతపుత్రులఁ బది పదిట
 నవనవకముల సేనాని శిఖండి | నవతిఁ గేకయులను నాటించి యార్చి
 చెల్లక చెదరుగా సేనల నెల్ల | భల్లాది శరపరంపర బిట్టుపటిపి
 మొనకు మూలము వీడు మూర్ఖుండటనుచు | ననిలజువై చె మూర్ఖాయత్తుఁగాఁగ.
 అతఁడంత నమ్మార్ప యల్లనఁ దెలిసి | గత ౪కృపఁ గెంజాయ కన్నులతోడ
 శూలంబులైదు భోజుని మీఁదవైవ | వాలమ్ములైదేసి వాఁ డవి ద్రుంచి
 సూతాశ్వ తనువులు జొత్తిల్లనేయ | నాతండు నతని విల్లసిఁ ద్రెవ్వసేసె.
 వైచి వెండియు విల్లు వాడు ధరింప | నాచందమున సేసె నదియును ద్రెవ్వ.
 ఈ చందమున భోజుఁడేయ బకారి | చూచి సేనలను భోజునిఁ గప్ప నతఁడు
 పెల్లునెత్తురు చిమ్మఁ బెద్దకోపమున | విల్లు విప్పుగఁ బోయి వేసె వాయుజుని.

వేయంగ నడసాచ్చి వీరు లాభోజుఁ | బోయ బిడ్డయి వాడఁ బులు లాటించి
జగదేశవీరుండు సాత్యకి యపుడుః | “మనిజెగ నాకొరెయ్యి నెయ్యి నాకొరె;
వెనుక అంతయెల్లను విభునకే కీడు | మునుసనో యులుబోయ మునుమూల బుడ్డి”
యని ద్రోణతోడి కయ్యలు చాలించి | తిరుతి నృత్యము చేసెను | 100
యతనిఁ దాఁచగ నిష్ఠురారాః ఘోరః | కేత తాస్త్రైః సంయుక్తం నా నిహ్నోతును.
అందు వేరథ్యంబులంగ భోజులను | గొండలంబుల నాచి నెత్తెను లలుఁ
వీరుసేవలఁ దగ వీక్షించి చూచి | మూలార్థ నాతీయు పూర్వహరితాస్త్రైః; జోనియ
గుగుడు మార్కొ సడయ్యె; గుండలంబులు | కిరుతి నృత్యము చాలించుచులుయు
వారల్లు రాజూచి చాలించి గుగుడు | నాకాద్యుత్తమంబుల వీరుల కోరి
కృతమతి నవచ్చోటఁ నృత్యవర్కంబు | నాతీయుల నృత్యంబులు నృత్యంబు
నచ్చుసంతకు మున్న నామితో నా | ద్రెచ్చి నేమి నలలుదురె దేవ రాజుఁ
సాత్యకి గుగుఁ డంత జూచితే, కిరుతి | నచ్చుగ్రాసితే కోర నా నాతీయము
దుర్ముఖ దుస్సహ గుశ్మననలును | దుర్మన్నులంబును నృత్యంబులంబును(?)
గౌరవనతియును గదిసి నై నేయు | ఘోరాస్త్రములు మును గుగుఁ డ చూచి
‘వీరితో మార్కొన వీర చాలుచును | నేనాముఖము నేఁ జేరద’ ననుచు
సాతీ నెట్టునుబోలె జయ్యుల మరల(?) | నాలుగు బలి న సాత్యకి కారపులం.
విశిఖసంఘట్టన నెప్పులింగిమును | నెత్తెనెత్తెనె నెత్తె నెత్తె నెత్తె నెత్తె;
వసులకారముల కువ్వ నుత్తరాంత బూరిగ; | నెత్తెనెత్తెనెత్తె నెత్తె నెత్తెనెత్తె;
తొల్లి బాల్యంబునఁ దోయధిఁ దారు | దుర్మన్నులంబు నెత్తెనెత్తెనెత్తె నెత్తె.
... ..
వీరగ నెప్పుడు నేన; వీరు బాంబులు | వీరగను నెత్తెనెత్తెనెత్తె నెత్తెనెత్తె.
విల్లు దెండుగఁ ద్రెచ్చి కెరఘుత్తె కెరఘుత్తె | కెరఘుత్తె నెత్తెనెత్తెనెత్తె నెత్తెనెత్తె.
సేవలచ్చుట జాతీ చెరు భోజులను | నై నేయుతోడి యచ్చులము మునుము
నటబోయి దాఁచె నెత్తెనెత్తెనెత్తెనెత్తె | బెత్తె సాత్యకి కెరఘుత్తె నెత్తెనెత్తె.
బింజలకొలఁది నింజనను భోజులను | భోజులను నెత్తెనెత్తెనెత్తె నెత్తెనెత్తె.
విల్లులు దునుమ నెత్తెనెత్తెనెత్తెనెత్తె | విల్లులు నెత్తెనెత్తెనెత్తె నెత్తెనెత్తె.

గదతిప్పి భోజవక్షుము దాకవైచి । యదలింప మూర్ఖితుండై వ్రాలె నతఁడు.
వ్రాలిన నదియ చావని నిర్ణయించి । యాలోస నతనిసైన్యము నొండువెంట
వీటతాటంబుగా విశిఖంబులేసి । నాటిపోవఁగ, భోజనాధుండు తెలిసి
క్రీకంట నతని వీక్షించుచు మరలి । భీకరగతిఁ దాఁకె భీమాదిభటుల.”

అన విని వెఱంగంది యాంబికేయుండు : । “శినివరుఁ డక్కటా ! చిక్కచొచ్చె
బతి తన్ను ననిచిన భక్తి ; నాతనికి । నతిమానుషంబైన యాలావు వచ్చె ;
మఱి యిందుఁగలిగిరే మరలించు యోధు ? । బెఱిగింపు సఁజయూ ! యేవిందు.” ననిన
ఆ సఁజయుండు చెప్పె సధిపతి కిట్లు : । “వానుదేవానుజు వరశక్తి వినుము
ఒకవంక నీవుత్తు లొదుఁగులు వాఱ, । నొకవంకఁ గృతవర్గ యులికి యేతేర,
నొకవంక సాత్యకి యొడ్డు వేదూఱ, । నకలంకచిత్తుండై యటఁ జాపగురుండు
సాండవశిష్యునిపజ్జ దాఁ బోయి । (భండన పాండిత్య పటిమ యేపారఁ
బూనిన కినుకతో బొమముడి వైచి) । వై నేయ, నిలుమని సంధించి పిలిచి
తూపులఁ గప్పినఁ దోఁ దొట్రుపడక, । చాపాంతరము పూని సాత్యకి కడిమి
వేడి నారసమున వెచ్చని నెత్తు । రోడిగిల్లఁగ ద్రోణ నోడక యేసి
పడగయు గొడుగును భంజింప, గురుండు । పిడుగుల మొగిలు రొప్పినయట్లు రొప్పి
(చతురుండై సూతు మూర్ఛానుగ్నుఁ జేసి) । యతని నెత్తులనోలలాడ నేయుటయు,
బటుబాణములఁ బట్టువడక సాత్యకియుఁ । (గటుకున సారథిత్వము తాన పూని
పొరిగొని యంబకంబులఁ బ్రయోగించి) । గురుసుతో గురుసూతు కుత్తుక దునిమి
(యతిరయంబున వాయు వచలంబుఁ ద్రోయు) । గతి వానిరథము వెనక్కుఁ బడనేయ
గురుండు నాతనినూతుఁ గూల్చుంగ నుండె । హరులు తేరు హరింప నది తప్పెఁగాని.
అట్లు సారథిలేని యరదంబు మరలఁ । ¹బట్టుగొల్పఁగలేమి భగ్నుండై గురుండు
ఈళొలది గెల్వరా దిఁక నని యదియ । పోకఁగాఁ బోవ, నప్పుడు మొనల్లెఁ
గన్నది కన్నవంకల విచ్చె ; వివ్వ । మున్నిటికడకేగి మొదలి నేనాని
భీమాది భటులతోఁ బెనఁగుచు నుండె. । ఆమేటిదెసకుబ్బి యట సాత్యకియును
ద్రోణాస్త్రములఁ జాలఁ దూలిన సూతుఁ । బ్రాణభీతికిఁ బాపి పలికె విశ్లేలము :
‘భీమార్జునుల లావు పిఱుఁదముందటను । నోమిత్ర, గలుగఁగా నొదుఁగ మెవ్వరికి.

నేడు పాథులమీది నెమ్మి నానేర్పు | నాడిమిఁ బ్రకటించువాడఁ గయ్యమున.
 నాతేరు నడఁకక నడపుమీ నేఁడు ; | నూత, చూతము నిన్ను శూరమధ్యమున.
 బీభత్సుశరములఁ బీనుఁగుతెట్ట | లేభంగిఁ నటచయ్యె నిఁనుచూచు ముదట.
 అది నీకుఁ దెరువు రథ్యంబులఁ ద్రోలు | పొదపొద.” మునుట నుప్పొంగి సూతుండు
 “ ఇక్కఱగా సీకాఁకకేఁ దేరు గడవ | నెక్కడివాడ ! మున్నెఱుంగ నట్టిగుట.
 నను జూడు మట్లయ్య నా విమూఁసంబు | ఘనవిధిఁ దచ్చిసగితిఁ దేని దొస్తు.
 అదే గాండివము మ్రోత ; యదే శంఖశ్రవము ; | సద కిరీటము కాంతంబు లనతిదూరమున.
 దండనాథాంబుధి దాటిన నీకు | వెండియు నడ్డమే నెన పుస్తకంక.
 సురలు రెండవయింద్రసుతుఁడు వీడనుచుఁ | బరిగఁగలతరు నింగి బహుభంగి నిన్ను.”

సుదర్శనుఁ దనురాజు సాత్యకితోఁ దలపడి మడియుట

అనినఁ గౌతుకమెత్తి యనివార్య వృత్తిఁ | జరు శినివరు సుదర్శనుఁ దనురాజు
 తాఁకి పోరాడుచో, ధనువుతో వాని | వ్రేఁకపఁ గుత్తుక పిదపించి యతఁడు
 శాత్రవ దుర్నిరీక్ష ప్రతాపమున | మైత్రుఁడై మాయచే మెఱు సుయిఁ బోవఁ,
 గైరాత బర్బర ఘన శిశకమైద్య | పారద యననాది బలములు తాఁకి
 యార్పులు చేసిన సతఁడు నారసము | నేర్పడ సంఘించి యీయ నందఱును
 గుదివడి రథవాజి కుంజరంబులను | మునతీర్పడక ముక్కు ముద్దయై పడిరి.
 అంత సిగ్గు దలంచి యధిప, సౌబలుఁడు | సంశ్లేష మశ్వాసనాది వర్గంబుఁ
 ‘బోవకు శై నేయ ! పోవకు’ మనుచు | గానంబు క్రోశమూత్రము దూఱి జీర
 సగుచు సారథికి సాత్యకి యిట్టులనియె : | “ శిశిలెగదే కూలు ; భార్తరాష్ట్రండు
 వేడి చూపక పోడు వెలయఁ బ్రబడక. | నాఁ డల్పబలములవచ్చిన వాడె !
 ఒయ్యఁద్రోవను వీని నొక దెబ్బగొనక ; | చయ్యనఁ బోరాడు సమితి మున్నురము.”
 నా మందగతి వాఁడు నడపించుచుండ, | వామిపెట్టిన నేలు వచ్చిన యట్లు
 మొనలు రాజులుఁ జుట్టుముట్ట శై నేయుఁ | డనుపమ భర్తసహాయుఁడై నిలిచి
 సరుక్మవఁ గన్న బాణ త్రాణ పిద్య | పొంగింపఁ, దేరులుఁ బ్రస్తుని పారులు
 దంతులుఁ గాల్పురుఁ దమచావు తిలోవుఁ | జింతింప కథిపుని శిక్ష నెక్కియును

బాటొండె పగులొండె భస్మమాటొండె | దూటొండె దూలొండె నుమురగుటొండె
వడఁగొండె వదలొండె వ్రాలుట యొండె | దడ¹యొండె వెడఁగొండె దనుయందుఁ గలిగి
జయము మోమెఱుంగక చయ్యన వీఁగ | బయ ²లెత్తి యొంటిని భయమింత లేక
కనుఁగవ యెఱ్ఱనై కవిసి రారాజు | శిని రాజు నలుగుల సిలుగులఁ జెట్టి
గొడుగు విల్లుచు జోడు గ్రుచ్చి పోనేయ, | నడుగు దిరుగక వాడు సన్నియుఁదాల్చి(?)
ఫాలపట్టము బీట వాట వాలమ్ము | గీలింప శకుని యాక్షితిపసోదరులు
ఎడచొచ్చి పోరి యనేక మార్గములఁ | గడపట వాసికిఁ గాలేక పాతీ;
రట్టు నిలువక పాట నధిపుండు పాట | నెట్టన కాఁకతో నేపాశతతులు
తుటములు గట్టి దుందుభిశంఖపటహ | రటనోగ్రులగుచు నా రథికుఁ దాఁకినను
ద్విరదంబు లిన్నాఱు తేరులునూఱు | హరులు మున్నూఱు భఁజుముల్ వేలు
మడియునంత రణంబు మాధవానుజుఁడు | కడిమి వాటించి యా ఘట్టంబు గడచి
దుస్సివోఁ జూడఁ గడున్ విచారమునఁ |

దుశ్శాసనుఁడు సాత్యకితో యుద్ధమునర్చి పాఠిపోవుట

... .. | గచ్చెకు యువరాజు కాలు ద్రవ్వచును
అన్న తోడనిసిన యనుచరుల్ లక్ష | తన్ను సేవింప సాత్యకిఁ దాఁకి యవుడు
ఉరుతర శైలంబు నొడిసెల తాతి | కరణి భుజాశక్తికడిమి వైవంగ
భటులు పిడుగులువోని బాణంబులేయఁ | జట చిటఁ గోపించి శినివంశకర్త
భల్లాగ్రమునఁ గొండ బరిద్రెవ్వనేయ | నెల్లచో మిడుఁగురు లెగయ నత్తుమురు
తిరిగి తమ్మునె తాఁక దృష్టులు చెదరి | కరి రథంబులు గూలి కౌరవభటులు
తెల్లగాఢులు గొని దెరలినఁ, బోక | చిల్లకోలల దుస్ససేనుండు సతనిఁ
గప్పియు సతఁడు వక్షము గాడనేయ | నొప్పికిఁ బాతీ ద్రోణుని మాటు దూతె.
అంత శినిత్రైఱఁగున నరి యరుగుటయు | వంత నొంది గురుండు వాసి కిట్లనియె:
“ యువరాజ, యెక్కడ నొదుంగ వచ్చితివి? | తొవకి రావలసె గాఁక దోఁక నీర్ముట్టి!
బలిమిఁ జేతులుచాచి పాంచాలవలువ | లొలిచినగతి గాను యుద్ధంబు సేడు.
అంత చేసిన నీవు నని చూప లేవు; | వింతయే రీతీపనివిసవె ప్రాణములు!

ఒక్కసాత్యకికింత యొదిగితే నింక | నక్కిరీటి బకారి యడర నేమగుదో!
 శరణని బ్రదుకుము శమననూనునకు | మరలి సాత్యకినైన మఱితాఁకు వోయి. ”
 అని యిట్లు గురుడాడ నాతండు లజ్జ | జనియించి వెండియు సాత్యకి దాఁకె.
 ఇట ద్రోణుఁ డమ్ముల నెత్తి కౌంతేయ | భటులప్రాణంబులు పారణనేయ
 వీరకేతుండను విభుఁడు పాంచాల | వీరుఁ డగ్గురుఁ దాకి విలువిద్యనోడి
 తలఁగిపో నుండిన, దమ్ములాతనికి | గలవారు నలువు రక్కలశఙ్క దాకి
 చిత్రకేతు సుధన్వ చిత్ర వర్ములును | జిత్రరథుండు నాజని మృతినొంద,
 నంత ధృష్టద్యుమ్నుఁ డా బంధుమృతికి | జింతిల్లి ద్రోణ మూర్ఛితునిఁగా నేసి
 యసిఁ డెవ్వ నేయుదునని తేరుడిగి | వెన ద్రోణ తేరెక్కి విన్నాణమునను
 సారథిఁ బడఁ దన్ను సమవేశఁ, డెలిసి | యారథికుండు భీతి యాత్మలోలేక
 చేరిన లక్ష్మ్యంబు చెండాడుపాటి | దారుణాస్త్రములేయఁ, దన పూఁపుదప్పి
 కుంభినికడకు మ్రోఁకులవెంట జారి | సంభృతగతి నిజన్యందనంబెక్కి.
 వానిసారథిఁ జంపి వాలంపసోన | నేనాని నిగిడింపఁ జెదరి రథ్యములు
 సారథిలేని ధృష్టద్యుమ్ను రథము | దూరాన కీడ్చెఁ బార్థులు తల్లడింప.
 మఱి ద్రోణుఁ డాజని మంటయై రిపుల | నుఱుమాడఁ జొచ్చె బీనుఁగుపెంటగాఁగ.
 ఒకచోట గురుఁడును నొకచోట నరుఁడు | నొకచోట సాత్యకియును నేపురేగి
 చంపుచో నపుడు ప్రజాక్షయమయ్యె; | నింపేది ధృతరాష్ట్ర! యిది నీయుపేక్ష.
 వినుమిట్లు ద్రోణుచే వేడి వాక్యములు | విని దుస్సనేనుఁడు వేవేగఁ బోయి
 త్రైగర్త రథములు తను మూఁడువేలు | చేగ యేర్పడి కొల్వ శివవరుఁ దాకి
 రథ చిత్రగతుల ధరాధూళి యెగయఁ | బ్రథనంబు లోకైక భయముగాఁ జేయ,
 నక్కుగా రథికుల నామంత్రణముల | నుక్కడంచి శిసింద్రుఁ డుబ్బి వీక్షించి
 దుశ్శాసనునిఁ బదితూపుల గ్రువ్వు, | నిశ్శంక సతఁడును నిష్ఠరాస్త్రముల
 రథ రథ్యకేతుసారథి రథికులను | మథన సమూహంబు మలయ నేయుటయు,
 మేలని యవరాజు మెచ్చి, సాత్యకియు | వాలిక తూపులవాస నాటినను,
 సారథిఁబోనాడి చాపంబు విఱిగి | తేరికి మోసమై దేహంబు ప్రసి
 యువరాజు మూర్ఛిల్లి యొరఁగిన, సతఁడు | పవనజు ప్రతినఁ జంపక కాచివిడిచె.
 అంత సాత్యకిమీఁది యాత్రచాలించి | దంతిపురీశుండు తమ్మునిఁ గొనుచు
 గురుని కయ్యంబు గన్గొనవచ్చి యపుడు | పరఁగిన పాండవబలమ్ముపై నుఱికి

శరములేసినఁ ద్రెవ్వె జమిలి నేనుఁగులు ; ఖరపుటంబులు ద్రెవ్వఁ గుండె గుట్టములు ; గుణములు దెగి యొండు కొనిరి విల్ కాండ్రు ; మణియుగ హతిఁ దేర్లుమలమట్రగొనియె ; నేల 1 రోహిణివోలె నెత్తురు వాతె ; చాల లోఁదాటిరి సచివు ల య్యునికి.

ఈ భంగి రాజరాజేటున మెఱయ | భూభంగముగ ధర్మపుత్తుఁడు గినిసి
ప్రతిదాఁకి యతని చాపము ద్రుంచివై వ | నతఁడు నొండాకవింట నమ్ములు దొడిగి
ధర్మాత్మజుని ఫాలతలము భేదించి | కార్ముక కవచ భంగములు చేసినను
గదవైచె ద్రుంచెఁ జక్రమువైచె ద్రుంచె | నదలించి యసివైవ నదియును ద్రుంచె.
ఇట్లు పార్థుఁడువైవ నిశఁడు ఖండింప | ముట్టడఁ గని భీమముఖ్యు లెక్కినను
ద్రోణుఁ డిందటి వివ్వఁ దోలిన మరలి | క్షోణీశుఁడేగె నర్జును పోరుచూడ.
అంత బృహత్ క్షత్రుఁడను కేకయుండు | కాంతేయ హితముగాఁ గలశజుఁ దాఁకి
బ్రహ్మాస్త్ర మేసిన భయమేది యతఁడు | బ్రహ్మయస్త్రంబున భయమార్పనేసి.
అతుల హాహాకార మానేసఁ జెలఁగ | శితశరంబుల వానిశిర మట్టఁ బాపె.
ధృతిఁ జేదిపతి యంత ధృష్ట కేతుండుఁ | బతిమెచ్చ ద్రోణునిపైఁ దేరుపఱపి
సారథిఁదెగటార్చి చాపంబు దునుమ | దారుణశక్తి యాతఁడు ప్రయోగింప
నదియు వానిశరాన్ని నణగిన నొక్క | గదవైచె ; నదియు మ్రగ్గఁగ నాత్మలోన
పోకిరింతఁ జెలంగఁబోలు వీడనుచు | నేకాండమైన విల్లెత్తి గురుండు
మెఱుఁగునారసమున మెడ దూరనేయ | నొఱులుచునెగసివాడుర్విపైఁ గూలె.
వాని పుత్తుఁడు దాఁక వాని గురుండు | నేన లార్భటములు నేయ ఖండించె.
చొచ్చి జరాసంధ సుత సహదేవుఁ | డచ్చటఁ దాఁకి కయ్యము చాలఁజేయ
రమ్య కుండలములు రాయు తచ్చిరము | యామ్యబాణాన్నికి నాహుతి చేసి.
దొరల ద్రోణుండల్లు దొరఁకొని చంపఁ | గరువలిపట్టి శంకాతంకమునను
(నేనానివంక వీక్షించి, “ యాచార్యుఁ | బూని యాఁపకయున్నఁ బొందునెజయము!”)
అనునంత క్షత్రవర్మాఖ్యుండు శ్వేతు | తనయుఁ ‘డాతని నేనె తఱుముదు’ ననుచు
దీమసంబున ద్రోణు తేరంతఁ గదిసి | హేమపుంఖములైన యిషువులఁ బొదివి
వింటికొప్పాకకోల విఱచిన, గురుండు | కంటికప్పడు కెంపుగదుర నయ్యమర
పగతు పౌరుషము సైఁపక నొండువింటఁ | దెగ నిండ సాయకత్రితయంబు దిగిచి
విడిచిన, నది దేగవిధి వాని శిరము | నడికొత్తి కొనిపోయె నరములతోడ.

అ¹వటుగట్టైన నపుడాత్మలోన | నోవునఁ జేకితానుండు తానెక్కి-
గురుతూపులకు భీతి కగుటకొని యడర | గురుబలంబులు గేలిగొని వెనఁ బాటె.
మఱి యెవ్వరును నిల్వ మగఁటిమి లేక | నెఱిఁ బాండుతనయ సైనికు లట్లు పాఱ
ద్రుపదుఁ డొక్కఁడు సిగ్గుతోనిగ్రహించి | యపుడు పోరాడె ద్రోణాచార్యుతోడ.

ధర్మరాజు భీము నర్జునునకుఁ దోడంపుట

విను మాంబికేయ, యవ్వెనుక ధర్మజుఁడు | మును పాంచ జన్యపుమ్రోత యాలించి
వెనుక నర్జును శంఖ వితతస్సనంబు | వినక భీమునిఁ జేరి విన్ననై పలికె :
“అన్న ! భీమ ! కిరీటి-చుచ్చోటి నొంటి ; | మిన్న జఱ్ఱున జాతె మిహిరుండు నకట !
“పోవన్న తోడుగాఁ బుణ్యశై నేయు | నావెంటఁ బంపియు నాత్మ నేనమ్మ
విష్ణు శంఖరవంబు వినసయ్యెఁ గాని | జిష్ణు శంఖరవంబు చెవులార వినము.
ఏ దాయనో డాయకినేల ! యచ్చటకుఁ | బో, దాయలకుఁ బోయి పొడచూపవన్న !
అకడ కరుగుట కనుజుఁ గాంచుటకు | నాకును నీ సింహ నాదంబె గుఱుతు.
నరుఁడు తీతిన వెన్న నాకుఁ బోదనుచు | హరి పోరుచున్నాఁడో యదియు నేనెఱుఁగ.
ఒకని తమ్మునిఁ బంచి యొప్పుకించి | రకట పాండవులని యపకీర్తి మనకు. ”
ననఁగ భీముఁడు నవ్వి : “యట్లేల దేవ ! | మన కిరీటికి నేల మహి నిట్టి దశలు !
అనలుతేరును విల్లు హరియును గలుగ | నని సురాసురులకు నతఁడు భీతిలఁడు.
క్షీతిఁ దోడఁబుట్టిన చిచ్చునా నీవు (?) | మఱి దలంకితి దీని మాన్తు నేఁబోయి. ”
అని భీముఁ డచటి సేనాధీశుఁ గదసి, | “ విను ద్రోణబానికి విభుఁ గాచిగొనుము.
నృపున కెవ్వనిఁ దోడు నీవిడి తనిన | నవుడు క్రీడికి నిన్ను నటఁ జెప్పవచ్చు.
పోయెద నేలిక పొమ్మన్న పనులు | సేయరాదనరాడు సేవకులకును. ”
అనిన ధృష్టద్యుముఁడు : “ డరుగు మేఁగలుగ | విను ద్రోణుఁడెవ్వఁడువిభుఁ దేఱిచూడ.
ఉప్పనబట్టెలై యున్నది గురుని | దప్పించుకొన సేన దండింపు చొరుము. ”
నా విని భీముఁ డానందించి నచ్చి | భూవరునకు మ్రొక్కఁ బొసఁగ నాతఁడును
అలింగనము చేసి యనుజు దీవించి | చాల శంఖాది నిస్సృనములు బెరయ
ననిచినఁ గదలి నెయ్యమున విశోకుఁ | డనువాని నిజనూతు నల్లనఁ బలికె :

1. పటుకట్టైన. 2. గురుతనంబడర. 3. నెల్లనచ్చట. 4. ఉప్పన. (మా)

‘బాణధారల చాయ పదము చూపెడిని । ద్రోణునికై చక్క క్రోలు మీ రధము.
అదె కుమారులమూఁక, యదె రాజులోక, । మది గొని సుయోమి హత్తి పుచ్చుని.’
అనిచెప్పి నిశ్చంక సరుదేరం దాఁకి । మును యువరాజు దుర్ముఖ నున్నెనులు
విందా నువంద వివింశతి హస్త । బృందారకాభయభీము లన్వారు
జననాథ, దుర్విమోచన రాద్రకర్మ । లనుచార లాదిగా సంపదం యేచి
జాతి వైరమునఁ బ్రచండ కాండములు । భీతిగాఁ గురిసి యా భీతిచే నపుడు
పర్వి బృందారకాభయ రాద్రకర్మ । దుర్విమోచనులు మృత్యువుపాలఁ జనిరి;
విందాను విందులు ప్రీతిరి; మఱియు । నందు నుదయించు డంతకుఁ జేరె.
చిక్కినవారలు చెదరి పాటంగ । నిక్కగాఁ బెడతలనేసి భీముండు
రువ్వనఁ బిడుగువాటుట దోఁప గురుని । నవ్వెనఁ గదియుచో నమ్ములఁ గ్రాగి
యుగ్రుండై భీముః “నాహో పోకుపోకు । నుగ్రహమని పోవఁ జూచెను విడువ.
నన్ను గెల్వక నీవు సరుఁడును బోలె । నున్నని మాటల నుడివి పోయెదవా!
అట నిన్నుఁ బోనిచ్చి యతనిఁ బోనిచ్చి । యిట మ్రొక్కుబడికినే యేనున్నవాడ!”
అనినఁ గోపాంధుడై యనిలజఁ డనియె: । “నిను వేడుకొనుటయు నిజమె యుష్టునుడు!
పూని దేవవ్రాహ్మణులు చొచ్చుచోట । మానుష వ్రాహ్మణులు మఱి క్రీడి కెంత?
గురుఁడని యొకమ్రొక్కు గొమ్మన సతని । వరుస యెఱుంగక వాక్రుచ్చి.” తనుచు
గద తిప్పి వైచినఁ గడఁగి యాచార్యుఁ । డొదిగిన నదివోయి యురుతేరుదాడి
మసిప్రోవు చేసి క్రమ్మట భీముకడకు । వెనబోయె; నతఁడును వేజొచ్చె నొడ్డు.
చొచ్చినభీము నీనుతు లడ్డగించి । వచ్చి చిచ్చారు దీనపుఁ దూపులేసి
యిందేమి బ్రదికెడి నితఁడని తోఁప । నందడించిన, రాద్రసంపత్తి సతఁడు
గదగొని పూచిన, గర్భముల్ గలఁగి । చెదరిరి; సైన్యంబు చెదరె నచ్చెంత.
ఉన్నతి గురుఁడంత నొక్కతేరెక్కి । మున్నాడి వెనబోయి ముద్దర గట్ట
రువ్వజిన్నను గాడ్చు రువ్వ బాణములు । శ్రవ్వితండములుగాఁ దఱిమి యేయఁగను
దన సాయకములెంత తానెంత యనుచు । ఘనుఁడంతఁ దనతేరు గదగొని డిగి
వానలో వృషభంబు పచ్చున ట్లంప । సోనలోఁ దలదూర్చి చొచ్చి యేతెంచి
... ..
ద్రోణుఁ డప్పుడు మేనుతుడుచుక లేచి । ప్రాణాశచే దన్ను భావించు కొనుచు
నొండొకరథమెక్కి యొడ్డువాఁకిటనె । యుండె బాండవసేన లొత్తి రాకుండ.

భీముఁడు ద్రోణాదిరథికుల నుత్తరించి యర్జునుఁ జేరఁబోవుట

అంత సౌరధి వచ్చి యటఁ దేరుచూపఁ | బంతంబుతో నెక్కి పావని ముట్టి,
 ఘోరాస్త్రశలి స్ఫూర్ణఘోషంబు తెలుప | వారక వ్రేయుచు, వాఁడి వేడిమికి
 భోజాధిపతులుఁ గాంభోజాధిపతులు | నాజాడ గలిగిన యధిపులు మఱియు
 సోమరులై స్రుక్కి సుడివడి సురిగి | మోమోట మును జెడి మోడ్గడి మొగ్గి
 పంచులై పనదప్పి ప్రాల్మాలి పగిలి | కంచుమించై పాటఁ, గడుసంభ్రమమునఁ
 దెఱపిగాంచి బళాగి తేరు గోలించి | తెఱఁగొప్ప నగ్గునుతేరు నవ్వులను
 దివ్యలాంఛనముచేఁ దెలిసి సెల్లార్గ, | సవ్యసాచి యెఱింగి చయ్యనఁ దిరిగి
 యశనిఁ గాంచి చెలంగి హరియును దాను | వితత శంఖములొత్త, విని ధర్మరాజు
 పావని జయము బీభత్సు సేమంబు | నానెంట నెఱిగి ధైర్యము దెచ్చుకొనియె. ”
 అని చెప్ప భీతుఁడై యాంబికేయుండు : | “ మనకేటి జయమింక ! మారుతి చొచ్చె ;
 శిసివరుఁ డొకఁడు చొచ్చినఁ జొప్పునడఁడు. | తనయుఁడేమని చింతఁ దగిలెనోయవుడు!
 మొనలెంత నణఁకిరో మువ్వరి యనికి ! | విననోప సంజయ, విడు కథ. ” యనిన
 “ ద్రౌపది నొగిఁబట్టి తగ్గ వాపోవ | నోపితి విది విఁనోపవా భూప !
 పరదుఃఖ నిజదుఃఖ పరిపాటియట్లు | సరిగదా శేషంబు నకలంబు వినుము. ” (?)
 అని సంజయుఁడు చెప్పు : “ నట్లార్పు భీముఁ | గనుఁగొని యేతెంచి కర్ణుండు దాఁకి
 భజముల బహు బాణములు గ్రుచ్చి విల్లు | రజముగా నేసి సారధి మూర్ఖ పుచ్చు,
 బామముడితో వాయుపుత్రుండు కర్ణు | విమల ఖడ్గము నైచి వింటికిఁ బఱపి
 యొండువింట లలాట మురము బాహువులుఁ | గండలు గ్రమ్మ రక్తము చిమ్మనేయ
 వాఁడంత వరశక్తి వైవ వాయుజుఁడు | మూఁడుతూపుల నది మొదలికి నఱికి
 సేనకంబాళకొలఁ జించి వక్త్రమున | నేసె నమ్ములు రక్త మిల మడుఁగుగట్ట.
 అంతఁ గర్ణుని ఘోరమగు నవ్వ నవ్వ | యింకటఁ దెగఁ జూతు నేను నిన్ననుచు
 ధనువంతఁ ద్రుంచి యంతన సూతుఁ ద్రుంచి | యసిలజఁ డతని రథ్యములఁద్రుంచినను
 అలసి కర్ణుండు వాఁడె ; నప్పు డా కర్ణు | బలమెంత చావగు పావనిచేత !
 అట్లు కర్ణుండు వాఁటి యాత్మజు రథము | మెట్టినఁ బఱతెంచి మేదినివిభుండు

దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱనాడుట

గురుని నిట్లని దూఱఁ : “ గూడునే ద్రోణ ! | చొర విడిచితి సేనచూరఁబో భీము.
 వైసేయ పార్థులు చాలరే మొదల ! | నే నెట్లు రక్షింతు నింక సైంధవుని ?

చేకొని వార్ధి శోషించుట గాక । నీ కొకఁడెక్కడే నిలిపెద ససిన ?
 ఏము సాత్యకి కోడ నీ యపకీర్తి । నీ మీఁద వ్రాలదే ! నేరవు తెలియ ;
 మా భాగ్య మిట్లుండె మాట లింకేల ! । ఏభంగి మనకాగ్య మిటమీఁద ? ” ననిన
 నాతఁడిట్లను : “ నాకు నణఁగనివారు । తో తెంచిరిట్లేల దూతెమ నన్ను ?
 భీమార్జునుల నడ్డపెట్టరాదనుచు । నే మున్నె చెప్పినా ! యిపుడెఱింగెదవు.
 సైంధవుఁ గావున్న సచివులు నీవు । సంధురగతి నడ్డపడుడు వీరలకు.
 ఏను నిక్కడనున్ని హితవు నీవెఱుఁగు ; । రాసీక సలిపితి రాజులనెల్ల;
 కావున నే రాను ; గయ్యమచ్చోట । నీవున్న జయమగు నెమ్మో బా. ” మృనినఁ
 దను దానె పురిగొని ధార్త రాష్ట్రండు । మరలి యేతెంచుచో, మధ్యభాగమున
 మును బోరి జేరునిమ్మునిఁ గ్రీడిఁ గూడఁ । జనరాక చిక్కిన చక్రరక్షకులు
 నొగి యుధామన్యుండు నుత్తమాజుండు । సగపడ నదలించి యతఁడు వోసీక
 యనిసేసె. ” ననుటయు నాంబికేముండు : । “ వినిపింపు వారెల్లు వెకలిరయ్యాక ?
 నిరువురఁ గృతవర్మ యెల్లు వోనిచ్చె ? । నరుగుట యెల్లు వారంతద ? ” వ్యనిన
 సూతజుఁడిట్లను : “ ట్లోశీశ, భోజుఁ । డాతెఱంగునఁ దమ్ము నాఁగిన వారు
 సంకేతములు చెప్పి చచ్చున రెండు । వంకల నయ్యెడ్డు వ్రచ్చుక వెడలి
 క్రీడి వోరెడుచోటు కేతులత్యమున । నోడక ¹యెఱిగి యయ్యెడ్డున కేఁగి
 చించుక మఱియుఁ జొచ్చిరి క్రీడిరథము ; । నించుక మున్నాడి యితఁడంతఁ గూడె.
 కూడి మువ్వరు నట్లు ఘోరాజినేయ । నోడక సృపుడందు నుత్తమాజుని
 విరఘుని జేసిన, వెన యుధామన్యు । ఎరిఁధారోహంబు వాఁడును జేసె.
 ఇరువురుఁ గూడి యయ్యిభపురాధీశు । విరఘు విగళిచాపు వికృతుఁగా నేయఁ
 గుపితుఁడై చాపంబుగొని వానితేరు । సృపుడు రెండుగనై వ నిలువక వారు
 తేరులు విడనాడి దేవేంద్రతనయుఁ । జేరిరి ; పతి శల్యుఁజేరి తేరెక్కె.
 ఆలోన రథముతో ననువొంది కర్ణుఁ । డాలంబునకు భీము నెలుకమైఁ బిలువ
 బరిగోల పోటుల భద్రేభమనఁగ । వెరవుగాఁ దిరిగి యవ్వీరుండు గదియ
 వెడతూపులకు మిన్ను విరివిలేదనఁగఁ । గడు నుగ్రరణమయ్యె గర్ణ భీములకు.
 నొగులు పతాకలు నొచ్చు రథ్యములుఁ । బగులు రథాంగముల్ పప్పుగు విండ్లు

తుమురగు గొడుగులుఁ దునియు వర్కములు । సమరభావము దెల్పె సరి నిరువురకు.
 కర్ణసైన్యములంతఁ గవిసి సల్లెనల । దుర్జి వారుని భీముఁ దూపుల ముంపఁ
 బ్రళయోనిలము మేఘపటలంబు విప్పు । పొలుపున నా వాయుపుత్తుండు విప్పి
 కర్ణుని రథసూతు ఖండించి యార్వ । నర్జింప నరదంబు వాడునై వాడు
 హరియుగ గిరియుగ హస్తయుగముల । కరణి భీముఁడుఁ దానుఁ గలహించిరపుడు.
 రథవాజు లపుడు నారాచపాతములఁ । బృధివిఁ గూలఁగ మేను బెండును గాఁగ
 ననిఁ గర్ణుఁ గావంగ నధిపతి తలఁచి । యనుజుని దుర్జయుండనువాని ననుప
 నేతెంచి వాడు నయ్యెడఁ జొచ్చి రణము । నాతూలతనయుతో వారక చేసె.
 తేరుఁ దానుచు గడతేజునంతటికిఁ । దే రాయితము చేసి ధృతిఁ గర్ణుఁ డలిగి
 యనిలజుఁ దాఁకి శౌర్యమును ధైర్యమును । ఘనబలమును దెప్పఁగాఁ బోరిపోరి
 జల్లన మెఱుపులుచల్లు మహోగ్ర । భల్లమేయఁగ నది పార్థివుఁ దాఁకి
 మండుచు నటఁబోయి మహిఁగాడ, నొడలు । మండి చూరుతి వానిమకుటంబు నున్ని
 గడవైచి రథము భగ్నమునేయ, వాడు । పదచారియయ్యుఁ దప్పక యేయుచుండె.
 అప్పుడాతనిదైన్య మధిపతి చూచి । యిస్పద్ధివునిఁ దాఁకు మిటఁ బొమ్మటంచు
 దుర్ముఖు ననుప వాతూలజుఁ దాఁక । ధర్మమా నాకని తలఁకక వాడు
 కర్ణున కడ్డమై కౌంతేయు విల్లు । చూర్ణంబుగాఁ జేసి సూతు నొప్పించి
 పడగయు గొడుగును బడవేసి యార్వ । ఎడముడి బొనుముడి వడినిడి కడిమి
 నుత్తమాంగము కుమారోత్తముఁ బాయఁ । గ్రొత్త కార్ముకమెత్తి ఘోరాస్త్రమేసి
 నగుచుఁ గర్ణుని నేయ నాకుఁగా నిట్లు । తెగుదురే నృపులని దీనుడై వాడు
 దుర్ముఖు రథమెక్కి ధూమావమాన । కార్ముకండ్లై భీముఁ గప్పె నమ్ములను.
 వినవయ్య వైచిత్రవీర్య, నీకార్ము । మనువు దప్పెడు భంగి సందంద క్రుంగి
 దుర్జయు దుర్ముఖుఁ దోలి యాభీము । నిర్జింపఁ దలఁచి యా నృపుఁడంతఁ బనిపె.
 ఆరీతిఁ గర్ణుఁడేయఁగ భీముఁడతని । నారాచ వింశతి నాటె, నాటినను
 లావేది కర్ణుండు లక్ష్మ్యంబు చేదరి । భూవల్లభుని యాస పొడవడఁ బాటి
 సేనలలోనఁ జొచ్చినఁ, గుమారకులు । జానొప్ప విజయుండు జయుఁ డనువాడు
 దుర్మద దుష్కర్మ దుష్ప్రహాఖ్యులును । గార్ముకంబులు మ్రోయ ఘను భీముఁ దాఁకి

సమరంబునేయ నచ్చటఁ 'గుహారకులు | రమణ వత్తురుగదా రాజాజ్ఞ' ననుచు
 లీల నగ్నుల నావులించు బాణములు | కీలించి యేవురఁ గెడపె భీముండు.
 అంతఁ గర్ణుఁడు బుద్ధి సధిపుమన్ననలు | చింతించి యింక నిల్వఁ జెల్లునె యనుచుఁ
 బ్రాణంబులకుఁ దెలి పావనిఁ దాఁకి | క్షోణి కంపింప నాశుగముల ముంప,
 నాశుగతసయుండు నతని విల్పిఱచి | యాశాంతములు ముట్ట నార్చి యక్కర్ణు
 సూతహీనునిఁ జేయ, స్రుక్కక శక్తి | సూతసూతుఁడు మిన్ను సోకఁగ వైచె.
 అదియు నాతఁడు ద్రుంప నన్యచాపమునఁ | బడ నేసి కనదంబు పఱియఁబు వాపి
 శ్రైశవంబున¹రాలఁ జదిమిన మేను | లేశమాత్రము నెడలేకుండ గ్రుచ్చి
 యతని విల్లును ద్రుంప నన్యచాపమున | నతఁడును నతని జో డఁబువుభృ చేసె.
 ఇట్లు పోరాడి రనేకమార్గముల | బెట్టిదులిరువురు బెదరకేయియును ;
 ఉదయాపరాద్రుల నొక్కట భాను | లొదవిరో యన మేనులోడెర క్తముల.
 రథమంతఁ జెడినను రా రాజహితుఁడు | రథిగుభీముని సరిరా నడ్డపెట్టు
 శివంతటఁ గర్ణునిస్థములును డాయ | శ్రాంతిలేని బకారి శరములఁ బాయఁ
 దలఁచుఁ గర్ణుఁడు పాటఁ, దనకునై రాజ | కులులు చచ్చుటకును గొండ్రిక నిలుచు.

భీముఁడు శత్రుంజయాది కరుకుమారుల మడియించుట

రాజంత నతని ఘోరము చూచి మఱియు | రాజకుమారుల రణ విచక్షణులఁ
 జిత్ర చిత్రాయుధ చిత్రాక్ష చారు | చిత్ర విచిత్రులు చిత్రవర్ణుండు
 నట చిత్రకార్ముకుఁ డనువాఁ భీముఁ | బటుపరాక్రముఁ దాఁకఁ బుపువెట్టినను
 సూత పతాకలు జోడు నశ్వములు | వాతవాడి యెసంగ వారును దాఁక,
 వీరనాచారులు వీరనారాచ | ధారకర్ణులు నని తలఁచి భీముండు
 తెగ నిండ దూఁబఱ దిండిబాణములఁ | దిగిచి యేష్వర వంచె దీట గొంతణఁగ.
 అంతఁ దే రొడఁగూడి యంగాధిరాజు | కౌంతేయుఁ దాఁకి యుగ్రపునాహసమున
 నాంజనేయుని నేయు హరివైరి వోలఁ | బింజపింజ చొరంగ భీము నోనేసి
 గద గదఁ జించుచుఁ గదనోగ్రుఁ డగుచుఁ | బదరి చూచుచు విల్లు భంజించి యూర్వ
 నావేడి కులుకక యలుక విల్ గొనిన | పావనిఁ బొగడిరి బలములు సురలు.

పావని యిట్లు చాపము దాల్చు జూచి | చావు గండము వచ్చు శరముల ననుచు
 గర్జరత్నార్థమై కారవేశ్వరుడు | వర్ణింప మదనుఁ డన్ వాని వికర్ణ
 శత్రుంజయుని శత్రుసహుని సుదేహుఁ | జితబాహు ద్రుమాఖ్యుఁ జేసూటిఁ బనుప
 జూదంబునకు ధర్మసుతుఁడు ధనంబు | లాదట నొడ్డినట్లయ్యెఁ జూపఱకు.
 మారక యిట్లు కుమార సప్తకము | భూరిసేనలు గొల్వఁ బొంకమై గవిసి
 గాడ్పునందనుఁ దాడఁ గర్ణపై జేయి | మోడ్చక నతఁడు ననేక బాణములఁ (?)
 బఱపి సేనలు త్రైవ్య బతినొవ్వ వాని | నఱకె దామెనకట్లు నఱకిన యట్లు.
 అపుడు కర్ణుడు: “దీమమైతి నే నేడు | సృపకుమారుల” కని నిట్టూర్పుతోడ
 ముగియనిరణము భీమునితోడ మఱియు | జగములు బెదర నచ్చటఁ జేయుచుండ
 నీసున బలములు నెక్కి పెల్లాన్చి | యేసియు బండికిలైత్తి వైచియును,
 అమ్మనలముల మహాశూల గదల | 1. విమియ్యుఁ బాపాణవృష్టి ముంచియును,
 గరికభేద తురంగమ కభేదము | లురుశక్తి వైచియు నుఱికి సైబడియు
 సూతాశ్వములఁ జంపఁ జూచియుఁ బెక్కు | రీతులఁ బెంఁగి రేరికిఁ ద్రోవ లేక.
 అనలాస్త్రముల భీముఁ డాతట్టు ముట్టి | యనువుగాఁ జించి కర్ణుని విల్లుద్రుంది
 యది రయోల్కాపాతమని దోష వాని | పదకపురత్నంబు పడనేసి యార్చి
 కలువదండ విధంబుగా నోలి నొసల | నిలిపె నారాచముల్ నెఱి నాటు రెండు.
 పైనికులపుడు మాంసపు మిట్టులెక్కి | వానిఁజూచిరి పోటువదలి నిశ్చలత.
 భీముఁడిట్లు జయంబు పెనుపఁ గర్ణుండు | హేమరేఖా చాపమెలమి సంధించి
 ఘన భీమచాప భంగము రాము కరణి | నొసరించి యవ్వీరునురము నోనేసి
 యనువొప్ప సతని యుగ్యముల పగ్గములు | దునిమి సూతునినొంపఁ తురగంబులంత
 సాగక నొగలతో నందడి గొనఁగ | ధీగతి నతఁడు పృథివికిని దాటి
 తలవీడఁ బాటి యుధామన్యుతేరి | బలునొగ లెక్కి భూపా! చిత్తగింపు.
 అరద మీతెఱుంగై న ననిలజుడలుక | నురు కార్ముకమున కుద్యోగించుచోటఁ
 గర్జుడావిల్లును ఖండించి పడగ | చూర్ణంబు సేయ నాశూరుండు గొనక
 శక్తి వైచిన, బాణశక్తి నాశక్తి | రక్తుడై పతిచూడ రాధేయుఁ డడఁచె.
 పలకయు వాలును బట్టి బకారి | పలక ఖండించినఁ, బట్టేది యతఁడు

ససివైచి కర్ణ శరాసనంబుణచి | వెన నానితేరికి వేగొప్ప దాటి
దాయ, చిక్కితివని తడవుచో గర్జుం | డాయెడ నిలువ ధైర్యములేక తొలగి
పడగ కంబమునకుం బట్టుగా నిడిన | పొడవైన పీఠకంబున మేను డాచి
వంచనగతి నుండ, వడి బాట బోలు | నంచు బాటినచొప్పు నటగానకతఁడు
రథము క్రిందికి బోవు రాధేము డనుచు | బృధివికి దాటి యా భీయుండు వెదక
దొంటి సేమంబున దోచి కర్ణుండు | వింట నారసములు వేడిమి దొడిగి
యన్నిరాయుధు భీము సరదంబు లేక | యున్న సాహసముతో నుగ్రుండై యేయ,
నలసియు వెన్నీక యాస్పకోదరుడు | మలసి తేరికివాట మఱి యన్యుగాక
యా సరుశరముల నటు నిటు నడిన | సేనావ యవములచే నొడ్డి కొనుచు
నవి పుచ్చినైచుచు సందంద పోవ, | నివిడిన వాని నన్నిటిని నున్ముచును
ఖలు వాక్యములకంటె గడు వాడియైన | యలుగులు వాడు దేహమున నాటింప
నిర్వహింపగ రాసి నీకుచూరుడుచు | సర్వసేనలు చూడ జరమొప్పు బోయి
తేరికి రారాని దెస బార్థవతిశ | వారణ శవపర్వతములలో డాగె. (?)
డాగిన వాడు వెంటనె తేరు డిగి | యేగి ధర్మవిచార మించుక లేక
యారీతి రణమున నలసిస భీము | దూతొప్ప విరథుఁ గైదువులేనివాని
జంప విచారించి జనని వాక్యమున | జంపక కర్ణుండు సత్యసంధుండు
భీముడు సొచ్చిన మీనుగుప్రోవు | భూమిశ, వింటికోప్పున బాయ ద్రోసి
యదిగొని వాని మహాజఠరంబు | మద మొప్పు బొడుచుచు మాటలిట్లాడె :

కర్ణుడు భీమ సేను నవమానించి నీచోక్తులు వల్కుట

“ వండిపెట్టగల బొమ్మ వాయుజ, నీకు | భండంబేటికి బహుభోజనుడవు ?
మునివృత్తి వనవాసమున కీవు దగుదు ; | తనర నెన్నడును క్షాత్రమునకుం బడకు.
అసికి నచ్చిన సేమి యనదల వెదకి | పెనఁగుము బలియురపై ద్రోసిపోకు.
పోపొమ్ము బ్రదుకుము పొరిగొని నిన్ను ; | శ్రీపతి పార్థుల జేరుము పాఠి. ”
అనునంతఁ గ్రీడికి హరి భీముఁ జూపి : “ వెనుకయట్టులు వీని విడిపింతు గాక
మనకు దోడైవచ్చు మానైకధనుడు | తనకిట్టి దశ వచ్చె దైవాజ్ఞ నకట !
ఎప్పటినుండి వీరిట్లు పోరెదరా ! | గుప్పనోపు నితండు కురుసేన నొవ్వ. ”
అని చెప్పఁ గ్రీడి ప్రత్యాశీఢ పాద | మొనర వెన్నకు విల్లు నొడలును ద్రిప్పి

పలునారసములేయఁ బాతెఁ గర్ణండు । సెలవిసినయట్లు చిమ్మ నెత్తురులు,
 పొనర మాంత్రికు మంత్రమున రావి విడిచి । చను బ్రహ్మరాక్షసు చందంబు దోపఁ
 బాతెడు కర్ణు నస్పృహండు మణియుఁ । దీఱఁజూడఁ దలంచి దివ్యాస్త్రమేయ
 నద నెఱింగి పరార్థ మాచంచుటకు । నది ద్రాణి గునుమాడె నర్థమార్గమున.
 తునిమి నద్రాణిఁ బార్థుఁడు గాడఁ జూచి । యనలున కనలంబులైన బాణముల
 వెన్నడించినఁ దేరువిడిచి వాడఁగి । పన్నిన కౌరవబలముగ్గో డాఁగె.
 అంత నివ్వెఱుమాని యటలేది భీముఁ । డంతనంత విశోకుఁ డరదంబు దెచ్చి
 కూడినఁ దేరెక్కి కొఱఁత చిత్తమున । చూడుచు నరుజేర శివడివడి నడచె.
 వారియోగము చూచి వగళ క్తియెక్కి । తేరు సాశ్వతి యట్టి దెనకుఁ దోలించి
 నెఱి నలంబునుడను నృపుఁడు మార్కొనిన । నఱికి, వానిబలంబు నలుదెన పఱసి,
 మదమున మఱియుఁ గుమారనర్గంబు । గదిసిన శరవృష్టి గప్పుచు నిగిడి,
 యువరాజు విరఘఁగా నొనరించి వానిఁ । దవిలిపట్టఁ దలంపఁ, ద్రైగర్తలాన్ని
 వేయి తేరులవారు వీరులు మఱియు । నాయెడ నెక్కుచో, సతఁడెల్లనారి
 భూరి బాణంబులఁ బొదివియు నూలు । తేరులు విఱిచి యద్దెన పోజు విప్పి
 పోనడఁగించి విప్పున సూరసేన । సేన దాఁకిన నందుఁ జిక్కక యతఁడు
 వీచులఁ గదలని వేదండ లీలఁ । ద్రోచుక చనిచని తోడ్తోన మఱియుఁ
 గాళింగు లెక్కినఁ గలగుండు వెట్టి । యాలీల మఱియు సైన్యములెక్కఁ దఱిమి
 జననాభి దాఁకిన నంయమివోలె । శినివరుఁ డొకదరిఁ జేరినట్లగుచు
 సేద దేఱఁగఁ జూచి జిహ్వునకతని । యాదవేంద్రుఁడు చూపి యప్పుడిట్లనియె :
 ‘గురు భోజ కాళింగ కురుకుమారకులు । గురుశక్తి గలిచి నీ కూర్మి శిష్యుండు
 ఇదె వచ్చె మనకింత హితకాని గలఁడె ! । మది మెచ్చఁదగు.’ నన్న మఘవాత్మజుండు :
 “ఎక్కడి హితమది ! యే దన్ను బతికి । నక్కడ రక్షగా నర్థించి పెట్టి
 వచ్చితిఁ ; దనకు రావచ్చునే యిట్లు ! । చెచ్చెఱ మఱచెనో సేనాని ప్రతి !
 ఈ మారుతియు వచ్చె, నింశకు నృపతి । యేమాయెనో ! వీరి నిఁక దాన తఱిమె.
 వైరి వ్రాలఁడు ప్రొద్దు వ్రాలెడు గాని ; । పోరామి యారీతిఁ బుట్టునే మనకు !
 అదిగాక సాత్యకి నలసిన వానిఁ । బొదివెఁ గదే వీడు భూరిశ్రవుండు !

తానింత డయ్యఁడు తనడప్పి దీఱఁ | గానఁ డీతంజేమి గాఁగల వాఁడో !
పూర్వవైరంబది పొమ్మన్నఁ బోదు | నర్వంబుఁ గూడె నీ సైంధవు వధకు. ”

భూరిశ్రవుఁడు సాత్యకితో యుద్ధమొనర్చి మడియుట

అనునంత : “ నిలు నిలు మటఁ బోకు పోకు | శివివర, నాచేతఁ జిక్కితి గాదె !
పాటిన విడువఁ బాతాళలోకంబు (?) | దూటిన విడువను ద్రుంతు నధింతు.
నిన్ను బుత్తెంచిన నృపునకు భయముఁ, | బన్ని నీకొదిగెడి భటునకుఁ బ్రియము,
నీరాక కలరిన నేటి కిరీటి | శౌరుల కలపును నవరింతు. ” ననుచు
వీరుఁడు దివ్యాస్త్ర వేదియు నైన | భూరిశ్రవుఁడు భూరిభుజుఁడు దాఁకినను
దననొప్పి మాత రథ్యంబుల నొప్పి | మనసునఁ బెట్టక మాధవానుజుఁడు :
“ ఓరి ! నీవా నాకు నొకమొదరింక ! | చేరి యిట్లాడిన జహ్వా కోసెదను.
మెత్తనఁ బోవేల ? మీఁకెల్ల వేరు | విత్తు నన్నెఱుంగవే వృష్ణులలోన !
పోరాడి బొందితోఁ బోదుగా. ” కనుచు | ఘోరాజి ఘోరభంగుల నమ్ములేయ,
భూరిశ్రవుఁడు నప్పుడు పెచ్చుపెరిగి | దారుణ మర్కవిదారణాస్త్రముల
నావీరుఁ బొదువ మహాదండ్య యుద్ధ | మావేళఁ జెలఁగె భయంకరమగుచు.
‘ పడె గెల్చె నొకఁడు లోబడె గెల్చె ’ ననుచు | నెడనెడ జనవాక్య మిరువురఁబ్రాఁకె.
వింటిపోక పతాకవిఱుగు రథ్యముల | గెంటె దిరికి నెఱిగింపరు వెనను.
నొచ్చుట పగులుట నొగులుట బాణ | ముచ్చిపోవుట గాన రుల్లంబునందు.
చచ్చియు హుభంగిఁ జరియించి పడక | యచ్చలంబులు మానవని తోఁచెఁ బ్రజకు.
అంత నొండొరుల రథాశ్వ సారథుల | నింతలంతలు చేసి యిలకును దిగక
యేటులాటకుఁ జొచ్చి యిరువురు విండ్లు | మోటులై జోడులు మొదలికిఁ బోవ
గదల ముద్గర పరిఘంబులఁ బోరి | పదపడి కత్తులుఁబలకలుఁ గొనుచుఁ
బాద సంచారులై పలుముష్టిఁ బోరి | మేదిని నెత్తుట మేదిల్ల నిశిచి
యలపులఁ దీర్చుక యతి చిత్రగతులఁ | దలపడి వెండియుఁ దమ యాగ్రహముల
ప్రేయవో, బలకలు వేట్లచేఁ దెగిన | కాయవంచనఁ గన్నుగలిగి తప్పుచును,
1. దారొండొరులతోడఁ దాఁకి బిట్టెగసి | యూరువు చెమటలు నుగ్రులైయంతఁ
గత్తులు దునియు వో ఘన మల్లవిద్య | మొత్తులాటకుఁ జొచ్చి మోములు దాఁకి

1. దారొండొంటితోఁ దాఁకిచిచ్చెనంగి. (మా)

యురముల భుజముల నొండొరునొత్తి | కరచరణంబులఁ గ్రంతుగాఁ బెనఁగ
 వారి యిరువురఁ జూపి యర్జునుఁ బలికె : “ పరకింపు శిష్యుని ¹ పాటు కిరీటి!
 యలసినవానితో నలయని వాని | కలహంబు వినుమంబు గణుతింపవేమి?
 బగి నొంటి మనకుఁ దోకొనఁగల నచ్చె | దగఁ గావ సాశ్వతిఁ దలకొనఁ గాదె!”
 యలినఁ బాఠ్యుడుపల్కు : “ నదియట్లగును | వినుము నాకథయీదు విమతనకటము.
 ఎక్కటిఁ బోరుచో సిట్లేయరాదు | తక్కటి నృపుఁడె తాతయు సోనుదత్తి!
 ఇట్ట ముగ్ధ నీయాజ్ఞ నేసెద.” ననఁగ | నట్టిచో మేలుచేయై సోనుదత్తి
 పృథివిపై శైవేయుఁ బెంఁగఁ బెనఁగ | శిథిలునిగాఁ ద్రోసి చేయొకకాల
 నుగ మొకకాల సత్కుఁగఁడై త్రొక్కి | కరవాల్మీకిని వాని కఠలక్ష్యముగ
 నాయెడఁ గరికలకణార్పులు మెఱయ | వ్రేయఁ జేయెత్తిన, వెన్నెండు మఱియు
 వ్రేయు మేయుము పార్థ, వేయస్త్ర మనిన | నాయన తాతశౌర్యము మెచ్చుకొనుచుఁ
 బూచి గాఢాశిక్తప్త భార భల్లమున | నాచేయి దుసిమె సైన్యములు శోకింప.
 ఆరీతి జయసిద్ధి యాల్పిడి వోన | భూరిశ్రవుం డాత్మఁ బురపురఁ బొక్కి
 ‘యక్కటా! ⁴ యిట్లేసినతఁ డర్జునుండు | తిక్కిన వాఁడింత ధన్విగాఁ’ డనుచు
 మోమటు త్రిప్పి యుమ్మనిపూర్వుఁ జూచి : “ యేమయ్యపాండవ, యిదిసీకుఁడగున!
 నీ మాను మిదిగాదు నిన్నేమి చెనక; | నీ మాడ్కి రణధర్మ నిధులును లేరు;
 ఎవ్వరు చెప్పినా రేబుద్ధి నీకు? | అవిష్ణుఁడో? కాక యజుఁడో? హరుఁడో?
 ఏమఱిపాట నిట్లేయుదే? ” యనిన | “ నోసుహాత్మ! యధగ్ధ మొక్కింతనేయఁ;
 దనవాని కాజిలోఁ దగవు నోడ్వకుట. | నిను నుపేక్షించిన నీ నారి దూటు;
 మలసిన సాత్యకి శతిఘోరవేళ | నెలకొని నొంచితి నీ కేటితగవు?
 అన్న! మీరందఱు సభిహన్యు నట్లు | మన్నిగొందురె ధర్మసూర్యులేని?”
 అనిన ⁵ నేయుత్తరం బతఁడీయకున్న | మనుజ నాయకులును మంత్రులు భటులు
 దూఱిన సెట్లు పార్థుఁడు వాఁడ బలికి | జాఱినధృతి సంత సంబంధిఁ జూచి:
 “ యకట భూంశ్రవ! యాజ నీకట్టి | వికృతి వాటిల్లనే వెడరాజనీతి?
 కౌరవ్యుఁ డీకర్మగతిఁ బోవుఁ గాక | ⁶ వీర, నీకొదవెను వీరైక సుక్తి;

1. పాటి. 2. మెత్తి కరకంఠలక్ష్యమున. 3. కృష్ణ. 4. యీయేటు అర్జునుఁడుగాని.
 5. నిరుత్తరంబతఁ డియ్యకంత. 6. నీ రని కొవదని వీరైక యుక్తి. (మా)

ఇంత నేజేసీతి ; నీవు నా ప్రతినిధి . చింతింపు నాకల్లు సేయక పోదు. ”
అనిన సాత్యకి వీడి యతడున్న నేల . సునబాణముల శయ్య గావించి యందుఁ
బ్రాయోప వేశంబు పాటించి శాంతి . నాయాత్రప్రాణులై యర్థి గూర్చుండ,
సాత్యకి లేచి శస్త్రము సంతరించి . సత్యభీతి నగులడు శౌరి భీమునిను
ఘన కృపాశ్వుభామ కల్లులు సూసె . విగత భూరిశ్రవు వెనఁద్రెన్వ నేసె.
ప్రేసి వారించిన వీరుల జూచి . “ నానాహనమున నన్యాయ మెక్కడిది ?
కర్ణ కృపాద రక్షకులుండ గాదె . పర్జింప నే వీరి వధియించి గాడ.
ఒంటిమై నొండుక నుండఁ బ్రాణములు . గొంట యెల్లభిమన్లుగ గుఱ్ఱులందఱును ?
తారువట్టిన నీత తమకును గలిగె ; వారింపఁ బనియేమి నచ్చె నాపగయు. ”
ననియె సంత నసంతృప్తుల సద్గతికె . జనియె దిప్పులు చూడ సౌమదత్తీయును.
ఇంత వైరము విగి కెట్టాయె సనినె . గొంత చెప్పిన విను కురురాజ, తొల్లి

సాత్యకి పరాభవ కారణము

దేవకుండను రాజు దేవకీ దేవి . కావల పీఠ స్వయంవరోత్సవము
సేయుచో, సచటికి శిని వీనితాత . యాయత యదువంశ్యుఁ డగిగి గర్వమున
రాజుల నొడిసి యా రాజాస్యఁ గొనుచు . రాజమార్గంబున రా, జూడలేక
భూరిశ్రవుని తండ్రి భుషిసోమదత్తుఁ . డా రథిగాని దాకి యాలంబు సేయ
1. వీరులు పుదినొచ్చి పరిభులై న్రాలి . ధానుణి నిగువురు దలపల్లు పట్టి,
శిని సోమదత్తు నిర్జించి మూపుని . గొన కొప్పువట్టి గాల్కొన నీక యీడ్చి
తన్నియుఁ జంపక దయపుట్టి విడుచు . దన్ననడ్డ యతండు తడయక పోయి
హరుసకుఁ డచును సేయఁగఁ బెద్దకాల . మరిగె ; మినికి శిని మరిగె నాలోన.
అతని సుతులను సంతటఁ జాన . భూతేశ్వర డంతలోఁ బొడచూపి కృపను
‘ ఓసోమదత్త, నీక నయించు సుతుఁడు . చేను (?) వానికి నొప్పి శినికునుమనికి.
పొమ్ము నీ ’ వని చెప్పి పోవుట పీఠ . కిను క్కొడ్కి రిగమయ్యె నిట మీఁద వినుము.
భూరిశ్రవుండల్లు పొలిసిన గ్రీడి . తేరు పైంధవునకై తిరింపఁ జేసి

కర్ణుడు సాత్యకితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట

వెనుక వీక్షింపుచో విను కర్ణుడవుడు । శినివరుతో నాజి నేయుచున్నాడు.
తమ జోదు వడిన గ్రోథమున కర్ణుండు । శ్రమము దీక్షిస నుబ్బు సాత్యకి పెనగ
నయ్యాజి ఘనమయ్యె; సంత సాత్యకికి । జయ్యస రణసుబ్బె జననాథ, వినుము.
ఇట్లున్న నా డాజి కేగుచో నెదుర । నెట్టస హరియిట్లు నిజసూతుఁ బలికె:
“ ఒక నన్న శంఖ మే నొత్తెదఁ గాని । సకల యత్న పుఁ దేను సారథి, తెమ్ము.
ఎచ్చట నెవ్వని కిమ్ము డెప్పురము । వచ్చునో నేటికి నలయు నిన్నియును. ”
అనివచ్చి పాంచజన్యము హరియొత్తె । గొనివచ్చి కాంచె నక్కుశలుండు తేరు.
తెచ్చి కాంచిన మెచ్చి దేవకీశనయుఁ । డిచ్చు బుత్తెంచె శినిండున కదియు.
ఇట్టి సాత్యకిఁ జూచి యింద్రసందనుడు । నెట్టస శౌరితో: “ నీ వింక రథము
బలువిడి రాధేయుపైఁ బోవనిమ్ము । చలము రెట్టింపంగ సాత్యకితోడ
నలుకఁ బోరాడెడి నంగ రా. ” జనిన । జలజాశ్నుఁ డశనికి సాత్యకే చాలుఁ;
బోనిత్తు రథమని పూఁపుమై నడవ । శై నేయుఁ డిటఁ దేగు చదిపి రాధేయుఁ
బటపిన గౌరవబలము పెక్కండ్రు । తెఱపియీ కవ్వీరుఁ దేల్చి రత్రుముల.

... .. |

అప్పుడు హరి రథంబగుట తద్రథము ।

ప్రాద్దు పోకకు యుద్ధభూమి కేతేర । సద్ధారకుండు సాత్యకి గదియించి

హరి ఖురంబులు మ్రోయ హరి తేరు గొనుచు । హరి జేరె ననుటయు నాంబికేయుండు:

“ ఎందు సంజయ, విసమిట్టి చోద్యములు ; । కుందు లేదనరాదె కుంతి సూనులకు.

అనిఁ గ్రీడి నింక సాత్యకి గూడ నెట్లు । మును గూడి నట్టి భీముడు చేసె ? ” ననగ

నా సూతజుడు పల్కు : “ నెట్లు కర్ణుండు । వాసిపోఁ బలికి పోవగ భీముడేగి

బీభత్సు రథమెక్కి పెద్దయుఁ బ్రొద్దు । భూభంగమున మాట పూన్పక యుండి

తగఁ బార్థు మఱిపల్కె: “ నమ్ముడా ! నాకు । వగవపు మీలోనివాడనా యేను !

చిక్కినచో నన్నుఁ జిన్నచో నాడె । నక్కర్ణుఁ డే బోయి యతనిపైఁ బడుదుఁ;

జత్తుఁ జంపుదు వాని సాగనీ. ” ననిన । జత్తంబులోఁ గుంది జిష్ణుఁ డిట్లనియె :

“అన్న, నా చెవి సోక నాడె నిన్నతడు; | నన్ను నాడుటగాని నలి నిన్నుఁ గాదు;
 సైరింపు మది నే విచారించుకొందు; | నీరసాత్ముడు వాడు నిన్నాడువాడె!”
 అని క్రీడి కన్గన కభిముఖం బేగి | “వివర భీముని నేల వెడచూట నొడివి;
 తతనికి నీకు లేదా యంతరంబు? | అతడు నిన్నాడెనే యందంద పిలుగ?
 ఇప్పుడు గదర శిన్గించుండు తతిమె! | ఎప్పుడు గలగర్వ మేటికి వీను;
 ఎడపక గెలుచు వారెల్ల నీయట్లు |
 | ఏపాటు పడుదువో యెఱుఁగు నాచేత!”
 అని తేరు వానిపై సతఁడు తోలింప | ఘన రథంబటమున్ను కర్ణుండు పఱిపి
 నిలిచి బిట్టెయ్యచో నీ నేసలెల్లఁ | గెలఁకుల నిగిడి కిరీటి నేనుఁగఁగు (!),
 ఆ తీవ్రరణము దేవానుగ రణము | తాతయై నిగుడుచోఁ, దలమీఱి నగుఁడు
 శైనేయ వాయుజ సహితుడై వారి | దానేయఁబురు సీతనయుండు గదిసి
 కర్ణునిఁ బలికె: “నాకర్ణింపు కర్ణ! | యర్ణనంబున వాడె యగ్గుండు జాతె;
 నించుక *నిలుపు నాకిది నీవరంబు | పెచ్చిక్తఁ గాలెను నీభత్తుఁ డింక;
 ఇతనికై మఱి చత్తు రితరపాండవులు; | క్షితి నాకు నీవ యిచ్చిర వాడె నగుదు;
 శల్యుండు నేను నశ్వత్థామ కృపుఁడు | తుల్య తేజోనిధి దుశ్శాసనుండు
 నీకుఁ దోడగుదుము నిక్కువం. ” బసన, | ఆకర్ణుఁ: “డయ్య, నీనట్లు నిల్పెదను;
 భీముచే నొడలెల్లఁ బిండయ్యె నైన | నేమాయె మాన సహితుఁడనై నిలుతు.
 నీవఁట పంతువు నేడంత నన్ను | లావును జలము నేలా డాచ నేర్తు? ”
 నని సర్వసేల సర్జునుమీఁద | మొసకట్టఁ జేసి యమూర్ఖచిత్తుండు
 శల్యాది భటులతో సన్నద్ధుడైనఁ | గల్యాణానిధి నాజగైఁగొని సురుండు
 చిత్ర విచిత్ర విశేష బాణములఁ | జిత్రభాను కృశాను చేప్త రాసేసి,
 యాసేనఁ బడిన రథావయవములు, | గీసిన ట్లొరగిన కేతువండములు,
 జబ్బుగాఁ దొఱగిన చాపదండములు, | గుజ్జెనగూడైన కుంజరాంగములు,
 నట్టలై తునిసిన యశ్వదేహములు | దెట్టవచేసె నద్దెన రక్తసదికి.
 చేసి యంతటఁ గర్ణ శితబాణ నవతి, | నా సుయోధను గిట్టి యతులాస్త్రవృష్టి,
 మద్రాధిపతిఁ గూడి మార్గణద్విశతి, | నా ద్రాణి కుఱికి శితాశుగత్రిశతి,
 యువరాజు మార్కొని యుగుతర స్థితిని | దవిలి క్రోధింప నంతట విచ్చిపోక

* ‘అర్జునాదుల’ అనుకర్మ అధ్యాహర్యము.

యరుణు గుంకించెడి యాన నందఱును । బగుమాత్రు కోటులు పలువఁ, గిరీటి
యొనరిన పస వాసినొక్కటఁ బెక్కు । తున్దియలు నేయుచుఁ ద్రోచుక నడవ
సైంధవుండును వారిసందుల వచ్చి । గంగకాళిచు నేనుఁ గాంచి యన్నగుఁడు
కర్ణాదు లడ్డంబుగావున వానిఁ । జూర్ణంబుగా నేయఁ జొప్పడ 1 కలిగి

కర్ణార్జునుల ద్వంద్వ యుద్ధము

తై నేయ వాయుజ సహితుడై కర్ణు । నోనేయ వాఁడును 2 నొప్పికి నోగ్ని
వెడఁగులై వేఁగైన వేడి నారసము । లకరి మువ్వురి కియెదలంట నేయుచును
నిలిపిన, నా నాయకులు నంతఁదెలిసె । లలి వాని రథము నెల్లన నాటనేయ
నిట్టుగాదని క్రీడి యేనూటఁ గన్గ । మూట్టించి విలుఁద్రుంప మూర్ఖుల్లి వాఁడు
నంతలోపలఁ దేటి యన్యచాపమునఁ । గొంత యేనుఁగఁ గ్రీడి కోపించి మఱియు,
వాని ప్రాణము ద్రోవ వడిగలతూపు । భూనభోంతరములు పోయ నేయుటయు,
నది ద్రాణి దునిమె సయ్యర్థచంద్రమునఁ; । బొదివెఁ గర్ణుడు సత్రుముల మఱినరుని.
నరుండంతఁ బనికి విఘ్నము పుట్టుననుచు । మరణాంతధీరుడై (?) మూర్ఖి ఘోషింప
రాధేయు వివిధ నారాచ పాతమున । బాధింప, నెడసాచ్చి పైపై బలంబు
పవనజు తై నేయుఁ బార్థ బిట్టేయఁ । దవిలి పార్థుడు విప్పి తనపేరువాడి
యలుగుల పట్టుగానఁ గాధిరాజు । నలయించి విరఘఁ జేయఁగ ద్రాణి యరిగి
తేరికిఁ గర్ణురాఁ దివుచుక ఘోర । నాగాచములఁ బార్థు నాట శల్కుండు
వృషసేన కృపుఁడు వెంటడి నేయ । నిఘపరంపరఁ ద్రెన్గ నితఁడు నేయుచును
దొరలెంత వెనుకకుఁ ద్రోచినఁ బోని । పురదారి సైంధవుఁ బొదువఁ జూచును,
అవసీశు పనువున నఖిలసైన్యములు । వివిధ హేతివ్రాత విషములై గవిసి
విన్వచ్చు రక్తముల్ వెడలనేయుటయు । నొవ్వియెన్నక వారి నోనేసి తఱిమి
తెఱపి సైంధవుఁ గాంచి దివ్యబాణంబు । పఱపి వాసిపతాక పార్థుండు దునుచు
వాడు నర్జును శౌరి వాజుల బడగ । నేడి నారసముల వేఁగుగా గుచ్చి
తోడిఁబడుచున్నచో దొరలు కర్ణాదు । తెడ చొచ్చి కాచి రనేకభంగులను.
అట్టుగా సైంధవు హరులును నొచ్చె । దిట్టినగతి సారథియ భస్మమయ్యె.

పాండవుల డావేళ బాణంబు వాటి | కండవాని నరాతిర గానమి నలిగి
వెన నొడుగఱచుక వీగుల దిక్కు | బిందుహాశ్వుని దిక్కు బిట్టు చూచినను,
హరి నరుపాలిటి యాప్తదైవంబు | నరుని నొక్కసం బలెల్ల : “నర, యిట్లుగాగు
చలము సత్యము నిరక జాలు; సైన్యముల | గెలుచుక చొచ్చు తాండవీ దింతలేదు.
ఆ తిమిరారి భూయాతిమిరమున | జాతిగాఁ గప్పురు సంజ దీపింప.
అప్పుడార్తురు యోధు లసంఖ్య మఱచి | చప్పట లిడుదురు సత్యంబు మనల
సైంధవు నత్తఱి జంపుము; లోక | బాంధవు మఱి చూపఁ బరుడేడ్చు గాక.”
అనిన నాగతిగాని యరిఁ ద్రుంపరామి | దన శౌర్యహాస కౌతండును పొక్కుచును
జింతింప, శౌరియు శీఘ్రమే యట్టి | మంతనంబొనరించి మాయ యంపినను
అదివోయి యావేళ నస్తమయంబు | గదిమిన్లుగ భాను గప్పె; గప్పటయు
సంధికారముఁ బోల నొడల యెత్తి | సింధురా జార్పులు సేనచే వినుచుఁ
జల్లగాలికి లేచు సర్పంబు వోలె | నెల్లదిక్కులు చూడ నింతలో శౌరి
తేరిపై నిలుచున్న దేవేంద్రజనకు | వీరుని సైంధవు వ్రేలఁ జూపుచును

అర్జునుడు సైంధవు తల దునుముట

“వీయుమేయుము పార్థ, యిదె నైరిశిరము | పాయక యున్నది పడమర దిరిగి;
ద్రాణి యడ్లమునచ్చు దడసిన. ” ననిన | నేణాంకధరుఁ గ్రీడి యిచ్చులోఁ దలచి
యాశీవిషము వోలె నతిభీమమైన | పాశుపతాస్త్రంబు పదరక తిగించి
గంధ మాల్గంబులు గానరాఁ దొడిగి | సైంధవు కుత్తుక చక్కఁ జూచుచును
విడిచిన నది డేగ విధముగ నెగసి | యుడువీధిఁ గోటి సూర్యులవోలె నగుచు
నరుడెంచి నాలి నీ యల్లుని శిరము | హరియించె బతిచూడ సశ్రమలీల.
హరియించి మింటికి నది పాఱునైచి | శరము క్రమగ్రుఱ వచ్చె నవ్యసాచికిని.
అంత సూయ పొరించి హరి సూర్యుఁ జూప | సంతుంతు మనసేన లాజికి గడఁగె.
మాయ యిట్లు పొరించి మఱఁదితో శౌరి : “యేయుమేయుము తల యిలఁబడనీక;
యంబకంబులు నిల్పు మంబరవీధి; | శంబర నిపురూప, సత్య మీక్రియకుఁ
గథగల. ” దని చెప్పఁ గథయును వినుచు | రథికులు దెగి యేయ రణము సేయుచును

దలపడనీక శస్త్రముల నొడ్డుచును । జెలువొందె నవధాన సిద్ధుడై నరుడు.
 ఏమని కథచెప్పె నిట శౌరి యనిన । భూమి సైంధవుతండ్రి పూర్వకాలమున
 సింధురాజ్యంబు రక్షింపుచు నుండి । యంధకారం దపంబునందు మెప్పించి
 పట్టిగా నీతని బడసె బెంపెనగ. । అట్టిచో నృపులెల్ల నాకాశవాణి:
 “వినుము నృధక్షత్ర, వీనిను నృకము । తునుము నేమరియుండ గురములో వైరి;
 ప్రతికార మేమైన బాటింపు.” మనిన । నతడును బుత్ర మోహమున జెరించి
 ‘యిల వీనితల గున్ని యెచ్చండు వైచు । దల వ్రక్కలై వాడు ధరఁ ద్రెళ్ళు గాఁ’
 యని తపోబలము నాడి రాజ్యమున । దనయు యకావనవేళఁ దగఁ బ్రతిష్ఠించి
 చని యా శనుతపంచకమున నర్థి । నొనరించుచున్న వాఁ డుగ్రతపంబు.
 పాశుపతాస్త్రంబు పడపడి తొడిగి । యీ శిరంబచటికి నీవు వోనేసి
 వాని యూగువుమిఁద వైపించు మిపుడు । దీని భారుణఁ ద్రొచి తెళ్ళు వాఁ.”డనిన
 నాడింపఁ గీలురూపాడియట్లు । క్రీడి యాయత్నంబు క్రీడఁ జేసినను
 ఖండేందుధరుతూపు గగన మార్గమున । గాండపరంపరాకారమై నిగిడి
 తలగాని పోయి నృధక్షత్రు నూరు । తలమున వైవ నాతడు కన్ను తెరిచి,
 హా వుత్రకా! యని యది ధాత్రీ । ద్రొచి యా పజ్జ తలవ్రక్కలై తాను గెడసె.
 అప్పుడు గొనిగూడి రమరులు పార్థు । ముప్పలకలు మేన మొలిచె శౌరికిని.
 శినిపతి భీములు సింహనాదముల । నొనరించి రప్పడు నొచ్చె నీప్రజయు.
 ఉపకరించిన తూపు నుపసంహరించి । రిపులఁ దోలె నరుండు ¹లేఖలు పొగడ.
 తల గూలునందాఁగ ధాత్రీ దాఁబడక । తులువ మొండెము నుండె దుక్కుదుక్కునుచు;
 నీవుత్రు లేడ్చిరి నేల గ్రక్కదల; । నా పాండవుల సేన లార్చె నవ్వలను.
 పగతు రిట్లుప్పొంగఁ బతులు శోకింపఁ । దగవుపట్టు దలంచి ద్రాణీయుఁ గృపుడు
 హరుని కంఠ విహగ్ని యతని నేత్రాగ్ని । ధరఁ బర్వెననగ నిద్దఱు బార్థుఁ దాడి
 ‘కొంతయొచ్చిన నోరఁ గు’ య్యను మాట । కొంతేయ భటులకుఁ గలుగ నేసినను,
 హరి నొచ్చి తానొచ్చి హరులు నొచ్చియును । నరుడట్టి యంపవానకు నోసరిలక
 దిక్పాలురిచ్చిన దివ్యబాణములు । వాక్కుప్పములఁ బూజ వాటించి తొడిగి
 యేసినఁ బ్రతిబాణ ²మెక్కక ద్రాణి । యొనరించె; గృపుండు నొక్కింత నిలిచె.
 నిలిచి మంత్రంబులు నేర్పుమై నొడువ । నిలువక యది మంట నెఱయ నేతెంచి

కృపుఁ ద్రోచి యాతఁ డెక్కిన తేరు గాల్చు । నృప, ఘోరమూర్ఖ మునింగె నజ్ఞోదు.
చిక్కిన యోధులు చిక్కులై పటవ । నక్కిరీటి మురారి యత్యాదరమున
నాలింగనము చేసి “ యవుర గాండీవి ! ! మేలు ! నీచేఁగాని మెదుగరు వీరు ;
నేఁడెంత వ్రాలదు నీచేత బలము ! ! వాఁడి దెచ్చితిఁ బాండువంశంబునకును. ”
అనిన సిగ్గున మాళి యతఁడంత వాంచి, “ నిను జేరినార మన్నిట నేమి కొఱఁత ?
నొగలు ద్రొక్కుక శౌర్యనుత ! నీవు గెలిచి । నెగడ నిచ్చితి కీర్తి నీ దానులకును.
అట్టుండె నది యింక సధినాథు నునికి । యెట్టిదో తెలియుద మిటఁ ద్రిప్పు రథము. ”
అని చెప్పి శౌరిచే నట్లు చేయించి । ఘన శంఖరవముతోఁ గదలి యర్జునుడు
వైశేయ భీములు చక్రరక్షకుల । తో నేఁగివచ్చినత్రోవనే పట్టి
వీనమంత ధరిత్రి వీలక రథము । నా నీమ శవరాసు లడగొన నడవ,
గురుడు నిల్పిన పౌఞ గురు కురుభటులు । దురమున వెఱచి గొందులు దూఱవచ్చి
యరుణాస్తమయ వేళ నల్లంతఁ దోఁప । నరదంబు డిగ్గి ప్రియంబుతో రాజు
నెల్లయోధులు గొల్వ నేతేర, ధరకు । నుల్లంఘనము చేసి యుభయ కృష్ణులును
ఎదురేగి మ్రొక్కిన నిరుగేల వారి । నుదురులు ధర్మసూనుండెత్తి దాల్చి
యొక్క కౌగిటఁ జేర్చి యురమున నొత్తి । పెక్కు దీవన లిచ్చి బీభత్సుతోడ
“ ఘనుండ, చేనెత్తురు గాకుండ రిపుల । వనమాలి కృపఁ జంపి వచ్చితే మరలి !
యెదురులు చూచితి నే. ” నన్నఁ గ్రీడి : “ యది నీవు రిపులపై నలిగిన లావు;
నీకు రక్షైన వైశేయ వాయుజుల । నాకు రక్షకు నీవు నడపిన వాడి;
ద్రోణుని రాసీక దొరలఁ గాల్గొలిపి । క్షోణీశ, రణమింపు చూపిన కరుణ. ”
అనునంత భీమ సాత్యకులు మ్రొక్కినను । జనపతి వారిని సరిఁ గొంగిలించి,
యొగి యుధామన్యుడు సుత్రహాజుండు । మొగవడి మ్రొక్క నిమ్ముల నమ్మితించె.
అని సంజయుండు చెప్పె నాంబికేయునకు । అని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామిఁద । నెప్పటఁ గతచెల్లె నెఱిగింపు ? మనిన
భానుకులాంభోధి పాపన చంద్ర ! । భాను కోటినహస్ర భాభానమాన !
కరుణా కటాక్ష వీక్షణ ! దయాలోల ! । మరరాజనుత ! మహాసురరాజ హరణ !
ఇది నదాశివ భక్త హితగుణానక్త । నదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
శ్రుతిపాత్ర వల్లభనూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగఁ జతుర్థాశ్వాస మయ్యె.

పంచమాశ్వాసము

శ్రీవైష్ణవాధార, స్థిర కృపాపూర, | పావనమునీసీమ, పరమాత్మ, రామ!
బ్రాహ్మి నంబుధి గట్టి పతి దైత్యు గిట్టి | నీతడెచ్చిన సాహసీ! చిత్తగింపు.
అక్కడకుడు శౌనకాది సన్మునుల | కక్కధానూత్ర మిట్లని చెప్పదొడగె:
ఇట సుయోధనుఁ డాత్మ 'నింద్రజుఁ డింత | పటుశక్తి మెఱయునే పగ' కని పొగడి
పాండునూనుల గెల్పు వగపింత యణగి | దండాధిపతి చూడఁ దడయక వచ్చి
యాతని కిట్లను: “ నకట! నాకేటి | భూతల రాజ్యంబు! పోయెద నణగి;
ఒకగె భీష్ముడు శయ్య నొకటికిఁ గాక; | నుఱిమె నేడక్షోహిణులు నేడు క్రీడి;
సమ్మన సైంధవు నరున కీవలసె; | దమ్ములు చచ్చిరి తగఁబోరి చాల.
పాండవకులమెల్లఁ బడ నిక వగవు | ఖండింప నేర్తునే కార్ముకాచార్య!
కయ్యంబు తలమోచి కర్ణుండు చేసె; | దయ్య మాతనికి సైంధవు నీక పోయె. ”
అనినఁ గోపమువచ్చి యాచార్యుడనియె: “ విననె! మున్నును బౌర్ణవిఱువరాదంటి;

పాంచాలురఁ జంపక కవచంబు విడువనని ద్రోణుడు ప్రతిజ్ఞ సేయుట

శకుని వైచినయట్టి సారెలు నేటి | కకట! పార్థశరంబులయ్యె దప్పేమి?
పడఁతి ద్రాపది నట్లు పఱచిన పాటు | కుడుపక విడుచునే కురురాజ! మిమ్ము.
అడవులఁ దిరిగి వారరుదేర ననికె | దొడఁగితిఁ గాని యుదున శాంతిలేదు.
విదురవాక్యములేల వృథపోవు రాజ! | మది నింత తలఁకకు మాటిమాటికిని.
కలన సైంధవు నేల గాచికోవైతి? | వలదంటిమే? పగవాడవె నీవు!
పక్కలు పాంచాల పాండవుల్ గాల్పు | నొక్కెడ నీవును నుడికింపఁ దగునె!
మీరు పోరాడుడు మీ నేర్చినట్లు; | వీర, నా ప్రతిసయు విను మీక్షణంబ.
ఏను బాంచాలుర నెల్ల వధించి | గాని కత్తళ మూడ్వఁ గలవాడఁ గాను.
అరుణాస్తమయమయ్యెనని జాఱకుండ | మరలింపు మనసేన మఱియుఁ బోటునకు.
సమయక తప్ప పాంచాల ¹నేనలను | సమయింపఁ జెప్పు మశ్వత్థామ.” కనుచు

1. సేమంబు,

నాజనంభ్రమమున నాననం బలర | నాజాడ నకలసైన్యముఁ గూడఁ దిగిచి
 1యనమున రణయత్న మతఁ డాచరింప | వెనఁ గర్ణు డగ్గటి విభుఁ డంతఁ బలికె :
 “ముదుకఁ డాశ్చర్యపు మొన పన్నెఁ గాని | తుదిఁ జూఱవిడిచెఁ బౌర్ణునిఁ జూచిచూచి.
 ఇట్టైన సైంధవు నింటనే పెట్టి | కట్టడతో రామె కలహింపఁ గర్ణ !
 సేనలు నీరీతిఁ జెడవు ; చేత్తైన | నా నరుండును బోవు నది తప్పెఁ గాని.
 ఇట్టి నమ్మనిపోటు నీద్రోణుఁ గొనుచు | నెట్టాజి దొడఁగుద మెఱింగింపు.” మనినఁ
 గొంకక వాఁడాడె : “గురుఁ డేమిసేయు ! | నింకిపోదేమిట నీ పాండవాల్లి.
 ఇచ్చోట వాటమై యితఁడుండకున్నఁ | జొచ్చు పాండవసేనఁ శిజులువుచ్చు నవుడు.
 కావున గురు నాడఁ గడవకునొప్ప | దైవమే చంపె సైంధవు నేమరించి.”
 అనునంత వారిసైన్యములన్ని గవీయ | మనసైన్యములు ద్రోణమాటునఁగవీయ
 ఘోర రణంబయ్యె ఘోటక సుభట | వారణ రథ ధూళి పర్వె నవ్వేళ.
 ఆధూళి ఖడ్గధారాహత భగ్న | యోధాంగ రక్త పయోధార నణఁగె.
 అస్త్రపంజరముల నంధకారంబు | నిస్త్రాణమై తోచె నిజమైన యిరులు.
 అందు దుర్యోధనుం డాదికొన్నట్లు | డెందంబునందుఁ గడిందియకా కాంక్షఁ
 బాకశాసను బోలె బలమర్దనంబు | చేకొని సేయుచు జిష్టునిఁ బదిట
 ననిలజుఁ బండ్రెంటు నధిపు నేనింట | శినివరు వింశతి సేనాని సవతిఁ
 గవల నాటింట శిఖండిఁ దొమ్మిదిటఁ | దొవకి సాత్యకి మూఁట ద్రుపదు నేడింట
 ద్రాపదేయుల ఘటోత్కచ కేకయులను | గూపింప మఱియు వీరుల నట్లు నాటి
 మెలఁగఁ జొచ్చిన, నుక్కుమిగిలి ధర్మజుఁడు | తలపడి వాని ప్రతాపంబు మాపి
 ముదురు వాలమ్మున మూర్ఛిల్ల నేయ | నదలించి ద్రోణుఁ డయ్యునుసూతిఁ దాకి
 తేరేయునంతలోఁ దెలిసి రారాజు | దారుణగతి ధర్మతనయు నేయఁగను
 అక్కడి నై నేయుఁ డతనికై యెక్క | నిక్కడి సేనలు నితనికై యెక్క
 సంకులరణమయ్యెఁ జాపశింజినుల | టంకృతిఁ గమలజాండము తీండ్రవెట్ట.
 కలశజుఁ డవుడు కేకయ పంచకంబు | నలుకమైఁ జెండాడి యంతటఁ బోక
 ద్రుపదజు కొడుకులఁ ద్రుంచి తూటాడె. | నవుడు న్రోణుని శిబియనురాజు తాకి
 చాప సారథి రథాశ్రములతోఁ గూడ | నాపద్ధనంబయ్యె నతని వింటికిని.

ఒక్కచోఁ గరవాయజులకు రణము । నెక్కొన్నఁ గర్జుఁ డానృపుని కోల్తలను
 ।
 పడిరి దుష్కర్ణదుష్ప్రహులను వారు ।
 ఉన్నవారిద్దఱు నొకతెర్వు గాక । క్రన్నన పాటిరి కన్న తావులకు.
 కరము భీకరముగాఁ గరువలి నుతుఁడు । తెఱఁగొప్పఁ దనసేన దిక్కుచూచవుడు
 రక్తాబ్జములరీతి రాద్రవిన్నూర్తి । యుక్త క్రమంబునై యొనరఁ గన్నులకుఁ
 దరమిడి ధర్మనందను దిక్కు చూచి । కరములు ఫాలభాగమునఁ జేగ్గుటయుఁ
 బ్రళయ కాలమునాటి భగ్గుండు వోలె । నెలకొన్న భీముని నిజమూర్తి చూచి
 ధర్మనుతుండును దనరంగ ద్రువదుఁ । డర్పిలఁ గవలు విరాటుఁ డాదిగను
 సారిది నాతని దిక్కు చూడ శంకించి । తిగుగు మోముల పినుతించి రందఱును.
 సాలవక వై నేయ సోమదత్తులకుఁ । దలపాటు గలుగ సాత్యకిఁ జూచి యతఁడు :
 “ 1బోయ చాయ విశంక భూరిశ్రవసుని । దాయ, యేసితి వెందుఁ దాఁగెదు పోయి ?
 బలియిత్తుని ” న్నని పలికియు నతని । బలుతూవులకుఁ గాక పాతెఁ; బాతీనను
 సాత్యకి కలిగి యశ్వత్థామ వచ్చి । మృత్యుజిహ్వలఁ బోలు 2మెఱుఁగుటమ్మునిను
 దడవిల్లు గొని యేయఁ 3దత్కాల లబ్ధ । బలములతో హిడింబానూతి చొచ్చి
 ఘోరశక్తుల నాఱు గురియ నాద్రాణి । నారసంబున నవి నఱకుచు నిగిడి
 యంజనగిరి రూపు నతని నందనుని । నంజనపర్వుని ననువులఁ బావఁ
 ‘ గొడుకు గ్రక్కింతుఁ బోకమి ద్రాణి’, యనుచు । నడుకున హైడింబుఁ డుగ్రబాణముల
 వర్షించి యొకశక్తి వైవ సహస్ర । శీర్షియై యాశక్తి చేర నాద్రాణి
 పట్టి హైడింబునిపై నది వైవఁ । ఒట్టిక భయమునఁ బాతె నయ్యసుర.
 వాని ధృష్టద్యుమ్న వాయుసంభవులు । పోసీక ద్రాణిపైఁ బురికొల్పు కొనుచు
 నెక్కి తారును నేయ నితఁడును నెక్కి । స్రుక్కక యొక్క యక్షోహిణి నఱకె.
 ధరణీశ, యావేశ ద్రాణి యుద్ధంబు । కరము భీకరలీలఁ గానంగ నయ్యె.
 చలమెత్తి యంతఁ బాంచాల నందనులు । తలపడి సురధ శ్రుతంజయులనఁగ
 ।
 మొగయైన యేడ్పుర ముదలించి చంపి । తగు కుంతిభోజనందనులఁ జెండాడి

1. బోయకాయని కాంభ ... కోశసీసితి జెందుబోయెదుదాయ. 2. యేరు. 3. బాల్కాలలబ్ధ, (మా)

భీముఁ మూర్ఛా సమేతుఁగాఁ జేయ (?) | నా మహాత్ముని కిన్న కష్టము వెఱచి
సోమకుం డా భీమసుతు నెత్తి కొనుచు | నీ మొన భటు లార్వ నిల్వక పఱచె.
అప్పుడు భీముండు యమసూతి కవలుఁ | దెప్పిరి నిలిచిన దితిచంశఁతియు
సేనానియును సర్వసేనలు ద్రాణి | పై నాని నడవ నీప్రజ వారిఁ బొదివె.
అప్పటి నిష్ఠురాహవ విభవంబు | చెప్ప నెమ్మది జిహ్వా శేషాహికైస.
శరదీప్తి సృపుల భీషణదీప్తి తమముఁ | జొరనీక తిమిరంబు నున్న గావించె.

భీముండు బాహ్లికుని మడియించుట

వినుమంత రణములో వెదకి శై నేయుఁ | దన కోపమున సోమదత్తుండు తాఁకి
యనిసేయ భీముండు నాఘటోష్కచుండు | శిస ప్రాత్రుండును దొడ్డినేమనవచ్చినను
గొడుకుఁకును బాహ్లికుండు తోడువచ్చి | నడముడిచే జచ్చె వజ్రాస్త్ర నిహతి.
ఆతఁడీల్లిన మఱి యధిప, నీనుతులు | వాతూలసుతు శూలవైచు యత్నమున
ఘనశక్తి యుక్తులై గలిసిన, నాత్మఁ | గనలి యందొకఁచకము భీముఁ డడఁచి
వృషరథుం డనువాని వెనఁ గర్ణశమ్ము | ¹సమధారలకు బలి యిచ్చి వెండియును,
ఘనులఁబన్నిరువుర గాంధార విభుని | యుజుజులఁ దెగటార్చి యార్చినఁ గవిసి,
లలి సూరసేన మాశవ బాహ్లికాది | బలములు భీముపైఁ బర్వె బర్వనను,
అట యుధిష్ఠురు నాజ్ఞ నచటి దేశీయ | భటులు నెక్కిన నాజి బరవసం బయ్యె.
అప్పుడు రాజు ద్రోణాచార్యుఁ గదసిః | “యెప్పుడు నీ బాస? యిదె ధర్మసుతుండు
అలసినాఁ డద్దనుం డటమున్నె యలసె; | తలఁచొని వారలఁ దలపడ.” వనినఁ
బులి గోలవేసినపోల్క నుగ్రమునఁ | దలపడి ద్రోణుండు ధర్మజుఁమీఁద
దివ్యాస్త్రములు పెక్కు ²తేటఁగుల నేయ | సవ్యాప్తిఁ బ్రతిసాయకావలి నతఁడు
నడఁచిన, సంత బ్రహ్మాస్త్రంబు గురుండు | దొడిగి యజాతశత్రునిమీఁద నేయ
శతమఖసుతుఁడార్వ పైస్యంబు వొగడ | సఱిడది నిలిపె బ్రహ్మాస్త్రంబు నేసి.
వడిసంత నెడ సొచ్చి వారినేనాని | కడు నొత్తివచ్చినఁ గలశజుఁ డొత్తి
పాంచాల యోధులపై సంత సలిగి | త్రెంచె దచ్చిరములు త్రిశటికఁ గలుగ.
అంత భీమాఙ్గును లట విరాటాదు | లంతంత నెక్కియేయఁగ ద్రోణుకొఱకుఁ
గాలాగ్ని నెదిరించు కౌరవభటులు | న్రాలిరి పెక్కుండ్రు వారి శస్త్రముల.

అత్తటి సృపుచిత్త మలరింపు తలఁపు | హత్తఁ గర్ణుఁడు చేరి యంజలి చేసి,
 “రా రాజ, నీకు భారంబైన పార్థు | మారుతి ధర్మజు మడియింతుఁ జూడు.
 నా విశ్వరూప మెన్నఁడుఁ జూడవీపు; | నీవల్ల భోగినై యెట్టియుపేక్ష (?)”

కృపాచార్యుఁడు కర్ణుఁ బరిహసించుట

అని నేర్పుమై నాడ నావలఁగ్రుపుఁడు | చని, “పతి నమ్మెఁబో సత్యమాడితివి!
 నీకుఁ జిక్కరై పాండు సృపనూనఁలపుడు! | మారుఁ గ్రొత్తయై కర్ణ, మహి నీదుకడిమి!
 నరులు గోగ్రహణమునాటి పౌరుషము | నరులు గంధర్వాజినాటి పౌరుషము!
 పరిగణింతురు; నీవు పలికినఁ గలదె?” |
 అనుచు నవ్వినఁ గర్ణుఁడతని వీక్షించి, | “విను నీకుఁ దక్కువా వేయింట నేను?
 కోయుదు నాలుక గురువైన నైతి; | వేయుమా నాతోడ నెవ్వరు బిరుసా!
 క్షితిపతి కెచ్చోట గెలిచి పెట్టితివి? | పతి కార్యహాని నిర్భయులార!” యనిన
 వాలెత్తుకొని ద్రాణి వానికి నలిగి | నేలకై దాటిన సృపుఁ డెడసాచ్చి
 వారింపఁ గర్ణుఁడు : “వారింపనేల? | చేరి నారణము వీక్షింపనీ యతనిఁ;
 గుత్తుక దునిమెదఁ గొనగోర.” ననినఁ | జిత్తశాంతిఁ గృపుఁడు క్షితిపతిఁ బలికె :
 “నీకు మాన్యుఁడు గాన సృప, మమ్ముఁ గర్ణుఁ | డేకిడు పలికిన నే మొల్లములుగ;
 నలుకకు వేళయేయకటనే” డనినఁ | జలువగా సృపుఁడాడి జగడంబు మాన్పె.
 అంతఁ గర్ణుఁడు పాండవావలి మీఁదఁ | బంతంబునకుఁ దగఁ బైపాటుచేసి
 నామాంక శరములు నాలుగు నైదు | నామొన వీరపై న్యము దూఱనేసి
 రాజుల శరములు రణవీధి గెడపి | వాజుల రథముల పడి నుగ్గుచేసి
 సామజంబుల భటసమితిఁ జెండాడ | నీ చూడ్కిగాదని యింద్రజుఁ డెడరి
 వాని బాణములోలి ప్రయ్య బాణములు | వాని బాణములోలి వ్రాల విల్వీటిచి(?)
 యొండువింటికిఁ బాఱి యొగ్గెను నెడను | గుండియ యొక శోలగునికిలనాటి
 తేరుఖండింప రాధేయుండు కృపుని | తేరెక్కి పాతె బుద్ధికి సిగ్గు లేక.
 అప్పు డర్జునుమీఁద నధిపతి యనికి | గుప్పింపఁ జూచిన గురుతనూభవుడు
 మాటలు పెక్కాడి మరలంగఁ ద్రోచి | గాటంబు మెఱయ నక్కడఁ బార్థుఁ దాఱి
 కపికేతు రథ వృషాకపి కేతనములు | నపకారమతిఁ గప్ప నాయుగ్రతకును
 బొండు బలంబులు పాతె; నుద్దండ | చండిమఁ గదిసి ధృష్టద్యుమ్నుఁడవుడు

ద్రాణితోఁ బెక్కుచందములఁ బోరాడి | బాణధారలఁ దేరుపడిన భీతిల్లి
పాతె; నప్పుడు భీమ పాండవాగ్రజులు | చీరిన రావయ్యె నేనలయ్యునికి.
ఇట్లు ద్రాణి చెలంగి యేయఁ గిరీటి | గుట్టుతోఁ బిల్చి యా క్రోధువిల్లునిమి
సూతహీనుని రథ్యశూన్యునిఁ జేయ | నాతని కెడసాచ్చి రఖిల కౌరవులు.
అంతఁ గాల్కొని యెక్కి యా సేనమీఁదఁ | శాంతేయుసేన సంగరము సేయంగ,
మలసి వంగాంబు మద్రమరాట | బలముల నెఱకె నేర్పడ భీముడంత.
తక్కటి బలమును ద్రాణి గాల్కొలుప | నెక్కుచు నరుడేయ నెడయుచుఁ బాతె.

సోమదత్తుఁడు సాత్యకితో యుద్ధమొనర్చి మడియుట

సూతునిఁ దండ్రినిఁ బాసి సోమదత్తుఁడు | మతిమండ నై నేయు మఱియును దాఁకి,
సూతునిఁ దునిమిన శోకించి యతఁడు | సూతుఁడు తానెయై సోమదత్తునిని
శరవిద్యఁ దలపడి శక్యంబు గాక | పరిఘశక్త్యాదులఁ బఱపి భేదిలక
గిరులెత్తి వైచి యాక్రియకులోపడక | కరముష్టిఁ బొడిచి యాగతి గెల్పులేక
సోమరియగుచున్నచో, ఘటోత్కచుఁడు | భీముఁడు నెడసాచ్చి పెద్దతోడ్పడిన
నాపన రథికుడై హరితమ్ముఁ డతని | నేపెనలార బిట్టేసి నధించె.
తమసేన కిట్లు లాభారహితా జోదు | నమసిన దొరలెల్ల సాత్యకి మీఁద
నేకయత్నంబున నేగినఁ దిగిచి | పోక యందఱ ధర్మపుత్రుండు విప్పి
ద్రోణునిఁ దనమీఁదఁ దోలిన రథికు | బాణభీకరుఁ దాఁకి భయమింత లేక
చేరువఁ ప్రష్ఠుండు జిష్ఠుండు నున్న | సారయుక్తి ననేక శరములు పఱపి
మ్రోయు చాపముఁ ద్రుంచి మూర్ఛితుఁ జేయ | నాయెడ శౌరి యిట్లను నరపతికిః
“కొఱవిచేఁ దలగోకుకొన్నట్లు ద్రోణ | నెఱిగి యెఱింగి నీ వేలడగ్గఱుదు?
భీముఁ డెంతకు లేఁడు పెనఁగెడుఁ గాక; | శ్రీముఖ, నీవిట్లు చెయిచేసికొనకు. ”
అనిన భీమునిపజ్జ నారాజువోవఁ | దనమూర్ఛదేటి యంతట ద్రోణుఁ డలిగి
యమసూతిగతి చూచి ‘యటు పోకుపోకు | నమర ధర్మమును విచారింపు’ మనుచు
నటవోవ, భీమసాత్యకి ఘటోత్కచులు | భటులు వెండియు ద్రోణ బ్రదికి పోనీక
యడ్డగించిన, నీభటావలి వారి | నడ్డగించిన ఘోరమయ్యె రణంబు.

ఇందు ద్రోణుడు కర్ణు డిట ద్రాణిశయ్యు | లందు సోమకుండు సాత్యకి భీమసరులు
 నేలిక తానన నెల్లగాఁ బొడిచి | రా లోకవింశతి నాశ్చర్యముగను.
 అంతఁ గౌరవ సేన లాసేనలకును | ఎంతయు వీరిన, నెఱిగి కాల్కాలిపి
 సేనాని యొకయొడ్డు సేసి యొడ్డునకుఁ | దా సగ్రభాగమై తన పార్శ్వములకు
 శకుని సత్వత్తామఁ జూపించి న్నటను | సుకుమారముగ వెన్న శల్యుతో నిలిపె.
 అనిన సంజయఁ బల్కె నా వికేయుండుః | “ఘన తిషిసంబులోఁ గలవె కయ్యములు!
 ఉపచారములు లేని యెడఁచు లెట్లోపె? | వివరీక! ” మనుడు నన్నిభుఁ బల్కెనతఁడు :
 “చీకటిలో నాజి సేయరు నాగు ; భూకాంత, వినుము వీపుత్తుఁ డావేళ
 నవరణ లటువెట్టి సరసఁ గాల్చులెల్లు | దివ్యులకోలలు నట్టుతెఱఁగు గావించి
 యరదంబునకుఁ బది హస్తీక నేడు | పారికిని రెండుగా నాయత్తపఱచి
 పట్టించి పొడవుగాఁ ఒడగలు దెలియఁ | బట్టించు గతియు సంపదపేర్కె జేయ
 నితనిఁ గన్గొని నారు నిట్టి యత్నంబు | ధృతిఁ జేయ నది దీపదివసమై తోఁచె.
 ఖ్రోణీశుఁ డప్పడు నుభటులఁ బలికె : | “ద్రోణునిఁ గావుఁడి ద్రుపదజు బారి ;
 నతఁడింక మనల నిర్యాజిలోఁ గాచు ; | హతుఁజేయుఁ బిదప నయ్యగ్ని కుండజుని.
 నరుడు కర్ణుని పాలు నాపాలు భీముఁ | డరయఁ జిక్కినవారి యలవెంత? ” యనిన

పాండవ కౌరవవీరుల ద్వంద్వ యుద్ధము

సెక్కడి వక్కడ నెక్కి సైన్యములు | క్రిక్కిరిసిన ధూళిఁ గేళిఁగైకొనక
 యన్యోన్య జయకాంక్ష నాభీల లీల | జన్యము సేయుచో, శమన నందనుడు
 కృతవర్మ దక్షిణగురు భుజాపీధి | నతని నా అమ్ముల హయముల నఱకి
 తరువాత వాసి చిత్రపువాయి వాడి | తఱచుటమ్ములఁ బాతె ధరసంచలింప.
 భూరిశ్రవుని నూను భూరి యన్నాని | శౌరి తమ్ముడు ద్రుంచె శరములు పఱపి.
 కలశసంధవ ఘటోత్కచులు పోరాడి | యిలవ్రాలి రొక్కట నిరువురు మూర్ఖు.
 మారుతితో నీ కుమారుండు రణము | వారక సేయుచు వాని నోసేసి
 ధనువు ఖండించి యాతనిశక్తివ్రాత | మున మ్రగి మూర్ఖిలై మొనలెల్ల నేడ్వ.
 ఎవ్వఁడు మూర్ఖిల్లు నిలవ్రాలుఁ దెలియు | నెవ్వరి మఱిగానఁ డితఁడు నందడిని.

1. సుకుమారుగతి. 2. యుల్కెట్టుయోపె. 3. నెక్కడ నెక్కడ. (మా)

కర్ణుడు సహదేవుఁ గలహించి నొంది । కర్ణశూలములాడి కాచిపో విడిచె.
 నృప, మత్స్యపతి శతాసీకుండు శల్యు । రిపు శౌర్యుఁ దాడి పోరికిఁగాక యీలై.
 అనుజుఁ డీల్ల విరాటుఁ డా శల్యుఁ దాడి । మనసు నిల్వక పాతె మనసే దెగడ.
 ద్రాపదేయులకు నీ తనయులతోడ । నోపినంత రణంబు నొక్కటఁ గలిగె.
 ద్రుపదుండు వృషసేనుతో ఘోరయుద్ధ । మపుడు సేసె యుగాంత మయ్యెనోయనఁగ.
 నకులుతో బోరాడి నారాచహతుల । శకుని చలించి జర్జరితుండై పాతె.
 కృపుఁడు శిఖండియుఁ గినిసి పోరాడి । యసగత చేష్టులై రన్యోన్య హతుల.
 తలపాటు ద్రుపదనందన కుంభజులకుఁ । గలిగెఁ ; గల్గియంతఁ గలశజు నతఁడు
 తెమలనేసి సిడంబు తేరును విల్లుఁ । దుమురుచేసి జవంబుతో మీఁది కుఱికి
 యసి వ్రేయుచోట నయ్యసి కృపాచార్యుఁ । డిసుముగా వెన సేసె నీనలనుండి.
 అపుడు ద్రోణుని గావ నానృపుఁ ద్రోవ । నృప, నాల్గు దిక్కుల నీ భటు లెక్కి
 యిరువుర నెడసాచ్చి యేయ నచ్చాయఁ । బరఁగి వారి నెదిర్చె బాండవబలము.
 సేనకుఁ బ్రతి సేన చేతకుఁ జేత । హానికిఁ బ్రతిహాని యందిందుఁ గలుగ
 వీఁగితి మనరాదు విమతసంకులము । నీఁగితి మనరాదు నృప, సైనికులకు.
 నకల ఘోషంబులు సంప్రదాయమున । నొకట ఘోషము నొందునో యనరాదు.
 ఆ దీర్ఘరణమున నంగాధిరాజు । యాదవసింహు సాత్యకి నంటఁ దఱిమి
 చేరువ భీముండు జిష్టుండు లేమి । సారథి రథమును శరముల నాఁగి

కర్ణ దుర్యోధనులు దురాలోచనచేసి సాత్యకిని దలవడుట

విభున కిట్లను: “ దేవ, వీని సందఱము । నభిమన్యుఁ జంపిన ట్లన్యాయవృత్తి
 ఖండింత మనువుగాఁ 2గడఁగి, యీకరణి । గాంధీవి భీములు గావతే. ” రనిన
 సమ్మతించి నృపుండు సకలమంత్రులకు । సమ్మంత్ర మెఱిగించి యాచ్చి యెక్కుటయుఁ
 గావలేక కలంగి కాంతేయు సేన । యీ వేళ సాత్యకి హతునిగా నెన్ని
 హాహామహాధ్వను లాకసంబద్రువ । వాహాదు లనిని నిల్వక పాతఁ బాతె,
 నేయుదు గాంధీవి నిఁక నని శకుని । కియయుత ఘోటికల సహస్రదంతులను
 వేయిరథంబుల విభునాజ్ఞఁ గొనుచు । నామెడ నిగుడుచో, నది చూచి క్రీడి

1. నొచ్చె. 2. గళడి యీగళది. కియయిత ఘోటుల. (మా)

తొలుతఁ ద్రిగర్తలతోఁ జేయుచున్న । కలహంబు చాలించి ఘను భీముఁ గొనుచు
నిలు మని నిజసేన నిలుపుచుఁ గదిసి । కలన సౌబలు గర్వగతి చూచి యలిగి
వానిఁ దీవ్రపుఁ దూపువాన ముంచినను । సేనల మిగుల నొంచియుఁ దొంటిభంగి
విచ్చిపోని విధంబు వింతగాఁ జూచి । “ యెచ్చట గెల్చిగో యిట్లు వా రుఱక !
కానము చేరువఁ గర్ణాదిభటుల ; । శై నేయుఁ గానము శంకయ్యెడిని ;
ఉల్లవో ఘోరాగున్లు పొంగు రణము । చెల్లెడు నటునేను జేరెద. ” ననుచు
నోడ ముంచిన రీతి నొకని నాసేన । నూడ నీక నధిప, స్తులికి సౌబలుఁడు
దెనచెడి పాతీనఁ దేరు శై నేయు । దెన వెన నడవింప ధృతి నటయున్న
సౌభద్రుఁ జంపిన నరణిఁ శౌరవులు । శోభితయశు శినియానుఁ జంపంగఁ
దలఁచి యాతని కేతు దండ రథాశ్వ । ములఁ గ్రుంచి సూతుని మూర్ఛితుఁ జేసి
మిగుల నోనేయచో, మేటి బీభత్సుఁ । డగలించి యటకుఁ జయ్యన నెడసాచ్చి
మునుప సాత్యకి రథంబునకు రాఁదిగిచి । మునలపై నలిగి యమ్ముల జడివట్టి
కర్ణ సౌబలుఁ గృపుఁ శౌరవున్ ద్రోణు । దుర్ని రీక్షములైన తూపుల ముంపఁ
బాణిని వారు భూ¹భాగంబు వణక ; । నారూఢి నర్జును నసురారి వొగడె.

అలంబునుఁడు హైడింబుఁ దాకి మడియుట

అప్పు డలంబును హైడింబుడైత్యు । లొప్పుగాఁ దాఁకుచో, నుగ్రహుంకృతుల
శర మునల ప్రాన శక్తి ఖడ్గములఁ । గరికలేబరముఁ ఘనరథాంగములఁ
దరుశిలాతతుల నిద్దఱసైన్యములును । ధరచలింపంగఁ గొంతతడవు పోరాడి
ప్రోగులు ప్రోగులై పొర్లాడి పడిన । బాగునఁ బడి ఘోరభంగిఁ జచ్చుటయు,
వలమున నీచులవంటి బాణములఁ । దలపడి యప్పుడు దైత్యు లిద్దఱును
రథ ఘోషముల నంబరంబు చలింప । శృంగాని పూవులు శివశువని చలము
నుడివోని కినుకలు నుడుగని పనలు । నెడగాని కియుజ్జుల నెనఁగ నంతంతఁ
పోరాడి ధనువులు పోయి రథ్యములు । సారథులును ద్రెవ్వి, చలముల నెనఁగి
గరుడనర్పంబులగతి సింహకరుల । కరిణి నింద్రదాసురుల్ కైవడి దోష
నచ్చట విపుల బాహుశక్తిఁ బెనఁగి । రచ్చెరు వని తమ్ము నమరులు వొగడ.

1. భాగంబు. 2. విడుగని చరులు. 3. యుజ్జుల నెనగు యందంద. (మూ)

సరిపోటు నొందుచో నైఠిక యచుడు | ధర నలంబునుఁ ద్రొక్కి తన్నె భీరుజుఁడు.
 త్రొక్కి నరంబులతో వానిశిరము | చిక్కని నెత్తుగు చిప్పిల్లఁ బెట్టికె.
 తెంచి దుర్యోధను కేరి ముచ్చుట్టు | నంచితగతిఁ దిప్పి యం దది నైచి
 యా రాజు విన నట్టహాసంబు చేసి |
 “కర్ణ నమ్మితి వీవు కర్ణ ని ట్లనిని | సిగ్గు మంబునఁ గూల్తు నెడచూడు” మనుచు
 మాయారథంబెక్కి మారుతికొడుకు | నాయకాసనము హస్తమునఁ గీలించి
 రాధేయు వెనఁదాకి రాద్రగారాచ | వేధపుట్టఁగఁ జేసి విలుమన్న, వాఁడు
 పెరివిల్లుగొని దైత్యు భీకరధనువు | నాకి గ్రద్ద పతాక నడిమికిఁ దురును,
 నందంద హెచ్చిన యా దైత్యు మాయ | నెందతోయోధు లయ్యెడఁ గానవచ్చి
 యమ్ములవాసలు నటఁ గర్ణమోద | నమ్ములవాసలు నడరించి మఱియుఁ
 గురుసేనపై నద్రొక్కులు గురించు | దిరమేది ఘనభీతిఁ దెరలె నబ్బులుము.
 అపుడు కర్ణుఁడు నిల్చి యహ్మాయలెల్ల | విపులాస్త్రములఁ ద్రుంచె విభుఁడొత్తమెచ్చ.
 నరుడయ్యు దానపునకు నట్రువడకి | శగవరంపరల నా నమరొర్వి నింప,
 మఱియు అక్కనుఁ డల్లి మాయపుట్టించి | నెఱి వానితూపులన్నియుఁ 1 ద్రావఁజేసి
 యసి గదా శక్తి శూలాదులఁ గురియ, | మనలఁ కాతఁడు నవి మాయతోఁ దునిమి
 విరఘుఁ జేసిన, వాఁడు వినువీధి కెగసి | గరుడుడై నఖములఁ గాడఁ బట్టుటయు
 నారూపు దున్న, మహాహియై గవియ | నారూపు దుసిమె ధైర్యమునఁ గర్ణుండు.
 అసుర వెండియు సింహమై తాఁడఁ దునిమి, | అసుర వెండియు హస్తయై పట్టఁ దునిమి,
 కడతేర్చలేక అక్కసుచేతఁ దనకుఁ | జెను ప్రాప్తి గలదని చెదరెఁ గర్ణుండు.

ఘటొత్కఁచుఁడు అలాయుధుని మడియించుట

అంత నలాయుధుఁ డను బకానుజుఁడు | పంశంబుతో వచ్చి పఠిఁగాంచి మొక్కి
 త న్నెఱిగించుక దర్పించి పలికె : | “నిన్నింకఁ గన్యూరిబు న్నెన, సోకినీను ;
 కలశజుఁ గాచెదఁ గర్ణుఁ గాచెదను | గలసేనఁ గాచెన ఘనతమై చిరుము.
 వీరుల మ్రొంగుదు వీరి తోయములు ; | మాగుతి నెఱుంగనే మో పగవాఁడు !”
 అని యనుమతి గాంచి యట్టహాసముల | వినువీధి చించుక నెన నలాయుధుఁడు

1 ద్రోవ (మా).

తిరమైనగతిఁ గర్ణతేరి ముచ్చుట్టు | తిరుగుచునేయు దైతేయుని దాఁకె.
 అంగరా జంత సహాయ సత్త్వమునఁ | బొంగి భీమాదులఁ బొదివి నొప్పించి
 భీమ సోమక మత్స్య బీభత్స సకుల | ¹భూమాపతుల సంతఁ బొరిగొని యపుడు
 దురమునేయ, నలాయధుండు హైడింబు | సరిశక్తిఁ దాఁకి యస్త్రములేసి నొంచి
 మన సైనికులఁ గూడి మఱియు హైడింబు | జెనకి తేరును విల్లుఁ జిద్రుపలు చేసి
 శూలంబువాటుస శూలించి హృదయ | శూలంబుగా వాయుజున కది చూపి
 'పంపుడు కూటికై బకుని మాయున్నఁ | జంపితి విటు నిన్ను సాధింతు' ననుచు
 నతనితో నతిరాద్రమైన రణంబు | దితిజుఁడు చేయుచో, దెలిసి భీమజుఁడు
 కవల సోమకుఁ దాఁకి కడఁకతో బెనఁగి | యవలీల రణమునేయఁగ శినున్న దైత్యు
 ససిగదాముసల చక్రాదులఁ దునిమి | యసహాయు విరభు నిరాయుధుఁ జేసి
 మాయచే శిలలును మాంసంబుఁ గురియు | నా యత్న మటుమాన్చి యంతట వాని
 నసిగొని మెడ ద్రెవ్వసడఁచి చూ శిరము | కసి నెత్తురుట్ట నాకసముపైఁ ద్రిప్పి
 మున్నిటిగతిఁ దెచ్చి మొనటి కొరవుని | యున్నతరథముపై నునిచి బిట్టార్చి,
 “ వసుధేశ, యింక నెవ్వని ననిచెదవు? | వెన ” నంచు ననిన నిర్విణ్ణుడై యతఁడు :
 “ అక్కట ఏడింత సఖుల కొరవులఁ | జక్కాడు నీ రాత్రి సందేహమేల!
 ధూర్జటి వచ్చెనో తోడు పాఠులకు! | నిర్జరపతి తోడునెగడెనో యిట్లు!
 కర్ణుపోటును బెద్ద గాడదు పీని; | దుర్మీతి రణ మేల దొడఁగితి రాత్రి!
 కయ్యంపుటలజడిఁ గాసము గురుల | కియ్యాత్మజుల భక్తి యేమని చెప్ప!”
 అనునంత రాధేయుఁ డనిఁ బొండవులకుఁ | దన దివ్య కాండ ప్రతాపంబు చూపి
 దనుజునిఁ బరిమార్చుతలఁపున మఱియు | నినుమిక్కిలై భీము నేయఁ జూచుటయు,
 దివినుండి ధాత్రిపైఁ దేరును దాను | బవనపాత్రుఁడు తోఁచి భయముగా నపుడు
 క్రుంగి యదృశ్యుడై కొంతసేపునకు | నింగి శిలీగ్రాభమై నృప, తోనవచ్చి
 మొఱుముచు నుఱుముచు మేగినిఁ బిఁగు | లుఱక రాల్చుచు నుండ నొదిగి నీభటులు
 ‘ నెప్పు డెవ్వనివొంద నేమియై పడునొ! | తప్ప దీరివుఁ’ డని తలలు దాఁచఁగను,
 కొండరాజు చలంబుగొని జగతాలు | కొండతాలును మెండుకొని చాపతాలు
 కత్తితాలును ఘటోత్కచుఁడు నర్జింప | నెత్తులు వగిలియు నేల పాలయ్యు
 నడుములు విఱిగియు నఱుకులు వడియుఁ | గడుభీతిమై బాతెఁ గౌరవబలము.

అట్టిచోఁ బాఱక యంగాధిరాజు | దిట్టతనంబున దివి దృష్టి నిలిపి
భూరి మాయామేఘములు వివ్వనేయ | ధారుణి దైత్యుండు తలచూసి మఱియుఁ
గర్జరధ్యంబులు గదవేసి చుపెఁ | గర్జు డగ్గతి యంతఁ గౌరవభటులు :
“ పరిమార్చుమీ నీనిఁ బగవాయఁ గర్జ ! | కురుసేన నిలిపితి ఘోరాజి నేఁడు.
నిక్క మాపదలకు నిన్నొడ్డు నృపుఁడు | చక్కఁబెట్టుదు వీవ శౌర్యాభిరామ !
ఇంద్రుఁ డిచ్చినశక్తి యెన్నాళ్ళకింక ! | నింద్రసూతికిఁగదా యీవు దాచితివి !
అతని నెవ్వండెఱుఁగు ! నంతకు నేటి | మృతిదప్పు వీనిపై మీటవే శక్తి. ”
అనుచుఁ బ్రార్థింప వాఁ డది వినలేక | దనుజుపై వాసవాస్త్రము ప్రయోగింప
నీవల నరుఁ డది యేసఁ ద్రెవ్వంగ. | భూవరి, విను మంతఁబోక కర్ణుండు

ఇంద్రుఁడిచ్చిన శక్తిచేఁ గర్ణుఁడు ఘటోత్కచునిఁ జంపుట

వేటొక్క తేరెక్కి వెడ వాతి కోల | లాతేసి గద ద్రుంప నసుగ వెండియును
గదగొని యాతేరు గాలిఁ బోనైచి | యదలించి మఱియు మహాగద నైవ
నొకభంగిఁ ద్రెవ్వనేయుచుఁ గర్ణుఁడాత్మ | “ నకట ! వీని వధింప నాశక్తి నలెనె !
యింక నింద్రజగెల్వ నేదిసాధనము ! | శంక లిట్లణఁగునే శత్రుచిత్తముల !
వీఁ డర్జునునికంటె వేడి నేఁ ” డనుచు | వాఁడిమి తూపు జిహ్వలు గ్రోయుదాని
ఘుచు ఘుచుధ్వని మింట ఘోషించుదాని | పిమతుల దృష్టికి వ్రేగెనదానిఁ
దిగిచివైచిన మింట దేదీప్యమాన | మగుచు నాశక్తి లోకాభీలమగుచు
నొక్కట రవిఱోటి యుదయించె ననఁగ | నక్కజ మగుచు రా ససుర తలంకి
తప్పివోఁ దలఁచునంతనె వోయి వాని | విప్పెసయురము ప్రవేశించి శక్తి
వీవున వెడలిన వికృతాస్యుఁ డగుచు | నాపజ్జ నొటలుచు నట్టిట్లు పడుచు
నుచ్చిఘ్న నోరనీనుచు నాల్కఁగఱిది | చచ్చె శక్తియుఁ బోయె శక్రు 1 నన్నిధికి.
అంత నీ సేనలో నార్పులు చెలఁగె ; | కొంతేయుసేన నాక్రందసంబెనఁగె ;
తగువేడ్కఁ గర్ణునిఁ దనరథంబునకుఁ | దిగిచి కౌగిటఁ జేర్చెదేవ, నీ సుతుఁడు. ”
అని సంజయుఁడు నల్క నాంబికేయుండు | “ దనుజుపాలయ్యె గదా యంతశక్తి !
కర్ణుఁడేమిటఁ గెల్వఁ గలవాఁడు పార్థ | వర్ణింప నిది నీలనర్జుయత్నంబు.

బీభత్సు చాపు దప్పించు నుపాయ । మీభంగి నొనరించె నేనునవచ్చు ?
 మునుమున్న యే ముదలంచిన కర్ణుఁ (?) । డనిమొస నరువైవఁ డయ్యె నీశక్తి.
 నిది రాజు మఱచిన నేమి నీవైనఁ । గదిసి చెప్పు దీనిఁ గర్ణునితోడ.
 చెప్పినఁ గొంత యీ చేటుపాటునకుఁ । దప్పరే స్రజలు రాధాసూను వలస! ”
 అన విని సంజయుఁ డారాజుఁ బలికె : । మరుజేంద్ర, యిచ్చట మాపటిపూట
 నిందఱు 1 జెప్పుదు ‘ రీశక్తి నింద్ర । నందనఁ గూల్చు కర్ణా ’, యని ఛాటి.
 అతఁడును “ తేవుగదా! చూచుకొంద 2 మతఁ డెంత! ” యనుఁ గాని యాజిలోమఱచు.
 “ హరిఁ జింపు మతఁడున్న సర్వనుమృతీయు । ధరవృధా ” యందురాతఁడు 4 వినిమఱచు.
 ఏ వింటి సాత్యకి యీ వడ్డినట్లు । గోవిందు నడుగ నగ్గోవిందుఁ డనియె :
 “ కౌరవార్థముగ నక్కర్ణుఁ డీ శక్తిఁ । బోరనర్జునుమీదఁ బూర్వగ నచ్చు ;
 ఏమఱపింతు ; మీరెల్ల నై నేయ! । యామహేంద్రకుమారుఁ డగుదురా నాకు! ”
 అనియెఁ గావున చూకు నాజిలో మఱపు । లొనరించె గధచందముద్వీశ, చినుము.
 ఆరీతి దైత్యుండు హతుఁడైన నలరి । శౌరి యర్జునువీపు చఱచి నన్వగను
 ఆకులమతి నున్నయతఁ డాడె నతిని : । “ నీకు శోకపువేళ నీతియే యలర!
 లోకనాటకము నాలోకింతు. ” వనిస । నాకేశసుతుఁ జూచి నారాయణుండు:
 “ చక్రగాండీవముల్ సాధింపలేని । యీ క్రూరసాధనం బిలఁ గర్ణుచేత
 నుండ నే నిను నమ్మకుండితి; నదియుఁ । జుండదై త్యార్థమై నమయఁ బొంగితిని.
 ఏ నీకుఁ గలిగియు నీశుచే నస్త్రు । దాన మందయుఁ గడుఁ దగుజోదవయ్య
 వృథ యిది కర్ణుచే వెలుఁగొందునేని; । రథిచంద్ర, మిమ్ము ధర్మమె తలగాచె.
 దివిజేంద్రుఁ డర్థించి దిసకరాత్మజుని ; కవచకుండలములు 5 గమించివోవుటను
 అనఘ, కర్ణుని మర్త్యుడనవచ్చుఁ గాక । యనిమిషుండును గాఁడో యది విచారింపు.
 ఆ కడ శిశుపాలు నా జరాసంధు । నేకలవ్యుని నేల యేన చంపితిని!
 నేటిచో వారు దీనికి వత్తురేని । గాటమా నని సుమీ కవ్వడి, యెఱుఁగు. ”
 అనునంత ధర్మజుఁ డశ్రులు రాలఁ । దనయు శోకంబున ధనువటువెట్టి
 పరవశుడై చ్రాలఁ బాటి కృష్ణుండు । తిరముగైకొనఁ బట్టి దీనత దెలిసి
 “ యేమీమహారాజ! యీధైర్యహాని! । నీమోపుదలఁపపు నీకిట్లు దగునె!

తేరు మడంపుము దీనభావంబు | మానుతి చగపాక్కు మనికిత తగునె! ”

అనిన నాతనితోడ సధిపతి కొంత | దనజుని భక్తిచందము గొనియాడి
 “వీనిజంపినకర్ణు వేపోయి త్రుంతుఁ | బోనిమ్ము నన్ను నాపోలెన్నటికిని?
 నిన్నను నేడు వీనికిఁ బూనినచ్చి | యన్నిట మనకు ద్రోహయ్యై ద్రోణుండు;
 ఇతని నేడు వధింప నే భీముఁ బనుతు; | శ్రుతిచోరహర, మమ్ముఁ జూడు మీవేళ.”

అని సంకు మ్రోయించి యతనికైకదలి | ననమాలి తేరెక్కినచ్చి యత్తైజుఁగు
 హరిసూనునకుఁ జెప్పెనంతలో వ్యాసుఁ | డజిత్రోవ నడ్డమై యమసూతిఁ బలికె:
 “ఓకుమారక, నీకునొంటిఁ బోదగదు; | జోకఁగూడుము గల్లు సులభమై జయము.
 వగవకు మీక్రీడి వాసపుశక్తిఁ | దెగెనన నోర్తువా! ధృతిచేడ , మఱియు
 నేటికేనననాఁడు నిఖిలరాజ్యంబు | వాటమై మిముఁ జేరు వాలాయ మెఱుంగు.”

అని యుపదేశించి యతఁడు వోవుటయుఁ | దననుది శాంతుఁడై ధర్మరా జపుడు
 కాలాగి యోధవర్గమునెల్లఁ జూచి | చాలఁ బ్రేమమున ధృవ్యద్యుమ్నుఁ బలికె:
 “ఆచార్యవధకునై యగ్నికండమునఁ | దోచిన యోధపు ద్రుపదకుమార!
 ఈపు శిఖండియు నేము చూడంగ | నావీరుఁ దునుమాడుఁ డది నాకు హితవు.”

అనిపల్కి మఱి భీమునర్జునుఁ గవల | శినిపాత్రు వెండియు నేనాధిపతుల
 గురువధార్థము వేడుకొనిన సందఱును | గురునకుఁ గడఁగ, నగ్గురుని నేనలును
 గన్నెఱింగి రణోర్ధ్వ గలయఁ బర్వుటయు | నెన్న నక్కజమయ్యై నిరువాగురణము.
 అల్లి కాయలను వ్రేల్లాడిన యట్లు | జల్లుగా వెన నస్త్ర చయములఁ బోరి
 తెగుగతి చూచి చింతించె బద్ధజుఁడు | మగ పోడి మానెడమ్మక పోవదనుచు.
 అట్లు పోరాడి బాహుశక్తు లెడలి | పట్టిన తూఁగున భటులిందు నందు
 వ్రాలుచుఁ బోల్లాడు వరుస తప్పచును | దూలుచుఁ దేలుచుఁ దూపు మార్పుచును
 ఆకలి వీరున ట్టస్త్రవేదసలుఁ | జీకాకు వటుప వీక్షించి యర్జునుఁడు
 ఉభయసేనలు విన నొకసీతించెప్పె | “సుభటులార, వినుండు 1చొక్కుమడ్పుదము
 చంద్రోదయము దాఁడ శ్రమచూర్చిగొంద; | మింద్రియపాటవం బిటుగాని లేదు.”

అనిన నర్జునుమాట కందఱు నలరి | మనసుల దీవించి మంత్రిసమ్మతుల
 నట్టిట్లు మెఱయ నయ్యాజికి దప్పి | గుట్టు విప్పక నిల్చి కూర్కఁ జొచ్చినను,
 తలలింత వ్రాల్చి కందములు విదల్చి | చెలఁగి హేషాధ్వని చేసె నశ్వములు;

కటములు కదలించి కరశాఖ లెత్తి | చటుల నిశ్వాస ఘోషముచేసె గరులు ;
 సతుల చన్నులరతిశాంతాత్ము లొఱగు | గతి వీరులొఱగిరి కరికుంభములను
 అప్పు డొప్పినదయ్యె నయ్యంభకార | మప్పొజులకు నిల్వ ననువిచ్చె గాన.
 కొనియాడఁ బట్టెన కొంతసేపునకు | మనుమల ¹మేను నిమ్రుగ వచ్చెననఁగ
 నని డస్సిపడిన దేవాంశులకెల్ల | నెనయ నుధాధార లీవచ్చె ననఁగ
 గువలయంబుల మందు ఘుటికయుఁ బోలె | నిపురు వెట్టిన ²పాంథ హృదయాగ్నివోలె
 బహుచకోరక తపఃఫలమును బోలె | మహిఁ బూర్వగిరి విద్రుమపులతవోలె
 (గానకొని నకల దిక్కులవెలిగింపఁ | గనుపట్టె నంతఁ జాక్కలతేఱు మింట.
 కుదుకులేత్వరుఁ డంత గురుఁ జేరవచ్చి) | “ గురుఁడ, నీశరశక్తి గొనిగూడునరుఁడు ;
 వలెనన్న గెలుతువు వానవాదులను ; | దలపోయఁ బాండునందనులు నీకెంత !
 తగుశిష్యుఁడని నీవు ధనశాశ్వ మ్మీఁదఁ | దెగువకుఁజొరకి వింకఁ దెగుట వారెట్లు ?
 నడుమ వారికిఁగాక నాకును గాక | నుడివడు గతినుంటఁ జూడఁ బాతకము.
 చెప్పెదు జరపనచాలవుగాక. | ఇప్పుడే తగుసేన లిచ్చెదఁ గొంచు
 నేవైరితతినైన నేర్పడఁ దాకి | నీవు వధింపుము నిల్తు నే నిచట.
 కలరు దుశ్శాసన కర్ణ సౌబలులు | తలఁప నా. ” కనిన నాతఁడు నవ్వి పలికె :
 “ ఇట్టైన గెలుచుట కేమి సందియము ! | నెట్టన నేబోదు నీ చెప్పినట్లు.
 కుడిచితి కట్టితి కుతలమేలితివి | నడవవే నిర్భీతి ; నాకింత లేదు.
 పోరితి నేను నాభుజశక్తి కొలఁది | వారి ధర్మబలంబు వధియింపనీదు.
 తలఁప మీరందఱు దైవోపహతులు | పలుకుల వేడికిఁ బనియేమి వెట్టి ! ”
 అనుచుఁ బాంచాలర కాది కొనంగ, | విను కౌరవుఁడు పాండవేయుల కుటికె
 వేగంబు మదిఁబొడమిన వేళగాన | లాగైనయుభయ బలంబులు దెలిసి
 ప్రాణవంచనలేక పైకొన్న రణము | రేణువ నిగిడి దర్శింప ⁴నీడయ్యె.
 కలహంబులోపలఁ గౌరవేత్వరుఁడు | లలిఁ బాండవాశ్రమములకు నోర్చియేసె.
 గురునిచేఁ బాంచాలకులుల నేగియును | నరునిచే గురునిపై న్యముల నేగియును
 జూడ నక్కజమును జోద్యంబు నయ్యె ” | వీడాడె గురునర విలువిద్య లనఁగ.

(ద్రోణుడు విరాటద్రుపదుల సంహరించుట)

అత్తఁడీ దూర్వైష్ణవగుచు వచ్చుటయు | సుత్తరంబుగ ద్రోణు డొక్కింప దోలి
 'యింతటినుండి నన్నెదిరించు బంటు | కాంతేయసేనలోఁ గలఁడొకొ యిపుడు?
 కలిగిన నేతెంచుగా' కని పిలువఁ | బలుకకా సేనయు భయమందు చోట
 ద్రుపద విరాటులతోన కేకయులు | గ్రుపదపూత్రులు ముప్పుగును సాహసమున
 సేనలఁ గూడి యాసేనాధిపాధు | నానెలపునకేగి యాక్రమించుటయు,
 వాఁడి యంతంతకు వర్ధిల్ల నతఁడు | వాఁడు వీడసరాని వ్రయ్యలు గాఁగ
 బలములఁ జెడియుఁ బొంచాలనుతుల | సలమి యింద్రునిపుగి కినిపి వేగమున
 నుగ్రాస్త్రములఁ గేకయులఁ బోరి¹కెడిపి | యుగ్రత ద్రుపదుపై² నొత్తుక నడవ,
 నతఁడు కొండలఁ ద్రెంచునంత బాణముల | శత సహస్రాధిక సంఖ్యల సేయ,
 నర్ధచంద్రాకృతి నలరు బాణంబు | వర్ధమాన క్రోధి వానిపై నేసి
 పాండవయోధులు భయమంది చూడఁ | గుండలంబులతోడఁ గూల్చెఁ దచ్చిరము.
 విరటుండు సప్పు డవ్వీరునిఁ దాఁకి | శరరయంబులఁ గొంతచలుమురాఁ బెసఁగ
 వననిధిఁ గలయు ప్రవాహంబె పోలెఁ | దనులీల నడఁగె నాతఁడు రణాంబుధిని.
 ఆతేరు దండి యోధావళిఁ జంప | శ్వేతుండు ద్రోణునిఁ జిచ్చుగాఁ జూచి
 “వీని నిప్పుడ ద్రుంతు విడిచితిసేని | యేను గులంబున కెడయైనవాడ
 నడ్డంబురాకుఁ డీరందఱు.” ననుచు | కినుడ్డినగతిఁ బక్షియును బోలెఁ గడగి
 భటులతో ద్రోణునిపైఁ బడునంత | నటఁ బోయి దుగ్ధోధనాదియోధులును
 నడుమఁ జొచ్చిరి; మఱి నరుడు వారలను | దొడగి నైస్యంబుతోఁ దుఃసులంబుచేసె.
 అంత సూర్యోదయంబయ్యె నయ్యినను | అంత నా సృపులు కాల్యక్రియల్ దీర్చి
 యాఁకలి⁴ రేయింటయలజడి నిద్ర | తాఁగిన బాణవేదసలు సీర్లల్లు
 ముడిపడ బలము పెన్నొనగట్టఁ ద్రోలి | నడపింప మఱియు రణాంబుప్పత్తిల్లె.
 అందు రారాజుతో సన్నకులనకు | నందంద కిన్లుతో ననిలనూనునకు
 నల దుస్ససేనుతో నకులూనుజునకు | గలశసంభవుతోడఁ గపికేతనునకు
 ననియయ్యె; సపుడు ద్రోణార్జునరణము | వినఁ జూడఁ గ్రొత్తయై వివిధమార్గముల
 వెనుక కయ్యములెల్ల వెలరానిపాటి |

1. గడగి. 2. నొత్తిక. 3. నొడ్డినగతి. 4. యేయింటి. (మా)

రామభీష్ముల సంగరము మఱపించె. | (భూమిశ, యేమిచెప్పదు నట్టివేళ)
 నిడివికి జొచ్చి నైనకలంత నొదిగి | యెడలు చొచ్చి పెంగ నెడ తెవ్వెగాని(?)
 అట్టిసందడి గన్లు డనిజసూతు | ముట్టు పాటగు మూర్ఛ మునుగ నేయుటయు
 గదగొని భీముండు కర్ణుని నేయ | నది లీలఁ గాలదండా శారమగుచు
 వే నచ్చుచో, జూచి వెఱచి కర్ణుండు | పోవఁ దత్సేనల బొడిచేసె గదయు.
 శ్రేతుండు గవలు నీ నేనాధినాథు | బ్రాతఁ డాకిరి వారిఁ ఒకపె వ్రోణుడును.
 సాత్త్విక దలపడి సర్పకేతనఁడు | సత్యంతమును నొచ్చె సతఁడును నొచ్చె.
 అంతఁ బాండవసేన హవణునఁ బడక | కౌంతేయశుభ్యుని కడఁగ నెక్కినను
 గరళాగ్ని కెదిరిన కఱకంఠుఁ బోలె | గురురాజు తనసేనఁ గొలిపి యెదిర్చె.
 ఎక్కడ నెదిగె వాఁడెందుండె నధిప! | యక్కడ సంతకయ్యము వానికొదవు.
 అట్టిచో మధ్యాహ్నమగుటయు గురుఁడు | పట్టిపల్లార్చక పాంచాలపతుల
 యెత్తుగుత్త కొనంగ నీక్షించి యతని | యత్తుకోలు నుతించి యట ధర్మరాజు
 తమకును నిదియపో తరువాయనంగ | యమనూతి భయమంద హరి యాత్మనెఱిగి
 యరదంబుఁ గదియించి యారాజుఁ బలికె: | “ గురుపయోనిధి వెల్లిగొన నోర్వరాదు;
 మాపటి కెందఱ మడపునో తెలియ; | దోషినఁ దెగటార్చుఁ డొకయుక్తి గలదు
 ‘కూలె నశ్వత్థామ ఘోరాజి’ ననుచు | మీలోని నొక్కఁ డప్పటికిఁ జెప్పఁ
 గడునమ్మి పుత్రశోకమున విల్లతఁడు | విడుచు నప్పుడు చంప వెరవగు. ” ననినఁ
 1గవ్వడి కొడఁబాటు గాకుండె బలుకు; | నివ్వెఱపడి రాజు నిట్టూర్పు పుచ్చె.
 అంత నశ్వత్థామ యనఁగ నేపాళ | దంతి నొక్కడ వాయుశనయుండు గూర్చి
 యొయ్యన గురుజేర యుద్దండవృత్తి | ‘నయ్య, నశ్వత్థామ హతుఁడయ్యె’ ననఁగ
 నాతఁడు బిట్టుల్కి ‘హానుత!’ యనుచుఁ | జేతిచాపము కొంత శిథిలత నొంద
 మారుతిమాట నమ్మక విచారించి | “ పరీతి నిశఁడేల్లు సీశ్వరాంశజఁడు!
 నేచినాడే నేర్పు నిఖిలాస్త్రసిద్ధ! | చూచినాఁ డాహవక్షోణులు చొచ్చి;
 యిందెవ్వఁ డతనికి నెదురై నజోదు! | పొందుమాలినయట్టి బొంకులే!” లనుచుఁ
 దెలిసి ధృష్టద్యుమున తేరికి నడచి | బలము లాతని కడ్డపడుచోటఁ గదిసి
 పాంచాలధికు లిర్వదివేలు చనియ | నంచితగతిఁ గరులన్నియ మడియ
 సంత మత్స్యబలంబు నైదువేలడఁగ | సంతకంబెను బెక్కు హయదంతు లీల్చ

నారాచవర్షంబు నలుచంకఁ గురసి | ఘోరాక్షుడై రాచగుంపుల కఱుక
నతనికి నప్తసంయము లడ్లుమఁగి | “క్షీతిదేవుడవు ద్రోణ! చింతించుకులము;
వేద వేదాంగాది విద్యలు నెఱిగి | కోదండపిద్య కెక్కుట నీకుఁ నగునె!
వృద్ధుండ వెనుబడి వర్షముల్ నీకు(?) | సద్ధర్మ మిటచూసి యేతెమ్ము దివికి.”
అని కానరాక తారంగిన గురుఁడు | మనమున భీముని మాట దలంచి
భీతియుఁ బ్రీతియు బెరుయఁ గుమారు | నాతని భూముల సరసి కానకయు
‘బొంకనొల్లని ధన్యపుత్రుచేఁ గాసి | యింక బుత్తునిచార్త యెఱుంగ రా’దనుచు
సరదంబు దోలించి యాశించి గదిసి | గురుఁ డాత్మసందనుకుశల మడ్లుటయుఁ
బలుక నేరకయున్న పాండవాగ్రజుని | జలజాక్షభీములు చయ్యస గదిసి

అశ్వత్థామహతుఁడైనట్లు కృష్ణాదులు ధర్మజుచేబొంకాడించుట

చింతింపనేల యీ సేనాధినాథుఁ | డింతటఁ బడకున్న నేది నీబ్రదుకు?
కాదని గురునకుఁ గా రాజ్యకాంక్ష | కాదని విడుపు నుఖిగబబ్బు.” ననిన
కల్లకు మాటయొక్కక మాటతోడ | మల్లాడ పృథుఁ బల్కె మఱియు మాధవుఁడు:
“వలధర్మజ, మమ్ము సితని కొప్పింప? | పాలాయమున బొంకనలె నేడు నీవు;
భయ వేళ బొంకినఁ బాపంబు లేదు; | జయసిద్ధి కుటుకానఁ జాలదు నీకుఁ
జేయఁగడఁగి వృథ నేయు నే.” డనిన | నాయుసూక్తియుఁ బల్కె వసుధేశుతోడ:
“వారణంబొకటి యశ్వత్థామ యనఁగ | ఘోరాజి నాచేతఁ గూలిన నేను
నాచార్యునకు దుతియనఁగి యీ వార్త | సూచింప నతఁడు నానుద్ది సమ్మతయు,
నిను నడ్లుచున్నాఁడు నీవును దంతి | మనమున నిడుకొని మాట ముట్లాడు.
హరిగల్గ మనకు దోషాదోషచింత | కురువంశ్య, లే.” దన్నుఁ గొంకుచు సతఁడు
సరి ననత్య భయంబు సమరభయంబు | నిరుపక దివియంగ నిటు తొట్రువడుచు
ద్రోణునితోఁ బల్కె ‘దురములోపలను |
హతుఁడయ్యె మఱియు సశ్వత్థాను’ యనుచు | నాతతధ్వని నాడి యట్లని వెనుక
‘ననుపమగజ’ మన నప్పిన్న చూట | వినికి ద్రోణుఁడు భీతి విల్లట్లు విడిచి
భూమికి మిన్నెత్తుపొడవున నచ్చు | నేనుపురధమంబు నిశ్చంకఁ గ్రుంగి
పుత్రశోకాంకుడై బుద్ధిలోఁ బాండు | పుత్రవిరోధ మున్ను చక్కవిడిచి,

శత్రుచి నెదురు ధృష్ట పృథ్విమూలనియు । నా త్రాణ మా గర్వ మా కళ దొఱచి
 సంకచితాంగుడై చాల సిశ్చేష్ట । సుంకణంగిన కాంతి సూర్యుండు పోలె
 హాని కంతంబును నణగఁచునుడి । ఖరమరీచులఁ బాలుపు గరళాగ్ని పోలె,
 నడఁగె నశ్వత్థామ యన్నమాత్రమున । జడమైన విషనీలసర్పంబె పోలె
 జేతికి లొనైన జేరి శ్వేతుండు । తాత, రా యని పోయి ధట్టించి తాకి
 ద్రోణవధ్ధామై పోచినతలఁపు । 1. ఖోణీశు నెదురుగా సుచిరయత్నమున
 నమ్ములేదాఁగి నాట యతడు కోపాగ్ని । నిమ్ములఁ జరిమి యయ్యెద్యురై ప రిపుల
 దివ్యాస్త్రములఁ ద్రుంపఁచిరైఁ; దివురుటయు । దివ్యాస్త్రములు తమతెగకురాకున్నఁ
 బగనుఁ కోర్కక ప్రకృతి శూణముల । జగముల కతిభీతి జనియింప నేయ
 నశనిమాపుఁడెప్పి హాసుయ్యె విల్లు ; । నశని సూతుఁడుగూలె; హనులునీఱయ్యె;
 సరగము నీఱయ్యె; 2. నడియాల మడఁగె; । నురుకిరీటులు రాలె; నొడలిజో డూడె;
 నుదరు నారకమును నొగిదూతి పాఱ । గద వాఁడువైచె నక్కలశసంభవుని.
 వైచిన గదద్రుంచి వాఁడంత మఱియు । వైచిన శక్తియు వడిఁ ద్రుంచె గురుఁడు.
 చలమున నంతలో జడి మక వాఁడు । పలకయు వాలును బట్టుక కవిసి
 యాచార్యసూతు గర్భములఁ జెండాడ । నాచార్యుండును వాని యసి ద్రెవ్వనేయ
 సంతట వాయుజుఁ డేతెంచి శ్వేతు । నెంతయు దవ్వుగా నీశ్చుక తొలఁగఁ,
 3. దొలఁగఁచో పొమ్మని గ్రుపదజుఁ డదుగఁ, । గలఁగిన మనముతోఁ గ్రమ్మట గురుఁడు
 నాల్గునాళ్ళును నొకనాటికి రాత్రియును । నాల్గైదు లేవనాఁడు నాడికలు
 చేసితి 4. నెఱసితి సేనాధిపత్య । మీసంతునందు నే నెసగి యట్లరుల
 వెసనిగుంచెయొక్క వేయట్టలాడఁ । గసిమసంగితి సంకఁ గయ్యంబుచాలు. ”
 నని శాంతివాదించి యుత్త్రంబు పెడిచి । మునివృత్తిమై వీరముఖ్యులఁ జూచి,
 “ ఓశ్వున! యోకర్ణ! యోకృత్వర్క! । యోకారవేంద్ర! నా యోపినట్లైన
 బోఁతి నిఁకఁ జాలుఁ బుణ్యోగోకములు । గోరితిఁ బోయెదఁ గుశలత నేను. ”
 అని వచ్చి రథముపై నెత్తఁడు గూర్పుండి । కనుదోయి మోడ్చి యోగప్రభావమున
 నీరు నీరును సంగిని గి. మోగుతము । మోగుతమ్మును మహిమహిమూడినట్లు
 సర కృప హఠ భర్తృకడనులెల్లఁ । బరికింపఁగా ముక్తి పదమునఁ జెందె.

ధృష్టద్యుమ్నుడు మృత్యుడైన ద్రోణుకంఠము నుత్తరించుట

శ్వేతుండప్పుడు నాలు చేత ధరించి । యాతని రథమున కలవొప్ప దాటి
హాహారవంబు సైన్యములెల్ల జేయ । నా హంత గురునుత్తమాంగంబు నట్టి
మును నెనుబదియేండ్లమునలి గుగుండు । చననని యాధర్మ శక్రజ్వాలాగ
వంచిన కంఠంబు నాలుక దక్షిణి । యించుక దయలేక యిల బడవైచి
యట్టి యావల శ్రోచి యార్జున బగిలి । కట్టుగుండెల సంత గుగుసేస పటచె.
వారిపై బాండవవాహిని తిఱుము । దేరికి మగుడ నేతెంచె శ్వేతుండు.
అంత దుర్యోధనుఁ జాచార్యునధకు । నెంతయు భీతుడై : “ యిక నేదిక్కు !
పోయె నాధారమై పోయెనువాడు ; । నాయత్న మేటికి నయములే దెందు !
పోదము పోయిన పోకెన ! ” యనుచు । నాదెన మంత్రినహాయుడై కదలి
గొడుగులు బడగలు గుంభిని బడగ । దడగొని నచ్చుచో ద్రాణి పీక్షించి
యావల నొకచోట సనిసేయుచుండి । వేవేగ నేతెంచి విభుఁ గాంచి నలికె :
“ కోదండపాణియె గురుండు ప్రాణమున । నాదెన సరిసేస లణగింపుచుండ
నేటికి బాతెన ? లేమయ్యెఁ జెప్పుడ ? । మీటెద నిలువుఁడు మీభయంబెల్ల ;
అతనికి నేమచూ ! యచెప్పుఁ.” జనినఁ । బతి చెప్పలేనచో బలికె గర్జుండు :
“ గురునిచందము వినగోరెడు వినుము ; । గురుండు పాంచాలురఁ గూల్చుకోపమున
జనుదెంచె ; భీముఁ ‘ డశ్వత్థామ చచ్చె ’ । నని యొక దంతిచా నతనికిఁ జెప్ప
నమ్మక మది ధర్మనందను ద్రోణుఁ । డమ్మాట యడిగిన, సతిండు నేరువున
‘ నణగె నశ్వత్థామ ’ యని విననాడి । కడుఁబిన్న యొంగురఁ ‘ గరిసుమీ ’ యనెను.
అది వినకతండు ‘ హాహా పుత్ర ! ’ యనుచు । మొదలిటి మాటకు మ్రొగ్గి విల్విడిచి
నవయోగమహిమఁ బ్రాణంబులు విడువ । శవమునకడరి ధృష్టన్యముం దతని
తలనట్టి తివిచి కంఠర మసిధార । నలిఁ గోసె ధర్మజనరులు వారంప.
వినుమిది కతముగా వీగితి మేము । జనకుని వెదక నెచ్చటికేగెదీపు ? ”
అనిన మూర్ఛముసింగి యాశండు వ్రాలి । తను రాజు తెలుప నెంతయుఁ దడవునకుఁ
దెలిసి కన్నులఁ గోపపిపాగు లొలుకె । జలజాక్షు యత్న మీసకలంబు ననుచు
నధిపతి నీక్షించి “ యక్కటా ! గురుండు । విధిశంబున మేను విడుచుఁగాకేమి
తలయెట్లు ద్రుపదసందనుడు తాఁ గోసె ; । తలపోయడయ్యెగదా యని నన్ను !

నాకుఁగా నతఁడు ప్రాణము లిచ్చియుండ । నాకృతి నేనేల యతనికై చావ.
గురువధార్థంబుగాఁ గొడుకనై యేను । ధరఁబుట్ట కేటికీ దప్పెఁ గార్యంబు.
పార్థివ, వినుము నాపట్టిన ప్రతిసః । పార్థుల సిద్ధ పోయి భజించువాడ.
సరనాథ, నేఁ బదినాశ్శలోపలను । అరులఁ జంపెదనని చూడనే నాఁడు!
అదియెల్ల నిజముగా నస్మతంబు వలికి । బ్రదుకఁ జూచినరాజుఁ బట్టి నిర్జింతు.

అశ్వత్థామ పూనికవలనఁ గౌరవయోధులు మరల ననికిఁ గడంగుట

మున్ను మాద్రోణుండు మురవైఁగిఁగూర్చి । పన్నుగా ఘోరతపం బాచరించి
యతనిచే నారాయణాస్త్రంబు గాంచె ; । ధృతి నాకు నతఁడుపదేశించినాఁడు
అట్టి నారాయణాస్త్రాన్నిచే సివును । నెట్టన రిపుకోటి నీకు గావించు
ర.” మృని రథమెక్కి రారాజుఁ గొనుచు । హున్ముని కర్ణాది యోధులేతేర
భయద భేరి శంఖ పటహాదితూర్య । హయ హేషితధ్వని సంబరంబద్రువఁ
దను జూచి గురుఁడీల్లు దగయెల్ల నణఁగి । ఘనసేనలార్చుచుఁ గదిసి యేతేరఁ
దిరిగి యెక్కి, నటన్నధృతరాష్ట్రుడనియె : । “ అరయ సంజయ, యిది యాశ్చర్యకరము
ఆరీతిఁ దిరిగిన సచటి కాంతేయు । లేరీతి వర్తించి రెఱింగింపు.” మనిన
నతని కిట్లనిచెప్పె నవనీశ, యిట్లు । ధృతమతి ద్రాణి వే తిరిగి యెక్కుటయు,
నచటఁ బొండుకుమారు లందఱుఁ గూడి । ప్రచుర సన్నాహ మేర్పడి యుండునంత,
నంతలో ధర్మజుఁ డర్జునుఁ బలికె : । “ ఎంతయుఁ గడుఁ జిత్రమిదే చూడు క్రిడి!
యింతకుమును గురుఁ డీల్లిన భీతి । నంతఁ బాఱినయట్టి యఖిలకౌరవులు
నిలయును నింగియు నేకమై యద్రువఁ । జెలఁగి యూర్చుచు వారిసేన లుప్పుంగ
వేవచ్చుచున్నార ; వెండియు వీర । లే విచారముచేసి యిటకు వచ్చెదరొ!
కాదేని గురుససంగతిఁ జంపిరనుచు । నాదినస్పృతి వీరినటఁ గూడినాఁడొ!
ఏమి కారణము నాకెఱింగింపు.” మనిన । నామహిషతితోడ నర్జునుఁ డనియె :
“ నన్యస్తశరఁడైన చాపజ్ఞమరణ । మన్యాయ మని పిని యతని నందనుడు
త్రుంతు వధింతుఁ దుత్తుమురుగా ననుచుఁ । గాంతేయు విభులవైఁ గడుసల్గినాఁడు.
జనియించు వేళ నుచై చ్చిశ్శవలీల । ఘనుడు ఘోషింపఁ దత్కారణమ్మునను
అతని నశ్వత్థామయనిరి గీర్వాణు । లతఁడునుమి యిప్పుడరుదెంచువాడు.”
అని వెండియును బల్కుఁ : “ నకట నీ మాటఁ । దనయుని చావు తథ్యంబుగా నమ్మె.

అన్యత దోషము వచ్చె సవకీర్తి వచ్చె | జనదని కొంత విచారింపవైతి.
అదియును గాక నిరాయుధు విఘ్న | నడచుని నృథు నాచార్య యోగాభ్యు
వలదు ఈ మాను శవబు ద్రుంపంగ | వలదని యేనెంత వారింప వినక
యతని ముందల నట్టి యసిఁ ద్రెవ్వనేసె | సతిసాపకిర్క్కు డీ యగ్ని కుండజుడు.”
అని పల్కుచుండంగ సంతఁ బాంచాల | తనయుడు ధవళాశ్వఁ దప్పక చూచి,
“యనఘ, ద్రోణుని విప్రుడని సల్కితీవు | నిను విప్రుడే! రాజవిధ్వంసకుండు!
మా తండ్రిమీఁద నుమ్మలికమ్ము జేసి | బ్రాతఁ జంపెనువాడు పగవాడు గాఁడె!
అతనిఁ జంపంగ గాదె యగ్ని వెల్వడితి; | నిశరునిభంగి నీ విట్లాడఁ దగునె!
మతమొప్పు నీ పితృమహుడైన భీష్ము | హతుఁ జేయవే! నిన్ను నాడము గాక.”
అనిన నర్జునుడు బాహుకులుఁ డగుచు | ననఘుఁ డన్లేమియు ననరాదు గాన
నూరక యుండె సీట్టూర్పులు నిగుడ | నీ రూపమున తోఁతయేటికి ననుచు.

ద్రోణుపరిభవంబునకు సాత్యకి ధృష్టద్యుమ్ను నధిక్షేపించుట

అపుడు సాత్యకి ద్రుపదాశ్మజుఁ బలికె: | “ఇపుడు నీవిట్లాడితేమిరా యోరి?
నీజిహ్వ గోయుదు నిక్కంబు ధర్మ | రాజు నన్నిధి గాన బ్రదికిపోయితివి.
గాంగేయు నట్లు శిఖండియే తునిమె; | సంగతియే క్రీడి చంపినాడనుట?
నొడివెదవే నిన్ను నోరు వ్రేయుతుఁ | దొడివడ.” ననుటయు ద్రుపదనందచుడు:
“ఏలప్రేతదురా! సహించిన నెఱుంగ | వేల త్రుళ్ళెదు నిన్ను నెఱుంగనా యోరి?
నీ తొమ్ము త్రొక్కిన నిజయోగరతుని | భూరిశ్రవుని నీవు పొరిగొనవైతె?
అలిగి నన్నొక నేచూడిన నిన్ను | దల ద్రెవ్వ నేయును దధ్య మీపలుకు.
అదె వచ్చె గురుబలం బాహుతి గొనంగ | నదయాత్మ, కూడి రమ్మా పోదమందు.”
అనిన శైవేయుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచు | ఘరభంబపుఁడు దిగ్గన డిగ్గనటికి
కాలాగ్నికిరణి నాల్కలు గ్రోయుచున్న | వాలు చే నమరించి వెనుధ గ్రక్కదల
శ్వేతున్నకై పోవ, వీక్షించి వాయు | సూకుఁ డంతట నెడసాచ్చి పోనీక
తనలావుకలిమి నాశన నిల్వఁబట్టి | పెనుపుగా రోజుచుఁ బెనఁగు శైవేయు
శాంతునిఁ జేయ ధృష్టద్యుమ్నుఁ డనియె: | “కాంతేయ, విడువిడు కడఁగి రానిమ్ము;
నీచేత నిలువంగ నేరఁ డీ నేళ; | నాచేతఁ గాని మానఁడు గర్వమహిమ.”

అహంకారశ్చక్రస్థిః పుష్కలైః పుష్కలైః జాన్తునలు | చనుదెంచి వారల శాంతులఁ జేయ
 విశ్వరూపాణాం నియంత్రులై నేన | సజిత మహావ్యూహమై యుండఁ బన్ని
 తాఁకి పలుహ ధణంధణ ధావస | మాకాశ పథమెల్ల నాక్రమింపఁగను.
 అపుడు గుణారావ మంతఁ గల్పంత | కుపిత ధనుర్ధర కృష్ణునిఁ బోలె (?)
 వాక్యపులకు నెల్ల భార్గవుఁ బోలె | బౌద్ధులకెల్ల గుంభజితనూపుభఁడు
 ముని నేనానుభ్యమున విరువేయి | తేరుల పీగులఁ ద్రెళ్ళంగనేసి
 పక్షసహస్ర గుదేభతతి గూపుమాపి, | యశనికల్పుఁడు లక్షహరులఁ జెండాడి
 పరిలక్ష యోధ యూధము నుక్కణించి | దిశ లద్రువఁగ నార్చి తేజంబుమీఱ,

అశ్వత్థాను పాండవసేనపై నారాయణాశ్రుము ప్రయోగించుట

“మేదినిశ్వర, చూడుమీ నన్ను నీవు | మోదింప రిపులఁ జంపునుఁ ద్రుంతు” ననుచు
 నదళించి నారాయణాశ్రుంబు దొడిగి | త్రిదశులు భీతిల్లి దివినుండి చూడ
 వేసిఁ నది మహాహిత గర్వణిమిర | శాసన రవిసహస్రప్రభఁ బొదలి
 శరభ సింహ మదేభ శార్దూల మహిష | ఖర ఖడ్గ భల్లూక ఘన కాలభూత
 గరుడ కిన్నర యక్ష గంధర్వ సిద్ధ | సురవర పన్నగాసురుల నీనుచును,
 గరిచర మృగలవగములఁ గల్పుచును | అరుదేర వీక్షించి యబ్జనాభండు
 నేరలకెల్లఁ గాఁ జేయెత్తి పలికెః | “నేనాధిపతులార! చెప్పెన వినుఁడు ;
 నామజ హయరథ చయముల డిగ్గి | భూమిపై నాయుధంబులువెట్టి నిలుఁడు.
 ధృతి విరాయుధులను ద్యుసాధనము | హతులఁజేయను నేయుఁడాక్రమం.” బనిన
 అంతటఁ బానిష్ఠులనుప భీముండుః | “దిగకుండు రథములు దిగనేల మీకు !
 నీయశ్రుములఁ నేనెడఁ త్రుంతు.” ననుచు | దాయ తూర్పునకు రథంబుఁ దొలింప,
 నా మహాశ్రుంబు రాద్రాకారనుగుచు | భీముపైఁ గవిసి సంభృతవహ్నిముంప
 ననుడింత విరాణాగణంజేసి భీము | నురువహ్నిఁ గాలకయుండ రక్షించె.
 అంత దగ్గరఁ బోయి పారి భీముఁ గదిసి | “యింతటఁ బోవునే యిమ్మహాశరము !
 నలమ నావా” మన వాయునందనుని | నలవోక డించి నిరాయుధుఁ జేసి
 యమ నేద్రవలదను నట్లకావలెను, | సమిత సైన్యంబులు నట్ల నేయుటయు
 నయ్యుగ మెల్లఁ జయ్యసమాని శాంత | మయ్యె నద్రివ్య మహాసాధనంబు.
 అంత నెరిడియు నేన పారియాజ్ఞఁ దురగ | దంతి రథంబులు దగ నెక్కి కదియఁ

గురురాజు ద్రాణిఁ గన్గొని “ యా శరంబె | ఖరతేజ, వెనఁ దిరుగఁగ నేయు ” మనిన
 నెలమి నాతఁడు వల్కుఁ: “ నిఁక నేయరాదు | వలసి యేసినఁ దన్నువ్రాల్చు నెట్టైన;
 కృతమతి నదియును గృష్ణుని వలన | హతమయ్యె నేమి నేయఁగవచ్చు? ” ననుచు
 నిట్టూర్పు నిగిడించి స్మృపునితో మఱియు | “ నట్టయ్యుఁ జూడుమీ యధినాథ, నన్ను
 హరునైన నరునైన నగ్నిజునైనఁ | బారిగొందుఁగాని నేఁ బోసి ” నటంచు
 గురువధ రోషనంకుల చిత్తుఁ డగుచుఁ | బరునడి ద్రుపదజుపై నచ్చితాఁకి
 నన్నూటు తూపు లున్నత వక్షమందఁ | జెన్నార నేసి మూర్ఖితుఁ జేయుటయును
 అందు సుదర్శనుండను మాశ్రవుండు | నందు దీర్ఘప్రభుండను శౌళవిభుండు
 నందు సుకేతనుం డను చోళపతియు | నందంద ద్రాణిపై నార్చి యెక్కుటయు
 వారి మువ్వరఁ ద్రుంచివైచి ఘోరాస్త్రు | ధారల మేఘుచందమునఁ జూపట్టి
 హరిమీఁద నరుమీఁద నసిలజుమీఁదఁ | గరి రథపుగట పర్గంబుల మీఁద
 ద్రాపదేయ శిఖండి ధర్మజ ముఖ్య | భూపాలకుల మీఁదఁ బారి పారి నేయఁ
 దెరువులు గానక తిరితీవులాడ | దొరలెల్లఁ బాఱఁ బార్థుండు నిల్వడించి
 ‘ గురుపుత్ర, పోకుమీ కొంతనే ’ పనుచు | శరముల జడినట్టి చాపంబు దునిమి
 ఘన సూత రథ రథ్య కవచకీరీట | తను లనద్బాణ కేతనముల నఱికి
 పోయె నశ్వత్థామ భూమిపై నణగి | పోయె శౌరవపతి పోయె బొమ్మనఁగ
 హరి సంతసింప సైన్యములు కీర్తింప | గురుసుతుఁ గ్రొవ్వాడి కోలల గ్రుచ్చి
 నకిల¹ సైన్యమును జర్జరిశంబు నేయ, | ‘ నిఁకఁ జాలురా కయ్య మింతట ’ ననుచుఁ
 జేతులు విద్రుచుచుఁ జేతికి మించి | ²కాతుర భావంబు గానరాఁ బాటె.
 పాటుచోఁ గన్గొది భటులు నవ్వేళ | తాఱినధృతి ద్రాణిఁ దగఁ గూడుకొనుచు
 వివశాత్ములై మిన్ను విఱిగినట్లగుచుఁ | (బవిలి కౌరవ యోధవరులు శోకింపఁ)
 గఱకుటెలుంగునఁ గౌంతేయులార్వ | బఱచిరి యేమి చెప్పఁగవచ్చు నధిప !
 అప్పుడు సూర్యుండు నాహవదశకు | ముప్పిరి శోకాబ్ధి మునిగినరీతి
 యనదృశకాంతి దైవాఱుచు నుండ | వెనఁ బశ్చిమాంబుధి వీచుల మునిగె.
 అటఁ బాండుసుతులు సైన్యముఁ దారుఁ గూడి | తటుకునఁ బోయిరి తమపాళెములక్కు.

1. దేహములు జర్జరిసేయ నాత. 2. కాతుర పాకంబు. (మా)

అంతాపమున నివాసమునకుఁ బోయి
 పుట్టితి నొరల వీడ్కొలుపను మఱచి । సరవశుండగును బాష్పము లుప్పలిల్లఁ
 వను జూచి లజ్జించి తలనాంచియున్న । ఘన వీరయోధ వర్గముల కిట్లనియె :
 “ అక్కటా ! యాచార్యుఁ డాజిలోఁ గూతె ; । దిక్కెవ్వరున్నారు ! తీతఁ గార్యంబు;
 మౌన నెక్కడిరాజ్య ! మెక్కడి రణము ? । శంక యేటికిఁ బొండు జగతీశులార !
 గురులనాథుని సంధి నైకోనితప్ప । తమకించి గురునాజ్ఞ దాటినతప్ప
 నొచ్చెను పిమరుపల్కొల్లని తప్ప । తప్పనే నాకు నృథా గర్వి ” కనుచు
 కేడ్చిన, కోడేడ్చి యెలమిఁ బొంచాలి । నీడ్చిన రాజుతో నిట్లనెఁ గృపుడు :
 “ పుకారవేళ, నీ పురక చింతలకు ; । నీకు మే మిటఁ గల్గ నీతియే వగవ !
 కలుగటా ! నీవాఁడు కర్ణుడున్నాఁడు ; । భటులు పెక్కండ్రు దోర్బలు లున్నవారు.
 అనవేశ, నీవు సేనాధ్యక్షుఁ గాఁగఁ । బ్రవిమలగతిఁ గర్ణుఁ బట్టంబు గట్టు.
 అశఁడు సేనాపతియైనఁ బాండవుల । హతులఁ జేయఁగనోపు నటునేయు. ” మనినఁ
 గొంత శోకము మాని కువలయేర్వరుఁడు । సంతోషమున భానుసంభవుఁ బిలిచి :
 “ నకు గెల్తునంటి కర్ణా ! నీవు నాకు । నరసి సేనాధిపత్యము సేయవలయు.
 పానవి తమ్మునిఁ బట్టి నిర్జింప । నేవేళ నీవుగా కెవ్వ రున్నాగు ?
 చేయక చేసిన సేనాధిపతివి । ధీయుక్తి రిపుని సాధించి రక్షింపు ”
 అనినఁ గర్ణుడును “ మహాప్రసాదంబు ; । అనఘ, నన్ బూన్పు సేనాధిపత్యమున.
 స్మితవర్ష గుగుపుత్ర కుంభజముఖ్యు । లతిరథోత్తము లెందఱైన నున్నారు ;
 విర్వివాదులఁ గూడవేయునెల్ల । ఘోరాజిలోపలఁ గూలసేనెదను.
 కే నర్జునుని సలగితిత్తునె వాఁ । భూనాద ! ” యనవు డుప్పొంగి రారాజు
 పాన కుంభములను గంఠజలముల । ననువారఁ దెప్పించి యతిసంభ్రమమునఁ
 బోవఁడు గుగ్గిరశూర్మ ఘోషములు । భూరి మాగధ బుధామృత సుతిధ్వనులు
 కేరి కేరి గిరి పృథుని నాద్యములు । జారుపైనిక ఘన జయజయధ్వనులు
 నీకన్న మోయ నుగ్రానాథ చంద్ర ! । యాకర్ణు నభిషేక మవుడుగావించి
 తీర్చును పలుకుడి ధ్వను లుల్లసిల్ల । న మృహీశుఁడు కర్ణు నభిషిక్తుఁడేసి
 భానుసంభవునకుఁ బట్టంబు గట్టి । యానందమునఁ బొందె సఖులపైన్యంబు.

ఏ నిట్టి తెఱఁగు నీ కింతయుఁ దెలియ । భూనాథ, యెఱింగింపఁ బూని వచ్చితిని. ”
 అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయశ్చితిపతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామోద । నెప్పొటఁ గథచెల్లె నెఱింగింపు మనిన
 భానుకులాంభోధి పావన చంద్ర ! । భానుకోటి సహస్ర భాభాసనూస !
 కరుణాకటాక్షపీక్షణ ! దయాలోల ! । సురరాజవత ! మహాసురరాజహరణ !
 ఇది సదాశివభక్త హితగుణానక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
 స్తుతిపాత్ర వల్లభనూరి సత్పత్త । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
 విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల సర్వమున । నరుడు మీఱఁగఁ బంచమాశ్వాసమయ్యె.

కర్ణ పర్వము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ వేంకటాధీశ, సృష్టిప్రకాశ, | భావజాతీతవైభవ, భోగనిలయ,
అక్కథకుడు శౌనకాది సన్మనుల | కక్కభానూత్ర మిట్లని చెప్పదొడగె:

ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుడు కర్ణునితెఱంగెఱిగించుట

ఆరీతి సంజయుఁ డాలంబుచూచి | వారణపురికిని వలనొప్ప వచ్చి
తనరార నంబికాతనయు నుందిరము | ఘనతఁ బ్రవేశించి కరమర్థిఁ గాంచి
యా రాజునకు మ్రొక్కి యాతఁడు తన్ను | గారవించిన నొక్క కనకవీరమునఁ
దిరముగాఁ గూర్చుండి ధృతరాష్ట్రుఁ జూచి | పరువడి నొకమాట పలికె ¹నిట్లనుచు :
“మనవారి మొనలును మఱి పాండురాజు | తనయుల బలములుఁ దలపడి రెండు
దినములు పోరిన తెఱంగెల్ల నేను | దిననాథ సమతేజ, తెలిసి వచ్చితిని.”
అని పల్కి రాధేయు నతుల విక్రమము | గొనియాడి మఱియు డగ్గుత్తికవెట్టి
పలికె “గుంతీనుత బలసముద్రంబు | గలయ మందరగిరిగతిఁ జొచ్చి కలచి,
మొన లేపుచూపిన మొనసి యువ్వెత్తు | గొనియు సామంతుల క్రొవ్వడంచయును
బొలమెల్లఁ బీనుఁగుప్రోగులుగాఁగ | నలిమిఱ యోధుల సఱికివేసియును
అడరెడు కడిమిమై ననిలోన జనుని | కొడుకు నువ్వెత్తుగాఁ గొని చెలరేగి,
క్రీడి నెదుర్చడి క్రీడియుఁ బోలె | జూడ నక్కజముగా శూరత మెఱసి,
పులికగ్గఱైన యాబోతును బోలె | బొలిసె గర్జుం డింద్రపుత్రునిచేత.
మనుజేశ, యదిగాక మన దుస్సనేను | ననిలనూనుడు వట్టి యందఱుఁ జూడ
ఘన ఖడ్గధార నాతని తొమ్ముచించి | తనియక యుగ్రుడై త్రావె రక్తమును.
అయ్య, యింతలు పను లవునని మున్నె | నెయ్యు లాడినమాట నిజమయ్యె నేడు.
కొడుకు లాతనిసిరి గొన శక్తులనుచు | నడియాన ²వారల యన్యాయములను
నీ పువేక్షించిన నేఁ డాఫలంబు | భూవర, కుడువక పోనేలవచ్చు?”
అన విని ధృతరాష్ట్రుఁ డా సుయోధనుడు | ననిలోనఁ దెగటారిసల్లకా వగచి

1. సంజయుడు. 2. దారల. 3. పోవనే విచ్చు. (మా.)

నిట్టూర్పు లెనఁగఁగ నెలకొన్న వగల । బెట్టున మూర్ఖిల్లి పృథివిపైఁ దెల్లె.
 అప్పుడు విదురుండు నా నంజయుండుఁ । జెప్ప నచ్చెరువుగా శీతలక్రియలు
 తెఱఁగొప్పఁగాఁ జేయఁ దెలిసి కూర్చుండి । ధరణీశుఁ డొక కొంత ధైర్యంబుపట్టి
 మొగమున వేడియూర్పులు గ్రమ్ముదేరఁ । బొగులుచు నర్పంబుపోతె 1 రోజుచును
 దనమదిగోఁ దాటి, దైవంబు దూఱి, । దనదైన నుద్బుద్ధి తలపోసి రోసి,
 చెచ్చెట సౌబలు సేతలు దెగడి, । విచ్చలవిడిఁ బొండవేయులఁ బొగడి
 “నంజయూ, నీకూట చక్కఁగా వినను ; । అంజక చెప్పవే యాలంబులోఁ
 దొడిఁబడ నెగిరించి దుర్యోధనుండు । పడఁచుగదా ! నేడు పగవారిచేత.”
 అనవుడు “రాధేయుఁ డాతనిగోడఁ । దనశులు కొందఱు తమ్ములుఁ దెలిరి.
 చెచ్చెట మన నున్నసేనుని తొమ్ము । వచ్చి నెత్తుకు ద్రావె వాయునందనుడు.”
 నావు డూఱకయుండి నరనాథుఁ డపుడు । భావించి నంజయుఁ బలికెఁ గ్రమ్ముటను :
 “మునుమిడి విభ్రాంతి మునిగిన చింత । యెనయ నా వాక్యంబు లేమియు వినఁడు ;
 దుర్మదాంధుండైన దుర్యోధనుండు । ధర్మజునకుఁ గీడు దలఁపుచు నుండు.
 కోరి వారింపని కొఱగామి గాదె । భూరి శోకంబునఁ బొగులుచున్నాఁడ.
 పెల్లు శోకాంబుధిఁ బెనగొన్ననాఁడు । నల్లంబు కొండుక యూఱడు నెల్లు ?
 కలిమియు లావు నగ్గలికయు వెరవుఁ । గడఁకయు మగఁటిమిగల మహారథులు
 తలపోయ నిక నెందఱు మనవీట । నెలమి నున్నారు ? నా కెఱిగింపు.” మనిన,
 నంబికానుతుఁ జూచి యా నంజయుండు । పంబి యిట్లుచిపల్కె : “పార్థివ, వినుము
 వరబాహు శౌర్య దుర్వారాతి తైల(?) । సురనాయకుండు ద్రోణసూచుఁ డున్నాఁడు
 వినుత పరాక్రమ విద్వేష తిమిర । వనజమిత్రుండు కృతవర్మ యున్నాఁడు ;
 వీత 2 భయోత్పాత పిమతోగ గహన । జాతవేమండు కృపాచార్యుఁ డున్నాఁడు ;
 అవినయవైరి మహావారి నాహ । పవమానుడగు మద్రపతి యున్నవాఁడు ;
 కపటశత్రువాత గర్వసంహరి । నిపుణుండు గాంధారనృపతి యున్నాఁడు ;
 అక్షీణ విక్ర మాహవ నిత్యకేళి । దక్షులు భవదీయతనయు లున్నారు ;
 క్రూర వీరావేశ ఘూర్ణాయమాన । ఘోరచిత్తులు కర్ణకొడుకు లున్నారు ;
 మఱియు నానాదేశ మండలేశ్వరులు । వఱిలియున్నారు దుర్వారవిక్రములు.

1. క్రూరులను. 2. భయోత్సాహ విమలాగ్ర. 3. ఘోర. (మా).

వీరలఁగొని పోర విజయంబు వడయఁ | గోరియున్నాఁడు నీకొడుకు.” నావుడును
నూనునికడఁకకుఁ జోద్యంబు నొంది | భూనాథుఁ డొకకొంతప్రా ద్దూటకుండి
కడు నసహ్యంబైన కర్ణుని మరణ | మెడఁదలోఁ దలపోసి యెలుఁగెత్తి పలికె :

కర్ణుని మృతికి భృతరాష్ట్రుఁడు దురపిల్లుట

“హా విష్ణుసమధుర్య ! హా మేరుధైర్య ! | హా నార్థిగంభీర ! హా గుణాధార !
పోయి తే రాధేయ ! పుణ్యవిధేయ ! | పోయి తే రవిపుత్ర ! భుజబలపాత్ర !”
అని యిట్లు పలుమాటలు నందంద పసని | యసయె సంజయుఁడోడ నాంబికేయుండు :
“నమ్మినయట్టి బాంధవకోటిపాటు, | చుమ్మలుగొనియెను నూనులచేటు,
కూరిమిగల తండ్రి గూలినలాగు, | ఘోరవిక్రముండైన గురునిపోకయును,
దుర్ని నారాహవ తోయధి గడపఁ | గర్ణధారుండైన కర్ణుని మృతియు
మనువాక్యమును బోలె మహిఁ గథవోలె | మునికితపడక నెమ్మదినుండి వినుచు
నొక్కడ మ్రందకయున్నాఁడ నిపుడు | తక్కుప్రాణంబులు తక్కినవాఁడ.
విషముమ్రొంగె నను విడుతుఁ బ్రాణములు ; | విషధిలోఁ బడియైన విడుతుఁ బ్రాణములు ;
ప్రాచోప వేశంబు పాటించియైన | వేయి చెప్పఁగ నేల విడుతుఁ బ్రాణములు.”
అని తేంపుమై నాడ నశనివాక్యములు | విసి సంజయుం డంత విమలఁడై పలికె :
“కృతమందు విశద విశ్రుతకీర్తియందు | మలియందు నధికనన్నా హంబునందు
యోగంబునందు నుద్యోగంబునందు | భోగంబునందును బురుషార్థమందుఁ
బ్రణుతింపఁ దొంటి భూపాలపుంగవులు | గణుతివెట్టఁగ నీడుగారు నీతోడ.
అంతటివాడవై ²యొక్కటా యిప్పు | డింతకు వచ్చితే యిందుకులేశ !
వీరిడిభంగి వినేకంబు మాలి | యోరాజ, యిట్లాడ యోగ్యమే నీకు ?
తాలిమిదూలిన ధారుణిలోన | నాలివాడని నిన్ను నవ్వరె జనులు !
బవరంబులో గతపడ్డవారికిని | దివిజి శోకింపకు భృతి నూలుకొలుపు.”
అనవుడు వగ వేది యా భృతరాష్ట్ర | జననాథుఁ డా సూతసంభవుఁ బల్కె :
“యువరాజు మరణంబు నొప్పుగా వినియు, | జెవులారఁ గర్ణునిచేటును వినియుఁ
దునియదు త్రుంగదు తుమురునుగాదు | చెనఁటిచిత్తము వజ్రశిల గాఁగఁబోలు,

వందురి నందురి వనరి నా మనసు । డిండెఁ జట్రాతఁ గొట్టినఁ జావులేదు.
 పరశురామాశ్రుప్రభావ కోవిదుడు । నిరుపమ వితరణ నియత మానసుడు
 అతినత్వధనుడు లోకైకపీరుడు । చతుర విక్రముడైన సవితృసందనుడు
 ఆరయ వైవోపహతుడయ్యె గాక । పౌరుషబలమునఁ బడియెడివాడె!
 పాండుపుత్రులతోడి పగకోర్చి వెఱవ । కుండె నెవ్వని నమ్మి యొగి సుయోధనుడు;
 నైదేహ పాండ్రాది పసుభాధినాథు । లాదట నెవ్వని కరిగావులైరి;
 పెనుపొంద నెవ్వని పెనుప్రాపు గలిగి । మనసేన లెప్పుడు మదవృత్తి మెఱయు.
 నట్టి మహాబలుడంట నీరజాశ్రు । పట్టి సంగరభూమి బడిన పిమ్మటను
 శతవృద్ధునకు హావవతి సంగమంబు । కుతలంబుపైఁ బిచ్చుకుంటుకుఁ బరువు
 నెలకొని గుడ్డివానికి లెస్సమాడ్కి । వెలయుఁ గోరిన సంభవింపని మాడ్కి
 నయదూరుడైన యా నాగకేతునకు । జయము సిద్ధిపదు సర్వయత్నముల.
 ‘మనకేల కయ్యంబు మదిమది నుండి’ । యనుచు ధర్మజుఁ డాడె; నతని వాక్యములు
 బాగావు మీవతి పాటింపడయ్యె । రోగి తాఁ బభ్యంబు రోసినభంగి.
 శరతల్పముననుండి శంతనునుతుడు । సరవి బాధుని దివ్యశరవై భవంబు
 దెలుప జలంబులు తేరంగఁ బసిచి । “సాలసి పాండవులతోఁ జుట్టజికంబు
 నడపు, రాజ్యంబును నలువొప్పఁ బంచి । యిడుము యుద్ధముమాను మింతటినుండి
 మనుము నీ.” ననిన దుర్మదుడు కొరవుడు । వినఁడింక శోకాబ్ధి వెనఁ గూలకున్నె!
 బలిమి తెక్కలుత్రుంచి పడుచులాడించు । పులుఁగుచ.దంబయ్యె భూమి నా విధము.
 ఎక్కడఁ జొచ్చెద! నీ వగలుడుప । దిక్కెవ్వ! రిటమీఁదఁ దెఱంగేది నాకు! ”
 అని పెక్కుభాగల నడరి నెవ్వగల । మునిగి క్రమ్మఱ మొగంబునఁ దెలివొంది
 దినకరపుత్రుండు తెగినవిధంబు । వినఁగోరి వైచిత్రవీర్యు డిట్లనియె:
 “తలఁకొన్న కడఁకితో ధవళవాహనుడు । చలమున నేసిన చండకాండముల
 తాకున కోచ్చెనే? దర్ప మొప్పుట । మునిగి బేర్చెనె భుజవీర్యంబు మెఱయ?
 తన యుగ్రకోపంబు దనప్రతాపంబు । దన ధైర్యమహిమయుఁ దన శౌర్యగరిమ
 వెఱంగంది యిరువాగు వీక్షింపుచుండ । నతిమేనే యోధుల నధిక ధైర్యమున?
 తనుకుచుఁ గయ్యంబు దయ్యమె యెఱుంగు । నని పిఱవఁడుగదా యర్కనందనుడు?

తెగువ శిఖండిని దీమంబుచేసి | మగటిమితో వాని మాటున నిలిచి
గరిగంటిగానీక కపటమార్గమున | బొంగొనె భీష్ముని బురుహూతసుతుడు.
సామజంబాక్కటి నమసిన జూచి | భూమి నశ్శత్రుత్వము పొలిసె బొమ్మనుచు
దప్పక యమచూతి తాం గల్లలాడి | చప్పుడు గాకుండ జంపించె గురుని.
కొంచక యారీతి గుటిలశాత్రులు | వ. చన జంపిరో వనజాప్తసుతుని?
భర్గు శిష్యునిదయ బడసినవాడు | భాగనాశ్రుంబును బ్రహ్మశరంబు
వడముడితమ్ముని వధియింపబూని | యెడికమై యున్నది యురగసాయకము.
తక్కక మంటలతటచును బాలుచు | పెక్కు దివ్యాస్త్రచూల్ పెంపారంగలవు.
సుభటకోటులు చూడ శూరుడై నిలిచి | యభిమన్యు విలు దునుచూడఁడె మున్ను!
సహదేవు గిట్టి దుస్సహలీల బట్టి | మహిమీంద మర్దించి మందల విడిచె.
పవమానతనయుని బతిమాలుపించి | తవిలిపాటంగ ¹బాడుదలవట్టి విడిచె.
గ్రక్కున మాయతో గడగిసవాని | నుక్కట మైడింబు నుర్వర గూల్చె.
ఇట్టి రాధేయున కిట్టగి చావు | కట్టడచేసేనే కటికిదైవంబు!
ఎన్నికకెక్కిన యియ్యాయుధంబు | లన్నియు బదటిపాలై పోయెనొక్క!
అరదంబు క్రంగెనో! యరయ సారథికి | వెరవులేదయ్యెనో! విలువిద్య పేర్చి
పనికి రాదయ్యెనో! బాణజాలములు | మనసులో దోచక మాయమై చనెనో!
లేకున్న సంజయా, లేశమాతంబు | నీకీడు వచ్చునే యితనికి దలంప?
ఆతతగతి దన యరదంబు గడవ | సూతు నెవ్వనిజేసె సూతనందనుడు?
కృతవర్మ గురువుత్త కృప శల్య శకును | లశనికి నేభగి నయి తోడ్పాటు?
అందఱు దలమీటి యాజి నారాజు | బృందారకులు తనపేర్చి వీక్షింప
గయ్యంబు సేయచో శౌర వేశ్వరుడు | నెయ్యంబు చూపెనో నిలిచి యత్తటిని?
కేలకులవారలు గీల్కొని నడవ | వెలయంగ రారాజు వెన్నాడి నడవ
నా రవిపుత్రున కనిలోన గూర్చి | గారణంబేమియు గాన జొప్పడదు.
పాండవకోటి నిర్భరవృత్తిగఁడగి | భండనంబున గర్జుపై నచ్చుటెట్లు?
చావక నొవ్వక సర్పబాణమున | కేవిధంబున దప్పె నింద్రసందనుడు?
ఏచి దినద్యయం బిరువాగు గడిసి | యేచందమున బోరి కెఱిగింపు నాకు.”

అప్పుడు నందయం డాంబికేయునకు | ఘనతరప్రౌఢి నక్కథ చెప్పదొడగె :
 “మొనరిండ్లి కయ్యంబు మొదలనండియును | పను మెరిగించెద విశదంబుగాను.
 పిన్ను కలుగుట | చి కొనిచి వ్రాణి | యరుదారం దన యోపినంతయుం బహుగె.
 ప్రాంతపుశిఖికి కేరిగిరిగవ | ననిపని చాలించి యంతట మగలి
 కేరల కొంగూడి శివరంబుడకు | దీనాస్మ్యులై చనుదెంచి రందలును.
 అప్పుడు కొలువుండి యా రాజరాజు | తన్నుక ద్రోణనందనుఁ జూచి పలికె :
 “నడిగిన కయ్యంబు తుదిముట్టవనుచు | నిడిచి యూరకయుండ వీరధర్మంబె ?
 కాన : పలుకని కార్యంబు లేదు | మానుగా నెఱిగింపుచూ యొక్కనలను.”
 నాప్ర డిశ్చిత్తాదు నాగాంకుతోడ | నావిరి కలుతర వాక్యుడై పలికె :
 “మొనరిండ్లికా పారీణులగుచు | రహితెక్కు నుత్తమరథికులు తెగిరి.
 నాను వోయిరటంచు నునుతి మనకు | నూటకయుండుట యుచితంబుగాదు.
 పోత నాలమున నేభంగుల గెల్పు | నగునొకో యని పెద్ద యాత్మఁ జింతిలకు.
 ఇప్పుడేమిట దప్పె నీయాన్న రథికు | లిప్పట నల్పులే యిద్ధవిక్రములు ;
 వాకిని నుద్యోగనంత్రుడ వగుము | వైవనహాయంబు తానె గల్గెడిని ;
 ప్రతిపదు మాతంగ బంధుర కుంభ | సతత శ్రిధాకేశ్వరి చతురసింహుండు
 ప్రాంతంబు కిట్లు చేడుగడయునైయుండ | మనుజేశ, విజయంబు మన కేమిబ్రాణి !
 కామంబు నిల నింకఁ దడయంగఁ దగదు | ధీయుక్తి గట్టు రాధేయుఁ బట్టంబు.
 ఇకొడు కావంగనోపు ; నితని ప్రాణునను | క్షీతిరాధ, కురునేన చెడక పర్థిలును.”
 అది కన్నంబు నానుయోధమండు | సనురాగమునఁ బొంది యతని కిట్లనియె :
 “లిగిరాత్మపంచన, నామింద పీకుఁ | గలదు తాత్పర్య మగ్గల మేమిచెప్ప.
 నీ బాహుకై క్తియు నీ బాహునంబు | నీ బాణసంపత్తి నిఖిలంబు నెఱుంగు.
 ధీవన్ను ముడగు దేవత్రయంబు | నారూఢ ఒలశాలియగు నస్త్రగురుండు
 కామిందంబుగఁ గెల్పుచుచేసి | వ్రాలనిచ్చిరి వైరివర్గంబు నిట్లు.
 మిన్ను నీవ్వాధ్యై క్తిగూ ! చాగు | తగవార్చి వేళలు తలఁబెట్టి చనిరి.
 ఇది నీప్ర కాశకొక్కొక్క పాదకాలంబు | నిలువనిత్తువె పాండునృపకుమారకుల ?
 నీబాహు వాముల నిడించు కరణ | మరములో నింతక ద్రుంపవా కడగి ?

ఇంక నెవ్వరి దూత నేమి కాణము? | పంకాహితపుష్ప, భారంబు నీది.
పట్టంబుగట్టుకో పోరుమింబొప్ప | నెట్టెనా సీమార్య మీడెట్టు సీపు.
వహిని బృందారకవాహిని నడపు | గుహుని చందంబునఁ గురునేన నడపు.”
అనవుడు రాగిల్లి యా సూతనుతుండు | తననేర్పు విలసిల్లఁ దా నిట్టలనియె :

దుర్యోధనుండు కర్ణునకు సర్వసేనాధీపత్యంబు గట్టులు

“నన్ను సేవలకెల్ల నాధునిగాఁగఁ | బన్నుగా దళవాయి పట్టంబుగట్టు ;
నిన్ను సంగ్రామంబు నెఱి నోఁగనీను ; | కన్నార వేడుక గన్నఁగొనుచుండు.
అదియునుగాక నీ కాదికాలమునఁ | బదరక యిచ్చినబాస యే మఱన.
కాలకంఠుని పినాకమునోలె నొప్పు | కాలవృష్టంబును కార్ముకంబంది
పరశురాముని స్త్రీపఁ బడసేనయట్టి | పగదివ్య సాయకవ్రాతంబు వఱపి
ప్రక్కలువాపెద ఎనుఁధాతలంబు | చక్కాడి విడిచెదఁ జదలెల్ల బెదర.
పిండలివండు గావించెద నట్టి ; | కొండలు ¹పిండియై క్రింగఁ గూల్చెనను ;
ఓర్చెద నింద్రుండు నురుడించినను ; | దేర్చెద సమరు లేతెంచిన నెను.
నా బాహుశక్తియు నా దివ్యబాణ | ప్రాబల్యగతియు నా పౌరుషక్రమము
నీ సర్వరాజన్యలెల్ల పీక్షింపఁ | బూసగుచ్చినయల్లు పొగడంగఁ బేర్చి
²మిడుమిడు కసఁగ నెమ్మొయిఁ బొందురాజు | కొడుకుల నేవురఁ గూల్తుఁ గాకేమి.
పరిజన హిత సుహృద్బంధుయు క్షముగఁ | బురుహూతసందను పోడిమిఁ బాపి
లలినొప్ప సామ్రాజ్యలక్ష్మి యంతయును | ఎలమి సాంపారంగ నే నీకునిత్తు.
వివిధయాగంబులు వివిధదానములు | తివిరి కావలపుచు దిశల నీమూజ్ఞ
³చెల్లఁగా రాజ్యంబునేయుచుఁ గడుపు | చల్ల దొలంకక చల్లఁగా నుండు.”
అనిపల్కు విని యుట్టి యా కురురాజు | తన హితులును దానుఁ ⁴దగు ప్రయత్నమున
ఫలపుష్పములఁ బంచపల్లకంబులును | బాలుపార నవరత్నములును దెప్పించి
పుణ్యనదీతోయ⁵ముల నొప్పుచున్న | గణ్య కాంచనమును కలశంబు లునిచి
బహు వేదపారగ బ్రాహ్మణోత్తములు | విహితశక్తిగ్రంథు గావలపుచు నుండఁ,
బేర్చి నొదుంబర పీఠంబునందుఁ | గూర్చి రాధేయునిఁ గూర్చుండఁజెప్పి

1. పిండలై. 2. పడమడ మిడుక. 3. చెల్లగా. 4. దగ బ్రహ్మయత్నమున. 5. ములునోపు. (మూ).

పటహ డిండిమ భేరి పణవ మృదంగ | సటువాద్యగవము లంబరపీఠిఁ జెలంగ,
 నభిరామయుతుండైన యా సూతసూను | నభిషేక మొనరించి యనురాగ మొప్పు
 'బ్రతిలేని కౌరవలమున కీపు | పతివి గ' మృని వేడ్క బట్టించుగట్టె
 అంత రాధాపుత్రుఁ డంతరంగమున | సంతోషముహ్లాంగఁ జయ్యన నపుడు
 హాటక మాక్తికహార మాణిక్య | ఘోటక రథ ధేను కుంజరంబులును
 దాన దాసీజన ధనధాన్యములును | భూసురసమితికి భూరిగా నిచ్చి
 సురుచిరాంబర రత్న శుద్ధ సువర్ణ | సిరుపమ గంధాది నిఖిలవస్తువులు
 గాయక పాఠకగణముల కర్చి | నాయతమతిఁ దోరహత్తుగా నొనఁగె.
 రారాజు మదిలోన రాగిల్లి యపుడు | చారుకిరీటంబు చామరస్వయము
 నంగద కంకణ హార భూషణము | లంగాధిపతికిఁ బ్రయంబున నిచ్చి,
 గొడుగులు బడగులు గొమరు దీపించు | నడియాలములు పెక్కు లలవడ నిచ్చి,
 శుభతూర్యములతోడ సూతనందనుని | విభవంబు మెఱయించి విడిదికి ననిచె.
 ఈరీతి నీపుత్రుఁ డెల్ల సేనలకుఁ | గారవంబునఁ గర్ణుఁ గర్తృగాఁ జేసి
 దొరల సామంతుల దుర్గాధిపతుల | వర మండలేశుల వరునఁ జుట్టముల
 మాననివేడ్కతో మన్నించి యనిచి | తానును జనియె సంతోపురంబునకు.
 జగదీశ, యారాత్రి చనుదెంచి యేను | దగ నీకు ద్రోణయుద్ధము వివరించి
 క్రమృతఁ బొమ్మన్నఁ గరమర్థి నిన్ను | నిమ్మల పీడ్కొని యేనటఁ గదలి
 వారక తెలతెలవారునప్పటికిఁ | జేరితి నొయ్యన శిబిరస్థలంబు.
 సురరాజుమేడవై జూపట్టునట్టి | కరమొప్పు మాణిక్య కలశమో యనఁగె,
 గవసూడి మెలఁగు జక్కవలపాలింట్ల | దివి కల్గినయట్టి దేవుడో యనఁగె,
 దనయుకయ్యముఁ జూడఁ దా వచ్చెననఁగ | నినమండలం బుదయించె దూర్వునను.

కర్ణుని తొలినాఁటి యుద్ధము

అప్పుడు రాధేయుఁ డాహవోత్సాహ | మొప్పురఁ గై సేసి యుజ్జ్వలఁడగుచుఁ
 గనకరసస్పీత ఘన కార్ముకంబు | తనరార నిజహస్తతలమునఁ దాల్చి,
 లలితాహవోత్సాహలక్ష్మిచే మొగము | చెలువంబువన వింతచెన్ను దీపింప,

నారూఢ భటకోటి కానందమొదవ । భూశంఖము తనముందట మ్రోయ,
 నక్షయంబుగను ధ్వజాశ్రితహస్తి । ¹కక్ష్యతోఁ గాంచన ఘంటికాబద్ధ
 హంస నర్ణ తురంగమాంచితోదగ్ర । హంసాగ్ని సంకాశమగు రథంబెక్కి,
 పీఠభద్రోదార విక్రమసార । మారసమాస కుమారవర్గంబు,
 విక్రమ క్రమశక్తి వినతులు గన్న । చక్రరక్షకులును సామంతచయము
 మెండైన తొడవుల మెఱుంగుల ²తోను । మండలోజ్జ్వలులైన మండలేశ్వరులు
 నిరుఁగెలంకులను గ్రీక్కిరియంగఁ బేర్చి । పరువడి బచరంపుఁ బలుకులు చెలఁగఁ
 బుడమిపైఁ బెండ్లికిఁ బోవు చందమున । నడవ, సొంపున మీఱి నడచె గర్జుండు.
 తరమిడి లక్షబద్ధలవారిఁ బనిచి । నెరవొప్పఁగా నేన వెడలింప నపుడు
 సచరణతో యుద్ధసన్నద్ధమగుచు । వివిధమఃఖంబుల వెడలంగఁ దొడఁగె.
 భూరి దంతశృంగములఁ జెన్నుమిగిలి । చారుమదాపూర ఝరముల నొప్పి
³రుంద్ర కుంభస్థల రూపితసాంద్ర । చంద్రగైరికముల సంపద మెఱసి
 యాననబిలముల నలరారి పార్శ్వ । సానుజాలంబులఁ జాలంగ నమరి,
⁴గురు నిషాదినజకుంజముల్ దసరి । కరులు భూధరములకై వడి నడచె.
 నరచుత, ధర్మగుణంబు చాల్చియును । కరమర్థి వాయువేగము వహించియును
 హరినాను సామ్య విఖ్యాతినొందియును । బారిపారి శ్రీదేవి పుత్రులమయ్యుఁ
 దివిరి పల్కాటు కాంతేయుల జయము । వివరింప కేమేల విడుతుమన్నట్టు
 లెడపక దిక్కుల కెఱిగించునట్టి । వడువున హేషారవంబు నేయుచును,
 బోడిఁ గల్యంశుఁ డీ భూమిపై నిలువ । లేడని చూపుపోలిక గానుపింప,
 ఖగఃపుటాహతి నుర్వి గుఱుతులుగాఁగఁ । దురగంబు లరిగె బంధురవృత్తి నధిప!
 రధికహాసములు సారథిభాషణములు । పృథివిపై ⁵ఘోటకహేషలు నెనఁగ
⁶నేమిఘాతంబుల నేలబిట్టవియ । వేనూఱు విషధరవిభుఁ ⁷డోసరింపఁ
 నగలు గొడుగు లంబరవీధి నొరయఁ । గడుఁ బెక్కుతేరుల
 దుందుభి పటహాది తూర్యబృందముల । క్రందై నమ్రోతలు కప్పుకపోవఁ
 జెలఁరేగి దిక్కులు చెవుడుపడంగఁ । దలకొని సింహనాదములు నేయుచును,
 నిగిడి కన్నులతుద నిప్పులు రాలఁ । దెగువతో ⁸మిచ్చు భేదిల్ల నార్పుచును

1. కక్షి కాంచనమయ ఘంటికాబద్ధ. 2. తోను. 3. రుద్ర. 4. నురువిషాది.....కుంజ
 ములం దసరి. 5. భీషణఘోషలు. 6. నేమివిఘాతల...బిట్టపెసె. 7. డోసరింప. 8. మన్న. (మా.)

గాలునిపట్టితోఁ గయ్యఁబునేయుఁ | గాలుద్రవ్వచు నేఁగెఁ గాలుబలంబు.
 హయఖురోద్ధూత మహాపంశుపటలి | భయదంబుగా దిశాభాగంబు గప్పె;
 మానిత గజదళ మదధార లనెడి | వానలపెక్కువ వాని నడంచె.
 పటుతర వాదిత్ర భైరవారసము | తటుకున నంబరశలమెల్లఁ గప్పె;
 చెలంగిన గుణనాద సింహనాదములు | బలిమి సప్రమోదతను బారణచేసె.
 ఏచిన భటకోటి హేలి మాణిక్య | రోచుల భూషణ రుచిర రశ్మిలను
 చారు కేతుచ్ఛత్ర చామర సక్త | భూరి రత్నంబులఁ బాలుచు దీధితులఁ
 బగలింటి దీపంబు భంగిఁ జూపట్టె | జగదీశ, యస్పదంబు జలజబాంధవుఁడు.
 ఇవ్విధంబున నేన లేపారి నడవ | నివ్వటిల్లెడువేడ్క నీదళనాయి
 జనములు తనుజేరి సన్నుతిసేయ | ఘనతరాటోవుండై కలనికి నచ్చి
 యూహించి మకరికా వ్యూహవిధాన | మాహవోచితముగా నప్పడొనర్చె.
 మండలేశ్వర, విను మార్తాండసుతుఁడు | తుండదేశమున బంధురవృత్తి నుండె;
 చలపాది శకునియు నరి నులూకుండు | సౌలయక కన్నులచోటు గైకొనిరి;
 తలపట్టు ద్రోణునితనయుండు తనకు | వలెనని మదిలోన వాంఛించి నిలిచె.
 తడయక రారాజు తమ్ములందఱును | మెడవద్ద నొప్పిరి మేదిసీనాథ !
 దురితవర్తనుడగు దుర్యోధనుండు | నరుదార మధ్యంబునందుఁ జూపట్టె.
 గోపాలసహితుండై గుణి భోజవిభుఁడు | నేపార ముండట నెహమాకాలయ్యె.
 ఘన దాక్షిణాత్య త్రిగర్తులతోడ | ననయంబు కుడికాల నమరె నాశ్చర్యుఁడు.
 వెనుక డాకాలను వివిధదేశముల | జననాయకులఁ గూడి శల్కుండు మెఱుసె.
 మఱి సుషేణుండను మనుజనాయకుండు | వఱలిన బలముతో వలఁబాఁగ బొలిచె.
 ఆ విచిత్రుండును అతసితమ్ముండు | జేవగల్గినయట్టి చిత్రసేనుండు
 వాలస్థలంబున వారలందఱును | వాలిరి చతురంగవాహినితోడ.
 తక్కిటియోధు లుద్గండవిక్రములు | శక్కుక నిలిచిరి తగినతావులను.
 అటమున్నె ధర్మజుఁ డాహవస్థలికిఁ | బటుతర చతురంగబలముతో వచ్చి
 మనమున నమృహామహుండు వీక్షించి | యనుఁగూఁ దమ్మునితోడ నప్ప డిట్లనియె :
 “కంఠె ధనంజయ, కౌరవసేన ! | కంటికిఁ గొంచెమై కాన్పించె నివుడు.

కలయఁ గూరిన వానకాలంబు వోవ । నిల నింకఁ బాటిన యేటిచందమున,
 అవగుణంబులకెల్ల నాటపట్టయిన । రవితనూభవుని సంధ్రమము చూచితివె !
 పనుపడి యొకయొడ్డు పన్నుగాఁ బన్ని । మొదలఁ దా నందుకు ¹ముఖమయి నీలిచె.
 పాటించి యొక పోటుబంటును బోలె । మేటికయ్యము తనమీఁద నహించి
 బీరంబు లావును బేర్చియు నేర్పు । శూరత పెంపును సాంపారఁ జూపి
 యెవుడు కయ్యము తుదికెక్కింతు ననుచు । వివరీతగతి విష్ణువీగుచున్నాఁడు.
 కాలకేయ నివాతకవచాది దైత్య । జాలంబుఁ ద్రుంచిన చండకాండముల
 నీ నీచుఁ దెగటార్చు; మిటమీఁద మనకు । మానుగా శత్రునాచుము లేకపోవు.
 మగఁటిమి మిగిలిన మగలెల్లఁ దెగిన । వగవున మనతోడి నైరంబుకొఱకుఁ
 గురురాజు తన్ను నెక్కుడు గమనించి । సొరిదిఁ బువ్వులు తలఁజూట్టెఁ గావునను
 బోర నాతఁడుచూడఁ బారి మనమీఁదఁ । జేరి యగ్గలికఁ జేసేయఁ పోడు.
 వానవనందన, వసుధ చిత్తంగి । వేసిన విధమున వీఁ డొక్కరుండు
 త్రెల్లి నఁ గారవుల్ త్రెల్లినవారు । తెల్లమినుమ్ము సందేహంబు లేదు.
 అడవిలోఁ గండమూలాహరవృత్తి । నెడవక పదియురెండేడులు మనఃము
 ఇడుమలఁబడుట యూహించి చూడంగఁ । గడపటఁ గర్ణునికి తమునఁ గాదె !
 క్షితిలోన వీఁడు చేసిన చేతలకును । బ్రతినీత సేయక పాయదు వగవు.
 అటుగాన నీవిప్పు డనువైన ²యొడ్డు । నిటఁ జేయుచునుడునె యింద్రనందనుఁడు
 రమణతో నర్థచంద్రవ్యూహ మవుడు । నమఁకట్టి మధ్యదేశమునఁ దానిలిచె.
 భీమునిఁ బాంచాల పృథివీశ నుతుని । నామేతర శృంగవానులఁ జేసె.
 శ్రీరమ్యులగు యుధిష్ఠిర మాద్రినుతుల । ధీరుడై కింగలిదెస నుండఁ బనిచె.
 ఒగి యుధామన్యుండు సుత్రవకాజుండు । మిగులంగ బవరంబుమీఁది మోదంబు
 జిగిమించి మొగములఁ జెలువంబు మీఱఁ । దగనిల్చి; రా ధగ్గతసయునియందుఁ
 గడఁక దీపింపఁ దక్కటి యోధవరులు । నెడనెడ నిల్చి రహీనసాహసులు.
 నదమల జయలక్ష్మి సయిదోడుగాఁగ । నది చూడనొప్పె జనానందమగుచు.
 ఈభంగి దర్పించి యిరువాగుఁ బన్ని । యాభీలగతినున్న యాసమయమునఁ
 దనమదిలోపల ధర్మనందనుఁడు । నెనసిన ప్రీతితో నిట్లని తలఁచె

1. ముఖరియై. 2. యందు. 3. బంగలి. (మూ).

“మకరంబుఁ జంపి తమస్విసీచరుని । ప్రకటదర్శమడంచి బలువడిఁ
సంజీవి యా రామచంద్రుని కొనఁగె । సంజనానూనుఁ డీయలఘువి
నాతమ్మునొద్ద నున్నతి నున్నవాఁడు । ఈతెఱంగునకు నాకేల చింత
ఓలి నక్రవ్యూహ ముర్విఁ జింపించి । కాలనేమినితోలఁ గర్ణునిఁ జంపి
జయలక్ష్మి యనియెడు సంజీవి నేఁడు । రయచూఱఁ బడయుదు రె
లని యంతరంగంబునందుఁ గామించి । యనయంబు నెదిరించె నా భువ
లప్పుడు రెండుసైన్యములు నుబ్బుచును । ముప్పిగిగొని రణంబునకును
నిందును నందును నేచిన బిరుదు । చిందంబు లందంద చలరేఁగి
గెరలుచుఁ దమకించి కెలఁకుల భటులు । నురుతరాత్మోవులై యురమ
వర రథనేమి నిస్సవనపరలు । నిరుపమ బహు కింకిణీ నినాదములు
జటుల తురంగ హేషనాదములును । బటు ఖుర్రవాత విస్ఫారావ
గరిఘటాకోటి ఘీంకార శబ్దములు । భరిత భేరి శంఖ భాంకారములు
శివీర హుంకారముల్ విపులాట్టహాస । భూరి శివరావముల్ బొబ్బలా
బరిహాసజన వంది పాతకశ్రుతులు । ⁴బరగి దిక్కులనెల్ల ⁵బగిలించె
గరుడ కిన్నర యక్ష గంధర్వ సిద్ధ । వరులు ఖేచరులును వచ్చి మో
ఘనవిమానస్థులై కయ్యంబు సొంపు । గనుఁగొనుచుండిరి గగనమాన్యు
చెలరేఁగి పూర్వపశ్చిమ సముద్రములు । తలపడి యొండొంటిఁ దా
దితిజసైన్యంబును దేవసైన్యంబు । దతిగొని యొక్కటఁ దార్కొన్న
గౌరవబలమును గౌంతేయబలము । దారుణగతిఁ దాడి ధరణీశ, యా
మండలాగ్రంబులు మహితకుంతములు । భిండివాలంబులు పృథుముగ్ధ
పరశుతోమరములు బట్టినంబులును । సురియలత్తలములు శూలము
మొదలైన యాయధంబులు మెఱయుగఁ । గదనంబునేయఁగఁ గడ
బలువడిఁ బొడుతురు పంతంబుతోడఁ ; బెలుకుర సడఁతురు పిరువా
త్రుంతురు హేతులఁ దొరుగంగఁ దలలు ; చింతురు పొట్టలఁ జెండి
మొత్తుదు రంగముల్ మోదలాకట్టఁ ; గత్తుల నెమ్ములు గాడనేయ
పులులు కురంగాళిఁ బొలియించునట్టి । పొలుపునఁ బగతురఁ బుడమి

అంచలు బిసముల నవని ఖండించు | సంచునఁ బ్రేవులు చక్కఁ ద్రెంపుదురు.
పరశుఘాసంబులఁ బట్టిసహతుల | సురుశూలముల నెత్తురొంకఁ జంపుదును.
చెక్కులు ముక్కులుఁ జెవులు బొహువులు | నక్కలు చిక్కలు నంసదేశములుఁ

1 గరములు శిరములుఁ గార్లు జేతులును | జరణంబు లూగులు జానుదేశములు
బరులు పేరురములు ఫాలస్థములుఁ | గరముగ్రముగ రణాంగమున నిండఁ
గుంచియు నీడ్చియుఁ గూలఁగ్రుచ్చియును | గుంచియు వ్రాల్చియు వసుధవైచియును
ముసలమ్ములైత్తి యెచ్చులు నలియంగ | నెనప్రేసి నడుములు విఱుగ ప్రేసియును

2 జేసేత విజయంబు నేకొనునట్టి | కియానఁ గయ్యమునేసి రమగులు వొగడ.
మెనుక దీసినవాఁడు వెడకిన లేడు ; | మొనయకుండినవాఁడు మొదటికి లేడు ;
పాటిపోయినవాఁడు పరికింప లేడు ; | ఊటకుండినవాఁడు నొకఁడును లేడు ;
పందయు మఱిలేడు భావించిచూడ | నిందును నందును ఇభపురాధీశ !

“ ఈ కురుక్షేత్రంబు ; ఇది పుణ్యభూమి ; చేకొని యేలిన క్షితిపుని⁴ మొద్ద
జచ్చిన సురలోక సౌఖ్యంబుగలుగు ; | మెచ్చుగా జయమైన మేలె ” యటంచు

మిగిలినచేసలు మితిమీరలేని | తెగుసలు నొండొండఁ దీయనియట్టి
దర్పంబులును ఘనశరసాహసములు | నేర్పులు గడఁగలు నెఱయంగ, సంత
దాసుణ సింహనాదస్ఫురణముల | భూరి మహాహాసములను బొబ్బలును
హాటకగ రాభండ మవియఁ జేయుచును | నాటమై నిబ్బంగి నడి నిరువాంగు
చండ దండాదండి సరి కచాకచిని | దండి ముష్టాముష్టి ధరఁ బోరుచోట
సందడికయ్యంబు సాగిన సపుడు | పెద్దూళి గగనంబు పెల్లుగార గప్పె.
ఆవేశఁ దమవారి నట లాఁతివారి | భావింపనేరక ⁴ బ్రమసె జిత్తములు.
అతిముఱి భటులదేహంబులఁ దొరఁగు | శఙ్కచై న శోణితధారలవలన
వారణ దానప్రవాహంబువలన | నారేణుపటలి తాసంతయు నణఁగె.
అప్పుడు సాత్యకి యాద్రుపదజుఁడు | చెప్పఁ జిత్రముగాఁగఁ జేకితానుండు

ధన్యవిక్రములైన ద్రాపదేయులును | సైన్యసమేతులై చాలఁ గోపించి
కుకుర ఘూర్జరలాట కోసల నంగ | శక కళింగావంతి సాల్వ సానీర
మళయాళ కర్ణాట మగధాది దేశ | బలములతో⁵ దోరి పాఱద్రోలుటయు,

నేనుగూ 1తుండంబు లిరుగెలంకులను | మానుగా నేతేర మగటిమి మెఱసి
యైరావతారూఢుడగు వజ్రపోలె | మారుతి యొక మహామదకరి నెక్కి
“వేడి యశ్వత్థామ? వేడికృపుండు? | వేడి కారనరాజు వేడి?” యటంచు
వేడి వాలమ్మలు వెదచల్లుకొనుచు | వాడిమి పసమించి నచ్చుట చూచి
మార్తుర కరుదైన మగటిమివాఁడు | ధూర్తశీలుఁడు క్షేమధూర్తియన్వాడు

క్షేమధూర్తి యచురాజు భీమునితోఁ బోరి మడియుట

“అందెందఁబోయెద పనిలజ, నీవు? | ఇందు ర ” మృనుచు బిట్టేచి పిల్చుచును
దనదంతి భీమునిదంతిపైఁ గొలిపె | ననయంబు చిత్ర మేమని చెప్పవచ్చు?
అది గిరి గిరి దాఁకునట్టుల భీము | మదసామజంబుతో మార్కొనె నపుడు.
వడముడి తోమరవ్రాతంబు వఱపి | తొడిబడ నాక్షేమధూర్తిని నొంచె.
కనక కాండాభీల ఘనతోమరమున | ననిలనూనుని నొంచె నతఁడు కోపమున.
అంత బాణాససహస్తులై వార | లంతకాకారులై యనినేయుచుండ
నిరువుర చావంబు లిష్టవరంపరల | మురిసినఁ గోపంబు ముప్పిరిగొనఁగ
మఱియుఁ దోమరముల నుండుశక్తులను | అటుక్రమ్మి మిగులఁ గయ్యము నేయునపుడు
ఏడుతోమరముల నేపున నాతఁ | డోడక భీముపేరురము నాటించె.
నాటిన మదిలోన నాటఁ గోపించి | ‘నేటితోఁ గూల్తు నీనీచు నే’ ననుచుఁ
బవమాననూనుఁ డప్రతిమసాహనుఁడు | రవికరినిభతోమరము వీడనెత్తి
యతనిపై వైచిన, నంతఁ గరూశ | ఇతి నడుమనె దాని భగ్నంబునేసి
యూఱుబాణంబుల ననిలజమేనఁ | దూఱిపోవఁగ నేసి తొలఁగక యార్చె.
వేటొక్కొల్లంది విషమబాణముల | మారుతి యాతని మదకరిఁ గప్పి
యూ కిరూశాధీశు నరవాయిగొనక | దీకొని యాతనిదేనకును జనక
పటుగుణధ్వని దిశాభాగంబు వగులఁ | జటులసాయకములు చాల సంధించి
తొలఁగక యాక్షేమధూర్తి సామజముఁ | దలకొని జర్జరితంబు చేసినను
దటుకునఁ గనుమూసి దారుణగతిని | అటు4నిల్వనోపక యదోమొగదిరిగి
ఁపొలుచు గంటల వెడమ్రోతలు నిగుడ | నొలసి దిక్కులనున్న బలములు బెగడ

సంకుశంబున నొత్త నదియుఁ గైకొనక | ఘీంశృతధ్వనులతోఁ గెరలి వేపటచె.
 పటచిన నార్చుచుఁ బాండునందనుఁడు | తఱిమె ¹దానిని వెనుదగిలి యుద్ధతిని.
 ఆసమయంబున నధికయత్నమునఁ | జేసి యాకలిఁ ద్రిప్పి క్షేమధూర్తియును
 వెడమంట లుమిసెడు వెడదయమ్ములను | వడమండి వేనొంప, నడముడి గినిసి
 యుటక యాతనిచాప మొక్కటఁ ద్రుంచి | కటకుటేనుఁగునొంచె గడురభసమున.
 చాపంబు వేటించి శరముల నతఁడు | చూపోప కా వాయుసూను నొప్పించి
 దంతి నొక్కమ్మున ధర మ్రొగ్గనేయ | సంత నీలమెల్ల నార్చె; నార్చుటయు
 గిరినుండి లంఘించు కేసరిపోల్కి | గరి డిగ్గనుటికి యస్థలితసాహసుఁడు
 గద చేతఁగొని లయకాలునిపగిది | ద్రిదశులు వొగడ నుద్వృత్తుఁడైపోయి
 కుంభస్థలము బిట్టుగొట్టిన నతని | కుంభి రూపటి కూలఁ గుంభినివూడ.
 అనముడింపక యతఁ డసిపాణి యగుచు | నెనవచ్చి యమృహవీరునిఁ గదియ
 నిట్టిగదాహతి నింక సొంపెక్క | నట్టకుఁ బెడఁబాపె నతనిమన్తకము.
 అతని మొండెంబు నూటడుగులు వాటి | పడపడి ధారుణిఁబడియె ఘోరముగ.
 కులిశాహతంబైన కొండచందమున | నిలవూడనున్న యాయుధము చేరునను
 బిడుగుతాఁకునఁ బుట్ట పుడులసింహంబు | నడుపునఁ గెడలి నాని నీక్షించి
 కాకుత్స్థుచేఁ గుంభకర్ణుండు తెగిన | దాకొని పాటిన దైత్యులఁగిరి
 ననయంబు ధృతిగుంది యతిభీతిఁజెంది | మొనచూపలేక నీమొన చాటుటయును
 బనగల పాండవభటు లుగ్రవృత్తి | వెననార్చి తఱిమిరి వెనువెంట దగిలి.
 అంతఁ గర్ణుండు కాలాంతంబునాటి | యంతకుండునుబోలె నంతరంగులనఁ
 గప్పినకోపాగ్ని కన్నులయందు | నుప్పతిల్లెడుమాడ్కి నొగి మంటలెనగఁ,
 బారిపారి దానిపైఁ బొడము ధూమంబు | పరుసునఁ బామముడిపాటు వర్తింప,
 ధవళహయంబులఁ దార్కొన్నరథము | అవని విస్మయగతి నతిశయిల్లంగ,
 నాతత శత్రుసైన్యక్షయోత్పాత | కేతువునా దివిఁగేతువు మెఱయ,
 దుందుభిపటహాది తూర్వరవంబు | వందిమాగధకోటి వర్ణి తారవముఁ
 గోదండరవమును ఘోటకరవము | రోదోంతరంబుల రొదవెట్టుచుండఁ
 దిరమైనవీకఁ గాంతేయులమూఁక | శరజాలముల మఱి చతురుఁడైతాఁక,
 కిసాన యుల్లములోన ⁴నాన నీసేన | పూని సేనానిప్రాపున నగ్గలింపె.

1. నాతని. 2. క్షయాద్వాత. 3. నాని. 4. నానని. (మా).

పాండవవీరులు పరమసాహసులు । పాండురయశులు దోగ్ధులధురంధరులు
 దర్శించుసాంపును ధైర్యంబుపెంపు । నేర్పు దురంబున నెఱప జొచ్చుటయు
 సమిపాసురులకు ననియైనయట్టి । యనువునఁ బేర్చె ఘోరాహవం; బండు
 సూతపుత్రుని శరన్యూతంబులగుచు । భూతలంబునఁ బడి పొరలు నేనుఁగులు,
 రంచలు వీడ సంరంభంబుతోడ(?) । గంచు¹మింపజైపాటు గంగనాగములు,
 కుంభస్థలంబు నుగ్గులుగాఁగఁ బగిలి । కుంభినిపైఁ జచ్చి కూలు నేనుఁగులు
 ప్రుగ్గునేనుఁగులును మడియునేనుఁగులు । ప్రగ్గునేనుఁగులును సమయునేనుఁగులు
 విచ్చుచేనుఁగులును వెచ్చునేనుఁగులుఁ । విచ్చునేనుఁగులును జదియునేనుఁగులు
 నై యున్న సమగోర్ని నానకులుండు । నాయెడఁ గర్ణుఁ దా నరికట్టుకొనియె.
 పెలుకుట నార్చుచు భీమనేనుఁగు । తొలఁగక ద్రోణపుత్రుని నడ్డగించె.
 వినుచు కేకయులగు విందానునించు । లనువారి సాత్యకి యానె నుద్ధతిని.
 చిశ్రనేనునితోడఁ జిత్రంబుగాఁగ । ధాత్రీశ, శ్రుతకర్మ తలపడి పోరె.
 జితశాత్రవుండైన చిత్రునిమీఁదఁ । బ్రతివింధ్యుఁ డేవార బవరంబుచేసె.
 తగ సుయోధనుఁడును ధర్మపుత్రుండుఁ । దెగిపోరఁగడఁగిరి ధీరాత్ములగుచు.
 సమసియు సమయని సంశయకలకు । సమరేంద్రసుతులకు సయ్యె యుద్ధంబు.
 ఆ సౌపాచార్యుపై నగ్నికుండజుఁడు । భీక రాశ్రయులతో బిట్టేచి నడఁచె.
 ఖండితవైరి శిఖండి కోపించి । దండి భోజేంద్రునిఁ బాఁకె నుగ్రశను.
 క్రీడిపుత్రుండు శ్రుతకీర్తి రథంబు । యాధి మద్రాధీశ్వరుని తేనుఁ దాఁకె.
 సహజవిక్రమశాలి సహదేవుఁ డలిగి । బహుభంగి యురరాజుపై వెననేసె.
 అడరి వైశ్యాపాత్రుఁడగు యుయుత్సుండు । తొడకె నులూకునితోడఁ బోరాడ.
 ధర ధీరుండైన శతాసీకుఁడార్చి । నరగర్వమునఁ గృతవర్మ మార్కొగొయె.
 సుబలతనూజాత శ్రుతసోములకును । బ్రబలమై సిద్ధించె బవరమంతటను.

సాత్యకిచే విందానువిందులు మడియుట

సారశౌర్యుండైన సాత్యకితోడ । వీరులు విందానువిందులు కడఁగి
 దుర్బదంబునఁ బోర దురములో వారి । కార్ముకద్వితయంబు ఖండించి యతఁడు

1. తెంచె. (మూ)

సునిశితాశ్రుంబులు చొససె సంతతం | దనువున శోణితధారలు దొరగ.
 ఆ మహావీరులు సధికవేగమున | భీనుచాకలైతి పెల్లుగోపించి
 యేయుచో మాపురయిపానసములు | పోయె దుత్తుమురులై భూరిబాణముల.
 వేవేగమున వాని విస్మయంబుండ | జేవగల్గిన పిల్లు చేత నమ్మ
 మింట మంటలుగ్రమ్మ మేటిబాణంబు | మింట సంధించి యా విష్ణుసోదరుడు
 'అనిలోననిలుఁ గ ననువెంగుగలుగు ? | అనువింద, ద్రుంగిపో' మృని యేయుటయును
 అనదృశ మకుట రత్నానళితోడ | ఎనుమత్తిపైఁ గూలె వాని మస్తకము.
 అది చూచి కేసియు లలిభీతి గదిగ | మద మేది నిర్విణ్ణ మానసులైరి.
 అనుగూఁ దమ్ముని మృతి యాత్మలోఁ గోప | మినుమడింపఁగఁ జేయ నేచి విందుండు
 రుంద్ర బాహుబలరూఢి నిరస్త | తంద్రుండై యొండుకోదండంబు దాల్చి
 మండుచు శినిరాజుమనుమనిమోదఁ | జండసాయకముల జడి వంచుటయును,
 బదియుఁ దొమ్మిదియాణు పటు భల్లములను | ఉదరి సాత్యకి వాని యుజ్జ్వల నణఁచె.
 ఒండొరు నూతుల నొక్కటఁ దునిమి | యొండొరు హయముల నుర్విపైఁ గెడపి
 యొండొరు చాపంబు లుగ్ర వేగమున | ఖండింబులు చేసి కడు రోషమునను
 అసి చర్మ శోభిత హస్తలై వారు | వసుధకు లంఘించి వరగర్వరేఖ
 నిప్పులు రాలెడు నేత్రంబు లొప్పఁ, | జొప్పడి యొండొరుఁ జట్టివచ్చుచును
 గరవాల విద్యుదుత్కట చర్మ వారి | ధర శిమధ్య నందీప్త తనువులై వారు
 అంత రిక్షంబున నతి లాఘవమున | నెంతయుఁ జరియించి యిలమోద వ్రాలి
 వ్రేయుచుఁ దప్పుచు వ్రేటుపూఁ పెఱిగి | సాయుచు డాయుచు బలిమి చూపుచును
 గడిమి డింపక చిత్రగతిఁ బోగుచోటఁ, | బుడమి నొడ్డనమునఁ బాలసె ఫేటములు (1)
 మేవెరవునఁ జొచ్చి మిగులంగ హెచ్చి | గోవిందు తమ్ముఁ డా కుటిలాత్ము విందు
 కదలికా వృక్షంబు ఖండించు నట్లు | లదనున నడుము చయ్యన దెగవేసె.
 విందానువిందుల విషమసాహసుల | నిందిరావిభుతమ్ముఁ డీ భంగిఁ గూల్చి
 వేవేగ విజయుండై విబుధులు మోగడఁ | దా వచ్చి యెక్కె యుధామన్యు తేరు.
 ఎక్కి యంతటఁబోక యేపు దీపించి | గ్రక్కున వేటొక్క రథముఁ దెప్పించి
 తలఁగొని శ్రీఘ్రంబై తానందు నెక్కి | బలువిడిఁ గేకయబలముపై నెక్కె."

అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయ క్షీతిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
వైకుంఠనాయక, ద్వారకావాస, । కాళోదరాధిప ద్రావేయ వినుత,
సగుణనిర్గుణ, దేవ, సహజప్రభావ, । నిగమగోచర, కృష్ణ, సీరజనాభ,
ఘనమాని హృద్గేహ కలిత సందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వెంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తి ప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరందపాన ద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకపీండ్రవర్య
రచితమా కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముదితార్థ యుతముగా నొక్కటి యయ్యె.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

శ్రీ భూసమేత, యాశ్రితపారిజాత, | శోభిత నైభవా, సురముని వినుత,
జనమేజయునకు వై శంపాయనుండు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁ దొడఁగె :
ఆరీతి సాత్వ్యకి యతుల విస్ఫూర్తి | దేహిగ్ని మిగుల నుద్గ్రీవుఁడై మెఱసి
క్షురికాసి తోమర కంత కుతార | శరచక్ర కాంతులు చరలఁ గ్రీక్రిఁజీయఁ
గేకయ బలము తాఁ గిట్టి నర్పమును | బ్రాకటంబుగఁ గొట్టి పాఱివైచుచును
లక్షలు కోట్లు పోలంగ నర్బుదము | లక్షయ నంఖ్యయై యలరు బాణముల
విశ్వరూపము చూపి విజయ విఖ్యాతి | శాశ్వతఁడన మించె జగదేకనాథ !
అత్తఱి శ్రుతకర్మ డాచిత్రసేనుఁ | డుత్తుంగ బాహులోద్ధతి మెఱయ
గండ భేరుండయ గృముభంగిఁ గఠిసి | దండె బెంగుచో దంతిపురీశ,
నీ మనుమని నైదు సింహరాష్ట్రముల | నామేటి చిత్రసేనాఖ్యుఁ డేయుటయు,
నాతఁడు నవబాణహతి వానినొంచి | సూతుని నైరింట నుడివడ నేసి,
దేవ, నీసుతఫాలదేశంబు వగుల | వేవేగ నేసిన వివశుఁడై వ్రాలె.
అతఁడట్లు మూగ్ధిల్ల నంతటఁబోక | యుతఁడు పైపై నేయ నెంతయుఁ దెలిసి
శిశువుకోదండంబు చిత్రంబుగాఁగ | ననదృశగతిఁ ద్రుంచె నక్కారవుండు.
బాలుండు మించైన బంగారు కట్ల | మేలు విల్లొక్కటి మీఁచుగానెత్తి
బెట్టుతూపుల నేదు ¹పెరిగిన యట్లు | నెట్టన గావించె నీకుఁమారకుని.
శ్రుత కర్మ వక్షంబు చూడ్కిలక్షించి | శితసాయకంబేసెఁ జిత్రసేనుండు.
అది యర్ధచంద్ర బాణాహతిచేతఁ | బది తునుకలు చేసి బాలుండు నార్చె.
ఆర్చియుఁ గోపించి యాశ్రుతకర్మ | కాన్పిచ్చు బోలెడు కాండంబు దొడిగి
'బకవైరి కని యేగుపఱచినవాని | నొకభంగిఁ జంపకయుండితిఁ గాక
వీఁ డింత పోరునే! ⁴వీనికి గలుగు | పోడిమి మాపకపోవనీ.' ననుచు
రోషతామ్రాక్షుఁడై రుద్రుఁడువోలె | శేషజహ్వగ్ర విశేష బాణమున
మిత్రేంద్రముఖ్యులు మింట వీక్షింపఁ | జిత్రసేనుని శిరశ్చేదంబు చేసె.

1. శేగిన. 2. వర్మ. 3. వర్మ. 4. విండింత. (మూ)

శ్రీతిలక్ యాచిత్రసేనుని జూచి | శ్రుతకర్క దశ్యేన చుట్టముట్టుటయు,
నాన్మ గూఢధర్మి యభంగబుగప్ప | బేస్సినయుద్ధతి బెంపాని యంతఃకు
వచనము మేల మేముకటలంబు దోలు | వివిధరీతుల దోత విహులు భూనాథ !

ప్రతివింధ్యుడు చిత్రుఁ డను రాజుఁ జంపుట

అప్పుడు ప్రతివింధ్యుఁ డైదుబాణముల | నొప్పించె జిత్రుని నుశశక్తి మెఱసి.
కెడపె నొక్కయొక్క గేతుదండంబు ; | ముడివడ సారధి మాట నొప్పించె ;
పాయముల నాట్లట వదిలినోనేసె. | జయశాసన సీరితి నగడి నేముటయు
యద్ధివానివిధంబు చిత్రుడు మండి | చిత్రరథస్ఫూర్తి క్షిణియెల్ల సద్రువ
మాన్యోదయ శిశువు గుండుభి పటహ | తూర్వరాహుల కద్రులు మాఱుమోయ,
వంశిమాగధ సూత వరశివార నుభట | సంబోహ జయజయ శబ్దముల్ నిగుడ,
‘హమ్మిదతువులు దొడిగి కౌరవుడు | బమ్మెరవోవ ద్రాపదిపట్టి నేసె.
వీర కక్కుండతేయవిభువమారకుడు | తాకి యాతనివిల్లు దళనంబుచేసి
శక్తిచాణియూబోలె సత్సరంబునను | శక్తి బాహశక్తి చతురశఁ బఱపె.
గడనైచి యది నాల్గుగనెలుగా నతఁడు | విదళించి నూతాశ్వవితతిఁ జంపినను
పాటక మంజుకాండా చితంబైన | యీటె యవిభునిపై నితఁ డడగింప
మాటగా నది తోకచుక్కయుబోలె | గాటమై వచ్చుటగని కౌరవుండు
సోయట చాచి కైకొనెచె చుగుడఁ | జేయుచ్చిపోవ నచ్చిత్రాహ్వయుండు.
కామాపుకొంచిన ప్రతివింధ్యుఁ డిడలిగి | వ్రాహంబు చలియింప నుగ్రతోమరము
చెనుగడై యెత్తినైచిఁగ గంకిటంబు | నొడలు నుగ్రంబుగా నుచ్చిపోవుటయు,
సోతలు పాడి గూలుచందమున | జిత్రుఁ డుర్వరఁ డైతై జిశంబుగాంగ,
అట్లెఱుంగుచు నొకట యెల్ల | జూచి కోనొగ్గులక్షుల నుప్పొల్లి
బొట్టుల నొకట భూగవనంబు | స్వరంబై నిండు పి మారవములు
‘విహులు మోలె నై విడికికాల | చిగు నక్తి పాపి డట్టిన చుభి
‘మహావీరై నై నై టుయొస్తులనచు | (మిహిర శేజుల నొబ్బుమెయి సాక్రమింపఁ,
‘మహావీరై నై నై టుయొస్తులనచు | (మిహిర శేజుల నొబ్బుమెయి సాక్రమింపఁ,
‘మహావీరై నై నై టుయొస్తులనచు | (మిహిర శేజుల నొబ్బుమెయి సాక్రమింపఁ,
‘మహావీరై నై నై టుయొస్తులనచు | (మిహిర శేజుల నొబ్బుమెయి సాక్రమింపఁ,

1. నచ్చ. 2. మండి. 3. కార్య. 4. తుమ్మెద. 5. నొచ్చిన. 6. డరి. (చూ).

మనవారు వెన్నెచ్చి నురలిచూచుచును | మనుజేశ, పాతరి మఱియేమిచెప్ప.
 బలువిడి గురుపుత్ర ఒక పర్వమును | గలహంబు లోకిభీ. ముగాఁ జెల్లె.
 పంది యశ్వత్థామ పావనరథము | తొంబదితూనుల దూర సేయుటకును
 దఱిమి యాద్రాణిపై ధర్మజానుజాను | పఱవె నాయకపరహరలు బెట్టుగను.
 చటులాస్త్రముగటి కీనునై రినుచుట | బటుభంగి గీలింపు బ్రహ్మలోత్తముడు.
 కరువలిపట్టియొం గొండ్రెలియూను | నెరయ నశ్వత్థామ నటలంబు నాట.
 జననాథ, భీమండు చావనెఱుఁగె | తనముండు సీభంగి దృఢుఁగుడు
 జన్మంబు తొంటిసాక్షింబు మిగిలి | యన్యోన్య జయకాశములై 1 నేయునుపును
 మిహిరాంశునమతేది, మేగిసి నాగ | మహితాస్త్రపటల గుంబరము గిప్పుటయు
 బగలు చీకటిమూసె; భానుండు మాసె; | జగితీతలంబెల్లం జంచలంబయ్యె;
 దారుణసింహనాదముల దిగలె | నారణరముల్ పడిఁ జెప్పుడ్వడియె;
 కలగిరు లగిలె; నా కూర్మంబుం బెగలె; | తలకు జనించె బాతాళవాసులకు;
 క్రాగిన యెనదులగతి సమాద్రములు | ప్రూఁగె; బీటలువాతె ముగి నాల్గుదిశలు.
 వారల జూచి గీర్వాణు లెట్లునిరి : | “పోరు లీయోధులు సూర్యసన్నభులు;
 పోరెండు బూదయో భూమిలో నెట్లు | నుండుల పోరులు చూడఁబడెను.
 ఎక్కటియాద్ధంబు నేలమీఁద మున్న | పెక్కులు చూడఁడు వికల్పదేవ !
 జమదగ్నిరామ నిర్జరపదీసుతుల | సమంబు దీనితో నగిచేయరాదు.
 కడఁది నొండొరులను గడిసంగలేరు; | కడిమి నొండొరులను గడలేరటలేరు;
 చలమను నొండొరు సమయంబయి; | (మలసి గెయిలకొయ్యను మదలంబులేరు)
 ప్రళయకాలోదగ్గ రవియంగంబట్లు | కిలిలితాస్త్రమృతీం పీఠిల్లెనగు.
 కలిగిన బల మిట్లు కలుగఁగవలదే ! | బలిసగఁ జలమిట్లు బలి నొంగ వలదే !
 దొఱకిన యలవిట్లు దొఱకింపవలదే ! | నెఱవై పోవఁట్లు నెఱవంగవలదే !”
 అని వినుతించుచు సంశ్చిరిక్షమున | ననయంబు వేడ్కఁ గల్యూణు 4 చూచుచుండ
 నొండొరు హయములు యుద్ధులఁబడి, | యొండొరుసూతుల సొక్కటఁ గ్రుంపి,
 యొండొరు కాండంబు లొడవులఁ జాల | నిండఁ గల్యూణు సకు సగుడంగలేక
 ఘటజన్మపట్టిముం గరువలిపట్టి | పటుమూర్ఖ రథములపై ప్రాలిరపుడు.
 ఆరీతి నొరంగిన యాపిరివరుల | సారథు లత్యంత సాహసుఁగులు

1. పోరు, 2. బంటు. 3. తల కాస్త్రమృతీపి. 4. నేయుచుండ (మా).

వలనుదీపింపఁ గేవలముగా ననికె | దొలఁగ రథంబులు దొలిరెంతయును.
 సరతనూభవ మద్రనాథు లుప్పొంగి | పారి దిక్కి లల్లాడఁ బోరుచున్నెడ న
 తప్పక శ్రుతకీర్తి తనతాతయొడలు | ముప్పదియమ్ముల మున్నగా నేసి
 సత్వరంబున మూఁడుశరముల నూతు | సత్వంబు స్రుక్కించి శౌర్యమెక్కింప
 వాలంబుమెట్టిన వడి రోజునట్టి | కాలాహివిధమునఁ గనలి శల్కుండు
 శ్రుతకీర్తి లోక విశ్రుతకీర్తిఁ గిట్టి | వితత శౌర్యప్రభా విఖ్యాతి మెఱయ
 1. స్మృత సాయకముల సోనలు గురిసి | సూతుని నొప్పించె సురల్లెఁ జూడ -
 లంత రాద్రాకారుడై క్రిడి కొడుకు | దొంతి వాలమ్ములు తొమ్మిది తొడిగి
 తనువుచ్చిపోవ నద్ధరణీశు నేసి | పానరఁ గాండత్రయంబున సూతు నొంచి
 పంచాస్త్రుడును బోలెఁ బంచబాణముల | ముంచి మద్రదేశ్యరు మొగతిరిగింప,
 భూకుటితాస్త్వంజై బోరన విలయ | కాశోలకంఠుఁగతి శల్కుండేచి
 చాపంబు ఖండించి నప్తబాణముల | నేపెల్ల నడచిన, నింద్రపాత్రుండు
 కోదండ వక్త్రంజై కోదండదండ | మాదండ గైకొని యధిక వేగమున
 వారిదం బద్రిపై వర్షించుభంగి | ఘోరాస్త్రకోటులు గురిసె నందంద.
 మనుమనిచావ మమ్మద్రనాయకుడు | దనిమి తొమ్మిది వాడితూపుల నేయ
 దాతయమ్ముల నొచ్చి తాతను మెచ్చి | చాతుర్వ్యగతి మించి చాలఁ గోపించి
 దండహస్తాని గదాదండంబు వోని | దండ మాయత భుజాపండుంజై యెత్తి
 'యూడనిఁ బాడకు మోతాత!' యనుచు | నోడక యుప్పుడత్కుగ్రత వైవ
 నొగిఁ గృతఘ్నునైకైన యుపకృతి వోలె | మొగి సూతఁడేచి ముమ్మరియలు చే
 శక్తియొక్కటి భుజశక్తి సంధించి | యుక్తిచాలఁగఁ బెంచి యొగి నిగిడింప
 నది మంట లుమియుచు ననిలవేగమునఁ | బది దిక్కులును జెవుడ్వడఁగ మ్రోయ
 మిడుఁగులు లెగయంగ మిన్నేరు వేడి | సుశుకంగ పైన్యంబు లొక్కటఁ గ్రుం
 శూలిశూలము భంగి సూర్యనిభంగిఁ | గాలకూటముభంగిఁ గడఁగుట చూచి
 కలగి కొండలు భీతి గనవులు గఱవఁ, | దొలగి కొండలు యుద్ధమూర్తులై వది
 మరలి కొండలు శల్కునూటుల కొడుగ, | దురములోఁ గొండలు త్రొక్కిల్ల వె
 శల్కుండు రిపుమనశ్శల్కుండు రుద్ర | తుల్యుడుగ్రంబైన తూపు సంధించి
 యాశాంతములు నిండి యరుదెంచుచున్న | యాశక్తిఁ దునుమాడె నటఁ బేరు

పిన్నవాడయ్యను బెన్నెత్తురుట్టఁ | దన్నేయుచున్న యాతని లావుచూచి
 'మనుమఁడు తాతకు మాటాడ నేర్పె' | ననుమాట నిజమయ్యెనుచు శల్యుండు
 జవవారి కప్పుడు జవమునఁ దొడిగి | తివిరి సారధితల తెగవేయుటయును,
 అనిల వేగములైన యశ్వరత్నములు | అని వెడలఁగ నీడ్చె నాతని రథము.
 అంతట శల్యుండు సధిక రాద్రమున | సంతయుఁ బెంపొంది యేగ్గరించి
 జ్వారవంబున దిశాచక్ర మంతయును | బూరించుకొనుచు నప్పుడు వెననార్చి
 పఱవఁ జొచ్చిన సేనఁబడి నూచివెంట | సారిది సూత్రంబును జొచ్చినయట్లు
 తెఱపి గనుంగొని తెగువతో సంత | నఱిముఱి జొచ్చి సాయకముల సుట్టి
 కాఱడవులఁ గాల్చు కార్చిచ్చు రీతి, | మీఱి దంతులఁగూల్చు మృగరాజుభంగి,
 మూఁడూళ్లు గాల్చిన ముక్కంటి పగిలి | వాడిమిఁ గాంతేయ వరబలంబులను
 నమర్రోర్విఁ బెక్కండ్ర సమయించి మించి | నమవర్తిపురికి విచ్చలవిడి ననిచె.

దుశ్శాసనుఁడు సహదేవునితోఁ బోరి మూర్ఖిల్లుట

సహదేవుఁడేది దుశ్శాసనుమూఁద | బహుతరాస్త్రంబులు పరఁగించుటయును
 బోడిమి యువరాజు పోరి శరత్రయము | వాడిమి సహదేవు వక్షంబు నొంపఁ,
 జాపంబు మ్రోయించి శౌర్యంబు వెంచి | కోపంబుబల్చి భూకుటికల్చి నోఁపఁ
 గరువలి నెలవున ఘన పతాకంబు | మెఱయ శరద్యుతి మిహిరుతో నొరయ
 రథగతి నిజమనోరథగతి మిఁగులఁ | భ్రీతాశ్వ¹ఖురహతిఁ బాతాళ మగల
 నవ్య విక్రముడైన నకులానజుండు | దివ్యులచ్చెరువంది దృష్టించి చూడ,
 డెందంబు పెన్నుబ్బ డెప్పుతూపు | లందించి యాతని యదటణగించి
 కాండత్రయోవగ్ర ఘోరరాహతుల | గండు మీఱిన సూకు గబ్బు మాన్పుటయు,
 నతిరోష రక్తాక్షుడై కౌరవుండు | చతురీశ మాద్రదేయు చాపంబు దునిమె.
 అతఁడొండు కార్ముక మఱిముఱిఁ గొనుచు | విశేష రణప్రాణి విలసిల్లి నపుడు
 కపటాత్ముడై యొక్క కాండమేయుటయు | సహామితజ్ఞుల లడరి యేతేరఁ
 గడు వెననెత్తిన కరవాలమునను | దడయఁ యువరాజు దానిఖండించె.
 ఇంద్రచాపప్రభ నెనఁగు చాపంబు | సాంద్రవైఖరిఁగొని చండ కౌరవుండు

కంకవత్రంబులు ఘనచతుష్టయమ్మి । పరికింప సమ్మాది పట్టిపైఁ బఱవ,
 వజ్రల మున్నూటిరువది వాడికోల । లఱిముఱిఁ గురియించి యశ్రమ లీల
 నీలకంఠము నర్పనిచయంబుఁ ద్రుంచు । పోలిక నబ్బాణములు పొలియించి,
 హస్తలాఘవమును నస్త్రులాఘవము । శస్త్రమై పెనపొంద సహదేవుఁ డేచి
 శాతధారాభీల చటుల బాణంబు । లాతనిపైఁ బెక్కులడరించుటయును,
 అవి యంతవట్టును నవలీలగాఁగ । వివిధ ఖండములు గావించి కొంపుఁడు
 శరనవకంబున సారథియురము । నరుదార నాటించి యూర్చె; నార్చుటయు
 నాలోన సహదేవుఁ డలుకమైఁ గాల । కాలుఁడై బొమముడి కడువడి నిగుడ
 “రమణి పాంచాలి చీరలు నభలోనఁ । గ్రమమేది యొలిచిన కష్టాత్ముఁ డెచ్చి
 పరమేష్ఠి నా దృష్టిపథమున నిలిపె । బరఁగ నాడేసిన భాగ్యంబు గావె !
 భీముప్రతిజ్ఞ తప్పినఁ దప్పెఁగాక । యీ మదాఁధునిఁ బట్టియేఁ గూల్తు.” ననుచుఁ
 (బటు బాణమొకటి యంబరమున దీప్తి । పటలంబువర్ష నుదృట వేగవృత్తి)
 నేసిన, నది నేనలెల్ల భీతిల్ల । నోనరవడక జో దుచ్చిపోవులయు,
 తొమ్మి వ్రక్కలువాటి రుధిరంబు గాటి । ¹దిమ్మరి మూర్ఛిల్లి తేరపై వ్రాల
 సూతుండు నురుభయ శోకాత్ముడగుచు । నాతేను గొనిపోయె ననికి దూరముగ.
 అతిశాద్ర రుద్రవిహంగుఁడై చూచి । నుతుండు తదృశవాధి గాలవఱి చొచ్చి
 మందరాద్రియుఁ బోలె మహితహైర్యమున । నందంద కలచి పట్టుట గావించె.

కర్ణ నకులుల ద్వంద్వయుద్ధము

కర్ణుండు నకులుండుఁ గడు మచ్చరించి । దుర్ని వారలంబుతోఁ బోరునపుడు
 ఆ సూతనందను నలుకతోఁజూచి । యీనున మాద్రేయుఁ డిట్లని పలికెః
 “ఎన్నఁడు కర్ణతో నెక్కటియుద్ధ । ²మన్నది కల్లనో యనుచుండ నేడు
 తలఁచి నిన్నిటఁ దెచ్చి ధరణి నాయెదుట । నిలిపిన బ్రహ్మను నెఱయ మెచ్చితిని.
 కడు సుయోధనునిటఁ గడిమాడనేయఁ । గుడిచి దేహమున నెక్కడు కండపెచ్చి
 క్రొవ్వు వాతెరఁ బట్టి కఱుబొజ్జవెట్టి । క్రొవ్వాడి మించులగోల్లు మీటు చును
 గలహంబు పాండవ కౌరవులకును । దలఁగొని పన్నిన తుండ్రవి గావె !

1. చెప్పురి. 2. మన్నది కల్లనోకో యనుచుండ. (మూ)

అనిగాక ద్రాపది నతిపూణ్యసాధ్వీం । అదరి దుర్భాషలు పలికిన ద్రోహి !
 నాశరంబుల నిన్ను నాశంబుచేసి । యాశతీహరగఁ జూడ కాటునే కినుక !”
 అనవుడు మీసంబులదర హంబ్రేముఁ । గగఁగొని యుగ్రుండై కర్ణుఁ డిట్లనియె :
 “సత్ క్షత్రియుండవు శౌర్యధుర్యుడవు । వీక్షింప దివ్యాస్త్రవేదివి గానఁ
 బలుకలఁ బనియేమి భండసభామఁ । జలుకన నీలావు చూపుదుగాక.”
 యనుచు రాధాపుత్రుఁ డాతనిమేనఁ । జొనిపె డెబ్బదిమూఁడు సునిశితాస్త్రములు.
 ధనువు ఖండించియుఁ దనువున నాటెఁ । దనకంగ యుప్పున గారుణాస్త్రములు.
 కాండాననబొండు కడఁకతోఁ గొనుచు । గాండీలితమ్ముఁ డఖండ తేజుండు
 ఈశేషబాణంబు లిసజనిమీదఁ । గూరించి ముప్పదికోలల నొంచి
 పాణవాతమ్ములు బలువిడి మూఁడు । సారథిమేనఁ ¹బింజలబంటి దించి
 విల్లొక్కశరపాస విదలించి యతని । త్రుళ్లడంచెను నాల్గుతూపులచేత.
 సరవి నీరీతిని జాపంబు దునుచు । సరసిజాప్తనుతుండు సరవిమై సంత
 వొంకపండునుబోలె నొప్పులచేత । వింక విల్లొక్కటి వీకఁ గైకొనుచుఁ(?)
 జాటచుట నిప్పులు చూపుట దోఁగఁ । దటిమి యా నకులు నుద్ధతిని దాఁకుటయు,
 బేర్చి యుయ్యిరువురు భీక రాస్త్రముల । కోర్చి మహాగ్రులై యుద్ధంబుసేయఁ
 గర్జుండు నిగిడించు కాండజాలములు । తూర్ణవైఖరితోడఁ ద్రుంచుఁ బొండవుండు.
 సకులుండు పటపెడు నాగాచపంక్తి । ప్రకటించి ఖండించుఁ బద్మాప్తనుతుండు.
 తూపులొండొరులను దూలనేయుదుగు ; । తూపులొండొరుల నెత్తురులముంపుదురు ;
 ధృతిఁ బరస్పర ఘోర దివ్యాస్త్రములకుఁ । బ్రతిసాయకములేసి బయలుసేయుదురు.
 సారథి రథరథ్యచయముల మోఁత । లా రథికుల యార్చు లా గుణధ్వనులు
 విసవచ్చుగాని, యా వీరపుంగవులఁ । గనరాదు పెంధూళి గ్రమ్మిన కతన.
 ఆ సమయంబున సప్సాండవుచకు । బాసటగా నచ్చి పాంచాలబలుము
 ఖరకఠనూతి భీకరనాయకమాలఁ । గరములు దుసిసియుఁ గంతమున్ దెగియుఁ
 బనదక్కి యొక్కట బమ్మరించియును । దెనకెడి భయముచే దిక్కు² మొక్కయ్యు
 నమ్మివమ్మయ్యును వంజువాటియును । ఎమ్మెదూలియుఁ బలాంకుశమయ్యె నవుడు.
 అదిచూచి నీయోధు లదయులై యతనిఁ । ³బొదివి రగ్గునిగప్పు మొగిళ్లులు బోలె ;

1. పిఞ్జల. 2. ముక్కయ్య. 3. పొదివిరి కప్పు మొగిళ్లుబోలె. (యా).

పాండవు సత్యగ్రబాణపాతమున | గండెల్లజెడి దూరగతులై రి పోచి.
 ఎడగలుగంగ నిట్టిరువాంగు నిలిచి | కడగి వారల యుద్ధగతిఁ జూచుచుండ
 సూతజుఁ డాపాండుసూనుని గెలువ | సూతాశ్వ కోదండ సూర్యునిఁగోచి
 విక్రమలీలఁ ద్రివిక్రముండగుచు | జక్రరక్షకులను న్తులు లుగ్నిదొలిపి
 పలకయు వాలు నబ్బలియుండు గొసినఁ | జెలరేగి నడిమికిఁ జెక్కెనుచేసి ;
 తునుకలు తేరిపైఁ దొరంగకమున్న | యనువార గదయెత్త నని సూపుచుచి ;
 విరఘుడై నకులుఁ డుర్వికి డిగ్గదాటి | పరిఘాభిరాముడై పరిఘేర నిలిచి
 పరిఘంబు పొలియించి భర్తృపుంఖముల | శరములు గురిసిన, జరిసి పాండవులను

కర్ణుండు నకులు నొవ్వనాడుట

ఎల్లవారును జూడ నేపెల్లఁ బొలిసి | పొల్లయై సంగ్రామభువి నోడిపాణి,
 వెనుకొని కర్ణుఁ డప్పీరుకంతంబు | తనచాపయష్టిచేఁ దగిలించి పలికె :
 “పొల్ల, నీవెక్కడ పొడిచివచ్చితివి ? | ప్రల్లదంబున నొవ్వఁబలికితి నన్ను ;
 అప్పటిబీరంబు లప్పటికాణు | లిప్పుడెక్కడవోయె ? నేల పాతెదవు ?
 నా లావుకొలదియు నాసాహసంబుఁ | జాలు నీ వెటిగితి జననాథతనయ !
 ఓపఁజాలక నన్ను నోవెట్టికాన ! | నీ వెన్ని పలికిన నీమీఁదఁ దెగను.
 ఓపిన మార్కొను మోపకయున్న | వే పొమ్ము పాండవవిభునియొద్దికిని.
 కాకున్న సర్జనుడకైనఁ బొమ్ము ; | రాకు మెన్నఁడు నిట్లు రణగంగమునకు.”
 అని కుంతివాక్యంబు లాత్మఁజుతించి | జననాథ, నకులుని జంపక విడిచె.
 నినుపారుసిగ్గుతో నిట్టూర్పుతోడఁ | జని పాండవాగ్రజు న్యందసంబెక్కి
 కుంభ వినిష్ఠిప్త కుండలివోలెఁ | గుంభిపురీశ, నకులుఁ డుండె నంత.
 తనయు విజృంభణత్వంబు వీక్షింప | నెనయంగఁ బొడవున కెక్కెనో యసంగఁ
 దరణియు మధ్యాహ్నధారఁ జెన్నొందె ; | ధరణి గర్జుండు ప్రతితరణియై వెలింగె.
 ఈతీ సప్నాండునృపనూతిఁ గలహ | భారుణిలోపలఁ దలపట్టి విడిచి
 కలధౌత¹ కాశనంకాశ తురంగ | కలితకంబు ప్రభాకమనీయకేతు
 సురుచిర మాణిక్య శోభి సమీర | నిరుపమగతియుక్త నిజమహారథము

పరఁగంగఁ గర్ణుఁ డున్నటవృత్తితోడఁ | బఱపించి సోమకబలములఁ దరిసి
కాలాగ్నికీలకరణి మెఱుంగు | లోలి మిన్నలఁ బర్గ నుగ్రబాణములు
చిత్తవానయుఁబోలె క్షీతిఁ గదియించి | క్రొత్తగా నూసులఁ గొట్టివైచియును,
మూఁతలు మూఁతలై మొగిఁ బన్నిచచ్చి | తాకిన రథికుల తలలు ద్రుంచియును,
బడగలు గొడుగులు బహు చామరములు | పొడిపొడి గావించి పుకరు రాల్చియును,
అంకుశంబులతోడ హస్తాల్లితోడఁ | గొంకక గజములఁ గొట్టి శ్రోచియును,
వేదండములఁ జంపి విపులకంభములు | భేదించి ముత్యముల్ పృథివి జల్లియును
ముందఱ కాతుల మోది గుఱ్ఱముల | కందముల్ చెండాడి కాళ్లు ద్రుంచియును,
మొదలఁ గల్గెంబులు మోరలఁగూడి | చిమరుపల్లె పోయె జెలఁగి చెక్కియును,
శాతాసి తోమర చాప శరాది | రీతి సాధనములు రిత్తపుద్బియును
చేతుల కసివోవఁ జెంపి కాల్వరను | భూతకోటికి బలి పుకమఁ బెట్టియును,
బుట్ట లెక్కినవారిఁ బోరిఁ బ్రాణభీతిఁ | జెట్టు లెక్కినవారిఁ జేకాచి విడిచె.
అవనీశ, నీపుత్రుండగు యుయుత్పుండు | గనిసి యులూకునిఁ గడిదిబాణమున
నొంచినఁ గోపించి నుతశక్తి 1నతఁడు | త్రుంచె నాశనినిల్లు తునుకలుఁగఁగ.
అక్కుమారకుఁ డంత నన్యచాపంబు | గ్రక్కునఁ గైకొని కడిమిసీమిచు
తూపు లర్పదినాల్గు తొడిగి నీమఱచి | రూపున గ్రుద్బియు రోషంబుతోడ
మొక్కలుండై సూతు మూడు బాణముల | స్రుక్కనేయుటయును సుబలనందనుఁడు
మిక్కిలి నొచ్చియు మితిలేని యలుక | సక్కజంబై న రాద్రావేశమునను
సాయకం బొక్కట సారథిఁ దునిమి | యాయెడ సల్పింట్ట హయములఁ జంప
మర్మవిభేదన మార్గణహతుల | నిర్మథితాంగుండై నీకుమారుండు
అందఱుఁ దనుజూచి హాస్యంబునేయఁ | జిందఱవఁదలై చెడి పాటిపోయె
యెండు రథంబెక్కి యుడుకున స్రుక్కి | యుండెఁ గౌగిలినైస్య ముప్పొంగి యార్వ.
అంతటఁ బోవక యాయులూకుండు | సంతకాకానుండై మరదంబు పఱపి
బలువడిఁ బొంచాల బలముల కుఱికి | కొలఁది మీఱిన నాడికోల రేయుచును,
దవవహ్ని వనముల దహియించునట్టి | తిపుటఁ జరించె నుజ్జ్వలంబుతోడ.
శ్రుతకర్మ నకులునినుతు శతాసీకు | ధృతిదాకి యార్పుచుఁ దెగి పోరునెడను
సారథిహానియుఁ జచ్చిన హరులు | నా రథులకు సమమయ్యె; నొటయును

1. పరుఁడు. (మూ)

విరభులై యుద్ధంబు విడిచి వే చనిరి । తిరముగా వే తొండు తేగుల కంఠః ।
 సుతశక్తి భీమనేనుని పుస్త్రుడైన । సుతసోముఁ దలపడి శూరుడై శకుని
 యతఁడేయు శరములు సతనిరధ్యములు । సతని పతాకయు సతని రథంబు
 మత్తుమురును గాగఁ దురుచూడుటయును, । అత్తిటి సుతసోముఁ డవనికిదాఁటి
 విలు గేలఁబూని దోర్నిర్యంబు మెఱసి । బలు నారసముల సౌఖ్యం జాలనొంప
 నాలోనఁ గోపించి యట సౌఖ్యండు । బాలునివిల్లు దోర్బలశక్తిఁ దునుమ,
 విను మేమి చెప్ప నస్మిరుండు చేతి । తురుక నాతనివిల్లు తురుకలు చేసి
 శ్రుతకీర్తి రథము విశ్రుతకీర్తి నెక్కి । సుతసోముఁడుండె నత్తుల నిప్పులుఱల.
 అత్తిటి వేతె విల్లించి యా శకుని । యత్తెఱపినె చొచ్చి యూర్పులు చెలఁగఁ
 గాండవ రథికుల భట నమూనాముల । గండు మీఱఁగఁ జొచ్చి కలఁచుచునుండె.
 అంఠ మందరధైర్యుఁ డాకృపాచార్యుఁ । డెంతయుఁ గోపించి యేపు దీపించి
 పసిడి యాబోతునఁ బడగ యొప్పార । నసమాన తేజుడై హరునిచందమున
 యైనాద హరినాద శంఖనాదముల । భూనభోంతరములు బోరుకలంగఁ
 గమరయంబునఁ దేరు కదియఁ దోలించి । పడినాన్చి పాంచాల వరునిపైఁ గదిసి
 వధియింపఁజాలు మర్వార బాణంబు । లధికుడై చాపంబునందొప్పఁ దొడిగి
 చాగు హుటకై లోనంకాశ రథము । సారథి హయములఁ జదియ నేయుటయు,
 నాతమాలోపంబు కాంతేయనేన । లాతతగతిఁ జూచి యప్పు డిట్లనిరి :
 “ద్రోణఃజంపినవాటి కోష మీద్విజుఁడు । క్రోణి నీతనిమీఁదఁ జూపుచున్నాఁడు.
 చలము నాధింప శృష్టద్యుమ్నుఁ బట్టి । చెలఁగి గతప్రాణుఁ జేయ కే లుడుగు!
 అతి బాహులుండు దివ్యాస్త్రు కోవిదుండు । క్షితిలోన వైరులఁ జీరికి గొనఁడు.
 ఇతఁడు విల్లించిన నెల్లదేవతల । హతము గావించెడినట లోకులెంత!
 చేస నీతం దేడు చెఱువుల నీళ్లు । ద్రావించు మనల నందఱ కేడు కడఁగి.”

శృష్టద్యుమ్నుండు కృపాచార్యులతోఁ బోరి యాడిపోవుట

అనుచోట నారథి యధిపతిఁ జూచి । తన నీతి వెలయంగఁ దా నిట్టులనియె :
 “వినుము కుమార, యీ విప్రపుంగవుని । ఘన బాహువీర్య మగ్గల మువార్యంబు.
 భూమిపై నీవేయు భూరిబాణంబు । లేమి చిత్రమొ గాని యితనిపైఁ జనవు.

1. సంకార శరధ్య. 2. మహార్యంబు. (మూ)

మగఁటిమిగల నీదు మహిత విక్రమము । జగతిఁ ¹దిట్టినియట్లు ననుచుచున్నదియు ;
 ఏ నిశ్చయించితి నితఁడవధ్యండు ; । మానవనాథ, నామంట గైకొనుము ;
 మన తేకు సంగ్రామముహి వెడలంగఁ । గొనిపోవుటయె మేలు గుగుకార్యసరణి.”
 ననిన ధృష్టద్యుమ్నుఁ డనియె సారథికి : । “ ఎనదు సీతలఁదొప్పు నొచ్చి చూచితిని ;
 మనసు విహ్వలమందె చూసంబు కుందె । గనుగవఁ జీకటి క్రమ్ముచున్నదియు.
 వడఁకెడిఁ బదములు ; వదలె ధైర్యంబు ; । నొడలు తిమ్మిరి వట్టుచున్నది నాకు.
²అడివీరమేటికి? సరదంబు భీము । కడకై నఁ బొద్దుని కడకై నఁ గడపు
 రయ మొప్ప.” ననుడు సారథి నిజరథము । భయమేది తోలె నా బడినై ³ । కడకు.
 దారుణ శంఖనాదము నెఱపుచును । ఘోరచాపధ్వనిఁ గుంభిని యుద్రువ
 వెన్నాడె గృపుఁడంత వెనఁ బర్వతంబు । వెన్నడించినయట్టి విబుధ్దేగ్రుగిరణి.
 కెరలి శిఖండియుఁ గృతవర్మయురము । కర ముగ్రశరపంచనంబును నొసె,
 ధీరుఁడై భోజుండు తెగి ద్రుపదజుని । నాకింట నొంచి విల్లఱిముఁగిఁ గ్రుంగె.
 తోరంపువిల్లున ద్రుపదసందనుడు । భూదబాణంబులు భోజుపైఁ బఱసఁ,
 దోడనె యవి ద్రుంప, ద్రుపదజుఁ డలిగి । బీడుకుబీడుగా నిలునెఱుకుటయు,
 యాదవసత్త్వముఁ డన్యచాపంబు । నానటఁగొని కోప మాత్మ్యుఁడొ గదూర
 ఫాలంబునందు దోర్బలశక్తి మెఱయ । నాలికతూపులు పసి మూఁడునాట.
 కలలావుపొలిసి శిఖండి మూర్ఖుల్లి । బలువిడిఁ దేరిపైఁబడిన, సారథియుఁ
 దోలె నచ్చోటు బంధురగతిఁ దొలంగఁ ; । దూలి యాసేసయుఁ దోడ్పడిన పఱచె.
 అటఁ ద్రిగర్తాధీశుఁ డర్జునుతోడఁ । దటసునఁ బేర్చి యుద్ధము సేయుచుండ
 సత్యసేనుండను జననాయకుండు । సత్యసంధుండగు సత్యకీర్తియును
 మిత్రవర్ముండును మిత్రదేవుండు । క్రూత్రంబు గలయట్టి చంద్రదేవుండు
 ।
 వీరాదిగాఁగల వీరపుంగవులు । ఆరయ ⁴వారలయనుజులు సుతులుఁ
 గ్రూర నారాయణ గోపాలకులును । సార తై బృత్రిగర్త సార్వజ్ఞసైన్యములు
 గర ముగ్రగతిఁ దోడుగావచ్చి సగుని । యగద మత్స్యగుత్తై యటు చుట్టుముట్టి
 సరిగొని మూటను సత్యసేనుండు, । మెఱసి నాల్గింటను మిత్రదేవుండు,
 మహిరతేజుడైన మిత్రవర్ముండు । సిహిసంఖ్య(?) నిష్కర నిశితాస్త్రములును,

1. బట్టిన. 2. అడిదమేటికి. 3. సప్త. 4. నాతని. (మా).

చంద్రదేవుం డేకసాయకంబులను । ఇంద్రతనూభవు నేసి యార్చుటయు,
 నహుడు మేఘంబు లంబుధారలను । గప్పిన గిరివోలె గదలక నరుండు
 మక్కటభృజభూత మహితాట్టహాస । కర్కశధ్వనుల నాకము పెల్లగిల్ల
 గాండీన పటుశర క్షణంబు లిపుల । గుండియ లవియ నెక్కుడుగాఁగ నెఱిపి,
 సరసమై సన్యాససన్న్యసంగచూలం । గరలాఘవము చిత్రగతి నుల్లసిల్ల,
 నిజనామ విలసిత నిఘురాస్త్రముల । విజయుండు హరిమెచ్చ వేవేగఁదొడిగి,
 మిత్రదేవుని నూఱు మెఱుంగఁదూపులను, । మిత్రవర్కుని నాల్గు మేటియమ్ములను,
 మొగి నశ్యసేనుని మూఁట, నశర్కర । దెగి నాలుగింటను ధీమండై నొంచె.
 ఆ శత్రుజయునిఁ బెక్కుమ్ములు ముంచి । సౌమ్రుతిఁ జంపె వింశతి కాండములను.
 వివేఖాప్టకంబున వెనఁ జంద్రదేవు । యన రూపు నరివీరభద్రుండై మాపె.
 అంతఁ గోపంబున నా సత్యసేనుఁ । డంతకాకారుండై యార్చుచు వచ్చి
 కర ముగ్ర కాంచన కాండతోమరము । నురగతల్పనిభుజ ముచ్చిపో వైన
 నీలాద్రిగైరికనిర్హరంబనఁగ । నోలి శోణితపూర ముండొండ దొరఁగె.
 అది గనుఁగొని క్రీడి యధికరోషమున । వదల కెంతయు వాని వధియించి మించె.
 ఆ సత్యసేను నిట్లననిపైఁ గెడిపి । నానవి మఱి మిత్రవర్కున కుఱికి
 ఘోరవత్సరంత భీకరకాండముగఁగి । జొనిపి మర్దించెను సూతయుక్తముగ
 వెల్పుచు వెండియు వెనఁ ద్రిశ్చక్రేఘ । తమ్ములు పెనఁగ నుద్ధతిఁ గడంగినను
 జిత్రవైఖరి నొక్క, శిలఁబాయకమున । మిత్రదేవు శిరంబు మృత్యువు నొనఁగె.
 పరఁగఁ దిగర్తాధిపతి కామూనుధ్య । పుగవడి నాటించె నుగ్రబాణమున.
 అట్టిచో స శస్త్రకాఖ్యుఁడంబు । బెట్టిసంబుగ మిన్న పెకల నార్చుచును
 మందేహానికరంబు సూర్యాంశుఁ బొదుపు । చందంబు దోఁప వానవనూనుఁ బొదిపి
 నారాచ శూలాది నానాస్త్రసమితి । శూరపుంగవుమీఁద సోనలు గురియ
 జంపులువెట్టక సంశయకులను । జంపుట కార్యంబు చచ్చింప ననుచు
 భీమానుజుండు సంభృతకోపుడగుచు । నామూఁకమీఁద నైంద్రాస్త్ర మేయుటయు,
 నది వియచ్చర హృదయానందగుచు । నది పాండవేయ నైన్రాహ్లాదమగుచు
 నది ధార్తరాష్ట్ర యంకరమగుచు । నది భూమి దిగ్గగ నావృతంబగుచు
 బరశు కాశ్మేయక పట్టిన శూల । పరిఘ ముద్గర భిండివాల నిస్త్రీంశ

* శత్రుంజయుఁడని కవిత్రయ. భా. 1. సత్త్వదంతి. (మా.)

ప్రాసాసి కణయక బాణ చక్రాది । భాసుర తోమరప్రతటిఁ బర్శుటయు,
జదియు రథంబులు సమయు సారథులు । మెదుగు హయంబులు వృత్తిబొందు రథులు
నా రథికులకంటె నధిక వేగమున । నారయ రాలు శ్రేష్ఠ తాతప్రతములు,
గొడుగులకంటె నెక్కుడుగ మున్నాడి । కడురయంబునఁ గూలు ఘనపతాకములు,
గరినమూహముక్రిందఁ గడఁగి “ జీవిడిచి ” । పరువడిఁ గడసెడి భటనమాహములు
నగణిత భటనమూహంబులమీఁద । నిగిడి పాటుచున్న నెత్తుగు నీర్లు,
నా రక్తనదులలో నపుడు శ్రేష్ఠుచును । బాటుచున్నట్టి పాటుకబంధములు,
నా శపంబులఁ దిను నాశతోఁ గూడి । కాసెకట్టుక యీఁదు ఘనపిశాచములు
గలిగిన జన్మరంగంబు చూపఱకు । విలయకాలమునాటి విధమున నుండె.
హతశేష సంశప్తకావళి విడిగి । ధృతిచెడి నాలుగు దిక్కులయందు
విచ్చిన, బాగలెల్ల విరిసిన వెలుగు । నచ్చుగా శిఖిబోలె నమరేంద్రనుతుఁడు.

దుర్యోధనుఁడు ధర్మజునితోఁ బోరి విరథుఁ డగుట

కౌరవేశ్వరుఁడును ఘుఁడు ధర్మజుఁడు । బోరుచునుండ సప్తాశు నుమోధనుఁడు
ఆతని నుబాణహతి నుబ్బుచెడిచి । సూతుమేనొక్కటి చొటనేయుటయును
బుగతులపూవులు భగ్నంబుగాఁగ । మగఁటిమి నొచ్చుచు మిడి ధర్మరాజు
నివ్వలక్షులవెంట నిగుడఁ గోపంబు । ముప్పిరిగొన బాపముకి వెట్టుకొనుచు
భీమాట్ట హాసంబుఁ బృథు రథధ్వనియు । భూమాయతోగ్ర కార్ముక నిక్యణనము
బృథురధ్య హేమిత భీషణ ధ్వనియు । బృథివీని గగనంబుఁ బెల్లగలింపఁ
జతురుడై పదుమూఁడు శరములు దొడిగి । యతని యరస్థి నదరంట నేసి
నాలుగు శరముల నఱకె సశ్యముల ; । తోలి యైదింటను ప్రసంచె సారథిని ;
ఆటింటఁ బడగలావంతయుఁ దీర్చె ; । ఈరసంబునఁ జాప మేసింటఁ దుసిమె.
అంతలోఁ గైకొన్న యష్టిఖండంబు । వింతగా ఖండించె పిశిఖాష్టకమున.
లలిఁ బంచశరహతి లావుదూలింప । నులికి భూమికి డిగ్గనుటికె సీకొడుకు.
వికల శిశుతాంగు నర్వీపతిఁజూచి । సకల సైనికులును సకల యోధులును
అరయ రాధాపుత్రుఁ డాదిగాఁ గలుగు । దొరలును మతియు నాత్మలు సహోదరులుఁ

జక్క సందఱు నొక్క జాడగావచ్చి | తక్కక పన్న గధ్వజుఁ గూడుకొనిన.
 ధీమాదు లనజులు పృథుబాహుసత్తు | లామాడ్కి- నేతెంచి రన్న పొంతను.
 దొరల మొత్తంబిట్లు దురముపై వేడ్క- | సారిది నేపున నొక్క- చోటఁ దాన్కొనిరి.
 ఉభయ పై న్యములకు నొక్కటఁ జెల్లె | ఋభువు లచ్చెరువంది యాక్షింప గణము.
 క్రందు కయ్యంబులో గరిపురాధీశ, | యందద వెన నట్టలాడు మ్రోతఁబును,
 ఆతత పరిఘ సాయక ముద్గరాది | హేతిఘట్టనముల నెనఁగు మ్రోతఁబును,
 వరుసతోఁ గట్టికవారి మ్రోతయను | బరఁగి నిగ్గులయంబుఁ గిలిం చెనఁగిను!
 నెలి కఱికిన కండ్లు విఱిగిన రొండ్లు | కలయ విఱిగిన విండ్లు కఱచిన పండ్లు
 నులుమైన మెడలును నుగ్గెన తొడలు | నులుచైన తొడవులు నులిసిన గదలు
 చురికిన కాళ్లును ముడిఁగినవ్రేళ్లు | విరియఁబాటిన జోళ్లు విచ్చిననోళ్లు
 నెఱయ మ్రొగినతేర్లు నెత్తురుతేర్లు | పఱదఁ బాటినవార్లు వమ్మైననాన్లు
 నెమ్ముల తిప్పలు నెఱచి కుప్పలును | వమ్మైన వాజులు వనరు రాజులును
 గెడసిన యేనుఁగుల్ కీలూడి పడిన | పడగలు జగఁజంపుఁ బలుగొడుగులును
 గరవాడి యమ్ములుఁ గలయంగ నాటి | కొఱప్రాణములతోడఁ గూర్కు యోధులును
 జక్కచి గుడియలచేతి గుంపులును | మొక్కురాహుత్తులు మూల్గు మాపుతులుఁ
 గలిగి సంగరభూమి గజపురాధీశ! | ప్రళయకాలముభంగి రాద్రమై యుండె.”
 అనవిని కంఠించి యాధృతిరాష్ట్ర | జననాథుఁ డా నూతనంభవుఁ బలికె :
 “సంజయ, చెప్పుదు సమరంబు సొంపు ; | రంజిల్లఁ జెప్పవు రాగాల పిఁభము.
 చలమును మానముఁ జాలించి యసకి | దొలఁగెనో విధుండై దుర్యోధనుండు ?
 నెఱయ సంజయ, నాకు నిక్కంబె చెపును | మఱి ధర్మజునితోడ మార్కొంట బీదె!
 వెఱచి బిడ్డనినొప్పి విన్నదిమొదలు | ఎఱియుచునున్నది హృదయంబు పోనె.”
 అనవుడు సంజయుఁ డతని కిట్లనియె : | “అసహస్ర, పనుము నీయాస్రసంభవుఁడు
 విరఘఁ డొటయెగాని విడువఁడు రణము. | అరదంబు వేటొక్క టగువొప్ప నెక్కి-
 కనలుచు నిప్పులు కన్నుల రాలఁ | దన రథచోదకుఁ దప్పక పలికె :
 “తెల్లని గొడుగుతోఁ దెలివినున్నాఁడు | అల్లవాడే పాండవగ్రసుతుండు.
 పరఁగ నచ్చొటికె బాపు రథంబు | తురగవేగంబు బంధురలీల మెఱయ.”
 ననుటయు నట్లాతఁ డాచరించుటయు | దననూతునకుఁ జెప్పె ధర్మసందనుండు

‘వాడె కౌరవపతి వచ్చుచున్నాడు । పోడిమి నెదురుగాఁ బోనిమ్ము రథము.’
అని పల్క నూతుండు సట్లకాకనుచు । పిల వేగంబున హయములఁ బాపఁ
జతురులై సురలెల్లఁ జయ్యసఁ జూడ । నతి ఘోర రణమయ్యె నయ్యిరువురకు.
రారాజుపడి ధర్మరాజుచాపంబు । నారనంబునఁ ద్రుంచి సలిమిఱి యార్చె.
ధనువు వేఱొక్కటి దాల్చి యారాజు । కనలుచుఁ మనుమాడెఁ గౌరవువీల్లు.
మెఱుగులు గ్రమ్మెడి మేటివీల్లెత్తి । మెఱసి యాతఁడు లెక్కమిఱుగ నేయఁ
బొంగి పాండునృపాలపుత్రుండు పేర్చి । నింగియు నేలయు నిండి నేయుటయు,
నా వారిజాననుఁ డస్త్రమయంబు । గావించెనోయనఁ గాన్పించె జగము.
గురుసింహనాదముల్ గుణనినాదములు । హరుల నినాదంబు లట వినచచ్చు ;
మంటలుఁ బొగలును మార్గజానవుల । పెంటలుఁ గనవచ్చుఁ బెల్లుగాఁ బుడమి.
పోయె ధర్మజుపని పోయెఁ గౌరవుడుఁ । బోయె నన్నట్టు మాబుద్ధికిఁ దోచె.
అమ్మపుచ్చుటయును నరిఁ బోయుటయును । అమ్మేయుటయుఁ దోచె దప్పుడెవ్వరికి.
అత్తఁ రక్తధారావృతులగుచుఁ । గ్రొత్తపూచిన మోదుగులఁబోలిరెఱుమి.

దుర్యోధనుఁడు ధర్మజుతోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

శక్తి యొక్కటివై వ సర్వకేతనుడు । యుక్తిమైఁ ద్రుంచిన నుదరి ధర్మజుడు
పిడుగుకై వడి నొక్క బెడిదంపుఁ దూపు । తొడిబెడ నీపుస్త్రుఁ దూటనేయుటయుఁ,
గయ్యంబు తుడినేయఁ గలవాడె పోలె । నయ్యెడఁ గోపించి యరదంబు డిగ్గి
గదగొని కౌంతేయుఁ గదిసిన, నతఁడు । గదలక శక్తి వక్షుఁ గాడ వైవ,
మగఁటిమి చెడక యా మానధనుడు । మగిడి తేరికి వింట మార్కొనఁదలచి
బురబుర నెత్తురుప్పొంగ నీకొడుకు । అరదంబుపైఁ బడె నపుడు మూర్ఛిల్లి.
హర్దిక్కుఁ డెడసొచ్చి యమసూతిమీఁద । దుర్దాంతశరములఁ దొడిగి యేయుటయు
వాయుసూనుడు కృతవర్కపైఁ గవిసి । సాయకజాలంబు సంధించి యేయ,
వాయువేగోద్ధాత వాగ్ధియుఁ బోలె । నాయెడ బలముతోడయ్యె భోజనకు.
అప్పుడు బీభత్సుఁ డమరులుప్పొంగ । నుప్పతిల్లిన శిఖాళి యుడివీధి మ్రొగ
జ్యోనాద హరినాద శంఖనాదముల । భూసభోంతరము లద్భుతముగా మ్రోయఁ
బటురయంబున వచ్చి బహుశరధాశ్వ । భట వారణంబులఁ బరిమార్చె ; సంతఁ

గురువతి తేప్పిటి ఘోరబాణముల | సరుమీదఁ బఱవ నన్నగుఁడు కోపించి
 1. సప్తి సారధి కేతు చాగుచాపములు | సప్తబాణంబుల సమయించి మించి
 నిల్లె నఱికి యావిభుని ప్రాణములు | కొల్లలాడఁగఁజాలు కోలలేయుటయు
 మీఱి యశ్వత్థామ మేదినీనాథ ! | యాఁటింట నవిద్రుంచె నర్థసూర్గమున.
 అతిరోష రక్తాక్షుడై నవ్యసాచి | యతని కోదండరథ్యములఁ జెండాడి
 యనిఁ దన్నుఁ జెనకీన యాకృపాచార్యు | ఘను శరాసనసూర్యుఁ గావించె సనఘు !
 సిడమును 2. మాపులఁ జేతించాపంబు | గెడపె నెదిర్చిన కృతవర్గం గిట్టి.
 నిస్సేమ నిక్రమనిధి విజయుండు | దుశ్శాసనుని విల్లు తునుకలు చేసి
 కపికేతనాశ్రయ ఘన భూతంగ | పిఘలాట్టహాసంబు వినవీధిఁ గప్ప,
 హరిరావ దేవదత్తాభీలరావ | గురుగుణధ్వనులు దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ
 గల్గుపైఁ గడఁగిన గర్జనంబు నపుడు | దుర్నివార క్రోధ ధూమాత్ముఁ డగుచు
 విష్ణుమై గ్రుచ్చి పిశిఖాప్తకమున | జిష్ణుని తనువు చెచ్చెర మూట నాటె.
 ఈరీతి భానుజుఁ డేపుదీపించి | వారక దివ్యాస్త్ర వర్షముల్ గురియ
 హరితమ్ముఁ డెడసాచ్చి యస్త్రపుంజములు | ఖరకరసూనుపైఁ గడఁగించుటయును,
 అప్పుడు మాద్రేయు లాశిఖండియును | ఒప్పార ద్రౌపదేయులు యుయుత్పుండును
 దండనాథుఁడు జేకితానుండు మఱియుఁ | జండతేజులు పార్థ చక్రరక్షకులు
 ఘనసూర్యు చేసి కేకిను శూరవరులు | సనిలోఁ బ్రభద్రకు పిలా కరూశులును
 శాంతేయ హిశయుగాఁ గల్గుపై నొక్కి | కుంతాది బహు శస్త్రకోటులు పఱవ
 నసమాన వేగుడై యవియెల్ల నతఁడు | నిశితాస్త్రచయముల నీలు గావించి
 దంతి శతాఁ గ పవాతి తురంగ | సంతతి సంగరస్థలి రూపుమాపె.
 దివిజేంద్రసుతూ డత దివ్యాస్త్రవహ్ని | వివిధసూపులఁ గప్పె విశ్వసంతయును.
 అనయంబు గార్చిచ్చు లడరసఁ బాటు | ఘనమృగ నివహంబుకై వడిఁ దోఁపఁ
 గురురాజులము నుగ్గులుగాఁగ విఱిగి | సరభ సగతిఁబాటె జగతీశ, యంతఁ
 బంకజాస్త్ర హుంబు శ్చిమవాద్ధిఁ | గ్రుంకె రక్తచ్ఛాయ గులుతు గాన్పింప.
 ఆ సమయంబున బట నిగువాఁస | వేసరి శిబిరప్రవేశంబు చేసి
 కృతమతి సుధ్యాది కృశ్మముల్ దీర్చి | క్షితిమించి సుఖనిద్ర చెంది రారాత్రి.”
 అని సంజయుఁడుచెప్పె నాంబికేయునకు | నని ముని జనమేజయక్షితిపతికి

జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁడ । నెప్పటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
 ద్వారకావాస, శ్రీవైకుంఠనాథ, । గౌరీశవినుత, లోకఖ్యాత చరిత,
 నిత్య సత్యోన్నత, నీరజనాథ, । అత్యంతదృఢ, చిన్మయాకార, దేవ,
 ఘనమాని హృద్దేహ కలిత సందోహ । వినుత ప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
 భక్తవత్సల, జగత్పానన, భుక్తి । ముక్తిప్రదాయక ! మ్రొక్కెద నీకు.
 ఇది వేంకటా చలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్జుననూజ । సుగుణాఢ్య సోమస సుకవీంద్ర పర్య
 రచితమా కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె రెండవది.

తృ తీ యా శ్వా స ము

శ్రీవిష్ణు నిజనామ, శ్రీరంగధామ, | గోవింద, మాధవ, గోపికారమణ,
జనమేజయునకు నైశంపాయనగుడు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పదొడగె :

కర్ణుని రెండవనాటి యుద్ధము

ఆరాత్రి వేగంగ నమ్మఱునాడు | చారుతరంబుగా సకల జనంబు
మునుకొని సంగ్రామమునకును నడచి; | రనయంబు సంతలో నక్కడఁ జేరి
యమతనూభవుడు బృహస్పతి మతము | నమరి మించిన దుర్జయవ్రాహ్మ మెలమిఁ
బన్నింప, మనవారు ప్రతి మోహరంబు | పన్నుటకై పద్మబాంధవ నూతి
కెదురుచూచుచు నుండి రెలమితో ననిన | నదను మీఱంగ నా యాంబికేయుండు :
“అకట సంజయ, వినుమటఁ జలిచేతఁ | బ్రకటితంబుగ బాధవడు మహీజనులు
లరయంగ సూర్యోదయము గోరుచున్న | కరణిని దనరాక గరిమతోఁ గోరు
జనుల కాతఁడు నిజస్వచ్ఛ తేజమున | ఘనమైన ప్రియమేనగఁగఁ దోచెనొక్కొ !
అమ్మెయిఁ దొలునాడు యమనూతిచేతఁ | గ్రమ్మనఁ బడ్డటి కష్టము చూచి
సకల బలంబులు సన్నాహలీల | సకలంకగతి శివచ్చి యాహవవీధి

... .. |

కర్ణుఁ డా కలనిలోఁ గాంతేయవరుల | వర్ణింప గెల్పెడివాడు ! చాల్పాలు !
ఏమిచెప్పఁగవచ్చు నితని మూఢత్వ | మామెయిఁ శిజెఱుపక యది యేలమాను ?
నెలకొని సౌబలు నీతియుఁ గర్ణు | బలిమియుఁ గడఁగచొప్పడఁగూడి తనకు
నెలమితో సామ్రాజ్య మీయఁగా బలిసి | వెలయువాఁడై యుండు వెడఁగురారాజు.
మొనసి జూదమువాడు మొనసిన కీఁకు | ఘనముగాఁ బెరిగి దుఃఖము నేయకున్నె !
పూనినగతిఁ బాండవులలోన నొక్కఁ | డేనియు నొవ్వఁడు ఎలమి దీపింప.
సకులలో మెలఁగిన చాడ్పున మనదు | చతురంగ బలములో సంచరించెదరు.

మున ధీరులు వారు ; | కావున జయమెద్ది కౌరవ్యునకును.”

గ. 2. వచ్చురాహువుదియ. 3. జరుపక. 4. నోడై యుండు గారాజు. (మూ)

అనిన సూతతనూజుఁ డాబిశేయునకు | వినుమని యెంతయు వినిపింపఁ దొడఁగె :
 “పార్థివ, విను కృతపడిన కార్యంబు | అర్థిగ్రమ్మఱఁ గాననగునె! డెందంబు
 గుండు నింతయకాక; గొనకొని నీవు | పొందుగాఁజేసి యిప్పుడు వగచెదవు;
 అదియసూ ఫలియించె; సకట యుద్ధంబు | పదపడి వలదన్నఁ బొండవులకును
 గీడు దలంపుచుఁ గిల్చిషంగునకు | నోడక యొడిగట్టి యుంటివిగాపె!
 కడచినపనికి వగవఁ బనిలేదు | కడఁకతోడుతను సంగ్రామంబు తెఱఁగు
 విను” మనుటయు మహీవిభుఁ డిట్లుబనియె : | “ఒనరఁ గర్ణుడూఱకుండిన యట్టి
 కారణంబేమి? చక్కఁగఁ జెప్పు” మనిన | నానూఢి సంజయుఁ డనియె భూపతికి :
 “కర మొప్పఁగా రేపకడ సర్వబలము | దురము సేయఁగఁ బోవఁ దొడరి యవ్వేళ
 పరికించి నీతనూభవుఁడు తమ్ములును | దరణిచూనుండును దను గొల్చిరారఁగ
 నాజికి వెడలె; సయ్యవసరంబునను | రాజుడగ్గఱి దినరాజపుత్రుండు
 మెల్లన నిట్లన : “మేదినీనాథ! | యెల్లగాఁ గృపవిను మిపుడొక్కమాట,
 నాకు సురాధీశనందనునకును | బ్రాకటంబుగఁ గల్లు బవరంబు నేఁడు.
 అలవును జలమును నధికంబుగాఁగఁ | దలపడుదుము ఘోరతర సత్వలీల.
 ఎలమితో దేవేంద్రుఁ డిచ్చిన శక్తి | పొలియుట నాతోడఁ బోరాడు నతఁడు.
 దొరకొని కరము నెత్తురుగాక యుండ | విరివి నర్జునుఁ జంపువిధముఁ జింతింపు.
 సలితంబగు దివ్యశరసత్త్వమునను | దలకొని సరి నాకుఁ దలపోసిచూడ;
 ఘనదృఢత్వమున లాఘవ గుణంబునను | మును దూరపాతంబునను వల్రుపఁడును;
 పటు శౌర్యధైర్య సంపద హీనుఁడతఁడు; | చటుల సౌష్ఠవరేఖఁ జూలఁడెంతయును.
 మనుజేశ, వినుమొక్కమాట చెప్పెదను | మాను విశ్వకర్మ ఋభుక్షున కెలమి
 విజయ నామంబున వెలయు చాపంబు | విజయుఁడై నిర్మించి వెనసీయ, నతఁడు
 నామింట సిఖిలదైత్య శ్రేణిఁ ద్రుంచి | భావించి యంతలో భార్గవరాము
 నకు నీయ, నాతఁడు నవ్యశౌర్యమునఁ | బ్రకటించి మించి యిర్వది యొక్కమాటా
 భూవల్లభులఁ ద్రుంచి పొండుగా నాకు | నావిరిఁ గృపచేసె వసుధాధినాథ!
 నెలకొని యిమ్మహనీయ చాపమున | మలసి దేవేంద్రజుమద మణించెదను.
 అసఘ, నావిజయంబు నాగాండివంబు | పిను నీకుఁ జెప్పెద వెన నొక్కసమము.
 తొలఁగక యక్షయ తూణీరములును | అలరనవధ్యరథ్యంబులు రథమఁ
 గల వవి యెక్కుడు గడఁగి వానికిని. | కలవు శస్త్రాదులు ఘనముగా బండ్లఁ

గొనితెత్తు; దేరుల ఘోటకంబులను | వెనుకను బెక్కులు వివిధమార్గముల
సమరులకైనను నలవి గాకుండ | నమరించి తెచ్చెద హస్తీపురీశ!
మఱి విను మొక్కటి మఘనూదనుండు | వఱలు సారథియయ్యె వానికి నల్లు
గాన ససాధ్యుడై కదనోర్వయందు | బూని వర్తించు; నేర్పున గృష్ణపాటి
యనఁగ సన్నుతికెక్కు స మృద్రనాథు | ఘనత నాసారథిగా నొనరింపు.
మట్టైన గెలిచెద సమరేంద్ర సుతుని | బోట్లాట ఖచరులదృష్టమంది చూడ.
హరికెక్కుడూహింప నమృద్రవిభుడు | హరుల చిత్త మెఱుంగు; నదిగాక యేను
మేదిని నరుకన్న మిక్కిలి బలిమి | పాదుకొల్పినవాడఁ జారవాధీశ!
ఈ చనవిమ్ము నాకింతియ చాలు | భేదర పత్తినైన గెలుతు నిక్కముగ.
మనుజులయ్యిన పాండుమహిపతిసుతులు | పనుగొనఁగాఁ దృణప్రాయంబు నాకు”.
అనవిని యుప్పొంగి “యంగాధిరాజ! | విను మిటులైన నీ వెనుకఁ దేరులును
అమ్ముల బండ్లును హయములఁ దెత్తు | దమ్ములఁగూడి మొత్తమ్ముగా.” ననుచు

దుర్యోధనుఁడు కర్ణునకు సారథ్యంబు నేయుమని శల్యుని వేడుట

బహుతర సంతోష పారవశ్యమున | మహనీయుడై పోయి మద్రదేశుఁ గాంచి
ప్రణతుడై వినయ సంభ్రమములు చెలఁగ | గణుతించి యిట్లును శౌరవేశ్వరుఁడు :
“ సత్యవ్రతంబును ²శత్రుశిక్షయును | నిత్యంబు నీకును నిత్యప్రతాప!
అదిగాక నామీఁద సధిక తాత్పర్య | మదనుగాఁ గలిగుందు; పదిగాన నిన్ను
విసతిమై బ్రార్థించి వేడెద నొకటి | మనువుము నన్ను నామాట గాదనక.
అర్జును సనిఁదెగటార్పంగవలయు | కర్ణమూహించి యాకర్ణుని రథము
గడపు; మట్టైన విక్రమలీల సతఁడు | అడరి నీకృపఁ జంపు నఖిలపాండవుల.
గురుఁడును భీష్ముండుఁ గూలినవెనుక | గురుతరంబైన యీ కొంచెపు మూఁక
తోడ జయముగోరి తొడరుచున్నాఁడ; | రూఢి నమ్మితి నిన్ను; రూపింప వరము
నీవేళ నాకిమ్ము; ఈవెహో దిక్కు; | సావధానతఁ గర్ణసారథి గమ్ము.
వినతాతనూజుని విమలసహాయ | మున విభావనుగతి మునుకొని విమత
నిబిడాంధకారంబు నిక్కంబణించు | ప్రబలుడౌ.” ననిన రారాజు సేక్కించి
కనుఁగవయందు నుగ్రంబుగా నగ్ని | మునుకొనఁగా బొమముడిపాటు గదురఁ

గటములుప్పొంగ నుత్కటకోపుఁ డగుచుఁ |
 బ్రలయకాలమునాటి ఫాలాక్షురీతి | వలనఁబూరింగ గర్వస్ఫూర్తిఁ బలికె :
 “నృప, విను సన్నిత సీచపుఁబనికి | వివరీతగతి నంప వెన నీకుఁ డగునె ?
 ధర్మవిధంబును దప్పెదవేల ? | ధర్మమె కటకటా ! ధరణివల్లభులు
 శూద్రుల కేనాటఁ జొప్పడ నేవ | ¹యుద్విక్తులై చేసి రూపించినూడ ?
 సూతజు రాధేయు ధ్నోణిలోపలను | ఈతటి దొరఁజేసి యిట్లు పల్కెదవు.
 కలయ నాకింతటికన్న ²బన్నంబు | కలదె ? యుద్ధమున నొక్కనిఁ బాలువెట్టు
 మలవడ నెట్టివాడైనఁ గానిమ్ము | కలహరంగంబున ఖండింతు వాని.
 అట్టిభంగియుఁ జాలదంటేని వినుము | గుట్ట ³తో దరవాయిగొని సంహరింతు
 విమతుల ; వినుమేను విక్రమింపంగఁ | క్రమ మొప్పుగా మాన్పగలఁడె యొక్కరుఁడు ?
 కులశైలములఁ గూల్తుఁ ; గుంభిని వ్రత్తు ; | జలనిధుల్ గలఁతు ; నక్షత్రముల్ రాల్తు
 నదిగాక మిన్నను నవసితలంబు | వదలక ధరణిపై వాయుంతుఁ దాళ
 గతిమీఱ ; నాదువిక్రమ మెఱుంగకయె | యతులితంబుగఁ బల్కి తండుకేమాయె !
 పొగడొంద రధికవిస్ఫురణంబు దక్కి | మొగిని సహస్రాంశమునకును నాటి
 గాని సూతతనూజుఁ గట్టు దురాత్ముఁ | బూని సారధివై న భూజనుల్ నగరె ?
 సరకసంహారుని సరునిఁ గైకొనను ; | ధరఁ గర్ణపక్షపాతంబున నన్ను
 బెనుసొంద నవమాన పెట్టెదవేని | పొసర మాభూమికిఁ బోయివచ్చెదను.”
 అనిపల్కి రాజమధ్యంబు తావెడలి | పొనుపొంద శ్రీఘ్రుతఁ బోవఁ జూచినను
 భూపతి బహుమానపూర్వంబుగాఁగ | నాపజ్జఁ బ్రణమిల్లి యతివినయమున
 నిలువరించి ప్రియంబు నిగుడ నిట్లనియె : | “కలయంగ నీ మహాకలహరంగమున
 రమణ నీకధికుతా రధికులు గలరె ? | క్రమ మొప్పు భూమిభాగమున నెందైన.
 తాల్యత ⁴శత్రుజాలములకు హృదయ | శల్యంబ వగుటగా శల్యుడన్ పేరు
 గలిగె నీకును విను కారుణ్యనిలయ ! | బలభేదీనూతి కుర్వర రధికత్వ
 గుణములీయందు నెక్కుడు భానుజుండు. | గణనకెక్కినయట్టి కలితాశ్వహృదయ
 నుజ్జానమున మధుసూదనుకంటెఁ | బ్రజ్ఞ మిక్కిలి నీకు భాసురతేజ !
 పరికింప నింతటిపని నీకుఁదక్కు | నొరుల కశక్య మత్యున్నతస్ఫూర్తి.

1. యుద్విక్తులై. 2. జన్నంబు. 3. తొందరవాయ. 4. శ్వేత. 5. నూనుని యుర్వర.
 6. కంటె. (మా).

పనివడి నావిన్నపంబు చేకొనుము | ఘనముగా నిలుపుము కౌరవకులము. ”
 పనిన సంతనమంది యమ్మద్రవిభుడు : | “నను మురివై రికన్నను నెక్కుడనుచు
 గొనకొని రాజన్యకోటి వినంగఁ | గొనియాడితివి గానఁ గురుమహీనాథ !
 కడఁగఁగో ఘనుడైన కర్ణుని రథము | నడపెద నొకమాట నా కీయవలయు.
 ఈతఁడొడ నాయుచ్చ నేమేని | ఘాతమాటలు దోఁపఁగా నాడుచుందు.
 పనినడి యెగులు పట్టకుండినను | మునుకొని యెంతయుఁ బొందొనఁగూడు. ”
 అనుటయు రాధేయు నాతండు చూచి | యనయంబు నియ్యకొమ్మన సీయకొనియె.
 అట్టిభివంజించి యా కురురాజు | నెట్టన శల్కుని నిజచిత్తవృత్తి
 యెక్కుడ దిరుగునో యనుచు శంకించి(?) | మక్కునదీపింప మఱియు నిట్లనియె :
 “అఁభూత్స, యీవిధం బాచరించుటకుఁ | జెనసి సుంతేనియుఁ జింతింపవలదు.
 పెనుపొందఁ దొల్లింటి పెద్దలచరిత | మనయంబు వినిపింతు నది నీకుఁ దెలియ.
 మలసి మార్కండేయ మానిశేఖరుడు | చెలఁగి మాతండ్రికిఁ జెప్పంగ వింటి.

త్రిపురాసుర వృత్తాంతము

తారకుఁ డనియెడు దైత్యుండు సురల | శో రణంబొనరించి తుదిఁ జన్నపిదపఁ
 దనరంగ చాసినందనులు ప్రతాప | ధనులు విద్యున్నాల్లి తారకాక్షుండు
 కమలాక్షుండు ససంగఁ గలుగు రాక్షసులు | కమలాసనునిఁగూర్చి ఘనతపోనిష్ఠఁ
 బరిఁగి, నిద్రసంభవుండు వారలకు | వరుసఁ బ్రసన్నుడై వలనొప్పఁ బలికె :
 “మీ తఁకుప్రాధికి మెచ్చితి నిపుడు | ఖ్యాతిగా వరముల నుపగుఁ డిచ్చెదను. ”
 అచింతింపుడు వారందఱు నొక్క | మనసునఁ బలికిరి మహిఁ జాగిఁమొక్కి,
 “భాతీరాయక, బ్రహ్మణ్యగణ్య, | నీరజోద్భవ, నిత్య, నిగమాంతవేద్య,
 సలలితవిస్ఫూర్తి సకలభూతముల | వలన నేకాల మవధ్యత్వ మిమ్ము. ”
 అని యడుగుటయు భాషాధీశుఁ డనియె : | “ఎనయంగ నీచంద మెందును గలదె !
 గొనకొని యిచ్చుటకును గొనుటకును | అనిశంబు దగినది యడుగుఁ డిచ్చెదను. ”
 అనవుడు వారిట్లులసిరి ధాతకును : | “బొసరంగ మాకు మువ్వరకును మూడు
 గ్రహము తెల్లనుఖంబు పొందుగాఁ గలిగి | సురగరుడోరగాసుర సిద్ధతతికి
 గంపరాక నిశ్చలత దీపించి | యీ ధరణీస్థలి నెన్నికకెక్కఁ

¹గలుగునట్లును గామగమనంబులగుచు | విలసిల్లునట్లుఁ గావించి యి.” మృనినఁ
బద్ధజుఁ డిట్లుని పలికె వారలకుః | “ ఛద్గంబులేక నిచ్చలు నుండవలయు;
నెడపక మూఁడు నొక్కెడఁ గూడెనేని | చెడు బలియునిచేతఁ; జేరకయున్న
వెన ససాధ్యంబులై వెలయు నెంతయును | వసుమతిలో.” నని వరమిచ్చి పోయె.
అంతట రాక్షసు లత్యంశ మహిమ | సంతోషమున నిజస్థానంబు కరిగి
మయు వేడుకొనుటయు, హయుఁ డా పురములు | రయమున నిగ్గించె రమణ దీపింప.
వినుమవి కనకంబు వెండియు నినుము | ననయంబునై నాలుగంచులు నూఁజి
యోజనంబులు గల్గి యుండు నెంతయును. | రాజల్లఁ గార్తస్వరమునఁ జేసినది
యెంతయు దివమున, నీట వెండిపురము | సంతరిక్షంబున, నవనిపై నినుము
దై సంచరించుచు సత్యంత మహిమ | తో సాహసస్ఫూర్తితో విలసిల్లె.
తారకాక్షున కొక్క తనయుండు పుట్టి | ధీరత హరినామ ధేయుడై మించి
యపురూపముగ వారిజాననుఁ గూర్చి | తపము నేయంగఁ బ్రత్యక్షమై ధాత
‘వలనొప్ప నీకును వరమిత్తు నడుగు | మలవడ’ ననిన హస్తాబ్జముల్ మొగిచి,
వరుసతోఁ ద్రిపురంబువార లాయుధము | లరుదారఁగాఁదాఁకి హతులైన, ²వారి
పీనుఁగుల్ నీటిలోఁ బెట్టంగఁ ³దడిసి | మానుగా ⁴నొకఁడు క్రమ్యుఁడ బదుండఁగూచు
శౌర్యంబుగలుగఁ బ్రసాదించు ⁵బావి | వార్యమోఘంబునై వర్తింప నిమ్ము.”
అనిన నిచ్చితినని యబ్జుఁడ డరుగ | ననఘాత్మ, రాక్షసు లట శంకలేక
యేపుమై లోకంబులెల్ల బాధింప | నా పురందరుఁడు దేవావలిఁ గూడి
పనివడి పురములపై నెత్తిపోయి | పెనుపొంద నుంతయు భేదింపలేక
యెంతయుఁ జింతించి హితులును సురలు | సంతంతరాఁ బోయి యబ్జుఁడ గాంచి
దండప్రణామ మత్తఱి జేసి నిలిచి | దండిగా నా పురదైత్యుల తెఱఁగు
విన్నవించిన ధాత విబుధేంద్రు కనియెః | “ క్రన్నన నా పురత్రయ మేకబాణ
మునఁగాని యణఁగదు; భూతేశు నీశు | మనసిజసంహారు మధునై రివినుతు
గిరికన్యకానాథుఁ గిల్బిపదమనుఁ | బరమేశు శంకరుఁ బ్రార్థింపుఁ.” డనిన
నమర సంఘములెల్ల నట్ల కాకనుచు | నమరంగ దివ్యసహస్రవర్షములు
తలకొన్న నిష్ఠతోఁ దపమాచరించి | యలవడ శుద్ధాత్ములై యీశుకడుకు
సరుగఁదలంచి పద్మాసనుఁ దలఁచి | సరవినాతనిఁ బురస్కరుఁజేసి పోయి

1. గలవియే. 2. యట్టి - పీనుగ. 3. దడవ. 4. నొకటి. 5. మట్టి. 6. క్రమ. (మా)

పరమ శరణ్యుని భక్తమందారుఁ | బరమాత్ముఁ బరమేశు ఘోరాత్ముఁ గాంచి
తలకొని సాష్టాంగ దండ పాతముగ | సలవడ మ్రొక్కిన, నాశంకరుండు
కరుణామృతము చల్లు కడగంటిచూపు | పరఁగించి “లేలెండు బ్రహ్మాదులార!

... .. |

అనవుడు లేచి హస్తాబ్జముల్ మొగిచి, | గొనకొని యాతనిఁ గొనియాడిరిట్లు :

“ఘన నీలకంఠాయ గంగాధరాయ | వనజాప్త శశధర వహ్ని సేత్రాయ
భూతాధినాథాయ భూతాత్మకాయ | చేతోజమథనాయ శేషహారాయ
దక్షయాగహరాయ ధనదమిత్రాయ | రక్షితభక్తాయ రాజజాటాయ
తుభ్యం నమోనమో ధూర్తుఁ జంపి | సభ్యుల రక్షింపు సర్వేశ, యీశ!
త్రిపురవాసులు మిగోద్రేకులై జగము | తపియింపఁ జేసిరి దర్పవిస్ఫూర్తి.
శరణు శరణ్యు, చూ శాంభవీరమణ! | పరఁగ వారలఁ జంపి బ్రదికింపుమమ్ము.”
అని పద్మభవముఖ్యులాడు వాక్యములు | విని నవ్వు తళుకొత్త విశ్వేశుఁ డనియె :
“పనివడి వినరయ్య బ్రహ్మాదులార! | యెనయంగ నీపని కియ్యకోఁ జాల.

ధృతి మదీయములైన తేజోబలముల | నతులితంబుగ మీకు నర్థ మిచ్చెదను.
అది పుచ్చుకొనుచు మీరందఱుఁ గూడి | వదలక చంపుఁడు వైరి వర్గముల.”
అనుడు : “మీ తేజంబులందులో నగము | వినుతింపఁగా నీవె వేడ్కతోఁ బుచ్చి
కొని వారి శిక్షింపు కుంభినిలోన | నొనరంగ రక్షణీయులము రక్షింపు.”
అనుడు సర్వేశ్వరుం : “డనురులు సురలు | ననిచిన ప్రీతితో నాకొక్క నమము.
తగ శివం బఖిల భూతంబులయందు | నగణితంబుగఁ జేయ ననిమిషులార!
శివనామ విఖ్యాతి చెల్లె; నెల్లయ్యు, | భువి బాపకర్ముల మూఢుల శతులఁ
జంపంగవలెఁ గాని చనదూఱకుండ. | పెంపువహించి ¹చెప్పెద వినుఁ డొకటి
ఎనయ లోకంబుల కెల్లఁ బశుత్వ | మును నాకుఁ బశుపతి ముఖ్యత్వ మహిమ
వలయు; నత్తైన భూవలయంబు నందు | సలలిత విస్ఫూర్తిఁ జర్చించి చూడఁ
బశుహాసనమునఁ బాపంబు ²లేకుండు. | వశము నేయుండు నాకు వరదివ్యరథము
సూతుఁ డశ్వంబులు సునిశితాస్త్రములు | ప్రీతితో.” ననవుడుఁ బృథివి బశుత్వ
మునకు శంకించి యిమ్ముల విచారింపఁ | దనరంగ నద్దేవతల చంద మెఱిగి

భయపడనేటికి? పశుభావముక్తి । రయమున వినిపింతు రమణఁ బాశుపత
 ప్రతనిష్ఠ నేతయు వర్తింపవలయుఁ । బ్రతి మీఱ ద్వాదశాబ్దము; లనిగాక
 పరఁగ నిష్ఠానుమాపమున వత్సరము । సరవిశో నాఱుమాసములు రెణ్ణెల్లు
 పొనఁగ ద్వాదశదినంబుల మాత్రమైన । ననుచుతి శలియించు వలనొప్పి.” ననిన
 వారట్ల కాకని వైభవ లీల । నారూఢి ‘పశుపతి’ వనిపల్కి యంత
 రమణఁ దేజోబలార్థంబు లిచ్చించి । క్రమమొప్పుగా విశ్వకర్మ కిట్లునిరి :
 “ఇమ్మహాదేవున కెలమి రథంబు । నెమ్మి సాధనములు నిర్వింపవలయు.”
 అనిన నాత్మప్రయు నంగీకరించి । తనరంగ ధరణి రథంబు గావించి,
 రవిసుధాకరులఁ జక్రములుగాఁ జెట్టి, । యవిరళంబుగ వాగ్ధి నక్ష మొనర్చి,
 విస్తర హైమామాది వింధ్యనగంబు । సస్తాచలంబును నా యుదయాది
 నవయవంబులు చేసి, యగ్నులు మూట । 4రవణఁ ద్రివేణుక రచన గావించి,
 హరులు 5వేదంబులు, నాతపత్రంబు । గరిమతో మేరునగము, శరాసనము
 వత్సరంబును, నమ్ము వారిజాక్షుఁడుగ, । నుశ్చరస్థగృహలసద్వ్యోమమండలము
 జోడుగా విరచింపఁ, జూచి శంకరుఁడు । వేడుకకై కొని విభవంబు మోచి
 ‘సారథి నిట నాకు నమకూర్పుఁ డతుల । ధీరుండు సుజనవిధేయుండు సగుచు
 నాకంటె నధికుఁడై నయమొప్పువానిఁ । బ్రాకటలీలమైన బ్రార్థించి తెండు.’
 అనిన దేవతతల్ల నంబుజాననునిఁ । గని మొక్కి “యోదేవ, కరుణావిధేయ,
 సారథివై మమ్ము సర్వలోకముల । నారూఢి రక్షింపు.” మనినఁ బద్మజుండు
 నలిమీఱఁ బ్రణవంబున నొనర్చినట్టి । ములుకోలగొని నొగల్ ముదముతో నెక్కి
 యశ్వరత్నంబుల నటు పఱవంగ । విశ్వేశ్వరుండు కడువేడ్క దీపించి
 పురములకడకేగి 6బోరన విల్లు । కరమొప్పు నజ్జంబు గావించి మించి
 పాశుపతాస్త్ర సంబంధంబుగాఁగఁ । జేసి పురంబులు 8స్థిగల్గి నిలుప,
 నవి యొక్కచోటికి నప్పుడు గూడి, । శివుఁడేమఁ గాలి సన్నిహితుఁడో దోగె.
 కడఁగిసయగ్ని లోకములు దహింప । నడురాజశేఖరుఁ డొప్పుగా మాన్పె.
 సకలమనీంద్రులు సకలదేవతలు । సకలేకు నీశ్వరు నమ్మ తిసేసి
 సరవిదీపింప నిజస్థానములకు । సరిగి; రివ్విధమున నప్పురమేష్టి

1. యుక్తి. 2. లరించి. 3. హైమాది. 4. రవిరంధ్ర. 5. వేదములుగా నట శరాసనము.
 6. నగంబుగాఁ జేసి. 7. భోరున. 8. స్థిత. (మా).

మనసిజారాతి కిమ్మహిని సారథ్య | మొనరించె గావున నీవును నట్లు
 రమణమై శౌరవరక్షణార్థముగ | గనులాప్తజనకును గడపుము రథము.
 సమ్మితి నిన్ను నెంతయు, రాజ్యపదవి | సమ్మతిగా నాకు సాధించి యిమ్ము.
 అదియునుగాక పాయక విను మనఘ ! | యిది యొక్క యితిహాస మేనొద్దనుండ
 ధర్మవర్తనుఁ డొక్క ధరణిదేవుడు | పేర్ని భూపతికిఁ జెప్పినయది చినుము.
 మొగిని భార్గవవంశమునను బ్రసిద్ధుఁ | డగు జమదగ్నికి సత్యంతమహిమ
 గాముఁడు పుట్టి సంరంభంబుతోడ | నామెయి దపమునేయంగ శంకరుండు
 ప్రత్యక్షమై వచ్చి రక్తి నిట్లనియె : | ‘అత్యంతమతి సరంబగుగుఱు నీవు
 అనఘాత్మ, యిచ్చెద’ ననవు డుప్పొంగి | చనవొప్ప నిన్వశస్త్రము లమగుటయు,
 సమ్మహాత్ముఁ డశుచియైనవారఁను | నెమ్మితో డహించు ; నీ వదిగాన
 శుచివి గ’ మ్మనుటయుఁ జూచి భార్గవుఁడు : | “ఖచరేంద్రవంద్య, శ్రీకంఠ, భూతేశ,
 బలిమి నాకెప్పుడు పాత్రశ్వమహిమ | దలకూడు నివి నాకు దయనేయు మపుడు.
 నీకు శుశ్రూష మన్నించి నేయంగ | నాకుఁ బ్రసాదించునది యింతె చాలు.”
 ననిన వరంబీయ నా భార్గవుండు | జననుతస్సూర్తి నిష్ఠాపరుఁ డగుచు
 నొసర నాశివు షోడశోపచారములఁ | 1దనుపారు ప్రీతి నెంతయు నేవనేయ,
 సరవి ననేకవర్షంబులు చనిన |
 సంప్రేషచిత్తుఁడై సర్వేశ్వరుండు | వింతగా గౌరిదేవికి రాముఁజూపి
 “రాముఁ డత్యంత సువ్రతచర్యమీఁతె ; | భామరొ, నిశ్చలభక్తుఁ డీతండు.”
 అని ముద్దునేయంగ, నానమయమున | దనుజులచేత బాధలఁబొంది సురలు
 విశ్వేశుఁ బొడగాంచి విన్నవించినను | శాశ్వతబుద్ధి నా జమదగ్ని తనయుఁ
 గనుఁగొని, “దుష్టరాక్షసుల మర్దించి | యనిమిషావళికిఁ బ్రయంబొచ్చెఁపు.”
 మనిన ముదంబంది యంజలిచేసి, | “మునుకొని దివ్యాస్త్రములు లేవు నాకు ;
 సకలాస్త్రనిదుల రాక్షసుల నేరీతిఁ | బ్రకటించి గెలిచెదఁ బార్శ్వతీరమణ !”
 అనిన సర్వేశ్వరుం డానతి యిచ్చె : | “తనరంగ వినుము నాతలఁపు నీదెనకు
 నిలిపెద, నిలిపిన నిర్జింపు మరుల. | నెలకొని యంతట నీమనోరథము
 తలకొని సిద్ధించుఁ దడయక పొమ్ము | వలదు తామన.” మన్న వడిబోయి దనుజు
 మీరుల వధియించి వెన వారిపోట్ల | ధీరత నొచ్చిన దేహంబుతోడ

1. తను ప్రీతితోడతడును చేయుచుండ. (మా)

వచ్చిన, సంత సుర్రఁజేసి శివుఁడు । క్రచ్చరఁ ¹బ్రీతిమై గరములఁ దుడిచి
 'పాలుపొంద నాయుధంబులు దాఁకెనేసి । వెలయంగ నొప్పవు; విమరుల గెలువు;
 తెలివితోఁ గొను' మని నిష్కశస్త్రుఁడై । నలవడ నొచ్చిన నరిగె భార్గవుఁడు.
 అట్టి దివ్యాస్త్రము లక్క జనకును । నెట్టన గృహచేసె; నెఱి నట్టిఘనులు
 మఱి హీనజాతుల మున్నెవ రెపును । నెఱిమీఱ; నదిగాన సీరజమిత్ర
 తనయు సత్కులజుఁగాఁ దలఁచెన నేను. । పనివడి వదనంబు బాహువుల్ మెడయు
 వక్షస్థలంబుఁ బట్టుచునుపు । వీక్షింపఁగా సర్వవిమలాంగములును
 మహిమగా దేవకుమారుల కెట్లు । సహజ మావిధములు చర్చించిచూడ.
 కవచకుండలములు గలవానిఁ బ్రకృతి । ధనశాక్తి గాంచునే తనయునిఁ గాఁగ!
 లీల మృగేంద్రంబు లేటి కెట్లుట్టు? । తూలక నూతపుత్రుండను కీడు
 వలీలఁ బుట్టెనో యింతియగాక. । చాల భూతేశ ²శిష్యత్వము దయయుఁ
 గల భార్గవునకును గాదిలిశిష్యుఁ । డలవడ రాధేయుఁ; డదిగాన శివున
 కా పద్మసంభవునటుల సారథ్య । మోషిక నొనరింపు మొప్పుగా." ననుచు

శల్యుఁడు కర్ణునకు సారథ్యము నేయ నియ్యకొనుట

సరవిఁ బ్రార్థించిన సారథ్యమునకుఁ । బరఁగంగ నమ్మద్రవతి సమ్మతించి
 యతనిఁ గాఁగిటఁ జేర్చి, "యధినాథ, పినుము । వితతకర్ణములకు వినఁగఁ జేడైన
 పలుకులు పలుకుదుఁ బరమహితములు । వలనొప్ప నోర్వంగనలయును నీకు."
 అనిన రాధేయుఁ డిట్లు ముద్రాంతికి : । "మనసిజానికిని బద్ధజుఁడు పాఠ్యునకు
 హరియునువోలె బాంధవ సారథిత్వ । మరయఁగఁ జేసెద నదిగాన గెలుతు."
 నని తనసారథి సరదంబు వేగఁ । గొనితెమ్ము నీనన్నఁ గోరి వాఁడెగి
 యెగి మనోరథుఁడుగా నొక్కరథంబు । తగ నాయితము చేసి తదవసరమున
 దీవించి; యిచ్చి, దినకరనుతుఁడు । వేవేగ రథము భావించి పూజంప
 నెలమితోడుతఁ బురోహితు నయోగించి । తలకొన్న కడఁకతోఁ దదనంతరమునఁ
 దాను బూజించి ప్రదక్షిణాంబుధి । మానుగాఁ జేసి సమస్కరింపుచును
 బనివడి భాస్కరోపస్థాన మెలమి । నొనరించి శల్యుని నొగి నెక్కుమనినఁ
 గృతమతి నాతండు గిరతటంబునకు । సతులితగతి దాటు హరియుచు వోలె

జేరి లంఘించి ధృతి నొగలెక్క | నానూథి భానుజం డరదంబు నెక్కి
నాచిమాగధులు కై వారంబు నేయఁ | గ్రందుగా బహు యోధగణములు గొలువ
భేదమృగం గుఱిర నాదముల | భూరి భాంకృతుల సంభోనిధుల్ గలంగఁ,
బరిచు కర్ణుండు శయ్య కిట్లనియె : | “నొనర భల్లాది మహోగ్ర బాణములఁ
బాండు తనూజుల భగ్నంబు నేతు | నిండి ఖేచరులెల్ల నెమ్మి గీర్తింప.”

శల్కుడు కర్ణునిమనసు నొవ్వనాడుట

అవిరి మద్రరా జతని కిట్లనియె : | “ఘను లఖిలాస్త్ర విక్రమ ధురంధరులు
యెఱుఁగెను మరాధి నాథునికైన | భయము పుట్టింప నోపంగఁ గలవారు.
మీ నీవిక్కడ నీలీల జెలగి | తూల నోనాడెను? దురము లోపలను
నకుచి శెరంబులు నాటంగ నిలిచి | సరవితో జెనఁగినఁ జాలు వెయ్యెల!”
అనిపల్క వినియును అర్కనందనుడు | వినని వాడును బోలె వెన నూటకుండె.
సరవితో నీరీతి సంగరంబునకు | నరుడెంచు కర్ణుని నప్పుడు చూచి
వెఱంగంది రచ్చాండవేము లందఱును. | కురుబలం బార్చెను; ఘోటకహేషి
తములును గరిబృంహితములును మించె; | రమణమై నావేళ రక్తవర్షంబు
గురిసె; సూక్ష్మంబు మాసె; శిశూసె వజ్రస్థు; | వరుసతో బిడుగులు వడె; భూమిగదలె;
వజ్రలంగ నుడిగాలి నడి భూలి జల్లె. | నజీముటి మఱియుఁ బెక్కిన యుత్పాత
చూయులు కోచిర సుకుగాఁ గొనక | రయమున నమ్మద్రరాజు కిట్లనియె :
“అరదంబు నెక్కి శరాసనం బర్చి | ధరియించి మద్భుజాదర్పంబు పేర్చి
జేవ తాళి నై నె ధృణముగాఁ జూతు | వావిరి బాండుభూవరసుతు లెంత?
ఎరగి గాంగేయ కుంభజు లంతవారు | పరికింప దురములోపల రిత్తచావు
చత్తుర కటకటా! చుంపిన నరుని | సత్తుగా నిదె నేడు చంపుదుఁ జూడు.
పాండివాజులును బావని గవలు | నొండొరు ముదలించి యొక్కటఁ దీవ్ర
శరములఁ దాఁకినెఁ జండకాండములఁ | జిరతరంబుగ నేసి చెండివేసెదను.”

శల్కుడు కర్ణును వరాక్రమంబుగ్గడించి కర్ణుని జిన్నబుచ్చుట

అనిరి శల్కుఁడిట్లనియె గర్ణునికి : | “వినిన వారెల్లరు మీ డవివేకి

1. నాచిమాగధులు. 2. మీ మాటాడితి వీలఁజెలగి - తూలిపోనాడెను. 3. గురిసెవరుస్థు. (మా)

యన రజ్జులాడెద ; వందున నీకు । గొనకొని యేమైనఁ గూడునె చెప్పును !
 రాసికెక్కఁగఁ బోరి రమణ శౌర్యమునఁ । బాసిన యంగారపద్మనికంటె,
 గురురాజుఁ జెఱవట్టి కొనిపోయినట్టి । వరమూర్తి గంధర్వవల్లభుకంటె,
 వడి ఖాండవంబు గావఁగలేక సిగ్గు । వడి చన్న నిర్జరవల్లభుకంటె,
 గొలఁది కిరాతుఁడై । కోడంబునకును । నలిఁ బెనంగిన భూతనాథునికంటె
 నెక్కుడౌ రథికుండు నీక్రీడితోడఁ । జక్కఁ బోరెదనన్నఁ జనుఁ గాక ; వినుము
 ఆరూఢి మనబోలు ల మృహమహునిఁ । జేరంగఁ గలరె ! యిస్సీయన్న విడువు.
 నృపుఁడును భీష్ముండు నీవు గురుండుఁ । గృపుఁడు సౌబలుఁడును గురుతనూభవుఁడు
 నకల బలంబులుఁ జనుదేరఁ బోయి । ప్రకటించి విరటుని పశులను బట్టి
 దొరలతోఁ బాటితి ; దొరకొని యిపుడు । బిరుదులు పలికెదు పెంపగ్గలించి.
 నెఱి నాటివలెఁగాదు నేటి యుద్ధంబు । నెఱవాదివై పోరు నిక్కంబు కర్ణ !”
 అనవుడుఁ గోపంబునణఁచి కర్ణుండు । పనివడి యమ్మద్రపతి కిట్టులనియె :
 “నరుని సత్త్వంబును నా భజాబలము । దురమునఁ గనుఁగొని తుదిఁ బ్రశంసింపు ;
 మందాఁక మాను మీ.” వనిన శల్యుండు । నందంద యట్లకా కని తేరుగడప
 మన మొనలోఁ జొచ్చి మహిమ దీపించి । యినజాఁ డిట్లని పల్కె నెల్లరు వినఁగ :
 “వినుఁ డెవ్వరై నను మీఁడె కిరీటి । యని చూపినను నిత్తు నఖిలవస్తువులు ;
 కృతమతి నిద్దఱు గృష్ణులఁ జంపి । తతభంగిమై వారిధనము లశ్వములు
 గ్రామంబు లిత్తును ; గజముల నిత్తుఁ ; దామరసాక్షులఁ దగనిత్తు నిజము. ”
 అనిన మద్రేశ్వరుఁ “డట్ల సేసెదను । సునిశిత విస్ఫూర్తిఁ జూపెదఁ గ్రీడి ;
 నెవ్వరు చూపంగనేల యర్జునుని । నెవ్విధివై నను నీవె చూచెదవు.
 రిత్తవారికి మదోద్రేకంబు తోడ । సుత్తచూర్ధంబుల నూఱ కిచ్చినను
 నవ్వరె జనులు ! ధనంబు గల్గినను । గ్రొవ్వునఁ బాఱ గ్రక్కున వైవఁ దగునె !
 తలకొని సత్పాత్రదాన మీరాదె ! । గెలిచెద నిద్దఱఁ గృష్ణుల ననుచుఁ
 బలికితి ; విల మృగపతి నెందునై నఁ । జలమున గెలువంగఁ జాలునె నక్క !
 దంతావళంబుతోఁ దలపడి శశము । మంతనంబునఁ బోర మార్కొనఁ గలదె ?”
 యనవుడుఁ గెంపారు నక్షుల మద్ర । మనుజేశుఁ జూచి క్రమ్మఱ నీట్టులనియె :
 “వలను మీఱఁగ గుణవంతుల గుణము । కొలఁది లేనట్టి దుర్గుణుఁ డేమి యెఱుఁగు ?

గుణమిందుఁ గలదు దుర్గుణమందుఁ గలదు । గణుతింప నని నీవు కాసంగ వలదె !
 యమరేంద్ర ¹జనకు నా కగు నంతరంబు । గ్రమమును నీ వెఱుంగవు విను తెలిమ.
 కడుఁ బెద్దకాలంబు గంధపుష్పములఁ । గడఁకతోఁ బూజింపఁగా సర్వశరము
 నిప్పులఁ గ్రక్కెడు, నెఱి దీన నొకనిఁ, । దప్పక భార్గవాశ్రమంబున నొకనిఁ
 బరిమార్చివుచ్చెద బాహువిస్ఫూర్తి. । గరుడ ధ్వజంబును గపికేతనంబు
 గాండీవధనువు చక్రము ²నిరీక్షింప । బెండు మానుసులకు భీషణంబగుచు;
 పరికింపఁగా నాకుఁ బరితోషణంబు. । హరిసహస్రంబు నా యర్జునకోటి
 మఱి పన్నివచ్చిన మర్దింతు వారి. । వెఱవకు వెఱవకు నెఱవేల నీకు ?
 వినుతింప యుద్ధకోవిదుడవు గామి । నెనసి భయంబున నిట్లు ప్రేతెదవు.

కర్ణుడు శల్యునిపైఁ గోపించి యతని దురాచారము లుగ్గడించుట

పనివడి యెంతయుఁ బాపదేశమున । జనితుండవగు నీకు నద్బుద్ధి గలదె !
 క్షత్రియాధమ, నీచ, శికలదొకమాట । ధాత్రిలోఁ గుటిలుండు ధర్మహీనుండు
 దుష్ట⁴చిత్తుఁ డనంగతుండు నిష్ఠురుఁడు, । కష్టుండు దుర్మతి కార్యహీనుండు
 నతిలోభి మద్రకండన నింతవట్టు । ధృతిమీఱఁ జూడంగ దృష్టాంతమయ్యె.
 భువి వావితే కెల్ల పురుషులు సతులుఁ । గవియుట వెగ్గులుగాక వర్తింతు.
 కల్లు మున్నును వెనుకను జన్నుఁబాలు । నెల్లగానై కాదె యెనఁగుచుండుదురు.
 పలువురకును బుట్టి బహుభాషణములఁ । గలుద్రావి పెరిగిన గర్వలు గారె !
 గదచేత శిరము వ్రక్కలుగాక యుఱక । పద. ” మన్న సమ్మద్రపతి యిట్టులనియె :
 “కారవనాథుని కార్యార్థి నగుచు । వీరత్వసంపద వెలసిన నాకు
 హితబుద్ధి చెప్పక యెట్లుండవచ్చు ? । తత భంగి సారథి దక్షుడై రథక
 సాధ్యము సూతుని సారథ్యమహిమ । విధ్యుక్తమూర్ఖంబు వెన శుభాశుభము
 గని చెప్పక మానంగదగునె ! । పదపడి యేను జెప్పక మాన వినుమా.
 , చేసినా నిటు తలవగులఁ । బూని మొత్తెదనంటి పుణ్యవిహార !

10టివి గదా యనుచు । నేవిధంబున మాన హితవు చెప్పవలెను.

11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

1. నూనుని యంత రాంతరము. 2. సు రక్షింప. 3. కలుగునె చూడ. 4. చిత్తుల. 5. చేప. (మా)

హంస కాకోపాఖ్యానము

ఉరనడి జగతిలో నొకదీవియందు । వరబుద్ధిశో ధర్మ¹వర్తినాఁ బరఁగు
 వసుధేశుపురమున వైశ్యవర్ణుండు । రసికుండు సయశాలి రాజపూజితుండు
 కలితాధ్యరాది సత్కర్మ² పరుండు । కులపావనుండు సద్గుణగరిష్ఠుండు
 ధన ధాన్య పుత్ర పౌత్రక సర్ధనుండు । ధనదాన ధనదుండు తపన తేజుండు
 సప్తగంతాన ప్రశస్తండు సగుచు । దీప్తవైఖరిఁ బ్రవర్తింపుచు నుండు.
 వరమతి నొకకాకి వానిల్లుచేరి । కైరలి వానింట నెంగిలిదిని పెరిగి
³పులికండ వెట్టి యబ్బుఁ బెంపుమీటి । కొలదిగా నెల్లపక్షులను గైకొనక
 యది హీనజాతువె యగుటను జేసి । మదమున నుప్పొంగి మార్మలయుచును
 దను విచారినక శను జూచుకొనక । యనిశంబు వర్తింప నట నొక్కనాఁడు
 సన్నత తాత్త్వని సాయనఁ బరఁగు । కొన్ని హంసంబులు గొనకొని జలధి
 చేరువఁ జనఁ గని చెలఁగి యావైశ్య । ధీరునితనయు లెంతే గాకఁ జూచి,
 “లోలతఁ బక్షులలోన నీవెక్కు । డోలి నీయంచల నుడువీధి గతుల
 గెలువంగఁ గలవె మిక్కిలి ప్రతాపించి । వెలయ మేమెంతయు వీక్షింపుచుండ.”
 నని పల్క దర్పించి యవ్వాయసంబు । ఘనముగా నంచలకడకుఁ దానరిగి
 యెనయంగ సిండు మేలెద్దియొ యనుచుఁ । దనదు చూపులకు ⁴నెంతయును మేలైన
 కలహంసఁ గనుఁగొని, “గ్రక్కున మనము । వెలయంగఁ బఱతము వినువీధి రమ్మ.”
 అని పల్క, నయ్యంచలన్నియు నవ్వి । చనవొప్ప నవ్వానంబు కిట్లనియె :
 “హంససరసిఁ బ్రేమంబున మేము । పూని వసింతుము భువనంబు ⁵లెఱుంగ
 హీన జనము పక్షులెల్లఁ గీర్తింపఁ । గా నెంతదవ్వైనఁ గడఁగి పాటుచుము.
 అలయి కేమియు లేదు హంసలమగుట ; । పిలిచితి విందులో ⁶బిరుదైన దాని.
 తుది నాజహంసంబుశో బురుడించి । కదలక వర్తింపు కాకులు గలవె!”
 అనుటయుఁ గాక మిట్లనియె నెడియును : । “ఒసరంగ గతులు నూటొక్కటి గలవు ;
 ఒకట నొక్కట శతయోజువ్యాప్తి । బ్రకటించి పొడవుగాఁ బరవంగ నేర్తు.
 చనిగ నచ్చటినుండి చక్క నేలకును । ఘనత మీఱఁగ డిగ్గఁగానేర్తు ; మఱియు
 వరుస దూరాపాత ఎక్రయానములు । పరువడి సంగతి భ్రమణ మాదిగను

1. వర్తన. 2. కర్మండు. 3. కదలి దా. 4. పులికండ. 5. నెంతే మేలిమైన. 6. ఎఱుంగు + అహీన.
 7. బిరుజేవియనుచు. (మా)

బెక్కులెఱుంగును ; బిరుదైన యంచ । మక్కువఁ గల్గెనే మఱిగెల్లుదాని. ”
 సనిష్క నాయంచ యరణవృత్తి నవ్వి । ఘనుఁడు గావున దాని కడిదికి రోసి
 మనికితపడక క్రమ్మఱ దానిఁజూచి । గొనకొని పలికె : “నీ క్షోణిలో నీవు
 కరమొప్పుగా నూఱుతులఁ బాతెదవు ; । అగుదెఱుఁగాని నే నారీతు లెఱుఁగ ;
 ప్రతి మీఱఁగా నెల్ల పక్షులుఁ బాటు । గతులఁ బాటుదును జక్కఁగ నిడుపుగను.”
 అని పల్క నదియును సంగీకరించి । చనఁగ సచ్చటివాయనంబు లీక్షించి
 ‘నూఱు విధంబుల నుతగతి మెఱసి । పాతెను దీనితోఁ బ్రతియె యాయంచ’
 యని హాసంపఁగఁ గాకి హంసయు నెగసి । వినువీధిఁ బోవంగ, వేడ్కతో సంతఁ
 బక్షులలోపలఁ బరఁగఁ జండాల । పక్షి కాకియెగానఁ బగువు వెట్టుచును
 బాటుచు మీఱుచు బలిమి చూపుచును । దాటుచు ‘నిదియేమి తగిలి రా’ వనుచుఁ
 గొంతదవ్వఁజ్లేగి గుదిగొని కాల్లు । వింతగాఁ దొఱిలి వెలవెలఁ బాటి
 తటతట తెక్కలు దాటించుకొనుచు । నటు నిటు చూచుచు సంగలార్పుచును
 అకాక మటుగావు మటఁగావు మనుచు । జోకతోఁ గనుదృష్టు సుడివడఁ జెడరి
 తెకతెక తననోరు తెఱచి యుండఁగను । నకనకమని చాలనలఁగి డస్సినను,
 గలహంస క్షేప్రంబుగాఁ బాటుటయును । దలఁపులోఁ గాక మత్తటి వితర్కించె :
 “చేరక తొడరితి నేదీనితోడ ; । భూరుహములు లతల్ పొడ లెవ్వలేవు
 వానిలోఁ జావవలసె వైసంబ ! । వారక కావ నెవ్వరు దిక్కుగలరు ? ”
 అని యని దిగుచున్న యవ్వాఁనంబుఁ । గనుఁగొని యప్పు డక్కలహంస యనియె :
 “ఘుచ్చమై నీ వనేక గతుల నేర్తు । వెనయ నేగతి యిది ? యిట చెప్పు.” మనిన
 నెగఁదొంది పక్షిలు విటతాటమగును । నెగయంగ లేకది యిట్లని పలికె :
 “కోమటియెంగిల్లు గుడివి గర్వమున । నీ మహిలో నాకు నెదురులే దనుచుఁ
 దలఁతు ; నాకొలది యెంతయు నెఱిగితిని. । తలకొన్న కరుణ నార్తశరణ్య, 2 నాకు
 గరుణామృతము చల్లు కడకంటిచూపు । పరఁగించి కృపనేయు ప్రాణదానంబు.”
 అని నీటమునిఁగెను నా కాకిఁ జూచి । తఃచరణంబులఁ కిదగ నిఱికించి
 చావు తప్పించి యచ్చటి పక్షులెల్ల । వేవేగ విసుతింప విడిచె భూస్థలిని.
 అటుగానఁ బలుగాకి యాకాకి యంచ । నేటువలె జెనకిన నీడొనె చెపుచు ?
 మాతసంభవుడవు చూడంగ మొదలఁ ; । బాతకి, నీతోడ భాషింపరాదు.

కౌరవపోషణఁ గాయంబు పెంచి | కేరె దంచకును గాకికి నెంతకెంత !
 ఈవెంత పెరఁగిన నింద్రసూనుచకుఁ | గావరంబున నీడుగావు తొలంగు. ”
 మనిన రాధేయుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచుఁ | గనుఁగవఁ గెంపారఁగా శల్యుఁబలికె :
 “ ఇది యేమిసూటగా నీవు పల్కితివి ? | పిదప నన్ గాకిగాఁ బేర్చి యద్జునుని
 హంసగాఁ బోలిచి యాడెద విపుకు ; | హింసగోరెదవు నాకీవు చాల్పాలు.
 కమలనాభునియేపు గాండీవిబలిమి | క్రమ మొప్ప నేనెఱుంగనె ! వాదిబట్టి
 సంగరస్థలములోఁ జంపినై చెదను | అంగద ; వెడసూట లాడకు నీవు.

తనకుఁ గలిగిన శాపంబులు కర్ణుఁడు శల్యున కెఱిగించుట

తలఁచిన మనసు సుతాపంబుసేయఁ | గలిగిన భృగురాము గలుషంబు, విప్రు
 శాపంబుఁ గాక యే సరకు సేయుదునె | యేపుమీఱఁగ మఱి యెవ్వరినైన !
 చెప్పెద నది బాణశిక్షార్థినగుచుఁ | దప్పక యామహేంద్రనగంబు గదిసి
 రాముఁ బొడంగని రమణ సేవింప | నామహాత్ముఁడు కులమడుగంగ నేను
 బాలుపొంద బ్రహ్మాస్త్రమునుసకఁగా బొంకి | యలవడ బ్రాహ్మణుండని వినిపింప
 నంతోపచిత్తుడై సకలశస్త్రములు | నెంతయుఁ గృపచేసి యేపుదీపించి
 బ్రాహ్మణుడె యానని భార్గవాస్త్రంబు | బ్రహ్మాస్త్రమును సచ్చి భక్తి రెట్టింప
 ‘ బవరంబులోన నాపత్నమయమున | నవిరళంబుగ నేయు’ మని నియోగించె.
 ఒకనాఁడు ప్రీతి నా యూరువుమీఁదఁ | ప్రకటించి నిద్రవోవఁగ నొక్కపురుగు
 తొడక్రింద శీఘ్రతఁ దొలువఁగ నేను | అడరి నిద్రాభంగ మయ్యెడు ననుచుఁ
 గదలకుండితి ధైర్యగరిమ వాటించి. | తదనంతరంబ యత్తపసి మేల్కాంచి
 నెత్తురు పొడగని నెనగు దట్టించి | చిత్తంబునందు వీక్షించి ‘ నీవెవరు ?
 ధరణి దేవున కింత ధైర్యంబు గలదె ! | పరికింప నాకుఁ దప్పక చెప్పు.’ మనిన
 భయపడి ‘ సూతసాధవుడ నే’ ననుచు | రయమునఁ జెప్పిన, రాముండు నలిగి :
 “ యరయంగ విప్రుండనని కపటమునఁ | బరఁగ బ్రహ్మాస్త్రంబు పడసితి గాన
 వలనొప్పుగా నీకు వలయుకాలమున | నొలయకయుండు ; మృత్యువు చేరువైన
 నలవడఁదోచుఁ బా.” మృని శపియించె. | వెలయ బ్రాహ్మణశాపవిధమును వినుము.
 శ్రవమునకై యేను సరవి నొక్కెడను | వివిధాంబకములు వెసనేయుచోట

నొక్క బ్రాహ్మణుల వత్స మొగి నేగుదెంచి । తక్కక నయ్యంపతాకునఁ గూలె.
 మూలము ద్విపుండు కోపించి చూచి । “ ఈలాగు వత్సంబు నెట్లు బాణమునఁ
 జంపితి శివాలాగు ననురంబులోనఁ । బెంపేది చావుచు ; పృథివి నీగధము
 కదనంబులోఁ గ్రుంగఁగలదు నిక్కువము. । అదియునుగాక యాయనవిగోపంబును
 గోరి యెవ్వరు మార్కొని గెల్గదలఁచి । సారెకు నీరీతి శ్రమము చేసెదపు
 తనర నవ్వినుచేతనె చత్తుగాక.” । యనుటయు భీతిచే నతనికి మొక్కి,
 ‘ః దినేలు గోవుల భద్రేభతతుల । విదితంబుగాఁగ వేపేలురత్నముల
 నిచ్చెదఁ శేనోని యీవేళ నన్ను । మచ్చిక రక్షింపుచూ.’ యని పలుకఁ
 ‘బాలుపొడ నాపల్కు బాంకొట గలదె ! । యెలను దీపింపంగ కీకిన్బిసంబు
 పనలోకమున నిన్ను బాధింపకుండ । సరయఁ బ్రాయశ్చిత్తమయ్యె బా.’ మృనిన
 నచ్చితి నదిగాన వారిశాపముల । కచ్చుగా వెఱుతు నత్యంబు నల్కితిని.
 తుదివి బ్రహ్మాస్త్రంబు తోచుచున్నదియు ; । వదలక గెలిచెద వానవునైన ;
 అరడింబు వోనిమ్ము ; హరిహయ తనయు । దురములోపలఁ గడుద్రుంతు నిక్కువము
 శరతరంగంబుల శత్రుల ముంచు । హరిపుత్ర జలధికి నట వేల నగుదు ;
 మృత్యు రక్తుల ఘాతులఁ బొదవు । నర్జునాదిత్యున కభ్రంబ నగుదు ;
 ఘోరబాణశిఖ నరిగిణమేర్చు విజయ । వనధనంజయునకు వర్షంబు నగుదు ;
 పంధుర విమలాలఁ బగఁ గూల్చు పార్థ । గంధవాహమునకు గ్రావంబ నగుదు.”
 అని పోరాటములాడ నమ్ముద్రవిభుఁడు । విని మొగంబునఁ జాల వేడుకపొంది
 మహా జామదగ్న్య బ్రాహ్మణుల శాపంబు । బహువిధంబులఁ జెప్పె బార్ధివుల్ వినఁగ
 పాపం శౌలీయాగ్రజునకు నాయుచ్చు । వరము ఫలించె బావనవృత్తి ననుచు
 మనమున హర్షించి మఱియు నిట్లనియె : । “ విను కర్ణ, కిర్ణలు వేపురియ్యనను
 గృతమతి నర్జును గెలువఁ జాలుదురె ! । క్షితిలోన.” ననుటయుఁ జెలఁగి కిర్ణండు
 అతనిఁ గనంగొని యగ్ధి నిట్లనియె : । “ ధృతరాష్ట్ర సన్నిధి ద్విజుల నద్దోష్ఠి
 సరయఁగ సకల దేశాచార విదుఁడు । ధరణిదేవుఁడు చెప్పఁ దద్దయు వింటి
 ధీమతై బాష్ణాకి దేశంబు వార । లూయాధి గోమాంసమది సంజు శొనుచుఁ
 విమత్తులై కడఁగి వర్తింతు । రలవడ ననిచెప్పె నట్టి బాష్ణికుల
 దీపింప । నోలి నెంతయు వార లొనరించు నట్టి

పాపపుణ్యముల లోపలను పడ్డాగ | మోషికమై జెందు నొగి నిన్ను నిజము.
ఇదిగాక మతయు బాష్ట్రీకులకంటె | దుది మద్రదేశజాతులు పాపకగు
లని చెప్పుదురు పెద్దలవి యేమిచెప్ప ! ఎనయంగ నివియెల్ల నెఱిగి కోపంబు
మానియఁడుదు.” నన మద్రదేశ్వరుఁడును | మానక నవ్వుచు మరల నిట్లనియె :
“పాలుపొంద విడుతు రావుల బంధువరులఁ | దొలఁగంగ వెలకమ్ముదురు తమ సతులఁ
దెగడంగ నయ్యంగదేశ సంజసితు | లగువారి విభుడ వీవటువలె గాదె!
పరదోషములు చెప్పఁ బరువు వెట్టుదురు ; | తొరగిన యాత్మీయ దోషంబుమదిని
బరికింప రథములు స్రజ్జ చూపుదురు. | సరవిమై సకల దేశంబుల యందు
సన్మార్గవర్తులు జనులను గలరు. | సన్నతి వారలు సలిపెడు విధము
దైవమెఱుంగును; దగ నెవ్వరికిని | భావించి యెఱుంగఁ జొప్పడదు సిక్కువము.”
అని వివదించంగ నా కురురాజు | విని వచ్చి యిద్దఱి వేగ వారించె.
అంత రథముఁ దోలుమనిన శల్యుండు | నెంతయు నవ్వుచు నిట్లని పలికె :

అప్పుడు తోచిన యుత్పాతములను శల్యుండు కర్ణునకుఁ జూపి చెప్పెట

“కృష్ణసాంధ్యయైన కృష్ణసితీడ | నుష్ణించి పెనంగ నోపితివేసి
నీవు మాకెల్లను సృపాడవు నిజము ; | ఆవల దుర్నిమిత్తము లవి చూడు.
గ్రద్దలు పైనాడె గాకులు కూసె ; | గద్దరియై సుడిగాలి యేతెంచె ;
కొలఁదిగాక పటల్లు కూయంగఁ దొడఁగె ; | దలకొని ఘోరయుద్ధంబు గాఁగలదు.
అల్లదె చూచితే యగ్నిపడగ ! | కల్లగా దెంతయుఁ గాన నయ్యెడిని.
దురము శ్రీగర్జులతోఁ జేసి వారి | శరములఁ దూలించె జక్కఁగాఁజూడు.”
అనినఁ గర్ణుణ్ణిట్లునియె నాతనికి : “ఘనమైన సంశయక బలంబు చేతఁ
బరఁగంగఁ బొదువంగఁ బడిన ఫల్గునుఁడు | గరిమ బలాహకాక్రాంత మైసట్టి
వనజాత్మ కైవడి వాడిమి¹తేక | శనరంగ నున్నాడు తప్పుక చూడు.”
అనుటయు శల్యుఁ డిట్లునియె నెండియును : “నిను మెంత చెప్పిన మీసేపీవు ;
నెలకొని పరుణుండు నీళ్ల చేర జెడునె ! | జ్వలనుఁ డింధనముల నైఖరి జెడునె !
దేవతలకునైన దేవేంద్రనుతుని | వావిరి గెలువంగ వశమె చర్చింప ;
యమసూతి కడిమియు ననిలజ పేర్చి | సరవిమై విజయానుజన్ము సొంపు

సురవడి చ్రావదేయుల భుజాబలము । కనుగొన వార లఖండవిక్రములు ;
 చనవొప్ప ధర్మ మెచ్చట నుండె నచట । జయమాట తప్పదు సంగియమేల ?
 రయమొప్ప. ” నసిన రారాజు తాననియె : । “ పాండుసూనుల బట్టి బవరంబులోన
 ఖండింప రాజ్యభోగంబులు గలవు ; । వలనొప్ప నదిగాక వారలచేత
 బొలిసిన నాకంబు పొగడొందఁ గలదు. ” ।
 అని వల్క విని వారందఱు నుబ్బి । పనివడి శౌర్యప్రభాస్ఫూర్తి మెఱయఁ
 దలకొని సింహనాదములు నేరుగను । జెలంగి యశ్వత్థామ చేరియిట్లనియె :
 “ ఆయుధరహితుని నతుల పుణ్యాత్ము । సాయకాచాగ్యుని జంపిన నువ్వు
 జీవి ధృష్టన్యుముఁ జెండాడి కాని । మేలిమి గలుగు నా మొముమరు వూడ్వ.
 వాయుసంభవుడు కవ్వడియును నతనిఁ । బాయక కావంగఁ బనిపూనికేని
 బాణాగ్ని శిఖలచే భస్మీకరింతుఁ । ద్రాణమై నిలువంగఁ దరమె వారలకు ! ”
 అనవిని సంతోషమంది నీ బలము । ఘనముగా మార్కొన్నఁ గదనంబు చెల్లె.
 జన సంక్షయముపెల్లు చచ్చింప నరుదు । అనిమిషులకునైన నక్కదనమున.
 వలనొప్ప వీరుల వరియించుటకును । అలవడఁ జనుదెంచు నప్పరోగణము
 గంధపుష్పదుల ఘన సౌరభంబు । బంధురంబుగఁ జేసెఁ బవనుఁడెల్లెడల.
 ఆనమయంబున ననిలజతోడఁ । జేసె యుద్ధము కురుక్షితివతి కడఁగి.
 రాధాతనూజతో రమణ పర్వజుఁడు । యోధులు మెచ్చగ యుద్ధంబు చేసె.
 మన సైనికులు చూచి “ మఱి ధర్మజునకు । ననిక సహాయుఁడై యగుదెంచుఁ గ్రీడి ;
 యరుగుదెంచినఁ గర్ణు డవలీలఁ ద్రుంచు ; । కురురాజు వేడ్కతో ట్రోణి పాలించు ;
 ఈతఱి మనమెల్ల నీయశ్రమహిను । చూత మేర్పడ. ” నని చూడంగ సంత
 రవిజుండు పాండవాగ్రజు భుజాబలము । తొనకి భంజింపుచుఁ దూలనోఁ బలికి
 యాతని కడ్డమై యరుదెంచు భటులఁ । జేతుల తీటనోఁ జెండాడినె చె. ”
 ననవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డా సూతపుత్రుఁ । గనుగొని పలికె సుత్యుంథ దీపింప :
 “ కడఁకతోఁ గర్ణుడేగతి మొననిలిపె ? । పుడమిపైఁ గాంతేయపుత్రు లేరీతి
 నిలిచిరి నన్నాహ నికరంబుతోడ ? । బలభేది సూనుఁ డెచ్చట వర్తించె ?
 తలకొని యాతఁడు తమ యన్నకడనె । నిలిచినఁ గర్ణుండు నెఱిఁ జేరఁగలఁడె ?
 అమరాధిపతియగు సంతటివాఁడు । అమరులు గొలువంగ నటఁ బన్నినచ్చి

1. పరువడి. 2. వధయించు. 3. తోడ గుణి. (మూ)

ఖాండవోద్యానంబు గాల్చుకొండంగఁ | జె డాడఁ గలిగెనే శ్వేతవాహనుని !
 బ్రతుకునక్కై చూసవడెడు వారలకు | శకుని మామొకని పోర నెలచియే ! ఘనుఁడు
 కర్ణుండుగాక దక్కఁగి రీక్షించు | వర్తిండు నీని భూవగున కీట్లనియె :
 “శృపుఁడు మహాధుండును గృశ ర్షణాత్ము | విపులు మై ¹చులులు వెన మీటియుండ,
 శకుని యులూకుండు సంతప్తగణము | బకటిగది యుత గాపబఁ గనిపింప,
 నరయా నీకొడుకుల చుండు గొందఱును | పరబ్రహ్మై గాభోజ శక యవనులును
 భండనరాముండై పరఁగ దుశ్శాస | ను మను వెనుకగా, నూల్కొని పిఱుండఁ
 గురునల్లభుండును, గొనకొని ద్రాణి | పరఁగ నాశజ్ఞు బగగొని నడవ,
 సేనాముఖును సకుఁ జెలువైన తిలక | మై నవ్వవిస్ఫుర్తి నజ్ఞా ప్రస్తుతుఁడు
 మోహించినఁ గని ముగి ధర్మసూతి | యా హాసపుత్రుఁ కర్ణి నిట్లనియె :
 “సూతజు మొసభంగి చూచితె నెజు ! | ²యూతటి కేరీతి నెదిరింపవలయు ?
 నాకఁ దోచినజాడ నయము నీపించి | నీకుఁ జెప్పెద విను నిక్కంబుగాఁగ.
 నీవు రాధేయుని నెఱిగ గూల్చుజాలు ; | దానల రా రాజు ననిలజుఁ డోర్పు ;
 సకులుండు వృష సేను నఱకంగఁగలఁడఁ ; | శకుని యులూకుల సహదేవుఁ డణఁచు ;
 రీతిగా నాస్యోకి కృశచర్మ దొడయ ; | నాతొక చుచునుల నగ్నికుండజుఁడు,
 నొసరంగ ద్రాపదేకులు లిఖింపయును | దనరంగఁ దక్కటి ధార్తరాష్ట్రులను
 దలపడువా ; లేను దఱిమెదఁ గృపునిఁ ; | గలహరంగఁబిట్లు కడులెన్న.” యనిన
 నమరేంద్రసూనుండు నట్లకాననుచుఁ | నమితోడఁ జెలఁగి యుద్ధము సేయఁదొడఁగె.”
 అని యిట్లు చెప్పంగ గొలిచేయుండు : | “వినుము సంజయ, క్రీడి పని వచ్చె నంటి
 పరఁగ సంతప్తకబలుఁడై నశిండు | దురమొనఁపుట తొల్త చెప్పితిని.
 కిలగొని ధర్మజుఁ గన్బులు దాడి | గెలి వెనంటివి శూక్రిను యేర్పరింపు.”
 అనవుడు సంజయుఁ డానగేయునకు | వినుమని చెప్పె నా నృత్తాంతమెల్ల :
 “చేరి ధర్మజుఁ డట్లు చెప్పుటేగాని | వారక యా యిరునాగును గదిపి
 నస్థుడు నియమంబు లంటఁ బ్పి దుగము | చెప్పఁ జిత్రంబయ్యె క్షితివాధ, వినుము.
 మొన లివ్విధంబున మోహరింపంగఁ | గనుగొని క్రీడి యూర్జు ⁴చక్కటికిఁ
 బోవ సంతప్తకములు లడ్డఁగించి | యా వాసవాస్థిజు నదరంటఁ దాడి
 పోరుచునుండఁ నప్పుడు గాంచి శల్యుఁ | డారఁచు ‘వాడుగో యజ్ఞనుం’ డనియె.”

అనిచెప్పి చూపి సాయక యుద్ధవిధము । వినుమని యెంతయు వివరింపఁ దొడఁగె.
భానునందనుఁ డట్లు పౌరుషన్ఫుర్తి । పూని యుద్ధంబునఁ బుడమిఁ బెక్కండ్రఁ
జంపి ధర్మతనూజుఁ జక్కఁగాఁ జూచి । సొంపార నడచిన, సొరిది శ్వేతులను
అడ్డపడంగఁ, బాయక ప్రభద్రకులు । దొడ్డనారాచముల్ దొడిగి యేసినను
అనియెల్ల ఖండించి యర్కనందనుఁడు । తివిరి ¹యందఱఁగూల్చె దివిజులు పొగడ.

కర్ణుఁడు పాంచాలకుమారులఁ జంపుట

అదిగని పాంచాలు రథికిరోషమున । మదమెత్తి యేతేర మఱియును గర్ణుఁ
డెసయ నయ్యిరువదియేడ్యురఁ బట్టి । దునిమెఁ గ్రోధంబునఁ దూపులఁ బెలుచఁ.
బాటక నెంజియు భానుదేవుండు । జేరి నేనాబిందు చిత్రసేనులును
నుతగతి శూరసేనుఁడు తపనుండు । ప్రతిగాఁగ నేసినఁ బట్టి వేచంపె.
అంతఁ గర్ణుని సుతుఁడగు వృషసేనుఁ । డెంతయు సాత్యకి నెదిరినఁ జూచి
వాఁడిమార్గణములు వడిసేయుటయును । బోఁడిమి నవియెల్ల ²బోరనఁ దునిమి
సారథిమూట నశ్వంబుల రెంటు । వారక ధనువును వరుసమై నొకట
వక్షంబు మూటను ధ్వజము నాల్గింటు । నాక్షణంబుననేయ, నటవ్రాలి, తెలిసి
పలకయుఁ గరవాలుఁ బట్టి యేతేర । నలనడ సాత్యకి యవియు ఖండింపఁ,
దొలఁగక కనుగొని దుశ్శాసనుండు । మెలుపుమై దనతేరిమిఁదికి నతనిఁ
³దివిచి తొలంగిన ధీమంత్తై వాడు । ⁴నవియక వేటొక్క యరదంబునెక్కి
తమతండ్రి వెనుక నెంతయును వర్తింపఁ, । గమలమిత్రజుఁడును గడగి శైవేయు
సూతాశ్వచాచముల్ చూర్ణంబుచేసి । యూతని నుచురొక్క యమ్ము నాటింప
నశ్యకసుతుఁ డొక్క న్యందనంబెక్కి । యశ్యంశగతి వచ్చె నాలంబుసేయ.
అంత రాధేయుండు యనునూతిమిఁద । నెంతయుఁ బోవంగ, నెడసాచ్చి ⁵చేది
బలములు పోరాడ, భానునందనుఁడు । కలఁగక మున్నూట ఘనయోధవరులఁ
దనచేతితీటవో ధరణిపైఁ గూల్చి, । యనిలవేగంబున వరుదేరఁ జూచి
యొనరంగ సాత్యకియును శిఖండియును । గొనకొని యేతేరఁ, గురురాజుబలము
పోసిక యడ్డమై భూబాణముల । వాన ముంచి నఁ బోరు నడి సైరమయ్యె.

కర్ణుడు ధర్మజుతో; బోరి నొవ్వజేయుట

అవును ధర్మజుమీఁద నెక్కడనుఁడు | పిచ్చులాఁఁద్రుతతులేయ, వేగ ఖండింప,
 1 నవ్వుచు విల్లును నడిమికిఁ ద్రుంచి | యన్విధి మైమరువట్లు ఛేదించ,
 2 ధన్యమై రత్నప్రభా దీప్తిమగుచు | నవ్వమై మిగుల నున్నతమైన జోడు
 సౌదామినిచారు జలదంబు సూర్యు | కాదట నడ్డమై యనిలాహతమునఁ
 బొయునట్టుల పోలెఁ బడుటయు, మణిను | యాయతాభరణ మోహనమైన యతని
 తనునప్పు డాసూతతనయునిచేత | ఘనరక్తమయమునై గాన్పింప నంత,
 రాసధర్మ బూని రమణమై ధర్మ | రాజు చలింపఁగ ప్రాధవస్ఫూర్తి
 నొక శక్తి వైచిన, నురక కర్ణుడు | ప్రకటించి సప్తశరంబులఁ దునిమె.
 అంతటఁ బోవక యమతనూధవుఁడు | పంతంబుతోఁ గర్ణు ఘాలభాగంబు
 మొగి నాల్గుతోమరంబుల నెత్తురురలఁ | దగనేసి యార్చినఁ, దరణిసూనుండు
 సూతునిఁ గేతువుఁ జూర్జంబుచేసి | శాతసాయకములఁ జలియింప నేయ
 నెడసొచ్చి సాత్యకి యట శిఖండియును (1) | గడు వాఁడి బాణముల్ గాడ నేసినను,
 వెఱవక వారల విరధులఁ జేసి | పఱియలుగా విండ్లు భగ్నముల్ చేసి
 వెగడు ఘట్టించి యాపుధినికు మేన | నగి యొక్కపెట్టు బాణంబు లేసినను,
 నిలువంగ లేక యాన్మపచక్రవర్తి | తలకొని తనతేరు తాఁ దోలుకొనుచుఁ
 బాఱినఁ, బోసక భానునందనుఁడు | ఆరయ నిలునిలు మనుచు నిట్లనియె :
 “క్షత్రియకులమున జనియించి నీవు | ధాత్రిలోపలఁ బెద్ద ధర్మంబు నెఱిగి;
 తట్టి నీకిట్టి మహాహవంబునను | దట్టించి ప్రాణముల్ దాఁచుకోఁ దగునె!
 నీకేటి శౌర్యంబు! నీకేటి బ్రతుకు! | నీకేటి రాజ్యంబు! నీకేటి కీర్తి!
 విను బ్రాహ్మణాచార వేదివి నీవు | ననిచి యోగాధ్యయనముల వర్తింపు;
 వలనొప్పు గయ్యంబు వలవదు మాను; | తొలఁగక ననుబోటిఁ దొడగినఁ జాల
 నెడను వాటిల్లుఁ బొమ్మంటికి వేగ; | కడఁకమై బీభత్సు కడకై నఁ బొమ్ము;
 వెఱవకు వెఱవకు వెఱవేల నీకు! | పఱియలై యని కోడిపాఱినవారిఁ
 గర్జుండు చంపునే! కారుణ్యజలధి | స్వర్ణదాన వినోది సత్యసంధుండు.”
 అనిపల్కి జనని వాక్యంబులు దలఁచి | జననాథ, ధర్మజుఁ జంపక విడిచె,

అని సంజయుడు చెప్పె నాంబికేయునకు । సని ముని జు మేజయ శ్రీ సోమకుడి
 జెప్పినగతి జెప్పె, జొంగి యామీద । నెచ్చటం గదచెల్ల నెరింగింపు మునిన
 బంకిజాక్ష, రమేశ, బ్రహ్మణ్య, దేవ, । శతరాగి సురేంద్ర న స్థూ మి నాని,
 మానితఘనహం, మ బాటోప, । సూననాయకనిక, సోమార్క నేత్ర,
 ఘనమాని హృద్దేహ కలిత సందోహ । వికతవ్రతాశ, శ్రీ సంగటాధీ,
 భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిదాయక, దేవ ! ముక్త్యైవ నిత్యం
 ఇది వేంకిటాచారాధీశ్వర దివ్య । సకలద్వ మకరంద పానస్సరేఫ
 మగు నాతుకూరి తిమాశ్వుతనూజ । సుకణాధ్య సోమన సుకీర్తన వర్ణ
 రచితమై కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । పంచతార్థ యతముగా నొప్పె మూలసరసి.

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీకరుణాపాంగ, శ్రీతభక్తసంగ, | నాకేశ సన్నత, నారాయణాఖ్య,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పదొడగె :
ఆరీతి ధగ్గజుఁ డాలంబులోన | ధారుణి సూతనందనునకు నోడి
మొగము వెల్వెలఁబాటి మోహరించుటకుఁ | దగవొప్పుఁ దమయోధతతి నియమింప
వారు భీమునిఁగూడి వరభుజుబలము | తో రణ మొసరింపఁ దొడఁగ, కర్ణుండు
సింహనాదముచేసి చెలఁగి యా వీర | సింహునిఁ దఱిమినఁ, జెలఁగి వాయుజుఁడు
సారిది సంతకు మున్నె శ్రుతకీర్తి రథము | పరఁగ నెక్కినయట్టి పాండవాగ్రజుని
సరవి ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులకును | అరుదారఁగాఁ జూపి యప్పుడిట్లనియె :
“కర్ణుండు చెలఁగేగి కౌరవేశ్వరుండు | వర్ణింపవలెనని ననుధేశునొంచె.
ఈతని దుర్దశ యేఁ గనుఁగొంటి | నీతటి మీకు నేనేమి చెప్పుదును ?
ఏనొండె నతఁడొండె నిలిమిఁడ నొకఁడు | పూని పోయిఁ గాక పోదునెంజలియు.
అదిగానఁ బోరెద సర్కుజుతోడఁ | గదసంబులో రాజుఁ గావుడి మీర.”
లనిపల్కి తనరథంబతనిపైఁ ద్రోలఁ | గనుఁగొని శల్యుండు కర్ణుతో ననియె :
“మనమిఁడ వచ్చెడి మారుతాత్మజునిఁ | గనుఁగొంటివే! వీఁ డఖండవిక్రముఁడు.
వడిఁ గోపమెసఁగంగ వచ్చుభావంబు | తొడిఁబడ నాకును దోచుచున్నదియు.
కసలిన మూఁడు లోకంబులనైనఁ | గొనఁడు చీరికి, గ్రీడికొడుకును దనదు
తనయుఁ డయ్యిన ఘటోత్కచుఁడుఁజచ్చుటయు | మనమున జాజ్వల్యమానుండు నగుచు
నెంతకోపించెనో! యీతని చేత | నెంత కానున్నదో! యీకురుబలము.
నీభుజాసారంబు నేడు చూచెదను | ఏభంగి బోరెదో యెఱుంగము నిన్ను.”
అనిన సూతతనూజుఁ డచ్చుద్రవిభుని | కనియె : “నీచెప్పినయట్టులు నిజము ;
అనిలజుఁ డల్పుడే! యైనఁ గానిమ్ము ; | పానరఁ గీచకశతంబును వధియించె
ననికదా తలఁకెద ; వందుకేమాయె? | పనివడి మద్భుజుబలమునఁ జూడు.”
మనుచు వాయుజుమిఁడ సమ్ములవాన | ఘనముగాఁ గురిసి వెక్కినపునారసము

నురముఁ జొప్పించిన, నుగ్గుండై యతఁడు | తరణిపుత్రునిమీఁద దశసాయకములు
 షరఁగింప, నంతలోపల నవి దునిమి | కరువలిపట్టి విల్ఖండించి యార్చి
 సలి నిరువదియైదు నారాచములను | దొలఁగి కత్తశమును దూఱంగ నేసె.
 షసిన భీముఁ డయ్యనజునిమీఁద | నా శతకోటియోయన భల్ల మొకటి
 యదరక యేసిన, నది తొమ్ముగాడఁ | బడఁ దేరిమీఁద న పృద్ధాప్తనుతుఁడు.

భీముఁడు కర్ణుని మూర్ఛితుఁడేసి నాలుక గోయఁబూసుట

పడి మూర్ఛవోయినఁ బావని చేరి | ‘యెడపక నేగంబ యీనీచుఁబట్టి
 నాలుక గోసెద నయవృత్తి’ ననుచు | నాలోన రథముపై కనుగ నుంకింప,
 నారించి య మృద్రననుధీశుఁ డనియె : | “మారుతి, విననయ్య మరణంబు గాదు ;
 ఒనరిన మూర్ఛచే నున్నాఁడితండు. | గొనకొని నాలుక గోసితివేని
 చచ్చునిక్కము ; వీనిఁ జంపెద ననుచుఁ | ¹గ్రచ్చుట బాధుండు ప్రతి న తా జేసె.
 నీవుచంపినఁ గ్రీడి నెవ్వగఁబొందుఁ | గావున మానుము శారుణ్యమూర్తి !”
 అనుడుఁ బావనియ : “న య్యర్జునుఁడతిన | యెనయంగ నెంతయు నెఱుంగుదు నేను.
 పెనుకొని ధర్మజు వీడు గారింపఁ | గనుఁగొని కోపంబుకతన నేమటచి
 తనరంగ వచ్చితిఁ దలపించి తీవు. | మనసు సంతసమయ్యె మామరో !” యనిన
 నెలయంగ శల్యుండు వేగంబై తేరు | తొలఁగించె ననుటయు దుఃఖంబు నొంది
 సంజయు కిట్లను జనపాలవరుఁడు : | “అంజక యాజిలో నర్కనందనుఁడు
 పాండునూనులఁ జంపుఁ బ్రథనోర్గి ననుచు | నుండితి ; మక్కటా ! యుదుటెల్ల నణఁగె.
 భీమునిచే నిట్లు బీరంబు వోయి | యేమయ్యె గర్లుండు ? ఎఱిగింపు. ” మనస
 నాంబికేయునకు నిట్లనియె సంజయుఁడు : | “పంబి భీమునిచేత బాధితుఁడైన

భీముఁడు శ్రుతవర్షాది కుమారులఁ జంపుట

రాధేయుఁ గనుఁగొని రారాజు నిఖిల | యోధులఁ దమ్ముల నొప్పుగాఁ బలికె :
 “అదె వాయుపుత్రుచే నబ్జైస్తనుతుఁడు | వదలక కడునొచ్చె ; వన్నెగా మీరు
 గవియుఁ డాతని. ” నని కడఁకశో ననుపఁ | దివిరి నారును మదోద్రేకంబు మీఱఁ

జటులతో సాయకాసారంబు గురియఁ | దటుకునఁ గోపించి దర్పంబు మించి
 పరఁగ నేనూటయోబది రథికులను | ధరణిపైఁ గూల్చి యంతట వాయుసుతుఁడు
 విను శ్రుతవర్తను వికటుని నచుని | నొనరంగఁ గ్రాధు నందోచనందులను
 బెక్కిమ్ములను నొక్కపెట్టున నణఁచి | తక్కిన వారల తలలు ఖండించె.
 అంతలోఁ దెప్పిటి యర్కనందనుఁడు | పంతంబుతోడుతఁ బావనిఁ దాఁకి
 యోష నారసముల నేసిన సతఁడు | పోడిమిఁ బదిబాణములు నిగుడించె.
 నిగుడించుటయుఁ దూలి నెఱి విల్లుచునిమి | పగగొని గదవైవ, భంజించి నిలువ
 వేగంబె వేటొక్క విల్లు సంధించి | బాగొప్పనేసె నా భానునందనుని.
 అపిల్లు చునుచూడి యనిలజమిఁద | వేవిధంబుల శరవృష్టి నించుటయు,
 గద చేతఁబూని చక్కఁగఁ జేసుడిగ్గి | వదలక యేతేర వడి సుయోధనుఁడు
 పనియేడు గజములఁ బరఁగ డీశిలుప | నదనున రవిఁ గప్పు నభ్రంబులనఁగఁ
 గప్పిస, వానిని ఖండించుటయును, | తప్పక గుఱ్ఱముల్ తగ మూఁడువేలు
 వరుసతో నెదిరింప, వానిప్రాపునను | అరదముల్ కాల్చుట లధికులై యెక్కి
 శరవృష్టి కురిసినఁ జలియింపకతఁడు | (కరభాసితోదగ్ర గద నుగ్రుండగుచుఁ)
 బూని యొక్క సన్నెనఁ బోరిలో బ్రదికి | పోనీక నిశ్శేషముగఁ జంపివైచె.
 సమధికంబుగ సంత శకునిబలంబు | రమణతో నేనూట రథములవారు
 తాఁకినఁ, జెల రేఁగి దర్పంబు పేర్చి | గైకొని యందఱి ఖండించి వైచె.
 అంత నా వృత్తాంత మంతయు నెఱిఁగి | వింతగా గాంధారిపథుఁడు దాసనుప
 యవన దేశీయులు నాశ్వికుల్ గడఁగి | వివిధరీతుల మూఁడువేలు పోరాడ,
 వేణు కాంతారంబు వెనఁ బేర్చి పేర్చి | త్రాణతోఁ గాల్చిన దావాగ్నిపగిది
 బట పట ధ్వని దిశాపటలంబు నిండఁ | బటుతర గదకును బండువు చేసె.
 అంతట ధర్మజుఁ డట నొక్కరథము | పంతంబుతో నెక్కి భండనభూమి
 కరుదేరఁగాఁ జూచి యర్కనందనుఁడు |
 నలి¹రేఁగి తీవ్రబాణంబులఁ గప్పి | తలకొని సారథితల ²ద్రెవ్వనేయఁ
 దనరంగ హయములు తలఁగంగ నీడ్చు | కొని పాఱఁగా వెనుకొను కర్ణుఁ జూచి
 భీముఁడదల్చుచు బేర్చి కాలాంత | భీముఁడై యేసెను భీషణాస్త్రముల.

ఆతనిఁ గడచి సాత్యకి వానిఁదాఁకి | శాతసాయకములఁ జతురత నేసె.
 అప్పుడు కృతవర్మ యా సౌబలుండుఁ | దప్పక కృపుఁడును ద్రాణియుఁ జెలఁగి
 బవరంబు నేయంగఁ బాండవబలము | తివిరి పోరాడె నోధృతరాష్ట్ర, వినుము.
 ఏమిచెప్పఁగవచ్చు నిలయెల్లఁ జూడ | నామెయి రక్తమై యఖిలంబు నిండె;
 అట్టలాకసమాన నాడంగఁ దొడఁగె; | తెట్టలై వీనుఁగుల్ తేలాడఁ దొడఁగె;
 తతభంగి భూతభేతాశ పిశాచ | తతులు మదించి సృత్యము నేయఁజొచ్చె.

సంశప్తకు లొక్కమొగి నర్జునురథము నాఁగుట

అప్పుడు సంశప్తకు లాక్రీడిఁ దాఁకి | విపరీతగతి సంపవెల్లి ముంచుటయుఁ
 బన్నగాస్త్రంబున బంధించె వారి. | నెన్నఁగ నివ్వధంబెఱిగి సుశర్మ
 గారుడాస్త్రం బేయఁగా బంధనములు | దూరమై పోయినఁ, దొడరి యర్జునుఁడు
 వెనఁ ద్రిగ్రాధీశు వివిధబాణముల | పనఁజూపఁ, గోపించి భవ్యాస్త్ర మొకటి
 యరమునాటఁగ నేయ, నుబ్బెల్లనణఁగి | సరసరఁ దేరిపైఁ జదికిలఁబడిన
 'నదెచచ్చె నదెచచ్చె నర్జునుం' డనుచు | మదవృత్తి¹ మనసేన మనలక యార్చె.
 అంతఁ దెప్పిటి విలయాంతకుపగిది | నెంతయుఁ గోపించి యింద్రనందనుఁడు
 శిరవృష్టిచేత సుశర్మఁ గప్పటయు, | సరయ సర్జుచుమీఁద నతఁ డస్త్రమేసె.
 ఏసిన నవ్వుచు నింద్రాస్త్రమతఁడు | భాసురంబుగ నేయ బాణాగ్ని² నపుడు
 పదివేపు రుద్దండబలు లోలఁదెగిరి | కదలక సంశప్తగణములు భూప.
 హతశేష సంశప్తకాసికవరులు | తతశౌర్యమునఁ జతుర్దశసహస్రములు
 విజయునిఁ బొదివిన, విజయనామంబు | నిజముగాఁ జేసి యన్నీచుల గెలిచె.
 యమసూతి ద్రాణితో నసినేయుచుండఁ | బ్రమదంబు దీపింప బాసటగాఁగ
 సాత్యకి యేతెంచి చండకాండంబు | లత్యంతగతి నేసె నా ద్రాణిమీఁద.
 ఏసి యంతటఁ బోక యెనఁగి తద్దనువు | వాసిగా ఖండింప, వాఁడోర్వలేక
 వెలయంగ శక్తిచే విలు దునుమాడి | కలితాస్త్రశిఖిలచే గప్పిన, సతఁడు
 సారథి దెగుటయు సమరంబుమాని | తేరీడ్చుకొనిపాతఁ దీవ్రంబుగాఁగ.
 ఈరీతి సాత్యకి యేపెల్ల విడిచి | పాటంగఁ గనుఁగొని పాండవాగ్రజుఁడు
 ద్రాణిని శరములఁ దఱిమి నొప్పించి | త్రాణితో మఱియు నాతనిఁజూచి యనియె :

1. గునిసిన. 2. నతఁడు. (మా).

“తపమును జపము నధ్యయనంబుగాక | విపులయుద్ధంబేల విప్రవర్షులకు ?
 ఎడపనికడఁకతో నీవెంత యడిచి | పడినం బశితిగాని పౌరుషస్ఫూర్తి
 నడ్డపడంగలే రఖిల కౌరవులు ; | దొడ్డనారసములఁ ద్రుంతుము మేము
 నునిశితగతి నీవు చూచుచున్నాడ.” | ననుటయు సేమియు ననక యాత్రాణి
 నగుచు నమ్మునాన సరనాథునిమాడ | బొడొదఁ గురిసినఁ బేర్చివో విడిచి
 తొలఁగె ; దొలంగిన ద్రోణాశ్శృజుండు | నలనడఁ గ్రూరవిహారుడై పరఁగె.
 కవలతోఁ బెనఁగుచుఁ గౌరవేశ్వరుండు | సవవిశిఖంబుల నకులునోసేసి
 నహదేవు సిడ మొక్కశరమున నొంప | మిహిరప్రతాపులై మెఱసి యాకవలు
 పదితూపులను నొంపఁ, బడి నుయోధులు | వదల కెంతేరియు వారిచాపములు
 ఖండించుటయు, నన్యకలితచాపములు | మెండు చూపలఁ గనలి మేదినిశ్వరుండు
 ఇరువదేను శరంబు లేసి నొప్పించి | పరువడిఁ జాపముల్ భగ్నంబునేయ,
 బలువిల్లు మోపెట్టి పాంచాలనుతుండు | వెలయంగ నానాస్త్రవిత్తు లేసినను,
 గలయఁ బూచిన కిశుకములచందమున | నెలకొన్న తనువున నెత్తురుగాఱ
 కోపించి కురురాజు క్రూరాస్త్రములను | దీపించి యేసినఁ, దేమలక యతఁడు
 సారథి హయములఁ జాపంబు గొడుగుఁ | దేరును దునుచూడఁ, దివిరి రారాజు
 కుండక శక్తి నిగుడ్చినఁ ద్రుంచె ; | నందంద గదయెత్త నదియును ద్రుంచె ;
 వెనఁ గృపాణముగొన పలుంగంగనేసి | యసదృశఫణికేతు వది నుగ్గుచేసె.
 ఇమ్మెయి పిరిఘండయ్యునఁ జూచి యతని | తమ్ముడై పరఁగిన దండధారుండు
 తనఁజేరిమీఁద నాతనిఁ దెచ్చిపెట్టి | కొని పోయె వేగంబ ఘోరాజి వెడల.
 అదిచూచి రాధేయుఁ డాహవాజేయుఁ | డుదగి సాశ్వకితోడి యుద్ధంబు విడిచి
 ద్రుపదాశ్శృజునిమీఁదఁ దొడరిన, వారి | కపుడు యుద్ధంబయ్యె సమగులు వొగడ.
 అట్టివోఁ బాంచాలు రసమానబలులు | గట్టిగా దేవాపి క్రతు రోచమాన
 చిత్రాయుధులు మఱి సింహనేనుండు | చిత్రంబుగా వ్యాఘ్రునేన సుశర్మ
 దుర్జయుల్గదినఁ దొడ్తోన వారి | నిర్జగుల్ వొగడఁగా నినజుండు చంపె.
 పనివడి యిరీతిఁ బాంచాలనుతుల | నెనమండ్రఁ జెండాడి యిట వారిమూఁక
 రథికుల వేపుర రమణదీపించి | ప్రథనధరిత్రకి బలిసేసి, మఱియు
 గజబిజిగా నంత గజములపోల్కి | నిజముగాఁ బాంచాలనృపులు నా చేది
 సైనికుల్ తనుదాఁకి సమసిన సంత | భానుసూనుండు జముపట్టి చక్కటికి

నడవ, ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాశిఖండియును । దడయక ద్రాపదీతనయులుఁ గనలు
 శై నేయుఁడును మఱి సకలభూవిభులు । జానొప్ప బొదివిన, నవిశృంపదనుఁడు
 పూని సర్పంబులు పొదివినఁ బెనఁగు । వై సతేయునిరీతి వర్ణింపనొప్పె.
 అటమున్న సంతకాఖ్యసైనికులఁ । బటుగతిఁ జెండాడి పార్థుఁ డుబ్బొంగి
 వాసుదేవునిఁ జూచి వలనొప్పఁ బలికెః । “ ఈనునఁ దలపడి యిందఱుఁ దెగిరి
 భీముచేఁ గారవుల్ ప్రిదులుగ ¹లేదు ; । కామించి కర్ణుఁ డొక్కఁడె కలఁచెడిని.
 అరదంబు గడవవే యాతనిమీఁద । సరభనంబున.” నన్న శౌరి నవ్వుచును
 ‘వాయునందనుచేత వడిఁబోదు నీవు । నేయుము రణవాంఛ ²యింక వారికణఁగ’.
 అనవుడు సట్లకాకన, మురాంతకుఁడు । ఘనముగా నరదంబు గడప, నీక్షించి
 విచ్చె నబ్బలములు వెనఁ బులిఁగనినఁ । ³క్రచ్చుటఁ జను లేటిగమియునుబోలె.
 అపుడు సీసుతులుఁ బాయక త్రిగర్తులును । వివరీతముగ రెండువేల శేరులను
 గరమొప్ప మున్నూరుగజముల మఱియు । విరివిగాఁ బదునాల్గువేల గుఱ్ఱములఁ
 గలయంగ రెండులక్షల పదాతులను । దలకొని పురికొల్పఁ దత్క్షణంబునను
 ధరణిపైఁ గూల్చి యంతటఁ బోక నరుఁడు । గరిమ సంతకగణములఁ దునిమి
 బాణాగ్ని విశ్వరూపము చూపె ; సభ్ర । వాణి యందఱు విన వాసవిఁ బొగడె.

అశ్వత్థామ యర్జునుతోఁ దలపడి పోరుట

చెనకి యారీతి విచిత్రముల్ గనియు । వినయును మాత్సర్యవృత్తి నాద్రాణి
 తన కుడిచేత సుత్రామణుఁ బిలిచి । మనమునఁ గోపించి మసలక పలికెః
 ‘ అతిథిగా భావించి యర్జున, నాకు । నతిశయ సంగ్రామ మాతిభ్యమొనఁగు.’
 మని పట్టిబాణముల్ హరినేసి మఱియు । సునిశితాస్త్రంబు లర్జునుఁ దాఁకనేయ,
 విల్లుఁబండించిన, వేగ వేటొక్క । విల్లెత్తి శరములు వెయ్యెయుటయును
 అవియును బటుమార్గణాపళిచేత । వివిధ ఖండచులు గావించె నర్జునఁడు.
 అంతటఁ బోక కాలాంతకు పగిది । నెంతయు గురుసుతుఁ డేచి పెల్లార్చి
 యనయంబు గాలుచెయ్యార్పరాకుండ । ఘనబాణతతు లేయఁగా, సురపరులు
 నతని సైన్యములు హాహాకార మొనఁగ । నతుల నిశ్చేష్టితులై చూచుచుండఁ
 గమలదళాక్షుఁ డాఖండలాత్మజునిఁ । గొమరప్పఁ గనుకొని కోపించి పలికెః

1. లేదు. 2. నిట వారి నణఁగ. 3. క్రచ్చరంబుగ. (చూ).

“ నుతగతి గురునందనుడు నిన్నుమించె । సతుల సాహసుఁ డిది యద్భుతకరము !
 గాంధీవమెంతయుఁ గరమున నీకు । నుండదో పదిలమై యుదుటెల యణగె ?
 అదిగాక గురుపుత్రుఁడని తలంచెదవా ? । వదలకు.” మనిపల్క వాసవి యనియె :
 “పెనఁగొని మనమీఁదఁ బెక్కు బాణములు । ఘనముగా నేసినఁ గని ముదంబొదవి
 యుండితిఁగాని యత్యుగ్రత నన్ను । గాంధీవమును జూడు కమలదళాక్ష !”
 అని బాణజాలంబు లందంద యేసి । ధనువును నాతపత్రమును గేతువును
 దునుమాడ, గదవైవఁ, దోడ్తోనఁ ద్రుంచి । చెనసి ప్రాలేయంబుఁ జెఱచు భాస్కరుని
 తెఱఁగున మెఱయంగఁ, దివిరిద్రాణికిని । మఱియు సాహాయ్యమై మహితశౌర్యమునఁ
 గణగి సంశప్తక గణము లేతెంచి । పెనఁగొని పొదివిన, భీషణాస్త్రముల
 వారలఁ గూల్చిన, వడినంతఁ బోక । ధీరుడై కౌరవాధిపుఁ డేఁగుడేర
 గనుఁగొని భీముఁ డఖండవిక్రముఁడు । తనతేరు గడపి యుద్ధము సేయుటయును,
 అక్షాహిణులు మూఁడు ననిలజుచేత । శిక్షింపఁబడి పాతె క్షితివుతోఁ గూడ.
 అదిచూచి నవ్వుచు సంబుజోదరుఁడు । త్రిదశేంద్రనూనుకుఁ దేటగాఁ జూపె.”
 అసవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డా సూతసుతున । కనియె : “నోసంజయ, యాజిరంగమునఁ
 బరఁగ నీచెప్పిన భావంబు చూడఁ । దిరముగా మనవారు తెగిరి నిక్కువము ;
 ఏచేటు వాటిల్లె నెఱిగింపు ?” మనిన । నేచి సూతతనూజుఁ డిట్లని పలికె :
 “అదిగని గురుసుతుఁ డనిలజుఁ దాఁక । నదనేది యర్జునుఁ డంతయుఁ జూచి
 ద్రోణాత్మజునిమీఁదఁ దోడ్తోన పెక్కు । బాణజాలములేయ భంజించె నతఁడు.
 తెగి యైంద్రమాదిగా దివ్యాస్త్రతతులు । మొగి నేయ నవియును మునుకొని త్రుంచె.
 మఱియును నేయంగ మది నల్కవొడమి । యుఱక యశ్వత్థామ యుగ్రబాణములు
 వానరధ్వజునిపై వనజదళాక్షు । పైని రథ్యచయంబుపైని బిట్టేసి
 భుజము నొప్పించినఁ బోవక యంత । విజయుండు నేసెను వివిధబాణములు.
 అంత భానుజుఁడును యమసూతిమీఁదఁ । బంతంబుతోఁ బెక్కు బాణంబులేసి
 వలుద నారాచంబు పక్షంబు దూఱ । బలువుగా నేయ నచ్చాండవాగ్రజుఁడు
 నెత్తురు గాఱంగ నిలువంగలేక । చిత్తంబు దూలంగఁ జేష్టులు దక్కి
 తేరిపైఁబడి సూతు దృష్టించి పలికె : । “వారక యోసూత, వరగుణోపేత
 తొలఁగింపుమీ తేరు దురములో వెడల ; । నిలువపు ప్రాణముల్ నెఱయఁజిక్కితిని.”
 అనిపల్క సారథి యరదంబు దోలి । కొనిచనఁ గనుఁగొని కురురాజు వేడ్క

సకల యోధులుఁ దాను సాహసస్ఫూర్తి | ప్రకటించి ధర్మజుపై నెత్తిపోవఁ,
 గని వాయుసూనుఁడు గనలి పోనీక | యనయంబు నిలుమని యడ్డగించి
 నానాశ్రుముల నేయ నలినబాంధవుని | నూనుండు పాంచాల సుతులను దోలి,
 యంతట శిబిరంబుకై పోవుచున్న | యంతకసుతుఁ గూడ కరిగి : “యదేమి !
 పాఱకు పాఱకు బంటవై నిలుము ; ఈరీతిఁ బాఱంగ నిందలు సగలె ?”
 అని మూఁడు బాణంబు లతనిపై నేసి | గొనకొని మగిడించి కోక్కదీసింపఁ,
 సాయక శ్రయమున సారథిఁ గూల్చి | పాయక హయముల భగ్నంబు నేయఁ
 గడునొచ్చి దిక్కులు గనుగొనుచుండఁ | దడయక యమ్మాద్రితనయుఁ డీక్షించి,
 “యక్కటా ! చిక్కె నయ్యచుతనూభవుఁడు | తిక్కక కర్ణుచే దైవనిఁ !” యనుచు
 నరుదార నేతెంచి యమ్ములవాన | గురిసిన నవ్వుచుఁ గుంతి వాక్యములు
 తలపోసియును భుజాదర్పంబు పేర్చి | వెలయంగ నకలుని విరఘుఁ గావింప,
 భయముతోడత జముపట్టియు నతఁడు | రయమున సహదేవు రథమెక్కుటయును,
 మునుకొని కర్ణుఁ డమ్మువ్వుఁగిమోద | ఘనబాణ తతులేయఁగా శల్యుఁడనియె :
 “ఏల ధర్మజుమోద నిట్లాగ్రహింప ? | వాలాయ మిం దొక్కవాక్యంబు గలదు.
 ఈతఁడు దెగటార నేమిఫలంబు ? | భూతలంబునఁ గ్రీడిం బొలియించితేని
 రారాజునకఁ గల్గు రాజ్యభోగములు ; | ఆరూఢిఁ గనుగొను మనియును గాక
 వాఁడె కొరవభర్త వాయుజుచేతఁ | బోడిమిచెడి యుద్ధభూమి నున్నాఁడు.
 అనిలనందనుచేత నతఁ డీల్లెనేని | ఘనముగా ధర్మజుఁ గవలఁ జంపుటయు
 వృథయునైపోవును ; విడువుము వీరి | సధికత.” ననివల్కు నజ్ఞైత్తిచూచి
 రారాజుఁ గావ నా రధికవర్మండు | వీరల విడిచి యుద్వృత్తిమై జనియె.
 అటఁ బినతమ్ముని యదరంబునెక్కి | తటుకునఁ దనతల తడవి చూచుచును
 గన్నుల నొగి నీళ్లుగాఱు ధర్మజుఁడు | చిన్నవోవుచుఁ దన శిబిరంబు చొచ్చె.”
 అనుటయు ధృతరాష్ట్రుఁ డా సూతసుతున | కనియె : “నో నంజయ, యనిలసూనునకు
 నాకొడుకున్నాఁడు నలిజాలఁ డోటు ? | ప్రాకటలీల ధర్మజుఁ డబ్బియుండఁ
 బోనిచ్చెనే సూతపుత్రకుం డకట ! | తా నెఱిచెడి బుద్ధి తప్పె గార్యంబు ;
 ఇటమోది వృత్తాంత మెఱిగింపు.” మనినఁ | బటుతరంబైన వాక్పాఠి నిట్లనియె :
 “అట ధర్మనందనుఁ డరదంబు డిగ్గి | యటు నిటు చనక చయ్యన సెజ్జచేరి

తనువునాటిన బాణతతిఁ దివిపించి । కొని విషాదంబునఁ గుండుచునంతఁ
గవలఁ గనుంగొని కడఁక నట్లుఁబయె : । “కవలార, మీర లా గంధవాహజుని
కడకేఁగుఁ.” డనినఁ దక్కక నకులుండు । తడయఁ మొక్కరథంబెక్కి వేగ
సహదేవుతోఁగూడఁ జని యుద్ధభూమి । మహితుఁడై చొచ్చి త్రిమ్మరుచుండె. నంత
వెనఁ బాండవాగ్రజు విధ మెఱుంగకయు । వసుమతి ద్రాణితో వాసవి పోరి
మెఱుంగునారసములు మిక్కిలి యేయ । నుఱక ద్రాణియు నేసె నుగ్రంపుగదను.
అదియును దునుమాడి యుక్కులవాన । త్రిదశేంద్రజుఁడు గప్పె దీప్తంబుగాఁగ.
కప్పినఁ గోపించి ఘననారసంబు । లస్పాద్ధమేవఁ బెల్లార్చి యేయటయుఁ
గనుఁగొని హరులపగ్గములు ద్రుంచినను । గొనకొని తేరీడ్చుకొనిపోయె ద్రాణి.
పోయినఁ గని మొనల్ పొలుపెల్లఁ దక్కి । యాయెడఁ బాఱంగ నహికేతుఁ డపుడు
తరణిసూనునిఁ జూచి తప్పక వలికె : । “కరమొప్పఁగా నీవు గనుఁగొనుచుండ
మనమొనల్ పాఱెడు మరలింపు.” మనిన । నినజుఁ డాలోన మద్రదేశు నీట్లనియె :

కర్ణుఁడు పాండవసేనలపై భార్గవాస్త్రము ప్రయోగించుట

“నరుని భీమునిఁ బద్మనయనునిబట్టి । దురములోఁ జంపుదు దోర్లగ్వపానఁగ ;
రథరథ్యగతులు మీఱఁగవలె.” ననిన । నధికఁడై యతఁడును నట్ల కావింపఁ,
బరువడిఁ బైపైని బాంచాలసేన । యురవడించినఁ జూచి యుగ్రుఁడై కర్ణుఁ
డతిరయంబున భార్గవాస్త్రమేయుటయు । క్షీతిఁగూలు రథములఁ జెడు వారణములు
నుగ్గెన రథికులు నొగులు సారథులు । ద్రుగ్గిన రవుతులు మాడియు నశ్వములు
నై తలచెడి కిప్పి రాధంబులును. । ఆతఁడె బిలువంగ హరిఁజూచి క్రీడి :
“యదె చూడు రాధేయు నతులవిక్రమము ; । వదలక మనసేన వడిఁబాఱఁదొడఁగె.
ధరఁ బట్టపగిలించితరణిచందమున । వివిగా నుగ్రుఁడై మొఁగుచున్నాఁడు.
వదలక మనశేరు వడిగా మరల్పు । బ్రదికిన శుభములఁ బడయంగవచ్చు.
ఇంతటివాఁడౌట యెఱిగియు నతని । పొంతకు నత్తునే వుండరీకాక్ష !”
అన విని శ్రీకృష్ణుఁ డనిలనందనుని । గనుఁగొన నాతండు గర్జు మార్కొనుచుఁ
పాండవసేనల బలుఁడి నిలిపి । ఖండింపఁ దొడఁగె నక్కర్ణాదిరథులు.

1. చున్నంత. 2. ద్రుగ్గెన. 3. వారి. 4. బ్రదికిన. (చూ).

అట మురహారుడు నయ్యర్జును కనియె : | “ఎటఁబోయెనో లేడు ఇందు ధర్మజుడు !
మనము ద్రోణజుతోడ మార్కొని పోర | ననఘాత్మ, కర్ణున కగ్గమై యుండి.
యాతఁ డాతని సీశితాస్త్రసంతతుల | చేత నొచ్చెనొ యేమొ చింత యయ్యెడిని.”
అని యన్న నొచ్చిన యామాట చెవుల | విని కలఁగుచు నాజి వీక్షించి వెదకి
యమనూతిఁ గానక యనిలజు కడకుఁ | గ్రమమునఁ బోయి యా గాండివి పలికె :
“చూచితే యా ధర్మసుతుని నెందైన ? | నేచాయ నున్న వాఁ డెఱిగింపు.” మనిన
హరిసూనుఁ జూచి యయ్యనిలసందనుఁడు | ఇరవొప్పఁగా నంత నిట్లని పలికె :
“కౌరవకోటితోఁ గదనంబు నేను | వారక నేయ భూవరుఁ దాఁకి కర్ణుఁ
డఱిముఱి నొప్పింప నాహవభూమి | తెఱఁగొప్ప వెడలెను ధీరాత్మ, యతఁడు ;
ఇంతకు నెట్లెనొ యెఱుఁగంగరాదు ; | అంతేల శ్రీకృష్ణుఁ డరసి రక్షించు.”
అన విని వివ్వచ్చుఁ డా వృకోదరునిఁ | గనుఁగొని పలికె నుత్కంఠ దీపింప :
“కర్ణ నారాచముల్ గాడఁగ నోడి | యర్ణవగంభీరుఁ డరిగెనో యేమొ ?
ఒనర ద్రోణాచార్య నుగ్రబాణముల | కనయంబు నిచ్చి యా యర్కజుచేత
నొచ్చెఁగదే భీమ, సుతగతి నీవు | విచ్చలవిడిఁ బోయి విభు తెఱఁ గరయు ;
మేను సీమొగ మొన నిలిచెద.” ననిన | మానుగా నిట్లను మారుతాత్మజుఁడు :
“సరనితో నీరీతి చనుఁగక నీకు ; | నిరవొప్ప నాకును నిట్టిది తగదు.
అని కోహటించినాఁ డందురు జనులు ; | పొనరంగ వేవేగఁ బొమ్ము నీ.” వనిన
“సంశప్తకులు వీరె సమరంబు నేయ | వింశతి సాహస్రవీరులు తోడరు
చున్నవా.” రనిన వాయుజుఁ డను : “నేను | గ్రన్నన పోరెదఁ గాని నీవరుగు.”
మనిన నట్టులకాక యని యర్జునుండు | వనమాలిఁ గనుఁగొని వలనొప్పఁ బలికె :
“అనఘాత్మ, నృపుఁ గనుసంతకు నాకు | మనము గలంగెడు ; మఱి వేగరథము

ధర్మజుని సేమంబరయఁ గృష్ణార్జును లాతని శిబిరమునకుఁ బోవుట

పోవని.” న్మునుటయఁ బురుషోత్తమండు | పావనిఁ గనుఁగొని, “భవ్యాత్మ, వినుము
మీయన్న సేమంబు మేమిట్టై యరయఁ | బోయెద ; మీవు నదృశ్యతవికమమునఁ
కౌరవబలములఁ గదనోర్వయందు | నారూఢితో గెల్గు.” మనుచు సగ్గించు
తెఱఁగున వరమిచ్చి దేవదేవుండు | వఱలు నశ్వము లతి త్వరితంబుగాఁగఁ
జెనసి తోలుచు వచ్చి శిబిరంబుఁ జొచ్చి | పొనర శయ్యాత్మలంబున నున్న జముని

కొడుకుఁ గనుంగొని కుశలియాపెఱిగి । యడుగులఁ బడుటయు, యమతనూభవుఁడు
వారలు గాధేము వధయించి వచ్చి । నారని తలఁచి డెందము సంతస్థి
మందస్మితంబుతో మమశ దీపించి । పొంచుగా సంతోషమున నిట్టులనియెః
“సురలై నఁ జలమున సూర్యనందనుని । నిరతులై గెలువంగనేర్తురె! 1 వాఁడు
రామశిష్యుఁడు దినరాజతేజుండు । భీమాస్త్రవేది గాంభీర్యశౌర్యుండు.
అటువంటి బల్లిదు సనిలోనఁ జంపి । తటుకునవచ్చిన ధన్యులు మీఁడు.
ఇదిగదా సంతోష! మిదిగదా కీర్తి! । యిదిగదా రణధర్మ! మిదిగదా నేర్పు!
అతనికి నాకును నాహవంబయ్యె । బ్రతుకెల్ల నట బట్టబయలునై పోయె.
సూతహయంబులఁ జూర్ణంబు చేసి, । యాతతస్ఫూర్తిఁ గ్రూరాస్త్రంబు తేసి,
యప్పుడు మర్యోధగాది వీరులకుఁ । దప్పక పవచూసతనయుల కధిక
సమరంబు గాఁబట్టి చాలించిపోయె ; । తెమలకయున్నను దిగమ్రొంగువాఁడు.
పదమూఁడు వర్షములో పగలును రేలుఁ । గదనంబులోఁ గర్ణుఁ గడతుమె యనుచు
నిరతిమై నాహార నిద్రలు లేక । పరితాప మందితిఁ ; బశువుఁ జేయంగ
భూసురుల్ పట్టఁ దాఁ బాలుపెల్లఁ దక్కి । యోసరింపుచుఁ గడు నొడుంగుచునున్న
గవయంబు తెఱఁగునఁ గర్ణునిభీతి । దవిలి యుండును మహి దధ్యంబుగాఁగ.
తనరంగ సురనదీతనయుచేఁ గుంభ । జునిచేతఁ బడని నిష్ఠురపరాధవము
పఱచె నెంతేనియుఁ ; బగినఁగఁగంటిఁ । దఱినేచి నీయట్టి తమ్ముండు గలుగ.
వెరవును లావును మీఞ్చెఁగైర్యములుఁ । దిగముగా మించిన దృఢముష్టి గలిగి
యమరేంద్రసూనుని సణచెద ననుచుఁ । బ్రమదంబుతోడుతఁ బ్రతినగావించి
మెఱసినకర్ణుని మిహిరప్రభాపి । సతిముఱిఁ జంపితి వసఘ, నీసాటి
ధరణిలోఁ గలరె! యుద్ధండ ప్రచండ । నిరుపమ గాండీవ నిత్యహస్తఁడవు.”
అని కొనియాడంగ నా ధర్మరాజుఁ । గనుంగొని పలికె నాఖండలాత్మజుఁడుః
“అనఘాత్మ, సంశస్త్రకాఖ్యులతోడ । ఘన రణంబయ్యె ; సక్కడ గురుసుతుండు
అరయ న్వాతిగతుండు సగు శుక్రఁడెట్టి । వసుసంబు గురియించు వలనుగా నట్టి
బాణవర్షము మీఁదఁ బరఁగించు నంతఁ । ద్రాణలేశములేక ధర్మజ, నిన్ను
జూచెద నని యేయ సారిది నీదిక్కు । చూచిన నమ్ము లచ్చో నిండియుండె.

ఉదటునఁ బదపడి యొకభంగి నశని । మదమెల్ల నణచి నేనులు నిన్ను వెదకి
 చెలరేగి కన్లునిచేఁ దూలిపోయి । తలఁగి వచ్చినమాట శగ భీమసేనుఁ
 డెఱిగింప మీ సేను మెఱిగెనుకొఱకు । వెఱువుతో వచ్చితి విధునశతీలక !
 కరముప్పు సేమంబుగల నిన్ను గఱికి । బరువడి నంతోనభ్రతుండ నైతి.
 ఇఁక బోయి రాధేయు నిలమిఁదఁ గూల్తు । బ్రకటించి చనుదెమ్ము బసరమ్మచూడ.
 1. తెఱలి యాటంగల దీపంబు మండు । తెఱంగున నున్నాఁడు దొకరాత్మజుఁడు.
 ఉండుగా కేమి యే నుగ్వి నాదైదను । భండనంబున కంపు నరువడి నన్ను.
 ఎలరుతోడుత నాతఁ డెదిరించెనేని । తలఁ ద్రుంచివైచెద తథ్యంబు నేఁడు.
 అంత సేయకయున్న నవనిదేవునకు । నంతంత యిచ్చి లే దనువానిగతికిఁ
 బోదు నిక్కము నమ్ము భాపాలతీలక ! । ఓ దయాజలధి, వాయుజుఁ డొంటిఁజిక్కె.”
 అనుడు కర్ణుండంబు టది తెల్లమైన । విని వానిశరముల వెన నొచ్చెఁగానఁ
 గోపంబు మది 2. బెనఁగొన ధర్మతనయుఁ । డాపార్థుఁ జూచి యిట్లనియె నుద్ధతిని :

కర్ణుండు బ్రతికియుండుట విని ధర్మజుఁ డర్జునుఁ గినియుట

“అనిలోన వెడలుట యధికకష్టంబు ; । సునిశితగతి వచ్చి చులుకనఁబుత్తిని.
 ఎనయంగఁ గర్ణున కేనె యోడితిని । అననేల ! నీవును హరియును నోడి
 చనుదెంచితిరి ; వాయుసంభవనుములు । నెనయంగ నోడిని యొకఁ బోరుచాలు. .
 విషినభూమికిఁ బోయి వెఱపెల్లఁ దక్కి । తపసులమై చరింతము పెక్కులే !
 కాదేని బిరుదులు గ్రక్కునఁగట్టి । సాదరంబునఁ గురుక్షేత్రానాథుఁ గొలిచి
 యతఁ డేమి పరిచిన నదచేసి మిగుల । జతనమై యుండుట సరినిమై దగను.”
 అనుచు నిప్పులఁబోలు శత్రుల నింద్ర । తనయు నిరీక్షించి శపక పలికె :
 “ తెలివిమీఱంగ నీతెఱఁ గట్టిదేని । కలహంబునకు రాక కిడిమివాటించి
 తపముసేయుచు నుండు ద్వైతవనమున. । విపరీతముగ నాఁడె ‘వినుము రాధేయుఁ
 జుంప శత్రుముగాను నాహసోన్నతుండు । ఇంపార’ ననిపల్క నిట్లేల ఎత్తు ?
 ఎఱిగియు ధారుణియేల దుర్బలులు । మాఱి వాంఛ నేతురే ! మాటలేమిటికి !
 న్రతనుతిఁ గర్ణుని నెదియింతుననుచుఁ । బ్రతినపల్కితి వృథాపలుకు నీవలుకు.
 3. పలుచగాఁ బూడవెత్తి పగవారి నడుమ । నిల నను వై వంగ నెట్టునెర్పితివి ?

దేవత లిచ్చిన తేరు నశ్వములు । నావల నిఖల దివ్యాస్త్రసంతతులు
హరి సారథిత్వంబు హరికేతనంబు । హరిహయుఁ డిచ్చినయట్టి బాణములుఁ
దాటంత ధనువును ధరియించి కర్ణు । పోటున కోడితి; భువియెల్ల నన్యఁ
బాటుతెంచితివీవు; ‘భానుజుఁ గనినఁ । బాటుదు’ ఎని చెప్పెఁ బతిసుయోధనుఁడు.
నెలకొని యామూట నిజముగాఁ గొనక । పలనేది బాంధవవర్గంబుఁ జంపి
యప్రయోజనముగా నట బేలనయితి. । ఈప్రయోజనముగా నీ పంకజాక్షు
రధికుని జేసి సారథిని నీవగుచుఁ । బ్రథమంబుసేయంగఁ బ్రార్థించి మఱియు
నెరవుగా గాండీనమిచ్చిన సతఁడు । దక్షిణార్కంబు వైరితతి నిమిషమున.
కడఁకతోడుతఁ గుంతి! డున్న నీవు । అడరంగఁ గొడుకుచూలై తోఁపవేసి,
తోఁచినఁ బిండంబు తుది దిగఁబడిన । నీచోట మాకు ని ట్లేదెన రాదు.”

అర్జునుఁడు ధర్మజు తలఁదఱుగ నుంకించుట

అన విని కోపించి యా నవ్యసాచి । గొనకొని ఖడ్గంబు గొని ధర్మనూతి
తలద్రెవ్వవ్రేయ నుద్ధతిఁ గడంగినను । జలజాక్షుఁ డెఱిగి యచ్చటఁ గ్రీడి నిలిపి :
“వాలుగేల నమర్చి వలసినదేమి ? । ఈలోనఁ గౌరవు లిట ముట్టిరారు ;
యమనూతి నేను మిట్లరయ వచ్చితిమి ; । ప్రమదంబుతోడ నేర్పడఁగ నీఘనునిఁ
గంటిమి ; సంతోషకాలంబుగాని । కంటుగల్గిన ¹రోషకాలంబుగాదు.
ఏల కోపించె దిట్లేటికి ? ” ననినఁ । జాల క్రోధమున నజ్ఞనపాలవరునిఁ
జూచుచుఁ గ్రీడి యచ్యుతున కిట్లనియె : । “ఓ చక్రహస్త, పుణ్యోజ్జ్వలమూర్తి,
క్రమ్మి యెంతేనియు గాండీవ మొరుల । కిమ్మన్నవాని నేనిలఁ గూల్తుననుచుఁ
బ్రతిన పట్టినవాఁడఁ బలుకుల్పికేల ! । క్షితిమిఁద నామాట చెల్లెంతుఁ గృష్ణ !
అది²గాక నాకసత్యంబు రాకుండఁ । బదపడి పరిహరింపఁగ నోపితేని
పరిహరింపుము నీవు ప్రజ్ఞతో.” ననిన । సరసిజాక్షుఁడు నవ్యసాచి నీక్షించి
‘వదరకపి³ యేటివాఁడ వీ !’ వనుచు । నదలించి వెండియు ననియె గృష్ణుండు :
నీకు వృద్ధుల నేవ నెఱయలేకు⁴కి । ప్రాకటంబుగఁ గానఁబడియె భూస్థాని.
ఉడుగ కెంతేనియు నూక యడిచి । పడుదు ; ధర్మవిధి విభాగజ్ఞులెల్ల

1. దోష. 2. దాక నాకసమబ్బు. 3. పోయెడి. (మా)

నేటికి నొసరింతు రిటువంటిచేత ? | మాటలు పెక్కెల 'మన కదిగాక
 సత్యంబు దమ మహింసయు శచుగుణము | సత్యత్వమములుగు, సందు సహింస
 సత్యంబుఁ గాచుట సరి; హింస మతియు | సత్యంబుఁ గావంగఁ జననండు బుధులు
 ప్రాణహానియొనర్చు పట్టున, ధనము | త్రాణతో హరియించుతటి ధాత్రినెఱుఁగు
 సత్యమసత్యమై సరవి దీపించు | సత్యమసత్యంబు నిజమని పరఁగు.
 ఎనయ నిందుకు నొక్క యితహాస మేను | వినిపింతు సత్సలసృత్తితో వినుము.
 అవనిలోఁ గౌశికుఁడను విఘ్నఁడొకఁడు |
 సరవితో నొక విశిష్టగ్రామమునకు. | జేరువ నొక సరసీతరభూమి
 వారక వసియించి వన్నెదీపించి |
 ప్రతినతో సత్యంబు పలికెన ననుచు | ప్రతమువట్టి తపంబు వడిఁ జేయుచుండ,
 నొకనాఁడు మ్రుచ్చుల నొగిఁగాంచి వెఱచి | ప్రకటించి కొందఱు పఱతెంచి యచ¹
 పొదలలో దాఁగిన, మ్రుచ్చులేతెంచి | వదలక యిప్పుడు నచ్చిన జనులు
 ఎటుపోయిరనుచు మునీశ్వరు నడుగఁ | బటుతర సత్యవిభాగజ్ఞమూర్తి
 గామిఁజేసి తనకుఁ గడఁగి యసత్య | మేమెయిఁ దొడరునో యిపు డను శంక
 'నచ్చుగా గుల్మలతాగహసంబు | చొచ్చియున్నా' రని చూపి చెప్పినను
 వారిఁ జంపిరి; మాని వచనదోషమున | నారకంబునఁ బడె; నలి నదిగాన
 నవని హింనాకరంబై స సత్యంబు | తవిలి ధర్మముగాదు తగవిను మనఁగు !
 తలకొని మును విన్న²దానిపట్టి | ఖలుండు పెద్దల నడుగకయ దుర్గతిఁ
 బోవు; నింతయు నీవు పొందుగా నెఱిగి | వావిరి జమువట్టి పద్మండు గాఁడొ
 మునుకొని నిశ్చయింపుము మదిలోన." | అనుటయు హరికి నయ్యెట్లునుఁ డనియె :
 "తల్లిదండ్రులమాడ్కిఁ దగుబుద్ధిచెప్పి | యెల్లగా రక్షించి తిందిరాంమణ !
 సొలసి వృధాప్రతిజ్ఞండు వీడనుచు | నెలకొని జనులెల్ల నిందింపకుండ
 సలరి మాయన్న సౌఖ్యంబున నునికి | గలిగెడునల్లుగాఁ గరుణింపు దేవ !"

ప్రతిజ్ఞాభంగము గాకుండ ధర్మజు దూఱుమని కృష్ణుఁ డర్జునునితోఁ జెప్పట
 అన విని శ్రీకృష్ణుఁ డమరనాయకుని | తనయున కిట్లు నెఁ: 'దప్పక వినుము,
 నలినాస్తనుకుని బాణంబులు దాఁకి | పాలుపేది దేహంబు పులకరింపంగ

1. మాకని. 2. హెత్తములందు. 3. పరు తెంచి యవటి. 4. దానవ. 5. పద్మండుగామి. (మూ).

నొచ్చి కోపంబున నొక్కబల్కినను । అచ్చుగా నీకిటు లలుగంగఁ దగునె!
 పతియేమి పలికినఁ బ్రాభవంబదియ. । చతుఃత భీముఁ డచ్చట నీవుఁ గవలు
 సరవిమై నితనివశంబునఁ గాదె । చరియింతురెప్పుడు సంతనంబునను.
 కావునఁ బ్రభువై సకతన నీరాజు । ఏవిధంబుననైన నేమిపల్కినను
 హృదయంబులోపల నెగ్గుగాఁ గొనక । చదురొప్పు మదిని సంశయ మేమిలేక
 చనవున పర్తిప సుపదలే గలుగు । విను నీప్రతిజ్ఞకు వెరవు చెప్పెదను.
 వసుధలోపల నిట్టివాడ వీవనుచు । వసుధీశు పేసరాని వచనముల్ పలుకు.
 అదియెపో చంపుట యా తరువాత । పదిములపైఁ బడి ప్రణతుండ వగుము.
 సరవి నిట్లైన నసత్యదోషంబు । గురునధ పాపంబుఁ గొనదుపో నిన్ను.
 తదనంతరంబునఁ దరణితనూజు । నదలక చంపంగ వసుమతీవిభుని
 యనుమతి వడియుద. ” మనవు డగ్గునుండ । మనమున నలరి ధర్మజుమోము చూచి,
 “ వినుము ధర్మతనూజ, విక్రమాటాప, । ఘనశౌర్యవిఖ్యాతి గలిగినయట్టి
 వాయుతనూజుండు వడి నన్ను దూటి । యాయెడ నాడిన నిది తగుఁగాక,
 పనివడి భుజబలప్రాధి దీపింప । నని సిల్వలేని నీవాడ నర్హుడవె!
 నాభుజాబలమును నానాహసంబు । నాభాగ్య రేఖయు నాసరసతయు
 నెఱిగి యెఱింగియు సిట్లాడఁ జనునె! । ఎఱుంగరే నీ సత్త్వ మెల్లభూప్రజలు!
 కవలుచూడంగ పక్రమధురంధరులు । వివిధ శస్త్రాస్త్రప్రవీణు లుత్తములు;
 గుఱుతుగా నేలకుఁ గోలకుఁ దెత్తు । రరిబలంబుల వారలాడిరే యిట్లు!
 తలకొని నీవు జూదంబాడఁబట్టి । కలిగె శత్రుత్వంబు కారపులకును
 నుసకును; అదిగాక మానభంగంబు । ఘనమయ్యె; మఱియును గాంత్రదౌపదిని
 ముదలనట్టి ¹య మొగ్గి నీడ్చి యాడ్చి । యందంద నస్త్రముల్ హరియించుటెల్ల
 నీకతంబునగాదె! నీకేటిసిగ్గు! । దాకొన్న కారవదానుండ వీవు.
 నేర మెంచఁగనేల నేడని వెడలి । పాటిపోయితిగాదె భానుసూనునకు!
 జానొప్పు సనిసేయఁ జాలకయున్న । నానికిఁ దాల్చి యవశ్యంబు పలయు.
 కానిమాటలు నన్నుఁ గడవ నాడితివి; । నీనాల్క- తునకలై నెఱిఁ బోక²యున్నె! ”
 అని యగ్రజుని నప్రియంబులు పలికి । యెనరఁ జింతించి నిట్టూర్పులు నిగుడ
 నొఱుఁబాయఁ బెఱికి మహోగ్రఖడ్గంబు । నఱిముఱి ధరియింప నబ్జాక్షుఁ డనియె :

‘క్రమ్యుణ నిదియేమి కడగితి!’ వనిన । నమ్మి నిట్లునివల్కె “ఏరజనాభ,
భక్తవత్సల, శార్దూ, పాపసంహార, । నక్తంచరాంతక, నగధర, క్షిప్ర,
యమతనూజాతు నోనాడినందులకు । సమరంగ నిఘడు ప్రాయశ్చిత్త మేను
దలద్రుంచుకొనుటయె తలపోసినాడ । నలవడ.” ననిన మురాంతకుఁ డనియె :
“నరవి నాత్మప్రశంసయె మరణంబు । ధరణిలో ననుమాట తత్త్వార్థ నానుఘ !
అదిగాన విల్లును సమ్మోలం బూని । కొదలేక నిను నీవె కొనియూడుకొనుము.”
అనుడు ‘నీ చెప్పినయట్ల చేసెదను । ఘనదేహ, నీవెఱుంగని ధర్మమెట్టి!’
అని ధనంజయుఁ డంత నమ్ములు విల్లుఁ । దనకేలఁ బూని యాధర్మజు నీసయె :
“హరుఁ డొక్కరుడు దక్క నవనిలోఁ జాప । ధరు లెవ్వరీడు మొత్తంబుగా నాకు ;
రాజనూయమునాఁడు రాజుల కెలిచి । తేజంబుతో నేను దెచ్చిన భనము
కమలగర్భుండైన గణుతింపఁ గలఁడ ! । ప్రమథాధినాథునిఁ బార్వతీరమణుఁ
గొమరొప్ప కెలిచితిఁ గుంభిని వొగడ ; ।
కాలకేయ నివాతకవచముఖారి । జాలంబునెల్లను జంపివైచితిని ;
ఖండవం బాహుతిగా నసలునకు । దండిమై నిచ్చి సుత్రాము కెల్చితిని ;
అంగారపర్ణసి యంతిటివాని । భంగపెట్టితిఁ గాదె బాహుసత్త్వమున ?
గంధర్వపతి తొల్లి గాంధారకొడుకు । బుధించి కొనిపోవ ఒలువిడిఁ దాకి
విడిసించితిని ధర ప్రిఖ్యాతిగాఁగ ; । ఎడపక నానత్వ మెన్నంగ వశమె !”
అనివల్కి యన్నకు నవుడు సాష్టాంగ । మొనరించి హస్తంబు లొప్పార మొగిచి
ధర్మతనూభవ, ధైర్యస్వభావ, । ధర్మస్వరూప, భూధవవర్య, యేను
అరతిమైఁ బల్లద పఱపులాడితిని । అగలేని కడఁకతో నవి వినవలదు.
వనివడి సత్యంబు పలికెద వినుము । తనువును బ్రాణంబు ధరణి నీసొమ్ము ;
ఒనర వాయుజుఁ డొంటి నున్న వాఁ డచట ; । ననుబంపు భూనాథ, నలినాస్తనుతునిఁ
దునిమివై చెద నేడు దోర్బలప్రాధి.” । నన విని ధర్మజుఁ డమరేంద్రనూనుఁ
గనుఁగొని యనియె ‘నాకతమున మీకు ।
బహుదుఃఖములు గల్గె బడలితి రపుడు ; । విహితమా తలద్రెవ్వ వ్రేయు మీవేళ.
కలగొని యదిగాక కాచెదవేని । యెలమిలోఁ బోయెద నేను కానలకు.

బలహీను రణారంగ భయముక్తు నన్ను । నిఘటిం జేయంగ నిది యుక్తిగాదు.
కట్టుము పట్టంబు గంధవాహజుని । నెట్టన నదిగాక నీవైన నేలు.”
మని వల్కి ధర్మజుఁ డాసెజ్జ డిగ్గి । వనవానరునకునై వడిఁ బోవుచుండఁ
గమలనాభుండు భూకాంతుని పాద । కమలంబులకు మ్రొక్కి కడఁక నిట్లనియె :
“నరుని ప్రతిజ్ఞ భూనాథ, యీ వెఱిగి । పరంగం నీరీతిఁ బలుకుట దగునె !
రమణమై నిన్ను నేరము లెంచరాదు । క్రమమున నుచుంటు గైకొను దేవ !
కలయఁ బ్రతిజ్ఞ భంగము గాక ముండఁ । బలుకు మీనని యేనె పంచితి సతని.
వరుసఁ గీడాడిన వధియించి నిట్ల । ధగణిగో ననుచు శాస్త్రములు చెప్పెడిని.
అదిగాక తద్దోషపారశార్థ మిచ్చుడు । కొదలేక తనుదానె కొనియాడుకొనియె ;
సరవి సంతటికంటఁ జచ్చుట గలదె ! । శరణులు వేడెడఁ జయ్యసఁ గావు.”
అని యజ్ఞనుఁడు దాను నతనిపాదములు । ఘనముగాఁ బట్టి “యోకారుణ్యమూర్తి !
మమ్మిగువురఁబోది మాతశ్చలెల్లఁ । గ్రమ్ము సైరింపు గతినివె మాకు.
పార్థునిచే నెల్లభంగులఁ గర్ణుఁ । డగ్ధి నేడే చచ్చు నది నిఘ్నమనఘ !
వానికై చింత యావంతయు వలదు; । మానక నీ వనుమానంబు నుడుగు.”

కృష్ణుని మాటలచే ధర్మరాజు కలఁకదేటి । వసన్నుడగుట

అనుటయు ధర్మజుఁ డాహరినెత్తి । యనయంబు ప్రాంజలియై యతఁడుండ
సతని కిట్లనియె : “నోయనఘాత్స, నాకు । ముఖిదప్పెనిందాక మఱిసేవు కృపయు
నిండి యాపత్ప్రయోనిధిలోన మునుఁగ । కుండంగఁ గాచితి వుగ్రాక్షవిమత !”
అనుసంతలోన నయ్యమరేంద్రుడుతుండు । తనగంగ ఖిన్నుడై తలవాంచియున్న
సతనిఁ గనుంగొని యాబుజోదకుండు । విశత వాగై ఖిగి వెలయ నిట్లనియె :
“దేవేంద్రునత, నీకుఁ నిక్క వట్టివదొ ! । యీ విచారాభేల ! యీ వేళనవతి
సుముఖప్రసాదంబు చూచి మోసింపు; । పిముఖత తగునె ! వివేకివి నీవు;
పరఁగ నీతని నొన్యఁ బలికినాదులకె । దురసుర నీకు నీ దురచస్తవచ్చె.
జగతి ఖడ్గంబునఁ జంపిన నెట్టు । లగుసువొ ! యెఱుఁగ మే మిక్కటా ! నేడు.
అలవడెబో దైవతానుగ్రహంబు ; । కలహరంగమునకుఁ గడఁగంగ వలదె !”
యనినఁ గన్నెంకొల్క యమనూతి పాద । వనజంబులకు మ్రొక్క వదలకయతఁడు
పాలుపేది బాష్పజల పూరితుడగుచు । బలభేదినుతుమీఁదఁ బడియె; నీరీతి

నిరువును దుఃఖంప నిందిరావిభుండు । నరవిఁ జాలింపుండు చాలింపుఁ డనుచు
 వారింపఁగా, మాని వసుధీశుండంత । గారవంబునఁ బార్థుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
 నలి ముఖప్రక్షాళనంబు గావించి । తలకొన్న చిటునవ్వు దభుకొత్త నపుడు
 “మహినింత పటచునే! మనలఁ గర్ణుండు ; । విహితంబుగా జనుల్వీక్షింపుచుండ
 వరుసతో విల్లు నశ్యచ్ఛులు నూతు । ధరణిపైఁ బడనేసి తగ నున్న గెలిచె.
 సమరంబులో నేడు చంపకయున్నఁ । బ్రమదంబుతో నాకు బ్రతికుండరాదు. ”
 అనవుడు వేడ్కతో యమతనూజాతుఁ । గనుఁగొని పల్కె నాఖండలాత్మజుఁడు :
 “నుతగతి నేడు కర్ణుని బడవైతుఁ । బ్రతిమీఱఁ దప్ప నీపాదంబులూన. ”
 అనుచుఁ గృష్ణునిఁజూచి “యనఘాత్మ, నీదు । మనసునఁ గర్ణుండు మహిఁ గూలవలయు
 నని తేరుగదలింపు మాలోన వానిఁ । గినిసి చంపెద నీదు కృపపేర్చి. ” ననుచు,
 సరదంబునందున్న హరులకు నంత । గరిమతో జలపాన ఖాద్యఖాణములఁ
 బరితృప్తి గావించి పాండవాగ్రజునిఁ । గరమొప్ప వీడ్కొని కదలి రవ్వేళ.
 అని సంజయుండు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయశ్శీతిపతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మాడ । నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
 పద్మవత్రాక్ష, శ్రీపతి, వాసుదేవ, । పద్మనంభవ ముని ప్రస్తూయమాన,
 నాదామృతాస్వాదన ప్రభాకార, । వేద వేదాంతప్రవేద్య స్వరూప,
 ఘనమాని హృద్దేహ కలితనందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
 భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
 ఇది వేంకటచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పాన ద్విరేఫ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకపీంద్రవర్య
 రచితమై కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె నాలవడి.

పంచమాశ్వాసము

శ్రీ గరుడాద్రీశ, సృష్టిప్రకాశ, | ఆగమవినుత, శ్రీ హరి, జగన్నాథ,
 జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పదొడంగె :
 ఆరీతి సృపునిచే ననుమతి వడసి | ¹ బోరన రథమెక్కి పురుషాశనుతుండు
 భేరీ మృదంగ గంభీర నాదములు | ² బోరుకొనంగ నార్పులు మిన్న ముట్ట
 దురగ మదేభ సందోహంబు నడవఁ | బారిపారి రణరంగ భూమి కేతెంచి
 యుభయ బలంబుల నుగించెబేర్చి | త్రిభువనంబులు భీతిఁ దెమలంగ; నంత
 ధీరులై వీరులై ధీవస్తుత్య | సారులై భీమసంచారులై పోరి
 కరికరిఁ గదియించి ఘనత దీపించి, | హరి హరిఁ దాఁకించి యస్మివేసి వ్రేసి,
 తేరుతేరొత్తించి దృఢలీలఁ బెనఁగి, | వీర భటాళితో వీరభటాళి
 తలపడి దేవతాతతి బెగ్గడిల్ల | ఒలువిడి శస్త్రాస్త్ర పంక్తులచేతఁ
 బొడుఁడను మాటయుఁ బోకుడన్ మాట | విడుఁడను మాటయు వేయుడన్ మాట
 చంపుఁడన్ మాటయుఁ జదుసు డన్ మాట | నొంపుఁడన్ మాటయు నుతశక్తి గలిగి
 యందిండు నన్యోన్యహతులఁ జెన్నొందె | నందడి కయ్యమో జననాథచంద్ర !
 అంత రాథేనుండు నాహనోత్సాహ | మెంతయుఁ దనయందు నేవుమావంగఁ
 బ్రలయ కాలోత్తాల భైరవాకార | విలసితి నిర్ఘోష విపులాట్రహణ
 విక్రమక్రమములు మోగిల్లి హేయ | క్రమ ము జూచి యుంవొప్పదలికె :
 “శల్క, నన్నిటాజూప సతి కమలంబు | తొన్నపత్తిల డొల్లంగ నే నీచి
 కాంతేమి నలమెల్ల నందన్య | నీ భీష్మముల నెడజుపిట్టి
 నగయగలగలది మొత్తము నున్నా ! చీనులు నలల రిజిల్లఁజేసెదను.
 నాధ్యమునకు వేంకటాద్రి | శూరిపుంగు, నీవు సాంపారెడువు.”
 అనవుడు శల్కఁజిల్లఁమొ : “రాథేను, | విము నీమాటలు విడువలేవైతి.
 అర్జునాదుల గెల్వనెట ! నీరమె ? | నిర్జగధిభావైన నిర్జింశు రాజి;
 నెప్పటిమాటలే యిది నీ స్వభావ | మొప్పుఁగాఁ గ్రొత్తయొకటియు లేదు.

నుతి సరనారాయణులు గెలుపంగ | క్షీతిలోన నశమె ! యిన్నీ మానవైతి ;
 నీవు గానంగలేవు నీతిమార్గంబు ; | కావరంబున వారి గడవనాడకమా..”
 అన విని కర్ణుఁ డుగ్రాకారఁడగుచు : | “ననుజెప్ప నల్లు, నిన్నాడవా లేదా !
 నాబాణమహిమ తెన్నుఁడుఁ జూడరాని . | ఆ బాణవైగయు నర్జునుఁడెంత !
 సప్తాంబురాశులు సప్తశైలములు | సప్తలోకంబులు సంచలించంగఁ
 ద్రుంతు నొంతు నిధింతు ధూర్జటి వచ్చి | వింతగాఁగాచిన విడువ నీయాన..”
 నావుడు శబ్దం “డన్నరునకోడంగ | భావించి యేన చూపంగఁ జూతుఁగాక ;
 ఎందుఁబోయెగ ? విప్పుడేలత్తులైదవు ? | ఎంద, నీకేటికి బహుభావణములు ?”
 అనుచు నవ్వుచు నప్పుడెరసంబు గడప | సనఘుఁడౌ రాధేయుఁ డతిశోగ్యమహిమ
 సేనల బురికొల్పు సేన లప్పాండు | సేనలతోఁ దాడి సేనగాఁబోరి
 జ్వరితాంగులై చలము నీపింప | సర్జించి గర్జించి నిబిడహుంకృతుల
 సతిరథ సమరధులట మహారథులు | ధృతి సర్వగతులు నుద్రేకించి తాడి
 బవరంబు సేయ నప్పాటఁ గొరవుడు | వివిధభంగులఁ బోరె వినుము భూనాథ !

దుశ్శాసనుఁడు భీమునితోఁబోరి మడియుట

అంత దుశ్శాసనుఁ డాశ్శలోపలను | జెంటించి “యిట్లుండఁ జెల్లు నెనాకు !
 నాహవక్షేత్రంబునందుఁ బాండవుల | నాహేమగిరిచాపుఁ డర్థి మెచ్చంగఁ
 ద్రుంతుఁ గలంతుఁ దుత్తుమురు గాంతుఁ | బంతంబుతో” నని పాననిఁ దాంకె,
 కరికరి గిరిగిరి గ్రహము గ్రహంబు | నరయ సింహంబు సింహముఁ దాడినట్లు.
 భీముండు ప్రళయాత భీమునిభంగి | భీమాహవక్షోణిఁ బేచ్చి యుప్పొంగె.
 ఉదయాపరాద్రుల నొక్కట సూర్య | లుదయించునట్లు పారొక్కటఁ బేచ్చి
 రథములు గడియించి రణభీకరముగఁ | బృథుశరాస్త్రముల నిచ్చేదించి చొచ్చి
 బవరంబు చేరి ప్రావీణ్యమెనఁగ | డవి నొడ్డలి సురత్ దృష్టించి చూడ,
 దుశ్శాసనునితోడ దొడరి భీముండు | నిశ్శృంగఁ బలికెను నిఖిలంబు నెఱుంగ :
 “ఓరి దుశ్శాసన, యుద్ధసాధ్యమునఁ | బాటక జాగక బంటవై నెలుము.
 ప్రాణంబు తీవుగాఁ బాటితివేని | క్షోణి నేనొకము చొచ్చెన విపుడు ?
 ఉత్తమసాధ్వ మాయువిద ద్రావదిసి | నెత్తమాడినవేళ నీ చేసినట్టి
 సేతకు నే నాడునేయు ప్రతిజ్ఞ | యూతగా నినుబట్టి యునురు తోడుతను

కిన్నర గంధర్వ భేషరుల్ చూడఁ | మన్నన మీపరు మానారుఁ జూడ
నుదరంబు దించి నీయుదుటరక్తంబు | నెవత్మప్తి తీతుగ నేఁ ద్రాఁగువాఁడె.
ఆసతి నీడ్చిన యాఘం బిపుడు | చేనేతఁ గుడిపెదఁ జెలువారఁజూడు.
అప్పుడు బ్రహ్మాదు లా యమనూతి | యొప్పు బ్రాధ్వింబు నొగి నిన్ను విడువ.
చుట్టలఁ బక్కలఁ జూచిరా పోయి | ధట్టించి నీయాత్మ దైవంబుఁ దలఁపు.
మీయన్న మోమును మీచారి మోము | నోయన్న, మామీగా ; యొగి నిలిపివాడ
నీవున్న చోటికి నీవారి నెల్ల | వేవగ ననిపి నీ పేడ్క చెల్లించు. ”

అసల దుశ్వాసనుఁ డతిని కిట్లనియె : “ వినుభీను, యిదయో విత్తిహి గెదవు ?
ఎడనుచెయి ఈడిచేయి నెఱుంగనియట్టి | బడుగుల సేనంతి బలదలబట్టి
చంపితినని మహా చటుంగర్వమున | నింపారెదవు ; నిన్న యుజునివేత
నేపాటు పడితివో యెఱుంగనా మదిని ! | ఏవార సిగ్గులే కేల త్రుల్లెదవు ?
అదిగాక నీవుశ్రుడగు ఘటోత్కచునిఁ | బొదివి చంపఁగనెంగుఁ గోయితి చెప్పుచు ?
వట్టిబీరంబులు వలదు నాయెదుట ; | పొట్ట క్రొవ్వులు మానిపో నిన్ను జంప.
వెలయంగ వెనుకను విరటునియింటఁ | బులిగండ నెట్టుగబ్బును నుబ్బుఁ జెఱుతల.
విడక మాసభలోన నన భంగ పెట్టఁ | బడి మఱచితె మిమ్ముఁ బఱచినపాటు ?
కడఁగతో సంధులు గట్టించి గంగఁ | గక నీశ్వఁ ద్రోయించి పటుభీతినించి
విషధరంబుల నోలి వేడిమిచూపి | విషభోజనంబులు వేక్కఁ బెట్టించి
చెనసి లక్ష్మింటను జిచ్చువెట్టించి | పిసమిగా శకునివే నెడఁద జూగమున
సిరియెల్ల జేకొని స్పృష్టికిఁ బాపి | వెరవున నడచికి వెళ్ళఁ గొట్టితిమి.
అందుఁ బెక్కాపద లనుభవించితిరి ; | ¹ అందఱునట పీడి యజ్ఞాశచరిత
విరటుప్రోలికిఁ జని వేఱుమార్గమున | ననుదారఁ జరియి న నడ్డ పెట్టితిమి.
ఎనయ మీయిడుమల నెఱుంగరా మీరు ! | అసకి వచ్చినచోట నన నేలమిమ్ము !
మానహీనంబైన మనకి యేమనికి ! | మానవోత్తములకు మహి విచారించు.
ఎఱిగినవానికి సిదియపో కొఱత ; | ఎఱుంగనివారి మిమ్మేనుంగు నిపుడు !
మాటిమాటికిఁ బెక్కుమాట లేమిటికి ! | పాటిగా మగఁటిమి పాటితుగాక. ”
అని తఃకన్నుల నపుడు శంపెనగఁ | గని కరువలినూతి గడఁగితో డాసి
భల్లంబు నఱపి యప్పాననిచేతి | నిల్లు రెండుగఁ జేరి వెనహర్ష నధిప !

1. అందులో నటజని యాఘాతచరితు (మా).

ఆర్చిన భీముఁ డయ్యెడ (?) నొక్కవిల్లు | పేర్చి మహోగ్రతఁ బెంపారఁ బట్టి
 యాతని కోదండ మవలీల విఱచి | యాతతాస్త్రంబుల నదరంట నేసె.
 ఏసిసఁ గోపించి యెలమి నీనుతుఁడు | దాసి తానొక్క కోదండంబు చాల్చి
 భీము వక్షస్థలి బీటలు వాఱ | ¹నామెయి నొక భీషణాస్త్రంబు నేసి
 రథచిత్రగతుల ధరాధూళిచేతఁ | బృథివి నాకాశంబుఁ బెంపారఁ గప్పె.
 మఱియును బండ్రెండు మార్గణంబులను | దరలకసారధి దర్పమణించి
 యశియాలమును భీకరాస్త్రచయంబు | తొడిబడఁగా నాటుతూపుల నాటి
 ముచ్చది కోలలు మునుకొని మేనఁ | గప్పినఁ, గోపించి కరువలినుతుఁడు
 అడవి లోకంబెల్ల హతముగా మండి | పడి యకాడుగఱచుచుఁ బాపకాశ్మతని
 గడఁగి యేబదియాఱు కాండసంతతులు | తొడిగి యా యువరాజుఁ దొడగి నొప్పించె.
 నొప్పించుటయు భీము నులివేడికోల | ²లుప్పన బట్టెలై యందును స్త్రీస.
 ఏసిన నాభీముఁ డేపుదీపించి | గాసిల్లి వీనితోఁ గలహమేలనుచు
 రథము దిగ్గనడిగి రాజేంద్ర, యపుడు | ప్రథనోగ్రమగు గదపట్టి వేవచ్చి
 యతనిసారధిఁ జంపి యశ్వరత్నముల | వితత చూర్ణములఁ గానించి రథంబు
 పెడచేతఁగొని కొట్టి పెకలించి పాఱ | విడిచిన, నదివోయి వెన ధూళి బ్రుంగె
 అపుడేమిచెప్ప నీ యాశ్మనంభవుఁడు | అవరిమిత ప్రౌఢి నర్థి నుప్పొంగి
 మొగి మూఁడు తోమరంబులు త్రిప్పుకొనుచు | మగఁటిమి భీముపై మార్కొని పొడిచె.
 పొడిచిన గోపించి “కిపోట్ల నీపోటు | పొడిచి నీకెక్కడఁ బోవచ్చు!” ననుచుఁ
 గొట్టిన దొకకొట్టు, కొట్టుతో మూఁడు | గట్టి తోమరములు గనియలై రాలె
 రాలిన నాయువరాజు కోపించి | ప్రాలుచాలక మేలు ⁴పట్టగావునను
 పలకయు వాలునుట్టి రణోర్వఁ | ⁵దలఁగి యెక్కణుగఁ తాగు న్నదిధరి
 నుప్పరంబెసి ⁶తా నుమకురిక్తంబు | చిప్పిల్లగా నీనునేసెని ప్రేసె
 ప్రేసిన నదిశిప్పి నెఱువె యెగసి | ⁷నా నమిరాశ్మజుఁ డా నాఱుచు
 చూర్ణంబులుగఁ జేచు శూలముఁ కించి | ఘూర్ణానుగ్రాసఁడై కోపించి పొడిచె.
 పొడిచిన నదియు నుప్పొంగి గాఁచిచి | పడిక డలుఁకేరి గద గొయిచి
 యతని శిరోమధ్యనుడఁచిన, మార్చి | వితతాంగుడై కాళ్లు పిలఁలఁ బోసె

1. రామణీయక. 2. ఉప్పెనపట్టలై 3. పొట్లనిపోటు. 4. పట్టి 5. తెలఁకె. 6. రానొలకు
 రథంబు. (మా).

ధరమోదఁ 1బడియె నీతనయుఁ ; డామోదఁ | బిరబిరఁ బడవచ్చు పిడుగుచందమునఁ
బొనరంగఁ బులి లేటిఁ బొదివినరీతిఁ | గినిసి యేనుఁగుఁ బట్టు కేసరిపగిదిఁ
బరఁగ దుశ్శాసనుఁబట్టి వేఱొక్కి | విరగిరమని గ్రుడ్లు వెలికులుకంగ
నుతిమి చూచుచు వాని యురముపై నెక్కి | యులుముటిమిసభంగి నురుశరధ్వనుల
నక్కుమారుని జూచి యనిలనందనుఁడు | ఎక్కుడు మదమున నెలుఁగు రాల్పడఁగః
“మను సభలోపల ముదితఁ బాంచాలిఁ | గనుఁగొన్న పాపపుఁ గన్న లే?” వనుచుఁ
“గులకాంతఁ బ్రాపదిఁ గోరి దూషించు | నులివెచ్చమాటల నోరెద్ది?” యనుచు
“నరవి నందలుఁ జూడ సకియనీడ్వంగఁ | గరమర్థి బోయిన కాళ్ళేవి?” యనుచుఁ
“జేఱాచి యాయుంతి చీరలు దోచు | నాచేతులేయవియట? యిస్సి” యనుచుఁ
“గలకాలమెల్లను గానివర్తనల | మెలఁగివర్తించు నీ మేనెద్ది?” యనుచు
“మియన్న రారాజు మీ కర్ణశకును | లోయన్న, యెక్కడ నున్నవా?” రనుచు
లీలఁ గేలునఁ గేలు లేనె త్తి త్రోచు; | నేలపైఁ బడవైచు; నిక్కికుప్పించు ;
ముఖవీధి వడిమిఱ మోఁకాల నూఁదు ; | నఖిలదిక్కులఁ జూచు నగ్నియైమండు;
ఉలుము, మోఁచేతుల నోడుగాఁ 2బొడుచు; | బిటివీకు గావించుఁ బెడపెడ నార్పు ;
మనబలంబులఁజూచి మతి తనవారిఁ | గనుఁగొని “ యిందందుఁ గలఁడొకో బంటు !
విడిపింపఁ గల రేని విడిసింపుఁ డితని; | విడువక ప్రాణముల్ విడిపింతు ” ననుచుఁ,
గనకకళిపుఁ బట్టి కదనోర్వియందుఁ | జెనసి ఖండించు నృసింహుని పగిది,
నంతకాసురుఁ బట్టి యదటఁగించు | బంధురాకృతి గల పరమేశు కరణిఁ
బాయుచు డాయును బాహర్గళముల | వ్రేయుచు రాయుచు వెన సహా యనుచు,
అప్పుడు మనవీటి యతిరథులెల్లఁ | దప్పక కనుఁగొని తడయక యతని
తేజోవిశేషంబు దృష్టింపరాక | రాజును రథికులు రాజనందనులు
గరుడకిన్నర యక్ష గంధర్వవరులు | సరసిద్ధసాధులు నాకనాయకులు
మిక్కుటముగఁ గనుల్ మిటుమిట్లు గొనఁగ | వెక్కనమై యంత వెఱచి చూడంగ,
ననిలజుండట్లు విహారంబు నలిపి | యనియె నాయువరాజు కల్లన నగుచు :

1. బడిన నీ తనయునిమోద. 2. మొడుచు. (మా).

భీముడు దుశ్శాసను వక్షముచీల్చి రక్తపానము సేయుట

“అన్న, దుశ్శాసన, యకట దుర్గదము | నిన్నింతచేసె దుగ్గీతి పెంపునను,
 నీవుర (?) మిటువచ్చి నెత్తురు నేను | ద్రావడ దేనియ త్రావు చందమున.
 ఆకచీచల్లభుఁ డమృతసానంబు | చేసిన విధమునఁ జేతుగా యేచు ?
 నగుటచ నీరక్తపానంబు చేసి | నగుటచర్మంబు కుచ్చలి గంతచేసి
 పానగు నెఱుఁగి సంకుపూసలు చేసి | యెనఁగు నాగద లాత ముప్పుగాఁజేసి (?)
 మహిమ నీగుడ్లు కామాక్షులుచేసి | సహితభూతప్రేత శాశిని గణము
 లరయంగఁ గుతాశమునుపు గాఁ జేయ, | గరిమఁ గిన్నరకాయగాఁగ మున్ననము,
 నొజవుగా వెన్నెమ్మి నొశవుగాఁజేసి | తఱిమి నీనరములఁ దగ్గతులుగూర్చి
 యానంద మెనఁగ మాయన్న ధర్మజుఁడు | మానకచూడంగ మహిమ సోలుచును
 వీడుచుఁ బాదుచు వెనఁ దాళగతుల | కాడుచుఁ జొక్కుచు నాజిఁ ద్రొక్కుచును
 దాండవాడంబ గోడ్లండ ప్రచండ | పాండిత్య మెనఁగ విష్ణురసంకల్ప
 సిద్ధ ప్రసిద్ధ సంసిద్ధుండు భీమ | సిద్ధావ్యాయుండని సిద్ధగుహ్యకులు
 కలగాని కొనియాడఁగా నీకు దిక్కు | గలిగిన విడిపింపఁగలబంటుఁ గనెద.
 కలఁగేని యీ కురుగణములోపఁను | ఎలచు మీవారికి నెఱిఁగింపు మీవు.”
 అనివల్చి వెలుచఁ దా నడిదంబు పెఱికి | యనయంబు దిక్కుల నదగులు చెదర
 భూ నభోభాగ దిగ్భువనంబులెల్లఁ | బూని కంపింప నంభోధులు కలఁగ
 భారతవీరులు భయమంది చూడ, | నారాయణుండు మహానటనఁ గీర్తింప,
 నట వాని మోమును నదరంటఁద్రొక్కి | కటకటఁబడి వాని శాల్లనుద్రొక్కి
 గుండెపట్టటు గాఁడఁ గుదికిఁబాడిచి | దండిమీఱఁగఁ జంచి తగఁజొక్కలోని
 మునునై నరక్త మిమ్ముల దోయిలించి | కదిసి శృప్తిగఁద్రావి కడఁకఁ ద్రేచ్ఛుచును
 మెచ్చుచుఁ దలయాంచి మేలుమేలనుచు | గుచ్చుచు వ్రచ్చుచు గుఱి నహ యనుచు
 సిఠిలేత, ముప్పు డెన్నీచుగక్తంబు | ముఖమునఁ జమురుక మొనఁటుచూడ
 గరిను భయంకరాకారుడై పేర్చి | యిరవొప్పుగా భీముఁ డిట్లని పలికె :
 “తల్లిచన్నులపాలు ద్రావనె మున్ను ! | కొల్లగాఁ బలుతేనె గ్రోలనె మున్ను !
 కండచక్కెర పాలుఁ గలవము చేసి | చెండి త్రావనె యింత చవిగాదు గాక(?)”

1. నగరు. 2. నొక్కుచును. (మూ).

అనివల్కి క్రమగ్రామ ననిలనందనుడు | మన మొనమీదను మదమున గవిసి
గద చేతఁగొని లయకాలుండు కడిమి | గదిసెనో యన్నట్లు ఘనకళేబరము
నిమ్మలఁ గల్పిటి యిడిచివైచి | కిమ్మలనిట్లను గిమ్మారవైరి :
“ ఓ వీర! రులార ! యువరాజు మమ్ము | జేనమై జేసిన చేతకు నిట్లు
చేసితి ; దీని కేసృష్టిశుడైన | వాసిగల్గిన వచ్చి వడిదాఁకుఁ డిపుడు.
మోసపోయితిని మొఱుంగంగ వలదు ; | భాసిల్లు మీయందుఁ బరంగ మాయందు
వీరుడు గలఁడేని వెన నన్ననోర్చి | వీరిడి నీతని విడిపింపఁ గలఁడె ?
నెట్టన మును వీఁడు నీళ్లుద్రావించి | పెట్టనిపాటులఁ బెట్టి వెండియును
బలు మహావృగముల పాలుగాఁ జేసి | సాలవక చెలులును జుట్టాలుజూడఁ
దిట్టుపాటునకోర్చి తివిరి సాంచాలి | కట్టి పీఠలు కడఁకతో నొలిచె.
గెలువరే జూదంపుఁగ్రీడ నందఱును ! | గెలిచిన నిటువలె గెలువరు గాక.
ఏమియు నననేల యిటు నాప్రతిజ్ఞ | వామిగాఁ దీర్చితి వచ్చెనాపగయు. ”
అనియని భీముఁ డిట్లాడువాక్యములు | విని సహింపక క్రీడి విష్ణునిజూచి :
“ యోదేవ, చూచితే ! యుగ్రుడైభీముఁ | డాదెన నుభయ సైన్యంబులలోన
వెన బంటు గలిగిన విడిసింపుడనుచు | నెసఁగ నే విననాడె నికనాకుఁ బోదు.
ఎక్కడ శూరత్వ మిటఁజాలుఁ జాలు | నిక్కడ ¹ నేనుంట యెఱుంగఁడో మొదల !
కాలకేయ నివాత కవచులఁ బట్టి | శోలనా ! సైంధవుఁడ్రుంపనా ! హరుని
వెనఁబట్టి నేలతో వ్రేయనా ! యగ్ని | కసలార ఖాండవంబాహుతి యీనె !
అఱియఱి గురుబలం బాహుతి గొననె ! | ఎఱిఁగెఱిఁ గాడిన నేమందు నతని !
ఇప్పుడేమిటఁ దప్పె ; నీమాత్రమునకు | నొప్పున చెప్పుకోనోపనా యేను !
కదనోర్చి నీరీతి గర్వించినతని | యుదుటఁబడెద నన్నునొగిజూడు. ” మనుచుఁ
గన్నుల నిప్పులుగ్రమ్మంగ భీమ | ణోన్నత గాండీవ మొప్పు సారించి
కదియుచో, గృష్ణుండు గాండీవిజూచి, | “ ఇది వేళగాదు నీకీయాజియందు
నిప్పుడేమనవచ్చు నీ భీమసేను ; | అప్పురాంతకుఁబోలె నర్థినున్నాడు ;
బ్రహ్మాదులకునైనఁ బరికింపరాదు ; | బ్రహ్మాండభాండముల్ పడఁద్రోచు నిపుడు.
నీవనఁగా నెంత ! నేనన నెంత ! | యోవిమలాత్మక, యుదుగు సాహసము. ”
అనిన సర్జనుడు మహాప్రసాదంబు ; | అనఘాత్మ, నీమాట లడ్డంగ వెఱుతు ;

కాక తానీమాట కడునాడఁ దగదు; | పోక వేటొకఁడైన బోనేలుగూడు ?
ఈతనిపై గోపబొటఁ బొందునన్ను | నీతఁడె గర్జుని నిటఁజంపువాడఁ.”

కర్ణార్జును లొండొరులపై దివ్యబాణములఁ బ్రయోగించుట

అనుచుఁ గోపాటోప మానహిల్లంగఁ | బనుగొనఁ గౌరవబలములమీఁదఁ
1 బదపడి యాగ్నేయ బాణమేయుటయు, | నది మహా 2 ధ్వనులచే నాకసంబ్రమనఁ
బదిదిక్కులకు మంట ప్రజ్వలిల్లఁగను | బెదరి నేనలు క కాపికలుగార బొట
సంతకు శోపాగ్ని యడరినక్రియను | బొంతబలంబుఁ గాల్పుచు గాఁగఁజూచి(?)
యారసంబునఁ గర్ణుడింత వైకొనక | వారు కాస్త్రంబేసి వాఁలచే గాని.
ఫలునందును దమోబాణమేయుటయుఁ | గల్గునంతయు సంగకారంబు గప్పె.
కప్పినజూచి యా కర్ణుడుప్పొంగి | ‘యిప్పుడు నేరనా యిటుదీని!’ కనుచు
సౌరాస్త్ర మశ్వేళ సంధించి యేయ | భూగితమంబు గొబ్బున విచ్చిపోయె.
అర్జునుండంత మహావ్రతాపమాన | నిర్జరులటఁ దన్నునింగి గీర్తింప
నైంద్రాస్త్ర మెంతయు నార్పుచుఁ దొడిగి | సాంద్రదీధిశుల నుజ్జ్వలత నర్క జూచి
నేసిక, దైత్యాస్త్రమేసి యుక్కుణఁచి | భాసుర శైలాస్త్రపటల యేయుటయు,
నదిగని గాఁడిని యపుడు వజ్రాస్త్ర | మొదవంగ నేసి యా యుదాటణఁగించె.
ఈ రీతి నిద్దఱు నిల భువనైక | వీరులై ధీరులై వెనఁబోరుచోటఁ
బవనతనూజుఁ డప్పార్థునిఁ జూచి, | “దివిజేంద్రతనయ, రాధేయుండు నిన్ను
నుక్కొక యెదిరించి చోద్యంబు గాఁగఁ | జిక్కనై యని మొనఁ జెలఁగుచున్నాఁడు.
వానిని బటుశరవాణంబుచేతఁ | బూని ఖండవిఖండములుగాఁగఁ జేసి
కొరవు లాత్మలఁగనలి శోకింప | ఘోరాజిఁ బడనైచి గూల్తువుగాక.”
అని భీముఁడాడిన యుద్ధాట లెల్ల | విని వనజాక్షుఁ డా వివ్వచ్చుకనియె :
“నీ వ్యబాణంబు లిట నిదియేమి | యేదియుఁగాకుండ నిటు గతిదప్పె ?
ఒకటియుఁ గాఁడకయున్నది నేఁడు | ఎకసక్కెముగ నిది యేమిచోద్యంబా !
వానిబాణములెల్ల నడి నిన్ను నన్ను | 3 బూని పట్టుక దూటి 4 పోవుచున్నవియు.
సనయఁ గర్ణునిజూచి యిలయెల్లఁ బొగడఁ | గని కొరవులు మించఁ గారణంబేమి ?

కదిసి యిన్నాళ్లును ఘనయోధవగులు । ఎరురెదురె తొలఁపబెఱుంగవో ! యెఱిగి
యెఱిగియు నెఱుంగవో ! యిదియనుగాక । వెర్వుదప్పెనో ! ఒక వెట్టినియ్యితివా !
తగుబాణములశక్తి దాఁగెనో నీకు ! చుగఁటిమి తొలఁగెనో ! మఱచితిో నిన్ను !
ఎనయఁ దామసమేల యినజునిఁ జంపు. ” । అనవుడు క్రీడి బ్రహ్మాస్త్రంబు దొడిగి
తెగఁగొని యేసిన, దిశలు కంపింప । జగములు వణఁకంగ 1 జపలెల్ల బెగడఁ
బఱతేరఁ గని దాని భానునందనుడు । వెఱవ కద్దాననే వికలంబు చేసె,
చేసి యంతటబోక శితనారసముల । నేసి కృష్ణుని నరు సెఱు నొప్పించె.
నరుడును శల్భుని నలినాప్తసుతుని । నరసశఁ చొమ్మిదిశరముల గొంచె.
ఆరూఢిఁ గర్ణుడయ్యుర్జును వింటి । నారి ఖండించె గిన్నఁగులు కర్తింప.
క్రూరుడై నరుఁ డొండు గొనయ మెక్కించి । దారుణాస్త్రము నత్తపనజుచేతి
విలు గాఁడనేసిన వీఁగక యతఁడు । బలు నారసముల నప్పొద్ది నొప్పించె,
నరుడును బలిమి నన్నలినాప్తసుతుని । కరముననున్న వీర ఖండించి యూర్వ
మేలుమేలని మెచ్చి మిహిరతనూజుఁ । డాలోన నొక్కవిల్లంది తోడ్తోన
శ్రీ కృష్ణుఁడున్న యంచితరథంబవుడు । దాఁగొని శ్రోశమాత్రము ఎఁగనేయ
‘బాపురేరాఢేయ ! బాపురే !’ యనుచు । శ్రీవతి పలికిన, జష్ణుండు కనలి
కర్ణుని రథ మంశఁ గడు యోజనంబు । తూర్లవైఖరిఁ బోవఁ దూఱ నెఱుటయుఁ,
గర్జుడు ముందటిగతిఁ బాటనేయ । వర్ణించి కృష్ణుండు వడి మెచ్చిపోగడఁ
గన్నులఁ గెంపార గాండీవియవుడు । వెన్నునిఁ గనుగొని వెఱచిక్కిలయెః
“తప్పక యిదియేమి దైత్యారి, నీవు । నెప్పుడు మానవైతివి పెట్టితనము.
ఏను యోజనమేయ నీట వాఁడుక్రోశి । మాన మాత్రంబెయ మహిమ మెచ్చెదవు.
మెచ్చిన నన్నెపో మెచ్చంగవలయు ; మచ్చిగిలవని మది నెప్పుడెఱుఁటి ;
మంచి చుట్టమవోదు మము భంగపెట్టి । మించి మాపగివాని మెఱయఁ జేసెదవు.
దాఁగొన్న కపటనాటక సూత్రధారి । వేడఁ బక్షమో యెఱుఁగమునిన్ను.
ధారుణి మ్రుచ్చుచే దాడిచ్చి యింటి । వారిని లేపు నా స్వామినిగావె !”
అని దూఱిపలికిన నాత్మభో నవ్విః । “విను నీకు నాకును వేఱులేదెండు ;
కర్ణుని శరలాఘు(?) శరలాఘులు । స్వర్ణయించితిఁ గాని నిన్నేలమఱతు !
పొసరంగ ఘనఁడుగావున వానినేను । గొనకొని పొగడితిఁ గోపగింపకుము.

పరఁగ నామేనిలోపల జంతుతతులు | ధరణియు నదులును దరణి చంద్రుండు
పూని చరాచరంబులు నముద్రములు | దానవాదులు దేవతా సమూహములు
జాకలంబరమును క్షోణీధరములు | నక్కజమైన బ్రహ్మాండభాండములు
సండుట నన్ను నేయుట దొడ్డుగాక | యెండొండ నొకని నేయుట యేమిదొడ్డు !
అటుగాన నీవింక నాలస్యముడిగి | చటుల బాణముల జర్జరితునిఁజేయు. ”

కర్ణుఁ డర్జునుపై సర్పశరముఖంబేయుట

మని చెప్పెనంతలో నశ్వసేనాఖ్యుఁ | డనుపాము క్రీడితో నలిగి యాకర్ణు
దొన నుండుదాని సంస్తుతి ధూషదీప | వినుత నై వేద్య సవిస్తరంబుగను
మనసునఁ బూజించి మార్తాండసుతుఁడు | కనుగవ కెంపారఁగాఁదీసి యపుడు
గరిమ సర్జునుకుత్తుకకు దాని మొనకు | సరుదుమీఱంగ లక్ష్యమాచేసి నిలిచి
యార్జుచుఁ దొడిగి పెల్లార్చి పెంపేర్చి | కార్చిచ్చుకై వడిఁ గడుమంట లొలుకఁ
దెగసిండఁ దిగిచి యాదివిజలు మునులు | బెగడ లోకములతోఁ బృథివియల్లాడ
నేసిన, నదియును నిట్టట్టుపోక | గాసిల్ల విషము లొక్కటఁ బర్వమండఁ
గన్నుల భీషణోల్కలు మింటనంటఁ | ¹ గన్న న మణిమయ కాంతులతోడ
భుగభుగ నార్జులుఁ బోగలు వెప్పెడల | మగటిమి చాటించి మహియునాకసముఁ
గాల్చుచు బలముల గరళ ² జాలమునఁ | బీల్చుచు నే తేరఁ బీతాఁబరుండు
వినఁగ శల్యుఁడు ఎల్కు వెనఁగర్ణతోడః |
‘‘చయేమి బెగడితివర్కజ, నీవు ! | కదసంబులోపలఁ గంపమేమిటికి !

దిటకెప్పునో? కన్ను ³ తిరిగెనో? యిట్టి | యటమటంబేటికి? సస్త్రమీవేళ
పెడకుఁ దొడుగఁగబోయి మెయిమెయినదిగొఁతొడకునుదొడిగితి తుది నెగఁదొడుగు. ”
అనినఁ గోపించి యా యర్కనందనుఁడు | కనుగవ నయ్యగ్నికణములు రాలఁ :
“దప్పకిమాడు మెంతయుఁ గ్రీడిశిరము | నిప్పుడే ⁴ గూల్చెద నేలవల్లెదవు? ”
అని చెప్పెనంతలో నమ్మహాస్త్రంబు | చనుడేర శౌరియుఁ జయ్యననపుడు
చేలఁగి దీసెక్కి బ్రతసేయక యన్న | నలుక నర్జునుఁ జంపునని నిశ్చయించి
మెడగుఱిగా ఎచ్చు మేరదప్పంగఁ | బుడమి సయ్యరదంబు పొలిఁగ్రుంగఁ ద్రొక్కె.

1. గ్రక్క. 2. భీమన. 3. విశకనో. 4. గొల్చెద. (మూ)

త్రొక్కినంతనె మెడత్రుంపంగవచ్చు | నెక్కట నా పాపయమ్ము వేవేగ
నెట్టన దంభోళి నెటి గిరిఁ దాఁకి | బెట్టుగా శిఖరంబు భేదించు భంగి
బహురత్న దీపుల భాసిల్లుచున్న | మహిత కిరీటంబు మహి మీఁద రాల్చె.

శౌరి యిరీతి నాశక్రజురథము | నాహుధగతిఁ గ్రుంగ నదిమనయపుడు
సురలు భేదరులును జూచి యత్తఱిని | మురహరుఁ బొగడిరి మోదంబుతోడ.
దేవదుందుభులెల్ల దివినుండి మ్రోయ | భూవర, కురిసెను బువ్వులవాస.

ఆరితి నత్తెటంగపుడేమి చెప్ప | సారిసయోత్సాహ సంపదలీల

1 తేజంబెడలి వింత తేజంబు నొంది | 2 రాజిల్ల నా పాండురాజనందనుడు
చని సత్క ఛాహీన శిశియును బోలె | (వనమాలిఁ గని యంత వనరుచుఁ బలికె):

“మున్నగ్నిసాక్షిగా ముక్కంటి మెచ్చ | నెన్న ఖాండనము దహించెడునాడు
నా విక్రమక్రమోన్నతులకు మెచ్చి | చేప దేవేంద్రుఁడిచ్చిన కిరీటంబు
పుడమిఁదొల్లఁగనేసె బొల్లగాఁ గదియు. | కడపారివచ్చి యీ కర్ణునిజూడఁ
గాలానలోగ్ర సంకలిత ప్రతాప | కాలరుద్రుని గతిఁ గాంచియున్నాఁడు.

నేటికి మన తేరు నీరజనాభ, | పాటించి త్రిప్ప మీవాటి చాల్చాలు !
నీయుపేక్షను గాదె నే భంగపడితి ! | కాయజనక, నాకిడిది రథంబు
కర్ణుని యెదుటఁ గ్రుంగఁగఁ ద్రొక్కిదగునె ! | వర్ణింప నాశలవ్రాత యిట్లుండె.

దీనికిఁ బ్రతిసేత తెగి సేయలేనె ! | మానుగా నాబాణమహిమ లెన్నటికి ?
దేవ, నాచేతి గాండీప మెన్నటికి ? | రావయ్య నీదు సారథ్య మెన్నటికి ?
అక్షయతూణీర మదియు నెన్నటికి ? | అక్షర ధర్మసహాయ మెన్నటికి ?
కాలకేయాది రాక్షసులను గెలిచి | యీలీల సీశ్వరు నెక్కటి గెలిచి.

యంగారపర్ణుని నటమున్నె గెలిచి |

చిత్రసేనుని బట్టి శిథిలునిఁ జేసి | నేత్రోత్సవమ్ముగా నిఖిల కౌరవుల
సరవి భీష్మద్రోణ సైంధవప్రముఖ | చిరసోమదత్తులఁ జెనకి సాధించి,

కర్ణునిఁ బదిమార్లు కడుఁ బొడఁగొట్టి | తూర్ణవైఖరి నాజి దొడరునాబలిమి
యొసర బూడిదలోని హోమంబుచేసి | ఘుఁచుడి, గారధముఁగ్రుంగఁగఁ ద్రొక్కిదగునె!
ఈ యవమాన మిట్లెల్ల చేసితిమి ? | వాయక నాప్రతాపం బెన్నడింక ?

నలినాక్ష, నీవని నమ్మినచోటఁ | గొలఁదిగాఁ బగవానిఁ గూడితి. ” ననిన
 శ్రీకృష్ణుఁ డప్పుడా జిష్టునిఁజూచి : | “యోక్రీడి, యిట్లాడ నుచితమె నీకు ?
 నన్నేలదూతెదు ? నాఁడు ఖాండవము | నున్నతి నీవగ్ని కొప్పించు చోటఁ
 బామొక్కటందుండి పాటిపోజూచి | కామించి తల్లిఁ దోఁకను గతిపించి
 వినువీధికెగసిన, వెన నీవు దాని | తనరు పుచ్చముఁద్రుంపఁ దల్లితోనదియు
 విను మగ్నిఁబడి కాల, వెననదివోయి | మొనసి రాధేయుసమ్ముఖమున నిలిచి,
 “బాడ నీకెన్నఁడు సంగరమబ్బు | నాఁడు నన్ దొడుగుము నాడెంబుగొంగ.
 అర్జును బట్టి నే నాహవక్షోణి | నిర్జించి భర్జించి నీపగదీర్తు.
 నాపగ యెట్లన్న నాతల్లి నగ్ని | లోపలఁ జంపె ముల్లోకంబు లెఱుంగ. ”
 అనిచెప్పఁ బూజించి యచ్చాఁపరమ్మఁ | దనర నిగ్నాళ్లును దాచుక యుండె.
 నీమీఁది కిమకమై నేఁ డమ్మహాస్త్ర | మీమేర నెంతయు నిటఁబ్రయోగించె.
 చెలఁగి యవ్విధముఁ జేయఁగాఁ గాక | పొలియుంప కూరకే పోవునెయదియు !
 ఇనుమాటు లీబాణమేయంగరాదు | ఎనయంగ నే నిశ్చయించితిఁ జూమ్మ.
 అటుగాన మనమున నందోళ ముడిగి | యటమీఁది రాచకార్యము చూచుకొనుము. ”
 అనిచెప్పుచున్నంత ¹ నమ్మెయిఁబాము | తనపూవు దప్పిన ² దర్పించి యంత
 గ్రక్కున మంటలు గ్రక్కుచు వచ్చి | యక్కడ నక్కర్లు నప్పడిట్లనియె :
 “కొసర కివ్విధ మెఱుంగుదో లేదో నీవు | బిసరుహాక్షుండింత నెఱ పెట్టివొడు.
 కొండమోపరి గొల్లకొమ్మల నలువ | దండి మ్రుచ్చిలు నట్టి శడఁబాటుకాఁడు ;
 బూమెలబయకాఁడు పూతనాదులను | దామెన కట్లుగా దండించు నతఁడు ;
 నాకులస్వామియే నలిదనఁన్న | లాకడ నైనట్టి యమ్మహాత్ములను
 ఇట్టెయెల్లారులు నెఱుంగ ³ నేఁటేటఁ | బట్టెడి ⁴ దెఱుంగఁగఁ 2 డును గావునను
 ఆవగఁజేసి తానటు చేసెఁగాక ; | యీ పాటి చేసెడి దెఱుంగ లేనైతి.
 ఎఱిగితే పాతాళ మిట మాదిగాడె ! | ఎఱిగింప నంతఁ బోనిస్తురె వారు !
 చలపాది యితఁ డెడసంగరమయ్యె | దలకొని తనవిధి దానె పోయెడిని.
 కావు నిపుడేమిగాదు రాధేయ ! | ఆవిరించియు హరిహరులడ్డపడినఁ
 దతభంగి నారసాతలము శీఘ్రమున | బ్రతిమాలి చొచ్చినఁ బాటిపోయినను

1. నమ్మహాపాము. 2. శిష్టించెతప్పి. 3. కొమ్మలిలువలు. 4. నేఁడింట. 5. చెరగ
 కడుచు గావును. (మా)

జిష్ణుని బట్టి నేఁ జెనకి రాద్రమునఁ | దృష్టనాయగ నానిఁ దివిటి ఖండింతు.
నిఁక నొక మాటు నీయిచ్చ నుప్పొంగి | తుకతుక యుడిగి సత్తుగ నీదునింటఁ
దొడుగుము రాధేయ ! తొడుగునేవేకఁ ; | దొడిగినద్రుండు నెందులకుఁ బోనీన. ”
అనవుడు రాధేయఁడతని కిట్లనియె, | చనవునఁ దా సత్యసంధుండుఁ గానఁ :
“దల్లితో నాడిన తగవు ప్రతిజ్ఞ | చెల్లింతుఁగాక యేజెనఁటి మూర్ఖుడనె !
కయ్యంబుతో భీముఁ గావనా నిన్న ? | గయ్యాళి నకులునిఁ గావనా పట్టి ?
వారిఁ గాచినరీతి వరుసనాక్రీడి | నారయఁ గాతుగా కటుగాకనేడు
మఱి దిన్య శస్త్రముల్ మహినెన్ని లేవు ! | అఱిముఱి సాక్షిసీవై చూచుచుండు.
కర్ణుడయ్యెడిఁ గని కన్యడయ్యెడిని | నిర్ణయంబిది గాని నే నేమి యెఱుంగ. ”
అనుచోట శల్కుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచుఁ | గనలి రాద్రంబునఁ గర్ణుకిట్లనియె :
“పనిలేని వట్టి దబ్బరలు మీవారు | పెనకున వెన్నతోఁ బెట్టిని నీకు.
సకల లోకారాధ్య చరణుఁడీశ్వరుఁడు | తకవిక సందికై తరమిడి తాఁకి
విలువిద్యఁ బోరాడ, వీశుజోడాడి | శిలలు పల్కలు టువ్వి చెలరేగిక్రొవ్వి
విల్లుత్రిపైచుఁ బోయి వెనఁగొట్టి యతని | గుల్లల తిత్తి గాఁ గూలంగఁ ద్రోచి
మెట్టివట్టుక నీవు మెప్పించి యవుడు | గట్టించి పాశుపతం బొప్పబడసి
యింద్రలోకమునకు నేగి పెక్కము | లింద్రునిచేఁ గాంచి యిల మించినట్టి
జిష్ణుని నీవె గెల్చెడివాడ నకట ! | యుష్ణము లీచూటలుడుగ వెన్నఁటికి ;
చేతఁగాబోదు ; ఈ చెనఁటిచూటలకుఁ | గాతరంబున నొడిగట్టితి. ” వనుచుఁ
గర్ణకఠోర వాక్యంబుల నుచుడు | గర్ణచిత్తము నీటుగాఁ జేయుటయును
ఆ సూతసంభవుఁడలిగి యెంతయును | ఈనున శల్కుతో నిట్లని పలికె :
“ఏమిటికోశల్క, యింతేసిమాట ? | లామేటి కానూటి నా కిరీటికిని
ఉడురాజధరుఁడోడె నోడె నటంచుఁ | గడిది సారెకుఁజెప్పి కాటులాడెదవు.
అతఁడోడినట్టు లేనఁటె యోచువాడ ! | జతనమై నాసాహసం బిదెచూడు. ”
మని పది యమ్ముల నచ్యుతు నేసి | యనిమి షేశ్వరపుష్త్ర నాటింట నొంచి
మఱియును బెక్కిన మార్గణంబులను | అఱిముఱి నేసి కోయని యార్చుటయును,
అమరేంద్రసూనుండు నలిగి పెక్కిన | నమధిక శస్త్రముల్ చాలంగ నేసి.
ఏసినఁ గోపించి యివజుడవ్వేళ | భాసురంబై సట్టి బహుశరంబులను
నరునిపైఁ గురిసిన నరుడవి ద్రుంచి | దొరకొని పదియేడు తూపుల నేసి

నెత్తురు పై నొల్క నిగిడి యార్చుటయు । నత్తుంగ¹ తేజోమయుండు కర్ణుండు
 వనచరధ్వజ మిరువది బాణములను । వెనుకొని కృష్ణుని విశిఖ వింశతిని
 ఘోరతర బాణాష్టకమున నర్జునుని । సనయంబు రెండు వేలమ్ముల రథము
 ధవళవాహములపై దశవిశిఖముల । దివికి లోకంబులు దిగులొందకేసె,
 వీసిన నవి ద్రుంచి యింద్రుండనుడు । భాసురకలిత వాక్పౌ² ఢి నిట్లనియెః
 “వినుమురాధేయ, నీ విక్రమస్ఫురణ । గొనకొని కౌరవకులమెల్ల నెఱుంగు.
 రారాజు ఘోషయాశ్రయ వచ్చి మున్ను । ఏరీతి విడివడె నెఱుంగవా నీవు?
 వరున ద్రాపది స్వయంవరము న నీవు । నెఱయ నిన్నేలిన యేలికతోడ (?)
 నేపాటు పడితివో యెఱుంగవే యకట! । పాపాత్మ, నీకేటి బంటుపంతంబు!
 విరటుని ప్రోలున వెన నాలఁ బట్టి । చిరమతి నీవేమిచేసితి నాఁడు?
 నీయేలికయు నీవు నెఱయ దుగ్బుధి । నాయఁ బొమ్మన్నట్లులగునె రణంబు!
 రట్టడి మమ్ము ఘోరపు రణభూమి । నత్తె శ్రోచినయట్లులగునె రణంబు!
 కవటజూదంబునఁ గలరాజ్యమెల్ల । నపహరించినయట్లులగునె రణంబు!
 ఇంతి ద్రాపదిఁ బట్టి యాడ్పించినట్టి । యంతరంగంబులట్లుగనె రణంబు!
 ఏపాటి రణమంచు నిట వచ్చినాడ । వేపాటుబంటవై యిపుడు రాధేయ!
 నీవోడిపాటిన నెలపు లెన్నెన్ని । వావిరి నెన్ను లోపలదె సూతజాడ!
 ఉత్తమక్షత్ర³ కులోదితు నాకు । నెత్తెఱంగున నైన నీవీడు గావు.
 అయ్యింక గాని ఘోరాజిమధ్యమునఁ । జెయ్యార నీవు చేసిన చేతలకును
 జంపకమాన నా శరపరంపరల ; । తెంపునఁ బాఱక ధీరత నిలుము.”
 అనవుడు గర్జు “డహ! మేలు మేలు! । వెనుకొని నిన్ను నీవే పొగడితివి.
 ఇతరులు గొనియాడ నెసఁగుట గాక । హితబుద్ధి నీకిది యిస్సినో తగునె!
 భువనైకధీరశఁ బొగడొంది నట్టి । రవిజుండ నన్ను నెఱుంగరా జనులు!
 నీవేమి చెప్పుదు నిలునిలు.” మనుచు । నావేళ భానుజా డస్తాద్రిమింద
 విలసిల్లు సూర్యుండువెలుంగుచందము న । నెలమిలోడుతఁ గర్ణుండెంతయు మించి
 జలజల క్రీడిపై శరచ్చుష్టిగురిసి । పొలివోని కడిమిమైఁ బోరుచునుండి
 పార్థుడెక్కిన తేరి బండి కండ్లపుక । పార్థివ, నేలలోపలఁ గ్రుంగ నేసె.
 వీసిన మునిగోల నిలఁబాటవైచి । యానరోజాక్షుడొయ్యన దిగ్గనటికి

యమృతంబు కొఱకునై యఖిలదేవతలు । రమణ మందరము వారాశి వైవంగ
నాధారహీనమై యయ్యది గ్రుంగ । బోధించి యెత్తిన పుణ్యుడు గాన
సత్తేరు నేలలో నటు క్రంగిపోవ । నెత్తె గోవర్ధన మెత్తిన ఘనఁడు.
ఊసమయంబున నర్కనందనుడు । మోసపోయితి విధి మొగి నింతచేసె ;
ధర్మంబులేని యధర్మ చిత్తులకు । ధర్మంబు
(పావనమూర్తి యా) పద్మనాభుండు । సావధానత వీరి సరస నుండంగ
గౌరవులకు నెద్ది ఘనరాజ్యలక్ష్మి ! । ఊరక మానదు ఉడివోనియాస ;
భార్గవాశ్రమంబులపన తప్పఁ దొడఁగె ; । దోర్లర్వ మెంతయుఁ దూలుచున్నదియు ;
మహి నాజి యర్జునుమయమైన దివుడు ; అహహ యెక్కడఁ జొత్తునక్కటా ! ” యనుచు
సున్నచో, రవిమండలోపరివిధి । సున్నతి యొకవాక్య మొగి వినఁబడియె :
“రాజకులాచార రక్షకుడైన । రాజన్యుడగు పాండురాజాగ్రమహిషి
కుంతికి నాయంశకును నీవు వొడమి । పంతపు నూతసంభవుడన మించి
యుత్తమ త్కృత్రికులోచితమైన । యుత్తమవంశంబు నొగి జూరఁబుచ్చి
కౌరవేశునకు నెక్కటి బంటువోలె । వారి నేవలు చేసి వడిఁ దిట్టు రట్టు
1 గుడిచి యపఖ్యాతిఁ గుక్కి వేపెంచి । కొడిమె సత్కీర్తులకును బాసితీవు.
పగయును మైత్రియు బంధుకార్యంబుఁ । దగువారితోడఁ గదా చేయుటావ్వు.
ధర్మంబుతోడుగాఁ దనరినయట్టి । ధర్మజాతుని సహోదరులతోడుతను
బోరితి విన్నాల్లుఁ బొరి నింకఁ జాలు । వారక నాలోన వసియింప రమ్ము. ”
అని పద్మబాంధవుఁ డానతిచ్చినను । విని కర్ణుడెంతయు విస్మయంబంది
యర్జును గెల్పు నయ్యెడఁ దనచావు(?) । నూర్జితంబుగఁ గని యుల్లంబులోన
‘నట్టుదాఁ జెలసినట్లయ్యెడిఁ గాని । గట్టిగా నర్జును ఖండింతు’ ననుచు
బ్రహ్మాశ్రమంబుపపుడు పటుమార్పియందు । బ్రహ్మాదులదరఁ దప్పక కూర్చువేళ
శల్యు “డహోయేల సంభ్రమించెద ! న । తుల్యతేజుడు క్రీడి తొడర నీవశమె !
ఏయకు మేయకు మేసితివేని । పాయక నూతసంభవ, సిగ్గుగాదె ! ”
అనుచుఁ గర్ణకఠోరమగు మాటలాడ । ఘనత బ్రహ్మాశ్రమ మార్గంబుఁ దేసినను
అతఁడును బ్రహ్మాశ్రమ మట్లేయుటయును । జతురత నవిరెండు శాంతంబులయ్యె.
అపుడు వాసవి ప్రళయాంతకు పగిది । నిపుణుఁ డాతనితేరు నెఱిఁ గ్రుంగనేసె ;

ఏసిను గన్గుండు నిలకునె దాటి । వేసరినరుఁ జూచి వినశతఁ బలికె :
 “ఇత్తేరి రథచక్రమిలఁ గుంగఁబడియె ; । నెత్తెడ నందాఁగ నేయకయుండు.
 పారి రథస్థుండవై పోరెద వీవు ; । ఇరవేది భూమిపై నేనున్నవాడ.
 ఈయెడఁ దగవుగాదిట్లేయుటయును ; । పోయిన నిన్నేల పోనిత్తు నేను !
 చేకావు మించుకనేవు నిక్కముగ ; । నీకడ రథచక్రమెత్తంగ వలయు.
 చెనకువ రణపాడి చెప్పితిఁ గాని । విను నీకు హరికిని వెఱచుటఁగాదు.”
 అనవిని యచ్యుతుడతని కిట్లనియె : । “ఎనయంగ నీధర్మ మేమిచెప్పెదవు ?
 నీవు మున్నుగఁ గాదె నెఱినభిమన్యు । భావించి చుపి పాపము గట్లుకొంటి.
 పారి రథస్థుండవై పోరుచు నీవు ।
 ఆజినొచ్చిన భీము నట్లుండ నీక । యేజాతి నేయు నీవిటు నేయునేత ?
 నీవేటి రణధర్మ నీతు లెంచెదవు ? । నీవు మీఁదటిపాటు నెఱిఁ జూచుకొనుము.
 విడిచిరి మగలింక వేటొక్క మగనిఁ । దడవి పొమ్మనవె మది దయయింత లేక ?
 కారవదాను లీ కౌంతేయు లనుచు ।
 డోఱక రారాజు నుండంగ నీక । యారయ వెఱ్ఱాట లాడింపవై తె !
 అడవికేఁగిన వారి ననదలఁ జేసి । కడపటఁ గురుసేనఁ గదలింపవై తె !
 అదిగాకయును దేవుడనక నన్నెన్ని । యదటున వక్రొక్తులాడవా కర్ణ !
 అలనాఁడు సంధికి నట వచ్చుచోటఁ । దలఁచి నన్ బట్టంగఁ దార్కొంటి గాదె !
 వినుము నీకవటంబు వెన నెంచ కేను । జనవుతో నొకరహస్యంబు చెప్పినను
 ఆక్రీడిఁ జంపెదననుచు నాతోడ । వాక్రుచ్చి యాడినవాడవు గావె !
 నీ వాచువూటలు నీదుర్గణములు । నీవికృతంబులు నీవట్టిపోటు
 నీ కండగర్వంబు నీగబ్బు నుబ్బు । నీ కీడునేతయు నేనె తీర్చెదను ;
 ఎక్కడఁ బోయెద వెందుఁ జొచ్చెదవు ! । దిక్కెవ్వరిట నీకుఁ దివిరి లోకముల !
 అలనాఁడు ధర్మజుఁ డానతి మాకు । నొలసి యీకున్న నిట్లుంటిమి గాని
 నీవనఁగానెంత ! నిన్నే లురాజు । భావింపఁగా నెంత ! పాండవేయులకు.
 ఇల నధర్మముకుల్కి యీ ధర్మరాజు । బలువిడి నింతేసి ననులు గావించె.
 చలమేది నీవెంత సన్నాహపడినఁ । బొలియింప కిట రిత్తపోవునె నరుడు !
 ఇలఁ బాపములకెల్ల నెడము రారాజు । కలనేతలకునెల్లఁ గర్తవు నీవు.
 మలసి నీవిట నాఁటిమాటలు మఱచి । యెలమి నీ రణపాడి యేలచెప్పెదవు ? ”

అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁ డాడువాక్యములు । విని సరుండును గోపవివశాత్ముఁ డగుచు
రథమెత్త నెడమీక రాధేయుమీఁదఁ । బృథుతరాస్త్రంబులు పెల్లుగాఁ గురిసి
సారథి రథరథ్య చయములన్నిటిని । వేఱు వేఱన ద్రుంచి భీమాస్త్రమొకట
విలు ద్రుంచివైచిన వేగనర్కజుఁడు । వలనొప్పు బలకయు వాలును గొనుచుఁ
గదియుచో నదియును ఖండించివైవ । గదయాఁచివైచె నగ్గదయును ద్రుంచె.
త్రుంచిన నాకశక్తి తోడ్తోన వైవఁ । ద్రుంచె నాశక్తి, నింద్రుఁడు మెచ్చిపోగడ.
తోరంపు రెండుచేతులను రెండిట । లారయఁ గైకొని యదె చూడుమనుచు
ప్రేసిన, నవి నాల్గు ప్రేటులఁ దునిమి । వాసి వజ్రాంగి నుర్వరఁ బడసేసె.
ఏసినఁ గోపించి యిట్టట్ట నాక । యీ సవ్యసాచిపై నర్కజుఁ డవుడు
శూలంబు ద్రిప్పుచు శూలి చందమున । నాలమ్ములోపల హరితామ్ము వాడిచె.
పోడిచిన నెత్తురుప్పొంగి దైవాట । నుడి వడుచున్న సర్జనుఁడు రోపించి,
“యోరి రాధేయ, లోకోన్నతుఁ బొడిచి । క్రూరదోషంబు గైకొన్న నీవెంత ?
చూడుమా దోషంబు చుట్టుముట్టఁగను । వేడుక నినుబట్టి విదళింతు.” ననుచు

అర్జునుఁడు ఘోరశర ప్రయోగమొనర్చి కర్ణుని మడియించుట

భూసభోభాగ దిగ్భువనంబు లెల్లఁ । బూని కంపింప నంబుధులు ఘూర్ణిల్లి
కాద్రాస్త్ర మరిఁబోసి రమణమైఁ గాల । రుద్రుని కైవడి గోషంబు నొందిః
“మాయన్న ధర్మజ మండలేశ్వరుఁడు । ఆయతంబైన ధర్మాత్ముఁడనేని,
అటలేని హరికృప యటఁ గల్గెనేని, । తెఱవ పాంచాలి పతివ్రతయేని,
వెన నేను భువన్తైక వీరుఁడనేని । మనలక కర్ణుని చుస్తకంబిపుడు
త్రెంతుగా.” కని తన దృష్టి గీల్కొలిపి । పంతంబు మీఱంగఁ బైకొని యేసె.
ఏసిన బ్రహ్మాండ మిలయును మిన్న । మోసిన మంటలు మొగి మండుకొనుచు
భారుణి వణక దిక్తటము లల్లాడ । ఘోరాస్త్ర వితతుల కోటు లీనుచును,
బ్రశయ కాలమునాటి భానుబింబముల । వెలసిన వేడిమి వెదజల్లుకొనుచు,
దిగిభంబు లూటాడ దిక్కులల్లాడ । నిగిడి కౌరవసేన నీఱు నేయుచును
వచ్చుచో కల్కుండు వడి నదిచూచి, । “యెచ్చటఁ గర్ణ, నీకేది ది” క్కనఁగఁ,
బదివేల పిడుగుల పగిది మోయుచును । అదనుగా బ్రహ్మాండమంతయుఁ బగుల

నెలకొని చనుదెంచి నిర్ఘోష ఘోష | ములు పర్వ రాజముఖ్యులు బెసరంగ
 వచ్చి కర్ణనితల వడిఁ ద్రుంచివైచె | నిచ్చ నాదివ్యాస్త్ర మెలమి దీపింప.
 అన్నఁ జంపిన దోష మది వాయుటకును | వెన్నుని మఱుఁగు తావెనఁ జొచ్చెననఁగ
 మగిడి యేతెంచి యుక్కుహిత తూణీర | యుగళంబు చొచ్చి తానున్నచో, నంత
 శతయోజ నాయత సప్తార్చిరాశి | యతులితమై పేర్చునట్టుగా రవిజు
 తేజంబు సూర్యుని తేజంబు నందు | రాజులెల్లను జూడ రమణమైఁ గలిసె;
 పవిపాణిచేఁ బడ్డ పర్వతాకృతిని | రవిజుఁడు గూలె సర్వంసహాస్థలిని.
 అవుడేమి చెప్ప నీయాత్మనంభవుఁడు | విపులమీఁదను బడి వెన మూర్ఛనొందె.
 అప్పుడు దేవదత్తా భీలరవము | లొప్పార మ్రోయించె నొగి నిండ్రనుతుఁడు.
 సుతుని చావునకును సూర్యుడవ్వేళ | వితతమై రేవాడ విచ్చేసె సనఁగఁ
 బల్లిమవార్ధిలోపలఁ గ్రుంకె నంత. | దుశ్చరితులు కురుద్రోహులు
 |
 దేవదుందుభులును దివ్యగానములు | పూవులవాసలు పొందుగాఁగురిసె.
 ఆవేళ శల్యుఁ డత్యాదరంబునను | వావిరిఁ గౌరవ వల్లభు కనియెః
 “కర్ణార్జునుల రణక్రమ |
 | ఆరయ దైవసహాయంబు లేక
 ఎగవకు నొగులకు వారినిబట్టి | తెగ వ్రేయువాఁడను దీప్రబాణముల,
 అనఘ, సంధ్యాకాల మగుచునున్నదియుఁ | బనివడి మనసేన పాఱంగఁదొడఁగె.
 | మైసయదియు.
 ఈపాటి శీఘ్రింబు కేఁగుట మేలు | రేపాడి వత్తము ¹రిపుల మోదంగ.”
 అని సిశాసమయంబునందు వేతిరిగి | చనిరి పాశ్చెములకు జ(ననాథతిలక !)
 | తాత్మక దానయ్యె.
 కాంతేయు లప్పుడు గగనంబు చిరుఁగ | నంత నార్పుల వచ్చునపుడు కృష్ణుండుః
 “అర్జున, నిను బోలునట్టి వీరుండు | పర్జన్య సభయం
 | ముకే నృపులీడువారు.

ధర్మనహాయకత్వంబున మెలఁగు | ధర్మజుఁ బోలరే ధరణినాయకులు.

చెలఁగి మీరింక శత్రుశేషంబు చంపి | చలపాది రారాజు

... .. | ంచు.”

అని కొనియాడుచు నల్లన వచ్చి | తనరంగ ధర్మనందనుఁ బాడఁగాంచి

మఱిదులుఁ దానును మహి జాఁగి మొక్కి | నెఱయ నిట్లనిపల్కె నీరజాక్షుండు :

“రా |

... .. చ్చిన నఖిలకారవులు | నీతలఁ దెగిరని నీమది నిలుపు.”

అన వినిధర్మజుఁ డంభోరుహాక్షుఁ | గనఁగొని ఁల్కె వేడ్కలు ముమ్మడింప :

... .. |

... .. అరుదె యోభువనైకవంద్య! | ఏచాయ భానుజుఁ డిలనీల్లెఁ గాక.

వలనొప్ప నామది వగపెల్లఁబాసె | నెలకొని కంటికి నిద్దరవచ్చు.

ఈయుద్ధభూమిఁ దానీక్షిం ... |

... .. | తర కరదీపికాసహస్రములు

మెలుఁగంగ లీలతో వేవేగవచ్చి | కలిత సంతోష మగ్గలికమై చెలఁగఁ

గర్జని శిరమును గాత్రంబుఁ జూచి | వర్ణించి మిక్కిలి వా

... .. |

కర్ణ సాగరమును గడచితి మనుచు | సర్వ నగంభీరుఁ డటఁ బాశ్చమునకుఁ

జనుదెంచె నవ్వేళ సకలయోధులను | గొనకొని యొప్పె నోకురువం

... .. | విఖలేక

వెల వెలనై చాల భావమున | నలవడ ననియె గృహచార్యుతోడ :

“ఆచార్యవర్య, నా యనుజుండు గూలె; | భూచక్రమునఁ గర్ణు పోడి

... .. | కదనంబునకును

నల నిందు నేనాధినాథునిఁ గాఁగ | నెలమిఁ జేయఁగ నర్హుఁ డిందెవ్వఁడనిన

“శల్యుండు నీకుండఁ జంచలంచేల? | తుల్య తేజోనిధితో నెదురి

... .. | రెడు.”

అనినఁ గౌరవనాథుఁ డానిశివేళఁ | జెనసి శల్యుని సభిషేకంబుచేసి

ప్రబలంబులగు సార్వభౌమ చిహ్నములు | నిబిడంబుగా నిచ్చి నృపులు మోదింప

... .. |

౯౮

ద్వి ప ద భా ర త ము

అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయశ్చీతిపతికీఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పటఁ గథచెల్లె నెఱిగింపు మనిన
నరహ ।

... .. రూప, అద్యంతరహిత, । మణిపక్ష, కేశవ, మాధవ, శార్ఙ్గ,
ఘనమాని హృద్దేహకలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాఢీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలా ధీశ్వర దివ్య । పద పద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్చితనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్ర వర్య
రచితమై కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పి నేనవది.

శ్లో ల్య ప ర్వ ము

(సోమన)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీరమణీశ, పూరితకృపావేశ, భూరి వరంధామ, పూజితనామ,
జనమేజయునకు నై శంపాయనండు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పదొడగె :
విను జనమేజయ, విఖ్యాతుడైన | ఘనుని కర్ణునిపాటు గని కౌరవుండు
చిడిముడిపాటున శిబిరంబు కడకు | దొడరి కొంచెపు మూలకతోడ నేతెంచి
యారాత్రి శల్యుని నధిపతిజేసి | భారతంబైనట్టి బవరంబునకును
బన్ని యేతెంచిన, బాండవ నృపులు | మిన్నంది యుబ్బున మెఱసి పోరాడ
సరవి దేవతలాకనమున గీర్తింప | గరమొప్ప మధ్యాహ్న కాలంబునండు
సమవర్తిసుతుచేత శల్యుడొదిగను | సమరోర్వి బాంధవ సత్పుత్రమిత్ర
బలములు హతమైన, బరగరారాజు | మలసిన భీతితో మానంబు విడిచి
మండుచు నొక మహామడుగులో జొచ్చి | యుండిన బాండవులొగి నది యెఱిగి
చుటుకుమాటలు యమనూను డాడుటయు | గఱకటి నమ్మహాగదగొని వెడలి
గాలికొడుకుతోడ గయ్యంబు చేసి | కూలె బద్మాత్మండు గ్రుంకు నత్తఱిని.
రజనీముఖంబున రారాజునాజ్ఞ | నిజమతి గైకొని నెఱిద్రోణసుతుండు
చని ద్రాపదేయ ధృష్టద్యుమ్న ముఖ్య | జనవల్లభులనెల్ల జంపిన యంత
నంజయుడది యాత్మ జయ్యననెఱిగి | సంజాతమూర్ఖుడై చాలదుఃఖించి
పఱతెంచి ధృతరాష్ట్రపదమల కెఱిగి | నెఱయ గన్నీరొల్క నిట్లని పలికె :
“జననాథ, శల్యుండుననుసె; సౌబలుండు | ననిద్రుంగె; మృతుడయ్యెనయ్యలూకుండు;
తలఁకి కాంభోజ శతానీకు లవని | బాలిసిరి; రాధేయుపుత్రులు వడిరి.
పొప్పిరి(?) వడముడి పూర్వపతిజ్ఞ | తప్పకుండగ గదాదండంబు నంది
వెన రెండుతొడలును విఱుగ గొట్టుటయు | వసుధపై గురురాజువాలె నూపణగి.
పాండవులేవురు బద్ధనాభండు | జండవరాక్రమ సాత్యకి మొదలు
వారందు నేడ్వరు, వసుధేశ, నీదు | కూరిమితనయుండు గుణి యుయుత్సుండు
కృపుడు నశ్వత్థామ కృతవర్మ మొదలు | వివరీతగతి నిట్టి వీరలు దక్క
సారిది నష్టాదశాక్షోహిణీ బలము | వెరవార గూలిరి వీరు వా రనక.

సీకతంబునఁ జేసి నెఱి నింతలేసి | భీకరకృతులయ్యెఁ బేర్చి భూపాల!"
 అని విన్నవించిన నాంబికేయుండు | తనదేవియును దాను దగవిదురుండుఁ
 గోడండు నాదిగాఁ గుంభినిఁ ద్రెల్లి | చూడ నొక్కట మూర్ఖుఁ ¹ జొచ్చి వేతెలిసి
 పొదలుశోకాగ్నుల ² బాగుల నయ్యెడను | విదురును ద్దేశించి విభుడొయ్యఁ బలికెః
 "తమ్ముడ, నాకు నే దరి గలదింక! | నిమ్ములఁ బుత్ర విహీనుండనైతి.
 కడపట నిక నేడుగడయును నాకు | నెడపక నీవెకా కెవ్వరున్నారు?
 విదుర, నీబుద్ధులు విననేరనైతి; | విదితమై నావిధి విననేలయిచ్చు?"
 అనుచు మూర్ఖితుఁడైన నవనీశునకును | జనవొప్ప వైత్యోపచారముల్ నేయ
 నేదచే రించుక ష్ఠితిపాలకుండు | నాదటఁ గూర్చుండి యనురుసు రనుచుఁ
 గడవలోపలనున్న కాళోరగంబు | వడువున నిశ్శ్వాస వదనంబుతోడఁ
 బలుకు డగ్గుత్తికపడి యూటకున్నఁ, | గలగి గాంధారియుఁ గలబంధుజనులు
 నొక్కట శోకింప నొగి నాంబికేయుఁ | డొక్కింత విదురున కొప్ప నిట్లనియెః
 "విదుర, నీ వదినెను వెలయంగ మఱియుఁ | బిదపఁ దక్కిన బంధుబృందంబు సతుల
 నూరార్చి లోనికి నొగినంపు. " మనిన | నారీతి బుద్ధిగా నతఁడు చెప్పుటయు,
 విని వారు శోకాబ్ధి పీచులమునిగి | వనరుచుఁ జనిరి నివాసంబులకును.
 చనినపిమ్మట సంత జననాథవరుండు | తనపుత్రురారాజుఁ దలచి యిట్లనియెః
 "అనఘ! దుర్యోధన! యాహవశూర! | ననుగన్నతండ్రి! యున్నతభుజాటోప!
 నావంశవర్ధన! నావట్టుఁగొమ్మ! | హా! వనజారి కులాన్వయ తిలక!
 మీతల్లి గాంధారి మేదిని బొరల | నేతెంచి యూరార్ప వేటికిఁ బుత్ర!
 సుతవియోగంబునఁ జూర్ణమానన్ను | చితమతిఁ గాగిటఁ జేర్పంగఁ దగదె!
 ఎల్లరు చెప్పిన హితవులు వినక | త్రుట్లుచుఁ బొండవాదులనెల్ల గెలిచి
 యెలమి భూచక్రంబు నేలుదు ననుచుఁ | బలుమాటునాడిన పంతమెందణఁగె!
 'గురుండు గాంగేయుండు గురుతనూభవుండు | గిరిదై ర్యుడైనట్టి కృపుఁడుఁ గర్ణుండుఁ
 గలుగ నాకెమరు లోకంబుల నెవ్వ | రలవొప్ప' ననుమాట లవియెందుఁబోయె!
 లల నర నాగాయణాఖ్యులతోడఁ | గలహించి బ్రతుకంగఁ గలరె దేవతలు!
 దుర్గుణంబున గురుద్రోహంబు చేసి | దోర్లర్థమున నాజిదుంగఁ బాలెతి.
 కలిమి శ్రీహరికృప గలుగు పాండవులఁ | బాలియింతునని పోయి పొలిసితే తండ్రి!

తిరముగా దేవసదీ తనూభవుని । వర శరగురు బాంధవాదుల నెల్ల
వెరవార నొక్కొకవిధమునఁ బట్టి । దురమునఁ జంపి దోర్లర్వమెసఁగఁ
కట్టఁడంతటియోధు కడఁగి యేమయ్యె ! । నిర్ణయమతి మద్రన్మపతి యెట్లయ్యె !
అన్నియు శకునిమాయలు చుట్టుముట్టి । కొన్నను గడవటఁ గురువంశమణఁగె.
ఆ సమీరాత్మజు నాగ్రహంబునను । నీ సహోదరులెల్ల నేడెందుఁ జనిరి ?
తోడలు తుత్తునుకలై దురములో వ్రాలు । నెడ నివ్వసుంధర నెవ్వఁడున్నాఁడు ! ”
అని సంజయునిఁ జూచి, “ యకట ! నేమున్ను । ననువారఁ జేసిన దనుభవించితిని !
ఎవ్వరు నామాటలింకఁ బాలింతు ! । రెవ్వరు నిందింప కేలమానుదురు !
ముదిసి ముప్పున నాకు మున్నుదైవంబు । వదలక యీగతివ్రాసె ఫాలమున.
సమ్మతింపని నాకు సకలంబుఁ జెప్పు । తమ్మునిమాటలు తలకూడె నేడు.
ఇన్నియు నేటికి నెదియీశ్వరాజ్ఞ । క్రన్నన నాకింకఁ గడవంగ వశమే !
సూతసంభవ, రణక్షోణిలోపలను । ఆతతంబుగ శల్వనాణఁచె నేయోధు ?
కురువీరు లేరీతిఁ గుంభినిఁ బడిరి ? । ధరణి రారా జెట్లు తటలక గూలె ?
శకుని మాయలపోతు చచ్చుచేలాగు ? । వికలులై రాజు లేవిధిఁ బడిరందు ?
ఇల మనవారెవ్వ రీలక నిలిచి ? । రలవి వారెంద టీయవని నున్నారు ?
కనుఁగొంటివా రణక్రమమెల్లఁ దెలియ ? । వినిపింపు సంజయూ, వివరంబుగాఁగ. ”
అనవుడు సంజయుఁ డారాజుఁ జూచిః । “ యనఘాత్మ, రాధేయుఁ డణఁగినపిదప
రారాజు మిగులఁ బరాజితుఁ డగుచుఁ । గ్రూరుఁడై వగఁబొంది కోపంబుతోడ
రయమునఁ దనమందిరము చొరవెఱచి । భయమున నొకపెద్ద బయటను నిలిచి
హతశేషులగువారి నటఁ గూడుకొనుచు । క్షీణినాథుఁ డెంతయుఁ జింతించునపుడు,
మనసున దయపుట్టి మహిమ దీపింప । జననాథునకుఁ గృపాచార్యుఁ డిట్లనియెః

కృపాచార్యుఁడు దుర్యోధనునకు హితోపదేశము నేయుట

“ ఓటమి గెలుపును సుర్వీశ్వరులకు । నేటికిఁ జింతింప నేప్పుడుఁ గలుగఁ.
తోల్లింటిరాజులు దోర్బలక్రీడ । యెల్లగాఁ బోరిరి యిహపరంబులఁగఁ
గీర్తియుఁ బుణ్యంబుఁ గ్రియతోడఁ గోరి ; । కర్తవ్య మిట్టిగి క్షత్రియులకును ;
ఓ యవనీశ్వర, యొకటిచెప్పెదను । జేయుము; కూడ దేఁ జేయకమాను.
గాంగేయ కలశజ కర్ణాదిరథులు । సంగరోద్ధండులు చతురసాహస్రము

పొలిసి పోయిరి పాండుపుత్రులచేత. | బలపరాక్రమ దైవబల శక్తి వారి
 పాలఁ గల్గుట గానఁబడుచున్న దధిప! | ఏల పాండవులకు నిందిరావిభుఁడు
 రేఖయై కంటికి తెప్పయుఁ బోలే | శేఖరంబుగఁ గాచి చేరియుండఁగను
 ఈలోకమున గెల్వ నెవ్వరివశము? | బాలార్కతేజులఁ బాండునందనుల.
 నాలుగు కొమ్మల నాగంబురీతిఁ | జాలఁగఁ గురుసైన్య సరసిలోఁ జొచ్చి
 క్రీడసల్పుచునుండుఁ గ్రీడియెంతయును; | వేడుక నదిగాక విను గజంబులను
 జెండాడు హరివోలఁ జెండుచున్నాఁడు; | పాండునూనుండను పావకునకును
 గమలనాభుండను గాడ్పుతాఁ గూడె; | విమతుల నీటు గావించుచున్నారు.
 గురుఁడు నశ్వత్థామ కృతవర్మ శకుని | ధరణిఁ దక్కినయట్టి దండనాయకులు
 నీవు నీతమ్ముల నీతనూభవులుఁ | గావఁగూడియు మూఁకగాఁగూడి పాఱఁ
 జాటించి విజయండు సైంధవుఁ దునిమె. | మాఁటల కేవలమనుజుడే యతఁడు!
 కన్నులారఁగ నీవు గనుఁగొనుచుండఁ | దిన్నగాఁ బదియేడుదివసంబు లయ్యె
 చెక్కుచెమర్చక చేతీటవోవ | ¹ నిక్కవైరులగెల్పు తెఱుఁగవా? నీవు.
 పరికింప రవిలేని పగలింటిపగిది | నురువడి మనసైన్యమున్నది భూప!
 ఈసేనఁ బరిమార్చ నిండ్రసూనునకు | బాస నేసెదఁ దృణప్రాయంబు సుమ్ము.
² హరితమ్ముఁడును భీముఁ డటఁ గెలంకులను | అరయంగఁ దనకు నహాయమై నడవఁ
 గఱకుటర్జునుడను కాలోరగంబు | పఱతెంచి యిట మనప్రాణానిలంబు
 దప్పిద్రావఁగ నీవె తవిలిచూచెదవు. | కప్పిన ³ కోపాగ్నిఁ గరువలినుతుండు
 తనదు భుజాబలదర్పంబుతోడఁ | జనఁ దీర్పుఁ గౌరవేశ్వర, నిన్ను బట్టి.
 ఇటుగాకమున్న వివేకచిత్తమున | ఘటనతోడుత సంధి గావించుకొనుము.
 శరణన్నఁ జేకొను శమననందనుఁడు; | శరణన్న నీకునొచ్చెముగాదు వినుము. (?)
 కౌరవాధీశ, యకారణంబైన | వైరంబుచేతను వడినొచ్చెఁ గులము.
 కురుకులొత్తమ, దీర్ఘకోపి కవశ్య | మరణంబుగల్గు నంబంధియుక్తముగ.
 తనయందు బలసత్త్వ ⁴ ధైర్యముల్ గలుగఁ | జను నాగ్రహింపంగ జనవర్మలకును.
 పరులందుఁ దేజంబుపస గల్గెనేని | కరమర్థిమై సంధిగావించుటాప్స.
 తానుంట లోకతీతయమును నుంటె; | తా నాశమునుబొందఁ దప్పు సర్వమును.
 వలవదు వైరంబువర్జింపు మధిప! | పొలిసిమీఁదటఁగనఁబుణ్యంబు గలదె!

1. నింక. 2. మఱి. 3. కోపాగ్ని. 4. ధర్మంబు. (మూ)

శారీరమెత్తుట శాంతంబు వలయు; పాటుకోపం బిహపర హాని గాదె!
 నమవర్తినూనుండు సత్కృపామూర్తి, రమణమై మీతండ్రిరాజ్యభాగంబు
 నీకు నిక్కమ్ముగా నెమ్మిత్తోనొసంగు; చేకొనిదీనికై చింతింపవలదు.
 గురులకుఁ బరిచర్య గోరికావించు; సరనుఁ డావుణ్యుఁ డజాతశత్రుండు;
 చాల నాతనితోడ సంధి గావింపు. గాలిఁ బోవక బ్రదుకుఁ గౌరవకులము.
 సిరివరునకు లెన్న చిత్తంబువచ్చు; కరువలినుతుఁడును గాండీవి కవలు
 శివమతిఁ గులహానిసేయంగ వెఱచి. యవనీశ, ధర్మజునాజ్ఞ సేయుదురు.
 నెలకొని కురురాజు, నీకునై కాని. యలసి మాప్రాణరక్షార్థమైకాదు.
 విదితమై నాబుద్ధి వేదోక్తయుక్తి, ముదమొప్ప విన్ననిమ్ముల సౌఖ్యమొదవు.”
 అనిగాతముఁడు కౌరవాధీశ్వరునకు. మనుబుద్ధిచెప్పిన మదిఁ బట్ట కతఁడు
 ఒకకొంత తడవ్రాటుకుండియు మఱియు. వికలచిత్తాంగుడై విప్రున కనియె:
 “మా మేలుగీడును మఱి నీవెగాన. సేమంబుగా బుద్ధిచెప్పితి వనఘ!
 నీకుమిక్కిలి మాకు నెవ్వరుగలగు? ఈకార్య మొనరించు టిది యట్టిదగును;
 ఐనఁగానిమ్ము నాయంతరంగమున. నీ నిర్ణయము చొర దేమిసేయుదును!
 నంధికి నామది చనదెంతయైన. బంధువర్గంబులు పగ వలదనఁగ.
 కైతవద్యూతంబు ఘటియించి గెలిచి, భూతిమై ధర్మజుఁ బాగులంగఁజేసి,
 యురువుణ్యవారాశి నుత్తను సాధ్వి. ధరణి నయోనిజ ద్రావదీదేవి
 సరయ రజస్వల నట నేకవస్త్ర. నిరుఁగేలఁ దలవట్టి యీడ్చి తెప్పించి,
 సరసిజాక్షుఁడు వచ్చి సంధి గమ్మన్న. గరిమ నాదేవునిఁ గడు నిషేధించి,
 బాలుని నభిచున్యఁ 1 బాహులు నాక. యాలంబులోపల నలమి చంపించి,
 యువరాజుఁ బడఁగొట్టి యుబ్బి మూఢీముఁ డవలీల రక్తంబు లటుద్రావఁ జూచి,
 నెలకొని యేను జన్మించిన మొదలు(?) కలబంధువులనెల్లఁ గలనఁ జంపించి,
 పాండవేయులఁ గష్టపఱచి యందంద. దండిగా వాఁడిమి దఱుగక తిరిగి,
 సార్వభౌమశ్వంబు నలిపి యిందాఁక. గర్వాభిమానంబు గడుఁబేర్చి, ధాత్రి
 నరులచే నొరులచే నవమానపడక. బిరుదుగల్గిన పెద్దపేరు వహించి,
 కడసారమున సంధి కడ కియ్యకొనుట. కడు కష్ట సరకంబు గైకొంటాగాదె!
 ఇంక నెక్కడిసంధి! యెక్కడిబ్రదుకు! పంకజాక్షునితోడఁ బాండవేయులను

గలహించి చంపుదు; గాదేని భీష్మ ! కలశజ సైంధవ కర్ణాదిబంధు
హితులేగు లోకంబు కేగుదుఁగాక. | మతిదలఁచగ నంధి మగపాడి యగునె!
మీమాట విననైతి మిన్నక యనక | యోమహాత్మక, యిదియొప్పున గొనుఁడు.
తచ్చనమాటల దైన్యవృత్తికిని | జొచ్చునాతఁడు భూమి ¹ శూరుడే తలఁస!
అంతకంటెను జచ్చుటది మేలుగాదె ! | పంతంబుతోడుతఁ బార్థివులకును.
కాదువో మీమాట కడువింటినేని | మోదించి ననుజూచి మొలక నప్పులను
దెప్పదె ద్రాపది దినచావు గాఁగ ! | కప్పార నవ్వఁడె కరువలినుతుఁడు !
ఆచంద్రతారార్క మగు మానముడిగి | నీచవృత్తికి నింక నేనేల చొత్తు !
అనవుడు నవుడు నయ్యవనిపాలకులు | వినుతించి మెచ్చి రవ్వభుని వాక్యములు.

దుర్యోధనుఁడు శిబిరంబు విడిచి సరస్వతీ తీరంబు చేరుట

కృప ద్రాణి సౌబల కృతవర్మ శల్యు | లవుడు రారాజున కనిరి కంపించి :
“కారవనాథ, యిక్కడ నుంటిమేని | వారు కర్ణునిజంపి వత్తురొయే మొ !
ఈ రాత్రి మన మొక్కయెడకుఁ బోవలయు | గారవంబున.” నన్నుఁడు సంతసిల్లి
పడి సంత యోజనద్వయము తొలంగి | నడచి సరస్వతీ నదిపొంత విడిసి
యిష్టాన్న తృప్తులై యేవు పహింప | సృష్టిశ్శరునిజూచి సేన లిట్లనిరి :
“నేర్చున నోర్చున నిఖిల సైన్యములఁ | గూర్చునోపియు శక్తి ఘోరాజుఁబోర
నోపిన వీరుని నొకని సేనలకుఁ | బ్రావుగా దళవాయి పట్టంబు గట్టు.”
అనుడు దుర్యోధనుఁ డాహ్లాదమంది | యిన నన్ని భాకారు సేకాంగవీరు
గౌరీశవరలబ్ధ కారణజన్మ | శూరు ద్రోణాచార్యునుతుఁజూచి పలికె :
“అనఘాత్మ, విను ధనురాచార్యునట్లు | పనివడి సేనానిపట్టంబు పూని
యా పాండవేయుల నాజిలో గెలిచి | భూపాలకత్వంబు పొందింపునన్ను.”
అనిన నశ్వత్థామ యారాజుఁజూచి, | “యనఘ, యీ మద్రదేశాధీశ్వరుండు
తొరకజతుఁడు బృందారకావలికి | నారఁ జమూపతి యైనట్టివగిది
సేనాధిపత్యంబు చేసినఁజాలు | మానుగా విజయంబు మన కేమిబ్రాంతి ?
కావున నీతని ఘనత పట్టంబు | వేవేగఁ గావింపు వేడ్కతో.” ననిన
శల్యుని నప్పుడు సరవి రారాజు | తొల్యవర్తనలఁ జెలంగి ప్రార్థించి,

“యఱలేనిపుణ్యుల కాపుల కిప్పుడు । నెఱమేలు పొందింప నిది నమయంబు.
శరవృష్టి గురియించి శత్రులనెల్లఁ । బరఁగ జయించి చేవట్టి నన్నిపుడు
జగతి యేలింపు మాచంద్రార్కముగను ।
నేనాధిపత్యంబు చేసెడి వరము । పూనికనాకిచ్చి బుద్ధిమన్నింపు.”
అనవుడు ముద్రేశుఁ డారాజకనియె : । “అనఘ, నాకింతేల ! యాదికాలమున
గొనఁగొని నిన్ను నేఁగూడిన నాఁడె । మొనసి యర్థప్రాణముల నిచ్చినాడె.
ఇక నోపలేనన్న నెలమి నీకిచ్చు । ప్రకట మయ్యిన మాటపట్టెందుఁ బోవు ?
నాతోపవహ్ని చే సరకృష్ణులనెడి । ¹ భీకరాటవులను బెర్చి కాల్చెదను.
కలశజ గాంగేయ కర్ణులపాటు । పాలుపారఁగా నేడు పొల్లచేసెదను.
ఘనుఁడు శల్యునితోడి కయ్యంబు చాలు । నని పాండవేయుల నాడుకోజేతు.”

దుర్యోధనుఁడు శల్యుని నేనాధిపతిగాఁ జేయుట

అనిన భూపతి మెచ్చి యమఱోదకములు । కనక కుంభంబులఁ గడఁకఁ దెప్పించి
యభిషేకమొనరించి యఖిలసేనలకుఁ । బ్రభుఁడవు గమ్మని పట్టంబుగట్టె.
అట ధర్మనందనుఁ డత్రైతఁ గెఱిగి । పటుగతి నిందిరావతికి నిట్లనియె :
“నుద్దులేమెఱుంగవు ; చూడంగ వింత । నుద్దులువో మధుసూదన, వింటె !
కారవవేశ్వరుఁడట కణిగి ముద్రేశు । నారఁబట్టముగట్టె నదిక్రొత్తగాదె !
కావున నీ రాచకార్య భారంబు । లీవెఱుంగుదుగాక యేమెఱుంగుదుమె !
అవని బాండవ రక్షణార్థంబు గాఁగ । నవతరించిన దేవుఁడవు గావె కృష్ణ !
శల్యుఁడు మిక్కిలి సాహసోత్తమఁ డ । తుల్య తేజోనిధి తొడరంగరాదు ;
మీనుది దలపోసి మెలఁగుఁ డెంతయును ; । ఈ మద్రపతిచేత నేమిగాఁగలదో !”
అనవుడు శ్రీకృష్ణుఁ డది యట్టిదగును ; । ఘనుఁడ, నీకీడు గాఁగలఁడె శల్యుండు !
కలశజ గాంగేయ కర్ణాదిరథుల । బలిమికంటెను వాఁడు బలియుండుగాఁడె !
బెడిగుండు ; ఈతనిబీరంబు కలిమి । కడు నమ్మియున్నాఁడు కారవేశ్వరుఁడు.
భీమార్జునులు వాని భేదింపలేరు ; । ధీమతి సాత్యకి దృష్టింపలేడు ;
ద్రుపదాత్మజుఁడు వానిఁ దొడరంగలేడు ; । నిపుణతఁ ² గవలువానిని నొంపలేరు ;
చతురుఁ డాపీరు డసాధ్యుఁ డెవ్వరికి ; । క్షితినాథ, నీచేతఁ జెచ్చెరఁ గూలు.

మేనమామనుమాట మీమదిమఱచి | పూనిఖండింపు మన్ముతశౌర్యమహిమ.
 గురు భీష్మరాధేయ ఘోరవారిధులు | పరుసదాఃటినయట్టివారికింకొక్క
 కాలువ దాటుట కడిదియే ¹ చెప్ప? | ఈలీల రారాజు నీల్లిననాఁడె
 సకల సౌఖ్యంబులు సమకూరెమనకు; | సకలేశ, శల్యునిఁ జంపితిసనుము.”
 అనవుడు సమవర్తియాత్మజుఁ డనియె : | “అనఘచారిత్ర, నీయాజ్ఞ చేసెదను;
 ఈశల్యుఁ డెగటార్ప నేమున్నప్రతిస | నేసినవాఁడను నృప్తీశు లెఱుంగ.
 నీచు శల్యునిఁ జంపి నీదయకలిమి | భూచక్రమెల్లను బాసఁగ నేలెదను.”
 అని వద్దనాభుని ననుజన్మ ద్రుపద | తనయుల దొరలను దగుపడ వాళ్లఁ
 బనిచి నిద్రింపంగఁ బార్థివేశ్వరుఁడు | సునిశితగతి శయ్య సుఖయించె నంత.
 ఆరాత్రియేనిట నరుదెంచి మీకు | వీరు రాధేయుని నృత్తాంతమెల్ల
 వినిపించి, మఱియును వెనఁబోయి యేను | గనునంత, ² నటరేపకడ మేలుకాంచి
 వీరును వారును వినుతవాద్యములు | బోరుకలంగ నార్పులు మిన్నముట్ట
 వచ్చుచోఁ, గృపకృతవర్మసౌబలులు | నచ్చుగా రారాజు నని రొక్కమాట :
 “పారి నొక్కఁడొక్కఁడె పోయి పాండవుల | నొరయక యిందఱు నొక్కయుద్ధతిని
 వైపడ పోరినఁ బరఁగ జయంబు | నేపొందు నిందఱ కిదియ మతంబు.
 ఒకనికి నొక్కరు నొసరఁ బ్రావగుచు | నకలంక నృత్తిమై నని నేయవలయు.
 ఇటుగాక ³ వేడిమి నెవ్వఁడు చనిన, | నట నొంటిఁ బోరెడు నవ్వనిఁ జూచి
 కొసరి తా వానిని గూడుకొకున్నఁ | బసనైన యమశాస్త్రి పడువాఁడుమీఁద.”
 అని ఘోరసత్యంబు లాడుచునుండ | మొసలకు శల్యుండు ముందట నడవఁ
 గలహాల్ధిఁ బుష్కరాగ్రమునఁ బూరింపఁ | గలిగిన మదగంధ గజములు నడవ,
 జగములు కంపింప సప్తగాడ్పులను | దెగఁడెడు సామ్రాణితేజులు నడవ,
 రమణమై వెలుగు తారావిలాసముల | క్రమమునఁ దేరులు క్రందుగా నడవ,
 ధృతిఁ బెంపుతో మృత్యుదేవతనైనఁ | బ్రతిననోర్చెడు వీరభటకొట్లు నడవ,
 గురువీరు లీభంగిఁ గోరిరాఁ జూచి | పరువడి నేతెంచె బాడవనెన.”
 అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డాత్మలోఁ గలఁగి | మునుకొని ధైర్యంబు మొగినుఁతచేసి :
 “సంజయ, గాంగేయుచావుతోఁ దొలుతఁ | గంజాప్తనుతుచావుఁ గలశజుచావు
 విన్ననాచెవులకు వేసటగాఁగఁ | బన్నగధ్వజ మద్రపతులు చచ్చుటయు

1. చంపు. 2. నొక్కడ రేపకడయు. 3. వేడిమి. (మూ)

నిక్కంబు చెప్పుమా నెత్తభయంబుడిగి | మిక్కిలి దుఃఖ మిమ్మెయి ఘనంబుగను.
యమనూతి శల్వుని నసి నెట్లుచంపె? | రమణ భీనుండు రారాజు నెట్లణచె?
మలసి పాండవులకు మనవారికపుడు | కలసేన నాకెఱుంగఁగఁ జెప్పు.” మనిన
‘ఎలమి భూవర, మనకిటఁ బదునొకడు | వేలజేగులు వదివేలు నేనూరు
గజములు, రెండులక్షల ఘోటకములు, | కుజనవీరులు(?) మూడుకోట్ల కాల్బలము,
వారికి నార్వేలు పరరథంబులును, | వీరంబుగల మూడువేల గజములు,
గుఱ్ఱంబు లొకలక్ష కోటికాల్బలము, | జిఱ్ఱు కాలాగ్నిశిఖల చందమున
నిరువాఁగు వేర్వేఱనిట నెదిరించి | బరవసంబున దలపడుచోట శల్వుఁ
డల సర్వతోభద్ర మను మహావ్రాహ్మ | మిం సంఘటించితారేచి పోరాడ
నెక్కినచోటఁ బెంపెక్కి యాలొన | నక్కజంబుగఁ బాండవారవిందములు
వెలిగించి కౌరవ వీరోత్సవము | చెలువంబు మగిడింపఁజేయు చందమున

కురుపాండవుల పదునెనిమిదవనాటి యుద్ధ ప్రారంభము

నొసర దివాకరుండు యాద్రి యెక్కి. | అనఘ, సేనలురెండు నార్చె నార్చుటయుఁ
జలియించె నభము; దిచ్ఛక్రమల్లాడె; | జలధులు ఘూర్ణిలై; జగము భీతిలై;
కరులతో నురువడిఁ గరులుమార్కొనియె; | తురగతండములతోఁ దురగంబులొరసె;
తేరులు తేరులఁ దెగువమార్కొనియె; | వీరభటాళితో వీరులుతొడరి
సురలు నచ్చెరువుగాఁ జూడఁ బోరఁగను | గురుపాండవులకు సంకులయుద్ధమయ్యె.
శింజినీరవము హేషిత ఖురధ్వనులు | కుంజర ఘోరకార ఘోరనాదములుఁ
గరవాలముల మ్రోత ఘనరథ నినద | మరయంగ వీరకాహళ నిస్సవములుఁ
గప్పె నాకీర్ణమై గగనభాగంబు | ముప్పిరిగాఁగ; సముజ్జ్వల కీర్తి
పోవక పోరాట భూరిస్వైర్యములు | గావింప, మాధవకాలంబు నాటి
నడమోదుఁగులరీతి నవ్యరక్తముల | నొడికమై యొప్పుల నొప్పుచునుండె.
మృదువైన భగ్గువు మేడదడితొంపి, | యొదవిన యెముకలనుగ్గు సైకతము,
అరయవింజామర లంచలగములు, | ధరణిపైఁ గూలిన తలలు తామరలు,
నెలకొనిపాఱిన నెత్తురు నీరు | జలధియో యననొప్పె సమరాంగణంబు,

1. నీలా. 2. మేడళ్ల. (మా)

అప్పుడు నీమనేనార్జును లాల్చి | యుద్ధాంగి శంఖంబులొప్ప మ్రోయించి
 కదిసిరి బెనుభీతి గజగజవంకి | యదనేని ముసేన లచ్చుగు చాతె.
 పాతిన నేనాధిపతిచూచి తనకు | సారథి బలిక నచ్చలమగ్గలింప :
 “ (అలరి యుద్ధిష్ఠిరుడదె కయ్యో నకు) | గలకొని యటఁ గాలాత్రవ్వుచు గ్నాడు.
 తడయక తాఁగడు తగ నన్ను గెలువఁ | డొడరి దేవను దుర్ముక్త న వశమె !
 తలుసుము ముసేన ధర్మజుమీఁదఁ | దటిమెను మెఱమెదఁ దనసేన నెల్ల.
 నిన్ను మెచ్చి చెద నేడు నాకిలిమిఁ | బన్నుగా నాబాహులమును జూడు.
 అనవుడు సూతుఁ డయ్యునుసూతిమీఁదఁ | గని విచక్షత రెట్టిగాఁ దేరు వఱచ
 నామద్రవతి మెచ్చి యపు శాగిహించి | యామేటిఁ చాఁకునో నట మనసేన
 చాఱక యమ్మదవతిఁ గూడుకొనుడు | వారిదాశనఁ బోరు పడిఁ ఘోరమయ్యె.

నకులుండు కర్ణపుత్రులఁ జిత్రసేనాదుల మడియించుట

వావిరి ఘోరాహవంబులో నపుడు | భావించి నకులుండు భానుజుకొడుకు
 చిత్రసేనునిమీఁద శిత్రాచారములు | చిత్రంబుగా నేయఁ జిడిముడివడక
 రణగరిష్ఠుండగు రవిమనుమండు | తృణలీలఁ మనిమె మాద్రేయుని పిల్లు.
 తునిమి యంతట చూఁగుతూపుల నతని | ఘన నిటలస్థలిఁ గాఁడిపో నేసి
 తురగధ్వజంబుఁ ద్రుంచి సారథిని | శిరనుటు గూల్చిన క్షితికి లంఘించి
 పవిపాణియునుబోలె బాహుల్గళవంశఁ | దివిరి ఖడ్గముకేలఁ ద్రిప్పుచుఁ గదిసి
 ధీగుండై యాతని తేర్చి కుఱికి | దాగుణంబుగ వాని తలదెవ్వనేసె.
 రణభూమి హతుడైన రవిపాత్రుఁజూచి | ప్రణుతింపుచును నార్చె బొండవసేన.
 బలి చిత్రసేనుఁడు నడఁజూచి, నాని | కలరిన యనుజన్ము లధికరోషమున
 సత్యసేనుండు సుశక్తుండుఁ గడఁగి | యత్యుగ్రు నకులుపై నార్చుచుఁ గదియ
 నవిరళమతి పెన్నె యద్భుతానుజుఁడు | రవళికో వేటొక్క రథ మప్పుడెక్కి
 ధనువు మోపెట్టి యల్పితి నత్యసేను | ధనువుఖండించి రథ్యములఁ గూల్చుటయు,
 వాఁడొక్కరథమెక్కి వరచాపమంది | వాఁడికోలల రెంటు వక్షంబు నేయ,
 నరుతమ్ముఁ డపుడొక్కనారిసంబునను | అరుదారి నేసిన, నాసత్యసేను
 తలఁచక నకులుని ధనువు ఖండించె. | వెలయంగ వేటొక్క విలుదాల్చి తీవ్ర
 శరములేయుచు వానిచాపంబు దునిమి | తరమిడి మాద్రినందనుఁడు రాద్రమునఁ,

గాలోరగమురీతి గరళంబు గ్రక్కు - | చాలికదను/న శక్తి వానిపైఁ బఱప
మండుచు నదినచ్చి మంటలతోడ | దండిగో నాశని తులఁ బ్రసరించినైచె.
ఆ సుశర్మడు తనయన్న పాటునకు | గాసిల్లి రోమాగ్ని కణములు దోయగ
నరయఁ గాలానలంబగునట్టి తీవ్ర | శిరస్సమీగ గప్పిసి, సహదేవునన్న
తానును దోర్దండ చారుణాస్త్రములు | పూనిక నేమన, నప్పుడు వాడుగనలి
తేరు భగ్నము నేయ, ధృతిభీముకొడుకు | తేరెక్కి విజయప్రదీప్తులు నిగుడ
నా శ్రుతసోముండు నట సహాయముగ | గాసిల్లి నేసినఁ, గడునల్లి వాడు
ఇద్దఱపైని బెక్కిము వరంపనలు | తద్దయన నేసినఁ, దగమాద్రిసుతుండు
చండిమ నొకయర్ధచంద్ర బాణమున | ఖండించె నాతని ఘుఁగిరంబపుడు.
రాధేయనుతులిట్లు రణములోఁ బడినఁ | గ్రోధబైరవుని యాకృతి శిల్పిఁడలిగి
వీరరసస్ఫూర్తి విక్రమంబెనఁగ | 1 చారుణ సందానానము నేసి వేచ్చి,
తనసేనలును బాండుతనయుని సేన | నయంబుఁ బోరుచో నప్పుడేమిచెప్పఁ!
బైలైన మదకరి బృంహితధ్వనులు | హల్లకల్లోల ఘంటారావములును
బడగల రవళియుఁ బటురథధ్వనులు | నడుగడి పెత్తై గన హలంకారములును
భేరిమృదంగ గంభీరనాదములు | భూరి భౌంకృతులు సభోపభ సంద
దొరలు శిఖండియు ద్రుపద సందనులు | సుగంధియు, వడి నొగ మసవారు
దొరకొని పోరుచోఁ, దుహినాంశువంశ ! | శరణుర్థి సందడి కయ్యంబులోన
నందఱు గడచి తా నధికరోషమునఁ | గ్రంథుగా శిల్పిఁడుగ్రస్ఫూర్తి మోహయఁ
బవమానతనయుని బలభేదనుతునిఁ | గమనై నేయ శిఖండి వర్గములఁ
బటు శిలీముఖముల పాలునేయుచును | జలుల సైన్యములఁ జిగ్గినేయుచును
గరుల నశ్వంబుల ఘనరథావళులఁ | దఱిమి ఖండించి విదారించుటయును,
గనుఁగొని సేన కకాపికలుగను | వెరుకొని ధర్మజు వెక్కిరించుటె.
అప్పుడు ధర్మజుఁ డధికరోషమునఁ | దప్పక మద్రేకుఁ దఱిమి వారింపి
శిత శిలీముఖములఁ జిక్కువచ్చుటయు, | నతుల రాద్రాకారుఁడై మద్రవిభుఁడు
యమనూతి చనుమర నేడుబాణములఁ | గ్రమమున నాటింపఁ గడుఁగోపమెనఁగి
యదలించి సహదేవుఁ డైదుబాణములు | తునిమాట్ట నకుఁబండు తోమ్మిదిస్త్రములు
బాంచాల తనయులు బహుమార్గణములు | మించి ద్రౌపదినుతుల మోహుఁగుట స్మృతును

ధర్మతనూజుండు దశ విశిఖములు | బేర్నితో నేయుచు భీకరస్ఫూర్తి
 దురము శత్రునితోడఁ దొడఁగి నేయంగఁ, | బరువడి నతనికి బాసటగాఁగఁ
 గృతచర్మ శకుని యలూఁడు మఱియు (?) | సతిమీఱ నీదుతనూజులు గవిసి
 యరుదార వారినేయఁగ, ద్రాణిచూచి | యగినేన దాకి భయంకరంబుగను
 బది పది శరముల బాండవేయులను | అదలించి యేయుచో, నంతటిలోన
 మాగుతిహయముల మద్రేళ్ళరుండు | ఘోరాహవంబునఁ గూల్చి, భీముండు
 పాదచారంబునఁ బస మాద్రినుతులు | ఆనటఁ దనకు సహాయమై మెలఁగ
 గదత్రిప్పుచును నేనఁ గదనోర్విఁ గూల్చె. | అనిచూచి మద్రేళుఁ డాత్మఁగోపించి
 సహదేవు తేరి యశ్వములఁ గూల్చుటయు, | మహిత విక్రమ కేళి మద్రేళుకొడుకు
 పులిమిఁదఁబోవు జంబుకము చందమునఁ | దలకక యమ్మాద్రితనయునిఁదాక
 వాలుచు బలకయు వడిఁగొని యతఁడు | నేలకు లంఘించి నెఱి మామచూడ
 దండించి మఱఁదిని దల దెఁగఁగొట్టి | యొండురథంబున కోడక చనియె.
 తనయుండు తేగిన మద్రక్షమావిభుడు | చెనకునఁ బాండవసేనలఁ గలఁచి
 కమలాకరంబున గంధసింధుర మ | ససుశక్తితోఁ గ్రీడ నలుపు చందమున
 బలశాలి ధగ్మజుపైఁదేరు పఱపి | ¹ జలుగుటమ్ముల భీతిచిలుకంగనేసె.

శల్య భీమ సేనుల గదాయుద్ధము

అది భీముడీక్షించి హా పోకు మనుచు | గదయుఁచి మద్రేళుఁ గడఁకనదల్చి
 ప్రళయకాలమునాటి భైరవుపగిది | నలిగి కల్పానలుండై మంటలెసఁగఁ
 గదిసిన, శత్రుండు కడునల్లి యుపుడు | మదమున నుప్పొంగి మారుతిఁ జూచి,
 “యేలరా మారుతి, యేను ధర్మజుఁడు | నాలంబునేయ మీయన్నను గడచి
 వచ్చితి ! నాయాడువాడవా నీవు ? | ఒచ్చెమొందవె కర్ణు నోళ్ళిమై జెనకి ?
 ఇదె సజ్జనిభమైన యీతోమరమున | హృదయంబు బొడిచెదనిటఁ దప్పకొనుము.
 దీనఁ బిల్చితి దిక్కులవారిఁ ; | బూని చూచెదఁ దప్పిపోయెడువాని.”
 అని భీకరాకారమగు నగ్నికణము | లిననుండలము గప్ప నెనఁగ నంకించి
 తోమరంబున భీముఁ దొడిఁబడఁ బొడిఁచె. | ఆమెయిఁబొడిచిన నతఁడది చేతఁ

1. చిలుకు. (మా)

గొని బిట్టువాడిచిన, గొనకొనినొచ్చి । కినిసి శత్రుడు బోధక్రిమిగాఁ బడియె.
 వడి యంతలోని గొబ్బునలేచి పేర్చి । యడరి వజ్రముదాల్చు నమరేంద్రురీతి
 శూలంబు ధరియించు శూలిచందమునఁ । గాలదండముపూను కాలుని భంగి
 గరమున నొక్కముద్గర మర్థిఁ బూన, । సరుదార వాయుజుఁ డట్టహాసమున
 (గదకేలఁగొని నొప్పుఖంబుగానడరఁ) । గదలక శత్రుడు కడిమిమై నిలిచె.
 నూరుతి తానొండె మద్రేకుండొండె । నీరణంబున (?) నని యిలయెల్లఁ బొగడ
 నార్పుల నూర్పుల నడరుహుంకృతుల । నేర్పుల నోర్పుల నిగిడి యిద్దఱును
 అంకెలువైచు గోరాజుల భంగి । నంకించి గదలెత్తి యడవిహుమ్మనుచు
 నురములు శిరములు నూరులు బరులు । కరములు నరములు కంఠనాశములు
 ముక్కులు చెక్కులు మోములక్కులును । నొక్కసమంబుగా నొసరఁ గొట్టుచును
 ననిచిన పంచాసనంబులఁ బోలి । ఘనముగా రక్త మంగంబుల దొరుగ
 నొక్కట మూస్సెల్లియుర్విపైఁ బడినఁ, । జక్కటి నాకృతాచార్యుఁ డేతెంచి
 తానొక్కరథముపైఁ దగ శత్రునునిచి । మానుగాఁ బోన, సమ్మోహితి తెలిసి
 కనుఁగొని 'పోకు పో' కని కూడఁబాటె. । మునుకొని రారాజు మొగినది చూచి
 'యందెందుఁ బోయెదవనిలజ, తిరుగు । మిందుర'మ్మని వచ్చి యిల భీముఁడొకఁ.
 అదిగని ధర్మజుఁ 'డట పోకుపోకు । మిదె యున్నవాడ నన్ని దెచూడు' మనుచు
 ననినేయఁ గడఁగిన, నా చేకితానుఁ । డనయంబు గోపించి యధిపు కట్టెమర
 'ననుజూడు ధర్మజ, ననుజూడు' మనుచు । నెనయంగ రారాజు నీక్షించి పలికెః
 "ఎలమి దుర్యోధన, యేలత్రుల్లెదవు? । తాలిమి మాస్యామి తమ్ముడవనుచుఁ
 జేకాచినాడ నేజెనక నీవెంత! । ఏకీడు వచ్చునో యిటఁ జూచుకొనుము."
 అని పెక్కు బాణంబు లతనిస్థిఁ గురియ । ననయంబు గోపించి యాకరురాజు
 నవి శీఘ్రగతిఁ ద్రుంచి యార్చిమిన్నద్రువఁ । బవనిభంబై నట్టి ప్రాసంబుపూని
 యురుతర ప్రభలతోనుంకించివైచి । ధరఁ జేకితానుని తల ద్రుంచివైచె.
 అటు చేకితానుండు హతుఁడైనఁ జూచి । పటు పరాక్రములైన పాండునందనులు
 కురుబలంబుల మీఁదఁ గోపించి నడవ । గరిమ ధర్మజుడును గౌరవేశ్వరుడు
 వావిరిఁ బోరిరి ; వడి సంతలోనఁ । బావనియును మద్రపతియు మార్కొనిరి.
 ఆ కృపాచార్యుండు నమరేంద్రనుతుడు । డీకొని రణములోఁ దెగి పోరి రథిప!
 పరువడి నకులుండు పౌరుషస్ఫూర్తి । సొందిమై ద్రోణాత్మజుడుఁ దలపడిరి.

ఆ నహదేవుండు నయ్యలూకుండు | నాసమయమున ననికెరుర్పడినీ.
 ట్లోణిపై ద్రుపదాత్మజుండుఁ గృతవర్ధ | జాణలై తొడరిరి సమగ్రబునేయ.
 సౌబలసుతులుఁ బొంచాలిసూరూప | ధీబల్మి సమ్ములఁ దెగి పోరిరపుడు.
 కాలసన్నిభులు త్రిగర్తులు మూఁగు | వేలరథంబుల పీరాధివరులు
 కాంతేయ సేనతోఁ గలిసి పోరంగ | నంత నేమననచ్చు నధిచాధ, వినుము
 బంధురంబైన యాబఃరంబులోనఁ, | బెంధూలి మిన్నను బృథివియుఁ గప్పె.
 చీకటి మించిన సేనలిర్వాగు | నొకడి నొక్కరొక్కరిఁ గానరాక
 తమచేతి దివ్యశస్త్రముల నత్తఁగుము | గమకనుడంగినఁ, గడఁగి బిట్టేచె.

ధర్మజాదులు శఙ్ఖనిపైఁ దలవడుట

మద్రేకుఁ డప్పుడు మహితాస్త్రోతులు | ముద్రగా ధర్మజు మొగిఁ గాడనేసె.
 ఏసినఁ గోపించి యిప్పువంచకమున | మోసనాతని తొమ్మి మునుఁగ నొప్పించి
 మందహాసముచేసి “మామ, యిదేమి | నుండె మేలంబున మాసకేసెదవు ?
 కర్ణకతోరవాక్యంబుల మున్ను | కర్ణచిత్తము నీరుగాఁ జేసెనట్టి
 చుట్టపువాడని చూచితిఁ గాక | యిట్టిచోఁ బగవాడ ¹ విట్లగు తెఱుంగ.
 అనఁకు దుర్యోధను ననఁ బనియేమి ! | చిన్మంపినపుడుగా నెగులెల్లఁ దీఱు.
 భూర్భువ స్వర్లోకములు చొచ్చెనేని | చూరగ్భటి రారాజు నాజిఁ జంపెదము.
 ఎటఁ బోవవచ్చు నాయెదుట గర్వించి ! | కటకటా ! నీవెఱుంగవె వానిసేత !
 తగభీముగదకు నాతని ప్రాణములకుఁ | దగులైనచందంబు తప్పిపోయెడినె !
 తద్దయు నీమదిఁ దగ మేనఁజూచు | ముద్దులు ² గుడిచెను మొగి వీడునాక
 యికనైన భూభాగ మిప్పించు చాళు ; | నిక నేడ యీశుర్ధ మీనోపశేని
 మైదూళ్లు కడసారికైన నిప్పింపు ; | ఈదెన నిటఁ దాము నేముఁ గూడెదము,
 చూపిచెప్పితిఁ గాని చూడుమివాడు | ఏపార నిచ్చునో యీపల్లెలైన ?
 ఇనుముగూడినయగ్నియిల వ్రేలువడిన | యనువున నీమీఁద నట భార మొండె.
 చూచిపోరాడుము సురుగకు.” మనిన | నాచతురాత్ముతో ననియె శఙ్ఖుండు :
 “ఏల ధర్మజ, నీవు నిప్పుడు నొప్పు | నీలీలఁ బలికెద ఏది నీకుఁదగునె !
 ఎనయంగ హిత పురోహిత మంత్రివరులు | వినువన్న బుద్ధులు పిదక రారాజు

పుత్ర మిత్రుల బంధు భూప యాక్షులుగఁ | జిత్రవైఖరి గణపీతిఁ కూలసేసి
నిన్నేకకూడెడు ; నృపుఁడు రారాజు | సన్నుత మాన భూషణమైచవాడు
సూది మోపెడునంత చోటు తానీక | వాదించువాడు వావాక్యముల్ పినునె!
అది 1 గాక సేనల కథిపుఁగానన్న | ఊదఁ బట్టము గట్టి ముగి నమ్మినాడు.
ఇంతకంటెను మేలు నెవ్వఁడు నేయు? | సంతంబుతో చానిపగ నీఁగువాడ.
చూడుము నాచేతి చులు” కని యొక్క | వేడి నారసమేర్చి పీక నాటించె.
నాటింప నమనర్తి సందనుడవుడు | చాటించి యాతని చక్రరక్షకునిఁ
ఁంద్రసేనుని సర్ధచంద్రబాణమున | ఁంద్రగీర్థితులతో జట్టలు చాపె.
అప్పుడు శైనేయుఁ డనిల నందనుఁడు | జెప్పఁ జిత్రముగాఁగ జేరిబలంబు
పాంచాలముఖ్యులు ప్రతివింధ్యుడాది | మించి మహారథుల్ మిక్కుటంబుగను
బాదివిన, శల్యుఁడుప్పొంగి యదల్చి | యుదరి ధర్మజుఁ బదియుగ్రబాణమెల
శైనేయు నెనిమిది శరముల భీము | సేనింట నుబ్బుపోసేసియుఁ జేది
బలముల నుగ్గాడి ప్రతివింధ్యుడాది | బలియుర నెల్లను బలువిడి నొంచి
గర్జించుటయుఁ, జూచి కడఁగి ధర్మజుఁడు | మూర్ఖిటంకృతి చేసి మద్రేశుమీఁదఁ
దటచుగా నప్పుడు దారుణాస్త్రములఁ | బజీయలుగా వాని ఁడగేయుటయును,
గాలనందను భీముఁ గవల సాత్యకిని | నాలోనఁ బడిటఁ బదాటు బాణముల
నొప్పింప, భీమసేనుండాది వీరు | ప్పడమ్ములచాన యతనిపైఁ గురియ
వారిపై నలిగి తీవ్రప్రదరముల | ఘోరాజి నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చె.
ఎఱిమి వీరధ్వజంబెత్తించి మించి | బలు నారసంబేసె బహుమానసుతుఁడు.
శైనేయుఁడట సప్తశరములు పఱపె. | పూని యిచ్చది నూద్రపుత్రులేయుటయుఁ
ద్యూణముగా వారి మద్రేశుండునెంచి | గణన మారుతియాదిగా నలువురను
ఇరువదింటను ముప్పదింట సేనింటఁ | బరువడి మూటను బరఁగనొప్పించి
నకులానుజుని విల్లు నడిమికి నటక, | నొకవిల్లు దాల్చి యయ్యోధు కోపించి
తూమెఁడమ్ములు మేనఁ దూటంగ సేసి : | “ఓచూమ, యిఁక నేడనొదిఁగెదు చెపుమ?
యొదిఁగి నీవేలోక మొగి జొచ్చెడింక? | విదళింతుఁ గాకేల విడుతును నన్ను?
నూపగవాని నిమ్మహిఁ గూడినట్టి | పాపకర్ముడ, నిన్ను బట్టి మర్దించు.
తల్లితోఁబుట్టిన ధర్మంబు దలఁచి | ప్రల్లడు నిన్ను గాపాడితిఁగాక.

నీకు మాయన్నకు నైత్యంతరము? | ఆకాశ మాపిక మది యేడకేడ?
 మహనీయుడైన ధర్మజనకు నీకు | మహినెన్నగా హస్తిమశకాంతరంబు.
 సూత సంభవుడేని దొనివిన నీకు | జాతియు నీతియన్ జాడలు గలవె!
 ఏమని విచ్చితి పీరణంబునకు? | నోమామ, సిగ్గులేదో కాకనీకు!
 నీసరినారితో నీవుండెదగదు; | ఆ సూతసంభవు నటఁ గూడుకొనుము;
 నీ మర్మిగొనియెద నిలువు మించుకయు; | నీ మేనయల్లుని నిజశక్తిచూడు.”
 మన తీవ్రశస్త్రంబు లందంద పటప | మునుకొని కోపించి మువ్వర నట్లు
 మార్గణాంబి బిట్టు మలగొననేయ | భర్గుకైవడి యముపట్టి యాలోన
 నురుతర క్తంబుతోల్పిమై గ్రమ్మ | శరముల గ్రుచ్చె నాశల్కుని తొమ్ము.
 గ్రుచ్చి సమవర్తికొడుకు చాపంబు | నచ్చుగా ఖండింప, సంతటిలోన
 నొండుకోడండంబు నుగ్రుడ్డై కొనుచు | మండుచు ‘బగదీట మామను ద్రుంతు’
 నని రోషమొదవ దివ్యాస్త్రసంతతులఁ | బనినడి భీముండు పటు ఖడ్గధార,
 నురువడి నకులుండు నొకమహాశక్తిఁ, | దిగముగా నానహదేవుండు గదను
 వైచిన, నవి మద్రవనుభేత్వగుండు | చూచె దుత్తుమురుగా నురవతి వొగడ.
 అప్పుడు కపికేతుఁ డావలనుండి | యొప్పు నాకలకలంబొగి నాలకించి
 కుద్రుకై వడి మండి రూక్షేక్షణమున | భద్రంబుగా మద్రవతిమీఁది కుత్తికె.
 అదిగని ద్రోణజం ‘డటఁ బోకుపోకు | మిదె యున్న వాడ నన్నెదిరి పోరాడు;
 పోయిన నిన్నెండు బోవనీ.’ ననుచు | నాయవనీనురుం డమరేంద్రసుతుని
 హరిఁ గపిధ్వజమును నాతవత్రమును | హరుల సారథి మహాహవమున నొంచె.
 అట్టిప్రాపున మన యఖిల సైన్యములు | ముట్టడ నేసిన మొగి నింద్రసుతుండు
 గాండీప నిర్ముక్త కలితాస్త్రపర్ష | చండిమ ధ్వనులతో సైన్యంబుఁ బొదివి
 తేరులఁ జక్కాడి తేజులఁగూల్చి | సారథులను ద్రుంచి చాపముల్ విడిచి
 గుండెల వగిలించి కోలెమ్ము లేర్చి | కండలు భాగించి కాళ్లుఖండించి
 ముక్కులు నక్కులు మోములుఁ జెక్కి, | పిక్కలు డొక్కలుఁ బిటుదులు గోసి,
 బొమడికంబులు రాల్చి, పొట్టలు చీల్చి, | కుమతి నెత్తురులు (?) వాఁగులు వాఱజేసి,
 యప్పుడు రెండువే లతిరథ రథుల | నొప్ప వెల్లిడిగాఁగ నుర్విపైఁగూల్చి,
 నీరసారణ్యంబు నెలకొని కాల్చు | ఘోరపాపకుండనఁ గురుబలంబణఁచె.
 కవ్వడిఁగనుగొని కలశజాకొడుకు | నవ్వుచు నప్పుడున్నతలీలఁ దాణి

శిత శిలీముఖముల జిహ్వబుద్ధింట | శతమార్గణములఁ గంసధ్వంసి నొంచె.
అందుకుఁ బొందుమధ్యముఁడు కోపించి | కుందుచు ఘన దివ్య ఘోరాస్త్రములను
నూతుని వాజులఁ జూర్ణంబు చేసి | యాతని తనువున నై దమ్ములేసె.
ఏసిన గురునూనుఁ డేడుబాణముల | గాసిల్ల నేసినఁ గడుద్రుంచె సతఁడు.
ఈరీతిఁ బోరాడ నెలమి సంశయ | లారూఢిగా వచ్చి యార్చి మార్కొనిరి.
ఆయెడ వారల సమరేంద్రపుత్రుఁ | డా యముపాలికి సనిచిన వెనుకఁ
బటురయంబునఁ గురువ్రభుఁడు తానరద | మటు గదియించి యయ్యర్జునుఁబలికెః
“ఇదియేల చంపెద వీసేనఁ దొడరి? | కదిసి నన్నెఱుఁగవా కౌరవేశ్వరుని?
మియన్న యెఱుఁగుఁబో మెఱసి నాలావు. | ఆయెడ నెఱిగియు నటవచ్చె గాక.
... .. | కపట జూదంబునఁ గడుమోసపుచ్చి
కుతలంబుఁ బాపి యేగురి వెళ్లదోలి | గతిమాలఁజేసి యా గహనాంతరముల
నాకులు నలములు నటఁ దినఁజేసి | చీకాకు పఱచి యొచ్చెముల నొందింప
మఱి మత్స్యపురిని వేమఱు పడ్డపాట్లు | మఱచితిరే నేడు మానాధ్యులార!
ఏనోరు వెట్టుక యేయ వచ్చితిరి? | పూని పట్టుక చాలఁ ¹ బొంకంబు మెఱసి.
మిమ్మునేవురఁ జంపి మేల్గినాహితుల | వమ్మైన పగదీర్చి వడి మింతు.” ననుచు
జలజల క్రీడిపై శరవృష్టి గురియ | నలుకమోమున మందహాసంబు నిగుడఁ
“గప్ప పైఁబడి యట్టెగఱచిన భంగి | యొప్పారె; నాపాటి యోధవా నీవు!
ఇప్పడీవాడిన యీమాట లెల్ల | నొప్పార మఱవకుమోరి దురాత్మ!
ఈవు చేసినచేత హృదయంబులోన | నీవు చెప్పకయున్న నేము మఱచితిమె!
అందుకు నేమాయె నవియెల్లఁగాడి | పొందుగా మాననిపుండులైనవియు.
భీము గదాద్భుత పృథులౌషధమున | మామనోవ్యాధులు మఱి నివర్తించు.
నీవేల పదరెడు నీతలంపట్ల | కావింప కూఱకే గడచి పోయెడినె!”
అని పెక్కుశరముల నార్చుచుఁ దొడిగి | పనుపడ నేసినఁ బన్నగధ్వజుఁడు
² ననదయై యున్నంత నతని సోదరులు | ఘనత నాతని వెనుకకుఁ ద్రోచిఱినుచు
నార్చుచుఁ దాఁకిరి; యంతలోపలను | బేర్చి భీముఁడు వారిపీచంబు లణఁచె.
అగ్నికుండజుడంత నా కురుబలము | నాగ్నేయ శరముల నడఁపుచో, వచ్చి
ఖండితారాతి శిఖండి కౌరవుల | ఖండించి నిండించె గౌరవజలధి.

1. పంకంబు. 2. నవశుండ. (మా)

అప్పుడు మద్రేకుఁ డలుక దీపించి | యప్పాండవేయ సైన్యావలికపుడు
మించిన తనమూర్తి మిఱుమిట్లు గొలువ | ముంచి చేతులుఁ గాల్గు మొగినాడకుండ
నేయెడఁజూడ నయ్యెడఁదానె యగుచుఁ | బాయక పోరాడి పటురభసమున
నురగనంహతిఁ ద్రుంచు నురగారిభంగి | గిరులను భునుమాడు గిరిభేది కరణిఁ
జెనసి లేళ్లను ద్రుంచు సివ్వంగి వగిది | వనములు గాల్చు దావాగ్నిచందమునఁ
జించియు నొంచియు జీవనాశములఁ | ద్రుంచియుఁ ద్రెంచియుఁ దూల నేసినను
బంచత్వమునకోడి పాండవసేన | పంచబంగాళమై పాత్ర భూపాల !
అదిచూచి యమసూతి హస్తంబు వీచి | ముడమున సేనల మొగి నిల్వరించి,
తననహళోదరులను దనయాత్మహితులఁ | గనుఁగొని వారితోఁ గరమర్థి వనియె :
“ ఆపగా తనయుని నర్కనందనుని | జాపశిక్షకులను సైంధవాదులను
గడ తేర్చితిరి నేర్పుకలిమిమై మీరు | పుడమిపై నాకాది భువనంబు లెఱుఁగ.
నాపూన్ని నీ మద్రనరపాల వరుని | నేవునఁ జంపెద నెట్లంటిరేని,
గొనఁగొని నాతేరు కుడిదిక్కునందుఁ | దనరంగ నకులసాత్యకులు రావలయు ;
నిట నహదేవుండు నీద్రువదజుఁడు | ఘటన నా వామభాగమున రావలయు ;
అసమునఁ గపికేతుఁ డతిశౌర్యమహిమ | యనలార నావెన్క నలమి రావలయు ;
భీముండు సంవర్తభీముని రీతిఁ | బ్రేమ నాముండటఁ బేర్చిరావలయు.
వచ్చిన, రుద్రుండు వడిఁగాచెనేని | యచ్చుగాఁ జంపెద నాశల్యుఁడెంత !
కృప కృతవర్మాహి కేతను లాది | చపలు లీతనిఁ గావఁ జాలియున్నారు.
అటుగాన మీరును నాయోధవరులు | ఘటనతో రాకుండఁ గాపాడరండు.”

శల్య ధర్మనందనుల ద్వంద్వయుద్ధము

అన నట్లవారు నయ్యమనూతిఁ గూడి | చనుదెంచు నప్పుడు సరంభవృత్తిఁ
గరి ఘీంకృతులు తురంగముల హేషములు | వరరథధ్వనులు నుర్వరఁ బిక్కటిల్ల
మృగరాజ యుగ్మంబు మెఱసిపోరాడు | తెగువ ధర్మజుఁడు మద్రేకుండుఁ బోర
వారి యుగ్రత చూచి వారువీరనక | పోరాడి రమరు లద్భుతమంది చూడ.
వనివడి యంతలోపలఁ గురురాజు | అనిలజు¹ సింహాంకమగు పతాకమును
వర శరాసనమును వాడితూపులను | బరువడిఁ జెండాడెఁ బరసేనలదర,

1. సింహాంకము. (మా)

అంతఁ గాలోదగ్రుడగు రుద్రుఁడొక్కఁ | గుంతి రెండవపట్టి క్రూరుడై మండి
విలు గుణధ్వనిచేసి వికటాస్త్రమొకటి | చెలఁగి రారాజు మూర్ఖులఁగా నేసి
సారథిశిర మొక్క శరమునఁ దునుమ | నారథికుని రథహరులు వేవేగఁ
దొలఁగ నీడ్చుకపోయెఁ దొడరి యారథము ; | కలఁగె మూఁకలు మహాకలకలఁబయ్యె.
అదిగని గురుసుతుఁ డాదిగాఁ గలుగు | విదితవ్రతాప దోర్విక్ర మోన్నతులు
అనిలనందనుఁ డాఁకి యంతటఁబోక | యనయంబు మద్రదేశాధీశుఁ గడచి
సమవర్తినుతు నేయ, సరకుగాఁ గొనక | యముపట్టి జగజెట్టి యందట గిట్టి
యల మహారథికుల నశ్వసంహతుల | బలములఁ గరులను బహురథంబులను
విలయ శరాగ్నుల వెల్లిడి నేసి, | కలయ నెత్తురువాన కాల్యల ముంచి
యత్యంతకాఠిన్యఁడయి మృదువుడిగి | సత్యవ్రతాపుండ్రై సమరంబు సలిపె.
'ఇతని నొంపంగరా దింద్రాదులకును' | 'ఇతనికి గురుశిక్షయెట్టిదో!' యనఁగ
గమకంబు రెట్టింపఁ గలితొత్సవమున | దమ శంఖములు పూరితంబులు చేసి
యాగ్రహవ్యగ్రులై యకలంకవృత్తి | నిగ్రహగతి మద్రస్థపుడు ధర్మజుడు
పోరాడుచో, సైన్యములు తమలోన | "నీరీతి వీరల నిద్రఱజూడ
నేర్చున బలమున నిఖిలహుంకృతులఁ | గూర్చి తూచిననొక్కకొలఁది యూహింప.
ఐనను శల్యుని నణఁచి ధర్మజుడు | ఈసేలయంతయు నేలకపోడు.
తాక యీశల్యుఁ డీఘసుఁ జంపి లోక | మేకమై కారపు కియ్యకపోడు." ¹
అని పల్కుచోట మద్రాధీశ్వరుండు | తనర ధర్మజుని కోదండంబు ద్రుంచి
శరముల నొప్పింప, సమవర్తినుతుండు | వెఱపున మఱియొక్క 1 విలుపూని శల్యు
మున్నూఱు తూపుల మూర్ఖితుఁ జేసి | క్రిన్నన 2 వాజుల ఖండించి మించి
సూతుని దేహంబు చూర్ణంబు చేసి | యాతపత్రము పెక్కెనువలీలఁ ద్రుంచె.
కరమాడకున్నట్టి శి కల్యునిశల్యు | నురవడి నేకీడు నొందునో యనుచు
ద్రాణి యప్పడువచ్చి తనతేరివూదఁ | ద్రాణమై నిడి యేగెఁ; దదనంతరంబ
భూనాథ, శల్యుండు పోరిలో వికల | మానసుండైన ధర్మజుడు పెల్లార్చె;
సేనలు వరసేనఁ జెలరేఁగి తఱిమె. | మానక శల్యుండు మఱియంతఁబోక
తెలిసి వేటాకతేరు తెప్పించి యెక్కి | విలుగొని పటురోష వికృతాస్మ్యుడగుచు
గ్రహరాజుపై వచ్చురావలచందమునఁ | దహతహ గోపాగ్నిఁ దఱిమి యేతెంచి

ధర్మజుఁ దాఁకి మద్రక్షమావిభుఁడు | చర్మభేదనచారసంబేయుటయును,
అది ద్రుంచి ధర్మజుఁ డంబకంబాకటి | యుదరమేయుటయు శల్యుఁడు మూర్ఛనోఁ
తరమిడి మఱిగొంత తడవుకుఁ దెలిసి | వరమార్గణోదగ్ర వర్షంబు గురిసి
యలుకమై ధర్మజు నైదుతూపులను | గలఁచినఁ, గలఁగక కాలునిపట్టి
పఱియలుగా సంతఁ బసిడి కత్తశము | సఱకె జయొన్నతి నవశరంబులను.
సఱకిన శల్యుఁ డున్నతవిక్రమమునఁ | దఱలక కఠినకత్తశ మొప్పఁ దొడిగి
మారుతిజోడు ధర్మజుని కత్తశము | ఘోరంబుగాఁ ద్రుంచి కోయనియార్యై.
ఆర్చి వారలవిండ్లు సరదముల్ హరులుఁ | బేర్చి బాణము లేసి పృథివిఁ సూల్చినను,
విరఘుఁడై కాంతేయవీరుఁడు వగలఁ | బరితాపమునఁ బొంది బహుచింతనొందిః
“యంకనాకీయాజి నెక్కడిజయము ! | పంకజాక్షుండన్న పలుకేలతప్పు !
ఈతని యేటుల కిట నేమిచెప్ప | నాతత బ్రహ్మాండ మవియకయున్నె !
గలిచెదననుకల్లఁ గేలిమైఁ గల్గఁ | గెలువలేఁ డీశల్యుఁ గృత్తివాససుఁడు.
మానమే తొడవుగా ¹ మనుచున్నయట్టి | యేనేల పూనితి నీ రణంబునకు !
సత్యభామాప్రాణనచివుని మాట | సత్యంబుగాక యసత్యమేలగును !
ఐనఁ గానిమ్ము నాయాత్మరోషంబు | ధీనుతగతితోడఁ దివురుచున్నదియు;
ధార్తరాష్ట్రుల యిష్టదైవమైనట్టి | ధూర్తు శల్యునిఁ ద్రుంతు దురములో నిపుడు.”
అనియాత్మలోపల సఖలాండ నిలయు | వనమాలి సద్భక్తవత్సలు శార్దూ
వేదాంతవేద్యుని ² విశ్వైకజనకు | నాదినారాయణు సంబుజోదరునిఁ
దారకబ్రహ్మ విస్తారక మూర్తిఁ | గారుణ్యగుణలోలుఁ గల్యాణశీలు
దేవకీనందను దివ్యప్రకాశు | శ్రీవిష్ణుఁ గృష్ణు సుస్థిరముగా నిలిపి
‘సరుడాజినేయుచో నరుని యగ్రమున | వరశూల హస్తంజై వైరిసంఘములఁ
బరిమార్పఁ గంటి నేఁ బార్వతీనాథు | సరుదార సతనికి సంజలి సేతు’
నని యిష్ట దేవతా ప్రార్థన చేసి | యెసయ సమ్మద్రేశు నేసి నొప్పించి
చాపంబు నుగ్గాడి సారథిఁ దునిమి | తూపులఁ దేరుతుత్తునుకలు చేసి
కవచంబు ఖండించి కాండత్రయమున | వివశుఁగా నేసిన, విరఘుఁడై నిలిచి
వాలును బలకయు వడిఁ బూనివచ్చి | వాలిక యమునికై వడి నరుదేరఁ,
గరువలినుతుఁడు నగ్గలిక బెగ్గలిక | కరవాలుఁ బలకయు ఖండించివైచె.

1. మనినట్టియేను. 2. విశ్వేశ. (మా)

వైచినఁ జలనంబు వడినాత్మలేక । చూచి వేటాకగద సారిదిఁ గ్రిష్ణుచును
వచ్చినఁ, గవ్వడి వగబాణ మొకట । గ్రుచ్చి ఖండించి మిక్కుటముగా నార్చె.
అంతఁ గంకటధారియై బీరువోక । పంతంబుతోడ నప్పార్థునిఁ గదియ
నావేళ శైవేయుఁ డది ద్రుంచివైవ । నావలనొకశూల మంకించివొడిచె.

ధర్మజుఁడు శక్తిప్రయోగించి శల్వునిఁ జంపుట.

పొడిచిన నదివెలిపుచ్చి ధర్మజుఁడు । కడుఁ బెక్కుతునియలుగాఁ ద్రుంచివైచి
విడువని చలమున వెనుకకుఁ బోక । తడయక పీనితోఁ దడవేల యనుచుఁ
బరమేశ్వరుఁడు మున్ను పాలించినట్టి । సురుచిరంబగుశక్తి సారిది నర్పించి
వేదమంత్రంబుల వినుతు లొనర్చి । యాదటఁ గలితాట్టహాసమాదాని
శత్రుసూదన జయస్థానమాదాని । వృత్రారి పరిభూతి వెలసినదానిఁ
కాలదండాకృతిఁ గైకొన్నదాని । వ్రేలుత్రేతాగుల విధమైనదాని
ఘర్షర ఘనఘోష గాఢమాదాని । నిర్హత నిబిడ సన్నిహితమాదాని
ఘమ ఘుమాకారమై ఘోషించుదాని । సమవర్తినూతి హస్తమునఁ గీలించి
రాజులలో ధర్మరాజ నాదేని । యోజ నాతమ్ము లత్యుత్తములేని
దేవిపాంచాలి పతివ్రతయేని । దేవకీసుతుఁడు నాదిక్కగునేని
కురుబలం బాహుతిగొనఁ గల్గుదేని । సిరుల సామ్రాజ్యంబు చేకొందునేని
యీదుర్మదాంధుని నీశల్వుఁ బట్టి । యీదివ్యశక్తిచే నిటఁ ద్రుంచువాడ. ”
అనిపైచెఁ గాలోరగాకార శక్తిఁ । బనుపడి మనసేన పరసేన లదర.
అది మింట మంటలు నదరంట నంటఁ । ద్రిదశులు భీతిల్ల దిక్కులుద్రెళ్ల
వారిధుల్ కలఁగంగ వసుధ కంపింపఁ । దారలు డుల్ల భూధరములు డొల్ల
1 శతశత శతకోటి నన్నిభంబగుచు, । నతి కాలకూట కూటాధికంబగుచుఁ
జండ మార్తాండ ప్రచండ దోర్దండ । చండిమ సత్రుభౌ సంభ్రమంబగుచుఁ,
గిన్నర గంధర్వ భేచర యక్ష । పన్నగ గుహ్యక భయదంబు నగుచు,
నివుడుచు నమ్మద్రన్యవచరు భద్ర । కవచంబుఁ ద్రుంచి యొక్కట నురస్థలము
వ్రక్కలుగాఁజేసి పడిదూటి పాటి । తక్కకాశక్తి పాతాళంబు గాఁడె.

ఆ శక్తి పాతంబునందు శల్యుండు | ఆశయ్య పవిత్రగుండు నద్రీంద్రుభంగి
 వెడవెడ మార్గన్న వెట్టి త్రిమ్మగుచు | బుడమిపై నప్పుడు బొరగిలఁ బడియె.
 నదయుఁ డజాతశాత్రపునితోఁ బోరి | కుదిసి పాపము గట్టుకొన్నట్టి తప్పు
 ఏవిధంబునఁ బాయుడికనని తలఁచి | భావజ్ఞుడగుఁగాన భక్తియుక్తులను
 శిరము ధర్మజుదిక్కు చేతులుచాచి | యిరవొప్ప సాష్టాంగ మెఱుంగెనో యనఁగ
 రతులచే జొక్కిన ప్రాణేశ్వరుండు | సతికుచ యుగళిపై జాఁగెనో యనఁగ,
 గేలీ వినోదమై క్షితికాంతఁజేరి | యాలింగనము చేసె నర్థిలో ననఁగ,
 గురుకుమారకులెల్లఁ గోరి 1 తోడైచ్చి | పరఁగ శల్యుని యాగపశువు గావించి
 కొదలేని ధర్మజు కోపాగ్నిచేతఁ | గదనరంగంబను ఘనకుండమందుఁ
 బూర్ణాహుతుల వ్రేల్చిపోయిరో యనఁగ | నర్ణవధ్వని శల్యుడణఁగుట చూచి
 ధర్మజుఁ డటనవ్వు దళుకొత్తుచుండ | నర్మిలిఁ దనవారి కప్పడిట్లనియె :
 “జగతి భీష్మద్రోణ సైంధవాదులకు | మగఁటిమి నెక్కుడై మలసిన ఘనుఁడు ;
 వీడజలోపల వెనఁగుంగెఁ గాన | నేడువో కురురాజు నిజముగాఁ జచ్చె.
 మినహాయంబున మెఱసె నాకీర్తి ; | వాసవాదులు నన్ను వడిఁ బోలలేరు.
 భీమునిచేఁ గురువృద్ధీశ్వరునిని | భీమాహవమునఁ జంపించెద నివుడు.
 కురుకేష మాహుతిగొని నన్ను భూమి | పరిపాలనప్రాధిఁ బాలింపు ” డనిన
 విని యెల్ల వారును వెన నుత్సహించి | యనిసేయఁ దొడఁగుచో నపు డేమిచెప్ప
 శల్యుడీట్లుట మనశ్శల్యమై వగలఁ | గల్యంశభవుండు తక్కక మూర్ఛనొందె ;
 కృపుండు వాపోయె ; నాకృతవర్మ శకును | లవుడు దుఃఖించిరి యాసమయమునఁ
 జననాథ, శల్యుని సహజస్మృఁ డొకఁడు | ఘనుఁడు ధర్మజుఁ డాకి కడుసంభ్రమమునఁ
 దుములంబుగా వచ్చి తూపులు వఱవ | సమవర్తినుతుండు విచ్చలవిడితోడ
 వానిసారథిఁజంపి వాజులఁదునిమి | మానైన యొక దివ్య మార్గణంబునను
 మరకతమాణిక్య 2 మకుటాఢ్యమైన | శిరమటు ఖండించి చెలరేగి యార్చె. ”
 అని సంజయుండు చెప్పె నాంబికేయునకు | నని ముని జనమేజయ క్షితివతికిఁ
 జెప్పిఁగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁడ | నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిగింపు మనిన
 రాజకేఖరమత, రాజీవనయన, | తేజోదివాకర జేదీప్యమాన,

1. తోడైచ్చి. 2. మకుటాక్ష. (మా)

నరకాసురాంతక, నగధర, కృష్ణ, । మురహర, నర్వేశ, పురుషోత్తమాఖ్య,
 ఘనమాని హృద్దేహ కలిత సందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ,
 భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మొక్కిదనీకు.
 ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాధ్య సోమన సుకవీంద్ర వర్య
 రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయతముగా నొక్కటియైయ్యె.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

శ్రీ కలితాకార, చిత్తజ జనక, | కాకోదరాధీశ ఘనభోగ శయన !
 జనమేజయునకు నైశంపాయనుండు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పదొడఁగె :
 ఆరీతి మద్ర దేశాధీశ్వరుండు | ధారుణీ నాతనితమ్ముండుఁ దెగినఁ
 గుపితుఁడై కృతవర్మ గోవిందుననుజుఁ | జపలత నొప్పించి చాపంబు ద్రుంచె.
 త్రుంచిన మఱియొక్క దొడ్డచాపంబు | మించిన శౌర్యంబు మెఱయంగఁదాల్చి
 పోకు పోకిఁక నెందుఁబోయెద వనుచు | వీకమై నాతని విల్లు రథంబు
 నూతాశ్వ పటలంబుఁ జూర్జంబుచేయ | నాతఁడే గృపుండంత నడ్డంబు వచ్చి
 తనతేరిపై నిడి దవ్వులఁ దొలఁగ | మనసేనలటు వాతె మండలాధీశ !
 అంత నా పార్థివుడట వేతె తేరు | సంతోషమున నెక్కి సాత్యకిదాఁక,
 నెడచొచ్చి ధర్మజుఁడేవున నతని | కడిది రథాశ్వ సంఘముల ఖండించె.
 హరులు నాశంబైన యాదవోత్తముని | గురునందనుఁడు వచ్చి కొనిపోయె దొలఁగ.

శల్యచుట్టము లొక్క మొగి ధర్మజుఁ బొదువుట

అవుడు కృపాచార్యుఁ డాద్రోణుతుండు | నృపులును రాజులు నెమ్మితోఁ గొలువఁ
 జారుప్రతాపులు శల్యచుట్టములు | కోరికఁ గోటానకోటులు గొలువ,
 సకలకుంజరములు సకలాశ్వములును | బ్రకట కాల్బలములుఁ బ్రముఖులై నడవ,
 దానధారల మదదంతిపై నెక్కి | భానుదీప్తులఁ జాలఁ బరిహసింపుచును
 గురుతింప నీపెద్దకొడుకు కొరవుండు | తిర మొప్ప రెండవ దేవేంద్రుఁడనఁగఁ
 బల తెంచి చతురంగ బలములుఁ దాను | నఱిముఱి బరసేన నంటఁగఁ దాఁకె.
 తాఁకినచోట నాధర్మనూనుండు | నాక్రీడియును భీముఁ డాసాత్యకియును
 ద్రుపదసంభవులు బంధురనైన్యములును | నిపుణతఁ దాఁకిరి నీకేమిచెప్ప.
 తాఁకిన గురురాజు తనయాత్మలోన | “వీకమై నీక్రీడి వ్రేల్చిడిలోన
 సకలసైన్యంబుల సమయింపఁ గలఁడు. |
 ఇవ్వీరు దాఁకఁగ నెవ్వఁడు గలఁడో ! | దవ్వులమనసేన దగిలి పాతెడిని ;

నేనంటినా పగనెఱిసింత దెగఁడు ; మానుగాఁ గృపుఁడంటిమా చొరఁడతఁడు ;
 కృతవర్మనంటిమా గీడ్పడినాఁడు ; కృతము సౌబలుఁ డిందుఁ గినియంగవెఱచు;
 తక్కినవార లుద్ధతి మోహరింపఁ దక్కుదురిట, నాకుఁ ద్రాణయైనట్టి
 ద్రోణనూతియె కాని తొడరంగ లేఁడు, నాణెంబుగా” నని నయమొప్పుఁ బలికెః
 “గురుపుత్ర, మనసేనకును నాకు దిక్కు । అరసి చూచిన నీవె యన్యులులేరు.
 నమ్మితి నే నిన్ను నాసేనఁ గాచి । నమ్మి రక్షింపు మన్నించియీవేశ.
 శల్యుఁ డీల్లినచోట సమరభారంబు । తొల్యిత నీవెకా లలి నాత్మఁ దలఁపు.
 కొంతేయవరులను ఖండించి మించి । వింతగా సామ్రాజ్యవృత్తి నాకిమ్ము. ”
 అనవు డశ్వత్థామ యధఃపతిఁ జూచి । ఘనతరశౌర్యంబు గానరాఁ బలికెః
 “ఇంతచెప్పఁగ నేల యిభపురాధీశ! । రంతుగా నిట్టిభారము నాదిగాడె!
 ఈసేనఁ గావక యేనూఱుకున్న । హాసంబుసేయరే! యఖిలమానవులు.
 దేవర యొక్కింత ధృతి చిక్కఁబట్టి । భావించి చూడఁడేర్పడ” నంచుఁదొడరె.
 అంత నర్జున కీచకాంతకులొక్క । సంతత సంధాన శరవృష్టిచేత
 మద్రాధిపతిసేన మాటమాత్రమున । క్షుద్రమై యమపురిఁ జొరఁ జేసిరపుడు.
 పగవారి నణచిన పాండవసేన । యగణితధ్వనుల మిన్నగల నార్చుటయుఁ
 బరవశమై ప్రాణభయమునఁ జొంది । సరనాథ, మనసేన నాల్గుదిక్కులకుఁ
 బఱవ వివణ్ణుడై పారవేశ్వరుఁడు । అఱిముఱిఁ బెద్ద శోకాతురుండగుచుఁ
 “గొనరక దై వానుకూల్య మెవ్వరికిఁ । బసగలుగును వాఁడెపార్థి వేశ్వరుఁడు.
 ధరణి నిర్భాగ్యుండు తత్పదబుద్ధి । పరుఁడు కానేర్చునే పరికింపనెందు?
 డాఁకొన్న కపటనాటకనూత్రధారి । కైకొని యట వారిక ర్తయైయుండ
 మహియంతటికిని ధర్మజుఁడె రాజగున; । సహజమై తనకపజయమె గాఁబోలు.”
 ననుచుఁ జింతాక్రాంతుఁడై యుండె ననిన । విని యాంబికేయుండు వేదనఁబొంది,
 “గాంగేయుఁ డాచార్యకర్ణాదిరథులు । సంగరంబున నేడు చచ్చినట్లయ్యె;
 కడు యోధులట మఱి కవ్వడి భీము । లడరంగ జయమేమియరుదు చర్చింప!
 హరి భక్తులకు నేలయాపదగలుగు ? । హరి పరాయణులకు నఖిలభూపత్య
 । సిరులు ముప్పిరిగొని చేకూరకున్నె !
 అటుగాన హరినొల్లనటువంటిమనకు । నిటువంటి కీడొంద కేటికిమాను !
 అరిభంజకంబును సరివినాశకము । హరిభక్తియేగాన హరిభక్తులకును

నరిసమానులులేరు నంజయ, భువిని. ! వెరవాప్ప మేల్గీడు ? నకపోరాదు
 ఘనత నాతగువాతికథచెప్ప' మనిన | నెనయంగ నంజయుఁ డిట్లనిపలికె :
 “తన సేనపఱచినఁ దలఁకిరా రాజు | కనలి యేనుఁగుడిగి ఘనరథంబెక్కి
 యలఘుఁడై సేనల కడ్డంబు వచ్చి | యెలుఁగైత్తి “సనజూడుఁ డేలపాతెదరు?
 అడవులు కొండలునట నుహాగుహలు | నడరి శాత్రవశోటి కడ్డంబులగునె !
 ధీరత సనిలోనఁ దెగి పాటువాడు | ఆరయ యమపురి నరిగఁపు గాఁడె !
 అటుగాకనిల్చిన నాజుఁ జచ్చినను | దటుకున నింద్రపదంబు సిద్ధించు ;
 గెలిచిన సత్కీర్తి గీల్కొను నిందు ! | నెలకొన్న ప్రాణంబు నిత్యంబుగాదు.
 కొంచెపు సేనతో గోవింద జిహ్వు | లంచితంబుగ డస్సి యదేయున్న వారు.
 మీకేల మగఁటిమి మేలు వోకార్చి | కాకులగతి ధాత్రి గడవఁ బాఱగను !
 గెలుతు ననశ్యంబు కితవశాత్రవుల | నిలువుండు నడువుండు నెఱిఁ జంపుఁ డరుల.”
 అని సేనఁ బురికొల్పి యభీంద్రునకును | ఘనతఁ జెల్లలికట్ట కరణియైతాఁక.
 తాఁకిన నప్పుడు ధరకు లంఘించి | కాఁకమై భీముండు గదత్రిప్పిపేర్చి,
 “కారవాధములార ! కఠినాత్ములార ! | యీరీతి మృతిగోరియేలవచ్చెదరు ?
 నాగద మాడుండు నరుఁ జూడుఁడివుడు | ఏగతిఁ బోదురో యెలుఁగరు మీరు.
 చలవదు నాదృష్టివలలకుఁబాసి | తొలఁగుండు తొలఁగుండు దూరంబుగాను.”
 అనుచు రోషాభీలుఁడై బాడబంబు | వనరాసు లింకించువడువునఁ దొడఁగి
 విసువ కిర్వదిరెండువేల సదృఢులఁ | బాసఁగఁ గురుక్షేత్రమునకు బలిచ్చె.
 ఆయెడఁ గరిరథ హయసమూహములు | సాయక తమసేనపైఁ గదియుటయు
 గాండీవి లయకాలకాఁకై పేర్చి | ఖండించె వ్రేల్చిడి గజసహస్రముల.
 నకులానుజన్మండు నకులుండుఁ గూడి | యొకటియై చంపుచో నొగి నేమిచెప్ప

ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులచే సాల్వుఁడేనుఁగుతోఁగూడ మడియుట

సంత సాల్వుఁడు మదహస్తిపై వెక్కి | మంతనంబున మాటుమలయుచు వచ్చి
 కరుల ఘోటకములఁ గాల్పలంబులను | శరవహ్నిఁ గాల్చుచు శమనజుఁ దాఁకి
 కాంతేయ విభులపైఁ గడిమిచూపుటయు | వింతగా నది చూచి వెనద్రువదజుఁడు
 నవలీల మార్కొన్న, సతనిపై హస్తై | ¹ గవియించి డీకొల్చి కడఁగితొక్కింప,

1. గవయించి. (మూ)

నతః డర్థమార్గంబునందు వేశగిలి । వితత గుణధ్వని వీరక మ్రోయించి
హస్తి కుంభస్థలి యటుచూచి వేర్చి । ప్రస్తుతమతి నొక్క చాటవాతమ్ము
దొడిగి యేసిన, దాని తుండంబు దూటి । తడయక కుంభమధ్యము చక్రలింప
ఛిద్ర ఘోంకారంబు నేయుచు మగిడి । భద్రగజేంద్రంబు పాతె; బాటుటయు,
నంతః బ్రకోపుడై యాసాల్వస్థపతి । దంతావళంబు నుద్ధతి మగిడించి
ద్రుపద సంభవుఁ దోడుతోడ గదియించి । నిపుణుఁ డాతనితేను నెఱి నెత్తఁబడుప
నట్టి యావారణ మది కబళించి । పట్టిన, భీతుడై పాంచాలసుతుఁడు
మెట్టిన లగువున మేగిని దాటి । కట్టిడిజయమేగి గదగొని పాతె.
అంత నాతని తేగు హయసారథులను । ఎత్తయు సాల్వుండు నిభముచే సపుడు
దివికి నెత్తించి వేత్రిప్పించి భూమిఁ । దొనికి వేయించి తాఁ ద్రొక్కింపఁ జూచి
కరుసలి సుతుఁడు శిఖండి సాత్యకియు । శరవృష్టి గురియుచు సాల్వుఁడాఁకుటయు,
నా సాల్వుఁ డాదటనంబకంబులను । ఓసరింపఁగఁ జేసి యుగ్రుడై పేర్చి
సరసతః దను వినుచ్చరులు మెచ్చఁగను । ఉరుతర జ్యౌఘాష మొనరించుటయును
పాంచాల సుతుఁడంతఁబాటించి సిగ్గు । మించిన కడిమిమై మెఱయ నేతెంచి
గాంభీర్యమూర్తయై గదవుచ్చి యపుడు । కుంభి కుంభస్థల కూటంబు వ్రేయ,
సదియు ఘోంకార శబ్దావలితోడ । మనమేది గిరిగూలుమాడ్కిఁ గూలుటయు,
నానమయంబున సమ్యక్తానుజాడు । నా సాల్వభూమతి నట్టిట్టనాక
శిశిలీముఖమున శిరముఖండింపఁ । బ్రతిలేక మనసేన పాతె; బాటుటయుఁ
దదసంతరంబ యుద్దాపుంగవుడు । చెదరకుండఁగ నేనఁ జయ్యననిలిపె (?)
శ్రీలక్ష్మీవర్ణ సాత్యకిఁ గేలిమై దాఁకి । చతురత నాతని చాపంబుద్రుంచె.
త్రుంచిన వేటొక్క దొడ్డచాపంబు । సంచితగతిఁ దాల్చి యా రథాశ్వములఁ
జాపంబు నూతునిఁ జక్కాడి వైవ । నాపజ్జ విరఘుడై యాశ్రీతవర్ణ
శూల మొక్కటి గొని చూచి సాత్యకిని । నోలిమై వైచిన నొగిఁ ద్రుంచెనతఁడు.
త్రుంచి యంతటఁ దోక తోడ్పై నెత్తసి । గంచు 1 మించుగ నేయఁ గనలి కారవుఁడు
పాండుసూనులమీఁదఁ బైబడి దోష । చండమదోద్వృక్త శరఃరంపరలఁ
బొదివి వారలపైస్వ ¹ భూరవారాశి । మదమెల్ల నాభీల మథనంబు చేసె.
అంతః బాండవులును సఖిలసేనును । బంశంబు తీయక పైఁడి పోర

నా నీరవరుడంత నాగ్రహవృత్తి | భూవినుతంబుగఁ బోక తానిల్చి
 సుతశక్తి ధర్మజు నూటంబకములఁ | బ్రతిన మారుతిని డెబ్బది సాయకముల
 సహదేవు నెనిమిది శరముల నకులుఁ | దహతహ నాలుగస్త్రములను మఱియుఁ
 బాంచాలనుతుని ¹ సప్తాంబకంబులను | బాంచాలిసూనులఁ బంచశరముల
 సాత్యకి నన్నూట శరములనేసి | యత్యుగ్ర మూర్తియై యార్చి సైన్యములఁ
 బగిటఁ బ్రద్రోటను బదుమూట మూట | విదితంబుగా నేసి వెన నంతఁ బోక
 సకులానుజుని విల్లు నడిమికిఁ ద్రుంప | వికలుడై యతఁ డొక్కవిల్లు సంధించి
 పదపడి ² పోరుచోఁ బాండవసేన | లదయులై శరవృష్టి నాగిన, సతఁడు
 దృష్టిచలింపక తిరుగుడు పడక | దృష్టినిఁ గరములదీనత చూపి,
 తనువుల నెత్తురు దట్టమై భువిని | ఘనతఁ బ్రవాహంబుగాఁ బ్రయోగించె.
 మన సేన లారీతి మఱి పాండురాజు | తనయుల సేనలఁ దగనొంచుచోట,
 ననఘ ధర్మజుమీఁద నప్పడాశకుని | తనపాటు చూడక తావచ్చి తాకి
 శరములు వర్షించి శమనజుతేరి | వరహాయంబులఁ బట్టి వారకకుల్చి
 యవశుఁగా నేయుచో నంతటిలోన | నవసీశ, సహదేవుఁ డడ్డంబు వచ్చి
 తనతేరిపై ధర్మతనయుని నుచిది | కొనిపోయె నప్పడా ఘోరాజు వెడల.
 మఱివేఱుతేరు ధర్మజుడవుడెక్కి | యటిముఱిదాకి ఘోరాస్త్రంబులేయ
 శరముల నవి ద్రుంచి సౌబలుడేచి | యరయంగ ముంచె దోయధిముంచినట్లు.
 నకులుని తోడుత నవ్య విక్రముఁడు | శకునిసూనుఁడు వోరె జయకాంక్షనుహిమ.
 పడిసాత్యకియుఁ గృతవర్మయుఁ దొడరి | విడువక పోరిరి విశ్వంబు దలఁక.
 ధానుణిఁ గృపుఁడును ద్రావదినుతులుఁ | బోరిరప్పుడు మహద్భుత శక్తి మెఱసి.
 మఱివారిభటులును మనవారిభటులు | నఱక పోరాడిరి యుద్వితలేశ !
 అమరేంద్రసూనుఁ డట్లాతుములమున | సమరసైన్యము ⁴ బారినమరుచు వచ్చి
 కృపురథాశ్వముల నిష్కృతి నేలఁగూల్ప | నపుడు ద్రోణతనూజుఁ డడ్డంబు వచ్చి
 తనతేరిపై నిడి దవ్వగాఁ బోవఁ | గనుఁగొని కారవాగ్రజుఁడు రోషించి
 రయమున నేనూట రథములవారి | భయమేది యయ్యముఁజ్జిపైఁ బనుక,
 గనుఁగొని యంత శిఖండి కోపించి | కనుఁగన నపు డగ్నికణములు దొరుగఁ
 బూని యొక్కనినైన బోరిలో బ్రదికి | పోనీక నిశ్చేషముగా జంపివైవఁ,

• సప్తమార్గంబుల. 2. పోరుచో. 3. ద్రుంచె. 4. బారజమరుచు. (మూ)

దఱచైన యుత్పాతతతులు చూచుచును | బఱచెను గురుసేన బహుముఖంబులను.
 ఆ దుర్నిమిత్తంబు లవి లెక్కగొనక | యాదట సౌబలుం డహి కేతుకనియె :
 “ ఓనుయోధన, నీకు నొకటిచెప్పెదను | నాసాహసంబును నను జూడు మిపుడు.
 మోహరింపుడు సేన ముఖమున మీరు. | ఆహవంబున నేను నాపాండునుతుల
 ఖండించి సామ్రాజ్యకలితుఁగా నిన్ను | దండిగానేలింతు ధరణి యంతయును;
 పాలించి యనువు నీపాదంబులాన; | గాలిమాటలు గావు కనుఁగొను. ” మనఁగఁ
 బొప్పడినట్టి యాబలు మొగ్గరంబు | వేల్పువట్టినవాని విధమునఁ జూచి,
 కడు సంతసిల్లి యగ్గాంధారినుతుఁడు | తడయక శకునితోఁ దా నిట్టులనియె :
 “ మున్ను ద్యూతనిమిత్తమున రాజ్యమెల్ల | నెన్నఁగ గెలిచి నాకిచ్చితిగాదె !
 మొనసి యాహవరంగమునఁ బొందుచుతులఁ | జెనఁచి యిప్పుడునీదు భీకరాస్త్రముల
 పాలుగావించి నిర్భయవృత్తి రాజ్య | మేలింపు మామ, నీకిది వేళ.” యనిన
 సౌబలుఁ డాహవోత్సాహంబు మీఱఁ | గా బలంబులతోడఁ గడఁగిన, నపుడు
 అంతకనుతుఁడు తనంతరంగమున | సంతసంబంది యా సహదేవుఁ జూచి :
 “భీతిల్లి పోరాని పెడ మొగ్గరంబు | నాతత కాంభోజయవనాశ్వములను
 గూడి పెల్లార్చుచు గుణవిస్వనముు | నోడక ¹గావించి యొనరఖడింపు.”

శకుని సహదేవు లాశ్వికసహాయులై ఘోరంబుగాఁ బోరుట

మనవుడు నట్లకాకని మాద్రునుతుఁడు | మనమున రాగిల్లి మఱి విజృంభించి
 తొడరి పోరాడుచోఁ, దుములంబునందుఁ | బడ వచ్చువారును బడియెడువారు,
 మల్లయుద్ధంబున మ్రగ్గెడువారు, | భల్లాయుధంబులఁ బడవేయువారుఁ
 గరవాలములఁ దలఁత్ ఖండించువారు | సురియలఁ జెండాడి స్రుక్కించువారు
 గదల నెత్తులు వివ్వఁగాఁ గొట్టువారు | పదముల నొండొరుఁ బడఁ దన్నువారు
 నొకని గుఱ్ఱంబుపై నొకఁ డెక్కువారు | సకలంబుగా నస్థిచయమేర్చువారు
 పొడిచి గంట్లను దూరిపోయెనువారు | తొడిఁబడ గుండెలు దొరిఁగించువారు
 ముక్కులుఁ జెవులును మొగిఁ ద్రెంచువారు | చక్కుగా హయములఁ జంపెడివారు
 నీరీతిఁ బోరాడ నిరువాగురము | ఘోరమై యుండె నెక్కుడు వేర్వేలతోడ.
 అంత సౌబలుతోడ నాసహదేవుఁ | డెంతయుఁ బోరుచో నిటద్రుపదజూడు

1 రానిచ్చి. (మా)

తెఱలక కలఁగక తెగువపీడ్వడక | యఱలేని కడఁగతో నచ్చుచుప్పొంగి
 యతుల రాద్రాకారుడై చెలఁగేగి | ప్రతివీరసేనల బహురక్త శల్య
 భూరిమేదోమాంసములుఁ బునుకలును | ధారుణి రాల్చుచు ధరఁ గూల్చుచుండె.
 ఆరీతి నుభయ సైన్యంబులవారు | వీరులై ధీరులై వెన ససహాయ
 శూరులై క్రూరులై సారిది 1 బోరఁగను |
 బాంచాల నుతునొంచి బలియుఁ డాశకుని | యంచిత ద్యుతులతో నట వేగ మరలి
 “వేడి కౌరవరాజు వేడి నాస్వామి | వేడి వేడి” యని వెదకుచు రాఁగఁ
 జతురత శకునితో సైన్యమిట్లునియె : | “హితమతిఁ గౌరవు నిట్లేల వెదక ?
 లడచూడు సేనల 2 నాఁచుచున్నాఁడు; | పొదలి పాండవులతోఁ బోరుచున్నాఁడు;
 పోవలసిన నందుఁ బా” మృన్ననతఁడు | నావేళ నావిభు నట్టెత్తి చూచి
 చేరంగఁజనుడెంచి చెలఁగి యట్లునియె : | “పౌరవేశ్వర, మెండుబలములనెల్లఁ
 గరితురంగాదులఁ గడ తేర్చినాఁడ. | ధరణి నీవేళల దాఁగక మనము
 ప్రాణవంచన లేక 3 పైకొన్నఁగాక | త్రాణఁ బాండవులను ధర గెల్వరాదు.”
 లనిన సంతోషించి యాకారవుండు | తను గూడుకొని మదోద్దండండ్డై నడవఁ
 గేశవుఁ గనుఁగొని క్రీడి యిట్లునియె : | “ఆశమానఁడుగదా యహికేతనుండు !

దుర్యోధనుని మౌఢ్యంబుద్దేశించి కృష్ణార్జునులు సంభాషించుట

వెనుఁబాటు మది సరసినంబు లేక | యనిసేయఁ దివురుచున్నట్లున్నవాఁడు.
 వీడుగో మనసైన్య విఠతి మధ్యమున | వాడిమి వాటించి వచ్చుచున్నాఁడు.
 వచ్చుఁగాకేమి నా వాడిబాణముల | గ్రుచ్చెదఁ గరుసేన కుంభినిఁ గూల.
 ఉడుగక తీవ్రత కోపలేననక | తొడరి రథంబీవు తోలుమీ కృష్ణ !
 తివిరి పడ్డెనిమిది దివసంబులయ్యె | వివరించి యరిసేన విసిగితి నఱకి.
 పూర్తిమై బోలని పోల్కినున్నదియు (1) | భార్తరాష్ట్రులసేన తఱుగ దేమి యును.
 నిచ్చులుఁ బరికింప నిన్న నేటికిని | మచ్చిక మనసేన మహినంత యణఁగె.
 ఆపగానందనుఁ డనిఁ జన్నపిదప | నీపౌరవుండు సంధికిట వచ్చుననుచు
 నామదిలోఁ దోచె నవి నొల్లఁడయ్యె | నేమనఁ గలదింక నిందిరారమణ !

మున్నాజిలోన భీష్ముని చావుచూచి | యెన్నఁగా భగదత్తుడేల్లుట చూచి
యనిలోన సైంధవుఁ డణఁగుటచూచి | గొనకొనియాచాపగురు చావుచూచి
దుశ్శాసనుని చావుతోలఁగకచూచి | దుశ్శీలి కర్ణుండు ద్రుంగుటచూచి
గుడ్డిపాపాత్ముండు గుదియింపఁ డయ్యె, | దొడ్డమూఁగుఁడుగదా ! దుర్యోధనుండు.
పోకిష్ణుడు మదిపూనుట! యెన్న | వీరుడింతటివాఁడు వెదకినఁ గలఁడె !
తుది నేఁడు శల్కుండుద్రుంగుట చూచి | యిదే వచ్చినాఁడు తానెంతటివాఁడో !
కోరి భీమునిచేతఁ గూలినఁగాక | యూరక తానే! యుర్విపాలిచ్చు !
సారసనేత్ర, నాచండకాండముల | ఘోరాజినేనలఁ గూచ్చెద.” ననిన
యాదవతిలకంబు నప్పార్థుఁ జూచి | “యీదెన నీమాట లివి నిజంబగును ;
రాయబారము మున్ను రయముననేను |
విదురుఁడెఱుంగఁగా వేపురెఱుంగఁ | జెదరి నన్ బట్టఁజూచినవాఁడు గాఁడె !
అదిగాక ద్రాపది నట భంగవఱచి | వదరిలక్ష్మికిఁ బెడఁ బాయంగఁజేసి
యాకలంబులు దిని యలమటఁబొందఁ | బ్రాకటారణ్యంబుపాలు గావించి
విరటుపాశైంబున వీడ్వడి నవతఁ | బొరసియుండఁగఁజేసి పొరి దండుగూర్చి
యిందువంశేంద్రుల నిట మనవారిఁ | గందఁ జేసినయట్టి కష్టండు గాఁడె !
వీడు భీమునకెంత వీనిపైన్యముల | పోడిమి మాయించి పుడమిపైఁ గూల్చు.”
అనిన ధనంజయుఁ డచ్యుతుకనియె : | “విను దేవకీపుత్ర, వీనిమార్గంబు ;
మతిచెడి నిన్నవమానించి నట్టఁ | జతురతఁ దలఁచిన శత్రుఁడు దుర్జనుఁడు.
పాపికిఁ బాపంబె పథ్యంబుగాక | యేపార నీబుద్ధి హితవుగాఁగొనునె !
కుతలంబునను వీని కొఱకునై వచ్చి | ప్రతిన రాజులు వృథా పాతమై తెగిరి.
జగతి భీష్మద్రోణ సైంధవసము | లగణిత పుత్రమిత్రామాత్య సుభట
కరిరథ తురగ సంకలిత యోధులును | సరవిమై ననిలోనఁ జావంగఁ జూచి
మది నొకించుక యనుమానంబు లేక | పదిలుండై మఱియును బఱతెంచివాఁడు.
చన మిగిలినవారిఁ జంపించి కాని | తనువు దొఱంగఁడు ధార్తరాష్ట్రుండు.
కురునాశనుండైన కురుకులేశ్వరుని | బలములఁ గడతేర్తుఁ బఱపుము రథము.”
అసపుడు నొఁగాకయని యచ్యుతుండు | ననిల సంకాశంబు నగు తేరు వఱపఁ
బావక నిభమైన బాణంబు లేసె. | పావని గదపూని పటుతేరు డిగ్గి

కరటి కుంభంబు లొక్కట విదారించి | వరంగంగ ఘోటకపటలిఁ జెండాడి
 రథములుర్వర, గూల్చి రథ్యాళి నొంచి | పృథివిపై భటకోటిపీఠమునొంచి
 మఱి వేలసంఖ్యలు మాతంగసమితి | నుటక చెండాడి మహోగ్రత మెఱసి
 కోపించి వాయువుకొడుకు నీనుతుని | దీపిత రథమంతఁ దెగునతో, బట్టి
 యీడ్చి త్రిప్పుచు దివికగురవైచినను | ఊడ్చినగతి సతఁడుర్వవై, బడియె.
 పడిన సంతటిలోనఁ బవనతనూజు | కడరుచు నొక కొందఱాభీముఁదాకి
 పోరుచో నలవారి, బోసక యతఁడు | కేరుచు జముప్రోలికిని బోవనైచె.
 అదిచూచి హతశేషమైన బలంబు | కదుపులు కదుపులై గదియవచ్చుటయు
 నేనూఱు రథకుల నేన్నూఱుకరుల | మానితకాంభోజ మత్తనాజులను
 ఎనిమిది వేపుర నిటఁ బదాతులను | బనుగొన నొక్కటఁ బ్రాణముల్ గొనియె.
 ఆవేళ నందఱ కనిలాత్మజుండు | కావింప లయకాల కాలుఁడై తోఁచె.
 దట్టంపు గుఱ్ఱపు దళముతో నంత | నెట్టన కురురాజు నెఱి సుదర్శనుఁడు
 గూడియుండుట చూచి గోపాలుఁడవుడు | క్రీడితోఁ బలికె సత్కీర్తితోఁ బొంగః
 “కవ్యడి, చూచితే కదనరంగమునఁ | గ్రొవ్వి చచ్చిరి వై రికురుకుమారకులు.
 ఘోరతమంబుగా గుఱ్ఱపు గములుఁ | దేరులుఁ గరులును దెగటాఱిపోయె.
 భీము నెంచెదరన్నఁ బృథుతరాటోప | కామారియే గాని గాఁడు మర్త్యుండు.
 వేయేల నిను జెప్ప వెన నీకు నాకు | నోయున్న తాత్కళిక, యొగి వేఱులేదు.
 ఖండవంబేర్చి యాఖండలు గెలిచి | గాండీవముగ్నిచేఁ గైకొని మున్ను
 పరమేశుతో, బోరి పాశుపతాస్త్రు | మరుదారఁ గైకొన్న యాహవశూర!
 అల్లదె కంటివే! యహికేతనుండు | తెల్లనిగొడుగున దీపించువాడు.
 మనమీది కినుకతో మార్మలయుచును | బనవెట్టుకొని కాచుకున్నాఁడు చూడు.
 ఒఱునున్న యసివోలె నొప్పుచున్నాఁడు | వెఱవఁడు; ఎట్టిదో వీని సాహసము!
 తెగిరి వాయుజుచేత ధృతరాష్ట్రపుతులు, | తగవొప్ప సింకనిద్దఱుగాక ధాత్రి.
 వీరనఁగా నెంత వీరలఁ జంపి | భూరి సత్కీర్తులు పొందుడుమీరు.”
 అనిన ధనంజయుఁ డచ్యుతు కనియె : | “వీనుము భీష్మద్రోణ వీరుల నాజిఁ
 జంపితి మీయల్పసైన్య మదెంత? | సాంపార నాపేర్ని చూడుము దేవ!
 ఏనూఱుతేరులు నేనూఱు కరులు | నేనూఱు గుఱ్ఱంబు లిట రెండువేలు
 కాలుబలంబులు గానరా వచ్చి | శూలమై యున్నాఁడు చూచితే! శకుని.

కృతవర్త గురునుత కృపులు తారేల | జతులు గాలేరు ; ఆజని బోరలేరు ;
 ఇంతమాత్రపునేన నేనాజఁ జంపి | పంతంబు మింతు నీ పాదఁబులాన.
 తలకొని వీరిని దండించు సపుడు | తెలియరారాజు సంధికి వచ్చునొక్కొ!
 ఏకార్యగతియును నిటఁ జూచుకొనెద. |
 దేవకీసందన, తీవ్రవేగమున | నీవేళ నారథ మిటఁ దోలు. “మనుచుఁ
 గరువలెనుతుఁడును గవలును నడవఁ | గురురాజుఁ దాకి మిక్కుటముగా నేయ,
 నెడసాచ్చి శకునియు నిట నుశర్ముండు | నడరి నుదర్శనఁ ¹ దాయనిలజనిఁ,
 ద్రైగ ర్తసీరులు దక్కటివారు | ధీగతి బార్ధని దేవకీనుతుని
 జలజల మన నంపచయమున ముంప | ² నొలసి మండెడు వీతిహోత్రుడై నరుడు
 వచ్చినవారల వమ్ముపోసక | యచ్చుగా యమపురి కనిపి, వేవేగ
 వారిబలంబుల వారిసూసులను | వారివారి నె కూడ వరుసతో ననిచె.
 లంత సాబలుఁడు మహాప్రతాపమున | నెంతయు సహదేవు నేపుమై దాఁకె.

ఉల్పాకుఁడు సహదేవునితోఁ బోరి మడియుట

తాఁకినచోటఁ దత్తనయుఁడుల్పాకుఁ | దాఁగొన్నపులివోలె నాక్రమించుటయుఁ,
 గొడుగును దానును ఘోరాస్త్రములను | విడువక సహదేవు వెసనొవ్వనేయఁ,
 బదియింట నాతని భంజించి విల్లు | వదలక తెగనేయ, వాడిమిచూచి
 శకుని తనూజుఁ డచ్చలము రెట్టింప | వికవిక నవ్వి యవ్వీరునిఁబలికె:
 “సహదేవ, మాతండ్రి చండకార్ముకము | సహహత్రుంచినయట్టి హస్తముల్ ద్రుంతు;
 చూచి తప్పించుకో శూరుఁడవైన ; | నేచియుఁ గాదేని యిటఁ బాటిసొమ్ము. ”
 అని పావకజ్వాలలైన బాణముల | మునుకొని యేయ నిమ్ముల మాద్రిసుతుఁడు
 అవి తెగవిడివడి యట రాకమున్నె | యననీశ, యాతని హస్తముల్ ద్రుంచె.
 త్రుంచి యంతట సహదేవుండు కినుక(?) | మించి “యూలూక, మేల్కేలురా! నీవు
 నొకటి నీమదిలోన నొగి నెంచియుండ | వెకలి నిన్ బాలించు విధి యొక్కటంచె.
 నిగిడి నన్నెయఁ బూనినయట్టి చేతు | లొగి నేఁడు తెకతేర వోనాడుకొంటి (?)
 అట నులూకంబన నాగూబచేర | ఘటనమై నర్తించి కడపట నీవు
 గూబజంకెలతోడఁ గుందుచు వచ్చి | గూబవై పోతివి కురురాజునెదుట.

1. విజయుండు. 2. తెలసి. (మా)

ఏముమా యేచేత నేసెద ?” వనుచు | దాయ మస్తకమటు ధరణిపైఁ గూల్చె.
 తనయుండు దెగుటయుఁ దగసౌబుండు | మునుకొన్న శోపాగ్ని మునిగి లోఁగుంది
 కన్నీరు దొరుగ నంగంబు వణంక | విన్ననై తనయాత్మ వెచ్చుచు నపుడు
 “పాండుతనూజులు భవ్యదోర్దండ | చండప్రతాపులు సహజ విక్రములు
 గతమత్సరులు శుభకరులు సత్యాత్ము | లతులితాచారు లాయత కీర్తిధనులు
 నైన వీరల జూదమను నెపంబునను | బూని రాజ్యముమోసపుచ్చిన దోష
 మదియేలతప్పఁ ? బాయక పుణ్యుడైన | విసురుని బుద్ధులు విననైతి మొదల ;
 అడరి నిందలకెల్ల నాధారమైతి ; | కడపటఁ దనకు నిక్కడ చావవలసె.”
 అనియని శోకించి యా సహదేవుఁ | గనుఁగొని పలికె నాగ్రహము రెట్టింప :
 “మాద్రీ తనూభవ, మహి నాకుమారు | భద్రమూర్తిని వీరభద్రావతారు
 రణమునఁజంపిన రణకూర, నీవు | జణిగిపోవక నిల్చిచూచి పోరాడు ;
 పోయెదవో నిన్ను బోసినగాని | పాయక ననుదాకి బంటవై నిలుము.”
 అని గుణధ్వని చేసి యాగ్నుచుఁ జేర్చి | మునుకొని నారసంబుల మూటసేసె.
 ఏసిన సౌబలు నిష్వాసంబు | చేసెఁ దుత్తుమురుగాఁ జిత్రవైఖరిని.
 అట వాడుఁ గదిసి మహారుద్రుగతిని | బటు ఖడ్గ తోమరప్రాసశూలములఁ
 బైకొని వైవ నప్పొండవానుజుడు | చీకాకుపడ వానిఁ జెక్కివై చుటయుఁ,
 గనుఁగొని శకునియుఁ గాలు సేయాడ | కనయంబు నతని బాణాలిచేనొచ్చి
 పెదవులు దడుపుచు భీతివాటిల్లి | కుదిసి నెవ్వగల దిక్కులు నూచుచుండె.
 ఆ సహదేవుండు నాసమయమున | భాసుర బ్రహ్మాండభాండముల్ వగులఁ
 గోపించి తనవింటిగుణము మ్రోయించి | చూపట్టు శరములు సోనగాఁ గురిసి
 మర్మ మర్మంబులు మఱి యుచ్చిపాట | దుర్మదాంధుని నేసె దొడ్డతూపొకటి.
 కాయంబులో గుండెకాయ నాటంగ | నేయుచోఁ బడి లేచి యింకఁ జాలుననుచుఁ
 దనుకూడి వచ్చిన తనవారఁ దాను | గునిసి ‘తంగెల్లు రేఁగులుగాఁగఁ’ బాటె.
 పాటిన నదిచూచి పాండునందనులు | పాటకుండఁగ వాని బసనడ్డగింది
 చంపుచో, గొందులు సందులు దూటి | తెంపేది ‘యింక దిక్కుదెనయేది’ యచుచుఁ
 బాటెడు సౌబలుఁ బొండవానుజుడు | “తీరిదు పాటినఁ దిరుగు సౌబలుండ !
 రారాజుమామవై రమణిగాంధారి | కారయఁ దోఁబుట్టువై ధృతరాష్ట్ర
 మండలేశ్వరునకు మఱుదివై యిట్టి | బండంగివై యిట్లు పాటంగఁ దగున !

పరఁగఁగ నేటికి బలువిడిఁ దొడరు; | నెఱి 1 మాన్పవచ్చునే నీపాలిచావు !
 చావక యెక్కడ జరిగెదు చెవుమ ! | వాపిరి నిష్పదైవంబును దలఁపు.
 మాయజూదంబున మారాజ్యలక్ష్మి | మాయించినట్టి దుర్మదుఁడవు గావె !
 ఉత్తమసాధ్వీ యాయవిడఁ బొంచాలి | మొత్తి యిడ్పించిన మూర్ఖువుగావె !
 రారాజుచే వినరాని వాక్యముల | నోరి, యాడించిన యొజ్జవు గావె !
 నాఁడు, ఓడిసమమ్ము నవ్వె బంటన్న | వాడవు నాపగవాడవు గావె !
 ధర్మజుఁ గొలువులోఁ దప్పంగనాడు | కర్మంబు లన్నియుఁ గడ తేర్తునేడు ;
 చూచి పోరాడు నిష్ఠురుఁడ, నీ.” వనుచు | నేచి వాలమ్ము లనేకముల్ గురిసె.
 కురిసినఁ గోపించి గుణము మ్రోయించి | తిరుగక యా సహదేవునొప్పించె.
 నొప్పించుటయుఁ జూచి నూఁబాణములు | తప్పక తొడిగి యాతనిఁ జిక్కువఱచి
 యొకట హయంబుల నొకట సారథిని | నొకట శస్త్రాస్త్రంబు లొకటఁ గాపంబు
 నొకట రథంబును నొకటఁ గేతువును | నొకట వజ్రాంగియు నుర్విపైఁ గూల్చి
 పదిటఁ బండ్లెంటను బహుమూటమూటఁ | బదుల ముప్పనులఁ దప్పని సాయకముల
 మర్క మర్కంబులు మఱి యుచ్చిపాట | ధర్మజాతమ్ముఁ డుద్ధతి మీఱ నేసె.

సహదేవుఁడు శకుని కంతముత్తరీంచుట

వీసిన సహదేవు నీక్షించి శకుని | “నానగి గావచ్చు నని యుంటిఁగాక
 చూడుము నీ” వని నునిశితశక్తి | యూడకాతని మీఁద నుగ్రుండై వైచె.
 వైచిన నదియును వడి సభోపీధి | నేచి మంటలతోడ నేతేరఁ జూచి
 ‘తేరును విల్లును దెగిన నీపాటి | శూరుండవైతివి చూడు మేల్మేలు’
 అని యర్థచంద్రబాణాలిచే దాని | గనెలుగా నేసి యాకఠినదుష్టాత్ము
 “సారెలనాడు హస్తములేవి?” యనుచు | నారూఢి శరముల నవి ద్రుంచివైచి,
 చలులత నొకదివ్య సాయకంబునను | నిటలాత్ము కై వడి నిండ గోపించి
 వెలయుఁ గౌరవుఁడు నిర్విణ్ణుండై చూడఁ | గలుపాత్ము సౌబలు కంతంబుద్రుంచె.
 కృపుఁడు ద్రోణాత్మజ కృతవర్మలపుడు | విపరీతగతి నీవు విఱిగి నట్లుండఁ
 గలసైన్యమెల్లను గలఁగి పాటఁగను | జలజనాభుఁడు పాంచజన్య మొత్తుటయు
 నానినాదముఁగూడ నమరేంద్రసుతుఁడు | తానును దేవదత్తం బొత్తె నపుడు.

ఇట్టి శంఖరవంబు లీక్షించి బలము । కట్టులు వదలఁ, గన్గొని చాలనవ్వి
 కాంతేయురథము డగ్గఱఁ బోయి నిలిచి । మంతనంబున వాని మాధవుండనియె :
 “ నేటి యుద్ధంబిట్లు నెఱయఁ జూచితివె ! । వాటమై నీమనసు పచ్చెనో లేదా !
 దేవ, నేడిదె సహదేవునిఁ జూడు । దేవతామూర్తియై దీపించినాడు.
 ధర్మజ, నీపిన్నతమ్ముని నెన్న । నర్హిని మర్త్యమాత్రావతారుండ !
 కోపగించఁడు గాక కోపించునంత । నేవున నిం నాదులెనగారు నుమ్ము;
 ఈ సౌబలండన నెంతటివాడు ! । వాసిగా సౌబలు వాడితూపులకు
 సితని జెప్పినచోట నితరులఁ జెప్పఁ । బ్రతి పోల్పురాదు భూపాలాగ్ర గణ్యా !
 శకుని యీతనిచేతఁ జచ్చుటఁజేసి । నకలేశ, నేడువో సామ్రజ్య మజ్ఞె.
 కావున నోవీర, కడకఁతో ధర్మ । దేవతా మూర్తివి దేవ, నీవర్ధి.
 ఈ భీముఁ డీనరుఁ డీనకులుండు । శోభనాకార సంస్తుత పరాక్రమ లు.
 వీరు నీవును గూడి వేడ్కతో భూమి । భారంబు డించి నావ్రతిన చెల్లెంప
 నాచంద్ర తారార్కమై నీదుకీర్తి । యేచి లోకంబుల నిట నొప్పుఁగాత. ”
 అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుడభీనుతి నేయఁ । దనకేలు మొగిచి యాధర్మజుండనియె :
 “ ఘనుడు తృణంబైనఁ గడఁగి పట్టినను । అనఘాత్మ, మేరుమహా శైలమగును.
 అట్టిహేమాద్రి తృణాంతరంబైనఁ (?) । గట్టడ మీయనుగ్రహమునఁ గాడె !
 నకల జీవులకును జైతన్యమగుచు । నకల జీవాళి రక్షకమూర్తివగుచుఁ
 గలగొని ప్రహ్లాదుఁగాచి, యీ మొన్న । మఱిసి మాద్రాపది మానంబుగాచి
 తెలివి భూభారంబు దించంగఁ బుట్టి ।
 నట్టి సర్వాంతరాత్మకుండ వీ మమ్ము । నెట్టన గాచుట నీకెంత పెద్ద !
 తోలుబొమ్మలయందుఁ దొడరి సూత్రములు । కీలించి ధైర్యంబు గీల్కొల్పి మమ్ము
 జోక నాడించెడి 1 సూత్రధారుండవు ; । మాకు దిక్కెవ్వరు మఱిసీవె కాక ;
 కురుశేష మాహుతిగొనఁజేసి భూమి । పరిపాలనప్రాధిక బాటించు నాకు. ”
 అనియిట్లు పలుకుచో నంతఁ శౌరవుఁడు । మనమారఁ ‘ దనమేనమామ పాటునకు
 నేమామె ! ’ ననిపల్కి ‘ యెల్ల సాండవుల । నే మాయచేసెద నీక ’ నంచుఁ గదలి
 జనపతి వై రాగ్యసంపన్నుడగుచుఁ । దన నిజమూల బాంధవసేనఁగూర్చి
 పురికొల్ప, వారును బోరఁబ్రాణములు । సరకునేయక క్రీడి సద్వృత్తుఁ దొడరి

1. సూత్రావధాని. (మా)

యవని నాతని సాయకావలిచేతఁ | గవగూడి పోయిరి కాలునిపురికి.

పోయినఁ దానొల్లఁబోయి కారవుఁడు | పాయక ¹ వెలవెలపాటును బొంది
హీనుడై విహ్వల హృదయ వికల్ప | దీనుడై దెసచెడి దిగ్భ్రమ మీఱఁ
బెదవులు దడుపుచు బిమ్మిటిగొనుచుఁ | బిదపఁ దాఁ దనవేరుఁ బెంపును విడిచి
మానమే తొడవుగా మహిమించినట్టి | సూక్ష్మతమటు డొచి శూరతవిడిచి
సురిగిపోయెదనని చురుకనిబుద్ధి | వెరవేరి మార్గంబు వెదకుచు నుండె.”
అనుటయు ధృతరాష్ట్రుడనియె సంజయుకు : | “యనసేనలందఱు మ్రందిపోవంగఁ
బొండవులకు నెంత బలముండె నపుడు? | ఒండొండ వివరించి యొగిఁజెప్పు.” మనిన
“నిరువేలురథములు, నిభములేడ్నాఱు, | వెరవాఱఁగా నైదువేల గుఱ్ఱములు,
పదివేలు నిజయోధ భటవీరవరులు | ముదమునఁ గాంతేయ మొననుంట చూచి
కొంచెవుఁ దనమూఁక గుమురునుజూచి | వంచన నృపతి యుర్వరనుండ వెఱచి
వలనొప్ప నప్పుడెవ్వరుఁ గానకుండ | నలయుచు నటు గదాహస్తుడై తొలఁగె.
ఏమనిచెప్పుడు నిభపురాధీశ! | యామహాదైన్యంబు నట దైవమెఱుంగు.

² కొలువనేకాదశా క్షోహిణీబలము | గలుగు మహారాజు కారవేశ్వరుఁడు
ఎల్లవి గోల్పోయి యేకాంగియగుచు | నెల్లగాఁ దనవెంట నెవ్వరులేక
యా యున్నచోటికి ననతిదూరముగఁ | పోయి యుత్తరమైన పూర్వభాగమున
నున్న ప్రాదంబున నొగి దాఁగియుండ | విన్ననై చనుచును, “విదురువాక్యములు
వినని పాపంబున వెన నట్టికీడు | గనుఁగొంటిఁ గంటనక్కట! మోసమయ్యె.
మునుకొని యంతయు మొదలఁగృష్ణుండు | పానరంగ బోధించి బుద్ధిగాఁజెప్పి
‘యైదుఘోషాచాలు వారన్నదమ్ములకు | నీదెస నాకుఁగా ని’ మృన్న శౌరిఁ
గృష్ణ జనార్దనుఁ గేశవు శార్ణి | జిష్ణు నారాయణుఁ జేపట్టు వట్టి
చెఱఁ బెట్టఁదలఁచితి; క్షితిపులభంగ | పఱచితి నా పాపఫలమెల్లఁగంటి.
దేవతాత్ములు గుంతిదేవి గర్భమున | నావిర్భవించిన యమృతహాతులను
ఇడుమఁ బెట్టిన యీ జన్మమునకుఁ | గడమలే కివియెల్లఁ గనుఁగొనవలసె.
మాయజూదంబున మహియెల్లగెలిచి | ‘ఛీ’ యని నానరిక్షితిపులు నవ్వ
నువిడఁ బతివ్రత సత్తమసాధ్య | నవమానవఱచిన, నది పుత్రమిత్ర

సహితంబు రణభూమిఁ జావ నా హలి । విహిత విధాత యిన్విధిఁ ¹ దెచ్చిపెట్టె. ”
 నని తలపోయుచు నధికశీఘ్రమునఁ । జనునెడ, నటబారి సమ²రుచు వేగ
 రారాజుచొప్పున రథిమహారథులు । భేరి మృదంగాది భీకరధ్వనుల
 భీమమాద్రేయులు పృథివి గంపింప । నామేట్టిసైన్యంబు లతులమై నడవ
 హరికేతనంబును హరిసారథియును । హరిదశ్వమణులును నగ్నిరథంబు
 హరిమయాలంకార మది తేజరిల్ల । హరికుమారుడు పురహరుని చందమున
 నొప్పారి రణభూమి నగ్రుండై నడవ, । సప్పుడు హతశేషు లవనిపై నడంగఁ,
 గృతవర్మ గురువుత్రక్కపులు మువ్వరును । హతాలుగాకేగిరి; యాసనుయమున
 ననుజూచి పాంచాల నందనుఁ డవును । “³చననేల సాత్యకి, సంజయుఁబట్ట ?
 వీఁడేమిసేయును ? వీఁడవధ్యుండు ; । వీడు పాపంబుగావింపఁ డెన్నఁడును ;
 వితత గుణోన్నత విమలమానసుడు । బ్రతికి యెక్కడనున్న భయమేమినునకు ?
 వినుతవిక్రమశాలి, వీనిఁబోనిమ్ము. ” । అనవుడు శై నేయుఁ డమ్మాట వినుక
 “విధిలెచ్చి నాచేత వీనినర్పించె ; । వధియింతు నిప్పడవశ్యంబు. ” ననుచు
 వేసరి చాలెత్తి వ్రేయఁజూచుటయు, । నాసమయంబున ననఘుండు ఘనుఁడు
 సాత్యవతేయుఁడు సన్నిధి యగుచు । “సాత్యకి, యీతనిఁ జంపంగవలదు ;
 విద్యేషియగు నైన వీని నీక్షణమే । మద్వచనార్థమై మన్నింపు. ” మనిన
 నమ్మనీశ్వరునకు సంజలి చేసి । సమ్మదంబున నన్ను జయ్యన విడిచి,
 “పొమ్ము సంజయ, కాచిపుచ్చితి నిన్ను । నిమ్మైనచోటికి నేఁగి వర్తింపు. ”
 మనుటయు మునినాథుకప్పుడు మ్రొక్కి । యనుమతి వడసితి నరిగె నమ్మాని.
 అంతనే గురువిభుఁ డరిగినజాడ । పొంత నట్టుకపోయి భూపాలవరుని
 మడుగు చక్కటిఁగాంచి మఱి దుఃఖమందఁ, । బుడమితేఁడును బొవ్వుపూరంబు నింది
 నను జక్కఁజూడక నలిదూల, విభుసఁ । గని యేను నేడ్చుచుఁ గడుశోకవృత్తి
 నెల్లనఁ బతితోడ నంటి నప్పాట : । “మెల్లనఁ బోరానిమృత్యువు దప్పి
 వచ్చితి నమ్మహావ్యాసుల కృపను ; । ఇచ్చట నుండరా దీక నేటిత్రతుకు ! ”
 అని యేనుజెప్పిన సహితేతనుండు । ⁴ పనవుచు ననుజూచి పలికె నిట్లనుచు :
 “మనయందు సంజయ, మఱి యెవ్వరైన । వినిపింపు చావని వీరులు గలరె ! ”
 అనినఁ గౌరవునకు ననఘ ! యిట్లంటి : । “మనికితమది యేల మనవారిలోన

1. దెట్టఁదెచ్చి-తని. 2. రుచి. 3. చనఁడేల. 4. పనవుచు. (మూ)

బ్రదికె నశ్వత్థామ బ్రదికె గృవుండు । బ్రదికెను గృతవర్క పతి, వీరుదక్కఁ
బనుగొన నెవ్వరు బ్రతుకుటలేదు. ” । అని విన్నవించిన నడలుచు విభుఁడు
నాకంధరంబున నలి హస్తమూఁది । యాకులత్సంబున నడలుచుఁ జూచి

దుర్యోధనుఁడు ద్వైపాయనంబును మడుపున డాఁగుట

నీకడ కనుపుచు నృపుఁ డిట్టులనియె : । “ ఏకాంగినైతి నింకేమి నేయుదును !
మందుకై నను మాఱు మానిసి లేక । మ్రందె న్నాసైన్యంబు మాటమాత్రమున.
పాండుసూనులు ధర్మవరులు గావునను । బాండ్రిత్య మేర్పడ బంధులుఁ దారు
బ్రదికినా ; రిట వారిబారికె దప్పి । బ్రదికితి నాపాలిభాగ్యంబు గాదె !
ఇదె నాకు రాజ్యంబు ; నింతియె చాలు ; । ² బ్రదుకు కన్నను బుణ్యఫలములు గలవె!
పుడమియెల్లను ధర్మభూవరుఁ జెందె । వడిఁ జెడ్డ మీఁద నవ్వారలు నాకుఁ
బాలుపుగా నొకకొంత భూమిచ్చిరేని । కలసియుండుట నాకుఁ గడుహీనవృత్తి.
చిక్కి యెంతయుమ్రగ్గి సిగ్గువోవిడిచి । కుక్కునఁ గుడుచునే కొఱగాని కూడు !
కొడుకులు తమ్ములుఁ గురుకులంబెల్ల । నడగిరి నాకొఱకై రణంబునను.
అట్టివారల చావులన్నియుఁ జూచి । కట్టిడినస్థిరకాయంబు నమ్మి
వారిచ్చు సామ్రాజ్య వై భవం బొల్ల ; । వారిమధ్యంబున వసతిసేసెదను.
ఈ మడుఁగందు నే నిటు డాఁగియుండి । యామీఁద నొండెడకరిగి నానొప్పి
తీర్చెక నాఁగదీర్చెద. ” ననుచుఁ । జేర్చి యమ్మడుఁగు తాఁబెంపేది చొచ్చె.
అది యెట్టిదంటివా యాదికాలమున । ముదమున నతఁడొక్క ముని వనంబునను
బరమేశ్వరుని గూర్చి బహుతర తపము । చిరనిష్ఠతోఁ జేయ శివుఁడంత మెచ్చి
వ్రత్యక్షమై నిల్చి పలికె గౌరవుని : । “ అత్యుత్తమోత్తమ, యరుదీతవంబు ;
ఏలచేసెదవు ? నీ వేమి కోరెదవు ? । వాలాయ మిచ్చెద వలసినదడుగు. ”
అప్పుడు ముకుళిత హస్తండై శివునిఁ । గనుఁగొని పలికె నక్కారవేశ్వరుఁడు :
“ ఈశ్వర, దేవ, సర్వేశ్వర, యభవ, । శాశ్వత, భవహర, సచ్చిదానంద,
మోక్షప్రదాయక, మూర్తిత్రయైక, । సాక్షాత్పరంజ్యోతి, సత్య, సత్యాత్మ,
నీలకంధర, కృపానిధి, దేవదేవ, । యాలకింపవె ! యొక్కటడిగెద మిమ్ము.
పరికింప నాకరస్పర్శ మాత్రమునఁ । బరునవేదియుఁ గల్గఁ బాలింపు మొకటి.

ఒకటి నే నిమమ పాటొందిన వేళఁ | బ్రకటించి జలములోఁడలఁ జొచ్చుమాత్ర
నదిగట్టియై బలమై యభేద్యమగు | నదనమై, నీటిలో జపించునంతఁ
గదనరంగంబునఁ గడచన్నయట్టి | విడిత ప్రతాపులు వెన మహాయోధ
చతురంగ బలము లచ్చటఁ దొంటియట్ల | చతురత బ్రదికెడు సామర్థ్య మిమ్ము.
జపము నమాప్తమై సరిఁ జెల్లదేని | యపజయం బి. ” మృన్న, నభవుఁ డీశ్వరుఁడ
నవ్వి : “ యీ యపజయోన్నతి వేడితేల ? | చివ్వన నీతలంచిన దిది గాదు,
డాఁగొన్న కపట నాటక సూత్రధారి | యాకృష్ణ మాయ నీవాడితి గాక ;
నీ వశమాయిది ! నీకోసెట్ల | గావించు ” ననివల్కి గౌరీశుఁడరిగె.

కాన నవ్వర మట్లు గన్నవాడగుట | నో నరనాథ, యీ యుదకమధ్యమునఁ
దన మంత్ర సామర్థ్యతతిఁజేసి రాజు | వనములుస్తంభింప వారక చేసి
యుదకంబులోఁజొచ్చి యుండఁబెల్లుగను. | తదనంతరంబ రథ్యంబులు ¹ నడవఁ
బరితాప మొనరింప బహుశస్త్రఘాత | లరుదుగాఁ దమమేనులందు దీపింపఁ
బుడమిశుఁగానక బుద్ధిలో వేగ | నడలుచుఁ గృతవర్మ యీ చార్య మఱది
యాచార్య పుత్రుండు నట వచ్చుచుండి | చూచి నాదగ్గఱ సొరిది నేతెంచి
నను గాఁగిలింపుచు నాతోడ ననిరి : | “ జనపతి యెటఁబోయె సంగరస్థలిని ?
ఎవ్విధి బ్రతికితి వీశ్వరుకృపను ? | మవ్వమై చెప్పవే ! మహిపతివార్త. ”
అనవుడు వారలకంటినే వేగ : | “ వినరయ్య విధిదప్పి వివశుఁడై వచ్చి
కురుపతి యీనీటఁ గ్రుంకి యున్నాఁడు ; | కొఱగానివిధి యింత కుందించె. ” ననఁ
విని వారు శోకాబ్ధిపీచుల మునిగి | మనమున రణభీతి మల్లడి గొనఁగ :

“ వనజనేత్రాస్త దేవాంశులచేత | వనజారికులునకు వచ్చె నీపాటు.

అనినేము బ్రతికిన యవ్విధంబెల్ల | నెనయ రాజెఱుంగునో యెఱుంగఁడో కాక.
నమరంబులోన నిస్త్రాణుఁడై విభుఁడు | మముఁబాసి యొంటిమై మడుగు కేతెంచె.
కాక మా పొదినున్నఁ గౌరవేశునకు | నీ కష్టవర్తన మేలావహించు ? ”

అని యని తలపోయ, సంతఁ బొండవులు | వెనుకొని రా రాజు వెదకుచు వచ్చి
యచ్చేరువను దోచునంత, భీతిల్లి | యిచ్చట మనయున్ని హితముగాదనుచు
నను గృపాచార్యుఁ డున్నత రథంబునను | నునిచి శీఘ్రత నట నుండక తలఁగి

పొది గొన్న వేటొక్క పొదతెరువునను | జెదరక తిరుగుచో, శిబిరంబునందు
 సంతఃపురాంగన లందఱుఁ గూడి | పంతఁ గుండంగ, పడియుయుత్సుండు
 శోకానలంబున సారిది వ్రేగునను | “భీకరబలులగు భీష్మాని యోధ
 కురువీరు లందఱు ఘోరాజుఁ బడిరి | తొరలి దుర్యోధను నుర్నిత కతన.
 ఆ మేటియగు పాండవావలి మహిమ | నేమని వాక్రచ్చి యిటఁ జెప్పవచ్చు!
 ఈవనితలఁ గొని యిభపురంబునకుఁ | బోవుట నాకిది బుద్ధియుఁ దగవు.
 గోరి యేకాదశాశ్రోహిణీ I భర్త | కూరిమి మన్నించు కోమలిజనము
 కిప్పుటు వాటిలైనే!” యంచుఁ దలఁకి | యప్పుడు తనరథం బల్లన దిగి
 దామోదరునకును ధర్మరాజునకు | సోమించి యవ్వార్త సూచించుటయును
 ధర్మజుడప్పుడు దాఁ స్పృష్టమోము | నర్థిలఁ జూచిన ననుమతించుటయు
 నా వైశ్యనుతుఁ బాండవాగ్రణి యపుడు | భావింప నిది లెస్సనియని మెచ్చి
 యాలింగనము చేసి యట “నోయ్యుత్సు! | యేల నీకువమానమెవ్వరు లేరు;
 అదియె కావింపు మీ” వని వీడుకొలుప | నుదిలోనఁ బొంగి నెమ్మది రథంబెక్కి
 యా పుణ్యకాంతల నాపరిజనుల | నాప్రాద్దేయంతయు నాయుయుత్సుండు
 గొని కరిపురికేగి కురురాజు నగరి | కనిపి యవ్వదురుతో నప్పగిట్లనియె:
 “ఆ మద్రపతియును నాసౌబల్యండుఁ | బ్రామిడి రణమునఁ బడినఁ, గౌరవుండు
 తనమాన మటుడించి తనపేరు డించి | తనకార్య మటుడించి దారలడించి
 తా నొక్కరుఁడు గదాధారియై పాతె. | ఏను ధర్మజకృష్ణు లీభంగిఁ బనుప
 వచ్చితి నీ భూపనితలఁ గొంచు | నచ్చుగా.” నని చెప్ప నవ్వదురుండు
 మతి ననాగత వర్తమానంబు దెలిసి | “హితకార్య మొనఁచుటిది లెస్సయ్యె;
 ఈ నిర్ణయము పతి కెఱిగింప వలదు; | తానె సంజయుచేతఁ దగ వినుఁగాని;
 మనము చెప్పఁగనేల మఱి శోకమేల | వనట నీవార్త లెవ్వరుఁ జెప్పవలదు”
 అని సమయము చేసి యా నగరికిని | నెరయంగఁ బలుగాపులిడి యుండె. సంత
 నక్కడ శిబిరంబునందు సైనికుల | నిక్కునుదంబును నింగితోరాయు
 నార్కులుఁ గరితురగావలి రవలి | దర్పంబులుచు బోయి దైన్యంబు పఱవ
 నవడియే లేక నిశ్శబ్దమైయుండె | నవసీత, యిట్టిదేమని చెప్పవచ్చు!”
 అనవిని ధృతరాష్ట్రుడప్పు డిట్లనియె: | “విను మనసేన లివిధ్వమైన వెనుక

నిలవతి మీర లింకేమి చేసితిరి ? | తలఁకెద సంజయ, తగఁ జెప్పు. ” మనిన
మనుజేశ్వర జూచి యేమట ¹ కంఠలోనఁ | బనివడి సూతనంభువుఁ డిట్టులనియెః
“ జననాథ, పాండవ జగదీశులపుడు | వెనుకొని రారాజు వెదకుచు రాఁగ,
ఘనమైన సేనల కలక లార్భటులు | విని కృపాచార్యాది వీరులు వెఱచి
నను గొంచువేగ నున్నతి నొక్కయెడకుఁ | జని యున్నయంత, సభాతశత్రుండు
సారిదిమై సేనల సోమవంశజుని | నరసి కానక మనహతశ్చేషవరుల
ననుకంపఁ గనుఁగొని, యపుడాదరించి | చెనకువతోడన శిబిరంబుకరిగె.
అసమయంబున నవనీశ, యేము | నానుయోధనుఁడున్నయటకు నేఁగితిమి.

కృపకృతవర్ణాశ్వత్థామలు దుర్యోధనునిగని సంభాషించుట

గొనకొని రథులు ముగ్గురు నొక్కపెట్టు | తనరంగఁ దమరాకతగ నెఱిగించి
“ మమఁ జూడు విచ్చేయు మండలాధీశ ! | నమరంబు సేయంగ శంకయేమిటికి ?
అడరంగఁ గృష్ణుని నాపాండునుతుల | నెడపక గెలిచి నీకిత్తుము జయము.
కాదేని వారిచే గణగి చచ్చినను | ఆదట నాక సౌఖ్యములు సిద్ధించు.
అటుగాక యీరీతి నణగినఁ గీర్తి | విటతాట మగుఁగాక విజయంబుగలదే !
వెడలుము రాజేంద్ర ! విమలభోగేంద్ర ! | వెడలుము శూరత విడువకు. ” మనిన
వలదని రారాజు వారికిట్లునియెః | “ బలము చాలదు నీటఁ బడియున్నవాడ ;
వీరతవిఫలమై విను నేడిదేమై | శూరత ననిసేయఁ జొరదు నామనసు ;
అటు మీరు నిస్త్రాణులై యున్నవారు ; | పటుతరంబుగ నెల్లి బవరంబు సేసి
¹ తూటారి వైరులఁ ద్రుంతము గాని | నేట మాత్రము మాని నిలుఁడు పొం ” డనిన
ఆ వాక్యములు విని యాచార్యునుతుడు | “ భూవర, యీ పేదబుద్ధి యేమిటికి ?
విను నాప్రతిజ్ఞ యవ్వీరకాంతేయ | జనపతులది పాంచాలుర నెల్ల
² ఖండనోద్ధండతఁ గడికండలుగను | జెండాడి బహుభూతసిద్ధులఁ దనిపి,
యస్త్ర దేవతలకు నాదిశక్తికిని | బ్రస్తుత గతి నేడ బలియిచ్చువాడ ;
ఎలమి మీజనకున కిటమీఁదఁ బ్రియము | లలరించి కాని నాయసి యొరఁబెట్ట. ”
అని ద్రాణి భాషించు నా సమయమున | విని భీమసేనుని వేటకాండ్రపుడు
అరయ నరణ్యంబునందు వేటాడి | యురు మాంసభారంబు లూని వ్రేగునను

నీరువట్టున డస్సి నిలిచి యమ్మడుగు | చేరి యూనీళ్లు దోసిట నిడి త్రాచి,
యేతేరఁగా మున్న యిట ధర్మసుతుడు | ¹ నాతీరు నొకబోయ కానతియిచ్చె :
“ నోరి కిరాతుఁడ, యురగ కేతనుఁడు | వరీతి నెక్కడికేగెనో యరసి
చెప్పుము వాఁడున్న సీమ మా” కనిన | నప్పుడ యాబోయ యనిలనందనుని
² గొని కొల్చు నాలుబ్ధకులలోనివాఁడు | అనయంబు గావున నావేటకాండ్ర
కెదురుగాఁ జని వారికెఱిగించుటయును | మదిలోన వారల మృడువుతీరమునఁ
‘ గృపుఁడు ద్రోణజుఁడును గృతపర్మ యండి ; | రపుడు దుర్యోధనుఁ డందుండఁ బోలు;
సదియె తప్పదు మనయధిపుకీవార్త | ఁదఁడు చెప్పుదము సంఘదలిచ్చు. ’ ననుచు
మాంసభారంబు లిమ్ములఁ బాటవైచి | హంసధ్వజుని భీము సంతటఁ గాంచి
కురుపతియున్నట్టి గుట్టెల్లఁ జెప్పఁ, | ³ బరికించి వారికిఁ బసదనం బిచ్చి
వారిఁ దోడ్పొనివచ్చి వడి ధర్మసుతుని | వారక కనిపింప వారల్లిల్లనిరి :
“ అవధారు దేవ, మేమధికదాహమునఁ | గవియుచు నొకతటాకమునీరు ద్రావ
నాచుట్టునను గృపుఁ డాచార్యసుతుఁడు | వాచకాకృతి (?) కృతపర్మ సంజయులు
నున్నారు ; వినుము సుయోధనుఁ డందు | నున్నాఁడు తప్ప దో యుర్వీశ తిలక !
సరవితో నొకవిశేషంబు చెప్పెదము | వెరవుతో నరనాథ, వినఁ జిత్తసింపు.
కులిశ తోమర హల కుంభాంబుజాత | జలచరోత్పల ఛత్ర శంఖ చక్రములు
గలపాదములచొప్పు గంటిమి దేవ ! | కొలఁదికిమీఱ నక్కొలని దగ్గఱను,
లంకె వైశంపాయ నాఖ్యహ్రాదమునఁ | గ్రుంకియున్నాఁ డిందుకుల సార్వభౌమ !
నీచిత్త. ” మనుటయు సృపుఁడు వారలకు | రాచయోగ్యంబులు రవణంబులిచ్చి
యా వార్త హరికిని ననుజన్ములకును | మోవంగ నేకాంతమున నెఱిగించి,
భీకర ప్రస్థానభేరివేయించి | యేకమై కాహళు లిరువంక మ్రోయ
వారణంబులతోడ వాఙులతోడఁ | దేరులతోడను దీవ్రత మీఱఁ
గదలిరా, నప్పుడా కలకల ధ్వనుల | నడటుమై విరి ద్రాణియాదిగా రథులు
కొరవేశ్వరునకుఁ గణఁక నిట్లనిరి : | “ వీరె నచ్చిరి పాండవేయులు దేవ !
అలఘు విక్రమకేళి నసికిఁ బోవలయు, | జలములు వెలువడి చనుడెమ్ము వెలికి.
వెఱవకు పోరుట వీరధర్మంబు | వెఱచిన మమ్మంపు వేగ నొండెడకు.
వఱలి మీ చిత్తము నచ్చిన వేళ | మఱి వచ్చెదముగాని మాకానతిమ్ము ;

1. రీతి. 2. గొనకొని 3. భీముఁడు కర్తవ్యధర్మము. (మా)

అచ్చలంబున వారలటు వచ్చి." రనిన | మచ్చికతోడ నమ్మానాథ్యుఁ డనియె :
 "ఈవేళ వలవదు ; ఎలమి నిచ్చటికి | భూవరు లాధర్శపుత్రులు వచ్చి
 పోయెద ; రా పాండుపుత్రులు దిరిగి | పోయినఁ జనుడెండు ప్రాద్దువో నిచ్చి.
 వారు వోయెదరింక వారణపురికి | వారక ; కాదేని వచ్చిరేనియును
 నను నిప్పు డాయింద్రునకుఁ జేరరాదు, | చనుఁడు మీ." రనిన సచ్చటువారువాసి
 యరిగి దూరము వోయి యుంకొరవునకు | నరుదార నెట్లాకో యని నగఁ బొంది
 తల పోయచుండ, ¹ నత్తటి నేను వారి | యలరిన రథముపై నట వేగ డిగ్గి
 పొంచి యమ్మాడుఁ గున్నపొంతకు వచ్చి | యంచితగతి డాగి యట్లున్నవేళ,
 పాండవు లత్యంత బలములుఁ దారు | భండనోదగ్రులై బంధులు హితులు
 ననుజారుఁ దనయులు నాపులు సఖులు | గొనకొని యిరుఁ గెలంకులఁ గొల్చిరాఁగ
 నోలి సుయోధనుఁ గేలి సేయుచును, | ఆలోన ధర్మజుఁ డటఁ జేరవచ్చి
 భీమార్జునులఁ జూచి పృథుతరాటోవ | భీమసాహస రోధ బృందంబుఁ జూచి,
 యతి రథులను జూచి హస్త్యశ్వసుభట | వితత వర్గముఁ జూచి వెనద్రావదేయ
 పాంచాలురను జూచి పలికె : "నితండు | పంచాస్య సన్నిభ పటు పరాక్రముఁడు ;
 వాఁడిమి నూటక వచ్చినవాఁడు | గాఁడు ; ఏమెంచి యిక్కడ వచ్చినాఁడో
 ఈ మహావీరుఁ డిట్లేల యీ యున్ని ? | ఏమియు నెఱుంగరా దీతని మతము.
 ఎఱిగియు నెఱుంగని యితరులచూడ్కి | నెఱుంగమితోఁ గూడి యేమరఁ గాదు.
 పదిలమైయుండుఁ డీపట్టన మీరు | మొదలఁ జక్రాకారముగఁ గాలుబలము,
 నావెన్క సత్వంబు లావెన్కఁ గరులు | నావెన్క సతిరథు లట మహారథులు
 నందుకుఁ దిరిగిరా నట మీఁద వీర | బృందంబు నెంతయుఁ బ్రదులంగ నీక
 యీ రీతి నుండఁగా నెంతకుఁ దెగనొ | యారయ మనభాగ్య మది యెవ్వఁడెఱుంగు ?
 వాఁడు మాయోపాయ వరమంత్రములను | వాఁడిమి మెఱసినవాఁ డొనొ కాఁడో !
 కోరిక మానమె కూడైన వాని | బారి కెచ్చరికతోఁ బదిలమై నిలుఁడు." ²
 అని చెప్పి వారల నెట్లుండఁ జేసి | యనఘుఁ డాధర్మజుఁ డాసమయమున
 నీరసంబెసఁగ నాయిభవురాధిపుని ! | చారుమాయాస్పద స్తంభితంబైన
 భూరి జలాశయంబును నిరూపించి, | కారణమంతయుఁ గని యుధిష్ఠిరుఁడు
 ఆచక్రధరునకు నప్పండిల్లనియె : "ఓచక్రధర, చూడు మొగి మాయకాని

1. నత్తటియును వారు. (మా)

పుక్కిటఁ బదునాల్గు భువనంబులునిచి | చిక్కినయట సర్వ జీవరాసులకుఁ
జైతన్యరూపమై సచరాచరములఁ | బ్రీతితో మాయలఁ బెట్టెడు నీదు
భృత్యులముందటఁ బెను తనమాయ | సత్యమేలగును! అసత్యమెకాక.
సురల కసాధ్యమై చొరరాదు జలము; | గరిమతోడుత శిలాగారంబుచేసి
సరసిలో నిర్భయశక్తి నున్నాడు. | విరివి మీకొక్కటి విన్నవించెదను.
నాకంబు చొచ్చిన నలి నగ్నిఁ బడిన | నాకీర్ణమగు మాయ లర్థి గప్పినను
హరుఁడు బాసటయైననక్కటా తన్ను | బారిగొన కట బ్రదికి పోవలయుత్తు!
ఓరమాధీశ్వర, యెనర మాయెదుట | నీరీతి మడుఁగెఁత! యిపుడు తానెంత!”
అని విన్నవించిన న య్యాదిదేవుఁ : “డనఘాత్య! ధర్మజ, యదిగాదు వినుము;
మాయకానికి భూమి ¹ మాయలెత్తగును; | మాయకానికి శౌర్య ² మహిమలుతగవు.
మాయదానవులు ఇమ్మహిమిఁదఁ దొల్లి | దాయలై చరియింపఁ దా నాదివిష్ణుఁ
డా యింద్రుఁ గూడుక యణఁచుట విసవె!” |
రావణాసురుఁడను రాక్షసాధీశుఁ | డోవీర, తా మాయహోమంబు నేయ
రాముఁడాతనిఁ జంపి రాక్షసలక్ష్మిఁ | బ్రేమతోడుతను విభీషణు కీఁడ!
ఆరీతి మాయచే నలరినయట్టి | కారవుఁ జంపి భూకాంతఁ గైకొనుము.”
అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁ డాడువాక్యములఁ | దనమది నుప్పొంగి ధరణీశ, నీదు
తనయు నుద్దేశించి ధర్మరాజవుడు | గొనకొని పేరెలుంగునఁ బిల్చి పలికె:

ధర్మరాజు మడుఁగున డాఁగియున్న దుర్యోధనుని దూఱనాడుట

“ఓకారవేశ్వర, యుదురాజవంశ! | నాకాధిపతి భోగ, నయగుణోద్వోగ!
బలువిడి పుత్రుల బంధులుత్రాది | బలములఁ గలన నేర్పడఁగఁ జంపించి
కుల నాశనము చేసి కొలనిలోఁ జొచ్చి | జలములఁ గ్రుంకినఁ జావేల తప్పు!
నీకేల పనిలేక నీళ్లను గ్రుంక? | చేకొని నీవు చచ్చినమిఁద మాకు
నీళ్లను గ్రుంకంగ నిక్కంబు ³ వలయు. | వెల్లిరా యింతేల వేగంబుగాఁగ
నీకతంబున వచ్చి నిఖిలభూపతులు | చేకొని త్రుంగ వీక్షించి నీప్రాణ
మెంత మాధుర్యమో యీ నీటఁగ్రుంక! | చింతించవైతివి చేటల తప్పు?
ఒనరంగ మాన మేయూరికిఁ బోయె? | ఘనమైన కౌరవ కర్తవై యుండి

1. మట్టెలపడును. 2. మహిమ యెక్కడిది. 3. వలసె. (మా)

క్షత్రియ ధర్మంబు జాఱంగ విడిచి | ధాత్రిలో లెన్నగా దాగితి విచట ?
 వీరంబు వోకార్చి విధిదెచ్చి నీట | బోరనఁ జొర ¹ ముంచిపోయెనే నిన్ను !
 ఇస్సిరో నిందకు నిట రోయవైతి ? | డస్సినవారికిఁ దప్పు సర్వంబు,
 తూర్ణ వాక్యంబులఁ ద్రుళ్లుచునుండు | కర్ణుడెక్కడఁ బోయెఁ గావకనిన్ను ?
 దుశ్శాసనుండేడ దూఱినవాఁడు ? | దుశ్శీలి శకుని యెందుల నున్నవాఁడు ?
 వీరి సత్త్వము నమ్మి వెనసీపు మమ్ము | నారయ గెలిచెద నని నెట్టివైతి.
 నీ మగఁటిమియెల్ల నేఁడు నేఁగంటి ; | బూమెకాఁడవు, ఎందుఁ బో నీకు వచ్చు ?
 భయనివారణకేఱి బఱుతెంచి నన్ను | రయమునఁ గదియంగరా నీకుఁబాడి.”
 అని యిట్లు పలుకంగ నహికేతుఁ డనియె : | “తనరంగ నన్నేల తప్ప నాడెదవు!

మధుఁగుచనుండి దుర్యోధనుఁడు ధర్మజున కు త్తరమునఁగుట

దొరలను నిష్టబంధులఁ ² బాయుటాకటి, | వర శత్రునంపద వమ్మైన దొకటి,
 కరి తురంగాదులు కడతేరుటాకటి, | యరయంగ బలమెల్ల హతమైనదొకటి,
 సర్వంబు చెడిపోయి నమసిన దొకటి, | యుర్విలోపల భంగ మొదవిన దొకటి,
 యిట్టి దుష్కీర్తుల నేఁ గన్న దొకటి, | గట్టిగా నమర గంగావ్రవాహమునఁ
 బడఁ దీఱుఁగాక, యిప్పటి నీళ్లలోనఁ | బడినఁ దీఱునె! యేల పలికెడు పడరి ?
 కాంతేయ, నన్నెఱుంగని వాని వలెనె | వింతమాటల నింత వీడనాడకుము.
 పోటు మాటలుగాని పొసఁగ నీవంటి | పాటి మాలినమాట పలుక నే నేర.
 సాంద్రవైఖరి హరిశ్చంద్రుండు రామ | చంద్రుండు నలుఁడిట్లు సంకట పడరె !
 ఈ వన్నమాటల కెల్ల మార్గాట | నీవలె నేనాడ నేరనుగాని
 చండప్రతాప భుజాదండ కాల | దండంబు నా గదాదండంబుచేత
 గనెలుగాఁ దునెలుగాఁ గదిసి మీతోడ | ననికివచ్చెడువాఁడనై యున్నవాఁడ.
 చనిరండు మీఁద విశ్రాంతి వే తీర్చి | చెనకి మీమనసు రాజేసెద.” ననినఁ
 బాండవాగ్రణి నవ్విపలికె : “రారాజ, | నిండిన మాదప్పి నినుఁ జూడఁ దీతె;
 నీట నున్నాఁడవు నీ డప్పి దీతె ; | పాటించి యేతెమ్ము బవరమ్ము సేయ”
 అనిన ధర్మజున కిట్లునియె నీసుతుఁడు : | “³ జనియించె నాకు విచార మీవేళ;
 రణము నాకేటికి రాజ్యమేమిటికి ? | తృణలీల నందఱుఁ డెగిన పిమ్మటను

1. మొత్తి. 2. జంపు. 3. జని యిల. (మా)

మిమ్ము గెల్చిన వృథామేదిని బడవి. | పొమ్ము; ఎవ్వరితోడ భోగించువాడ? |
 తాతయు గురుడు రాథానందనుండు | జ్ఞాతులుఁ జావ 1 రాజ్యంబు నాకేల?
 తమ్ములు ప్రజలు నందఱుఁ గల్గ నీకు | నెమ్మినిచ్చితి భూమి నీవేలుకొనుము.
 రవణ వాతాంబు పర్ణములు భక్షించి | తపమాచరించెద దారుణాటపుల.
 బలహీనమగు నీవు బయలావటించి | తొలఁగక నృత్తికాదుల భుక్తిగొనుము.”
 అనవుడు విని పాండవాగ్రణి యనియె : “ 2 అనఘ! మేల్మేలు మహాయుచ్చేదీవు!
 శల్యుండు వడిన నీచావు దానెఱిగి | కల్యంశభవ, పాఱఁగాఁజెల్లు నీరు
 ద్రావఁబోసినరీతి ధరణి యిచ్చితివి | వావిరి సీవంటివాడెందు లేడు.
 ధీర రాజులకుఁ బ్రతిగ్రహవృత్తి | నీరాదు గొనరాదు ఎఱుఁగవా నీవు?
 మానవేశ్వర, నిన్ను మడియించి కాని | యేనేల యేలుదు నీ నేల యెల్ల?
 కాదుపో మముగెల్చి కణఁగి యీ భూమి | మేదినీశ్వర, యేల మేకొమ్మురమ్ము.
 ఏగతి వాడవై యిచ్చెదు భూమి? | బాగు దప్పిన నీచ పద్ధతి తగునె!
 అవనీశ, యీమాట యాదికాలమున | శివమతి నాడక చెఱిచితి కులము.
 రయమొప్పు గృష్ణుండు రాయబారంబు | దయతోడ రాఁగ నాతనిఁ బట్టఁదలఁచి
 మైదూలైకాదు మా యవని లోపలను | ఆదట సూచ్యగ్రమంత యీ ననుచుఁ
 బొమ్మని యాడవే భూప, దూషించి; | అమ్మాటలెల్ల నిన్నారడిఁ బెట్టె.
 “ ఆత్ర సన్యాసంబు ” లవధరించెదవు | గోత్రసంహారంబు క్రూర, చేసితివి.
 ఒప్పు నేరీతి మాకొనఁగెదు భూమి! | చొప్పుడ నింకెంకు సురిగి పోయెదవు?
 పొలియ లాక్షాగృహంబునఁ జిచ్చువెట్టి, | సలిలంబులను ద్రోచి, సర్పాళిచేతఁ
 గఱపించి, విషమును గబళింపఁబెట్టి, | తఱలక కల్లజూదమున నోడించి,
 ద్రాపది నీడ్పించి, తమరాజ్యమెల్ల | నేవునఁ గైకొని యిట వెళ్ళఁ ద్రోలి,
 ఇదుమలఁ బదుమూఁడువఁడు లయ్యడవిఁ | బడరాని శివగలతోఁబడి యుండఁజేసి,
 యెనయ నీనేలకై యేచిన యట్టి | చెనఁటి, మీమాయలఁ జిక్కకుండితిమి.
 ఏటికి నీమాయ లిభాపురాధీశ! | నాఁటిమాయలు సేడు నయమఁటె చూడ!
 కోటి విద్యలు ధాత్రిఁ గూటికి రావు | కాటికిఁ గూర్చుండి గర్వమేమిటికి?
 బంటవై యేతెమ్ము బవరమ్మునేయఁ | గుంటిన విధియేల కుంటంగ నిచ్చు?”
 అని ధర్మజుండాడ నందఱునిట్లు | వినరాని పల్కులు వెనఁ బల్కి.” రనిన

అనఘు సంజయుఁ జూచి యాంబికేయుండు : “తనయున కిప్పాటు దైవంబె తెచ్చె ;
కానిమాటల నెంత కందెనో సుతుండు ! దీనత వోకార్చి ధీరత గనెనా !
చెప్పవే సంజయ, చీకాకుపడితి | దప్పి విదాహించె ¹దనువు.” నావుడును
నూత తనూజుఁ డాత్మోఁజీశు కనియె : “ఈతటి వినవయ్య యిభపురీనాథ !
అట్టిమాటలకు నీ యాత్మసంభవుండు | చిట్టాడు మనసుతోఁ ²జెయిగదల్చుచును
దైవంబు దూఱుచుఁ దగవిచారించి | భూవర, యనిసేయ బుద్ధి నమర్చి
కాంక్షేయుతోఁ బల్కెఁ గౌరవేశ్వరుండు : “కుంతీకుమార, యేగురు మీరు పుత్ర
మిత్ర భటానీక మిళిత వద్దంధు | పాత్ర సామంత దీప్త ప్రచండోగ్ర
కరి రథ ఘోటక ఖడ్గశస్త్రాది | భరితులై యున్నారు పరఁగ నేనొకఁడ.
వీరితిఁ బోరుదు నిట నొచ్చినాఁడ. | ఆరయ నట్లైన నయ్యెఁ గాకేమి ?
³పానర నొక్కొక్కఁడె పోరెదరోటు ? మునుమిడి దొమ్మిమైఁ బోరనున్నారో ?
ఏదికారణమొ నాకెఱిఁ గింపు.” మనిన | మోదంబుతో ధర్మపుత్రుఁ డిట్లనియె :
“నిను దొమ్మి చంపము నృపకులొత్తంస ! | పనివడి నామీఁదఁబడి పోరు చాలు :
చూచెద నీలాపు శూరక్రమంబు ; | ఏచిమాటలు వేయునేల వేరమ్ము.”

దుర్యోధనుండు మడుగు వెడలి వచ్చుట

అనవుడు నీనుతుం డరిభీకరముగ | ఘనకరాళాకార కలితమై రోజు
పుట్టబోవలి కాల భుజగేంద్రు పగిది | బిట్టు గోపించి యభేద్యోదకములు
వెడలి, యన్నీటిలో వీరరసంబు | కడురూపమైనట్టి కడిమి దీపింప
దారుణతర నండధర మహోద్దండ | చారునన్నిభ మహాచండిమతోడఁ
బ్రలయకాలోత్రాల భైరవాకార | కలితప్రతాప విక్రాంతంబుతోడ,
సంహార భర్తౌగ్ర చటులొగ్గినోత్ర | సంహతి భీకరోజ్జ్వల మూర్తితోడ,
రమణీయ తారహారంబులతోడ | సమరు సుగంధ గంధాదులతోడ
గద కంధరంబునఁ గడువడిఁ దాల్చి | విదితప్రతాపియై వెస వచ్చి నిలిచె.
నిలిచినఁ గనుగొని నృప, పాండుసుతులు | కలగొని సంతోష కలితాత్ములగుచు
బలహంబుఁ దారును బదిలమై నిలువఁ | దలచి నీసూనుండు ధర్మజుకనియె :
“ ఒక్కఁడొక్కఁడె పోరుటొప్పుఁగాకధిప ! | పెక్కండు మీరు నేఁ బేర్చినొక్కరుండ.

నిన్ను సమ్మితి నిదె నీశ్వరో నుండి | ¹ యన్న, నీకిట్టు లన్యాయంబు దగునె! ”
 అనుటయు ధర్మజుండతని కిట్లనియె : | “ ఎనయంగ వినుము నీకేటి ధర్మంబు ?
 బాలుని నభివన్యఁ బరికోట్లుగూడి | మూల ² ధర్మముమీటి ముట్టి చంపితిరి.
 ఇప్పుడు రణపాడి యెన్నెడినోరు | అప్పుడు నీ ధర్మచూడంగ వలదె!
 అక్కటా యేచూన్య లభిమన్యసరియె! | కుక్కవై యూఱక కూపెట్టనేల! ”
 అనిన నిరుత్తరుండై యున్నవిభుని | గనుఁగొని మఱియు నక్కాంతేయుఁ డనియె :
 “ అగిచూచి యొకమాట గూడితిఁ గాని | యిది ధర్మహానియా టెఱుంగనా యేను!
 రయమున నాసేనరాగు నీ మీఁద; | భయమేల నీకింత! పైఁబడినను;
 ధగణేశ, తలఁకికు తలఁచుచుకొమ్ము; | కరము దృఢంబుగాఁ గాసె బిగించు;
 బీరువోవక లెప్పబిరుదునహించి | యేరుకో యొకని మా యేగురినోన;
 వానితోఁ బోరాడి వడి సాహసమున | వానిఁ జంపితివేని వసుధ నీసొమ్ము;
 అదిగాక వాఁడు నిన్న జలలోపలను | మదమున నీపెంపు మడియించెనేని
 నురలోక మేలుకోఁ జొప్పుడు నీకు; | ధరణి నేఁ గైకొందుఁ దగవు శోభిల్ల. ”
 అనిచెప్పి సకల శస్త్రానిమున సతని | కెనసినప్రీతిమై నిచ్చిన నతఁడు
 క్రమ మొప్ప నుపదాల్చి గద కేలఁ బూని | యుతనూథవుఁ జూచి యర్థినిట్లనియె :
 “ గాలినందనుఁ డొండెఁ గవలు దారొండె | శూలితోఁ బోరిన శూరుండునొండె
 నీవాండె గదగొని యేతెండు చాటు | శ్రీవిభవము మీఱఁ జెడివై చెదను. ”
 అని పల్కునంత సకాంతంబునందు | మనుజేశుఁ జూచి యా మాధవుఁడనియె :
 “ ఘనుడైన రారాజు గద కేలఁబూని | యెనసి యుద్ధమునకు నేతెంచెనేని
 కవలేమియగుదురు! కప్పడేమగును! | కువలయేశ్వర, నీవుగొన్న నేమగుదు?
 బాలవె మఱిచెడి పనిఁగితి వేల? | చాలు మూతోడ విచారించవైతి
 ఈగమైతి మే కాక ధాత్రీశ, నీకు; | నుగతనమోయిది మఱచి యాడితివా?
 మాలోన నొక్కని మడియించితేని | యేరుకో సామ్రాజ్య మెల్లని యంటి.
 అదిగాక శకునితో నాడి జూదమున | మది సర్వసామ్రాజ్యమానంబు లోడి
 నుతికెక్కు శమ్ముల నోగెత్తనీక | చతురతఁ బదుమూఁడు సంవత్సరములు
 ఆకలంబులు దిసి యడవులలోనఁ | బ్రాకటంబుగ దుఃఖపడితివిగాదె!
 అట్టిపన్నిదము నేఁజాడంగఁ దగునె! | ఎట్టివెట్టిని! శత్రుకెక్కడిపాడి!

పది నేల విధముల బ్రదుకజాలు | టవినునో రాజుల కాగునపాడి
 భీమునితోడనే బెరయింత కునిన | సామన్యమే యెనిచావు? చెల్లు?
 పవమానతన కుంకులలశాలిగా | నవిశేషముగ గంనతుగుడారాజు;
 తరమిడి మిగుల గదాయుధులను | నుర్రై నగీనితో జొరవేగుజము.”
 అనవుడు ఈ రతి యచ్యుతుఁ జూచి | “నిరవయ్య శ్రీకృష్ణ, విశ్వేశ్వరజుగ!
 యిప్పుడు మీరానతి యిచ్చినయట్టి | 2 విగ్రహముల కేలు వెళున గుగాగ,
 కాలదండముగల కలునిభంగి | సోలికూలముదాంబు నూలిచందమున
 నే గద దాల్చిన నీచరాచరము | తేగతిఁ బొందునో యెఱుంగ నీవు?
 హరిహర బ్రహ్మమ లచ్చెనుంగఁ | దిరమొప్పుమియానశిశువును మాయన్న
 ధర్మజు ననుమతి దగవలెగాక | ధర్మ దుర్యోధను నండించుటెంత!
 అనుటయు చూడవుఁ డాతనిఁ జూచి | యచరాగ మెనఁగ నిట్లని యానతిచ్చె :
 “ఓ భీమ, నీకోప ముపసంహరింపు; | నే భయమందెక నీ కోపమునక,
 ఒక హిడింబాసుర ప్రముఖ నానవుని | బ్రకటించి చంపిన బాహునస్త్వఁడవు
 నాతి ద్రాపని నీడ్చునాడు గోపించి | రీతిగాఁ ప్రణీనలు కెందు చేసితివి;
 ఆరెంటిలోప నాయునరాజు | ధీరాత్మ, చుగితి నిప్పు తానఁగ.
 ఇక నొక్కప్రతిగకు నీకారవుండు | మొకరియై నీ ముఖానుఖుఁ బడినాడు.
 తగిలి నీగదకు నీకవి ప్రాణములకుఁ | దగులై నదిప్పుడు ధరఁకూర్చుటయను.”
 అనునంత సాత్యకి యాదిగాఁ గలుగు | ఘనయోధులెల్ల కాలికుమారు
 బలికిరిల్లునను : “నో బలశాలి, భీమ! | తలఁకుచు నీసుయోధుఁ డన్న నాడు.
 వనవోయె నిట వీనిఁ బనిలేదు చూడ; | మనలక కూల్చి ధర్మజుకిమ్ము ధాత్రి.”
 అనుచోట నాభీముఁ డన్న కిట్లనియె : | “ననజూడు ధర్మజు, నా కానతిమ్ము
 కలనాశమందైన కురురాజుఁ బట్టి | కలనిలోపల నాగు గదపాలుచేసి
 మించెద ధాత్రి యిమ్మెయిని నైకొమ్ము | ఎంచంగ సత్కిర్తి యేఁగునీపించి.”
 అనిపల్కి విలయకాలాభ్ర నిర్ఘోష | జలితాట్రహనుండై చతురత నార్చి
 రాజులు కెడిన రఘురాముషగిఁ | బోవకఘాతచూపుచు డల్పపాట (?)
 అన్నదమ్ములు మిత్రు లగురాగమంద | నెన్నిక రారాజు కిట్లనిపలికె :
 “ఓరి పాపాత్మక, యోరిదూర్షణ, | యోరియనాచారి, యదుటుమైనిలువు.

పాతిన బోసిన బడిలంబుగాగ | పరక మున్నదె బలమును దలపు.
తాతయు గురుడు రాధాపందనుడు | నీశంభున గూడి నీకుఁగాఁబోరి
హతులై గి; పుత్రునితాడును దెలిరి; | గతినికు నెద్ది యెక్కడికి బోవచ్చు ?”
అనుటయు నీపుత్రుఁ డలంకఁజెప్పింప | నచిల శసూభవు నర్థి నిట్లనియె :
“ఏలమూరుతి, నీకు నింతగర్వంబు ? | తూలపోనాడుట దొడ్లతనంబె !
ఎందఱుచచ్చిన నేచుగం; మిచ్చు | నింకఁ జలంక నే నెఱుఁగును.
తగని మాటగను నృథాగర్వమేల ? | మగతనంబిటు చూపుచు నేడునీవు.
కోపంబుతో మొన్నగుణి గర్వంఁగాఁ | యెఱుఁగు నశీతివో యెరుగవా భీమ !
వంటలవాడవై వంశుచు విరిటు | నింటకు మిగిలినవెల్లను గుడిచి,
బకుడనువానికి బలినురాలింట | యకట పాఱగనై చిచ్చుంబుగుడిచి,
నాశోడి యుద్ధంబునకు నీకుగావు | బాశలింక నిల్చు నట్టి చంపెదను.”
అనిన భీముడు నవ్వి “యట్టై కానిచ్చు | ననుఁ గాలలాడఁ బూనినతప్పు గలిగె ;
కడఁగితో నన్నయుఁ జూపవచ్చెడిని | కుడువఁబోవుడు నేల కూరాకులడుగ?”
అని నల్గురున్నంత యనుశనూభవుడు | మఱి నాభుండును వానవి కవలు
మొదలైన రథిగు లిమ్ముల నెడఁగొనగ | నదనుగాఁ గూర్చుండి యెటు జూచుచుండ,
భీమ నుయోధనుల్ భీమప్రతాప | కాదులై గడలంక గవునెనల్ దిగిచి
కాలదండంబుల కైవడిఁ ద్రప్పి | యాలోకనంబుల నపి డుస్సిపాఱఁ
గరికరి గిరిగిరి గ్రహము గ్రహంబు | హార గపినయట్ల యిద్దఱును

భీమధుర్యోధనుల గదాయుద్ధమరయుటకై బలరాముఁడేతెంచుట

ఆగూఢిఁ బోరాడి నాముత్తమైన | నాకుఁ జూపె యెఱంగి
కౌరవనాథుడు కగమర్థిదనకు | గౌరాబు శిష్యులగు గాన సవ్యభుని
కదనంబు చూడఁచు గౌతుకంబైన | గవల మహాతీర్థిగతి నేఁగుదేర,
ననతి దూరంబున నచ్యుతాగ్రజాని | గనుఁగొని వేలకఁ గౌరవేశ్వరుడు
నరవింద నయమందు నా పొందునుతుంటి | నలవొ న్న పక్షితో నెఱుఁగుఁ బోయి
దండప్రణామముల్ దగఁ జేయు, వారి | నిండాలు కాఁగట సలాంబరుడు
నాపజ్జ నందట నెక్కునఁజేర్చి | శ్రేష్ఠుల దీనించి జగ్జ్ఞ దీపించి
కౌంఠేయు దీపించి నెల దీపించి | దూరంబుఁ గ్రతి బాధ్యుని దీపించి
వారి సేమంబులు నిలగొప్పం దేలను | వారక దన శుభవార్త చెప్పుచును
“ భువి దీర్ఘయాత్రకై పోయి యునక | చలంబు లామును దృష్టింప నడు.

ధరణీశ, మిమ్ము నిండఁ జూచుకొంటకుఁ | జరక్తియుతులు నాశిష్యులు వీరి
 దారుఁబైన గదాయుద్ధకేళి | కోరికఁ జూచెడి కొఱునై వేగ
 వచ్చితి.” ననవుడు వాయునందనుడు | నచ్చిన భక్తితో నాగకేతనుడు
 గదల హస్తములెత్తి కరమర్థిమొక్కఁ | బొదివి యిద్దఱు గృహ పొనఁగ దీవించె.
 అప్పుడు ధర్మజుఁ డారాముకనియె : | “తప్పక వీరి గదాయుద్ధ మిపుడు
 చూడుఁ డించుకనేపు సొరిదిమై” ననినఁ | బోడిమిమీఱ నిమ్ముల సమ్మతించి
 యచ్చోటఁ గూర్చుండె నవనీశతిలక ! | చెచ్చెట నేమని చెప్పుడు !” ననిన
 నాంబికేయుడు మది ననురాగమంది | “మంబుజాక్షుని వాయులఱఁగెఁబో నేడు ;
 బలభద్రుఁడిదే మనపాలి భాగ్యమునఁ | దలరి వచ్చిన, సుయోధనునకు నేడు
 తెక్కలు వచ్చె ; నగ్రీతలం జేల | నెక్కడి పాండవులింక ! రాముండు
 ఆరూఢి నిరువాగు నాది కాలమునఁ | దోరమై యాజి కుద్యోగంబు నేయఁ
 దానెన్ని విధములఁ దవలి కృష్ణునకు | నూనిచెప్పిన వినకున్న దాఁ జూచి,
 “బలి 1 భేది పాండవ పక్షపాతుండు | తెలివితో ప్రచ్యుచేతికిఁ గోల యిచ్చు ;
 పాయదు పోరాని పాండవహాని ; | నేయేల కన్నుల వీక్షింప నొల్ల ;
 ఆపాపమున శౌరి యటఁ బోవుఁగాని | యీపాప మేనొల్ల నిఁది. నని వారి
 యనుమతితో నాతఁడరిగెఁ దీర్థముల | కని పింటి నాతఁ డత్యంతమోదమున
 నేమి తీర్థములాడె ? నెచ్చోటఁ దిరిగె ? | నీమెయి నా తెఱంగెఱిగింపు.” మనుచు
 సూతజు నడిగె నాక్షోణీశుఁ డనిన | నాతతలఱుగఁ బ్రియమంది యచ్చునులు
 లనఘాత్మ, తరువాతనైన నృతాంత | మనుహొప్ప జెప్పనే యనియడుగుటయు
 సర్వజ్ఞ, సర్వేశ, సర్వభూతాత్మ, | గీర్వాణవతివంద్య, కేశవ, యజుర,
 కలిత పారావార ఘనతరళయన, | సలినదళాక్ష, పింగాసంస్తుత్య,
 ఘనమాని హృదేహ కలితసందోహ | వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ !
 భక్తవత్సల, జగత్పాననమూర్తి, | ముక్తిప్రదాయక, మొక్కెద నీకు
 ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య | పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఖ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ | సుగుణాధ్య సోమన సుకపీండవర్య
 రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస | ముచితార్థ యుతముగా నొప్పెరెండవది.

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీగరుడాద్రీశ, సృష్టిప్రకాశ, ఆగమ వినుశ, శ్రీహరి, వాసుదేవ !
 జనమేజయునకు వై శంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పదొడంగె :
 ఆరీతి రాముఁ డిత్యాదరం బొప్ప । దోరమై నిఖిల వస్తువులెల్లఁ గొనుచుఁ
 బ్రవించులబుద్ధిఁ బ్రభాసతీర్థమున । నవగూహ మొనరించి యచట దేవర్షి
 పితృతర్పణములు సంప్రీతిఁ గావించి । యతుల తేజోధనులగు విప్రవరులు
 తనతోడరాఁ బ్రమదంబునఁ గదలి । మొసయ నేనుదొందు నేమిగావలెనొ
 యట్టి సత్కర్మంబు లాచరించుచును, । నెట్టన సకల ముని శ్రకరముల
 కాలయం బైనట్టి యాకురుక్షేత్ర । మోలిమై దర్శించె నొప్పుగా ననిన
 జనమేజయుండు తీర్థనవిశేష ఫలము । వినఁ గోరుటయు చూనివిభుఁడిట్టులనియె :

ప్రభాసతీర్థాభివర్ణనము

బలదేవుఁ డేగు ప్రభాస తీర్థంబు । అలఘుపుణ్యంబు మహాతీర్థమనియు ;
 శశి తన క్షయమందు సమయించి బ్రదకె । విశదమై యక్కథ ఏవరింతు వినుము.
 దక్షునశ్విన్యాది తనయల సరసి । జేక్షణలను జంద్రుఁ డిరువ దేధురను
 బరిణయంబై మహాపరమ సంతోష । భరితుడై యందు లోపల సగ్రచుహిషి
 రోహిణి యనుదాని రూపరేఖలకు । మోహించి యప్పుడిమ్ములఁ జిక్కిచొక్కి
 వలపించి యెంతయు వలరాజుకేళిఁ । దెలివొంది తెప్పలఁ దేలుచు నుండె.
 తక్కినయింతులఁ దానొల్లనికిని । గ్రక్కునఁ దమతండ్రి కడకేగి వారు
 కన్నుల బొప్పొంబుకణములు దొరుగఁ । జన్నుగుబ్బలమీఁద జాటువయ్యంట
 తొంగుల మోములకును మాటుచేసి । యంగన లేప్పుచు నప్పు డిట్లనిరి :
 “అక్కటా ! తండ్రి, మహాప్రతాపమున । నొక్కట మముఁ జంద్రుఁ డొల్లనిచేసి
 సాహసంబునఁ బుష్పసాయకు కేళి । రోహిణియోఁ గూడి రూఢి నున్నాఁడు.
 మాకేటి జన్మంబు ? మా కేటి బ్రదుకు ? । ప్రాకటంబుగ” నని పలికిన దక్షుఁ
 డాక్షణంబునఁ జంద్రు సటకు రప్పించి । వీక్షించి యిట్లనె వివరంబుగాఁగ :

“ఇది మేము చూడ! నీకిట్టి గుర్బుద్ధి! మదిని వాటిలె? నిట్టి చూటలు గలవె?
 ౧. హిమిమిదం బట్టినకూర్చి | సరిగాను బాటింపు సతుల నందఱును
 తగవుతప్పక; కాక తప్పితివేరి | నెగడంగ మఱి నీకు ¹నీ వెఱుంగుదువు.
 బుద్ధిహాస్యతఱును పో కాచినాడ; | బుద్ధితో యదుకుము పొమ్ము పో.” మునున
 నాప్రభావతి నూట బిలలును చేసి | యప్రబుద్ధిని దొంటి యట్లు నర్చింప
 వెళ్లి దక్షుడు తనియిచ్చు గోపించి | యఱుదెవుల్ కిగొమ్మని యతని శపించె.
 నలిగి యెంతయు నాడునాటికిని | జెబువెల్ల నుడివోయి, చంద్రుడ కిట్లుండ (1)
 నకిల నల్లుల చెడ నఖిలాపధులును | హతము గాఁ జొచ్చెను; అఖిలచానవులు
 కడు దస్సి యుడ బోకంబు లన్నియును | అడలెగాంతులు దక్షుని మృతాంతానొప్పి.
 ౨. యెల్ల వెళ్లి యిందాది దేవతలు | కదలి యా చంద్రుని కడ కేఁగుదెలి :
 “మమిగానై, మదియేమి క్రుస్పితి విపుడు? | తెమలక ధర్మంబు తెల్లవు దస్పితివా?
 వేడిన వారల పృథగ్ బంపితివా? | వాడి నీ తేజంబు వడి గ్రుంగుటేమి?”
 యనిను జంద్రుడ మృతమగులఁ జూచి | గొనఁగొని తన్ను దక్షుఁడు శపించుటయు
 విన్నవించిని వారు వెఱవకు మనుచు | గ్రన్నన చంద్రుడ దక్కక గొనిపోయి
 మునుచి న్నూర్చి దక్షునికి మొక్కించి | యరముంగ నపరాధి యకానైన వీని
 గణదై నాఱుగఁ బది రక్షింపు | నిరతిమై మమ్ముమన్నించి” నావుడును
 న కోమలత్తుండై చంద్రుని జూచి | యింతుల యెడల నీ విడినైన సమాతఁ
 బరణి నీరర్థతీ ప్రవిమలాంబువుల | నరుదుగా ³సమవస నమనసయంగు
⁴కన్నా ము ప్పె క్షంబున నీవు | పూరి తేజోవృద్ధి పొందంగఁ గలుపు.”
 అనిచెప్పి యనిచిఁ నంబుజారాతి | యనిమిషవర్గుల యానతిఁ జేసి
 గూఁ జరన్మతిఁ దీర్థమాడి యెంతయును | భాసురతేజః ప్రభావుండై గొప్పె.
 అది కారణంబుగా నా తీర్థమిపుడు | సదమలంబుగఁ బ్రభాసంబనఁ బగఁ గె.
 అనిదీరానిత్ర కంబు వీన్న నరుల | కానిన పాతకహరము భూనాథ!
 కావున రామిండు ఘనశ్రీతన్నాన | మావిమలానది నెట్లాచరించి
 యందుండి వేగిని యటు మఱునాడు | ⁵మందరంగు చమసోద్యోని మనెడి
 1. నీజిహ్వదత్తు. 2. లాలిమి. 3. గమ్మని. 4. నవమన నవమన. 5. స్నానమై పక్షపక్షంబుల
 6. మందరంగు దిమసోద్యోవనెడి. (మా)

చమసోద్యేద తీర్థ ప్రభావము

పరతీర్థమున కేగి వగున నారాత్రి । సరవిమైఁ గడపి ¹సుస్థా సంబు కలిగె.
 ఆతీర్థమాహాశ్శ్నో మటవిను మనఘ ! । యేతీర్థములకంటె నెక్కుడై సరఁగు
 నాతీర్థ ; మఁదలి కనతిదూరమున । నాతతి నొక యగ్రహారంబు గలదు.
 అందు బ్రహ్మసమాను లగ్రజోత్తములు । పొందు గా మువ్వురాప్రోల పర్తింతు.
²త్రితుండను ద్వితుండ నేకతుండనువార । లతులులై యొకరాజు కట దీక్షయిచ్చి
 యతనిచే గోగణమలవి గాకుండఁ । బ్రతిగఁ గైకొని రాఁగఁ, బరిపాటిఁ ³ద్రితుండు :
 “కొసి ముప్పందును గొని కట్టనట్టి । యాస బ్రాహ్మని ” కన్న నిధిక్మై పరఁగి
 తక్కినతమ్ము లిద్దఱికిని గోవు । ⁴నొక్కటైన నొసంగ భుజియొక్కొనుచుఁ
 బోయె; బోయిన హను బుద్ధిలో నగచి । పాయక వెనువెంటఁ బఱస, నాద్విజుండు
 వికలతఁ ⁵జనుచును విధివశంబునను । ఒకవృకంబును జూచి యురుభీతిఁ బొంది
 పాటిపోవఁగలేక పడె నొక నూత । నారూఢి సంతలో నాయురువుగురు
 ఆగోగణంబుల నటఁగొని వేగ । రాగిలి యేగి రారటమెల్ల మాని.
 తానొండు దలఁపంగ దైవ మొండొకటి । పూని తలంచిన పోల్కిమై నవుడు
 నట్టి నూ తను బడి వడి నాద్విజుండు : । “ఇట్టి పాపంబింక నేమిటఁ గడతు ?
 మతినిఁ దమ్ముల నవమానించు నాకుఁ । గృతకమై యివ్వధిఁ గీడొందకున్నె ?
 ఈవట్టికూపంబు నింపు సొంపారఁ । బావనోదకపూర్తిఁ బఱసి యిన్నీరు
 సోమపానముచేసి శుభము వాటించి । యీమహాపాతకం బే బాతు.” ననుచు
 యజ్ఞపాదసము లట్లమరఁ గల్పించి । విజ్ఞానధన్యుడౌ విప్రుండు కడఁగి
 యమర తర్పణ యాగ మటునేయ వారు । కమనీయ యాగభాగములఁ గైకొనుచు
 నాకూపమున దివ్యమగు జలంబొసఁగి । యాకొని మఱి సరమడుగు నీవనిన
 సురలతో ననియె భూసుర కులోత్తముండు : । “ధరణిలో నానహోదరుల వంచించి
 నట్టి పాపము వాయ, నవని నీజలము । నెట్టి వాఁడానిన నేపువీపించి
 సోమపానఫలంబు సొరిసి సిద్ధింప । నోమహాత్మకులార, యొసఁగరే” యనినఁ
 గొనిమ్మనుచు నిచ్చి కడువడి సురలు । పూని పోవంగ, నస్పృహకూపంబు

1. ‘ఉదపాన’ మని కవిత్వయ. భా. 2. కృతుండును ద్రువుండు సుకేతుండుననఁ. 3. గృతుండు.
 4. నొక్కటైనను ఈక యుసి దెగ ననుచు. 5. జనుదేర. (మూ)

సమృతసంభవమైన నప్పు డాదిగజుని । కమరంగఁ బాతకహరమయ్యె; సంత
 నందుఁ దీర్థంబాడి యారాహిణేయుఁ । డందంద వినశసం బందును గ్రుంకె.
 కదలి యందులసంకి కడు శీఘ్రగతుల । సదయుఁడై¹ శంఖ నై సర్గికంబులను
 నాగధన్వంబను నామధేయముల । బాగుమించిన మూఁడు పటుదివ్యనమల
 నవగాహ మొసరించి, యంతటఁ బోక । నవభంగి జాహ్నువీసది దీర్థమాడి,
 ఘనతరస్ఫూర్తి లోకస్తుత్సమహిమ । ననుపమంబగు నైమిశారణ్యమునకుఁ
 జరియె ; నత్తటి దీర్ఘసత్రమచ్చోట । నొనరించుచునులు ప్రత్యుత్థానమెలమిఁ
 జేసివినములై సీరాయుధునకు । నానెంచిడి పూజలర్థిఁగావించి.
 రన్నీలపటుఁడు ప్రీతాత్ముఁడై యచటఁ । దన్నుగన్గొని సముత్థానప్రణామ
 సన్నతులుడిగి నిన్సంభ్రమచృత్తి । నున్నతానమున నున్నట్టిసూతు,
 సతని సమీపస్థుఁగు భూమిదేవ । తతిని వీక్షించి క్రోధమునెలకొన్న
 “హేతువేటిదియొకో! యీప్రతిలోమ । జాతుఁడు మునిసభాస్థలమున నిట్లు
 తానొకముఖ్యు చందము నను దురభి । మానియై యాశక్తి మనుమనివలన
 దండిగాఁ గథలు గాథలు గొన్న వేర్చి । పండితమృన్మయఁడై పరగెడు; నిట్టి
 చెనెటివాఁ డభ్యసించిన విద్యలెల్ల । మనమునఁ జింతించ మదకారణములు
 గాని సద్గుణహేతుకంబులు గావు । గాన ధర్మమునిచ్చుఁగాఁ బుట్టినట్టి
 మాకు నీదృశశిదుష్ట ముద్దనంబెపుడు । కైకొని⁴ గావించఁగా న్నర్హ”మనుచు
 భావించి కరధృత పటుకుశాగ్రమున । వావిరి నానూతు వధియించె; నపుడు
 అక్కడిమునులు హాహారవంబెనఁగ । నక్కామపాలున కనిరి : “యోదేవ !
 యేము బ్రహ్మాసనంబిడినారమితని ; । కీమేర మున్ను నీవెఱుఁ గనియట్లు
 తెగువమై వీని వధింపితివలిగి । నిగమవాక్యస్థితి⁵ నిజముగైకొనక.
 పరమపాపనుఁడనై పరఁగనీచివుడు । కర మొచ్చ నీపాతకమునకుఁ దగిన
 యట్టిప్రాయశ్చిత్త మటునేయకున్న । నెట్టిధర్మమునిల్చు నింక లోకముల ?”
 అనుటయు నారాముఁ డెట్లకావెంతు । మునులార! దీనికి ముఖ్యపక్షంబు
 వినిపించు; డడిగాక వీనికాయువును । ఘనతరనత్త్వంబు కరుణఁబాటనము
 నెనఁగుట మీకిష్టమే యిటులైన । మనలక నాయోగమాయఁగావెంతు.”

1. గంగవిస్తరకంబనగ, 2. ధన్వంతర. 3. దృష్టి. 4. భావించఁగా, 5. నెపము. (మా)

ననిన నమ్మునులు 'నయ్యస్త్రసామర్థ్య | మునకు మృత్యువున కిమ్ములనట్లమాకు
 నేగతి వై కల్యమెసగక యుండు | నాగతి యొనరింపు మఖిలేశ, నీవు.'"
 నావుడు "తాన నందనుడయి వురుషుఁ | డావిర్భవమునొందు" నని నిగమోక్తి
 గలదటుగాన నక్కథకునిపుత్రుఁ | డలఘునత్వాయతానామయత్వములు
 గలిగి వక్తృత్వ విఖ్యాతిన్లెందు | వెలయు; నోమునులార, వినుడిప్పుడేను
 జింతింప కాచించిన యాయవజ్ఞ | శాంతినొందఁగ నభీష్టముమీకొనర్తు
 నడుగుఁ డెయ్యదియైన" ననిన నమ్మునులు | కడుముదంబున సీరకరున కిట్లనిరి :
 "ఇల్వలుండను దానవేంద్రుని సుతుఁడు | పల్వలుండనువాఁడు ప్రతిపర్వమునను
 జనుడెంచి మాయాగళాలలోన | మునుముగా రక్తనిష్కాత్రపూరములు
 1తరనఖండములు మద్యంబుల జల్లు | గురిసియేచుఖమాను గొనసాఁగినీడు.
 దూరితాత్ముడైన యా 2దుష్టాసురేంద్రఁ | బరిమార్చుటిదిమాకుఁ బరమశుశ్రూష.
 మఱియంతమీఁద నిర్మలమతి నీవు | పరమతి భారతవర్షంబునందుఁ
 గల తీర్థవిత్తి సాంగముగఁ బండ్రిండు | నెలలొనర్చిన బాపనిష్కృతి వగుదు. "
 వని రంతఁ బర్వసమాగమంబైన | మునులు యాగక్రియోన్ముఖులౌటెఱింగి
 పెనుధూళియును తాలపెల్లలు నినుము | మునుముగా సురగాలి ముందట వినరి,
 కడురోతగాఁ బూతిగంధ మెల్లెడల | నడరఁగా యజ్ఞశాలావలి యందు
 మలమూత్రములు కర్దమముగ నుదందు | బలువిడిఁ గురియుచుఁ బల్వలొసరుడు
 కలుకు జుంజుట వెండ్రుకలుగు, బెన్నలుపు | గిఱిగొనుమేను, నగ్నిచ్చాలలెసఁగు
 తెఱనోరు, పవిదండతీక్షణదంష్ఠ్రికలు, | కుఱునిప్పలురలుచూడులు, మిడిగ్రుడ్లు
 ముడినడుబొమలును మొఱకుమీనములు | నిడుఁద జిహ్వయుఁ గ్రొత్తనెత్తురువడియు
 నరచర్మ 3 తలమున నాంత్రంబుఁ బెనఁచి | సిరలగుచ్చిన పచ్చిశిరములపేరుఁ
 గలిగి క్రొవ్వెఱుఁగులు గగనమార్గమునఁ | దళతళ మెఱయు 4 నుద్ధత త్రిశూలంబు
 కరమునఁ ద్రిప్పచుఁ గర్ణకఠోర | ఘన నిస్వనమున నగ్గలికనార్పుచును
 ఘాతగాఁ బఱతెంచు గతిచూచి బలుడు | దైతేయ హృదయభేదనములై మెఱయు
 తన హల ముసలముల్ దలఁచ నాక్షణము | చనుదెంచుటయు వానిఁ జయ్యనచూచి
 హలమున గగనస్థుడైన యాదైత్యు | గళము 5 దగిల్చి భీకరముసలమున
 నడునెత్తి మొత్తఁ, గరంబునమెదడు | వెడలి పల్వలు నోరువిచ్చుచు గ్రుడ్లు

1. తనర 2. దుష్టాచ. 3. ఫలమున. 4. నుద్ధతి. 5. గదల్చి. (మూ)

వెలుపలికులుకఁ బవిప్రహరమున | బలుకొండమహిఁగూలు పరునునఁగూలె.
మునులెల్ల నప్పుడు మునలాన్తుఁ జెలఁగి | వినుతులుసేసి వేవేలు చందముల
దీవించి విబుధులు దేవేంద్రుఁ బోలె | శ్రీవెలయుఁగ నభిషిక్తుఁ గావించి
యెప్పుడుఁ గైవ్రాల కెనఁగు వాసనల | నొప్పు నుత్పల్ల నరోజు మాలికయు
నసద్భృత దివ్యాంబ రాభరణములు | నొసఁగిన, నాహలాయుధుఁ డాదరమునఁ
జేఱిని వారలచే ననుజ్ఞాతుఁ | డై కతిపయ భూసురాన్వితుఁ డగుచుఁ
జని కౌశికిని గృతస్నానుఁడై, సరయు | వను నదిఁగ్రుంకి, ప్రయాగ దర్శించి,
మఱి పులస్త్యుని యాశ్రమము ప్రవేశించి, | కరచుర్ధి గోమతీ గండకీ నదులఁ
బరత సేవించి, వివాశలో మునిఁగి, | నరనుతంబగు శోణనది దీర్ఘమాడి,
గయయు గంగాభిసంగమము నీక్షించి, | రయమార నమ్మహేంద్రక్షాధరమున
కరిగి యందున్న లోకైకసన్నతుని | బరశురామునిఁ గాంచి ప్రణమిల్లి కదలి,
ధరనొప్పు సప్తగోదావరి కేగి, | వరుసఁ బంపాసరోవరమును భీమ
రథిఁ గనుఁగొని, కుమారస్వామిఁ జూచి, | పృథివి యెల్లందును బేర్కొనఁ దగిన
శ్రీనగంబెలమి దర్శించి, విఖ్యాతుఁ | డైన వేంకట పర్వతాధీశుఁ గొలిచి,
కామాక్షి దేవిని గని, నిత్యసౌఖ్య | సీమయైనట్టి కాంచీపురినుండి
పావనంబై జగత్ప్రఖ్యాతి నెనఁగు | కావేరియం దవగాహంబు చేసి,
శ్రీరంగశాయి నాశ్రితపారిజాతుఁ | జేరి సేవించి, చెచ్చెఱ వృషభాద్రి
ననురక్తిఁ బొడగని, యాకురుక్షేత్ర | మున నిల్చి దక్షిణంబున మధురాఖ్యుఁ
బాలుపారు పురిఁ జొచ్చి, భూరిపాపములఁ | దలఁగించు సేతుబంధముమెట్టి యచటఁ
బదివేల మొదపుల బ్రాహ్మణోత్తముల | కొదవిన భక్తిమై నొసఁగి, రామేశు
భుజగభూషణ భక్తిముక్తిదాయకుని | భజించి, యటఁ దామ్రపర్ణికే బోయి,
మలయాచలంబెక్కి మహిమఁ బెంపొందు | నల యగస్త్యునికే బ్రయంబుగ మ్రొక్కి
యతనిచేఁ బూజితుఁడై వార్ధికఱుత | నతతంబు నభిమత సంపదలిచ్చు
కన్యాసమాఖ్య దుర్గాదేవి నఖిల | మాన్య నుపాసించి, మహితప్రశస్తి
జరగు ¹పంచావకేశంబను తీర్థ | పరమునఁ దగనాష్టవంబాచరించి,
శ్రీకరంబై శివక్షేత్రమైనట్టి | గోకర్ణమున నిందుకొటీరుఁ గొలిచి,
మనుతీర్థమాడి, క్రమ్యుఁ బ్రభాసమున | కనఘుఁడై చని భూసురాపలివలనఁ

గౌరవ పాండవ కలహంబునందు | ధారుణీనాథులందఱు మడియుటయు,
ననిల తనూజుండు నానుయోధనుడు | ఘన గదాయుధ మొక్కట నొనరింప
సన్నద్ధులై యున్న చందంబుఁ దెలియ | విన్నవాడై వచ్చె వేవేగ.” ననిన
నాంబికేయుడు విని యాత్మలోమెచ్చి | పంబిన విధిన్వవ్వబలికె సంజయుని :
“ భీమ దుర్యోధనుల్ భీమవిక్రమము | తో మహామహిమ సుద్ధురవృత్తి నెట్లు
పోరి ? రత్నైఃగెల్లఁ బొందుగా నాకు | నారూఢిఁ జెప్పవే” యనిన నిట్లనియె :

పాండవ దుర్యోధనులు రణరంగమునకుఁ బోవుట

దేవ, నీనుతుఁడు యుధిష్ఠిరుఁ జూచి | “ భావింపఁగ శమంత పంచకంబజుని
యుత్తరవేదియై యొప్పారుఁ గాన | నత్తటి నెవరైన నచ్చోటఁ బోరి
హతులైన ముక్తి పాయకసమకూరు | నతులితగతిఁ బోద మచ్చోటి.” కనినఁ
గృష్ణానుమతితోడఁ గిమ్మిరవైరి | జిష్ణుండుఁ గవలును సేనలు నడవ
బలభద్రుఁడును దాను బారవేశ్వరుఁడు | కలితవేగంబునఁ గదలిరాఁ బోయి
సరవి శమంతపంచకమున నిలిచె | విరివి సేనలు పరివేష్టించి ¹ కొలువఁ
దానును భీముండుఁ దరలక యెదురు | గా నిల్వ భూప, నీగాదిలినుతుఁడు
నింగియు సేలయు నెఱి వ్రక్కలుగను | బొంగి యుప్పొంగి యార్పులఁ జెలరేగి
గద కేలఁబూనినఁ, గరునలినుతుఁడు | గద తాను గైకొని ఘనతరస్కూర్తి
నార్పులు హృదయంబు నావరింపంగ, | నూర్పులు ఘాతలై యుచ్చిపాటంగఁ,
జూపులు తూపులై చుటచుట యునఁగ | భూపాల, పలికె నీపుత్తునీక్షించి :
“ రారాజ, నీవు పాఱక కొంతసేపు | పోరాడుమీ నీదు భుజశక్తి మెఱసి.
ఎక్కడఁ బోయిన నింకఁ బోనీను | ద్రొక్కివైచెద నిన్ను ధూళివటలిగ.”
అనవుడుఁ గోపించి యధిప, నీనుతుఁడు | అనిలనందనుఁ జూచి యర్థితోఁ బలికె :
“పలికి పల్కించుకోఁ బనిలేకు భీమ ! | బలియురతో బంటు సంతంబుగలదె !
వంటలపనిగాదు వాడివిపోరు ; | సంతైన బహ్వశనముగాదు పోరు ;
గుఱ్ఱాల కెఱఁగి నిక్కుటగాదు పోరు ; | నజ్జలఁ గాచుటన్నదిగాదు పోరు ;
పాత్రల దిద్దెడి పనిగాదు పోరు ; | ధాత్రిపై భట్టుసేతలుగాదు పోరు

చపలారి తిమిర ప్రచండ మార్తాండ | నిపుణుండ నాకుఁ దా నీవసనెంత ?
 ఎలుకుల వెఱచునే ఫణికేతనుండు ! | కలదు ఒక్కటి నన్ను గడునెన్నమీకుఁ
 గొలను చొచ్చినయది కొఱగాదు గాక | అలసుఁగాఁ జూచెద నట్లు చూడకుము,
 కలన నీన్నేటికిఁ గైకొందు భీమ ! | కలితారి విక్రమ గర్వావహారి
 నాగదాదండంబునకు బలిగాఁగ | నీగర్వమణచి యెంతేనొంతు సిన్ను.
 తగఁజోద్యపఱతు బృందార కావళిని ; | వగవు ఘట్టింతు నీవారికి నెల్ల.
 నీవనఁగా నెంత నిర్జరేంద్రాది | దేవతలును నన్ను దృష్టింపలేరు.
 నీవెల్లు నాతోడ నెగడుదు గదను ? | ఈ వేళ నీ నత్త్వ మిదియెంత గలదు ?
 అడరంగ నీమ ఫాలాక్షరశ్రేణి | తుడిచెద నాతోడఁ దొడరు మాఁజికిని.”

భీమదుర్యోధనులు గదలఁగొని ఘోరముగాఁ బోరుట

అని తనగద త్రిప్పి హఠాఁడు మనుచుఁ | గనుఁగవ నయ్యగ్ని కణములు రాలఁ
 గదిసిన, భీముడక్కదలు వీక్షించి | కదిసెఁ బోరాడ విక్రమలీల మెఱసి.
 ఆతఁడు నీతఁడు నట నేమిసెప్ప | ఘాతమాటలు మీఱఁ గరలాఘవములఁ
 బడ తాడనంబులఁ బరఁగు హుంకృతుల | విదితాట్టహాస దోర్వీర్యంబు మెఱసి
 తాఁకిన, నంతఁ బాతాళలోకంబు | కాకచే ఘూర్ణిల్లెఁ గడుబమ్మరించి ;
 కాకోదరేంద్రుండు కరులపై నొరగె. |
 అప్పుడు గొట్టుచు నదర మెట్టుచును | ద్రిప్పుచు బ్రమరిగాఁ దిరిగి వైచుచును,
 అది మెచ్చుగాదని యంటఁగొట్టుచును, | ‘అదెనుమీ తప్పుకొ’ మృని పలుకుచును,
 ‘బాపు! మజ్జా!’ యసిపరఁగ మెచ్చుచును, | కోపించికొట్టి “సాంగుబళా!” యనుచును,
 కదలు నెమ్మోములఁ గదియఁ ద్రిప్పుచును | అదటునఁ గైకొన కంటఁ దప్పుచును,
 గినియుచు డాయుచుఁ గ్రేళ్లుదాటుచును, | జొనిపి హాహా పోకు చూడునన్ననుచు,,
 మండిగాఁ గాలిడి మలసి మార్కొనుచు, | దండెముల్ పెట్టుచు, దప్పఁ గ్రుంకుచును,
 గదగద దాటించి గదిసి యిద్దఱును, | మదమునఁ జెలరేగి మార్మలయుచును,
 బిడుగుల కెనయైన బెడిదంపు గనల | నడఁచియు మెచ్చుచు నఱసవ్వనగుచు
 ‘నవుర! నీకొట్టు పొల్లైపోయె’ ననుచు | ‘నవురిది పొల్లుగా’ దని పలుకుచును,
 గుప్పనఁ గొట్టుచుఁ గునిసి యాడుచును | గుప్పిగంతులు గొని క్రుంగి తప్పుచును,
 గినియుచు నిద్దఱు గెలుపులాసించి | ఘన విక్రమ క్రమ కలితులై మించి,

తఱుముచు మెఱుముచు దారుణక్రియల | నొఱయుచు మెఱయుచు నుబ్బిపాఱుచును,
 పాయుచు డాయుచు బలిమిఁజూపుచును, | వేయుచు రాయుచు వెనఁ దిరుగుచును
 వాసిగాఁ బదియాఱు వన్నె కుందనము | త్రాసున నొకటిగాఁ దగఁదూఁచినట్లు
 బరకు వన్నెకునచ్చి యొక్కింతలుగను | ఉరుగతిఁ బోరంగ, నొడలిరక్తములఁ
 గంకటంబులు దడిసి కాఱఁ జొచ్చుటయుఁ | బంక్మై జోట్లును భారిమాటయును
 అవియూడ్చి తనులాఘవావళిఁ బొంది | కవియుచు నొకరికొక్కరు వట్రపడక
 నడమోదుగులఁ బోలి నలిరక్తధార | లొడలి భారజమెల్ల నొప్పారఁ గడుగ,
 నుదయార్కు లనఁగ నముజ్జ్వలప్రభలఁ | బొదలిరి యప్పుడో భూపాలచంద్ర !
 అంతట నీపుత్రుఁ డఖిలంబుచూడఁ | బంతంబుతో భీము బలియెమ్ము విఱుగ
 నదరంట వ్రేసిన, నా బక్తివైరి | యది తప్పనొడ్డి తానాతని యురము
 జెదరఁగాఁ గొట్టినఁ, జెదరక యతఁడు | గదచూచి పోసక కడిమి వాటింది
 గంధవాహజు మస్తకంబంత వ్రేయ, | బంధురంబుగ నది పటపట పగులఁ
 జలన మించుకలేక చలమగ్గలించి | విలయకాలుని భంగి విభుని నెన్నదురు
 నదురుగాఁ గొట్టిన ననుకు నెత్తుగులు | జొరజొర మోమున జొబ్బిల్లఁ గాఱఁ
 దుడుచుచు నేతెంచి తుది భీముగదకు | నొడిసిన, నాతఁడాయెడుపు దప్పించి
 వీఁగి పాఱఁగ నేయ, వీఁగక యతఁడు | లోఁగక భీముని లోఁబడవ్రేసె.
 వ్రేసినఁ గాట్లును విలవిల మనఁగ | నాసమయంబున ననిలనందనఁడు
 పట్టుగా నాతని బాహుమధ్యంబు | గొట్టిన రారాజు కునికిలఁబడుచు,
 నంతలోననె లేచి యతనిఘాలంబు | వింతగా వ్రేసిన, వీఁగక భీముఁ
 డతనితోఁ బోరాడు నంతటిలోనఁ | గృతమతితోఁ గ్రీడి కృష్ణునకనియె :
 “రారాజు మారుతి రణబలోదగ్ర | భారులై యున్నారు బవరంబులోన.
 వారకదోస్సార వహణి యెవ్వరిది | యారూఢి నధిక మీవదిచెప్పు” మనిన

భీమదుర్యోధనుల తారతమ్యంబు శ్రీ కృష్ణుఁ డర్జునునితోఁ జెప్పుట

నమరేంద్ర సుతుతోడ నంబుజనాభుఁ | డమరంగ నప్పుడిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :
 “విపుల విద్యాశక్తి వీఁకిద్దఱికి | నుపదేశ గమ్యంబు నొక్కసమంబు.
 నివిగా మిక్కిలి పీఠలలోనఁ | గరునలితనయుండు ఘనబలాధకుఁడు;
 నేర్పు మిక్కిలి కురునృపసింహమందు ; | దర్పంబు ¹ వాటంబు తగ నెంచిచూడ

సత్త్వంబు కేర్పుతో సరిగాదు వినుము. | సత్త్వంబు గలదని సాహసవృత్తి
 కనిలసూచుడు సాచ్చియలయుచున్నాడు; మునునొచ్చియున్నాడు మొగిసు సూధనుడు
 తడయక యిటునలె ధర్మయుద్ధంబు | కడఁకతో నెన్నొల్లు ఘనతఁ జేసినను
 సరిపడుకేగాని చావఁడు వీడు; | తరమిడి భీమఁడీతని గెల్వలేడు.
 ఇంకొక, సిద్ధాంత మెఱిగింతు వినుము | అంకిలేమియు లేక యన్యాయవృత్తి
 జంపుతి క్షీముండు సందేహమేల! | చంపక ధర్మంబు చదివితీలేని
 వృత్తి మీకుఁ బాటిల్లు దేశాంతరంబు. | కథలేల యిటువంటి కపటచిత్తులను
 అన్యాయ మనఁ జంపుటదియె ధర్మంబు. | ధన్యుడిండుండు వృత్రాసుఁడొల్లి
 యేగతి నొరంగుచె నెఱుంగరా కథలు? | బాగేల యభిసున్యుఁజంపరా వారు?
 దుష్టకీటాము సంతృప్తిగాఁ జేసి | శిష్టరక్షణమును జేయంగలేసి
 క్షత్రియులకు నేల సత్కీర్తి గలుగు? | భాత్రిపై నీ సుయోధనుఁ డిల్లనాఁడు
 కల్లజూదంబునఁ గాదె మీసిరులు | కొల్లలుగాఁగఁ జేకొనియె నాఁగొనా? |
 అట్టి జూదంబున నతివఁ బొంచాలి | నెట్టన నీడ్పింప నీభీముఁ డతని
 యూగుభగ్నంబు నేయుదునన్నవాడు. | ఆరీతి నేయక యతఁడేల మాను?
 మానెఁబో నేనేల మానంగనిత్తు? | మాననెట్టులు వచ్చు మాటాడి వెనుక?
 పలుకుఁ బ్రతిజ్ఞ యేర్పడియున్నచోట | వెలయంగ మఱుకుట మీధర్మంబె?
 పగ నూతఁ బడ్డ నేర్పడ రోకలెత్తి | తగఁ గ్రుమ్మలేనట్టి ధర్మమదో?
 అది గాక ధర్మజుఁ డాడరానట్టి | ముదుకమాటలు కొన్ని మున్నాఁడె వినుము
 వృత్తి మిత్రక బంధుబుధులబోనాడి | యాత్రోప నేకాకియై కారవుండు
 వారిలో డాగిన వాని రావించి | యూరక 'మాలోని నొక్కనితోడ
 ననిచేసి గెల్చి నీవఖల రాజ్యంబు | గొను' మని పలుకుట గుణమే తలంప?
 తలపోయ నిది నెఱ్ఱితనము తాఁ గాదె! | వెలయంగ రారాజు వీరుడుగాఁడె?
 దైవయోగంబునఁ దా భీమనేయఁ | గావించి రమ్మనెఁగాక; మీలోన
 నెవ్వనిఁ బిలిచిన నిట వీనితోడ | రవ్వగాఁ బోరి మీరలు గెల్వఁ గలరె?
 మొదలఁపండియుఁ బదుమాఁడు వర్షములు | గడసాము సాధించి కడఁక వహించి
 హెచ్చి మదంబున నిభవురాధిపుఁడు | చెచ్చెర రణకేళి చేయుచున్నాడు.
 కనుగొనఁగాఁ బెక్కుకాలంబునుండి | యనిలసూనునకు నభ్యాసంబు లేదు.
 తలకొన నదిగాన ధర్మంబు దక్కి | కలన నీకురురాజుఁ గడతేర్చకున్న

గాలినూనుడు వృథా కడతేరిపోవు. | ఓలి మీయన్నయు నుర్వి యేమగును ?
 రారాజే యిలకెల్ల రాజు దా సగును ; | తేరకాడును బోలెఁ దెగువ నేనుందు ;
 ఇలలోన వెనుక మీరేమి నేయంగఁ | గలరు ? నావచ్చు నంకల్పితం బుడుగు.
 ధర్మ మధర్మంబు దగ నేనెగాన | నిర్మూలముగ వీని నెఱిఁ ద్రుంపవలయు. ”
 నన విని యర్జునుం డాకృష్ణుఁ జూచి | “విను దేవ, నీవన్నవిధ మట్టి దగును.
 ప్రకృతి గుణంబునఁ బరఁగుచున్నట్టి | వికృతంబు లుడిగెను విశ్వేశజనక !
 సారిదిఁ బుట్టఁగ, దాన నుఖము దుఃఖమును | ధరణిఁ బూసలలోని దారంబు పోలె
 లలివచ్చు ¹కర్మఫలంబునఁ జేసి | వలసి దేహికి స్వభావములు గావునను
 వైతస్యరూపమై సకల జీవులను | బ్రీతి నాడింపుచుఁ జేర్చి లోకములు
 ఘట్టింప రక్షింపఁ బొనఁగ శిక్షింప | నిట్టి నేర్పరివఱు యిది నీకు నెంత ? ”
 అనవు డయ్యేకాంత మట భీముఁడెఱిఁగి | యనినేయఁ దివురుచో, నమరేంద్రసుతుఁడు
 పొనరంగఁ దనయూరువులు కనుసంజ్ఞఁ | గసిపించి కరములఁ గడునప్పళింప
 నానంజ్ఞ యెఱిఁగి తా నతివీరుఁ డగుచు | భానుర భుజబలప్రాధి దీపించి
 తనతండ్రిఁ బపమానుఁ దలఁచి శ్రీకృష్ణు | ననువార ధర్మజ నాత్మలో నిలిపి
 దుర్యోధనుని జూచి : “తొడరి యుద్ధంబు | కార్యక్రమము దప్పఁ గడవఁ జేసెదవు.
 పదరక పోరాడు బంటవై నిలువు. | పొదలుచుఁ బోయినఁ బోనీను నిన్ను. ”
 అనుచు గదాఘాత ముడిరింప, నతఁడు | కిసిసి వాయుజుఁ దాఁకె గృతమతితోడ.
²కారవనాథుఁ డాగ్రహవృత్తితోడ | సారెసారెకుఁ బోరి ³చలియింపకపుడు
 బలువిడిఁ బోరాడు పపమానతనయు | ‘లలిఁ జావఁగొట్టుదు లావాప్ప’ ననుచు

భీముగదాఘాతముచే దుర్యోధనుఁడు తొడలు విఱిగికూలుట

గదచేతఁ గొట్టి యగ్గగనంబునకును | నెగసిన వడనుడి యేపుదీపించి
 యూరుద్వయము చూచి యురుగదాదండ | మారయ జడిపించి యపుడు గొట్టినను
 పవిదాఁకి కూలిన పర్వతంబనఁగ | రవళితో భూమిపై రారాజుగూలె.
 అపుడు నానందించె సఖిలలోకములు ; | తపనుండు వెలుఁగొందె ; ధర్మజకృష్ణు
 లపుడు సంతోషించి ; రనిలజుడంతఁ |
 గాలకాలానలా కారుఁడై మండి | తాలిమి కోపమంతట నిల్పలేక

భారుణి వణఁక భూధరములు బెణఁక | వాఁడుగల్ గలఁగ దుర్వాధుఁడై వచ్చి
 మానమే తొడవుగా మన్నట్టిరాజు | మానంబుగాఁ దొడ లుర్విపై విఱిగి
 పరఁగ తెక్కలులేని పర్వతంబనఁగ | నొఱలుచునున్న, దుర్యోధనుఁ జూచి
 వ్యాఘ్ర మల్పన్పుగంబు వడిఁ గన్నయట్లు, | శ్రీఘ్రంబ యాతనిఁ జేరంగ వచ్చి
 “రాశికిక్కినయట్టి రమణిఁ బతివ్ర | తాశిరోమణి ద్రుపదజుఁ గోమలాంగి
 బొంచాలి నెక్కులు పలికి, వస్త్రంబు | లెంచక దోపించి, యెల్లమాసిరుల
 నూచముట్టుగఁగొని, యుడుటున మమ్ము | నేచిన యాఫలం బిదె యనుభవింపు.”
 అని బిట్టు వామచాదాహతి నుఱికి | తనరంగ వాని మస్తకమటు దన్నె.
 తన్ని యంతటఁ బోక తనరాద్ర మెనఁగఁ | గొన్ని మాటలఁ గురుకులున కిట్లనియె
 లీల: “దుర్యోధన, లెస్సలా మీకు? | నోలిమైఁ బగదీతెనో లేదొచెప్పును!
 ఇఁకనైన మాభాగ మీయంగరాదె! | ఇఁక నేమియిచ్చెద? ఏకున్నమాను.”
 అనునంత బలభద్రుఁ డాగ్రహవ్యగ్ర | జనితకాలానల జ్వలుఁడై మండి
 యక్కడి వారల నందఱఁ జూచి | యొక్కట నెలుఁ గెత్తి యొదరుచుఁ బలికె:
 “కంటిరా పెద్ద లీ కష్టపర్తనము! | కంటిమే యెందైనఁ గటకటాయెపుడు!
 పిఱుదుకు దిగువ నే భీమవిక్రములు | నుఱికివేయరు గదాయుద్ధంబునందు.
 అది యెఱింగియు భీముఁ డాహవక్షోణి | నుదరి యాతని యూరువులు గొట్టఁదగునె!
 కొట్టిన మాత్రమే కురుకులశ్రేష్ఠు | నెట్టనఁ దలదన్నె నెఱి నెంతవాడు!
 రాజన్నమాత్రమే రాజు, రారాజు; | ఆజిలో నీసేత కర్ణుఁడా చెప్పుడి!
 ఏ వీరులందును నేరాజులందుఁ | జేపమై నిటువలెఁ జేసినదెఱుఁగ.
 అటుగాన రణధర్మహాని గావించెఁ | గటకట! యెవ్వరుఁ గాదనరైరి.
 పద్మాయతాత్ముండు పక్షీకరించె; | ఛద్మంబు నే నెట్లు నహియితునోర్చి?
 తన ఒంటుతనమెంత! తనగదయెంత! | తనవార లన నెంత! దాక్షిణ్యమేల!
 ఇప్పుడు భీముని నీరణకేళిఁ | జప్పుచుగాకుండ సమయింతు.” ననుచుఁ

శ్రీకృష్ణుండు బలరామునకుఁ గోపోపశమనంబు సేయుట

1కారవుఁ డలర లాంగలమును గొనుచు | మారుతిపై నేఁగ, మాధవుండవుడు
 ఎడవొచ్చి బలభద్రు నెలమి హస్తములు | బెడిదంబుగాఁ బట్టి ప్రీతినిట్లనియె :

1. క్రూరుఁడై యదరి లాంగూలంబు గొనుచు. (మా)

“నిలు నిలు బలభద్ర! నీకేలపదర? ఎలమి వారును వారు నెటుపోయిరేమి!
 యూరక మనమేల యొప్పుమి దలచ | వారిలోపల వారు పగ పొందియుండ.
 అన్ని నిందలు నాకు నటనంభవించు | నన్న, నీ వితనిపై నలిగినంతటనె.
 అదిగాక భీమార్జునాదుల గెలువ | గొడలేని దేవతాకొటుల వశమె!
 అది యెటులంటేని యంశయు వినుమా, | విదితాత్మ, నీచేత వీరుచచ్చినను
 ‘నలిన లోచనుడు పాండవుల జేపట్టి | కలకాలమును బ్రోచి కాపాడి తెచ్చి
 కౌరవకులమెల్ల గడతేర్చి పిదప | దారుణక్రీడను దమ యన్నచేత
 బాండునందనులను బ్రథనోర్స్థిలోన | ఖండించి రాజ్యంబు గైకొనె’ ననుచు
 నిల గలవారెల్ల నిట్లు దూఱంగ | వలవని మనకపవాదంబు వచ్చు.
 అటుగాకయుండ నీవది చిత్తమంఘ | జటులత మాసి పిచారింపు దేవ!
 మనము పెట్టినచెట్టు మనకేలపెఱుక | సనిచి వీరలతప్పు ననుజూచికావు.”
 అనవుడు రాముఁ డాయచ్యుతుకనియె : “వినుతిమై నీమాటవింటి శ్రీకృష్ణ!
 కపటియై యూరులు ఖండింప దగునె! | చపలుండు! దుర్గార్థి! శాస్త్రంబు తెఱఁగ!”
 అనివల్కు రాముతో నచ్యుతుఁ డనియె : “వినవయ్య బలభద్ర, వీరావతార!
 తలపోయ నిద్రి యధర్మంబుగాదు. | చలపట్టి పాంచాలి సభలోన నితఁడు
 భంగపెట్టిన నాఁడు ప్రతినగావించె; | వెంగలి యామాట విన్నాఁడు మొదల;
 అది యెఱిగియుఁ దొడలటుగావఁ దగదె! | అదనుగా నాదోష మదియేల తప్పు?
 సరికింప భీమాని ప్రతినయుఁ గాక | సరిఁ దొల్లి మైత్రేయు శాపంబుఁ గలదు.
 1గరిమ రాజక దైవికంబులు గూడఁ | గురువతి ధాత్రిపైఁ గూలె; నిందులకు
 నేమనఁ గల? దింక నీకోప ముడిగి | సామంబుతోను బ్రసన్నుండవగుమా.
 మేనత్తకొడుకుల మృదువచోధనుల |
 నారూఢ సోమకులాభి రక్షకుల | వీరి రక్షించుట విహితంబు మనకు.”
 అనవుడు బలభద్రుఁ డచ్యుతు కనియె : “కనుఁగొన ధర్మార్థకామంబులందు
 నన్నిట సమవర్తియై యుండకున్న | నన్ను తింతురె వాని సర్వజనంబు!
 సోమించి ధర్మార్థశుద్ధిగావించి | భీముడు కామంబుఁ బేర్చి వర్తించె.
 కుపితులై కామంబు గోరు మానవులు | అపవాదములకెల్ల నాధులుగారె!

ప్రతిసయు మానిశావము నున్న నేమి? కతలేల ధర్మనంకటము గాకుండ
మెలగంగవలె గాక మేటి భీముండు | సాలవ కిప్పని కెట్లు సాచ్చె?'' నావుడును
గామపాలునితోడఁ గమలాక్షుఁ డనియె : | “వేమాటు నెటువంటివిధమున నైసఁ
బ్రతిన తా సాధించె బకవైరి నేడు; | ఇతరంబునై దోష హేతువుగాడు.
చరియించునపుడు నిశ్చలత నున్నపుడు | నరవడింపుచు నేయఁ దూరు దేశములు.
రారాజు దివికిని రయమున నెగసి | దారుణంబుగ భీము తలపట్టువేయఁ
దలఁచినఁ, గురురాజు తలఁపెల్ల నెఱిగి | బలశాలి భీముఁ డప్రతిమసాహసుఁడు
తనరక్షణమునకై తగ నొడ్డుటకును | జననతంబుగఁ బ్రతిజ్ఞను దీర్చుకొఱగూ
గౌరవేశ్వరుని జంఘలు నుగ్గునేసె | దోరంబుగా నిండు గురితంబులేను.
మన నుభద్రాసూను మహితప్రతాపు | నినకోటిసమతేజు నేపుడిపించి
చలుల మాయావృత్తిఁ జంపించినట్టి | కుటిలాత్ముఁ డీద్రోహి కూకెమి!
విడువుడు మోహంబు విచ్చేయుఁ”డనిన | నడలుచు బలభద్రుఁ డనియె వెండియును,
“అది యెఱింగియె కాదె! యట్లుఁజూకంటి; | నిదియు నేమనరాదు; ఏనిన్నుజూచి
కాచితి; మఱి తానుగాఁ బోయెగాక; | చూచినఁ దలఁ దెగఁ జూడనే యొరుల!
మేనత్తసుతుని నేమియు ననరాదు | గాన “నొళ్ళోపుంటి” గతి యనవలసె.
ధరణీపై నిట్టి యధర్మయుద్ధమునఁ | జిరకీర్తి మారుతి చెందుఁ గాకేమి!
సురలుచూడఁగ ధర్మసుస్థితి మించి | దురముగావించిన దుర్యోధనునకు
నాకల్పపర్యంతమైన భోగములు | నాకలోకంబు నున్నతిఁ గల్గు. ” ననుచు
వరమతి శేవతీవల్లభుం డవుడు | సరసిజాక్షుండు నజాతశత్రుండు
పాంచాలురాదిగా బంధుజనంబు | ముంచిన చింత మోములు విన్నవోవఁ *
దేరెక్కి బలభద్రదేవుండు గదలి | ద్వారకాపురికి నెంతయువేగఁ జనియె.
తదనంతరంబున దామోదరుండు | ముదమున ధర్మజామోముఁ జూచుటయు,
నడరి చింతాక్రాంతుడైన, నాజముని | కొడుకుతో నెంతయు గోవిందుడనియె :
“ధర నధర్మము సహోదరపాడి దలఁచి | ధరణీశ, నీమదిఁ దల్లడింపకుము.
ఎంతేసివనులు చేయించినాడితఁడు! | వింతగా నెఱుంగరే! విశ్వంబు జనులు.
కులనాశనుండగు కురురాజునాజి | నలుక భీముఁడుచంప కటనేలమాను?
కంఠుడాదిగఁ బాపకర్ములఁ బట్టి | హింసించి యే జంపుటెఱుంగ వామొన్న?

* మరి. * ‘చూచుచుండ’ అనుట అధ్యాహార్యము.

దురితాత్ముడగు ¹ వీనితోడలు గొట్టుటయు | శిరము ² దన్నుటయు నిషిద్ధంబుగాదు;
సురలు నీగతి రక్షనుల గెల్చినారు ; | ఖరకరుఁ డపరాధికడఁజేరె మనకు
విడిదల కరుగంగ వేవేగ వలయు | నడలకు. ” మనిచెప్పి యంబుజాక్షుండు
హరుసించి పాంచజన్యం బొత్తెనంతఁ, | దరమిడి జయజయధ్వనులు చెలంగఁ
బొండవుల్ తనుతమ ప్రథితశంఖంబు | లొండొండ యొత్తి యుడు రాజవంశ !
భేరీధణంధణ పృథులరావములు | బోరుకలంగ నార్పులు నిగిముట్ట
వందిమాగధులు కైవారంబుసేను | నందంద సకలసైన్యాపలి గొలువ
గురురాజ శిబిరంబుకును వచ్చిరంత | నరదముల్ దిగుచోట హరి నరుకనియె :

అగ్నిదత్తజైన యద్భుతగుణంబు కాలిపోవుట

“ శరములు దొనలును జావంబు మేని | మరువు వేగైకొని మఱియారథంబు
దిగిపోము నీ. ” వన్న దేవేంద్రసుతుడు | అగుణంబుగాఁగొన కదియొప్పుదనక
త్రాణ గాండివము కత్తళ మాదిగాఁగఁ | దూఁచియుగళంబుతోఁ దేరుడిగ్గె.
హరి సగ్గములఁ దేరునందొప్ప ముడిచి | యరుదార దిగునంత హరికేతనంబు
భూతగణాలితోఁ బోయె సద్దివీకి ; | ఆతఁడే దే రిగ్ని కాహుతియయ్యె.
ధవళాశ్వములతోడఁ దనతేరు మండి | భువిని నీతైపోవఁ బురుహూతసుతుడు
అరుదంది శ్రీకృష్ణునకు నిట్టులనియె : | “ నరసిజనాభ, కేశవ, హృషీకేశ,
హరి, జనార్దన, సచ్చిదానందమూర్తి ! | అరుదుగా రథమునీతై కాలిపోయె ;
ఇది కడునదృతం బిట్టితెఱంగు | విదితంబుగాఁ జెప్పవేనాకు ” ననిన
హరిహయతనయుతో నంబుజాక్షుండు | కరుణారసార్ద్రతా కలితుండై పలికె :
“ ఘనపరాక్రమకర్త గాంగేయగురుల | తనర బాహ్లికసోమసత్త సౌబలుల
శరవహ్ని నీతేరు సమయుట మున్నె | యరుదార నెఱిగి నేనట్లుగాకుండ
నన్నులి నగ్నికి సాధనంబగుట | నిన్నాళ్లు గాలనీ కేఁ గాచుకొంటిఁ !
దెలివిఁ బడెనిమిది దివసంబులందుఁ ; | గలహంబు దీఱినఁ గాలనిచ్చితిని. ”
అనిచెప్పి వారల కడ్పుతరనము | జనియింపఁగాఁ జేసి సమచర్తినూనుఁ
గ్రమము దీపింపంగఁ గాఁగిటఁజేర్చి : | “ సమవర్తినందన, సమకూరెఁబనులు ;

ఇందిరాశూన్యమా నీవీడుగాన । నిందున్కి నామది యియ్యకోసపుడు.
 అతిపుణ్య కల్యాణమగు నెడకేగి । గతినిష్ఠ నల్లాపగతులచే బ్రాద్దు
 నలుపుట కాన్య; మిచ్చట నుండవలదు । తలంగిర. ” మృని పాండుతనయుల దగిదు
 తమ్ముని దొడ్కొని దామోదరుండు । నిమ్ముల నొకమంచి యిరవున కేగి —
 దలచిన, దలచెల్ల దారకుండెరిగి । తెలివితో నరదంబు దెచ్చిన నెక్కి
 యరయఁ బాండవులు వాహనములమీఁద । నరు దేర నెంతయు నటవారిఁ గూడి
 వరమతితో నోమువతియనుపేర । బరంగిన నదినమోపంబున విడిసె.
 అంతనక్కడ కౌరవాధీశు వార్త । నెంతయువిని శోక మెనఁగ నవ్వేళఁ
 గృవుడును ద్రాణియుఁ గృతవర్మఁగూడి । యపుడయే తెంచి పాయక పొడగాంచి
 దారుణశోకాగ్ని దరిగొనిమండ । ఘోరంబుగా మదిఁ గోపించి ద్రాణి
 “యెంతచేసెను భీముఁ డిమ్మహారాజు! । జింతింపకిటునేయఁ జేతులెల్లాడె!
 చెల్లబో నన్నె నఁ జింతింపడయ్యె! । కొల్లఁబుచ్చెదనేను గుటిలుల ఖలుల.”
 అని రాజుపైవ్రాలి యవనిపైఁబొరలి । కనుఁగవ సోనలై కన్నీరు దొరుగః
 “హా మహారాజేంద్ర! హాకులోద్ధార! । హా మహిమాహ్వాప! యభిగంభీర!
 తరణిరశ్శులు మేను దాఁకకుండంగఁ । బరంగిన ముక్తాతపత్రంబు లెవ్వ!
 ఉభయ పార్శ్వములందు నొప్పు దిగ్దేశ । విభులు సేనించెడి విభవంబులెవ్వ!
 సవ్యాపసవ్య విస్తార మాణిక్య । దివ్యహారంబుల తేజంబులెవ్వ!
 హెగ్గడికత్తై లనేకమార్గముల । నుగ్గడించుచుఁజేయు హుంకృతులెవ్వ!
 ఎక్కడ నుడివోయె? నెవ్వరుమాకు । దిక్కు కౌరవరాజ! దినకరతేజ!”
 అని వగుచుచున్న యాచార్యసుతునిఁ । గనువిచ్చిచూచి యా కౌరవేశ్వరుఁడు :
 “అన్న యశ్వత్థామ, యడలెదవేల? । ఎన్నంగ దైవికం బిదియేలతప్ప!
 మీరేమిసేతురు? మీరుప్రాణములు । పోరిలో దాఁచక పోరితిరట్లు.
 నాభాగ్యహీనత నన్నిట్లుచేసె; ।
 తొడలు గొట్టినయట్టి దోషమేగాదు । తడయక భీముండు తలయునుదన్నె.
 అది నామనంబున నాటని చిచ్చు; । విదితమై ప్రాణముల్ విడువవుమేన.
 సుతగతిఁ బాండుతనూజుల తలలు । తతభంగి ఖండించి తగవుతో మీరు
 వచ్చిన బగదీటు; వరునఁ బ్రాణములు । చెచ్చెఱవిడిచెద సిద్ధమీపలుకు.”

అనవు డశ్వత్థామ యంగీకరించి । గొనకొని యా రథకులతోడఁ జనియె.
 అని సంజయుఁడుచెప్పె నాంబికేయునకు । ననిముని జనమేజయక్షితివతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగియమ్మాఁడ । నెప్పటఁ గథ చెల్లెనెఱిగింపు.” మనిన
 వైకుంఠనాయక, వాసుదేవాఖ్య, । నాకాధిపతివంద్య, నలినపత్రాక్ష,
 పద్మాలయానాథ, పాపసంహార, । పద్మినీవల్లభ, భర్గసంస్తుత్య,
 ఘనమాని హృద్దేహకలితసందోహ । విమతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
 భక్తవత్సల, జగత్పానమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మొక్కెదనీకు
 ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్వరేఫ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీందవర్య
 రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పెఘూడనది.

సా ప్తిక ప ర్వ ము

(సో మ న)

[illegible]

ద్వి ప ద భా ర త ము

కీని పోవుదుఁగాక యిటనుండఁ దగునె ! | పూనికతో వాయుపుత్రువాక్యములు
 నఁగ నోపను ¹ దైన్యవృత్తికి శోప | “నమూత్మ, తగుడనే?” యని పల్కి “గుడిఁ
 నూతతనూభన, సుకృతస్వహుప, | చాతుర్యవాక్య, విచారణ విగిత |
 వృతవర్మ గుగుసుత కృపు లివ్వధమునఁ | బ్రతిక్ష విశతిపైఁ బడఁగ నూహించి
 మేమికార్యము సేసి రెఱిగింపు” మనిన ² నామహాత్ముకుఁ డపకనియె భూపతి
 వినవయ్య ధృతరాష్ట్ర విభవదేవేంద్ర, | “నుకొని కథలు మువ్వరుఁ గడఁగి
 రమొప్పఁగాఁ గూర్చుడెనకునై పోయి | పు “శి నడవిలోప నొక్క సుగుఁగు
 రసిజ కల్హర కరస మృణాళ | పగిచిత ³ నీరజపత్రశోభితము
 లహంస సారసక్రాంచబలాక | కలిత భృంగాంబుక కలఁ రగము
 లుగంగఁ గనుగొని కనుజోద్యుంది | “లయంగ బాస బగ్గలమైన యంత
 రదంబు దిగి యప్పు డంబుపానంబు | కరగఁ గ జేసి యచ్చట వసియింపఁ
 నొద్దను గుంకె, నపకను ⁴ కంఠవధులు | తగ్గయు నొనరించి తత్తీరభూమి
 గకు జొంపంబుల సంధికారంబు | చేకొని కొన్నిలఁ జేలువొందునట్టి
 మొక పటభూంబు నొప్పారఁ జూచి | ప్రకటితస్ఫూర్తి నారధికులు చుము
 పసిమి మీఱఁగఁ దత్సమీపంబునంపు | వసియించి రటవారి వదనముల్ పోలె
 గారిబాళి మొగిచె, వారలదైన | భూరిశోకిముతోడఁ బొదలెఁ జేరట్లు,
 రాకినీ భూత విశాచసంఘములు | భీకరంబుగ మించె బృథివీతలేక !
 లహంబు ద్రాణికిఁ గలుగు నిక్కముగ | పలనొప్ప నలచూడ నచ్చిన సూక్తి
 గనస్థలమున నక్షత్రముల్ వొడిచె | “గనొంది యాయోధవరు లంతలోక
 లఁదిగాఁ గౌంపకుల మకారణమ | పొలియుటఁ దలంచుచు బొక్కుచు కంత
 “ కృపాచార్యుండు యాదవోత్తముఁడు | చేకొని సుఖనిద్ర చెందియుండంగ
 గురు తనూమాతుండు సరుతరశోక | మరయ నగ్గలమున సంతరింగఁగను
 గాన గ్నిగతి మీఱఁ దలకొని నయర | ⁵ వోచక యాకట్టి బొందుగాఁజూ “

ఉలూకము కాకములఁ జంపుట యశ్వత్థామ గాంచుట

గానికొన్నిలయందుఁ దగిలి కాకములు | సూనున నిద్రింప, మచలక యంత
 బలుగుర్లు గ్రమ్మెడి మీఁగ్రడ్లతోడ | గణుతింప భీషణాకారంబు శోడ

దైన్యవృత్తి శోర్య (చ) ² అనుహమహుడ (చ) ³ నిజతేజ (క) ⁴ సంధ్య

తీపై వెలిసి శైలమాయ గలఁ | బొగ్గొంద నామింబుల రావు లరసి
 నుచు నున్నత¹కుయి ఘోరరాదఁబు | ఘనముగా నొకయులూకము వచ్చియపుడు
 ఎభూజమున నున్న వాయనంబును | ఓటుకుండ గనుగొని తగఁ గుండు జొచ్చి,
 న్నింటి శిరములు కొన్నింటికాఘ్ను | కొన్నింటి పక్షముల్ గొనగొని చెండ్లి,
 న్నింటి కుటుకూడి, కొన్నింటి² క్రుంచి | యన్ని ౩ నీరీతి నటు నధియించె
 శిక శత్రుల ఘనముగఁ బొడిచి | శాసింబట్టి కేశకిపుండును గోతె
 గతి నిగ్రచే నెసఁగు కాకులను | కేగంబె యణచిన వీక్షిం⁴ ద్రాణి
 ఎవ్వధం బొగరెంతునని యుత్సహించి | “యివ్విహంగము నాకు నిచ్చె ననుజ్ఞ,
 దహవఁగ శత్రుచిహ్నంబుబట్టి | రుద్రుఁ మాడ్కిని మాపడంచెదను
 నెలెన్నయగు, మున, యితైఱంగెల్ల | గఁసి మనోవిధి గ నలేనైతి
 ండుతనూజుల బంధుయుక్తముగఁ | జెండివైచె⁵ , స్మృత్యుతిగఁ | యనచు
 చ్చితిఁ బోరిల్⁶ వారితో⁷ పెదిరి | తిచ్చనఁ వోరుట తర్కించిచూడ
 కత వై శ్వాసర బ్యాలలో⁸ బకిన | మిడుత చందఁ గాదె మెదినిలోన
 రెంగఁగ కే⁴ డిట్టె పాండుగంగనులఁ | బరిమార్చుకొన్న భూపాలశేఖరుడు
 తిజ్జిపుట్టెన నా ఘన శౌర్యమహిమ | నశిరుఁ కెవ్వరి కింతి నెక్కింతు ?
 నుధానో వారి గల్గంగరాదనుగఁ | ౭ నశిష్టియుండంగఁ బక్షి చేష్టితము
 సంగి లోచన గోచరంబయ్యె | అసమునఁ బ తుఱు - ణగించుచొప్పు
 దలక కలదేని వరభూకలము | కదనరంగఁబున ఖండింపవలయు
 ను⁵ నీతి నాకన్యంబు లంగీరింది | చెనసి విపక్షులఁ జెండివై చెదను
 పదిగ క పాండవు లాజి⁶ పలను | మదమునఁ గురుపితామహులతో⁷ గడగి
 లకొని ధర్మయుద్ధము చేసినారె ! | ఒలజాప్తసూనుని జగతివల్లభుని
 లువిడిఁ జంపిన భంగులు దలఁప | నిలలోఁ గూడునే ! యిట్టిపాతకల
 పదిరి నిద్రానసయంబుగఁ బట్టి | రియ డలంగఁ జంపుట యదియు ధర్మంబు ”
 విని నిశ్చయముచేసి యాత్రోణమాతి | కింకతో⁸ దమమ మఁ గ్రుతార్థ మేలు
 లొలిపి వారలతోడ గొనకొన్న వేదగఁ | బలికె “నక్కట ! గణపాది దప్పితిమి !
 వారాజు నొక్కని ణమనఁ జొ⁹ బ | వీరులు పెక్కలగు వెసఁ జుట్టుముట్టి

మైన (చ) ౧ జిడి (క) ౨ పులి బోలునుచు (చ) ౩ డట్టి (క) ౪ కలి (క)
 ౫ గంగ (చ)

కడగి యధర్మవిక్రమముఁ బట్టి | తోము గొట్టించిరి తుది భీముచేత
వరమతి పంతఁ దోసక నుయ్యోగము | శిర ము ద్దోషిగనై జెలగి భీముండు
గోమ నెచ్చెనై నఁ గ్కుఁబంబు | పాకిం నుభవిం పోనకమె !
ఇమ్మహావ్యసనంబు కేదికి ర్తివృ | అమ్మ నాకానతి యినసముతే !”
అనినఁ గృపాచార్యుఁ డ గురునుతులఁ | గుఁగొని పలికె మక్కుర నీసింప

కృపాచార్యుఁ డశ్వత్థామకు నీతివిశేషంబు లెఱిగించుట

“² ప్రారంభములకెల్ల పాదు య దైవ | గాఢములగుట్టి ప ధనంబు పొగు
లోలక ఎను వానినొన నెంతయును | గుఁగొని పుట్టి జగదొక్కటను
వాని ⁴ కాలంబున వలనొప్పు గురియఁ | గుట్టి పోలొచ్చు కలిత విస్మార్తి (
పొలుపొడ మన్ననపొలము | వాని తిలకంబు లీకున్న ధాత్యంబులగునె !
వరికంప నదిగానఁ జొరుపంబుచకుఁ | గుఁగొని పోదుత దైవగతి గల్గవలయు
తుదిఁ దగువలికి నుక్యగంబుచేసి | యుపయోగ దిద్దజుల యనుచుతి ⁵ గడసి
తరమికి ధర్మంబు దప్పక నీతి | పరమం న చిన్ మృద్ధిపెంపొందు
ధర నీతి విడిచి శ్రోధంబు నాగ్రహ ⁶ | నరకం బోభంబును భయ మ నుగూడి
నట్టి చత్తముతోడ నడచు ⁷ రక్షనఁడు | గట్టి నగిశాల గడుచుఁఖ ముందు
అదిగాక విను కొరవ ధీశ్వరులకు | పుట్టి తాప విరేకిదూరంక,
గ్రోధలొభములకుఁ గుఁగుచై వాడు | బాధ కొందకయున్న లుకులేటికిని !
మనకుఁ గర వ్యంబు మన పశుశుభ్రంధి | గను, యాతఁడంపిన క ర్యంబు నేయ
ఘనకీర్తిగలుగు, ⁸ సగ్గా ధాత యెట్టి | ఎవంచె విగురుఁ జేవని పశ్చు మచె
నదియ చేసిన మనఁట చింతర ము, | మదలొప గనుగొను, మాశ్చర్య మేల ?
చెలిమివోనాడఁ జూచు యత్రైఱంగు | వెలయు ధర్మం” బన్న వినియు నాద్రాఁ
తా నెఱిచెడి శోకదండవ్యామాన | హాసంబుడగుచుఁ గ్రమ్మజు నిట్టులనియె

అశ్వత్థామ తపస్థానిక్త స్థరీకిరించుట

“ఎలుకొండలను విను ఎర మట్టిగిలె | బొలుకొండగా న శ్శృంగుద్దియె మేలు
ఆవదనచ్చియవును సమ్మట్టి | హాసం నతఁడు ఎత్తుతసిరి బండు (1)

1 వడి 2 ప్రారంభములకెల్ల జూరషంపాదక 3 లకు (క) 4 పొలంబున 5 వల
6 సగ్గాధారుడెటి (క)

వాటించి మరణాకులందుఁ | దేగువ గల్గినవాఁడు దృఢబుద్ధియుతుఁడు
 గాఁగెఱుంగఁ బుట్టలేదు, | మఱియును వికరయ్యును కంఠదాటికిని
 శిశుగాశ్చమగుగాని | ఎఱవిగా మికులు విన్నవి చెదను
 భృండు నిమల ప్రజంబు | తంపిని భూసురతతికి ధర్మమును
 మగురాజులగుఁ దేజమును | కూర్చు వైశ్యులకును దక్షిణియును
 అగ్రలకు స్వర్గాదులయు | పలయు గుణములుగా ఎరువ విధించె
 శాంతిం నాని విప్రులను, | గరిమ దేజస్వయుఁగాని భూవిభుఁడు,
 త్సుండుగ న వైశ్యులను | గౌరవించి వర్ణానుకూలత లేని
 న నెఱుంగి ధోనిలోలను | భద్రాద్రి, నందింపఁబడును నిక్కంబు
 విప్రసంశయము న నఖిల | జనపూజితంబుగ జనియించి తుదిని
 కోచితి ధర్మబురేసి | ఎరబుద్ధి నానష్ట ఎదగి యామిఁద
 ర్థంబు స్వహించెద నె | అతిచుఱి వినవయ్య యదియునుగ క
 ిల్లు సుస్థిర శరారనకు | శ్రమంబుగఁ బూని యాజిలోనున్న
 ధియించి హాసవృత్తి | ఘనముగా నన్నట్టి ఖలు గూచి యెట్లు
 మెలఁగెడు? గాగుణస్ఫూర్తి | బాలియింతుఁ బగతుగ భవనాదభ్యుతయుగ,
 కెగితి నొకఁడు, 1 లేక | సోనిశాత్రవులును సమసిరాలమున
 మియులేక సగవి నిద్రింప | వయసును మనకని వారణాశ్వము
 బఱిపి ద్రాసక్తులగుచు | సధికతనిద్రింతు రతివై భవమున
 ఎంగ నెఁగి శాత్రవుల, | ముదల ధృష్టద్యుమ్ను ముగి తద్గర్వ
 కఁచెద తుల యుగంత | మదవారిచందంబు మహిమదోఁపంగ
 న నపసాండ కేయలను | జెండాగివైచి నిశ్చింతంబు నగుదు ”
 ప్రాచ ర్యుఁ డశనివాక్యములు | విని త్రీతి నిట్లను “వినవయ్య ద్రాణి!
 గంబునఁ దగియుద్యోగ | మూల నీయంగు నేపు దీపించె
 పు న్ని సమ్మత 1 మిపునేము | ప్రా లంబుగఁ బోయి భంజిత మరుల
 పు 100 గమన దస్సి | యున్న వాడవు, అద్రయును లేదు వినుము
 దింబ పేరి యెఱి | చివర బోదము వైరుల గెలువ
 గ్గణకేరి తె 1 మహాద్విక్రమ, | శ్రమముండుని నన్నంట నెఱుంగుదువు

ద్వీప ద భారతము

యుగాన ముగుడు మూడగులుపోలే | దటుకున బాండునందనుల జంభాదము
 తి విచారించు, నెలయ నీరాత్రి | నీ తెంపుతో నీవు నేర్పుతో మేము
 ద్రవోడ " మటన్న నెమ్మనిటనియె | "భద్రాత్మలార, నా పలుకెల్ల వినుడు
 లుకవచ్చివాని కిర్థించితును | ¹నలిగి మగోచరునకు నాతురునకు
 దురవచ్చునె! ² యిట్లు నీకు నన్నెవ | నదనేది కృపలేక యక్కటా తగునె!
 గాననాచార్యుల బ్రథనరంగము | బాణంబులకు బాపం బరంగం జూచితిని
 జిల్ల మనల నంగక్షించినట్టి | రాజభంగంబు సుర్వరం గనుగొంటి
 ప్రను జూడ వే కృపతి దూఖంబు? | కావరంబు నెట్టి కరిగ త్తుకై న
 తనిదెస చూచి యతు శోకింబు | ఏతెఱంగునరాదు? ఈ శోకవహ్ని
³ కాల నేర బంధవ్యాత్మలార! | కడి బాంధవుల బోయి వధియించువాడ
 తడు నాచెలకాడు హర్షంబులేక | క్షీణిమీఁది శత్రులచే భంగ మొంది
 మన్నాడు గనుగొంటి, నొగి బాండునుతుల | సన్నతవిభవంబు చక్క జూచితిని
 నొప్ప విమతుల వధియించి కాక | యెలమి గంటకి నిద్ర యేరీతి వచ్చు?
 'రణం మారు ⁴ నిద్దురకేరు చెప్పి | కురలుట తగునయ్య నూమరో!" యనిన
 తనూజాతు గారాబు బట్టి | సలరంగం గనుగొని యర్థి ⁵ నిట్లయె
 లక మంబును సధి వశంబు | ఎలమి శోడుత నేమి నెఱుంగడుధాత్రి
 లు చెప్పిన విండు పక్షిలేక | పరమపుత్ర వ్రాత బంధవబుద్ధి,
 వాని జేరును విభవసంపదలు | ఘనంబు, గా మాట తారాణగా ఎనుము
 లి నిద్రించిన వాని నాయుధము | మఱచిన వానిని మనలక పూరి
 చినవానిని గడువతోడ | బఱచిన వాని దుర్బలాడై నవాని
 మచొచ్చినవాని జంపింపాడు | సరసతో భాస్కర చంద్రతారికము
 తకాలంబు డు నిలమాడ వాంఛ | సంతకాలంబుండు నట నారకమున
 ప్రక బాంధవుల్ ఘన నిద్రచెంది | వానిరి నున్నారు వలస దీవేశ
 రయి 2 వును కెఱి నొక్క ⁶ కిగయ, | అనిగా ⁷ బీనుగల్గెగోయున్న
 ని వడి బట్టి వధియించి గూడ | గరగంబు బడ గా ముమా యకట
 రిమి దివ్యాస్త్ర కవీష్టలై | వారిలో మిక్కిలి వన్నెదీపించ

కలలు లజ్జించిన విద్యాత్మరునకు (క) ? యెట్లు నీమి నన్నెవము - కదనేది కృపలేక కటకటా(క)
 మదొర 4 క ర క గాచారుండు అహంకారం 5 6 7 8 9 10

ంతకుముందట నేకిల్పివంబు | చెంతల జేరని చిరశ్రుతినిధికి
 త దుష్కర్మంబు కర్తవ్యమగునె | మలిన మేమియులే 1 చుడుగుఁ జీరకును
 ఓ దాఁకిట్లగు మూర్తాండ తేజ | ఎనిమింతు 1 ఎన్నిమింతు జనులు
 వ్రున వేగి ఘనపరాక్రమము | గావింపు ” మనిన నక్కరినాత్మక దనియె
 చెప్పినగియెల్ల నిజము, శాసింప | నోచతురాత్మక, యక్షమీరేయి,
 యెట్టులనిన, ఘోరాశిరంగమున | బొదలు చుజ్జనకుని భువనన్నతుని
 కవోవిశిచి ధృష్టద్యుమ్న దండరి | కొంకక శుభ్రాత్మకా 1 వియంక
 తతగల నదీనుతుని శిఖం | పేర బీభత్సుండు పృథివిపై గూల్చు
 దంబు గ్రుంగిన నతఁడెత్తుచుండ | దరణిసూనుని జంప ధర్మంబు దప్ప
 యడు హస్తము గ్రుంప నలినంతలోన | కరణ బ్రాహ్మకేశ శ్రుతినున్న
 రిశ్రవుని బట్టి పోలియుండు మించె | శౌరికదరుడై నాత్మకీ యలిగి
 ంపుగు కారవపతి జుట్టుముట్టి | తఱిగొని వాయునంద య బురికొల్పు
 ంరుభగ్నము సోయుగు దండన్నె | ధారుణి నివియెల్ల ధర్మమార్గములె |
 వ్రున వారలఁ గదనరంగమున | వేవేగ ఖంఠంతు విదితశౌర్యముగ
 కిరి యిందులఁ బావమైన గానియున్న | తదయక యదిగాక తులగదీ నెగలు
 ంధకో నన్ను నెవ్వరికి వారింప | వశమ | చెండాడెద నైరింపఁబులు ”
 యచ దిగ్గనలేచి యరగి కెక్కినను | గడఁగొని కృతవర్మ కణిసెట్లనియె
 కున మేకనశ్చయ మతిని మి ప్పూరము | జనుదెంచి నారము జగతీకు పనికి
 చాయ మము కించి యెక్కటిశర్య | మాచరింపఁగ నీకు నక్కటా ! తగునె ! ”
 వ్రుకు కృతవర్మ కాతఁ డిట్లనియె | “అఘాత్క, కృతనిశ్చయాత్మకడనైతి,
 1 ప్రపదాత్మక జంపుదు, బొండు | జననాథ తనయులఁ జక్కాడివైతు
 1 లేని మీరు వచ్చి ” “ఁండుమేలు ” | అలనడ రాకున్న 1 ట “మూడుమేలు ”
 1 పోవఁ బోవంగ న కృపాచార్యుఁ | డును 1 యాదవుండు గడుక రథనమున
 నితోడనె గూడ నరదంబు లెక్కి | యతులిత గతిఁ జను ” రని చెప్పుటయును
 1 ధృతిరాష్ట్రంకు కేడకఁ బొంది | “అఘాత్క, సంజయ, యాయోధవగుఁలు
 మొప్పఁగా ప్రదాశిఁ గలముట మేలు | దుర మేతెఱంగునఁ దొడరి కావంచి |
 యెఱింగింపు నాయకనాకు ” ననిన, | నదనుగా సంజయుఁ డనియె భూపతికి

ద్వి ప ద భా ర త ము

శివుఁడు భూతాకృతియై యశ్వత్థామకుఁ బొడనూచుట

సాధ విను ద్రాణి సరభావృత్తిఁ | నన నుత్తహింపఁ యత్సమముంబునందుఁ
 క్రోలు కటిఁ గట్టి భూతి మైఁ బూను | యెలపి భోగింప యజ్ఞోపవీతము లు
 యించి, నునిశిత దంష్ట్రచుట్ మెఱయి, | గర ముప్పఁగ నేయిక్కలు దోచ,
 స్పల శృతంబు లయ్యాల లూఁ గ, | దగ్గించి సిగఁ గానింబు నేయునును,
 గఁ జక్కలు మొలపూసలు గఁగ, | సగృశబ్రహ్మాండములు తానయగుచు,
 మొక్కటి భయస్పరణ దీపిం | నాతటి నిలిచి, అద్భుతం బెఁగ
 ముఁ గన్నుల ముకుగ్రోళ్ళ నగ్ని | శిఖలు కల్గడియె, వృక్ష కేళు లతుల
 దా ఖడ్గశార్ఙ్గ చక్రపాని | విక్రమం బెనఁగంగ ఎత్తత హుంబుతుల
 యి కోల్లు పోలంగ సర్పదము | లక్షయసంఖ్య నన్నిటిఁ గడచి
 డచూచిన లిలయినట్లు | వెక్కనంబై నిండి వెలిసె, జూచి
 మేమి లేక కుంభజ తనూభవుడు | రయన వింటశరంబు సంధించి
 డి నేరంగ, అదబాలంబు | శరధి జలము గ్రోలు చాచ్చునఁ గ్రోతె
 గను గొని కోపించి ద్రాణి | యానన శక్తిఁ బాయక నిగిడించ
 ప్పి భూతంబు సదరంటఁ దాణి | యదగుగ ఎలయకాలార్క మండలము
 గఁ దాగు మహాలక్ష్మయఁ బోతె | దుది కెది లెఱుంగక తునియలైయణగె
 నఁ గోపించి యతుఁ డఖడ్గంబు | నుడివడ నేసిఁ జూర్జమై పోయె
 నఁ దోసుర సమితి చక్రంబు | నయ్యెడ గడయుఁ బ్రాసాసిజాలమును
 , నదియును వదలక మ్రొంగఁ | జూచి నిర్విణ్ణుడై శోకింబు గుడఁ
 పోఁ శృవుడు చెప్పినయట్టి విహిత | ధర్మోపదేశ మంతయు వి నైతి
 బాహ్యులు కాలకల వృద్ధు నంధు | భావింప సహజన్మ బాంధవు మిత్రు
 హింస నాద్యుని శిగుడని | శాస్త్రోక్తవిధిఁ జూడఁ జంఁగ రాదు
 గన నీధర్మమార్గంబు విడిచి | బహు దుర్మతిం దైత్య భానంబుతోడ
 గార్గంబు వరసిద్ధి యగునె! | కీర్తియుఁ జెడు మహాకీర్తిషంబాదవు
 క్కుభంగుల నాత్మలో వగచి | పనివడి తనమది పడలంబుచేసి
 దేవునిఁ ద్రిభువనాధీశు | భావజనంహరు భవగోచరూరు

మహాదేవుఁ డిన్కయూకారు | భవుఁ ఁద్రశేఖరు భక్తమందారు
 నిగ్ధాచూపు నత్యవతాపు | ఎకమగోచరు నీకు నిత్య నిశ్చింత
 శ్రుకావాణు గిరివాసనాపు | గిరివైరిగందితుఁ గృతమతిఁ గొలిచి
 పుమై నీ భూశృంగ ముక్తము | తొలఁగింతు ననుచు బంధురభక్తియుక్తిఁ
 : “నిరూపక పాపినంతటనె | పొలుపుమాటఁగ నిఖల భూతోపహార
 వ్యర్చనల నీకు గాఁగఁజూని | భవ్య బ్రీతుని గాఁగ భక్తిజేయుచును”
 వలుగుంతలో నతని ముందటచు | గనకపువేని చక్కఁగఁ దోఁచె, నందు
 హోత్రుండును వెలిఁగె, గంతటచు | బ్రీతుడై ద్రాణియుఁ బెంపగ్గలింపె
 గడు ప్రాల్లితాక్షులు సుతియుఁ | దప్పక యేకపాదస్థులు తురగ
 నూకరాన్యులుగ్రశరీరధరులు | పరఁగంగ వికృతరూపము గలవారు
 మూర్ఖులును బహు శిశుకరూపధరులు | శశికాధరులు నిశ్చలజూధరులు
 భుజం గాస్థి కలిత భూషణము | లనములై ధరియించినట్టివారలును
 నీ ముద్గర కుంత పట్టిసప్రాస | ధరులు, మృదంగ వాద్యధ్వనుల్ మెఱయ
 యరులు వాటుచుఁ గూడి పడుచును | బ్రమదంబు తోడుతఁ బలుబాబ్బు లిడుచు
 గర్జితములు శంఖారావ ములును | గరిబృంహితంబులు గల యెలుంగులను
 యుచు, మఱియు బ్రహ్మాద్వేషులగుచు | ఖలులైన వారిరక్తముల మాంసములఁ
 పూర్ణమైనట్టి బహు శికపాలములు | కరతలంబులఁ గొని కడఁగతో కనగుచు,
 ర్యాభ్యులై, శమదమ తపోబ్రహ్మ | చర్యామలగు విశిష్టోపుఁ గర్మములకు
 గడు విస్తయమందు భవ్యులవ్వేళఁ | దివిరి యశ్వత్థామ తెంపెఱుంగుటకు
 చినఁ, గినుఁగొని నశ్చలత్వ మును | బలమును మెఱయంగ భయమేమిలేక
 ఎనవ్యవస్థయఁ జెలుపంబుతోడ | నరిగి ధైర్యవిహారుడై నిల్చిలేకు
 గ్గి చాపంబు ముష్టి నమగ్ని యుప్పు | డగ్గలికంబున నగ్ని జేవుచు
 సదేహ మాహుతిగా నొనరింతు | ననిచూచి కావ్యంబు లందకయున్న
 దంబుమీఁది శస్త్రాస్త్రసంఘములు | సరసుతంబుగ నింధనములుగాఁ జేర్చి

శివుఁడు వ్రత్యక్షమై యశ్వత్థామకు ఖడ్గమొసఁగుట

మేశ్వరుఁ గూర్చి “భవ, మహాదేవ, హర | నీకు నాత్యోపహార మిచ్చెదను
 మలఁ జెండాడంగఁ గలిగిన శక్తి | వలనుగా నీవె యీశ్వర | నాకు” ననుచు

నిత్య నిశ్చింత (క) 2 గూపధరులు 3 కలాపములు (క) 4 తిమచు (చ) 5 వ్యాప్తము
 6 22-4-10 7 పిదమరియపగ-డ (క)

ద్వి ప ద భా ర త ము

న, సంత సయ్యుగ్రుండాతనికి । సజ్జముతీ బ్రత్యక్షమై మహామహిమ
ల తేజంబున వ రిలోనున్న । తెఱంగు దీపించు నా ధీరునిజూచి
ంరుఁ డెంతయుఁ గరుణదైవాఱ ।

సూక్ష్మ మెచ్చితి నడుగు మేమైన ' । నరపుడశ్వత్థామ యధిక సంతోష
ంగుండై వేగి చయ్యున వెడలి । మగసిజ హరుగకు మహిజాఁగి మ్రొక్కి
భిత హస్తుఁడై ముందట నిలిచి । “యశలంక, విశ్వేశ, యాద్యంతరహిత,
గా నిటలాక్ష, తేనమోరుద్ర, । తేనమోవృషవాహ, తేనమోశర్వ,
గా యీశాన, తేనమో¹భర్గ, । తేనమో భూతేశ, తేనమో” యనుచు
వ సంత సన్నిశ్చేశ్వరుండు । ఘనమైన కృప శిఖిఱఁగా ద్రాణిజూచి,
వయ్య గురుపుత్ర, విదితచారిత్ర, । యనుపమ పరమ రహస్యంబు నీవు
బులైన తపస్సత్యశౌచ । నవ్యార్చనముల నున్నత చిత్తవృత్తి
న్న బూజించు, నాతని కేసు । చరదండ మిగుల, నవశ్యంబు శిగాను
యాతనికి సన్మానంబునేయు । తలఁపున నీభూతతత్వితో²ఁ గూడి
, వచ్చి నీ వర చిత్తవృత్తి । యచ్చుగాఁ దెలియుటకై మా యలెల్లఁ
తఁ జేయుచుఁ గలె నల్పితిని । ³ధృతిచెడకీపు నుస్థిరనిష్ఠ నిలువ
శాసించితిఁ దదసంతరంబ । గొనకొని సీతైర్వగుణమునకేను
నిచ్చెద మేలై నవరము, । నచ్చుగా వినుమొక్కటనఘాత్తు । నీవు
స్ఫూర్తి నీరాత్రెల్ల నీకు । భద్రంబులొను వచన తలంచినను
కడఁక నీవసుధ నీశత్రు । వీరసంహారంబు వేడ్కతో⁴ఁ జేయు ”

క్తియొసఁగిన సంత వేగమున । మునుపు భూతంబుచే మొగి మ్రొంగఁబడిన
ధంబులు వేదియం దిడినట్టి । యాయత్రు శత్రుంబు లరదంబుమీఁద
బూర్వప్రకారంబున నుండె । ప్రమదంబుతో సంతఁ బ్రమథగణంబు
సృష్టాకార విభవ విస్ఫూర్తిఁ । గొలుచుచు వెంటరాఁ, గుంభిని పణక
యిద్దఱు రథికులు దన్ను । బ్రథితంబుగాఁగొల్గఁ, బొండవశివీర
గతిఁ జొచ్చి యాశ్చర్యాపాచార్యుఁ । గృతవర్జఁ గనుగొని “కృతకృత్యులార ।

5) 2 జూఁగఁగా (చ) 3 వినుము (చ) 4 నవ్వరు (క) 5 అతులితవిస్ఫూర్తి నదియును
చాలురకు జేరువయ్యెఁ గాలంబు, మించి నాకృపచేత మెఱయుమునీవు అనిపల్కి ఖడ్గంబు
క కనయంబుతోనిచ్చి, యంతలో నతని తనువు ప్రవేశించె తదసంతరంబ మునుపు భూతం
(చ) 6 కెలయ దృష్టాకారవిభవవిస్ఫూర్తి (క)

ప్రపాబలముచే మెఱసి శాత్రవులఁ బ్రాకటగతిఁ గొట్టి పాటవై చెడను
 కుఁ గన్నలుగల కేల్పులైచూపఁ కలవడ" నని పల్కి యతిసాహసమున
 ల సంతఁ దా వ కిట నిలిపి | ధీరుడై నజఖడ్గ దీప్తులు మెఱయ
 | నిద్రాక్రాంతులై యున్నజూచి | యవిరళగతిఁ జొచ్చి యటఁ బోయిపోయి
 య మున్న గతాగత జనమ్ముచేతఁ | బూని సద్గంబుల పొందులన్నియును
 యని వినిన కతంబునఁజేసి | పాలుపొంద భుజబల న్నూర్తి ¹దీపింప
 ధృష్టద్యుమ్ను సదనంబుచేరి | వారి విక్రమాన్నతి నరదంబుడిగ్గి
 శు నుద్దేశించి "యిభచర్మవనన! | యీశాన, పూనితి నిద్ధవతిజ్ఞ
 , మహాదేవ, సీహర కర్పూర | హరిప యఘోటక హర్యక్ష జలజ
 కా మందార తారాద్రి హర | శారదా డిండీర శరదభ్ర ²పటల
 హ, విశ్వేశ, విమతులనెల్ల | నిగ్రహింపఁగఁ జేయు సీబంటుబంట " ³
 మ నొయ్యనఁ జని యమృహారధికుఁ | డనయంబు వెదకుచు హస్తపద్మములఁ

ల శ్వత్థామ నిద్రాపరవశుడగు ధృష్టద్యుమ్నునిఁ జంపుట

ప్రచుఁ బోయి యెంతయు మేలుకట్లు | కడఁగతోఁ దెరలును గలిగి దీపములఁ
 పొందు చప్పరంబునఁ బ స్పమిఁడ | నెలకొన్న యలయిక నిశ్చేషశత్రు
 నంబయ్యె నెన్నఁగనని నిదుర | తో శయనించిన శత్రువు శాంతాత్ము
 వధకారు సేగ్గురుతనూభవుడు | సరవితోఁగాంచి దోషంబు మోదంబు
 డింపఁగ వానిఁ జరణఘాతమున | నందంద తెలిపిన, నాద్రుపదజుడు
 | లేచిన, ధృతిఁ దన విల్లు | నగ్గురుపుత్రుండు నల్లన విడిచి
 దిపై నాతని ముందల వట్టి | పెడమర్గఁ ద్రిప్పుచుఁ బృథుల సత్త్వమున
 లేక యటవాని తొమ్ముమోఁకాలఁ | గుదియించి మెడ ద్రొక్కి గొబ్బుననంత
 శరాసనమునఁ బాపి గుణంబు | వలను మీఱఁగ నది వాని కంఠమునఁ
 |ంచి పశువు విధంబు దీంప | యగపడి తెందుఁ బోయెద నని నొంప,
 గ్గిల్లియు నెలుంగును వెళ్ళకున్నఁ | దల్లడంబంది యాతనికి ⁴నిట్లయె
 యరునందన, యుగ్రశత్రుముల | సీ గళం బిటు త్రుంపు మేఁగెద దివికి "

ంతలో (చ) 2 దీపంబు 3 భవళ (చ) 1 పుష్పచిత్తాత్ము (క) 5 పాంచాలంబు కర్మ
 ౧౩౭౧౧౧

1నిన సశ్రద్ధాను యతః 1 మొగంబు | గన “గురుద్రోహిణీ గలుగునే పుణ్య
 తి? కుచ్చితంబునఁ గాదె మద్గురుని | నతులితంబుగఁ గూల్చి | తారిత్ర నిన్నుఁ
 3గఁజూతు ” ననుచు 2 నుజ్జేకంబు తోడ | నొగి 3 నొంప, నచ్చట నన్న వారెల్ల
 కలకలమున కట మేలుకొంచి | దిక్కులు మాచుచుఁ దీవ్రభూతంబు
 క్కున నిట వచ్చెఁ గాఁబోలు ననుచు | మిక్కిలి భయమంది మేనులు మఱచి
 బుడిగి యుండఁగ, వానినొగి కేలఁగాలఁ | 4 అదిపియు గంధగజంబుఁ జెంపాడు
 రివోలె ద్రువదజ నదటణగించి, | వెరవొప్ప నాయిల్లు వెడలి శీఘ్రముగ
 5దంబుపై నెక్కి యధికశౌర్యమున | నంసతోఁ బ్రతిపక్షివర్గ కున్నట్టి
 6నంబు లరయుచుఁ జక్కఁ బోయినను, | బదపడి పీనుఁగై పగి యున్నయట్టి
 7వదజఁ గాంచి బంధుగతి నా | చపలలోచనలు 8 రక్షికులు సుగ్ర
 కులై యేడ్చిరి క్షోణి చలిం | ఆ కలకలమున చా కెలంకులను
 9దిష్టె నున్న రాజులు మేలుకొంచి | పరువడి దిక్కులు పఱచి నాచుచును
 10 యేమి కలకలంబుని విచారింప | వదలక యచ్చటి వార లిట్లనిరి
 11 మలార, ఎనుడు అక్కసియొ మానసియొ | మనుజేశితనయుని మడియించి వాఁడె
 12 రద మెక్కిడి, బోయి యద్దురాత్మికుని | నిరవుగాఁ జంపుఁడు, ఏయుండు కడఁగి ”
 విని తలలెత్తి యవ్వీరవరులు | గనఁగొని పోసక కదిసి వేవేగ
 13 కొప్ప నమ్ములవాన ముంచుటయు | నలుకతోఁ జ్రాణి స యుకపరంపరల
 మెల్ల ఖండించి యంతట వారు | వివిధాయుధ వ్రాత వితతి యేయటయు,
 14 రాని యిచ్చిన తీవ్రఖడ్గము | నపుడు తుత్తునియలై యవని రాలంగ
 15, నరల కంఠనాళముల్ ద్రుంచి, | యతిముటి మిక్కిలి యధిక శౌర్యమున
 మా జూని యింటి నొయ్యన చొచ్చి | యత్తటి మేల్గున్న యాతనిఁ బట్టి
 16 ధృష్టద్యుమ్ను ధరఁ గూల్చినట్లు | పనవంగఁ బనవంగఁ బశురీతిఁ ఒంపె
 17 నఁ జేరువ చప్పరంబునను | సొంపుతో శయనించి సుఖనిద్ర నున్న
 18 డు యథామన్యఁ డతైఱఁగెల్లఁ | జతురత నెఱిగి రా త్రునుఁడని కడఁగి
 19 గొని వైచిన, ఖండించి చ్రాణి | వదల కగ్రజాని భావనఁ దెగటార్చె
 20 | గురుపుత్రుఁ డేపుదీపించి | దారుణగతి ద్రువదజులఁ గీటణచి,
 ముఁ సొంచాల భూషండ్లొధిపులు | వఱలు సద్దంబులు వదలక చొచ్చి

1 గంబు 2 సద్దీప్తంబుగాగ 3 జంప 4 జదిపెను (క) 5 కక (క) 6 ౭

నిద్రారతిఁ గొంఱ మేల్కొనిన | వారిని నిద్రించువారినిఁ ద్రుంచి,
 గాల లోగిఁ జొచ్చి గర్వంబు మీఱ | గజముల శిరములు గుంజించివైచి,
 డి ¹వాని కుంభస్థలంబులను | దనరిన మాక్తికతతి పాటఁజల్లి,
 సుశాలలకుఁ బోయి యతిరభసమున | హయములఁ జెండాడి, యంతటఁబోక
 ముకాలముగాఁటి ఫాలాక్షుపగిది | వలనుగా మృత్యు దేవతనోక్తిఁ గాల
 ౦ని తెఱఁగున ఖండించి వైవ | నాలోన బీభత్సమై ధాత్రిలోనఁ
 పిన కరములుఁ ద్రుంగినభటులు | గనెలుగాఁ బడియున్న గజసమూహములు
 గొన్న ²ప్రేవులుఁ బెను ³దిబ్బలుగను | గనుపట్టు ⁴నెమ్ములు ఘన రక్తనదులుఁ
 న సంగరాంగణము చూపఱకుఁ | బ్రయతకాలమురీతి రాద్రమై ⁵యుండె
 టఁ దనివోక వారిపరాక్రముఁడు | సంతతి ⁶త్సాహ విస్తార విస్ఫూర్తిఁ
 ఖడ్గధారచేఁ దళతళమనుచు | ఘనత విద్యుద్బాహిఁ గానుపింపంగ
 కుఁ జతురంగనమితి వారిను | బీరువోయినను బెంపెల్లఁ దక్కినను
 లినఁ ⁷గదలిన మాటాడలేక | తెఱలిన దొఱలిన ధృతిగల్గి మజయు
 సిన గిట్టిన ముట్టినవారిఁ | బారిగొని పొరిగొని భువియెల్ల సదురఁ
 లాకరము చొచ్చు ఘనలులాయంబు | క్రమమునఁ, కేలిశృంగారవనంబు
 న ఘనమద దంతి చందముగ | విరివి ⁸మీఱిన మహావిసేనమధ్యంబు
 ౦ని చెలరేగు దావాన్నిరీతి | మెఱయంగ విహరించి మిన్నకద్రాణి
 దంబు నెక్కుచు నాలోన దిగుచు | సరగున నటఁ బాదచారియై చనుచు
 ముగా రక్తసిక్తంబై సయట్టి | తనువు గాన్పింపంగ దారుణలీల
 ౧ జనంబులు సరవిమైఁ దన్ను | నకట రాక్షసుఁడు వీడని శతలంపంగ
 ముదిరము పరాక్రమస్ఫూర్తిఁ | దేజంబుతోఁజొచ్చి ధీరత మెఱయఁ,
 కుంగ ⁹విడు మేల్కొని యంతనోన | సౌలయక యాద్రాణిఁ జూచి శంకించి
 ౦ ధృష్టద్యుమున్న ఎడువక చంపి | పోడిమి నతని తమ్ముల సంహరించి
 లిల విజృంభ వారణముల నణఁచి | రథిగులఁ జెండాడి రథ్యాల్లి నొంది
 యుఁ దక్కిన మహీమండలాధిపుల | అతికి చచ్చెడి, వీనినఱుంగ వలయు ”

గాఁటి (౧) 2 ప్రోవులు 3 తెట్టె 4 నమ్ములు (క) 5 మించె 6 గలగిన (చ
 ౭ అని ౮ చందరిప 9 నిగురి (ః)

1) మునలంబులు సస్త్రశస్త్రములు | ఘన భిండివాలముల్ భగ్గజాలగులు
మరంబులు నేయఁ, దునుకలు చేసి | యా మహావీరు 1 డయ్యరదంబు దిగ్గి

అశ్వత్థామ యువపాండవుల నులుమాడుట

మున నుజ్జ్వల భిడ్గంబుపూని | యరులపైఁ గవయంగ, ననుర వీడఁచుచు
వడి దివ్యాస్త్రపంక్తు లేయంగ, | నరయుచు నట్టి సైన్యాస్త్రంబు లెల్లఁ
చుమాడి ప్రతివింధ్యుఁడొడరిన, నా పు | ముముక్షుఁ గోపించి మహానీయశక్తి
నింప భరించి నెఱి ద్రోణనుతుఁడు | నగధిరుఁడగు వాని నడుము భరింప,
ణిపై 2 ఘనరక్తధారలు దొరుగ | వెరవేది మఱి నోరువిచ్చుచుఁ బడియె
నఁ గోపించి యప్పనమాచునుతిని | కొడుకు ద్రోణజుమీఁదఁ గ్రూరాస్త్రసమితి
సిన, నవియెల్ల నినుముగాఁజేసి | వాసిగా నతఁడొక్క వరుసఁ దోమరము
నింప, నదియును భంజించువైచి | కర 3 ముప్పఁగా ధృతభిడ్గుఁడై వాని
దైవ్యనేసెను, దగ నంతలోన | బలభేది పౌత్రుఁ 4 దప్పఱునిఁ దాఁకి
కొప్ప నమ్ములవాన ముంచుటయు, | 5 నలవోక గురునుతుఁ దనియుఁ గైకొనక
వకలుగా నేయఁ, దోడనయతుఁడు | ఘోతరలీల ముద్గరము వైచుటయు,
యకి భరించినను, గోపమెనఁగ | ఎని నిప్పుఁజుటల నెవ్వనవినుతుఁడు
చక్రంబేయఁ జెంగులించి | యా మహాచక్ర మయ్యార్యసమితిని
ంబుదాఁకిన వరదలై రుధిర | మాక్షణంబునఁ గాఱ, నలుకతో 6 ద్రాణి
ల నాశముఁద్రెంచు గజముచందమునఁ | గ్రమమున వానిశిరంబు భండించె
1 శతానీకుఁడదిచూచి యార్చి | యంతకాకారుఁడై యతిరథసమునఁ
లతోమర భిడ్గ పట్టిసప్రస | శరముల ముసలాది సమితిచే నేయ
రీగి వానిఁ దృణంబుగాఁజూచి | మలహరుఁడిచ్చిన మహితభిడ్గమున
1 భరించి, యుద్వర సంచలింపఁ | బూనిక నహదేవుపుత్రుపైఁ గడఁగె
గిన నతఁడును భిడ్గంబువైప | నడిమికి భరించినను సావాసమున
7 కీర్తి మిగుల విశ్రుశిక్తి మగుచు | నశని వక్షము 8 ట నైదమ్మరేయఁ

ట్ట 2 లోపల (౪) 3 మొప్పఁగామయుగ్ర క్షిఁదైవ ని 4 దప్పఱుని (క) 5 నలయక
యకి రటింప (చ) 7 శుతిసేనుఁడు అని కౌముదము గానము

గా మధుమా నమునఁ బూచి ట్టి | మోదుగు తెలుగున మొనసి యాద్రాణి
) వీడింతమెఱయునే యనుచు | నాదటఁ గోపించి యతులఖడ్గంబు
 చి వానిమస్తకము ద్రుంచుటయుఁ | గలఁగెఁ దత్సేనలు కౌరవనాథ !
 కీరీతిని ద్రావదేయులను | గలహరంగంబున ఖండించివైవఁ
 గోపమునఁ బ్రభద్రకులు శిఖండి | ముగి గురుసుతుఁ జ్ఞానుఘట్టి యెంతయును
 లఁ గరవాల చక్రనారాచ | పరిఘ తోమర గదాప్రాసకురార
 యుధంబుల వెనఁగప్ప, నతఁడు | ప్రవిమలగతిఁ బ్రభద్రకులఁ జంపుటయుఁ,
 శిఖండి నిష్కరవృత్తితోడ | నేచి వాలక్కులనేకఘ్నలేయ
 బల్లఁ జదురుపల్లె రాలనేసి | తిని ఖడ్గముకేలఁ ద్రిస్పృచు వాని
 తెగవేసిన ధరణిపైఁగూలె , | అలవడ ధృతరాష్ట్ర, యదియేమిచెప్ప !
 ఎతు శౌర్యంబు గొనియాడ వశమే ! | ధరణి నెచ్చటనైనఁ దానయ్యెమించె
 ఎ హతశేషు లతిదైన్యవృత్తి | నెంతయుఁ జింతించి యీ శిబిరమున
 స ధర్మజ భీమ వా నపుల్ కవలు | హరియు సాత్యకియు నెయ్యెడకేగినారొ (1)
 ఎండిన నీయవస్థలు గలచె ! | సారెకు నీతఁడశ్వత్థామ నిజము
 ార్యుడవుఁ దప్పదన బుద్ధివొడమె, | నరయంగ ” నదియెట్టులనినఁ జెప్పెదను
 గండవులు రణక్షోణిలోపలను | దుర మొనరింప, రాత్రులయందు నీల
 గాన్పింప రక్తఘాతంబు మెఱయ | ఘనరక్త నేత్రముల్ గలిగినయట్టి
 క్షీ యొక్క-తె తమ వీటివార | లురవడి నిద్రవోవుచు నున్న వేళ
 ముందలవట్టి యీడ్చుచును | జెదరంగవడిఁ జెడచేతులు విఠించి
 ఎట్టుంబుల గజసమూహముల | నెట్టన బంధించి నెఱిఁదెచ్చి తెచ్చి
 ఎరునందను కగ్రభాగమున | వేగంబె నిలిపిన, విదితశౌర్యమునఁ
 ఎట కలలు గాంతురు ? దానఁజేసి | ఘనత నశ్వత్థామగా నిశ్చయించి,
 ఎబుసేయ, హస్తములును బాద | కమలముల్ నడుములుఁ గంఠ బేళిములుఁ
 లైరాలి మేదోమాంసరక్త | ఘనశల్యమయములై కాన్పించె, నంత
 రంబగునట్టి కోలాహలము నఁ | గరులు హయంబులుఁ గట్లనుదెంచు
 లంగఁగఁ బాతె, గోడిగలకును | దనరు హయంబులుద్ధతిఁ గ్రంథుకొనఁగ

(1) ౨ గాఢ (3) ౩ 'అశ్వత్థామచే గజుకఁబడి' యనుట యథార్థపరము

ద్వి ప ద భా ర త ము

ము సహింపక మార్కొనుట్టి | మదగజప్రూహ ¹ సమ్మర్ద బు హాన
ములు పగిలియుఁ జెక్కులువాసి | కరములు నలిగియుఁ గాళ్లు నిసియు
లు నరములు ఎఱిగియు మఱియుఁ | గ్రన్నన పక్కలు కడికం² లయుర్గ
యు సీరితిఁ జ పట్టుగను | బ్రదులక వీరుగుపెంటలై ³ ాడిన
డు పలకయు నడిదంబుఁగొనుచుఁ | దప్పక ప్రాణిరథము దిగ్గనుటికి
జాదులనావావాటోప మొప్ప | స్రగ్గు మగ్గుడు గాఁగఁ జంపినెచిను,
నటు మేల్కని గురుసాహసమునఁ | జండఱవందత్రై చేష్టలుదక్కి-
గడిఁ బాదముల్ గడగడ పడఁక | వెడలంగ లేక⁴ వ్యెఱపాటు నొంది
రించుచునుండఁ గడఁతలోఁ గొంద | అలవోక జనకమిత్రాది బంధవులఁ
నును మిక్కిలి విమ్మిటిగొనుచుఁ | దలకొని యంతలో దమవాగుగాని
పట్టులు వట్టి పదలక చనఁగ, | వారక కొందఱుర్వర సంచలింపఁ
ల నిద్దుర గప్పుచు నుండ | నన్నదమ్ములు బంధవాదులుననక
3 తమతమ వారినేచంప, | మలయుచుఁ గొందఱి ⁴ ముగిసినవారి

‘నిదియేమి’ యనియడిగినను | “సాలయ కశ్యతామ చొచ్చి చంపెడిని
కఁ జొత్తమింకెవ్వరు దిక్కు? | అక్కట వ నుడే⁵ వాఱునల్ వేరు,
యుద!” మన్నెనిట మఱిగొంద | ‘తామహేంద్రతనూజుఁ డర్థి త్రైఱుగు
ని⁶ కికానెడే⁷ కడఁగి యాఘనుడు | పనిపడ వైరులధజించు శేళ

వారిని, ⁷ వెఱపుతోఁజూరి | గఱచినవారిని, ఖడ్గాయధ ములు
నవారిని, నుఱి వాహసములు | ⁸ అఱిముఱి వికలంబులగువారి, నిదుర
వారి⁹ మిగి నెప్పుడైనఁ | బాయక చంపడు భవ్యుడాతలడు |

మీఱఁగ విప్రకులమునఁ బుట్టి | బలిమితో నిట్టిపాపంబు నేయుదురె !
టా!’ యనువారు, నైరంతఁగొంద | అక్కజంబగు భీతి నటనిల్లు వెడలి
కవర్మలఁ గృతిమఱిఁగాంచి | యవుడు రక్షింపరే యని మొక్కుటయుచు,
వారలు రాక్షసావేశ | సమధిక క్రూరులై చర్చింపలేక
ది యాత్మీయ మానుషహాని | యిది యని తలఁపక యేవులోవారి

(ంబు (క) 2 “ఎదుర్కొనినవారు” అనునది అధ్యాహార్యము 3 బిష్ణుట 4 మణిగిన
) 5 వాసుదేవ 6 క్షాంతి 7 అగ్రహార 8

కరములు జీవాళములు | కరములు నుర యులు ఖండిందినైచి
 క్కనినై నఁ బొలుపొంద బ్రసికి | పోనీక చంపినఁ బొదివె ధూతములు
 శ్వత్థామ పాండవ శిబిరంబువెడలి కృత కృతవర్తలఁ గలియుట
 యన నాద్రోణసుతుఁడు | గాసిల్ల రక్తసిక్తంబులై నట్టి
 యంబులు భయదముల్ గాఁగ | సాకానంబునను నిశ్చయమైయున్న
 పలి చెచ్చెఱఁ గృపాచార్యుఁ | బ్రబలుని గృతవర్తలఁ బరికించి కాంచి
 వాలుర సకలసైన్యముల | “కల రాజన్యలఁ జంపి¹వైచితిని
 నా పాండుపుత్రు²లేవురును | జలరువాదిత నేత్ర సాత్త్వికు లెచటి
 రాదా శిబిరమున | హరునివరంబున నటు భవత్ప్రసాద
 యను సంహరించితిని | బ్రకటిత శౌర్యనందఁ జెన్న మీఱి ”
 రలు హర్షించి యపుడు | కొనియాడుచుండ నా క్రూరాత్ము డనియె
 చేతఁ బొందునందనులు | పరువడి సంహరింపఁగఁ బడిరేని
 నఁ గాక వెనగి త్తకాండఁ | గొనకొని చంపుట కొనియాడనేల ?
 రుషం?” బంపుడు వార | లడనుగా ద్రాణితో నర్థి నిట్లనిరి
 పచాల తనయుల ముఱియు | నిలఁ బ్రతివింధ్యాదు లేవును సుతుల
 లఁ జక్కుచేసితివి | అలంక విస్ఫూర్తి యామద్వయమున
 కు నమానులు గలరె ! | బహుతర శౌర్య సంపత్ప్రభావుండవు ”
 గిటనందంద చేర్చి | కొని” రని చెప్పినఁ, గురురాజుత్వఁ
 నిఁ జూచి “యక్కటా ద్రాణి ! మోసపోయెను, విధి ముగి నింతచేసె
 యు మడిసిన వెనుక | నసమునఁ దవశౌర్య మని యేలచూపె ?
 య చావక ముగుపు | కువలయాధిపుడైన కురురాజు మెచ్చఁ
 కాపము చూపఁడయ్యె, | ¹తను నననిత నేమి ? తప్పి గార్యంబు ,
 త మెఱిగింపు ” మనిన, | జననాథుఁ జూచి సంజయుఁ డిట్లునియె
 శరావ్ర విభవదేవేంద్ర | పనవడి గురుతనూభవుఁడు పాండవుల
 స్ఫూర్తికి నోడి | వారకయుండి, యవ్వల సుయోధనుని
 ముచేసి తుది వాయుసుతుఁడు | తడయ శిశెంతయు వానితలదన్నుటయును

బృతకుతిఁ దన గురునిఁ జంపుటయు । మచ్చికతోఁ గురుమనుజేశ్వరునకు
న యిచ్చుటయును బ్రథమరంగ మన । నోసరింపక యిట్టులొనరించె వినుము
కగతిఁ బొండుమానులులేమిఁ జేసి । సతిపక్షవిత్తుల భంజించెఁ గాక
దుర్గు దేవతాగ్రంబుకైన । వారక యెగిరింప వశమె భూనాథ !
మట్లు ద్రాణి దోర్నిరంగుల మెఱసి । ఘన రథారూఢుడై కదలి యవ్వేళ
మతిఁ గృష్ణత్వార్థులఁ జూచి । “ కరుణాత్ములార ! యక్కారవేశ్వరుఁడు
డరి ప్రణామతోడ నుండినను । ఎడపక యిత్రైటం గెఱిగింపవలయు ”

లశ్వత్థామాది రథీకత్రయము దుర్యోధనుని గనుఁగొనుట

పల్కి కేవేగ నచటికిఁ బోయి, । తినువున మిగుల రక్తంబు గాఱంగఁ
లుచుఁ జేష్టఁ పొందులడంగ । సరవిమై నూర్పులు సంచడింపంగ
నిఁగి గిరిగతప్రాణుడైన । రారాజుఁ బొడగని రథమునుడిగి
రుణి ధనువులు తలఁగిపోవైచి) । నీరు కన్నులఁగాఱ నెమ్మివాపోయి
కురువల్లభ, హా మేరుధీర ! । హా కరుణాకార ! యబ్ధిగంభీర !
వైభవమంద్ర ! హా కాంతిచంద్ర ! । హా విశ్రుతోదార ! హా కులోద్ధార !
మనఁ బెంపుతో దోర్నికమమునఁ । బరగి శమంతక పంచకంబునను
నిగావున భవ్యనద్గతికిఁ । గడువేగఁ బోయెదు , కటకటా నీకు
గపుట్టదా యవని వల్లభుని । దేవులఁజూచిన ధృతి తూల ! కున్నె !
మప్పుడుదన శిష్యులలోనఁ । కౌరవచాక్రు డఖండ విక్రముఁడు
ంన్న నలుసేయుటది కేలిచేసి । తనరంగఁ బవనూనతనయున కర్థి
యంబొనఁగెనే మాలవిభాత । కటకటి నీభుజాకలిత విన్మూర్తిఁ
నిల్వగలేక ధర్మం బదప్పి । పగగొని యూరులు భగ్నంబుచేసి
ఎబోవక యనిలనందనుఁడు । పంతంబుతో వామపదమునఁ దన్నె
గు గనుఁగొని యమతనూభవుఁడు । నొదవిన వేడ్కతో నూటకయుండె
శాస్త్రి యధగ్గుండుగాక । వానికిఁ బెట్టంగవలదె ! నత్కిర్తి
దే ! మిగుల నా మదికిఁగూఁఖంబు । నేయదే ! కౌరవక్షితినాథ, వినుము
గట్టఁగ బంధుకోట్లకు నిడఁగ । నడరిన వేడ్కతో యజ్ఞముల్ నేయ

యచ్చి, తీవు చావంగ | నక్కటా ! యున్నా నీ నవనలోపలను,
 ' నేవకుండ కి ! ' యనుచు | నర్థిలి దుఃఖ చి యుననిపై బె రలి
 గను "వినుమహీ నాథ ! | ఖండితారాతి యాఖండలు పురికి
 బోయింపుడు మధురునిఁ | గనుగొని నా రాటుగా ఎన్న గంపు
 స పాంచాలుబట్టి | భూపాలురెల్ల నద్భుతముగాఁ బొగడి
 నదత్తాది బాంధవుల |

చంపె నెమ్మిత్తోసనుచు | భ్రాతృగా నెఱిగింపు , కదనరంగ మున
 ఎనుధఁ జంపుటలు |

కుల మహావై భవమున | నెఱిగింపు , చప్పెద నంజొకిమాట
 లల సౌప్తిక కేళఁ | క్షత్రంబుగాఁ బ్రకేశించి యంతటను

ంబునాఁ గాంచాలనూను | ననువుల బొం చయ్యన వాంఛండు
 గించి వరుసతోఁబొండు | ధరణీశు పౌత్రుల ధరఁగూలనేసి

గాఁ జేర్చియందటను | మానక చంపితి , మధుసూదనుండు

నిమ వానపుర్ కవలు | సరనాథ, సాత్యకి నాబారిబడరు

ని యొక్కడశారీ | ప్రేమితో దాచెనో పెంపగలించి ?

ముఠో యెఱుంగలేనైతి | అందఱ సీతీతి నందంద చంపి

వర్మయుఁ గృపుఁడు | నచ్చుగాఁదోడురా " ననునవాక్యములు

కు లావచ్చిన సంత | మనమున వార్షించి మరుక్షేంద్రుడనియె

పును " యాధవరులుఁ | గలహరంగంబునఁ గడఁగి శాత్రవుఁ

నినపాట్లు ద్రోణుండు | మరనదీ తనయుఁడు సూర్యునందనుఁడు

ండుఁ జేసి రీయకట | కలితీపుణ్యత్తులు ఘనులు సజ్జనులు

3 మేదినిలోన | నారూఢి వర్తింపుఁ డటమీఁదవేడ్క-

నర్దర్శనం బర్థి | సురలోకమునఁగల్గు నుచుచిరలీల ,

ం " డనుచుఁ బ్రాణములు | విడిచె కారంత భూవిభుఁ గొగిలించి

భూవర, తేరులెక్కి | సలలితగతి యుభేచ్ఛా విహారమునఁ

నో , పూర్వశైలమున | జలబాప్తుడుదయించె, జయ్యన " ననుచు

విపింపఁ దగువాటి ప్పుత్రాంతమెల్ల । ననఘాత్ము, చెప్పవే యనియగుగుటయు
 విదైత్యభంజన, భావజజనక, । జలజ గదాశార్ఙ్గ చక్రసుహస్త,
 రాంబుదశ్యామ, నిత్యాభిరామ, । కైలాసపతిమిత్ర, కారుణ్యనేత్ర,
 నకూని వృద్ధేవా కలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ కేంకటాధీశ,
 క్తగత్సల, జగత్పావనచరిత, । ముక్తిప్రదాయక, మౌక్తికదసీకు
 కేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
 గు నాతుకూరి తిమ్మార్జ్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన నుకపింద్రవర్మ
 దిత పౌష్టిక విపులపర్వమున । నరు స మీతఁగఁ బ్రథమాశ్వానమయ్యె

ద్వీపీయాశ్వాసము

[illegible][illegible]

తమవారశ్వత్థామచే సన్న్యాసముగాఁ దెగుటవిని ధర్మజూదులు చింతించుట

‘ఎట్టివాఁడీకైన నెఱుంగంగనగునె । నెట్టన సర్వంబు, నీతి శౌర్యంబు
 యగ నాత్రపులఁ దద్బంధు మిత్రాది । ఎరులను జంపినవాఁడనై జయము
 కోని యగుగుడెంచితి నిచ్చటికిని । ప్రాకటంబుగఁ బుత్ర బాంధవయుక్త
 యగ మద్బలంబును బోనిక ఎట్టి । లెగటార్చెనే ద్రాణ తీవ్రవేగమున ।
 విధికబలంబుఁ నవలీలఁ జంపి । యదములచేఁ జచ్చిరతికుత్సితముగ
 లనిధి లంఘించి సన్నఘఁ గాల్గ । నలవడ మునిగి హుణిగిని ట్లయ్యె
 నకుండు లేమి ఎష దంబు నొందు । వనిత పాంచాలి యీ కరణిని భ్రాత
 ను దనూభవులను లోనుగఁ గల్గు । ఘనులు నోయిన నెట్టిగతిఁ జరించెడినొ ।
 వత్తునున్న తా ట్ట దుఃఖంబు । నెంతయుఁ జెందనింకేమి గాఁగలదొ ।”
 వియని చింతించి యశ్రులు నింప । ఘనతర శోకాంధకారంబు పేర్చి
 ప్నఁ దానెఱుంగక ధర మూర్ఛవోయి । క్రన్ననఁ దెలివొంది కాంత ద్రావడిని
 వింపఁ దలచి, వ రక మున్న తాన । భావించి ద్రుపద భూపాల విరాట
 హిషతుల్ చచ్చిన మఱునాఁడు వారి । సహజాత్ములయుఁ బత్నిజనముల శోక
 లు మాన్ప నఁపిన, ముదిత నుభద్ర । తఁకొన్న భక్తి శోక దనవెంట రాఁగ
 దలనుండి యవ్వరటున పురికిఁ । గడఁగి తో వెడలి యుక్తిడ నా మెయుంటఁ
 పోసి తనదు సోదరుడగు కులుఁ । బిలిచి “నీ విప్పుడె వేళగఁ బోయి)
 సగ నుపస్థాప్య పుగమున నున్న । కుసుమకోమలి రమ్మగురుకుచ యత్త
 మూన ద్రుపదభూకాంతుని పుత్రి, । హరిసహాదరియైన యబల నుభద్ర,
 కియుఁ దక్కిన స్తవ మానినీ మణుల । నఱలేని కడఁకతో నటఁ గొనితెమ్ము,
 విధనుతీ, సంత తాభ్యుదయ, గోనకుల । । రథమెక్కు నేమును రమణ నా శిబిర
 కుఁ బోయెద ” మన్న మొగిసకులుండు । ఘన రథారూఢుడై కదలి శీఘ్రమునఁ
 గఁ నుపస్థాప్య పురవరంబునకు । ననదృశగతిఁ బోయె, సంతటిలోన
 ధర్మనందనుండెల్ల సోదరులుఁ । బటుగతి సాత్యకి పద్మనాభుండు
 దలైసవారలు ముగ్ధులొని తన్ను । బొదివి చనంగ నప్పుడు నిజశిబిర
 మును జొచ్చి చయ్యన ద్రాణిచేత । శిరములు గాల్గును జేతులుఁ దలలు

‘‘దుకఁబోయి (కమ్మఁబోయి) (2) 2 (పథమ ము) కేడ ౪ ౪ ౫౪ ౫౫

లై రాలి మేదోమాంసరక్త । ఘనసగు లుబ్ధి యొక్కటఁ బడియున్న
 ల మఱిదులఁ దగినబాంధవుల । జననాథవర్జ్యుల నఖిలఁ పొరులను
 ని కన్నీళ్లు ఘనముగాఁ గాఱఁ । దను దానె యెఱుంగక ధరమోదవ్రాలె
 ధ్రాతలు దాచెదరుండు । భవిమోద మూర్ఖులఁ బొంది 1 రంతటను
 త్యక్తియుఁ బ్రయత్నంబున వారి । నగణితగతిఁ దెల్పనంత ధర్మజాడు
 ము వెండియుఁ దెలియక వగల । నెలకొని దుఃఖించి నితినూభవుల
 పై వ్రాలి దందహ్యమాన । ఘన విషాదంబునఁ గలఁగి యేడంగ
 యను శ్రేతనాహనుడును జేరి । పరువడి సముచిత భాషణంబులను
 ని బోధింపఁ దక్కితివారు । కొలఁదిగాఁ దెల్పుంగఁ గొంతసేపునకు
 స్వరుండును శోకంబు దక్కి । యేకాంశధరుడిప్పు డీరిగి జేసె
 త్రబంధు మిత్రాదుల కెల్ల । వెనుకొని పావక విధి యొనరించి,
 వోటఁ గూర్చుండి యుండి పాంచాలి । యకట వచ్చెడి నింక నను సంతలోన,
 చే బాంచాలనందన తనదు । ప్రకట తనూజులు బంధులుఁ దెగుట
 ఖమునఁ బలవించుచు వగలఁ । గనుగవ నొగి నీళ్లుగాఱ నోరెండఁ
 చి యంత నజ్ఞనపాలుఁ గాంచి ॥ యెనయ శోకంబున నేక్కుచు నుండఁ,
 గక యచ్చాద్రితొలిచూలు రథము । నలవడ నిలిపి యయ్యంగన డించె
 భామలు తమవాహనంబు ॥ లక్కజంబుగ డిగ్గి యటు చుట్టు ముట్టి
 శోకాబ్ధి వీచుల మునిగి । కడువడి బాదములజగజ వడఁక
 యేడ్చుచు నుండు సంతఁ బాంచాలి । తొడిబడ నిట్లని దుఃఖంపఁ దొడఁగె
 కుమారకులార! యతి శౌర్యులార! । హా కమనీయ మహా తేజులార! ।
 ందహాన రమ్యక మఖిలార! । హా మేరు మందరా చల ధైర్యులార! ।
 తిరే నేడు బొందితోఁ బాసి! । పోయితిరే ప్రాణముల నన్ను డించి! ।
 ముఖగరిమంబు మీ నేత్రగరిమ । మీ మందహాసంబు మీ వాక్యఘటి
 భుజా గరిమంబు మీ దేహకాంతి । మీ భాగ్యరేఖయు మీ సడవడియు
 నడఁగె! నింకేమి సేయుదును! । అక్కటా! ” యనియేడ్చి యంతటఁబోక
 డ్రుపదునిఁ దత్సదరులను । దమయన్న శ్వేతునిఁ దలఁచి దుఃఖించి
 గక నాలుక తొట్రు పడంగ । నలవోక నొక కొన్ని యడుగులు వచ్చి

నేల వ్రాలంగ, జూచి నెఱి వాయునుతుడు | లోలాక్షి నెత్తి యాలోన
 పన్నిధి ¹డించిన, పారస గంధి | క్రష్ణక ధర్మవాలి కన్నీరు నించి
 మనసు ధైర్యము చేసి మఱియుఁ గోపంబు | పెనఁగొనఁ గూర్చుంకి పృథి'
 “ యకట ! నిద్రానక్తులై గానుతులఁ | బ్రకటించి కంభజుగ్ధ వేచంపె
 క్షీతినాథ, యాటని చిచ్చు విధముగ | వితతంబుగా మది వ్రేగంగఁ దొడఁ
 మఱియు నెందులకైన మాస్పంగ సశమె ! | మెఱియుచు నున్న దింకేమన
 జగతి నిందులకు నొషధ మేనుగంటి | జగదించి యాద్రాణిఁ జంపినమాను
 భీరునేనునిఁ ౨ంపి పేర్చితోవాని | భూమిఁ గూలింపుము భూపాలచంద్ర !
 తొయిదోతో నిత్రైటఁగు నేయకున్నఁ | బ్రామోపవేశనవరతి చహింతు ”
 అని యిట్లు పాంచాలి యాడు వాక్యములు | విని ధర్మరాజు భావించి యిట్ల
 “ మదిరాక్షి, విగు మనుమానంబులేక | కదలక ధర్మ వాక్యంబు చెప్పెదను
 రాజకుమారులు రణభూమిలోన | నోజమై మృతినొందు టుత్తమోత్తమము
 పాలుపొంద వారలు పుణ్యలోకములు | గలిగి సుఖస్థితి గదలకుండుదురు
 వగవకు మందుకు పసతాలలామ ! | జగతిపై శోకంబు శమియింపాలయ ,
 రమణిరో, ద్రాణి పరాభవంబునను | బ్రమదాతి రేకమై పట్టిన యలుక
 నగవై వాననే చంపకపోదు, | మఱుంగంగ వలదు నామనసు కట్టియె
 వాడు కాననభూమి పసియింపబోలు, | పోడిమి వాఁ జంపుట నీకు నెట్లు
 లెఱుంగంగ నగు ? ” నన నిలదీవరాక్షి | యటలేని కడఁకతో నప్పుడిట్లనియె
 “ రూఢిగా వాచి శరోమణి గలదు, | ప్రాథత్వమున నాకుఁ బరువడిఁ బెచ్చి
 యిచ్చిన శోకంబు నెంతయు మాచి | మెచ్చుగాఁ బ్రాణముల్ ³మెయిని నిల్పె
 చెలఁగి ⁴యంతటని నేయకయున్న | నలి మాటలేల ప్రాణంబులు పుడుతు ”
 ననుచుఁ బాంచాల దేశావసీన ధు | తనయ దుఃఖంపుదుఁ దద్దయు భీముఁ

ద్రాపదీప్రేరితుఁడై భీముఁడశ్వత్థామను బరిభవింప నేగుట

బాణిపద్యమున సంస్పర్శించి పలికె | “ప్రాణేశ, ¹వినవె యో భాసురతేజ !
 తగ నుత్తమక్షత్రి ధర్మమార్గమునఁ | బగఁగొని దుష్టుల బాపాత్ము ఖలుని

[illegible]

పాండుతనూజులపైఁ బ్రయోగింప | కంఠంగ వలెనిని యొప్పుగాఁ దలఁచి,
 నెలకొని 1 మూ ౫౫ సీయ సాధనము | సాలాశేంతయు మనుష్యులమీఁదనే
 కొలఁదిగాకునికియుఁ గుంభినితోనఁ | గలదుగావున ధర్మకలితుడైనట్టి
 గుండొకనాఁడు మక్కువ దలిర్పంగఁ | బరువడి శస్త్రసంభాషణవేళఁ
 దశయున కిట్లను “ధగ్గవ్రతాప 1 | మనుజులపైసీవు మచ్చరంబుగను
 జెలరేగి మఱి బ్రహ్మశిరమేసి తేని | పాలువేది యశుభంబు పొందంగఁగలవు
 పరికింప నెన్నియారదలు వచ్చినను | జిరమతి నీ బ్రహ్మశిర మేయవలదు ”
 అని యిట్లుచెప్పినంతరంగమున | వెనుకొని నగచుచు విహించుచుగాని
 వెలయంగ నుపదేశ ఎఘ్నుఁడౌధూర్తు , | ఎలిరేగి దురభిమానంబును గలదు
 అదియునిట్లన్నను మగతనూభవుడఁ , | విధితంబుగానీకు విన్నవించెదను
 కరమొప్ప వావాగతు 1 అయి మీగు | తిరిగెడినాఁడు సుస్థిరవృత్తితోడ
 వాఁడు వేకుకకు మద్దాగరకావుడిఁ | కోడిమిఁ జరుదెంచి పాలుపుదీసింప,
 వృష్టిభోజా ధకి వీరులతోడఁ | దృష్టపాయంగ ఎనోదించుచు నుండి,
 యొక్కనాఁ డొంటిమై న్ననామొద్ది | కక్కజంబుగ వచ్చి యర్థినిట్లనయె
 “ఒనరంగ విను మగస్త్ర్యుండు మాతండ్రి 1 మనతపోనియతికిఁ గడుఁబ్రీతిఁ బొం
 రమణమై బ్రహ్మశిగము కృపచేసె , | క్రగుమున నాకిచ్చెఁ గడఁగి మద్దురుఁడు
 అట్టి బ్రహ్మశిరంబు ఎనఘ, నీకిత్తు | గట్టగా నాకుఁ జక్రంబిమ్ము కృష్ణ 1”
 అని వల్కనెంతయు నద్దురాత్మకుని | మన సేనెఱింగి క్రమ్ముటను నిట్లంటి
 “తలకొని నా యాముధములలో నీకు | ఎలసి , శస్త్రమున్ వడినిత్తుఁ గొను
 అలవడ నీకిచ్చినట్టి యస్త్రంబు | వలదు నాకీయంగ , వరుస మిత్రునికిఁ
 దగఁగోరినది యిచ్చి దానికిఁగూఱు | మగుడ కొక్కటి 3 గొన మహిమోనఁ 4
 అనమానమే నీయాత్మలోనెద్ది | యెనయంగఁ దలఁచితి విచ్చెదనదియె ”
 అనటయుఁ జక్రంబు గతఁడు వేకుటయు | మునుకొని యేనును బుచ్చుకొమ్ము
 అమ్మాటకును నాడు హర్షంబునొంది | క్రమ్ముట నా మకరంబునఁ జక్ర
 మెత్తంగఁ దలపోసి యెత్తంగలేక | తత్తటపాటున దక్షిణపాఁడి
 బట్టి సుంతయుఁ గదలంగలేక మఱియు | ధట్టి 5 యుభయహస్తంబులఁ బట్టి
 తివిచినఁ గదలమి ధృతిచెడి డస్సి | యవిరళగతినిల్వ నప్పు డిట్లంటి

1 మహానీయ నిజసాధనములు (క) 2 లైన (చ) 3 గొన్న 4 దగవ (చ)

సౌప్తికపర్వము , ద్వితీయాశ్వాసము

“ఏమి యశ్వత్థామ, యేలదస్సితివ ! | ఈమెయి నీ చక్రమైత్ర సీచకమే !
 అతులిత బ్రహ్మచర్య ప్రతంబునను | సతశంబు రుక్మణీసహితంబు తుహిన
 గోత్రతటంబున గురుశరనిష్ఠ | ధాతిఁ బండ్రెండ్రెండు తపమొసరించి
 ఎనయంగ రాక్షసులెత్తిరాక్షండ | ఘనమగు నట్టి చక్రముఁ బడసెలిని
 బలభద్ర సాత్యకి ప్రయ్యమను ఖ్యు | లంపడ దీనిని పునరెన్నడును
 అరయ గాండివ ధవళాశ్వధ్వజములుఁ | బరమసాధనమైన పాశుపతంబు
 ఘనతపోబలమునఁగాదె యుద్ధమునకు | గొనియె? రాతనికేనుగూర్చు, నడ్డేవ
 సముడు ధన్యుడైన నవ్యసాచియును | విమలాత్ముడైనన్ను కేడెనెసీ? |
 నెఱిగల యిమ్మహాసీయ సాధనము | అఱియుటి నిఖిలదైత్యధ్వంసకరము
 భరత వంశాచార్యుఁ డట్టివై లోక | భరిత మాన్యుండవై బ్రాహ్మణోత్తముఁడ
 వై యమలాత్ముడవై వేదకేత్ర | నై యెఱుంగఁ యేలయశ్శితిదీ? |
 బలసి యెన్వరితోడ యుద్ధంబు సేయఁ | దలఁచితి!” ఎనిన నత్తఱివాఁడు సనిరె
 “పద్మపత్రాక్ష ! శ్రీపార్వతీ వరద ! | పద్మాలయానథ ! పాపసంహార !
 సరివి నాకిచ్చిన చక్రంబు చేత | ధరియించి నీసేవ తిప్పకచేసి
 నెలకొని పోరికి నిన్నియ్యకొలపి | యలవడ గెలిచెను ననుచు కేజిలిని
 లీల సీచక్రంబు తేకున్న నేమి | వాలాయముగ నన్ను వరధుజ బలిమి
 కడిమి యుద్ధము సేయఁగలవాడ ” ఎనిన | నడివక నువ్వుచు నేనియ్యకొంటి
 అనఘాత్మ, యమ్మహా వాంకారమునకు | ఎనినంబు కారణంబై నట్టి బ్రహ్మ
 శిరము చేతకు భీమసేనుడు మిగుల | ధరణి నొవ్వక యుండఁ దగఁ బోవవలయు ’

ధగ్ధజార్జునులఁ దోడ్కొని శ్రష్టుఁడశ్వత్థామమిడికిఁ బోవుట

ఎనిచెప్పి సహదేవు నా శివవసుని | ఎనయంబు శిబిరంబు నందుండఁ బనిచి
 విఠోటి సంకాశ రత్నశోభితము | వివిధాయుధవ్రాత విభవంబునైన
 కలలితరథమున *పైవ్యసుగ్రీవ | ములు మేఘపుష్పకంబును వలాహకము
 సను నామములు గల యశ్వరత్నముల | ఘనముగాఁ బూన్పించి గరుడకేతనము
 విరహాప్య నెత్తించి వనన గరెక్కి | పరిగఁ ధర్మశివాజుఁ బొద్దుచి రథము

మానరథమున-సంగ్రహగ్రీవము, ౮౮ మేఘపుష్పవలాహకముల - పూర్వపాద ౨౩ తిక్క

ద్వీప ద భారతము

పసతో నెక్కించి వాయుసం నడుగు | యెంతైన ప్రాణే పోయిపోయి
 పసేనుని గాంచి ప్రేమతో పతన | నేను పలు గ, నిలుపక యశఁగు
 పయ భాగిరథీ తీరమునందు | సామికి న హస్తం సంయముతో గొలుగు
 ప్రతములలోని కలిసాని వోలె | శ్రీరాగతిగ నున్ననుఁజూచి,
 చోటికరుగక యంతఁగమున | పుకతతో మొక్కి పసలకపోయి
 తులు పరికించి గిడుగు తోధించి, | గొలుపొంద వసములు బొంగుఁజూచి,
 తపో అభవంబు నైకాని భూతి | శరవు యి నున్నెవ్వరయ్యు గలిగి

మీఱఁ బగ్గాసన న నఁ గూర్చుండి | యల నున్నట్టి మాద్రాణిఁగాంచి
 యిటు దీపింప నుపాసీయ మహిమ | దగల చావము గుణధ్వజచేసె యార్చి,
 మోరి పాపాగ్నిఁ | యోగి దుగ్ధార్థ | యోరి నిప్రాపన | యుగ్రత మీటి
 నిద్రచే నొకఁడ మఱచి వారి | దఱలక నీ చూతె నీ వైతి
 ధంబున మూల నట నొగిసెను | జవుల నొనె | లెన్న కాలుఁ దలఁచు
 ముట్లు కరినోక్తులాడి, ద్రాణి | విని కోయెను | మెనుక నేతెంచు
 ధనంజయులను యమతనూభవు | బ ఎరి ఎద గులఁ బరికించ కూచి
 మ దివ్యప్రవేగతంబు నగి | దలపో తలపోయి యిడి యంతటను
 త్రవ్వశిరి బను శర మ | నోకతో పోయింది యుజ్జ్వలలీల
 'యపాండ సంబంధు నేయుటయు | ఎక్కికాతగ న్న ఎత్త భరయును
 పమటల నెఱయబ్రహ్మాండ | భాంబుతో యై పరిగించును
 కాదు నునుకొని వాంఛింప నను | 'నిరత అంద, శోభిత,
 బ్రహ్మశిరి నీ విందుకుఁగోని | పరితి శరంబేయ వెళుం పరేకు
 క బ్రహ్మశిరి మును సీవు | నోకతో న పోయును శీఘ్రస్థితి
 సరే శరయు కాదదేవు ప | పసదళ త్తుం ప వ నుదేవు ప
 కతిచ్చి, ధవళవాహనము | గొనకొని లోలోన గురు కి (కాకి-
 ంబు దీగ్ని పామక సమంప్రసాద | శరము చావ బున సంధించి యపుడు
 లోన ద్రాణి గీడొందగలద | అతులితంబుగ వలె, అటు మత్సరకోగ
 శుభంబును చూడగల గలుగ | వలయు వ్రతి' మన వరభక్తియుక్తి

శత్రుత్వామాద్యుల బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రము లొంతొంటి దాడుట

గా (స్త్రుదేవతలకు మ్రొక్కి | అలహాభునకును జయ్య¹ మ్రొక్కి
 శక్తి చే న ముందు గాత | మువ్వొండగా న యేమంద గియు
 త పోలియె కియ్య కృశాను | కల్పమై నెడి యాకాశంబు గా
 మ గానీ భ ముకర స్ఫూరి | నగడి యశ్వత్థామ నిర్వాశంబు
 తింపగా, “గి కను రథనమున | శుభా శరముపై నడచె గెంప
 ము వోరె, దిశ్చియంబు లకు | నరసిజాత్రుడు మాసె, జగ ములు వణకె,
 మ కలగె, శ్రుతి మార్ తాలె, | కులగిరు లూటాడె, గూర్కొనియునిగె
 ధర్మ శుభగ నారగండు | తప్పక భక్తి వేద గానమునీ
 కన్న నమెప్ప, కౌటయును | గలకొని యశుం పు తండు గూడి
 నయింకి, ను నులెయున్న ద్రాణి | శతమువ్యతనయుల క ముంపజేయె
 శీఘ్రముగ నిట్టితను నుండు | చిది వారలు విని నెమ్మిట్లుగిరి
 త్కులూ | యూ టుంకొర ము | లేన మై దొంటి వా శేలి శే యుకట |
 గానీ (బు గి క దుగ్ధామ | నట్టియవ జ్ఞ త యిది తెలుయ్యున్”
 యుండు కింపా దిక్కు | ఘన శరపూర్ణ యుల్కల మధ్యమునను
 ధర్మరక్షకుల సమాధి | భీమలు గురువులు దేహము నైన
 హత్యుం గూడి యుప్పొట్టయె | “ఓమహామహాలార, యోపుణ్యలార,
 నేమియొక్క యాస్త్రంబు నును | ఈశ త నీయస్త్రు పేయంగ వలసె
 ముంకొని యుండు ను, మా వుండు | మానవుండేనున మనగిరింతు దీని
 తీర్చుకొ గ ముంపగలరె | గరుణతోడత మమ్మొ గావుంకి శే ”
 గింప (స్త్రు మయ్యమ శాననూతి | యెవర నశ్రమలీల నుపసంహరించె
 ముగ్ధులు నామిహ రివ్రతి వు | నచ్చోత్రుని నవ్యసాచి గడంగి
 కవ ధశే, విజయంప దక్కి | నమవమ దివ్యాస్త్రు నది మగిరింప
 గొరులకు శక్తింబుగ కు | నగచేడి యిదిగాక వారింపచేసె
 గ నట వరి యు త గంకలు | వగిడి క్రంచు నో పొంచగాధ!
 గింప మి మిట్టి గుంయును | మి లోగ ద్రాణస గుర మొప్ప నెడిగి

తెలివితోడుతఁ దన దివ్యశరంబు | ¹ నెలకొని లోకముల్ నంది కాల్పుగా
 నాఁగిణంబును స్ఫుహాశ్రు బు ద్రాణి | యీక్షించి యుపసంహరింపంగ నప
 తలపోసి తలపోసి భాతిలోఁ దనక | వలనొప్ప నెంతయు వశముగాకున్న
 దీనభావంబున ధృతియెల్లఁ దఱిగి | పూని పరాశరభ్రతునిఁ జూచి,
 “మునినాథ, వినవ ర్చ్య మునకొని వాయు | తనయుండు ధర్మంబుదక్కి రా
 నూరు భగ్నముచేసి ² యును దలదన్నె | నారూఢి గంధుకై యులుక దీ ఁచి
 యేనంత చేయు, నీయెడనుండి | భానునన్నిభతేజ, ప్రా భయముగఁ
 జెలగి వివేకవర్జితుఁడనై కడగి | హుమున నిమ్మహాశరము నేసితని
 లనఘ, దీపకి బాంపైఁ గాని మ్మ | మునుకొని ” యనిన నమ్మునా భుఁడ
 “వినుము నీజనుకుండు విజయుని మోఁది | ఘనవత్సరత చచ్చి కడఁక నీశరము
 వరమతి నెయ్యోధవరుఁడును నీకు | ధరణిలోఁబలఁ గీడదలఁపఁ స, నీరు
 శరము శమంప నశ్రుము ప్రయోగించె, | నురువడిఁ గాదన్న నుపసంహరించె
 లడరంగ నశ్రువిద్యాప్రభావమున | సరిసన్న కవ్వడిఁ జంప నీశశమి |
 ఈ తటి నీయశ్రుమి న్ను నతిని | చేత వారితమయ్యెఁ జెప్పెద వినుము
 మఱియు నీయశ్రు బు మనుజులమోఁద | నఱిముటి నేసిన నశుభంబు నొందు
 తడయ కొక్కనిమోఁదఁ గాఁబ్రయోగించె | బడి మఱి యన్యని ఎటుతరాశ్రు
 శమియించెనేని యీ జగతిలోపలను | రిమణ ³ ద్వాదశవత్సరము లాపుష్టి
 దోషంబు తొడరును దుది, నదిగా | భాషలేటికి నెన్ను బాండు సూరలను
 నెమ్మి నీదేశంబు గెలుయ రక్షింప | గ్రక్కుటఁ దలఁచి నిక్కముగఁజెప్పితిని
 మచ్చికతోడుత మపి ఁ దపంబునకుఁ | జొచ్చినవాఁడవు శుచివి గమ్మింక,
 ఒఱపు దీఱగ దీని నుపసంహరింపు, | మెరపు నేయక మది నీర్వృనుమాను
 మన మొప్పఁగా నధర్మంబును జయము | గొన నొల్లనట్టి ఫల్గునుఁడును బ్రీతుఁ
 డై పోవవలయుఁ జయ్యన భగదీయ | హుపితంబైన శిరోమణియిమ్ము
 నలమికో నిచ్చిన నీ పాండునుతులు | సలలిత విస్ఫూర్తి ఎంతసిల్లుదురు,
 ఇది సంధిమార్గ మిట్ల నరింపు నీవు | మదమేల | ” యనిన నమ్మలికంబుతోడ
 ద్రాణి పరాశర తనయు క్షిల్లయె | “త్రాణతోడుతఁ బాండుతనయుల కర్థి

1 ఒలసి యీక్షణమున సుసంహరింపఁ - దలపోసి (౪) 2 ఒక కవి ౩ 1౪1

సాప్తికపర్వము, ద్వితీయాశ్వాసము

ప నెంతయు బ్రాంతియె మణులు | ఎరగఁ శౌరకాగు భండాగ పెల్లఁ
 న్నెవ రు చక్కఁగ విను మ ఘం ! | ప్రాకటముగ సర్పభయమును జోర
 ము దా నపదేత్య భయమును దేవ | భయము నిగ్రాహోగభయమును | బొరఁ
 యీదివ్యమహామణి యాయ | చెట్టనంబుగ చేర్చు వే మునిరాధ !

నీవాశ్వంబు దాటంగ ² రాగు, | అరయంగ నీకఁ బ్రయంబుగా గీని
 చితిని, మదీయాస్త్రంబు కడిమి | నేర్చుకోడుతఁ బౌంస పృథ్వీతరాగ
 గర్భములకు బ్రమి దీపించి | చిత్రంబుగా హానిచేసి సంతృప్తిఁ
 | తాను బ్రశాంతి పొందునుగాక | పొందుగా ” ననిన నమ్మనిపుంగవుండు
 పర సత్త్వేనేయు మొక్కిటి ¹ యందుఁ | బనిమి నీవాసపడకుమి ” యనినఁ
 బలువినియు గప్పలుగు తప్పంగఁ | గలపడ ననుకుతిగాఁగ భావించి
 త మూఱఁగ సర్వగర్భ విధ్వంస | మొరఁ గావంతం నజగత్తి ” ననుచు
 కెంతయుఁ దసమగి నిశ్చయించి | ‘యదృశ విన్మూర్తి నన్నె చేసెగను
 |’ యనిపల్కె, వారినంవాద | మదనుగా శ్రీకృష్ణుఁ డాత్మకో నొకిది
 క్కటా ! వీఁడు సంయమివరుమాట | తక్కుక గీటుచు దగఁ బుద్బితనదు
 ట్టలునేయునాఁ డామె నేని | తొలఁగకీ కిట్టిమాత్తుని నేతలకును
 ప నే నడ్డవిడి చూతుఁగాక | పురణిం నూరకపోనేల యిత్తు ”
 తర్కింపంగ సంతన్యాసుండు | ఎడయ నశ్నతాను హృదయమిటింగి
 హార్షను శృష్ణు నచ్యుతు మాట* | విరివిగా మనసున వినఁగోరి యపుడు
 యున్న, సత్కృష్ణగ్రలమూర్తి | శౌరి యశ్నతానుఁ జర్పించి పలికె

(శ్రీకృష్ణుఁ డుత్తరగర్భంబు దగ్ధంబుగాకుండజేయ నిశ్చయించుట)

కర్ణంబుగఁ బొండు ¹ పోత్రులను | హృపుమాపితి వీవు, హుపింప గర్భ
 దుని మెదపు నమ్ముగితుండ పగుచు, | తొలఁగింపు మొక్కటి దుర్దౌటతముడుగు
 ఁక బొండవ సంతతి కొకని | నగణిత క్రమశక్తి నలరంగ నిత్తు

యు (క) ² బాల ³ పొండుతనూభవులపాత్ర ⁴ గర్భములకు (చ) ⁵ కండు (క)
 కులను (క)

మొక్కింతయును నడచుచుండుదక్కి | యనుచు నాశౌరి చయ్యన వారికి దక్కు
 నియున్నచో, సంత సంయమిశరరుండు | గరిమ ననేక మారములఁ గలుగ (క)

దాధర్మంబుల దినదురుగ నుండెను | బూచ చేసె నానిరముగఁ బోని
 నొకటి కన్గెను నలుమఁ దక్కినవి | ముఖమున నీయ ముగ్ధుని నీల
 జేయ మునీ” నఁ జెలఁగి యద్రావ | పామున క్షిప్తము నొకఁడు
 “ననిమి కన్గెను నక్షతమున | వెనుకొని నీకెని వీకెని
 చెలఁగి యే నీయ నేయు నవిను | నీగొ నునర గర్భంబు నీగు
 సోలవన గక్షింప నచెనెన | చూచునో దాచే నంబురింప న
 కావలె” నను నక్కంబుభంజు | భావమునకు నక్షతము పుట్టి గలకె
 “తిరముగా నభివృద్ధి తేలుచు నున్న | తరయు యివ్వకు నీ ర్భంజు
 నున్నది, దాని నెత్తుగ్రతతోడ | గ్రమ్మి దునుగట గలకె నీయ
 వానకాయును నీతు వరశక్తి వేర్చి | భూమత సప్రభాస్కారి మొప్ప”
 ననిన నశ్లఘ్నము నుంబుజు భుజ | గనఁగొని నీలిక నత్తుంబర గీ
 అతులితభాగము దత్త్రు వివర్ధు | బ్రతికించిన మహాభాగ్యంబుదే
 ఎఱిగెద నెయ్య కేనెందు బోయెను | అతే” యను నమ్యునతో
 అతని గనుగొని యగ్ని దీప | విశేష వాగ్దేవి వెలయు న్నయె
 “వివరయ్య యోద్రాణి, విశదంబుగాఁగ | జూనుత జ్ఞాన సరస త్రికా
 వేదియైన మొక్క విప్రోక్తముండు | ప్రోది నువన న్యపురి కేగదె
 సతియైన యుత్తర జతుగుఁడై మా” | క్షితిఁ బ్రాణములు ఎరిగ్గిణంబు
 పుత్రుఁగుట్ల గలఁడు పుణ్యచతుండు | చిత్రవేఖిర బోక్షున నుండు
 బొందుగా” ననుచు నా భూమిరోత్తమండు | గరితుఁడై చలె నాతి
 అతని సదాగ్ధులు లసృతముల్ గావు, | కృతమతి బలుండు కీరి
 గణిమఁ ‘బాండ వల కరుడన’ చెప్పి | నరుండి బలికి కోపంబొనఁబు
 “బాఁ ఘాతివి నీపు రిగ నొందు | నాలో దుర్లభంబగుచు సహాయ
 రహితుండవై కుంభ రక్త దుగ్ధంధ | సహజ ప్రసిక్త హస్తములు గాన్పింప
 నిలలోన మూడు కేలేడులు తిరుగు | చెలఁగి నచె నురక్షితుఁడై న
 యుక్తుమారుండు కృపాచార్యు వలన | దక్కక యెంతయు ధను
 సకల దివ్యాస్త్రముల్ చాలంగఁ బడసి | ప్రకటిత విఖ్యాతి బహు
 పుష్కరములు

1 దరమయ్య నిష్ఠ 2, నత్తుగ్రతంబుగను (క) అత్తున్నతంబుగను (2) 3 ప్రసిద (క)

బండ్ల భూమి బాలిపం గలఁడు | మలయక కూటమి మత్తవస్త్రత్య
 పభావములే మక్కువ ” ననినఁ | దహతప వ్యానుండు (ద్రాక్షిట్ల)యె
 సురుడవై గయలేక మిగులఁ | గ్రూరుండవై తివి కులకలాశ్శ, నీవు
 సారాతి యేరీతిఁ బల్కె | గారీతి నగుము నీ ” ౧ని శపియించె
 యటయు (కాశి సంయుక్తఁ జూచి | 1 ననుభోక్తు లొలయంగ నట్లని ఎలిక
 యో నన్ను జక శపించితివి, | శౌమిర్మంజు బెద్దలకును దగునయ్య |
 గాయె గండుమివర్య, నిన్ను | బొందుగ శపియింతు యోరన వినుము
 మునకుఁ బోక యీధరనె | గణ్యుండవై యుండు గంభీర్యమహిమ
 గంగ నేను నక్కడనె | ఎలుకులేకిఁ జరింపం గలవఁడ
 మెలబయకొడు మ్రుచ్చు | గారి నీవు సత్యత్తు లైనఁ గావిమ్ము
 లని శిరోమణి వండవులకు | గాటంబు నిచ్చి ఘృతప్రోవృత్తి
 గొండవులును జగ్రపాణయును | మునశిఖామణికిని మ్రొక్కి ‘యోవ్యాస’
 ,’ మని భక్తితోఁ జెప్పి | కనఁగొని యా గర్వగణిత ప్రకాశ (2)
 బెక్కి యాప్రొద్దె కదలి | జానొప్పఁగా నిజ సదసంబు చేరి
 దీగి యయ్యబలఁ గాంచాలి | ఎరుదారఁ గనుగొని యాసీనులగుడు,
 ర్థసందనుడు తన్ననుప | పలనుమీఱంగ నవ్యాయుసందనుడు

భీమసేనుఁ డశ్వత్థామ శిరోరత్నము (ద్రాక్షిట్లచుట్ట

౧) కమ్మణి సమర్పించి | “కునుమ శోమలి, విను గురుశరస్సూర్తిఁ
 తుని పని చక్కనయ్యె, | నురుచిర విఖ్యాతి శోకంబు మాను
 తి పనువఁ గేశవుండు | పానరంగ సంధికిఁ బోయెను నాఁడు
 పు చెప్పినమాటలెల్ల | మనమునఁ దలఁపు ముప్పులికంబువలదు
 లోనఁ బరవారెదిర్చి | పొదవి చెండాడక వుప్పులకోల
 పృతరాష్ట్ర జనపతి సుతుల | నూతన శ్లోకంబు నూల్కొన్న యతని
 గు పుత్రుల నెల్లబట్టి | పొలియించి మించితి భుజబలప్రేధి
 రిమయు నర్జును (పాపు | కిరమొప్ప విరివిగాఁ గలిగిన కతన

ద్వి ప ద భా ర త ము

క భయండ్లనై విబుధులు పొగడ | నగణిత విస్ఫూర్తి నా దుస్సనేను
 కంబు ద్రావితి హృది సుపొగడ | అధికుండనై వాని యగ్రజా తొడలు
 నుగ్గుచేసి యుర్గుల చలించంగ | దదయక మకుటంబు దన్నితి చింతి |
 తొన్న కంఠోప న కిదివేళ | పనివడి దుఃఖంపఁ గాడియే నీకు |
 మంగ గుగుపుత్రుడగుటఁ బ్రాణంబు | హరియింపఁ జొరక పాయని సిగ్గుల్రచ్చి
 యెఱుఁగఁ జూడఁమణి తెచ్చితి, మింక | నలను మీఱంగ ధాత్రి వైరియన్ పేరు
 డఁ జేసి బల్లిదుడు ధర్మజఁడు | ప్రాకట కీర్తి సంపన్నుడై మించె
 'ల్లుము చాలు ¹ నుత్పలనేత్ర! | కూరిమిశో నన్న గొనకొని చూడు ”
 పెక్కుభంగుల నలనందనుడు | ముకుజేశు పనుపున మసలి బోధింపఁ
 నేపునకు క్షోభమలి తెలిసి | సంతోషమునఁ బొంది నరగున లేచి
 బాంధవ నిభ్రాంతమిటి యున్న | వడ్డ రాగపుమణి వరంగంగఁ జూచి
 కనూజాతుని నందంద చూచి | ప్రమదంబు గీపింప భామాలలామ
 ముఖంబును బాసి యెంతయును | 'ధరనిట్టి దివ్యరత్నము ధరింపంగ
 ద్భండని యిచ్చి, నృపతి | యాతత విస్ఫూర్తి నది ధరియించి
 మరాగ నమ్మిల్లలోన్నత ² సుహిత | నదిమల పూర్ణిమా చంద్రబింబము ³
 నందునట్టి యాపూర్వకై లంబు | పొలుపు పహించి యాపుష్పసుగంధిఁ
 నుచ మన్నించి పేర్కొనీపించి | నయమునఁ బపమాననందనుఁ డర్థి
 రాభవుఁ ⁴ గనఁగొనుట యాదిగను | బరఁగు వృత్తాంతముల్ భామకుఁ జెప్పి,
 అఁ బొండ ⁵ నాశకంబైన | యల బ్రహ్మశిరము మహత్వమూహించి
 మదిలోన వగలుచు మతియుఁ | బదవిలో కేశన ప్రతివిధానంబు
 దెలిసియు నంతరంగమునఁ | జెలఁగి ⁶ మెట్టులొయని చింతించుచుండె
 గన గర్భముక్కటి దక్క | సత్తై బొండు ధరాధి నాయకుల
 మణులలోఁ గుగుకులాధీశ, | యలవడ నొక్కర్తుకైన గర్భంబు
 మండ, సత్తర గర్భమునకఁ | బారి విఘాతమునేయఁ బుండరీకాక్షుఁ
 ద్రాణితో ⁷ యడు వాక్యములఁ | దిలక యస్త్రవేదన లేకయుండఁ
 ప్పత్తిని దయ పెంపుమిటి | యెనరంగ నిలిపె గావున నవ్వితేజ

సేత్ర (చ) 2 సహిమ 3 నోలి (క) 4 యట్లానని, 5 డభిమానమునఁ గాచెనర
 6 - రహి (క)

న్యవల్లభయానిగా నెవరు | రభటి నేలుంగ గుర్వర నటులుండ
 ఏ వగచుచు ధగ్గనంగచుడు | జలశ యిం గులగొని చయ్యనెలలికె
 గాత, బలమును శౌర్యసంపదయు | గలద్రాపదేము | భండించి శక్తు
 పాంచాలుర ఘనుల బెక్కండ్ర | గలగ క క్కండెచంపె గను నగ్గుతంబు
 చ నిట్టిప్రతాపియు గలదా ? | పాంచరాత్రమును క్రోడాచార్యమునూడు,
 భావంబు చేరీతిం బడసె ? | నెట్లన నెఱిగించు నిరబాతకు ?
 మరాంతకు డాధర్మర జు | గనుగొని ఎల్లె శక్త్యులు శంకలప

శృష్టుండు ధర్మజునకు శివవ్రభావంబెఱిగించుట

మృధగ్గజ, విదితచా రిత్ర, | కనకాద్రి సమస్తైశ్చ, శిమలాంబుశ,
 సర్వేశు శ శ్శతు నభవు | శాం గీ ప్రాణేశు జం గార్థజూబు
 యకు భక్త మునిజ గతుల | జీవోజ సంహారు శివు ఖండ ఎగతు
 గులు భర్గుల బరమేశు నీశు | ముక్తి ప్రదాయకు ముక్త్యంగిగొలిచి
 డె యధికుడై యుజ్జ్వలస్ఫూర్తి | ప్రకటించి యారీతిం బగదీర్చె వినుము
 గాఢుడు గాగభూషణుడు | తగలబసన్నుండైన, జైవ తాగీశు
 గ్గల నో ఘనట్టి దర్పంబు | పూరికతో నిచ్చు భువనంబు లెఱుంగ,
 కొంచెపుటిగి చోద్యంబై | వనజాప్త శశధర నహి నేత్రుడు
 గుడు భూతనమితి జరిం | సుగ్రుర నలుపంగ నుగ్గణగింప
 తడు చంద్రశేఖరుడచల | సాయకానిండు నిశ్చలుడ గమ్యుండు
 గ, యక్కలకంధరుని | మారసంహారుని మహ నీయదివ్య
 ప్పెద లెస్సగా నీకు, | తూలని భక్తియుక్తుడవై వినుము
 గు నృప్తి బుద్ధిం దలంచి | భూతేశుగన బ్రహ్మ ముదము శో బోయి
 త్తాంశ ముత్రటి నెఱిగింప | దనరంగ నీశుండు తదబిమతంబు
 గాఢంగ గావింప బూని | ఎరువడి దమమెట్టి సులకు నైన
 ధనముగా బరికించిచూచి | ప్రథితంబువులతో దంపబొచరించె
 సాతయు నద్దేవు ఠాక | పంతంగతోడుత గు సూప్రాబ్ధ
 చి మఱియు దవోమహామహిమ | కొలది మీఱంగ దక్షుని సృజించి

యతని నా కోరిక “యనఘ త్క, ప్రసంప | మతిగల్గి పుట్టింపును ” యని యను
 “భారతీ నాయ , పావనంహార, | నీరజాన , దే , లగమాంకవేద్య,
 పెనుపొంగి ధాత్రిలోఁ బెద్దవారొరులు | నను లేనై శీలి స్పృశియింతు ” ననిన
 బరమేష్ఠి యిట్లను “ బరమేశ్వరుండు | గురుజలతర నిమగ్నుండై నవాఁడు,
 చేసియోగించెద నింక స్పృశించు | బూనుము ఎద్ద యా భూమిలో లేడు ”
 అనవుడు నాఁ కయచచు దత్తుండు | ఘనతీరంబుగ దై న్నవాఁడును దైత్య
 రుజు పన్నగపక్షి ¹ మహి పాగి లెంతు | జనత భూతంబుల సచడిమై తం
 బుట్టంచుటయు నవి బోరన నవుడు | ధట్టించి యాఁకటదత్తు భంజించు
 విసిన, భయమంది కంజజాకడకు | నవీరశగతిఁబోయి యర్థినిట్లనియె
 వ రిజానన, ధక్తవరద, లోకేశ, | భూరి భూతంబులు ² పాదుపకయుండ
 తటి నీనాగి యాభూత ³ తతికి | భూతి నాహారంబు గల్పింపు ” మనన
 ప్రణాకియని బ్రహ్మ యాక్షిణంబునను | దివిరి యోషధులును దృణాల తొగుల్గు
 త్ననంతతులును వేవిధంబులుగ | నక్షయ కండమూలా బు ఎర్ణములు
 లణ నాహారమూల్ ⁴ గాఁగఁ గల్పించి, | ధరణి సద్బలభూతతతికి దుర్బలుల
 హారములు గాఁగి అజాఁకు నేయుటయు, | బౌహులబలమున బ్రబలి భూతములు
 లణ ఎంత న పరంపర వలన | నమధిక తేజులై చోయింగఁగొడఁగి,
⁵ న ర్వేశ్వరుం డాదిదేవుండు | కంతుప రుండు పెద్దకాలంబునకును
 , భూతంబుల వలన ప్పణించ | చెచ్చెఱఁగోపించి శీఘ్రంబుగాఁగ
 లంగమును బుచ్చి నేలఁబెట్టెను, | అజాఁకు ప్రశాంత వ క్యముల య్యభవుఁ
 గఁజని “యేలచేసేతివిట్లు? | మేరుకోదండ, సమిధకారణ్య, ”
 యడు “ భూతంబులనది నృజించుటకు | ఘనముగాఁగ ⁶ లింగము తనకే?”
 యేగి మూల్యవంతావసీ ⁷ ధరము | కలయంబు చని యంత నగ్గిరిమీఁద
 త ధ్యానిస్తావృత్తిఁ దపము | పెనుపొందఁ గావించె బెద్దకాలంబు
 గోసురలు మహాధ్వరంబొకటి | యెంతయుఁ జేయంగ నిచ్చు ⁸ ఁదలఁచి
 సంభారంబు లని, యుఁగూర్చి | యాగ మోక్షక్రియ నగ్నింధించి
 లంహారుని మహాసేయ మహిమ | నారూఢ నేఱుఁగమి నచ్చుహాత్మునకు
 లున భాగకల్పంబొచ్చు | యై ⁹, దా నెఱింగి యభవుఁడీశ్వరుఁడు

రుద్రుడు దేవతలు నేయు యజ్ఞము చెఱుచుట

సన్నభ ప్రగతేజరిల్ల | నాలోలతర దీర్ఘమైనట్టి విల్లు
దానికి శిలజినీప్రముఖ | విజయూంగకమ్ముల వేగనర్పించి
ముగా ఘూర్ణాయమాన | చావుఁడై చనుదెంచె జన్నంబుకడకు,
నుమతి దిద్దిరఁ దిరిగె, | తతిమహీధరము లుద్ధతిఁ బెల్లగిల్లె,
ములు సలసలఁ గ్రాఁగె, | నస్తాశ్వరుచి మాసె, జగములు ఎఱఁకె,
ంబు లుక్రందుగా వ్రాలె, | తహతహపడి భూతతతి పెల్లగిల్లె
ంచి యంధకారాతి | తప్పక క్రతువుశౌందము గాడనేయ
యూహుత శనుతోడఁ | బదపదమని చీరి పాటిపోయినను
యని శ్చేకినులైరి | వదలకయంతట వామదేవుండు
విత్తుని భుజములఁ బూషు | రదనముల్ ధగుని నేత్రంబులుఁ దునియ
గొడఁగి, చిటసురవరులు | నాయెడ యజ్ఞాంగకావలితోడఁ
స, వారి గురుతరస్ఫూర్తిఁ | బ్రోడయై శోదంకమున గియాఁగి
రుద్రుఁడొవ్వధంబునను | బాయక పొదిననఁ, బసఁచెడి సురలు
క్వేశ్వర, శాంభవీరమణ, | శరణు హాలాహల సంహారకార,
రవహిన్న శశధరనేత్ర, | శరణు భూతేశ్వర, చంద్రావశంస,
బృంశయ, శర్వ, సర్వజ్ఞ, | శరణు మూఢులము ప్రసన్నుండ వగుము
ము నన్ను దర్శింపఁ | నేమెంతవారము సీతత్వమెఱుంగ?
ము ననుఁగొనియూడ? | సామగా నప్రియ, సర్వేశ, యీశ!"
ర్థించిన నాత్మశోపంబు | మనసిజహారుఁ డుచ్చి మడుఁగునవైచి
ల నాదరమునఁజూడ | ననలమై యింకించె నది యంబువులను
యత్ముని బూషునకును | ఘనముగా భగవంతుఁ గరములు దంత
సంబులుఁ బొందుగా నొసఁగి | యెలమితో యాగంబు నెప్పటియల్ల
రని శ్రీమహాదేవుఁ | నాయెడఁ బ్రీతితో నానతిచ్చినను
ద్వేషదేవునకు | భావజహరునకు బరమేశ్వరునకుఁ
మాగభాగంబు కల్పింపఁ | బరితోషమునఁబొందె, పరఁగనదేవు

ద్వ్యలీలలు సుకాద్యముల్ భుజన | భవ్యముల్, మిగుల నాభవుడుతోపింప
 భలలోకంబులు ¹ నన్వస్థములు, | సుఖవృత్తి నాతండు సుప్రసన్నత్వ
 కరుణైన శుభము గలుగు లోకముల | పరికింపఁగాన్బట్టి పరమేశ్వరుండు
 పరిగంగఁ ద్రాణికిఁ బ్రశ్నముగించు | పరమిచ్చెఁ గావున పడినొక్కరుండ
 మగణేశ క్రమశక్తి నందఱఁజంపె | వగవంగఁ బనిలేదు పనిజరిపఁత !
 డఁక భీష్ముద్రోణ కర్ణశల్యాదు | లడరిన నెదిరించి యుష్కుహానుహుల
 "నాలోఁ గూల్చి యెంతయుధృతరాష్ట్ర | ధరణీశ నూనులఁ దద్దయఁజంపి
 కైయంగ నా మిప్రతిష్ఠలు తీర్చి | ² వెలసితి రెంతయు విభవంబుతోడ '
 నయిన్ గోవిందుఁ డా ధర్మరాజుఁ | బనిపడి బోధించె భక్తితో ' సనుచు
 మే యునకు వైశంపాయనుండు | వినిపించె నెంతయు విశదంబుగాఁగ
 'ధవ, కేశవ, చిమ్మయాకార, | సాధిత దానవన ఘన, గోవింద,
 మందు శేఖరునిత్ర, యిద్ధచాత్ర, | మందర గిరిధర, మనోజజనక,
 జనాచలరాస, యన్యుత, యజర, | యాంజనేయప్రియ, ³ వారిహర రూప,
 హాని హృద్గేహ కలశసందోహ | విసుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
 కృతత్యగ, లగత్పావ మూర్తి, | ముక్తిప్రదాయక మొక్కెద నీకు
 కేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య | ఉదయగ్ధ మకరంద పానద్విరేఖ
 నాతుకూగి తిమ్మార్కతనూజ | సుగుణాధ్య సోమన సుకపింగవర్మ
 పత సౌప్తిక ⁴ విపులఽర్చమున | నరుదుమీఱఁగ ద్వితీయాశ్వనమయ్యె

ప్రతి ప ర్వ ము

(సోమన)

ప్రథమాశ్వాసము

కటాధీశ, గృప్తిప్రకాశ, | భావనాతీత ప్రభావ, సర్వేశ,
 య మంగాంగనా మనోహర (?) | తిరిగించి విను దేవదేవ, విన్నపము
 యునకు వై శంపాయనుండు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పు దొడగె
 పుత్రశత్రుఁడు సైన్యములు | నిరవశేషంబైన నెఱిచె యపుడు
 ని కొమ్మలు ¹దునుచు చ్రోద్యుడిన | ధరణీరుహమువోలె ధర ²నంధస్థపతి
 ధరంబునఁ జేష్టలు దక్కి | యంతంత నగచుచు నట మూర్ఖువోయి
 పునకు డగ్గుత్తిక వెట్టి | యెంతయుఁ దెలిసిన, ధృతరాష్ట్రుఁ జూచి
 ఁ టిట్లను “క్షోణీశవర్మ, | యీతఱి వనరెడ వెనరికి గాఁగ |
 తాష్టాదశాక్షోహిణీబలము | ననుసె, బితామహా ³నఖ పితృ భ్రాతృ
 భృత్యామాతృ బుధ గురు బంధు | పౌత్రాదులెల్లను బవరంబులోనఁ
⁴శోకింపఁగాఁ బనిలేనారు | ఎడపక యందులో నెవరైనఁ గలరె ?
⁵దుఃఖమెల్లను గట్టిపెట్ట | చెలఁగి దేహమ్ము లస్థిరమని నమ్మి
 ఱి కొనరింపు మగ్ని కార్యములు ! | పొందుగా విచ్చేయు భూనాథ ! ” యనిన
 శోకంబున ⁶నంధ భూవిభుఁడు | క్రమమేది ⁷ధృతి చెడి ఘన ⁸చండవన
 కు వడిన పాదపము చందమున | క్షీణింబి యేడ్చెను శిరము దోర్పుచును
 ప్పగ వచ్చు నిందువంశేంద్ర ! | ఆమహామహుఁడైన యాంబికేయండు
 గ్గంబెల్లఁ బొలిసిన కతన | భాత్రిపైఁ ⁹బొరలుచుఁ దన్నుదా మఱచి
 యెవ్వరు తెలిపినఁ దెలివి | లేక యెంతేనియుఁ గ్లेशంబుతోడఁ
 శరత్తుములార ! పుణ్యాత్ములార ! | చిత్రవిక్రములార ! శ్రీయతులార !
 ర్య మంగరాచల ధైర్యులార ! | నూతనమతులార ! నుతగుణులార !
 ఙ్గబోయితి ! రేమిసేయుదును ! | దిక్కెవ్వరున్నారు తెలివితోఁగాకు !
 మ్ములు గానని కపలిని ” విడిచి | యెన్నంగ నెచ్చటి కేగితి రింక !
 య పరికింప వార్షంబులేక | శూన్య భావంబునఁ జొప్పడవశమే !

రిమి 2 నంద (క) 3 సఖ 4 నిక్కంబుగా 5 నంద 6 మరి 7 దం (క)
 శంకరాచార్య బహుశాసోపు

విరివైన తెక్కలు విడిగినయట్టి | గనుగుని విధమున, ఘనతేజమెల్ల
 జెడిననూర్యనిరీతి, జెలగి బాంధవులు | పడిన సౌఖ్యములేని బ్రదుకేని బ్రదుక
 చనవొప్ప శ్రీహరి స్వాధికారం | జనుడెంచి మక్కిలి సామవాక్యముల
 బెలిపె, శాంతనవుండు ధృతి నెఱిగించె, | కలశసంభవుని ఘనకల గుర్తిం
 విదురుండు హితవృత్తి వెలయుంగఁ జెప్పె | మదన నందరికి నని మూడిగ
 భవి మునులెల్లను బుద్ధులీర్పఱచి | రవియెల్ల సున్నున్దినై యెఱుగ
 హితవులు గావాయె, నెఱుంగలేనైతి, | మతిదప్పి యిరీతి ముంగుంగుల నె
 పరంగలోభంబునఁ బొందునిపాలు | నరకు జూచెదనన శరణుఁజేతి |
 సుతులరండని పొందుచును రాజ్యంబు | హితవృత్తంబు దొంది యాయుయు
 నాకతంబునఁ జేసి నందనుల్ హితులు | బ్రాకటస్ఫూర్తి దురంబులోఁ బడి
 పాలుపొంద తొకిక మన కెట్లు మనసు || గొలుచు? స్వాంతునికొగుకాలు సున్న
 రక్షింప నేరీతి బ్రదుకంగ నేర్చు? | నీతనంబుఁ బ్రాణము విడిచెనను ”
 అనవిని సంజయుడవుడు భూవిభుని | మనసు శాంతముగాఁగఁ బుతీయు నిట్లనియె
 “శ్రుతులు శాస్త్రంబులు సుకృతవైఖరులు | మతిసుంతులైకట్టి మానులు చెప
 క్షితిలోన వివియును సృష్టిత, నీవు | మృతికి నుభయంబు మిక్కిలి యుట |
 ధరణి ‘బాతస్య మృతంధ్రువ’ మనుచు | ముగ్ధుడి మోయుచు నుండు శివము
 జగదీశ, తొల్లి నృంజయుడను ప్రపతి | యగణిత వుత్రశోకార్తుడై యుండఁ
 జెలిమి నారద కూని చెప్పి కయ్యట్టి | కలితేతిహాస, సూఖంబలనూతి —
 తనయుడల్లిన ధర్మతనయుండు దుఖ | మునసు గుంగుంగను మునుపు న్నాగుండు
 చెప్పినకథయెల్లఁ జెప్పితి గాదె | తప్పక నీకు నో ధరణీశలేశ |
 మునుపు సుకృజ్ఞనంబులు చెప్పిగట్టి | వినుత వల్లంబులు ఎవనైతి నీచు
 నటు నీవె చెప్పెద పడలంగఁ దగునె | పటుగతి నీత భవునకు మంత్రు
 లరయంగ దుష్కానసారజ శకును | లీరవొందిరఁబె | మతి యేమి చెప్పెడిది
 పరువడిఁ గొలుతనె పరుగాని సుతుడు | వారిశౌర్య బ్రదుకుఁ గార్కములకుఁజొర
 నలికేగి నీవు మాన్యంగ నొల్ల వతని, | నలకొన విక నిన్నే మన వచ్చు |
 పనివడి జున్ను దెప్పరపుఁ జోటునను | ఘనము గా నుండిన, గనుఁగొని తివియు

1 సుతుడు రమ్మని పొందునూను సౌఖ్యంబు (క) 2 మంత్రులు (చ) 3 యట్లు (క) 4 లున్న (క)

స్త్రీనిర్వము , ప్రథమాశ్వాసము

డిగ నులును తిడికానును ధోలె | విడువక ఎడితిని విలుగంగ నీవు
 రావస్ఫూర్తిచే గడిచిన ఎనికి | గారయ సగచిన నయ్యెడిదేమి ?
 గాలాయ చులలోన ఎగవు సద్గతికి | మూలమే ? సగపేల భూపాలచంద్ర ?
 గానె చిచ్చువగిచ్చి దరికొన్నపిదప | దాని నోర్వగలేకి దైన్య మొందినను
 పనిలో న్యూటన్¹ కాడక బట్టగును, ² వివిధ భవ త్యాను నిష్ఠురాలాప
 ప వన హుంబు గనుడికి బర్వ | బలవడు క్రీశీ³ కోపంబును వహి
 తైరి, సగవంగ బలీకు నీకు | నిలొన " నుచు ననేక భంగులను
 గెలిన సాజయుపలు రలంతయును | దలపో చెవియొడ్డి ధైర్యంబు నలిపి

వినిరుడు ధృతరాష్ట్రునకు దూభోపశమంబు నేయుట

ంకిలి తేకు నయ్యుంధ భూవిభు | నంకింబ ఎ కులె డిట్లు " నేల నీవు
 రెలెడు ? లేలెమ్మ, భూమిలోపలను | బెరుగుట స్రగ్గుట⁴ పికవబుట్ట టయు
 మిడి నైఋంబు, త్పింబ దగునె | బిరుచుల నైనను బిలుకులనైన
 పువో గడవలె శమమను, నేర్పు | సొంపును లావును జూపి మాన్పంగ
 మ, పోరున గాని⁵ రాదె పంచత్వ ! | మాదట నెల్లవ రనిలోపలను
 మను బెరువ రె కాకది గడవ | వసముగా, దీర్ఘి వగవంగ నేల ?
 కయును గాని నీ యాత్మనందనులు | కదనంబు చేసి యాభూడలు కడకు
 రి, ⁶ యాగంబుల సకల దామలు | ఘనతపో మహిమల గనినట్టగతుల
 ఎ యుద్ధంబుల జచ్చివోయి | లరిగిన గతికి జయ్యన సరిగావు
 న పింద గది గానె బితురు మాత్రాడి | తినయా మెల్లను ధరణిలోపలను
 కంపగ మును బంధరూపము | గరిమతోడుత ముణుడు యమైన జెమను
 కమిలు⁷ నిందవ్యతికి వగచెగవు ? | మతియు జ్వనమును మహితరూపంబు
 ణంబును ముద్రవ్యసంచయుము | త్రాణతో విను⁸ మంత్రంబులు గానె |
 నేల యిండుకై మనుధాతలేళ ? | వగవ⁹ ఎవేకమా వసుధలోపలను ?
 గాన పంకి¹⁰ త్తము¹⁰ లేల వగవ ? | గలతపాంశీత్య మ్మ గలనీకు దగునె ?"

నట (క) 2 కనకూశ యెంతయు గరినతితోడ (చ) 3 కోపంబు నువహి 4 సుద్ధ
 నట (క) 6 దాంబుల (క) 7 నట్టివనికి 8 ము నిత్యంబు గావు (చ) 9 విశేషా

అని యిట్లు ¹ బుద్ధి యయ్యంధభూపతికి | ఘనముగాఁ దెలిసి, గడఁగి యవ్వ
నలవడ నతని మొగంబుగా నిలిచి | “ యెవగు నీ సుభాషితముల వలన
ఘనతరంబైన శోకము డిందువడియె | అనఘ, పండితులు ప్రియంబ ప్రియ
గని వస్తునాశయోగంబుల వలన | జనియించు మానస చటుల దుఃఖంబు
పుడమి నేమిటఁ జేసె ² పొరయకుండుదుగు | తడయక యెఱింగింపు దయతోడ
జనపాలకునిఁ జూచి సంజయుఁడవుడు | వినుమని చెప్పె దద్వైతాంత మెల్ల
“అనఘాత్మ, యీలోక ³ మి త్యసారంబు | ⁴ ననఁటియట్టుల యని యట మన
చెందని పురుషుండు చెలిమి దీపించి | గాంధుగా ⁵ శోకంబు పొందఁడు మిను”
ఒకయింటినుండి నేత్రాక గృహమునకు | వికటితగతిఁ బోవు విధమున, మఱి
వస్త్రంబు విడిచి పావనవృత్తి నొనఁడు | వస్త్రంబు గట్టిన పడుపున నుండు
సురుతరంబైనట్టి యొడలు ⁶ దొఱంగి | తరమిడి యొండొక్కతనవు కైకొను
కడఁకతో ⁷ సారెపైఁ గడవకై మంటి | నిడినచో విరియుట, యెలమిఁ బట్ట
జెడుటయు, వాని సుస్థితి నెత్తు నెడను | ఉడుగక ప్రయ్యుటయును, ఎత్తిదింప
నెడలుటయును, ఎండి యిడియుట, ⁸ జటియు | నెడవకెంతయు నావమిడినఁ బో
జలముతో వాడిన ⁹ జనములచేతఁ | బొలియుటయును ¹⁰ హోలఁ బొలియు దే
అదియటులుండె గర్భాధాన వేళ | మొదలఁ బిండావస్థ, మును, ¹⁰ ప్రసవ
నరయ బాల్యంబున యౌవనంబునను | సరవితోఁ బ్రాథత్వ సమయంబునం
భూపాల, వార్ధక్యమునను గర్మాను | ¹¹ రూపమా నాశంబు రూఢితోఁ గల్గు
తిరముగా నిదియని తెలియంగరాదు, | సొరిదిపైఁ దమతమ సుకృతపాపమ
తెరువునఁ బోయిన దీనికి వగవ | సరవి ¹² తోడుతఁ బ్రయోజన మేమిలేదు
అనిచెప్ప విని యంత నాంబికేయుండు | “ ఘనుడ, సంసారదుఃఖపహృష
ఎనయఁ దగ్గహనత్వ మెఱింగింపు ” మనిన | వెనుకొని రాజుతో విగురుఁ ,
“సొరిది సత్తంబులై శుక్లరక్తములు | కరుడు ¹³ గట్టి తక్కుకయమేధ్యము,
సరవితో నెంతయు సంవృద్ధి బొంది | వరమతిమైఁ గాలవశత నప్పిండ
మంగముల్లరిగి పాయక శిశువగుచు | సంగతి వెడలెడు సమయంబు నందుఁ

1 విదుడఁడ(న) 2 పాయ 3 మర్త్య 4 ఎన నెట్టులన 5 ని 6 లోకంబు (క)

7 సారెపైఁ గడవకై 8 జలముల 9 గల్గు బుద్ధిదేహికిని 10 బ్రహ్మతీయును (క) 1

12 హోల యొనుచు 13

శ్రీపర్వము, ప్రథమాశ్వాసము

గండంగా గాఢశీడల నొచ్చి | యొసరంగ మిక్కిలి యోనియెత్తులను
 మొకభంగి యేర్పడి వెలంగఁ | బుడమి బాలగ్రహ భూతముల్ దొడఁగి
 ఘోరంబైన బాధలఁ ¹ బెట్టు | అట్లు జనించి పాయక మనుజుండు
 పొంద బాలత్వము నవిశేక | ² ముల శుచి నశుచియు మొగి నమం గుచుఁ
 యొతయు ³ జుగుప్సిత విధంబునను | జనవేది దుర్విచేష్టలఁ ⁴ జ యింను
 గోన ⁵ యశావనంబును విషయాను | భవ దుఃఖకారియై వరగ నిందలకుఁ
 బంబై యుండుఁ, ⁶ దగ్ధార్ధకమున | భావంబు వీరయు ఒలమును దఱుంగఁ
 పెల్లఁ దక్కి దుర్బుద్ధి వాటిల్లఁ | జలితేంద్రియములు ⁷ విశక్తతఁ బొంద
 మద్భవిల్లంగ రూపంబు దక్కి | ⁸ భజనేది యమ పాశ ⁹ బద్ధుఁ డొఁ దుడిని ,
 సంసారదుఃఖము బహుళంబు | పూని కామక్రోధ ¹⁰ మోహబాధలను
 యొందొరులను నటు చెఱువంగ | నందందతలఁచి చయ్యన ధర్మపథము
 మను దక్కి దుర్దదవృత్తులగుచు | యమకింకరులచేత నధికంపుబాధ
 ఎరు, నిర్మలభావ నన్నార్గ | మడరి చేకొన్న పుణ్యాత్ములు ఘణ్య
 ాత్ములగుదురు గాంభీర్యధుర్య | | వెలయఁ దద్గహసత్వవిధము చెప్పెదను

విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు సంసారగహసము తెఱుగెఱిగించుట

గత్కె, వినవయ్య యతిదుర్గమైన | పమున భూసురపర్యుఁ డొక్కరుఁడు
 ఎంతి శాస్త్రాలశరభ మదేధ | సనలులాయ మృగేంద్ర వారాహఖడ్గ
 పుగంబులు వెనువెంటఁ దిరుగ | నెరళ సాధ్యుల బధికంబుకాఁగ
 మిమునుకేక దౌలెల్లజూచి | గ్రక్కునఁజని కనుగానక తిరిగె

గ నొడ్డిన యురులును దోఁచె , | మనుకొని యత్కుగ్ధముర్తియైనట్టి
 యొక్కతె తనవక్తిస్థలమునఁ | దనరంగఁజొచ్చె, నంతట భీకరయిగఁ
 గరంబులఁ బ్రబలునాగంబు | లంచితస్ఫూర్తితో నలమిన, నతఁడు
 ని యాలోసఁ దత్రుదేశమున | వలనుగా మిక్కిలి¹¹ వల్లీవితాన

1 2 ములు 3 జుగుప్సిత 4 జనించు 5 యశావనంబున విషయాను 6 దద్గహసత్వముగ
 7 8 గణనదియను 9 ఎంధుర 10 లోభమోహదు (క) 11 వచ్చి

మల సంవృతంబయి మునుకొని మీఁచ | నలిమీఱ గాఢశృణంబులు వెరిగి
 కడగి ¹ గూఢంబయి కనరాని నూతఁ | ఁడి యొక్కఁడలుతీఁగె బలువిడిఁదగిలి
 వెనఁదలక్రిందుగా క్రేలుడఁ గొప్పుఁ | బసరాఁ బండిన ఎ సందనఁగ
² నుండ, నల్లబండియు కొకభుజులబు | దంకి ³ ల్కొండ్రోయి, దద్దయునంతఁ
 బరఁగ మట్కిరములు పండ్లొక ⁴ య్లు | ధరఁగలి ⁵ మనదంతి యత్తిరువు
⁶ చేరియుండంగ, ⁷ క్షితిఁ శాఖలను | ⁸ రవి హువిధ వరంబులగుచు
 నదమలమై పట్టదం ⁹ లు ¹⁰ | ¹¹ యధుధారలొగి ¹² క్రోలి మత్తిల్లి తిరుగ,
¹³ నలుపువెల్ల నెలుక ¹⁴ లు ¹⁵ హుహుము | ఎలసితమా లంబు వెనఁజుకంగ,
 ధరణీశ, విను ¹⁶ యధుధార శీగ్రాద్దు | గొరఁగుచునుండంగ దోహలంబు ని
 పరికిం ¹⁷ బరదఁగు పరిశృప్తి, ¹⁸ నద్ది | గురు దు నరంబైన మొరంపుఁగనికి
 అననీశ, ముట్లున్న యా తండు సట్టి | వివిధ ¹⁹ లంబుల విరివైన యుగుల
 మెఱసిన యగ్రి ²⁰ కామిని కారణము ²¹ | గజఁజీఁ బంచముఖులున్న యట్టి
 గజముల నందడిఁ, గడఁగి కూముర | నజగరింబుండుట, రాదనన్,
 మదగజభయమున, మఱియూపికముల | పడవడి భూపతి సతన హేతువున
 భావింప నాభృంగంక్తి గారింప | భావంబు వికలమై ²² వడి జీవితాశ
 విడువఁడో భృతిరాష్ట్ర, విరుము నీనలెను | మడపక ²³ యనిన నమ్మనుజేఁడనియె
 “కటకటా! యాతీఁ గష్టంబులునకి | నెటువలె వేగింఁడ? నెన్నళ్లకతఁడు
 విడువంగనయ్యె? నీవృత్తాంత మెల్లఁ | దడయక ²⁴ వినిపింపు ధన్యవివేక!”
 యనవుడిట్లును నాతఁడొంటికేయు కు | ‘అభూత్స, కైవల్య మనని మర్త్యులకు
 బుట్టుటగోరి యద్భుతముగా మెలగి | సట్టి యత్రైతఁగు వ్యక్తంబుగావను ²⁵ (²⁶
 మహిలోన నాదుర్గమంబు సంసార | గహనంబు, వాలుమృగములు రాగములు,
 ముదిత తా జర, పంచముఖములఁ బొల్చు | మదగజంబులు వినుమహి తేంద్రియము

- 1 గూఢంబయి గానక 2 నుండిన మఱియు వేకొనిభుజంగంబు (క) 3 బెరయంగ బరు
 4 మద 5 గ్రాలు మహనీయమహిమ (క) 6 సితాసితంబులగు మామకంబులని తిగ
 భారతము 7 మద 8 నట్టి 9 కామి (క) 10 పరగుజీవంబు (చ) 11 వివరింపు
 12 కవిరాజు విరాజితము -

అనవుడు నిట్లు నన్నరపాలున తాతఁడు మోక్షము సరిజగ
 జ్జనులకుఁ బుట్టుట సన్నతించోరి విశారదు లాదరసంభృతులై
 యనఁకు, సుదుస్తరమైనభవంబునకచ్చగు నీయితిహాసము భో

శ్రీవర్ణము, ప్రథమాశ్వాసము

అం గూంబు సందుర్పాము | చిందడధారుండు, లతదీవితాళ,
 గాయువు, గాని వెనడాయుగజము | నీ క్షోణికోప, వెనగు హయనము,
 ఎన్సర్గి తమ ఖములు గాటు | ఋతువులు, పాదముల్ సృష్టి బ్రాహ్మండు
 ముల్, భూజంబునుసలక అకు | భాసుర మూషికప్రవరంబులెల్ల
 కోరాత్రి మల్ వట్టునాతతి | సరవింగాంబులు జచరాథతిలక |
 ధుధారణ కాసురసములు, | సునకూర నాయువు మధుసంచయంబు,
 ఎం వానవల మానవులు | పాలుపొంద గానక్తిబొంగుదు, రట్టి
 చక్రంబు జగతిలో బుధులు | కంసారికృపవల్ల ఘృతముగానెఱిగి
 ౧౬ నెంతయు దీనపాశములు | చలమునఁ దెంపగఁజాలాదు " రవివ
 గాంబికేయుండు విగుగుకిట్లనియె | "ఎనయంగ గాకిక్కి హితవు చెప్పితివి,
 ౨ కారణ వ శ్గనగతుల | నెక్కిరింపు " ముగటయు నిట్లనివలిక
 రాత్రి, విగయసహతి కర్మమ మన | మనుకొని తేలుచు మునుగుచునుండ
 గలము బుగ్గి జయును జగయు | గూడంగఁ, జెలువును గొవ్వునుబాపి
 బలోగ పాత్రమెనటి | చావొనరించు, నిశ్చలవృత్తివినుము
 కము, దీచిక్కిరిగని | పారథిగ తల్లంబు, చటులాశ్వసమితి
 కుములు, ధరనిట్టిధమన | సాంధ్రతఁజరియించు జనుడు తా వివశ
 ౩ ప్రాక్తిం బరగఁగ చాని | నేవిధిం బోనీక యెలమివర్తించు
 ండు సంసార ౪ జరామరణ | నిగుపకు భయకును నెఱిమజ్జగించి,
 ౫ బర క నుఖాబునుబొందు | నిరవుగా నితైఱంగెఱిగి ప్రశాంతిఁ
 బాంధవు కుంబుత్రుల కిప్పుడు | అందంద నెంతయు నార్థవదైహికము
 ౬ సుఖయింపు క్షానాథ " యనిన | 'భావించి వాక్యముల్ పరగఁ బోవిడిచి
 ౭ ౪ కుని జెవియ దినత్తెనఁ | దెలివిలే కాతండు ధృతి మీర్చవోయె
 బంబు నమల గాననుడు | వ్యాసు లేతెంచిన వసుధేశ్వరునకు
 చాముల్ ౪ గీసిన యంత | వశముగాఁ దెలివొంది వ్యాసులరాక
 ౧౦ సతనికి నిల జాగి ముక్తి | నఱులుచు గద్గద స్వరమున ననియె
 ౧౧ జ్జంబు మాహిత విశేక | ౧౨ మానస దుఃఖ ౧౩ నమా జంబుఁ జేయు,
 ౧౪ ౧౫ గండు, దైన్యంబుదెచ్చు, | పాపంబు ౧౬ సంధించు బాంధవతనయ

గా 2 దూదిచెవిజొచ్చినపైన ౩ గాకాతండు 4 'విదురాదు' అనుట ఆధ్యాహార్యము

మిత్రాదులెల్లను మృత్యువున కతన । గాత్రంబు మిక్కిలి కందంగఁజొచ్చె,
శోకమగ్గుల మయ్యె శోభితాకార । ఏక్రియ వర్తింతు నెఱింగింపవయ్య ”
అనిన వేదవ్యాసుఁ డాత్మసంభవుని । గనుఁగొని పలికె “నఖండప్రతాప !

వ్యాసుఁడు ధృతరాష్ట్రుని కు దుఃఖోపశమనంబు నేయుట

తలల కెంతయు నీవు ధర్మవర్తనకు । లెఱుంగంగ నేరుతు, వే భవచ్ఛోక
ముడువంగ వచ్చితి నుడుగు మింతటను, । తొడరంగఁ దనువులు ధ్రువములు
క్రచ్చుట నీవెఱుంగకయ యుండంగ । ఇచ్చెనే యిరీతి వైరబంధంబు
వరికింపఁ గౌరవ పాండుసూనులకు ? । నరయ నీవుత్రుండే యనికీ గౌరణము,
నెఱయంగ నిది ¹⁰విధినిర్మితంబైన । తెఱఁగు, వారలు నాజిఁదెగి మోక్షిపద
బడసిరి, వారికిఁ బనిలేదు ఎగవ, । విడువకెంతేనియు, విమల చిత్తగునఁ
జెలరేగి విదురుండు చెప్పినబుద్ధి । వెలయంగ నీవును విన నల్లవైతి
దేవకృతంబులు ధీరులకై న । భూవర, మాన్వంగఁ బోలునె యెందు ?
లలిమిఱ దేవతలకుఁ గృత్యమైన । కలితార్తన ¹¹వింటిఁ గడఁకతో వినుము
¹²ఎందైనఁ జరియింతు నే నశ్రమమునఁ, । బొందుగా నొకనాఁడు పురుషహిత
¹³ఎందైనఁ జరియింతు నే నశ్రమమునఁ, । బొందుగా నొకనాఁడు పురుషహిత
¹⁴ఎందైనఁ జరియింతు నే నశ్రమమునఁ, । బొందుగా నొకనాఁడు పురుషహిత
నెనయంగఁ బనిపూని యేకారణమునఁ । దనర మిరివ్వుడు తడసితి రిట్లు ?
ఏమిటఁ బాయుదు నిమ్మహాభరము । ప్రేమతో ” అనిన యామృతవిని జూచి
నారాయణుండు తానవుచు ననియె । “భారణి, ధృతరాష్ట్ర ధరణీవిభుండు
తరమిడి పుత్రశతంబును బడయు, । నరయంగ నందులో నగ్రజుడైన
దుర్యోధనుండు నీ దుస్తరంబైన । కార్యభారము మాన్వంగలఁడు పా ” మ్మ
నద్దేవి వీడ్కొల్పె, సంతటిలోన । గద్దరియై నాశకారణంబుగను
గలియంశమునఁ బుట్టె ఘుఁగు నీసుతుఁడు, । బలిమిని నొరుల సంపద చూడ
చెలఁగి యెవ్వరు బుద్ధి చెప్పిన విరఁగు, । ¹⁵వలనేది కడుఁగ్రోవ్వి వైరంబు విడ
తమ్ములు శకునియుఁ దరణినందనుఁడు । సమాగ్రవేంద్రున కనుచర ¹⁶వరులు,

9 మృతమైన, (క) 10 ధర్మనిందిత (చ) 11 గృత 12 వింటె 13 ఎందైన (క) 14
నారదముఖ్యులే తెంచి యాయెఁగున్నచో నవనియే తెంచి రమణమిఱంగ మీరలు బ్రహ్మసభ

తమ తప్పులఁ దా రెరియంగ | విమలాత్మ శోకింప వీరికిఁ గాఁగఁ
 కీడు పనిలేకు, పాండునందనులు | ఘృతపుణ్యకంఠు లకల్పమాత్మకులు,
 వారివలనఁ గీడ్చొక్కటి లేదు | జగతి మింగిరి నీమ సత్సూరకులు,
 తు మున్న నేనెఱుంగుదు దీని | నెంతయు, నదిగాక యిత్రైజంగైల్ల
 దుఁ డా ధర్మనరలోకిపతికి | ధీరత నెఱింగించె డెలివిగా మున్న
 గాన హింసకు నాతండు చొరక | కొదలేక కారచకులముతోఁ బొందు
 లఁ దలంచి నిశ్శింతఁడై యున్న | పాయక యొడఁబడఁ బరితాపమే?
 య దుఃఖింప నెఱి ధర్మసుతుఁడు | భావంబులోపల¹ ప వింపకున్నె |
 శృతంగును దనర నావంపు | వావి నుననున విదలక నిలిపి
 డుసూనులు నిన్న భక్తి సేవింప | నుండుమా, ధైర్యము కొప్పుగా నిలుపు
 ఎడ నెన్నా శృతై నఁ జావంగ | వలయు ధాన్య నెంతవారలకై న
 గి యెఱింగియు నెఱుంగువాని | తెఱుంగు వర్తింపఁ దేఱువ గలడే!
 పక యెంతయు శోకపావకము | నలరంగ నుజ్జ్వలము నిట నార్పు
 టి మాటికి నిట్టి మమత పోవిడుపు, | శోనినంధు ధర్మనిత్యుండవగుము,
 పునఁ బ్రణామతో ధరియింపు” యనుచు | మునివాఁడుడెఱింగింప ముచుకొనికొంత
 పు మిన్నకయందీ తడవంతరంబు | తడయక యత్తపోధనున కిట్లనియె
 యనినాథ, వినవయ్య మునుశోక తాప | మ నుబొంది యూరక పొగులంగిలసె
 మును సుతులును దల్లిగఁద్రులును | వనజాత మ ఖలును వసుధయు ననుచుఁ
 మున నెఱుంగక జాలిఁబొందితిని, | నెలకొని తెలిసితి నీకృప నిపుడు
 గానఁ బొందుపుత్రావళి తోడ | కదలని నద్బాంధవమున వర్తింతు
 ను దృఢంబయ్యె, మహితనుజ్ఞుఁ | ఘనుడనైతి” నటన్నఁ గడు సంతోల్లి
 త్రరాష్ట్ర, చిత్తంబు తిరుగకు” మనుచు | నతనిఁ బ్రబోధించి యిగె నందేని
 ప్రబోధితుఁడైన యాంబి కీయుండు | చటుల బుద్ధు ల మాని నం యు కనియె

ధృతరాష్ట్రుఁడు సవరీవారముగాఁ బొలికిలనికిఁ బోవుట

పొలికిలనికి నొకఁ బోవంగ వలయు | నెలమికోఁ గాయ మామత్తింబు సేయు
 ధారిఁ గుంతిఁ దక్కటి ఎద్దముఖుల | బంధుగతిఁ గొని పడఁడు కేర్యేణ

విదుర, తామనశేల వెలువకు” మిగిలిన నదనుగా నిగువురు నట్టు సేయఁ
బుత్రశోకంబున బోలి గాంధారి । గాత్రంబు ధూలిచే గదిసి ¹ కర్మం
గరిమఁ గుంతీప్రముఖులమున పుట్ట । తరుణీ శరంబులు శరవేంటి కాగ,
నందంద దోరిగెను చక్రగిందువులు । క్రందుగా ముఖమున గప్పి నింజంగ,
విరిసిన వెండ్రుకల్ వెన్నున గట్టి ² నిరతమై గృహము నీటునేయంగ,
నలిచేగి వాస్తవ లోకముల యందు । బలువడి జేర్చి శిష్ట తపాభవుల
దలపోసి పోసి గాంధారి యేతేర, । బలు గ్రామముల గుండ్ల పై ఎయిది ఒక
ఒతులను హితుల యందు వర్ణులగు । గుడి బేరగా శోక ³ కున్నలై య
గురుకుమారక సతీ శోక యేతేర, । గది ముసలక బాద బయ్యెదలు
తొలగిని సిగ్గులదోడు భామనులు । తలఁచి యే శత్రువు శోక సహవ,
ఎదురుఁ డంతటలోన వెలచల కాల । కలక యూరార్చి నరవాహనముల
నునిచి యేతేరంగ నగీర్ణకుం । నొరంగ నట నిజ మోగ ⁴ యానమున
జనియె, గాంధారియ ⁵ జేయె కుంతి । మను మొదలయిట్టి యుక్తనే
లను దోడుకొని దిశల్లలగి ఘూర్చిల్ల । జరుడె చె విచుకును సంజయఁ గూడి
మఱియును ⁶ బురిగల గుణాలందఱును । వఱలు బ్రహ్మ శత్రు వైశ్య శూద్రు
నరవి శిల్పకులు నర్హకారులు । గుఱుతు మించి యట్టి కంభకారులు
రజకలు క్షౌరక ముఖ ర్థములు । జిహ్వలల బెద్దలన గిన్నల ⁷
చనిరి యివ్విధము శోకం బుత్రాన । నరంక గృహచర్మ చౌణియు గృహ
వరమతి నెదురగా పుచ్చయలంకి । నదముల్ దిగి శోకార్తి ⁸ కలు
తూల బొంబులు ⁹ కరగుచును । నోలిచై న బింకేయుని గాంగి యని
“ఎవయ్య భృశరస్య, వెలయంగ నీను । త యుండు భుజులదర్పం మె
యురునడి నంగర ము కించి దివిజ । వగుల మెప్పించి పానామెన పదవి
కలవడఁ జనియె నస్యములశోక గూడి, । పొలుపొంగరా నేము మ వృర మ
బ్రదికితి మతుల దోర్బల పుత్తి” ననుచ । తదనంతరంబున దక్షిణ కృపుడు
సాలవక గాంధారి శోకంబు మాన్పె । దలపోసి యిట్లను “ తరణీలలామ !

శ్రీపర్వము, ప్రథమాశ్వాసము

కృపుణుడు గాంధారి నూ గార్జునుడు

భవదీయ పుత్రులు బహరంబున | వివిధాస్త్రపహ్ని చే విరుగుచు గాంధారి
 దివిజలు విసరింప దివ్యాస్త్రపృష్టి | సరిమై గాగి నశ్చరించుచు
 గైకొనియున్నారు, కడఁగితో వారి | కై కాంత, శోకింపఁగాఁ గలెను,
 నకల దాంబుల జగతపంబులను | నకల యాంబుల సరి గంచు గలి
 ఘనతర సంగరాంగణమునఁ దెగిన | యనుచు పుణ్యాత్ము లరిగిగతి
 సరిగాదు, కావున సంభావ్య¹ తరము | ఉరుచి² గయలు బంక, గాంధారి
 కలవడ 'గెలిగితి' నునిన సంతోష | ములు³ తేవు చేచ్చిన బంగారము
 వవనతనూజంబు పార్థివు గదను | అవిరళగతిఁ గల్గితి మాగాని
 యెలమి గీపింపంగ చేయు మువ్వరము | చెంకేఁ గండ శిఖింబు చొచ్చి
 నకల రథంబుల నకల వాగముల | గల రాజ్యంబు నకలయోధులు
 సకలశృంగుల మఱి నకలాయుధముల | గలంకగతిఁ గ్రుంచి కురిపఁచుక
 శ్రేత్రునిఁ జెందాఁగి నేనల నఱికి | యాతపత్రంబుల సవనలఁ గాగి
 బ్రహ్మదీపుత్రులఁ దక్కటి దొరల | చేవుమై న పి యేరుటకు గాంధారి
 అదిగా నంతోప మాపాండవులకు | హృదయ నిర్మలము లేని మున్నె
 తరమిడి మాకును దప్పిపోవలయు | సరియ నుజ్జ్వలంబు నని నూరికి
 గృతమతి గాంధారికిని బ్రదక్షిణము | లతులిగతిఁ కీలయర బులెక్కి
 యిలలో భయమున నంచుకతపపు | నలుచు గలవ నొక
 పాసంగ గంగ తీరమన నొక్కచోట | వసియుండు గాంధారి, చే
 బొసిరి, కృతన్యోధుడనతి | భాసుర ద్వాపరమున
 జనియె, గృహంబును సామజులకి | ఘంఘర జెచ్చి గాంధారి
 వ్యాసాశ్రమంబున నతి దూర మన | నోసల్ల చేసెను
 తదనంతరంబుం ధర్మజులు | వదలక గాంధారి ముగ్ధా
 వెలయంగఁ దాడిన వృత్తాంతముల్ | నొక ప్రక్క గాంధారి
 ఘనతతో గగుర తిథి న, ముఖ | గాంధారి భయమున
 నాంబికి ముందు గొత్తయై వచ్చి | గాంధారి నొక ప్రక్క

1 గయము 2 శత్రు (5)

శకునశు సంకు పాంచాలికి ద్రాణి | విమల శిరోమణి వెలయంగనిచ్చి
 యూర్పా యుడుకార్చి ¹ యున్నంతలోన | వ రగి ధృతరాష్ట్ర వసుధీశ్వరుండు
 ముగ్ధుని కలనిగి యోయెకువ ర్త | విని శోకము నె జలవిహారలాడగుచు
 దసత్ములందఱు ద్రావదీదేవి | తన వెంటరాగ నధరణీతలేశు
 గమగొన కేతేరగా, దవ్వులందె | పనివడి ధర్మజు బరికించిచూచి
 కారన కాంక్షలు కన్నీరునించి | యీరనంబున జేతులెత్తి యేడ్చుచును
 “సర్వవేదిత్వ మీధణీశ్వరు కు | నన్నిలినెక్కడి ! దక్కటా తగున !
 దియలేక నా మలఁ దండ్రుల నుత్తు | జయ ² మెన్న తాతల సచివులగురులఁ
 దిమ్ముల మిత్రులఁ దగినబంధవుల | నిమ్ములఁ జంపించె నిట్టిదిగలుదె ?
 నాశనంబుగజేసి నవ్యదుఃఖముల | వాసిలేకెంతయు వచ్చుచున్నాడు ”

ధర్మరాజు తమ్ములతో ధృతరాష్ట్రనొద్దకుఁ బోవుట

అని బహువిధముల నందఱుఁబలుక | విని ధర్మనూనుండు కేదనఁబొంది
 పుత్రశోకంబునఁ బొగులుచునున్న | ధాత్రీశుకడకేగి తత్సార్వభౌమ
 లైనవ రలచేత సటనెఱిగించి | భూనాథు పాదాబ్జములకు మ్రొక్కుటయు,
 బ్రహ్మపాద నల్లమ్రయమంద వగల | వనరుచు నట దీనవక్త్రుడై స్పృహతి
 యాలింగనముచేసె, సంతభీముండు | శైలభేదినుతుండు సరవమైఁగలలు
 నెఱిగిన వారల ³ నెఱిగించుటయును | మఱి భీముఁ డనునట్టిమాట కర్ణముల
 సోకిన మిక్కిలి శోక రోషముల | భీకరంబుగనున్న శృంగిపీఠఁ జూచి
 “సుమ ⁴ నెఱిగి యమ్మధునూదనుండు | తనర ‘నినీవీని తలఁపొప్ప’ దనుచు
 కెలరేగి ధృతరాష్ట్రచిత్తుంబు మున్నె | వలనొప్ప నెఱిగినవా డు గావునను
 అనుపమ మాయామయంబుగా వాయు | తనయుని రూపంబు ధరణిలోహమునఁ
 గొనకొని సేయించి గూఢప్రకార | మున నచ్చటికిని నిమ్ముగ మహామహిమ
 రునఁ దెప్పించినవాడు గావునను | బరఁగ నాలోహరూపము జగదీశు
 మందట నిలిపి, బోరఁ నతఁడు | పొందుగా మారుతపుత్రుఁగా దలఁచి
 రూలింగనము సేయ నదిపొడియయ్యె | ఆలోన హరించి ⁵ యంధభూవిభుండు
 మఱమెచ్చుకై భీమునెఱి పేరుకొనుచు | దఱలక బహుశరోదము సేయంగఁ
 యున్నదితోన ⁶ మేది 9 100 x 10—

అనన్య నన్యమఁ 1 జెలగియఁకొర | మతియు నా ధృతరాష్ట్ర మనుజేశుకనియె
అడలంగ నేటికి నసలనూనుండు | బడిబడి నీచేతఁ బడఁడు నిక్కునము
నడి నీచేత ధంశింపఁబడిన | యది యిగుమింఁజొనో యవనీశతిలక !
సకొని యే నీదు కోపమెఱుంగఁ | బెనపొంద భీముని వెనుకకుఁదిగిచి
గును నీముందట నిశీతిని దీని | పూని యెవ్వఁడు నీ భుజశాఖలెదుట
ఎవఁగఁ గలవఁడు నిక్కమూహింప | పొలుపేది మిక్కిలి పుత్రశోకాతు
ండవై ధర్మబుగూధిఁ బోకార్చి | దరిగా బాపంబు దలఁచితి వఁట !
నశాస్త్ర బులు విఁటవి మిగుల, | నాదిపురాణంబు లఖలధర్మములు
ఱుఁగుదు, వీ విష్ణుడిశప్ప దలఁప | నటలేని వగపొంద నక్కటా తగునె !
లయ గురుండును విదుఁడు న భీష్ము | డల సంజయుఁడు నే నాదిగాఁగూడి
ప్పిన బుద్ధులు చెవిఁజెట్టవైతి, | చెప్పుమా యితనేమి నేయంగనచ్చు ?
లికి యెఱుంగక పొదివోపమున | నూల్కొని భీమార్జునుల సత్త్వమెఱిగి
యకులేటికి నేమినిరి రణము |

సకొని ద్యూతంబు గెలుచుకతమున | ధరణిను త్రమరాధ్వఁ దలవట్టి యీడ్చి
మిసరంగవస్త్రంబు యొలుచుట యెఱిగి | 1 యును దనూజాలఁజంపె నొగిభీముఁడను
ంపుమై నుజ్జానధీరత్వ మెదలి | చంఁగఁ దలఁచితి నరవియెయకట !
సకొని నీయవిసీతియు నుతుల | కలితనంబును జూచి ఘనతరరోష
శముల్ మాని మెచ్చుగ శాంతబుద్ధి | గైకొను ” మనిన నక్కఱులాక్షుకనియె
నీదు సద్వాక్యముల్ చిత్తంబు లనఘ ! | అదట నేఁగ్రోధి నదిచెప్పనేల ?
గడంగఁ దెలిసితి నీదువాక్యముల | వగపెల్లమానె బావనుడ నేనైతి
తమ్ముడగు పాండునరపతి సుతులు | ప్రీతియొనర్పంగఁ జే వ్రేవర్తింతు ”
నుటయు శౌరి భీమార్జునయము | ఘనముగాఁ గ్రమమునఁ గానుపంచుటయు
రి మొప్ప వారలఁ గొఁగిటఁజేర్చి | పరుసతో దీవించె, వారిజోదరుఁడు
గయుయుత్సాహి జూపఁ దద్దహర్షమునఁ | బిగియఁ గొఁగిటఁజేర్చి ప్రియములు పలి
ర్చనందనుతోడ “ధర్మాత్ములార ! | యద్దిలి గాంధారి నటపోయి కనఁడు,

శ్రీవిభందపుడు (చ)

మనముగఁ గలుగు సమ్యుక్తిక దీక్షంగ

ధర్మజుని శపింపఁబూనిన గాంధారిని వ్యాసుఁడు పశశుంకజేయుట

అరసుంక సేవేశ ” ననిన బాండవులు । హాపునస్సగుగా పటజనిమొక్కి
 కరములు బాదముల్ గజగజ గాఁక । గరములు మొగిడి గాంధారివారి
 దీవింపనొల్లక తీవ్రకోపమున । భావంబులో శాపవీర్యము దలచి
 యున్నచో, న్యాసుఁడత్యుక్తు కృపావాసుఁడు । డున్నతాజువాసుఁడు డొగి
 నకలజనంబులు శాస్తాంగ మొగి । ప్రకటముస్మృతుల్ పరగంగ జీవుఁ
 గనుగొని, యచ్చు బా గాంధారిజూచ । ‘యె య నోహో శపింపక వి
 1 పాండవే యాగ్రజస్తి ల్గు గాన , । చందతర స్ఫూర్తి చ న స్ఫు సీకు
 ధర్మ శూరముండు ధర్మాత్ముడతుల । నిర్మల విజ్ఞా సీకు జెప్పెదను
 కారవనాథుండు కదలంగ మన । కారయఁ గోవుచు ఒబ దీంపు
 జయముగఁ గాకని సరవిశో లబుడి । రయమున నీవు ‘ధర్మము గల చోట
 గలుగు జనుం’ బని కరణికో నొవె । పొలుచు ధర్మ బుర బొడవైన ప
 తనయుల వీని దయఁ గాద పయను , । మన మన గాను గు మాతృర్య
 అనవుడు గాంధారి వ్యాసమునిండు । గనుగొని ఎత్కి “ విఖింపిన జీ
 కలగితిఁ గా యీ కౌంతేమగ్గ । మలడఁ గుంతి కెట్లొలె గాకు
 తులువతనంబున దుర్యోధనుండు । కనినో మోరాడఁగాఁ బాండునుతులు
 సరవి గయ్యవుఁ బి పి రుదజీవి । 2 గురుకుతి నందు కేఁ గోపించెగా
 హరిచూడ భీ ముడిన్యాయుమగ్గ ముగ । నరురాజు తొడలు గుడ్డలు కేసె

భీముఁడు వినీతుడై గాంధారికిఁ బ్రత్యుత్తర మొసఁగుట

అన విని వాయుజుఁడతి భయంబునను । ఘన కంపతాంగుడై గాంధారికిని
 “ తలకొని చూడంగ ధర్మమె యెన । 3 నలి నధ్గ్కంబె యెనను బ్రాణభీతి
 జేసితి నీతప్పు క్షితియెల్ల నెఱుంగ । వారిగా నైరింపు వనజాతరదిన !
 ఎలమితో ద్రాపది నీక్ష్మి తే బనిది । తలకొని యూరుత్తరుణికి జూప
 గనుగొని ‘యూరు ధగ్గమునేతు’ ననుచు । బనవడి యే గుఱుత్రి చీ
 తతి నుత్తమక్షత్ర ధర్మజ్ఞులెల్ల । నెఱిఁ బ్రతిజ్ఞావాని నిందింతు రెపుడు

కాపునఁ బూగి ఁడఁగి నీసితిని । సావధానముతో ఎఱచింపు ” మనిగ
నదైసి యిట్లును “రానీచుఁబట్టి । తద్దయుఁ 1 మట తగవు ధర్మము
అరయంగ వెలసె 2 యోనఁ జఁపు । కరుణాఁ ప్పనెతురుగూ 3 క్రోలు
నట్టికి క్రూ 4 త్తు లెయ్యెన్ నైఁగలరె (?) । గట్టి 5 ” ననువుడు సాంధాశనయె
“ఆసభ నోని ఁయ్యలఁ బొంచాని । కసిగా నీళ్ళి తక్కున చీరలొలువ
నలుకమెఁ జేసి యా బాసకోఱకుఁ । కల నోఁ బట్టి యాఖలు గుప్పసేను
రక్తంబు కావును గణమునో నుచుఁ । బాక్ష స్వరణచేఁ గట్టితిఁ బ్రతిఁ,
యనిగాఁ దావతి, 6 గ్గ 7 గవుల । మద మనోవతఁ బట్టి గజ శీఘ్రమృతి
శోణితం బానుట గుఁడఁ బాతకము । క్షోణిలోపల నని శ్రుతి 8 బహు
తరముడి యుగభక్త బాసఁత । గుఱత చితుఁడనే ద్రోహాశీ ! ” యని
“నొగి సూతకోలగ నొక్కని నైన । జగతిలో నిల్చున సచి నూర్వరగు
మ్రొంగితి, చంగులో మీకెవ్వఁడె 9 । నంగతి 2 నెగ్గులాచ ముగ నట్టి
వాఁడు లేఁడయ్యెనే ! గదలక 3 యొకినిఁ । బోడిమి దీర్చిన భవిఁ జంపకన్న
నంతటఁ దప్పినే యాట నీవ్రతిన ! ఎంతయు మీయచ్చ నల యేసినఁడ ?
ఎటువంటి వారై నీగీతిఁ జవు । కుటల చిత్తులు కలుగుదురె ధాగుడి ? ”
అని యని చిఁగిం 4 యునునూతిమీఁడ । ఘనమైన కోరింబు గగుర ‘ గారాజు
నెచ్చట నున్న నాఁ డేమిచేసెడి 5 । క్రవఁట ? ” ననువుడు కింపించి ధర్మ
సుతుఁడు తుంగ మోచ్చి నువినయఁబెసఁగఁ । గృత-తితోఁ బ్రదక్షిణ మొసరించి
మృదుభాగంబు 6 కల్లునఁ గదిసి । గదముల కెఱఁగి యప్పొండవాగ్రజుఁడు
“కుంభిని నీ పుత్రులఁ జంపి 7 । సంగభండ శపియినఁ 8 గదె యోతల్లి !
తమ్ముల బుధులఁ దాతల సుతులఁ । గ్రమ్మి చంపింపె ఖలనకు నాకు
నేటికి కీ జీవనం బోకి గాజ్య । కుటికి భోగంబు లేటికి ? ” నని
మఱుమాట 9 గదం గూని గాంధారి । దొఱఁగి నాలుక తొట్రువడంగ
నెట్ట 10 నిట్టార్పు నిగిడించె, నేత్ర । 4 పట్టంబు చూచు బహువేది వెడలి
యా సత్విత దృష్టి యందంద పోయి । భూపాలు గదచఖ ములఁ జెగుటయును
గంధినఁ బూగి యాఖాడలనూతి । యందంద చనియె శ్రీహరివెనుకగాను,

1 జేసి (క) 2 నెగుర్చున జాలినట్టి 3 పట్టి (క) 4 పట్టాకృత స్వరంగు (మా)

నూరుకనూనుండు మాద్రినందనులు । వారక తిరుగుడుచో, రంత గోన
దలకొన్నోధంబు కట్టి గాంధారి । యలపడ ధర్మపుత్రాదులయందు
మాతృభావంబున పులక వలిక । 'మీ శల్లి గనుగొన మొప్పు' ¹ 'గొండు

పాండవులు కుంతియాద్ద కేగుట

అనునంత సందలు గంతరంగమున । నునిచిన కలక తామెయ్యన గిండు
పలుచి యచ్చట వోయి పరగంగ గు తి । చరణాబ్జములమీదఁ బయ్యవ్రాచి
కన్నీరు నిగిరించగా, నేడ్చి గుంతి । యెన్నిక వారలనెత్తి కేగ్వలఁ
దనువులు నిమిరుచు దారుణశత్రు । ఘోరతర గ్రణములు గాంచి, నట్టూర్పు
నిడిగించి, యందట నెఱిగెడిగించి । బెగులుచు బొగులుచు వివ్వాలు యయ్యె
అసమయంబున నతివ సంచాలి । యాసమీపముఁజేరి యధిక దూరమున
బడములపై వ్రాలి బాష్పంబులురల । నదనుగా వికలాంగియై త్రొందివై న
ధృతి నెండతాకిన తీగచందరు న । క్షితిమీదఁ బొరలుచు జెలంగి యేడ్చు
'అకట! సౌభద్రాదులైన నీమనుషు । లకలంక వృత్తి నెందరిగో!' యనుచు
బలవింపఁ బలవింప, భానుకుంతియును । బలు రోదసమ్ముగ భామలుఁదాను
నొసరంగ గాంధారి యున్న చోటికిని । బసపుచు జనె, దన పాదపద్మముల
జెలంగి పొంచాలియు నేడ్చుచు నున్న । తఱి, నడలుచును గాంధారి యిట్లనియె
"పుత్రశోకంబునఁ బొగులు నీదై న । గాత్రంబు కృశమయ్యె, గంఠువాటిల్లె,
పుత్రవర్గముచాగఁ *బోందె దుఃఖంబు । పౌత్రహీనతగంతి పాయు నే వగుపు!
నిన్న నూరార్చెద నీరజవదన, । నన్నునూరార్చు, మున్నతి నిద్దలకును
సమమయ్యె దుఃఖంబు, జగతిలో నీవు । శమియింపు మింక నిచారింపఁదగదు
పుడమి 'సవశ్యమనుభోక్తవ్య' మనుచు । నుడుగక మ్రోయుచు నుండు వేదములు
వసుమతి నొసటను వ్రాసిన¹ వ్రాలు । నుసిగిసెబోవునే యోకంబుకరి!"
అని యట్లు భాషించె సర్ధి శో ననుచు । వినిపించుటయు మిసల్ వేడుకఁబొంది
యసఘాత్య, తరువాతనైన వృత్తాంత । మనమోపు జెప్పవే యని యడుగుటయ
బద్ధపత్రాక్ష, గోపాలక, కృష్ణ, । పద్మాలయానాథ, పాపసంహార,

* 'పాండవవరము' అనుకర అధ్యాయము

హరిహరబ్రహ్మత్వ, హరనుతచరిత, | హరిముఖ్యదిక్పాలకానీక వంద్య
చరణ సరోరుహ, సత్యస్వరూప, | షరమాత్మ, షరమేశ, భక్తమందార,
అణురూప, ఘనరూప, యాద్యంతరహిత, | నుణివక్ష, కేశవ, మధుదైత్యహరణ,
ఘనమాని వృద్ధేహకలిత సంగోహ | వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, | ముక్తిప్రదాయక, మొక్కెద నీక
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య | పదపద్మ మకరంద పాదద్వితీయ
మగు నాతుమారి తిమ్మార్జుననూజ | సుగుణాభ్య సోమసముకపింద వర్య
రచితమా శ్రీసర్వ రమ్యకావ్యమున | నుచితమై యాశ్వాస మొక్కటి యయ్యె

[illegible]

సనల సంగతి గుఱుట నేయిండునుచు | నీని ముఖానఁగఁజేసె, చని
దేవదేవుని సగఁజేతానుచు | భావజుని శ్రీమతి వ్రేవేకేశు
నారాయణుని సగఁజేతునుచు | అజోగ్య భక్తవత్సలుఁడౌను
గూడి యాధ్యతాత్మ్య గుఱుకొని | మూలమునను నత్యంత శ్రీమ
గడకఁగొఁగారవ గామనీగుణులు | కృష్ణ, రుక్మ, లక్ష్మణులు, పతులు
సుతులును ముగ్ధుల సోదరుల గుఱు | క్షీతిమూలక నేతరుల దేవులుదక్క
శవములై యుండఁగ సలమి శాచి | ప్రభుమతిలేక నలవంచువారు,
నురుగి ధరమూలక గౌరవ, పునరున్నయి బొగిలెడుచు,
పొరలొకుచారును బొగిలెడు | నుజుచి దేవ గుణులు ప్రసన్నుచువారు,
కచభారములువీడఁగ నీని బరగ | భిక్షు సేవాధి యునిభూషణములు
చెదరంగ ము క్షులనేనలులంబు | ముగ్ధులై బుడగ గాఢించువారు,
మునుకొని కలుగ మోములు గుఱు | కొర - నైరంత గోవిందుఁడూచి
యతివ గంధాంబుల చేరఁబింప | యతుల శోకాక్రాంతియై యిట్లులనియె

గాంధారి పాలికి నుజుల శ్రీమతితోడెప్ప దూఢించుట

“హరి, జగద్దేవ, కేశ, రాంజీ, కృష్ణ, సుందర, నగధర, మండరీకాక్షి,
యనఁపు, అగాకునేయ! చూచుచారె | గొరిగి భృతర వ్రేవేకేశ ప్రభు, మిగుల
గన్నీరు మున్నెరుగఁగ నశ్వుము | ప్రసన్న ముద్ధర గుఱునఁ బెగిన
తమ పురుషులమీఁదఁ దగలి | అనునంబు సేకేక బలువారి కి బొడువ
నడఁపంగ మతి చేతుగాఁ చేసె | అదియున్నయ దామోదర, కంఠు |
అచని నిచ్చామృతులనఁ బొడంగ | ఎవిధ శౌర్యప్రభ సుస్థూర్తి సుజసి
పరశురాము భుజాబలమున గెలిచి | ఎరువై వ్రేవేకేశ ప్రజ్ఞదమంచి
శరత్పగతుండయ్యు నాగ్రాణియు | ధరియించువాఁడు శౌర్యపునఃజూప
కురుకుమారులకు మక్కువ | ధనుర్వ | పరగ గ నేను భవ్యవిక్రముడు
ద్రోణులజూచి తే మాపెల్లఁగాన | క్షోణిపై దిగి న గోపికారముఁ |
తొలగ శౌర్యము నునకుఁగొల్ప | మలమూలక గుఱుచి న లతులు వేళ
బదగ్గుములొత్త భాగ్యభాగముల | నడకు పర్తిల్లునట్ట యా ఘనుల

తనువులు చూచితే! ధగణ్ణిపైఁగూలి | యెనరంగ నున్నవి యుల్లంబులు
చెవులకునంపుగా శ్రీరాగముఖ్య | వివిధగానములు వీణావములు
నిత్యంబు వినుచుండు నృపులసన్నిధిని | అత్యంతముగ నక్కలఱచుచున్న
కర్పూర కస్తూరికాగంధ మెలమి | నేర్చుకొంటానెడి ఘటభూపతులు
తెలియ శోణితంబక దిగ్ధాంగులగుచు | బలమణి భూమిపైఁ బడియున్నవా
ప్రాణముల్ విడిచియుం బరఁగివాస్తములఁ | దాణఁ గృపాణముల్ తగవిడ
బ్రథనరంగమున నప్రాణులువోలె | బ్రథితులై యున్న సదృశులను గంటె
అట్టలకడ నుత్తమాంగంబు గాన | కట్టిట్టు దిక్కుల కరిగెడువారు,
తలలు చేతులఁగాని తువులఁబొదివ | పాలుపటి ధరమీఁదఁ బొరలెగువ
శిరములు మేనులఁజేర్చి భావించి | గురుతర శోకాద్ధిఁ గ్రుంగెడువారు,
తునియలువైకై న్నఁ దొడిఁబడఁగూర్చి | జనతశోకముల మూర్ఖుల బొంద
హాయని యెలుఁగెత్తి యందందవగలఁ | బాయక మిక్కిలి పలవించువాడు,
'ఇదేశిర మిదేపాద మిదేహస్తమనుచు | వెదకెడువారు నిర్విణ్ణులౌవారు
నైయున్న వారల నంబురుహాక్ష! | వేయవిధంబుల వీక్షింపవయ్య
నాపూర్వకర్మంబు నన్నింతనేయఁ | బాపపుఁగన్నులఁ బరికింపవలసె "

దుర్యోధనుని కళేబరము గాంచి గాంధారి విలపించుట

అనిపల్కి దుర్యోధన వనీశ్వరుని | ఘనకళేబరము దృగ్గతమైనఁ దరుణి
యరుదార సృజింప యనఁటియుఁబోలె | ధరమీఁదఁబడి మూర్ఛ తద్దయుఁబొ
కొంతనేపుడు నశ్శోమలి దెలిసి | యంతటఁ బరిచారికాంగన లూఁది
కొనిపోవఁ గోయి యుక్కురుపతిఁ జేరి | కనుగవ సొన్నలై కన్నీరుదొరఁగఁ
బరఁగ నాతని కళేబర ముపై వ్రాలి, | "కురురాజశేఖర! గురు ¹ మూర్తిధార
హా మేరుసమిధీర! హా రణశూర! | హా మానినీమూర! హాభుజసార!
నీవిక్రమము పెంపు నీప్రతాపంబు | నీవైభవ స్ఫూర్తి నీభోగమహిమ
నేఁ జెందుఁబోయెనో నృపసార్వభౌమ! | పోడిమిచెడి యిట్లు పొరలంగ వలసె
తలకొని నూర్పురు తనయులలోన | వెలసినవా డవు వీరాగ్రగణ్య!

పుత్రశోకింబున బొరలు కున్నాడు | ఛాత్రి సీ ధృతరాష్ట్రుఁ దగఁ జూడనయ్య !
 సి కులకాంతంబు నేడింత వంత | దాకొని తమ తమ తనువులు మఱచి
 యిలమీఁద నెలుఁగెత్తి యేడ్చుచున్నారు | వలదని వారల వారింపవయ్య !
 పనివడి యెంతయుఁ బగలోక ఎఱుఱు | తనయులు సేతుని శల్లిదండ్రులకు,
 కలగొని యదయెల్లఁ గల్గఁగాఁజేసె | యెలమి నే గోకింబు కేగితి తండ్రి !
 జగతి 'దుర్యోధనసంబ' యనఁగఁ | బొగడొంది యెంతయు భూమిగోఁ గలుగు
 రాజులు నింపు రమణజేయంగ | రాజరా జనుపేరఁ బ్రజ్ఞ దీపించి
 కడపట నీరీతిఁ గట్ట బునొంది | పుడమిపైఁ గూలితే భవనైకవీ !
 దిక్కెవ్వ రిట చూకు | తెఱచిన యిల్లు | కుక్క చొచ్చినయల్లు కురుభూమి నింక
 నెవ్వరు రక్షింతు లేమిఁగలకు ! | ఎవ్వఁగి జేరుదు ? మేమిసేయుచుము !"
 అని బహువిధముల సభిశోకాబ్ధి | మునుఁగుచు మఱియు న మ్మరవైరిఁ జూచి
 "అన్న, ముకుంద, దైత్యాంతక, కృష్ణ, | ఎన్నగపర్యంక, పద్మపత్రాక్ష,
 ఈతఁడు రణముఁ శెత్తిపోవుచు | ఆతఁ భక్తి సాష్టాంగ దండంబు
 వెట్టి చేతులు మోచి ప్రేమరెట్టింప | "గట్టగా జయసిద్ధి గలుగ దీవింపు"
 మని వల్క 'ధర్మ మెయ్యడఁ గల దచట (!) | ఘనతర జయసిద్ధి గలిగెను ' మఱి
 అది యెటులనిన బా ము జూడ మెపుడు | గదనసేతువు, భూపగణముల ¹ శెపుడు
 మృత్యువు గావున మీదినిలోన | నత్యంతభక్తితో నాత్మజుఁ డన చుఁ
 బ్రయఁకులు వలకినఁ బెంపెల్ల జెడదె | ఎయ మొప్ప నదిగాన నందనుఁ బ్రేమ
 దీవింపఁ జొంక నుస్థిర ధర్మయుక్తి | భావించి మధ్యస్థ భావలాడితిని
 మఱియు న తనితోడ "మహిత వావమున | నెఱిమీల నెంతయు నిలిచి పోట్లాడి
 వెలయంగ శస్త్ర జీవితఁ బరలోక | కలితి సౌఖ్యస్ఫూర్తి గనుఁగొను ముఱు !"
 యని చెప్పి పనిచిన నంబురుహాక్ష ! | పనివడి యతఁడు నావనిసేసి యరుల
 దండిగా నెదిరించి తఱిమి ఖడ్గమున | ఖండించి పుణ్యలోకమునకుఁ బోయె
 ననియుండఁగా నోవ దంతరంగంబు | ఘ తర శోక సంకలితమైనదియు
 తక్కుక ధృతరాష్ట్ర ధరణివల్లభుఁడు | దిక్కులేమి తలంచి ధృతి పొక్కుకున్నె !
 చాలిమిత్ర నవరత్న కింహాన మునఁ | గలకంఠు లెంతయుఁ గరకంకణముల

ధురాధురాత్మాగ్రామం సంసారం | బ్రతుకై నీ సమగ్రము పీక
 సుసహితాప్యైశ్వర్య సోభితం గురం | గ్రామం నీ చింత సగ్రం
 ఘనంబుకంబులు ౧౬ శ్లో | ౧౬ బ్రహ్మం నీ భగవంతుని
 ఎదురుదు దగ్గర నీ సమగ్రం | నీ సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 అసమాప్త్య విధిమూర్తికై గురం | గురం నీ సమగ్రం నీ
 శోలది సకాదశ శ్రోహణీ భాగం | భాగం నీ సమగ్రం నీ
 గగన తేజ సూర్య భగవంతుని | భగవంతుని సమగ్రం నీ
 సుతియగు విద్యుత్ సమగ్రం | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 కంటె గోడ ద్రుగ్గులంబు నీ | భగవంతుని సమగ్రం నీ
 రాదేగ్రహణీ సమగ్రం | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 సాలభుతం నీ సమగ్రం | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 పై ద మాహి నవ్వుకొని మొలక | మొలక నీ సమగ్రం నీ
 మోపి ప్రాణేశ్వరు మోమును జూచి | తొమ్మిది మోముల
 తెలివొంది కన్నుల నీ సమగ్రం | బెలుగుతో నంబుల
 మున్నగు యీట యీ సమగ్రం నీ | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 సుమమని జూచి నీ సమగ్రం | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 ౨ని యిట్లు సంతాపి యిట్ల శోము | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 సమగ్రం, భీముని గ్రామం | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 తుచిత సర్వగ్రామం క్తంబు | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 డియున్నవాడు, జూపగి నీ సమగ్రం | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 సారవేళి యీ దుశ్శాసనంబు | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 రువడి నీ సమగ్రం నీ కంటి | “ సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 ౩వ దుశ్శాసనంబు నీ సమగ్రం | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 ౪వ పంచామ్యుడై వాముడని | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 ౫వ వేదే సమగ్రం నీ సమగ్రం | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 ౬వ పెక్కు గ్రామం సమగ్రం నీ సమగ్రం | సమగ్రం నీ సమగ్రం నీ
 పెక్కు గ్రామం (మా)

హాసో నూర్వసహానప్రకాశ | విహిత తేజంబు నెలసె నేమనఁడు,
 ౧౦౧ తేజంబు కథివాకుఁ డగును | సంగతిగాఁగ నే నరసుండు మింద,
 ౧౦౨ గూఢాత్రిలో యుగతనూజునకు | హృదయశల్కంబుగా నెన్గెను నెగర
 ౧౦౩ అనుగ్రహముఁ డర్థిమై నచి | ఘనయుగాఁ గడిగిన గవచకుండలము
 ౧౦౪ లడె నొన నని మహాహర్షంబుతోడ | వదలక యే దానకంతుఁ డొసంగె,
 ౧౦౫ గంబునో శాసంధుని శెలిచి | సగుధిక విన్యూర్తి పుష్కంబు చేసి
 ౧౦౬ సుగుళికిఁ గొంగ నా లిసినర | మమరంగ వేడుక నాతఁడీయంగ
 ౧౦౭ నేలను గిల్లఁ బెంచెక్కిన గాఁగ | శాలియై వెలసిన చతురుఁ డీ మును
 ౧౦౮ భాసంగియై నతిశుభగాత్రు | నెట్లన చూచితే నీరజగాభ |
 ౧౦౯ కుల్యై దివి రా సగి శోకింప | సతుల రజశ్శోణితాంగుఁ డైనాఁడు
 ౧౧౦ శిరీష మీనఁ బ్రాణంబు వాయును | వెలయు మొగంబున విలసిల్లు నఁడు
 ౧౧౧ క శరచాగ్రుల్ వదలనివాఁడు | కురువృద్ధుఁడగు బాహ్నికునిఁ గనుఁగొంటు |

సైంధవు కళేబరముఁ జూచి గాంధారి దుఃఖించుట

౧౧౨ కి శప్పము నెఱవంగఁ దలంచి | బలభేదినూనుండు బలువిడిఁ బొందువ
 ౧౧౩ కయ కగోధనాని భూపతులు | తారద్ధవడగ నుద్ధత భుజాబగిమి (1)
 ౧౧౪ ప్రేమనేమి సైంధవు కు కబంధ | కలితుఁడై యుగ్గాఁడు, కాంతేయు లెలవి
 ౧౧౫ దైవ బుట్టి పొడిఁ బడె బోవ | “3 బ్లిదంబుఁ జంపఁ గొడిగా దితఁడు
 ౧౧౬ దుస్సలక భర్త కున్నింపవలయు | ననుమాన మింకేల?” యని గయతోడ
 ౧౧౭ గాడు, సంగ్రామ రంగమున | చేచి చంపిరి నేఁగు ఇభరాజవరద!
 ౧౧౮ కి కాగ్య మివాటికిఁ గోయె | నేటికిఁ జింతింప నిగి దైవశృతము
 ౧౧౯ కప్ప మనము పగచేయిట్ల | తెలియక యటునిటు తిరుగుచున్నదియు
 ౧౨౦ రాగ నభి కుఖమున నడంచి | జలజప్తతాక్ష, దుస్సలక గమఁగొంటు |
 ౧౨౧ కి పాఠుడు చేసిన ప్రతిక | వలనుగా వేగుల వాగికి నెఱిగి
 ౧౨౨ కి బలికి దుస్సల చెప్పిగట్టి | విరివై నబుద్ధులు వినుము శ్రీకృష్ణ!
 ౧౨౩ కంబు గోపల కీర్తిమైట్టి | విజయు ప్రతిజ్ఞకు విను ముద్ధమెద్ది?
 ౧౨౪ కి పై వ్రంపుఁగోట్ల నెమ్మకుము, | గురుఁ డద్దురుని మారుకొనఁడు నిక్కంబు,
 ౧౨౫ కి 2 మద్ది (క) 3 బల్లిమండై (క) 4 దీన 5 ౧౦౦

సమరంబు నీకు నసాధ్యంబు, నేగ | యమతనూజుడు గాచు ¹నటకును బొమ్ము,
నామాట వినఁగదే | నాథ, సర్వజ్ఞ, | భామినీ పాంచాల, భానువ్రతాప |
శరణాగతార్తరక్షణ ధురీణుండు | కరుణ గల్గినవాఁడు గాంభీర్య జలధి,
ధర్మతనూజుండు ధర్మాత్ముఁ డతుల | నిర్మలవిజ్ఞాని స్వపచక్రవర్తి
మఱిదిగొయని మన్నింపఁగలఁడు | అటలేనిధక్తితో నని ²లుమాట
బెప్పినబుద్ధులు చెవి బెట్టవైతి | విప్పట ఎంక నేనేమిసేయుదును |
పరికింప నానోముఫల మిట్టిదయ్యె | ధరణి విశ్వస్తగఁ నలఁచి యీ పాంశు
ధరణీశతనయులు దయకూలి యకట | గుర లోఁ గూల్చిరే దుర్దామశౌర్య |
అనిపాంశుస్థానుల నటదూఱఁదొడఁగె, | గనుఁగొంటె దుస్సుల కంజదళాక్ష |

శల్మలని కళేబరము గాంచి గాంధారి దురపిల్లుట

మొగిఁ గపోలము నేల మోన బోరగిల | వగ చెడి పడియున్న వాఁ డుత్తముండు
పూని యంబాలికాపుత్ర సూనులకు | మేనమామయ్యను మెఱసి రారాజుఁ
జేర్చి కౌర్యసుస్థితి విలసిల్లి | ప్రాపుగాఁ గర్ణ సారథ్యంబుచేసి
కర్ణ శల్యంబులుగాఁ బల్కిట్టి | యర్ణ వగంభీరుఁ డబె మద్రవిభుఁడు
మఱవక యిటువంటి మహిమతినాల్క | యుఱక కాకులు తినుచున్నవి కృష్ణ |
భగదత్తుఁ జూచితే | ప్రాశ్ఛోత్తిషేష | మగఁటిమిగల మహామహుల కౌర్యధుర్య
బలమునఁ దనపాటి పార్థివులరె | కలితయశోరాశి కారుణ్యజలధి
భూరిశ్రవుని జూడు పుండరీకాక్ష | వారకగ్రద్గలు వానిపై చునరె *
అనియిట్లువేర్వీట నఖిలభూవిభుల | వనజాక్షి గాంధారి వారిజాక్షునకుఁ
జూపుచు నందంద శోకంబునిగుడఁ | గోపించి శ్రీకృష్ణుఁ గుత్సితవృత్తి

గాంధారి శ్రీకృష్ణునకు శాపంబొసఁగుట

వరఁగ వీరల కడ్డపడక యీరీతి | నరసి చ పించితి వక్కటాతగునె |
నిన్నేమిచేసిరి నిఖిలకారపులు? | వన్నగాధిపతల్పు, భావింపవైతి |
అన్నదమ్ము లోన నటపదివేలు | ఎన్నికఁ గలహంబు లిలవచ్చునోవు
అఱిముఱి వారలేమైనఁగానిమ్ము, | అటలేకమనక నీవాజిలోపలను

1 నటకు పోనిమ్ము (క) * భీష్మదులఁగూర్చి చెప్పు విషయ మిట లుప్తము

విశ్రాంతిగా ఉండేవారు కీర్తనలు చెదరకపట్టి చంపించితి గాన

* నానినీ ముప్పదియారేళ్ల మేరకు భవనీయపుత్రులు జాత్రులుసఖులు

భ్రాతృలు భ్రాతృలు బంధువర్గములు భ్రాతృగా నోన్మోక్షకలంబుచేసి

మరియుగలంగును మాధవ, సుము, ఎడపకనీవు దిక్కెవ్వరులేక

ధర్మముగా ఉన్న, శుభముగలవారు గురుభామి సులలిత గుండంగలగు ”

అని శిష్యులు ఎన్నో అనుభవములు భుజముగా గాంధారి గనుగొని పలికె

“వసుధైకాధాని, యిట్లుగోపించి భీమంబుగాబల్కు బేర్చితిగదానా !

తెలియవు మున్నగునే యానవులకుం గలదు శాసనము, మునిగణచర్యుల సౌందర్య

సరిపడే సత్తా చరణమిట్లు నిరతి జేసితి విందు నీకేమిగూడ !

చలముతో మునుపల జాతులకెప్పుడు గాన ౩ రాశము, వారి గదనరంగమున

మద ౩ కుత్తి సురలు మూర్ఖులైరు అదికారముగా ననోన్మోక్షకలు

మరియు నక్కంబు మచ్చరంజెల ! కడు పేగిరపడంగ గాంధారి !” యని

పలుకులెంతయుని పొందుచుదనులు కలగొని దేహముల్ కంపించుచుండ

సవనలో బ్రాహ్మణుల వాక్యార్థి తివిగి యేతెంచి యత్యంతముఖముగ

సచటగా గూడ, సయ్యాంబుకేయిండు సుచరిత్రుడగు ధర్మనూని కిట్లనయె

“ధర్మతనూభవ, ధర్మసూర్యుని, సర్వవిజ్ఞాన, నీతి ప్రసిద్ధ,

లీల సచ్చిసవారి లెక్క యంతయును నీలోన నాకు నీ వెజింగింపు ” యని

“విను ౪ కింకార, విన్నవించెదను, ఎవయంగ నిప్పు జేసెజింగినవారు

ధామణిలో నుతర వివతులు కోరి ముప్పదియారుగోళములు మఱియు

నిను “వేమన, ఇక్కడి మూల యిరువదివార్లు వేలిన్నూటబదియు

దేని ” ర చిప్పి ధృతరాష్ట్ర డనియె “గాగడంగ నేగతి పొందంగ గలరు

వీర ల తెజగెల్ల విరింపు” యని నాయాధ విన్నూర్తి నాతడీట్లనయె

“చెరిగి శరార్థి క్రేల్చినవారు దివికి జలమున బోయి యచ్చరులు సేవంప

కాబట్టి కల్గుమలయి యాఖండలునకు జూజ్యులై యుండు భూలోకనాథ !

* ‘నేడదిగ ముప్పదాఱగునేడైన యద్దినమున’ అని లెక్కన 1 జర్వణచర్విర (౪)
 ౨ రాశము 3 మేది (౪) 4 భూకాలకా ర్థ వినివంపు (౪)

పొందుగా శస్త్రాస్త్రములు తమ్ముఁ డ | సందంద భయ పడినట్టి భూపతులు
 పొగడ గువ్యాక లోకమునకేగి సౌఖ్య | మగఁజితంబుగ గాంచి యతిశయిల్లుదురు.
 స్వామికార్యార్థమై చచ్చినవారు | ఆ మహేంద్రసూరులగుచు ¹ నుండుదురు
 విదితంబుగా నెట్టినిధి మన నైన | గదనరంగంబునఁ గ యముల్ విగేచ
 వెలసినధన్యుల విశ్వసన్నుతులు | కలిత గాఁభీర్వులు ఘనపుణ్యనిధులు ”
 అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁడనె “ స గాఘలకు | నాఁ ఘ! య గాఘల కన్ని కార్యములు
 నేయంగవచ్చుచే! చెప్పవే! ” యనఁ | బాముక - లికె చ్చాండ గాగ్రజాఁడు
 “ సరనాథ, నిఖిలజనంబులు వీర | లరుచుమీఱఁగ నాహితాగ్ను ల ” ట్టరును
 జెప్పి పురోహితు శేష ౧౫ నుఁ | దప్పక ధౌయ్యునిఁ దగి నిరీక్షించి
 సరవితో నిదురసంయము యుత్పలను | బరికించి యాత్మను “ భరితవంశ్యులకుఁ
 దలఁగకనాథ యుక్తు ౧౬ సంకతుఁ | గాఁగక యిన్ని సంస్కార ల సేయుఁ ”
 డని యానతిచ్చిన యంతట వారు | ఎఱిబాని సామముల్ బ్రాహ్మణుల్ చదివి
 పనివడి ఋగ్వజుఃసంబు ² నేయ | బనుకొని రారాజు మొదల గాఁ గల్గు
 పారికి నన్ని పా వృత్తి నీయ | భూరితరంబు గాఁ బొగలుప్పతిల్లఁ
 బనిగొని బ్రహ్మాండ భాండ మంతయును | ఘనమైన మంటలు గప్ప గాలోన
 యమతనూజాతుండు యథావృత్తినిఁ | గ్రమ మొప్ప ముండు గదలించి తాను
 పెనుకొని సతులతో పేగంబె కదలి | చని గంగలోపల చ్చాగులు చేసి
 పానగఁ దిలోదకంబులు వోయునంతఁ | గనుగంది వృథయును గన్నీరుగ్రమ్మ
 నల్లంత నెలుఁగెత్తి హాశర్ల! యనుచు | నెల్లవారును విచ నిట్టగి ఎలికె

కర్ణుడు తన కొడుకని కుంతి ధర్మజన కెఱిగించుట

“ ధర్మనందన, విను తరణితనూజుఁ | కర్ణులి మీకును సగ్రజం, డతిఁడు
 కరమొప్ప నాకు భాస్కరుని యశమున | కరవితో బుట్టిన ఎశ్యనంధుండు
 పోయు తిలోదకంబులు శేగ ” ననుచు | నాయెడ సంతయు నతని ఒప్పుంబు
 వివరింప నంతయు విధర్మజంగు | చెవులు గూడినియల్లు చేష్టలు దక్కి
 ఘన శోకిమును బొంగి కన్నీరుచించి, | “ యినకోటి సయితేజ! యినతనూజాత!

¹ సుందరకవచ! ² ఋణయ (శ్మ)

యెనయ నీృత్తాంశ మెఱుంగలేనైతి ।

1 పాండవ యుగాఁ బరికించి కొలిచి । యుడవేనెతిగా యుద్వికోసన్న ।”

అని ధర్మజుఁడు గుండ ననిలనందనఁడు । ఘనుడైన నిజయంతుఁ పలుఁ గాఁచాల్సి

కన్నీరు దొరఁగ గగద కరులగులు । విన్ననై తలవాంచి వెలవెల గుఱుఁ

దల్లి దూఱుచు పరఁ వారిలుచు ।

“హ భాగవతః । హఃకులోద్ధార । హ భుజబుశూర । యుద్ధిగంభీర ।

సశ్శృంగ ఎనోద । నీతిమంగ । సస్యసంధుడ । వై స సహారకార ।”

యన వ గ శోకిం , రత ధర్మజుఁడు । కనఁగొని తల్లితోఁ గలుచు గుఱె

“అనిల శ్శును ఘోర వాంఛును । గొనకొని మిగల మ ర్కొన నెవ్వఁడోను,

ఎనవీ నైదేవ పాండ్రాధిపతులు । అశంబు నెవ్వని కరిగావులైరి,

ఎరఁగంగ నెచ్చు లలశౌర్యములకు । నరువడి రుననేన లొదుఁగుచునుండు,

అట్ట మార్తాండుఁ గన్నె గొల్లకట । లెట్టుదాఁగితివమ్మ । యేమిసేయుదును ।

1 పాండవమాటుగాఁ బరికించి నన్న । నిండు వేకుకఁ కొల్చి నీపంపుచేసి

వెలఁగఁగ నెరియు మేదినిలోన । వెలయింగ నా లి విధియాయె నిట్లు

ఘుఁగఁగ వచ్చునె । యేమిసేయుదును । కఱకటి నృపజాతి కాల్పనా యుట ।

కఠిలోనఁ బిత్తుసమాశ్లేషియన వాక్య । మతులితంబుగఁ జెప్పు నామానయమందు

అటవఱకొని నే నానాధు మి । దటుకునఁ జంపుమో ధవకాశ్వ నీవు

నెఱఁగొనునన్న నీ ముఖంబు । నటిముఠిఁజూడ నేనంచు బల్కితిని

భ్రాతృభూతి నను బంధుభూతము । మాతృభూతమును మాటి ఎత్తభూతి

మును గురువధుల మెగిఁ జేసిట్టి । భున కల్మషుండ నాకతమునఁ గూలె

పరంగఁ చేసిటు గాపంబుచేసి । ధరలోన నున్నాడె దైవమా యనుచు

హ గ్రీకమ కరి హఃకులోద్ధార । హవార్ధిగంభీర హ కురుధీర,

పోయితే రాధేయ లక్ష్మణధేయ । పోయితే భానుఁ, పోయితే యకట ,

నీ దయావిధవంబు నీగ్రక్రమంబు । నీ ద నచాతురి నీ ప్రతాపంబు

కొలఁది భాతృవైసఁ కొనియాడ వశమె । జల విపక్షప్రదీపుడవు

అని యని గుఱింప నా నాయకులుఁడు । ననిమిషేశ్వరపుత్తుఁడట మాద్రిసుతులు

వెలఁగఁది బు పుత్ర గ్రీక గంధంగ । ధరిణిలోపల రాదు తథ్య మెంతయును

ఇట్టిన్యత్తాంతంబు లెఱుంగక యుఱు । పట్టిపోరితి మింత పాపంబు గలదె ।

అని వసుకోకింప (అదిగా మూలము)

2 పాత్రాని (3)

050, 1112
550.3

శ్రీనివాసు, ద్వితీయాశ్వాసము

30

సభికునుగిడు బ్రాహ్మణేయు యు | సగవిశో దురమునఁ జచ్చినయపుడు
కుగభిము గాదు, ఇతఁ నేటి గ్రదుకు! | ఎంతమై ¹మాటికి వగవంగ వలసె ”
పలు తెఱఁగుల యమతనూభవుడు | పనివిచి ఎనవిచి భానుసూనునకు
క ప్రదానంబు ²లొనించునంతి, | కదలక వాయుజ గావుల్ కవలు
కఁ దిలొడకఁబులు పోసి, రంత | గుసలక ధృతరాష్ట్ర మండలేశ్వరుడు
య నుడక గ్రహంబు చేసె | గానక మిటియు ధర్మజుడు దుఃఖించి
గ్రత్రువలన సౌభ్రాత్రమ్ము పోగఁగఁ | బ్రవిమలమతి వాని భార్యలఁ బిలిచి
గవుగా బహువిధంబుల గారవిచి | వెలఁగుఁ గల్గనిక్కిఁ వివిధ రిపుశ్యాములు
చి విప్రసంఘమ్ముల నెల్ల | రావించి దానముల్ రమణతోఁజేసె ”
యల్లు జన మేజయ క్షీతీశునకు | ముని చెప్పెనచెప్ప మోపించి మునులు
“ఘోష, తరుక శ నై న శృతాంత | మనమోగఁ జెప్పనే” యని యకుగుటయు,
ద్య, కర్వేశ, నీరజగాధ, | పరమేశ, పరిమాత్మ, భక్తకుందార,
రాజశయన, గోపాలక, శార్ఙ్గి | మణిగతు, కేశవ, మాధవ, కృష్ణ,
హాని వ్యాజ్ఞేహకలిత నందోహ | విసతప్రకాశ, శ్రీ కేకటాధీశ,
శ్రీల, జగ శ్వాసనము ర్తి, | కుక్తిప్రదాను, మ్రొక్కెదనీక,
వేంకటాచలా ధీశ్వర దివ్య | ఎనపద్మ మరంద పానద్విరేఫ
నాతుకూఠి తిమ్మార్య తనూజ | సుకణాధ్య సోమచ సువీంద్రవర
మా శ్రీపర్వ రమణ గావ్యమున | నుచితమై యాశ్వాసమొప్పి రెండవది,

31185

YNOTRUE (C)

37 TAMA & LOUISE A D 1000 TO 1918
Atmakuri Corinda Maryulu

[1 Volumen	Rs 31/-]
[1 nach Volume	Rs 15/-]

(C) CRITICISM

3) LAVIDHWAIHAHWAIVICHAKAMU - by
r/c Ramalini R Lity MA (Jantab) Hon
Ist (Antra) Vice Chancellor Andhra
University Waltair (Rs 8-0 0)

(D) GRAMMAR

D VAITAPUTANA JARITALAMU by V
Himma vana baidi Jandit Univer
yoll hant Arta (No 8-0-0)

(1) TUB RAUPPE

THE UNIVERSITY OF TORONTO
 LIBRARY
 130 St. George Street
 Toronto, Ontario
 M5S 1A5

THE HISTORY OF AMERICAN LITERATURE
 IN THE NINETEENTH CENTURY by
 CHARLES C. THOMAS, Editor of *Modern Literature*
 Vol. I. The Nineteenth Century (1800-1850)

1 THE HISTORY OF THE ARMY OF THE UNITED STATES
2 IN THE AMERICAN REVOLUTION (IN THREE VOLUMES) by
3 BARON DE TILLY (1753-1840)

1 In 1966, the United States
2 Government has made the
3 first of the American in two
4 of the last (the 1966)

[illegible]

சின்ன நல்லது இவ் வாரத்திலே
 இவ் வாரத்திலே இவ் வாரத்திலே
 (1977-78)

INSTITUTIONAL BUREAU Vol. I, 1984
L. A. 100-100-100 (Re 10-0-0)

EXPERIMENTAL PROCEDURE

1. Preparation of the monomer

D U M A H H A M A A T A T H H H H H
 U U U U U U U U U U U U U U U U U
 (R L O O)

11 and 12 complete list of the the Volume
11 MAY 1968 11:58 AM (11:30) 0000

(F) PHILOSOPHY

No 9 ANDHRA MIMAMSA NYAYA MU
VARTI—(IN TAMILU)—A PRAKASED ON
MIMAMSA DARSANA—by K Gopalakrishna
M A T I formerly Lectur in Ori
Languages Government Arts College
Mundury (Rs 1—

(G) SCIENCE

No 14 VISWARUPAM --(dealing with the
sical Universe) written in popular Telugu
by Konthayya M Sc Chemistry Departm
Tatwars Hindu University Bonaree (Rs

No 20 JIRUGULIQUIVATINIS OF LI CHIN
TERMS IN PHYSICS—by A. Balank swara
B Sc (Hons) formerly Department of Phy
J V D College of Science and Technology
(Rs 0—13-0) (Inclusive of Pos

No 89 A Text Book on Trigonometry (in Tel
by K Ramprasad M A B T M R Col
Vizianagaram (Rs 1-0

No. 11. THE BOOK ON ZOOLOGY (in Telugu)
by R. V. Subbaya M. A. Annamalai University
Annamalainagar (Rs. 5-8)

III SANSKRIT

(A) VYAKHARANA (Grammar)

No 1 CHITRAKATHA - A COMMENTARY
 PARIPRAKASHA : PACHCHANDARAJANA —
 I have read & edited with notes by Mallama
 pu Bhaya Kalupapurna late Subbaraya Sas
 Mahacharya Sanskrit College, Vizianagaram
 (Rs 3-0-

No 4 Guruprasadam and Guruprasadascha
131 d ty Mahamahopadhyaya Talapratip
1st 3rd 11th 12th 13th 14th 15th 16th 17th 18th 19th 20th 21st 22nd 23rd 24th 25th 26th 27th 28th 29th 30th 31st 32nd 33rd 34th 35th 36th 37th 38th 39th 40th 41st 42nd 43rd 44th 45th 46th 47th 48th 49th 50th 51st 52nd 53rd 54th 55th 56th 57th 58th 59th 60th 61st 62nd 63rd 64th 65th 66th 67th 68th 69th 70th 71st 72nd 73rd 74th 75th 76th 77th 78th 79th 80th 81st 82nd 83rd 84th 85th 86th 87th 88th 89th 90th 91st 92nd 93rd 94th 95th 96th 97th 98th 99th 100th 101st 102nd 103rd 104th 105th 106th 107th 108th 109th 110th 111th 112th 113th 114th 115th 116th 117th 118th 119th 120th 121st 122nd 123rd 124th 125th 126th 127th 128th 129th 130th 131st 132nd 133rd 134th 135th 136th 137th 138th 139th 140th 141st 142nd 143rd 144th 145th 146th 147th 148th 149th 150th 151st 152nd 153rd 154th 155th 156th 157th 158th 159th 160th 161st 162nd 163rd 164th 165th 166th 167th 168th 169th 170th 171st 172nd 173rd 174th 175th 176th 177th 178th 179th 180th 181st 182nd 183rd 184th 185th 186th 187th 188th 189th 190th 191st 192nd 193rd 194th 195th 196th 197th 198th 199th 200th 201st 202nd 203rd 204th 205th 206th 207th 208th 209th 210th 211th 212th 213th 214th 215th 216th 217th 218th 219th 220th 221st 222nd 223rd 224th 225th 226th 227th 228th 229th 230th 231st 232nd 233rd 234th 235th 236th 237th 238th 239th 240th 241st 242nd 243rd 244th 245th 246th 247th 248th 249th 250th 251st 252nd 253rd 254th 255th 256th 257th 258th 259th 260th 261st 262nd 263rd 264th 265th 266th 267th 268th 269th 270th 271st 272nd 273rd 274th 275th 276th 277th 278th 279th 280th 281st 282nd 283rd 284th 285th 286th 287th 288th 289th 290th 291st 292nd 293rd 294th 295th 296th 297th 298th 299th 300th 301st 302nd 303rd 304th 305th 306th 307th 308th 309th 310th 311th 312th 313th 314th 315th 316th 317th 318th 319th 320th 321st 322nd 323rd 324th 325th 326th 327th 328th 329th 330th 331st 332nd 333rd 334th 335th 336th 337th 338th 339th 340th 341st 342nd 343rd 344th 345th 346th 347th 348th 349th 350th 351st 352nd 353rd 354th 355th 356th 357th 358th 359th 360th 361st 362nd 363rd 364th 365th 366th 367th 368th 369th 370th 371st 372nd 373rd 374th 375th 376th 377th 378th 379th 380th 381st 382nd 383rd 384th 385th 386th 387th 388th 389th 390th 391st 392nd 393rd 394th 395th 396th 397th 398th 399th 400th 401st 402nd 403rd 404th 405th 406th 407th 408th 409th 410th 411th 412th 413th 414th 415th 416th 417th 418th 419th 420th 421st 422nd 423rd 424th 425th 426th 427th 428th 429th 430th 431st 432nd 433rd 434th 435th 436th 437th 438th 439th 440th 441st 442nd 443rd 444th 445th 446th 447th 448th 449th 450th 451st 452nd 453rd 454th 455th 456th 457th 458th 459th 460th 461st 462nd 463rd 464th 465th 466th 467th 468th 469th 470th 471st 472nd 473rd 474th 475th 476th 477th 478th 479th 480th 481st 482nd 483rd 484th 485th 486th 487th 488th 489th 490th 491st 492nd 493rd 494th 495th 496th 497th 498th 499th 500th 501st 502nd 503rd 504th 505th 506th 507th 508th 509th 510th 511th 512th 513th 514th 515th 516th 517th 518th 519th 520th 521st 522nd 523rd 524th 525th 526th 527th 528th 529th 530th 531st 532nd 533rd 534th 535th 536th 537th 538th 539th 540th 541st 542nd 543rd 544th 545th 546th 547th 548th 549th 550th 551st 552nd 553rd 554th 555th 556th 557th 558th 559th 560th 561st 562nd 563rd 564th 565th 566th 567th 568th 569th 570th 571st 572nd 573rd 574th 575th 576th 577th 578th 579th 580th 581st 582nd 583rd 584th 585th 586th 587th 588th 589th 590th 591st 592nd 593rd 594th 595th 596th 597th 598th 599th 600th 601st 602nd 603rd 604th 605th 606th 607th 608th 609th 610th 611th 612th 613th 614th 615th 616th 617th 618th 619th 620th 621st 622nd 623rd 624th 625th 626th 627th 628th 629th 630th 631st 632nd 633rd 634th 635th 636th 637th 638th 639th 640th 641st 642nd 643rd 644th 645th 646th 647th 648th 649th 650th 651st 652nd 653rd 654th 655th 656th 657th 658th 659th 660th 661st 662nd 663rd 664th 665th 666th 667th 668th 669th 670th 671st 672nd 673rd 674th 675th 676th 677th 678th 679th 680th 681st 682nd 683rd 684th 685th 686th 687th 688th 689th 690th 691st 692nd 693rd 694th 695th 696th 697th 698th 699th 700th 701st 702nd 703rd 704th 705th 706th 707th 708th 709th 710th 711th 712th 713th 714th 715th 716th 717th 718th 719th 720th 721st 722nd 723rd 724th 725th 726th 727th 728th 729th 730th 731st 732nd 733rd 734th 735th 736th 737th 738th 739th 740th 741st 742nd 743rd 744th 745th 746th 747th 748th 749th 750th 751st 752nd 753rd 754th 755th 756th 757th 758th 759th 760th 761st 762nd 763rd 764th 765th 766th 767th 768th 769th 770th 771st 772nd 773rd 774th 775th 776th 777th 778th 779th 780th 781st 782nd 783rd 784th 785th 786th 787th 788th 789th 790th 791st 792nd 793rd 794th 795th 796th 797th 798th 799th 800th 801st 802nd 803rd 804th 805th 806th 807th 808th 809th 810th 811th 812th 813th 814th 815th 816th 817th 818th 819th 820th 821st 822nd 823rd 824th 825th 826th 827th 828th 829th 830th 831st 832nd 833rd 834th 835th 836th 837th 838th 839th 8

(B) NYAYA

No 1 SANCAMISWARI RODUM--ON JAGAD
HAS SIDDHANTAI AKSHANAM-- ly G Sang
m. BYRYA Sastri (Re 0-12-

(C) YEDANTA

No. Vivaranapramoaya Sangraha (Sangraha)
1st Edition 48 Suryanarayana Sastri M.
2nd Edition 48 Prof. Sankararaman M.
3rd Edition 48 (Rs 7-8-0)

the copies of the above publications can be had from the P. O. Box 427